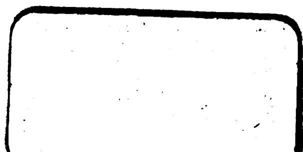

WIDENER LIBRARY
HX JVQV S

VE
RI
TAS

XENOPHONTIS

INSTITUTIO CYRI

RECENSUIT

ET PRAEFATUS EST

ARNOLDUS HUG.

EDITIO MAIOR.

LIPSIAE

IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.

MDCCCLXXXIII.

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI.

ALMAE MATRI TURICENSI

PRIMA SEMISAECULARIA SOLLEMNIA AGENTI

DIE II MENSIS AUG. ANNI MDCCCLXXXIII

HOC MUNUSCULUM OFFERT

GRATO ANIMO

EDITOR.

Praefatio critica.

I.

In hac nova Cyropaediae editione adornanda me maxime adiutum esse eodem codice Parisino 1640 (quem etiam eodem siglo C notare par erat), quo nisus anno MDCCCLXXVIII Anabasin edideram, nuper etiam philologicam sectionem coetus philologorum Carlsruhensis anni MDCCCLXXXII certiorem feci. Eadem enim incomparabili humanitate ac liberalitate, qua olim gavisus eram, Leopoldus Delisle vir amplissimus bibliothecae nationalis Francogallorum praefectus mihi concessit, ut iterum illum codicem, quem praeter Anabasin etiam Cyropaediam a neminedum conlatam continere videram (vide commentat. meam de Xenophontis Anabaseos codice Parisino C, quae anno MDCCCLXXVIII Lipsiae apud Teubnerum prodiit), per complures menses domi meae versare possem. Qui fructus inde mihi redundarint, compluribus exemplis illustravi illa oratione Carlsruhae habita (cf. Verhandlungen der 36. Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner in Carlsruhe. Leipzig, Teubner, p. 274 seqq.); ibidem brevibus exposui in Cyropaedia rem aliam esse atque in Anabasi. In hac cum maximae eiusque unicae auctoritatis essent lectiones primae manus C quippe quae alibi nusquam invenirentur, id inprimis agendum fuisse, ut hae ex correcturis rasurisque eruerentur; contra in Cyropaedia multo minoris pretii esse ea quae C solus haberet (quanquam nonnullis locis ne haec quidem aspernanda), eis lec-

tionibus, in quibus cum alterutra codicum familia consentiret. Sed quodnam pondus in arte critica factitanda codicis C vel consensus vel dissensus haberet, id non poterat diiudicari nisi perspecta cognationis ratione, quae inter C et duas codicum adhuc cognitas familias intercederet, quarum alteram, quae prior nominari solet, efficiunt ex libris accurate a Ludovico Dindorf in Oxoniensi editione anni MDCCCLVII conlatis Parisinus 1635 (A) et Guelferbytanus (G), alteram codex olim Altorfinus, nunc Erlangensis (D). De qua cognationis ratione Carlsruhae dixi me eam paulatim percepisse certam opinionem, ut in C ipso esse duas partes distinguendas*) statuerem 1) maiorem partem quae contineret libros I, II, IV, 5, 15—VIII; eam esse prioris familiae h. e. codicum AG. 2) minorem partem quae contineret libros III et IV 1, 1 usque ad IV 5, 14; hanc esse alterius familiae h. e. eius, cuius est D. Iam quod ibi posui tantum, temporis angustiis mihi concessi longius probare prohibitus, id nunc ante omnia mihi agendum censeo, ut etiam lectori, si fieri possit, persuadeam accurata expositione. Erat sane illud, quod supra dixi mihi extitisse ex diuturna et laboris plena comparatione variarum lectionum, quarum numerus ingens est, mihi ipsi

*) Munus describendi inter se partiti erant in hoc codice quattuor ni fallor librarii. 1) *Prima manus* conspicitur fol. 1—8 (I 1, 1—I 3, 15), ubi pagina fere 31 versus continet. 2) *altera manus* tenuioribus litteris usa saepe confundens spiritus et accentus nec minus raro *o* pro *ω* scribens scripsit folia 9—13 (I 3, 15—I 5, 10), eademque rursus fol. 73—83 (VI 1, 6—VI 3, 3); continet pagina fere 39 versus. 3) *tertia manus* scripsit fol. 14—77 (I 5, 10—VI 1, 6), deinde rursus fol. 84—97 (VI 3, 3—VII 4, 15) versibus 32 unius cuiusque paginae 4) *quartae manui* debentur fol. 98—123 r. (VII 4, 16— fin.), pagina rursus 38 vel 39 versus continente. Unde apparet manuum vices nulla in re respondere diversitati fontium vel familiarum, ex quibus librarii hauserunt. Statuendum igitur est in archetypo qui prioris familiae erat defuisse III 1, 1—IV 5, 15; in hac igitur parte ad alium codicem, qui alterius erat familiae, librarios confugisse.

inexpectatum, sed quo minus expectavi, eo magis mihi spero concessum iri, me non esse ductum praeiudicata opinione. Est in universum aestimanti codex C tantopere diversus et ab AG et a D, ut primo obtutu facile eo pervenias, ut censeas eum ipsum tertiam quandam familiam efficere. Accuratius vero si egeris et ponderandis et numerandis variis lectionibus, invenies mecum et in primis duobus libris et in quattuor ultimis C multo saepius cum AG facere quam cum D vel Iuntina et Aldina (quae editiones quamvis ex diversis codicibus conflatae tamen potius alteram classem sequuntur); contrarium vero accidere in mediis illis libris h. e. in tertio et in maiore saltem parte quarti. Quod non potest esse casu factum. Atque inter has varias lectiones sunt ad cognoscendas librorum manuscriptorum rationes mutuas multo gravissimae eae quae quasi mathematicam fidem de his rebus praestant: *omissiones* dico. Quare de his primo loco agendum.

In libro I hae omissiones codicibus CAR*), inde ab I 3, 5 codicibus CAG communes sunt, quas uncis infra significavi:

I 1, 1 [*πειθομένοις*] CAR. I 2, 8 *διδάσκουσι δὲ* [*αὐτοὺς καὶ πείθεσθαι τοῖς ἄρχουσι· μέγα δὲ καὶ εἰς τοῦτο συμβάλλεται ὅτι δρῶσι τοὺς πρεσβυτέρους πειθομένους τοῖς ἄρχουσιν ἰσχυρῶς. διδάσκουσι δὲ*] CAR. I 3, 18: *ἢ πλεῖον ἔχειν* [*ἢ οὐχ ὁρᾷς, ἔφη, ὅτι καὶ Μήδους ἅπαντας δεδίδαχεν αὐτοῦ μεῖον ἔχειν*] CAG I 4, 24: [*ἐθεᾶτο καὶ μόλις αὐ*]*τὸν*

*) R est codex Bremensis, de quo adeas Dindorf. in ed. Oxon. praef. p. V. Continet ille primum librum Cyropaediae. In prima parte huius libri usque ad I 3, 5 hunc substitui loco G, qui, quod nemodum observavit, inter I 1, 1 et I 3, 5 potius alteri familiae adscribendus, inde ab I 3, 5 cum A per totam Cyropaediam coniunctissimus est. Habemus igitur in G exemplum transitus subiti ab altera familia in alteram facti simile ei, quod in C ipso deprehendimus; sed minus grave illud, quia non nisi in initio operis deprehenditur. In indice lacunarum verbis praecedentibus allatis indicavi, ubi omissio per homoeoteleuton effecta esse videretur.

ἀφελκύσαντες]. I 5, 3 καὶ πρὸς [τὸν Καππαδοκῶν καὶ πρὸς] Φρύγας: I 6, 8 οἷοι ὄντες [διαγίγνονται ἄρχοντες καὶ οἷοι ὄντες] ἀνταγωνισταί.

In libro II omittunt CAG haec: II 1, 14 [εἰς τὸ μέσον]. II 1, 30 ἔστι δ' ὅτε καὶ τῶν [λοχαγῶν καὶ τῶν] δεκαδάρχων; ibid. κατὰ τὴν πεμπάδα ὅλην [καὶ δεκάδα ὅλην]. II 2, 10 στρατιώτας [ἔχειν· ὁ μὲν δὴ Κῦρος ἅμα γελῶν οὕτως ἐπήνεσε τοὺς στρατιώτας]. II 2, 22 ἔφη [οὐ μὲν δή]. II 3, 2 ποιεῖν [δῆλον ὅτι οἵ τε πολέμιοι ἡμέτεροι καὶ τὰ τῶν πολεμίων ἀγαθὰ πάντα ἦν δὲ ἡμεῖς αὖ νικώμεθα]. II 3, 5 [ὡς δεῖ]. II 3, 7 [οὐκ ἀφυής]. II 3, 10 [κωλυόμενος] οὐ διδασκόμενος. ibid [γε τῇ] μαχαίρᾳ. II 3, 12 [ἥδιον] διδόντα μᾶλλον. II 4, 1 ἐλθεῖν [ὡς τάχιστα].

In libro III nulla est lacuna CAG codicibus communis.

In libro IV nullam CAG communem omissionem deprehendi usque ad IV 5, 25: πάντα τὰ δέοντα [ἔχων]; in antecedentibus in his isdem libris διάξει mutatum est in ἕξει. IV 5, 45 ἡμεῖς [μὲν] γὰρ [δι]εφυλάξαμεν*).

Libri V—VIII haec praebent exempla: V, 2, 5 οἶνον [ἄλφιτα] ἄλευρα. 2, 9 οἶμαι [εἶναι]. 3, 15 ἀπεμάχετο ὁ Γαδάτας [ἦν δὲ καὶ ὃ ἔλαβε χωρίον ὁ Κῦρος ὁποῖον ἔφη ὁ Γαδάτας]. 3, 25 [τῶν Ἀσσυρίων]. 5, 5 εὐιπποτάτους [τε καὶ εὐοπλοτάτους]. 5, 30 [εὖ οἶδ']. 5, 35 [πεποιημένα]. 5, 36 ἔφη [Καὶ οὐκ ἀποστρέψει με ὥσπερ ἄρτι; Οὐκ ἀποστρέψομαι, ἔφη]. 5, 39 οἰνοχόον [καλόν].

VI 1, 4 ἐγὼ [ὡς ἔοικεν]. 1, 6 [ἴσως] ἐπειδή. 1, 7 [κακὰ] (in C est spatium vacuum quattuor litterarum *ante* πλείω, cum in D sit πλείω κακὰ). 1, 10 τῶν ἡμετέρων [ἀγομένων καὶ περὶ τῶν] φρουρίων. 1, 15 ἐγὼ μέν φημι χρῆναι [ἑκόντας ἡμᾶς καταλῦσαι τὴν στρατιὰν μᾶλλον ἢ ἄκοντας ὑπ' ἀμηχανίας ἐξελαθῆναι· εἰ δὲ βουλόμεθα ἔτι στρατεύεσθαι, τόδ' ἐγώ φημι χρῆναι]. 1, 27 [Τρωικὴν] διφρείαν. 1, 38 [οἷός τ' εἶ]. 1, 42 [εἴη δ' ἂν ἐμποδών]. 1, 43

---

*) Ceterum non notavi in hoc indice omissiones particularum solarum vel articuli solius.

τετάχθαι [αὐτοῖς μετατάττεσθαι γὰρ]. 2, 4 [τοῖς φίλοις]. 2, 10 σὺν ἀσπίσι ποδήρεσι [καὶ δόρασι] μεγάλοις. 2, 25 εἴκοσιν ἡμερῶν [ἐγὼ γὰρ λογιζόμενος εὑρίσκω πλέον ἢ πεντεκαίδεκα ἡμερῶν]. 3, 2 σκευοφόρων [ὄπισθεν δὲ ἡ φάλαγξ ἐφεσπομένη εἴ τι τῶν σκευοφόρων]. 3, 21 ἵππους [ὅπως] ὅτι. 4, 18 καὶ φαλαγγομαχεῖν [καὶ πυργομαχεῖν].

VII 1, 2 προστερνιδίοις [καὶ παραμηριδίοις]. 1, 7 ἅμα πάντοθεν [ἡμῖν προσίασιν ὡς ἅμα πάντοθεν] μαχούμενοι. 5, 29 [χαλώσας] (A G h. l. etiam plura omittunt).

VIII 1, 4 [ἡμᾶς] ante δεῖ. 1, 34 ἀρίστην [ἄσκησιν]. 4, 13 [ἢ καὶ]. 6, 4 [μενόντων] (praeter C A G omittunt etiam Iunt. Ald.). 7, 3 [σημείοις]. 8, 4 ὥσπερ [Μιθριδάτης τὸν πατέρα Ἀριοβαρζάνην προδοὺς καὶ ἤν τις ὥσπερ].

Haec autem exempla quorum permulta homoeoteleuto debentur, perpaucis exceptis eius generis sunt, ut quin vitiosae omissiones sint dubitari non possit. Testis est Dindorfius ipse, qui quamvis faveret codicibus A G, tamen ex reliquis codicibus vel ex vulgata omnia haec in orationem recepit exceptis his I 1, 1 πειθομένοις, II 1, 14 εἰς τὸ μέσον, V 3, 16 ἦν δὲ — Γαδάτας; illa duo uncis includens, hoc enuntiatum prorsus omittens. Quae tria exempla cur Xenophonti reddiderim, dixi infra in indice locorum, in quibus a Dindorfio discesserim. Ego contra alia duo eaque sola exempla ex toto numero ipse a Xenophonte abiudicanda ducens in mea editione omisi II 3, 7 οὐκ ἀφυῆς et VI, 1, 4 ὡς ἔοικε.

Quibus communibus inter C A G lacunis accedunt etiam quaedam communes eorundem codicum adiectiones vel interpolationes, quarum has notasse sufficiat: II 1, 15 post ὅπλα οἷάπερ ἡμεῖς ἔχομεν addunt illi: εἰ ἔτι χείρους ἡμῶν ἐστε, cui repugnat initium eiusdem paragraphi. IV 5, 25 inter διαλέγου δὲ αὐτῷ et ὁπόσα ἐλπὶς inserunt πάντα τὰ δέοντα αὐτῷ quae videntur ex antecedente versu errore hic repetita esse. VI 3, 29 post ἐπὶ τοῖς πύργοις inserunt ἐπὶ ταῖς μηχαναῖς, VII 1, 17 denique praebent τοῖς Αἰγυπτίοις ὡς ἐναντίοις pro eo quod ceteri recte habent τοῖς

ἐναντίοις. Haec omnia Dindorfius horum codicum fautor et ipse repudiavit.

Quodsi iam ex hoc magno numero communium lacunarum necessario concludendum erit, C eiusdem familiae esse atque AG, idem consequitur etiam ex multitudine lectionum, in quibus hi libri consentiunt contra D. Ex tabulis, quas non sine molestia per omnes Cyropaediae libros confeci, liceat hic summas proponere duorum priorum. In libro I CAG conspirant contra D circiter 250 locis, in libro II circiter 215; quibus si addideris communes horum librorum omissiones, numero 18, quas supra commemoravi, habebis in libris I et II 483 exempla consensus CAG.

Haec autem cognatio, quamvis sit magna, non est tanta ut C pro fratre germano librorum AG haberi possit; imo scriptum eum esse, antequam in priore familia mutationes quaedam vel corruptelae factae sint, quae patri codicum AG, quem *α* siglo notamus, vitio vertendae sunt, certo evincitur magno numero earum omissionum, quibus AG soli laborant, cum in C non deprehendantur.

In C (ut in D, et maximam partem etiam in Iuntina Aldinaque) extant, in AG solis sunt omissa haec quae infra uncis inclusi:

I 6, 8 *ταῦτά μοι τὰ αὐτὰ* [*δοκεῖ*]; ibidem *τοιούτους* [*αὐτοὺς ὄντας*]. 6, 9 *τούτοις δὲ σὺ* [*ἔφη*] *ὦ παῖ*; ibid. *Ἔγωγε, ἔφη* [*ὁ Κῦρος. Τί δέ, ἔφη, οἶσθα*]. 6, 22 *Οὐκ ἔστιν* [*ἔφη*] *ὦ παῖ*; ibid. *ὅτι* [*ἐγὼ*] *ἀληθῆ λέγω*. 6, 35 *Νὴ Δία* [*ἔφη*]. 6, 43 *ἀντιπαράγειν* [*ἢ ὅπως τὰ τῶν πολεμίων ἄν τις μάλιστα αἰσθάνοιτο*] (in D hoc loco recte, in C et R alio loco falso conlocata).

II 1, 10 *ἕτοιμα ἦν καὶ τῶν Περσῶν* [*οἱ ὁμότιμοι παρῆσαν ἔχοντες τὸ ἀπὸ Περσῶν*] *στράτευμα*. 2, 5 *συνεκρότησε τὼ χεῖρε καὶ τῷ γέλωτι* [*ηὐφραίνετο· ἐγὼ μέντοι, ἔφη, προσεποιούμην βήττειν· οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἐδυνάμην τὸν γέλωτα*] *κατασχεῖν* (C mirum in modum supra pro *τῷ γέλωτι* scripsit *τῷ λέγοντι*, infra *τὸν γέλωτα καὶ τῷ γέλωτα κατασχεῖν*, cor-

recturam illius mendi *λέγοντι* falso loco inserens). 2, 18 [*ἢ σκοποῦντας-προστιθέναι*]. 3, 5 *ἰσχυρὸς ἰδεῖν* [*φρονήσει δὲ διαφέρων*]. 3, 7 [*συνήθης καί*]. 3, 12 [*λέγω ἦ μὴν ἐμοί*]. 3. 18 [*τῶν δὲ κνήμας*]; ibid. *ἐπικυπτόντων* [*ἐπὶ τὰς βώλους*]. 3, 20 *ἐγένοντο* [*ἢ ὅτε πρόσω ἦσαν· οἱ δ' ἔλεγον ὅτε πρόσω ἦσαν· ἐπεὶ δὲ ὁμοῦ ἐγένοντο*]. 3, 22 *τέλος* [*ἡ σκηνὴ*] (in C *τὴν σκηνὴν* scriptum); ibid. *ὁ τοῦ τελευταίου λόχου* [*τὸν λόχον*]. 4, 4 *τῷ* [*πρώτῳ*] *ταξιάρχῳ*; ibid. *εἰς δώδεκα* [*τάττειν*] *βάθος*; ibid. [*τοὺς δὲ δωδεκάρχους*]. 4, 11 [*ἄτοπόν μοι δοκεῖ εἶναι*]. 4, 18 *ἐπὶ τὸν Ἀρμένιον* [*ἰέναι*] *καλά*. 4, 22 *ἔλεξεν ὧδε* [*ἄνδρες φίλοι*]. 4, 29 *παρὰ τοὺς* [*βαδίζοντας*] *τρέχοντας* (G *τοὺς παρατρέχοντας*).

Consulto praetermitto librum III et IV usque ad 5, 14; nam scimus in hac parte C omnia habere quae AG omittunt.

IV, 5, 25 *πράξει* [*ἢ ἄπεισι καὶ διαλέγου δὲ*]. 5, 31 *βούλει* [*χρῆσθαι αὐτοῖς*].

Ex reliqua Cyropaediae parte, ne taedium moveam, non afferam nisi exempla VII et VIII librorum, ut luculenter appareat etiam in hac extrema parte rationem codicum eandem esse quam in duobus primis libris.

In CD extant, in AG sunt omissa:

VII 1, 7 [*ἀλλὰ δῆλον*] *ἔφη* [*ὁ Κῦρος*]. 1, 41 [*οἱ δ' ἀπεκρίναντο*]. 2, 9 [*ταῦτα δὲ διαπραξάμενος — Κροῖσον*]. 3, 1 *ἐφ'* [*ἁμαξῶν — τὰς*] *ἁμάξας*. 3, 7 [*ἀνδρί*]. 3, 14 [*ὡς βούλομαι*]. 5, 10 [*ἔνθεν καὶ*] *ἔνθεν*. 5, 18 et 19 *εἰ πορεύσιμον εἴη* [*τὸ ἔδαφος τοῦ ποταμοῦ· ἐπεὶ δὲ ἀπήγγειλαν ὅτι πορεύσιμον εἴη*]. 5, 29 *τὰς πύλας* [*οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Γαδάτην ὡς εἶδον τὰς πύλας*]. 5, 39 *ἔλεγεν* [*ἄνδρες φίλοι*]; ibid. *διωσώμεθα* [*ἔπειτα δὲ καθ' ἡσυχίαν συγγενησόμεθα*].

VIII 1, 14 [*μυρίαρχοι δὲ χιλιάρχων*]. 1, 16 *εἶναι* [*καὶ διὰ τὸ εἰδέναι*]. 2, 11 *παραγγελλόμενον εἴη* [*εἰ ἑνὶ τοῦτο προστεταγμένον εἴη*]. 3, 6 [*ἔφη χιτῶνας μὲν*]; ibid. *ἡγεμόσι* [*δὸς δὲ καὶ τῶν ἁρμάτων τοῖς ἡγεμόσι*]. 3, 15 [*ἐφείποντο — τριακοσίους*]. 3, 17 [*ἡγεῖτο δ' αὐτῶν Δατάμας — ἄλλοι*]. 3, 18 [*μετὰ δὲ τούτους Ὑρκάνιοι*]. 3, 34 *πάλιν* [*εἰς τὴν πόλιν*]. 3, 41

πολλοὶ δὲ [πιεῖν, πολλοί]. 4, 19 [οἴει]. 4, 35 ἰδεῖν [διηγεῖτο· τέλος δὲ] εἶπεν. 4, 36 ὅπως αὐτὸς [καταδαπανήσω οὔθ' ὅπως αὐτὸς]. 5, 12 καὶ οἱ [τοξόται καὶ οἱ]. 8, 20 [εἰ δέοι στρατεύεσθαι].

Quomodo de his omissionibus sit iudicandum, aestimare licet ex ipsa Dindorfii editione. Secutus est ille AG codices in omittendis his verbis non nisi in I, 6, 8 αὐτοὺς ὄντας, I 6, 9 ἔφη; item I 6, 22 ἔφη omisit, ibidem ἐγώ, quae omnia per se levidensia sunt; omisit deinde graviora haec: II 3, 18 ἐπὶ τὰς βώλους, II 4, 11 ἄτοπόν μοι δοκεῖ εἶναι VIII 8, 20 εἰ δέοι στρατεύεσθαι. Quae in editione Oxoniensi praeterea secundum AG omiserat VII 5, 39 ἄνδρες φίλοι et ἔπειτα — συγγενησόμεθα, ea ipse postea restituit in Lipsiensi. Nos haec *omnia* restituimus, postquam C codicis testimonio patefactum est, ea ne in priore quidem familia olim defuisse, ut alias nunc rationes taceam. Omnes igitur hae additiones codicis C adnumerandae sunt *bonis* lectionibus, in quibus ille cum D conspirat contra AG.

Iam videamus de ceteris, in quibus C facit cum D. Sunt etiam nonnulla, sed ea perpauca, in quibus omittendis hi duo consentiunt. Eiusmodi omissiones C et D codicibus communes inveniuntur 1) I 2, 15 ἀλλ' οἱ μὲν δυνάμενοι τρέφειν τοὺς παῖδας ἀργοῦντας πέμπουσιν [οἱ δὲ μὴ δυνάμενοι οὐ πέμπουσι] οἳ δ' ἂν παιδευθῶσι 2) I 5, 12 [κτᾶσθαι τὰ αἴτια] 3) I 6, 9 ψεύσηται [ὦ παῖ] (III 3, 59 [φιλοτιμίας] non mirandum est, cum in tertio libro C eiusdem familiae sit ac D).

Quorum trium exemplorum primum (I 2, 15) tale est, ut facile possis in utramque partem disputare: molesta sane et supervacua videntur quae uterque codex omittit, sed nolui tangere propterea quod δὲ in proximis οἳ δ' ἂν παιδευθῶσι minus recte responderet illi μὲν in οἱ μὲν δυνάμενοι τρέφειν. Cui accedit, quod facile poterant duo librarii eodem homoeoteleuto decipi; quod si semel factum est, quis miretur? in altero exemplo (I 5, 12) rectissime

illa verba omitti infra demonstrabo, in tertio (I 6, 9) per se levissimo non dubitavi consensui CD obsequi.

De reliquis exemplis, in quibus C et D contra AG consentiunt, haec habeo quae ex tabulis meis cum lectore communicem. In libro I fere 70, in libro II fere 125 huius consensus exempla inveni, quae efficiunt 195; quibus si addideris illos circiter 25 locos ex his duobus libris, in quibus CD servarunt verba ab AG omissa, habebis circiter 220 locos consensus CD, quos opponas 483 exemplis consensus CAG a nobis ex eisdem libris I et II supra commemoratis. Ac si verum est, quod ex omissionibus coniecimus, C esse in libris I, II, IV, 5, 15—VIII prioris familiae testem, qualis olim h. e. ante *α* fuerit, (ut ubicunque ille cum D contra AG conspiret, statuendum sit, has fuisse lectiones omnium archetypi, quem z nominamus), idem etiam non quidem ex *omnium* harum lectionum bonitate, quoniam sat multa sunt, quae utraque ratione dici possint, at ex *bonitate maioris saltem partis* earum, si per se spectetur, cognoscatur necesse est. Iam inter 70 exempla eius generis, quae in I. libro reperiuntur, non minus 29 tantam veritatis speciem prae se ferunt, ut Ludovicus Dindorf ipse, AG codicum assecla, qui C non nosset, eas lectiones ipsas iam aut ex D aut ex vulgata contra AG(R) receperit. Sunt autem haec:

	CD	AG(R)
1)	I 2, 12 *διατελέσωσιν*	*τελέσωσιν*
2)	I 3, 8 *ἔκπωμα*	*ἔκπομα*
3)	ibid. *εὐληπτότατα*	*εὐληπτότατον*
4)	I 3, 9 *ἐγχέας*	*ἐκχέας*
5)	I 3, 10 *ἐποιεῖτε*	*ποιεῖτε*
6)	ibid. *τὴν ἑαυτοῦ ῥώμην*	*τὴν σεαυτοῦ ῥώμην*
7)	I 3, 14 *ἔπειτα δὲ ἐν τῷ δείπνῳ*	*ἔπειτα μὲν τῷ δείπνῳ*
8)	I 5, 11 *ἣν δέῃ*	*ἣν δέοι*
9)	I 5, 12 *πολεμικώτατον*	*πολιτικώτατον*

	CD	AG(B)
10)	I 5, 14 με τῶν θεῶν	μετὰ τῶν θεῶν
11)	I 6, 2 γιγνώσκεις δὲ καὶ αὐτός	γιγνώσκεις δὲ αὐτός
12)	I 6, 10 τόδε δὲ	τὸ δὲ
13)	ibid. extr. ὅτανπερ	ὅθενπερ A, ὅσαπερ G
14)	I 6, 12 μέμνησαι	μεμνῆσθαι
15)	ibid. ἐπ' ἀργύριον	ἐπ' ἄργυρον
16)	ibid. ὅτι οὐδ'	οὐδ'
17)	I 6, 13 ἀπέφησα	ἀπέφην
18)	I 6, 21 ὡς ἰσχυρῶς τούτων	ὡς ἰσχυρῶς τούτου
19)	I 6, 28 ἐπειρᾶσθε ἀγωνίζεσθαι D ἐπειρῶσθε ἀγωνίζεσθαι C	ἐπαίρεσθαι ἀγωνίζεσθε
20)	I 6, 29 μηδὲ τούτων	μηδέποτε τούτων
21)	I 6, 34 ἀλλήλους	ἀλλήλοις
22)	I 6, 35 ὦ πάτερ	πάτερ
23)	I 6, 39 μηδὲν ἄλλο ἢ μετενέγκης ἐπ' ἀνθρώπους τὰς μηχανὰς	μηδὲν ἄλλο μετενέγκης ἐπ' ἀνθρ. ἢ τὰς μηχανὰς
24)	I 6, 40 αἱρεῖν	αἵρειν
25)	ibid. σκοποὺς καθίστης	σκοποὺς καθίστῃ σοι
26)	ibid. ἤμελλον	ἢ μέλλων
27)	ibid. σὺ ὄπισθεν	οὖν ὄπισθεν
28)	ibid. κραυγῇ	κραυγῇ δ'
29)	ibid. ἀφρόνως	ἀφθόνως.

Inservit igitur C confirmandis eis lectionibus, quas Dindorfius ipse necessario coactus ex vulgata desertis suis libris AG sumpserat. Quod si verum est, nemo infitiabitur *CD plus auctoritatis in his libris habere quam AG*. Quare hunc consensum non solum secutus sum ego in eis, in quibus iam Dindorfius ex D solo praeiverat, sed ubicunque poteram: et in eis quae meliora esse appareret et in eis, quae, si per se spectarentur, utraque ratione scribi possent.

Meliora sunt sine dubio quae CD praebet eis quae AG testantur ex. gr. in his

	CD	AG
I 3, 4	τὰ οἴκαδε· ποθοίη	οἴκαδε ποθοίη
I 6, 19	τὸ περὶ τῶν ἐλπίδων	περὶ τῶν ἐλπίδων
I 6, 33	χρώμεθα ἔτι	χρώμεθα
I 6, 40	ἄν, ἵνα ἐν τῷ C ἵνα ἐν τῷ D	ἄν, καὶ τῷ

Alia sane quae ex CD recepi sint eius generis, ut ex interioribus quas dicunt causis utra lectio praeferenda sit vix perspiciatur. Poteram eandem rem permultis exemplis ex omnibus quos dixi libris haustis longius exponere, sed cum ratio semper eadem maneat nec liceat mihi hanc editionem apparatu critico commode verbis scriptoris subiecto nec pleno nec compendiario ornare, sufficiat hic primum ex VII libro potioribus exemplis primi capitis electis demonstrare etiam in hac parte C eiusdem familiae esse atque AG, deinde quantum in eodem libro consensus CD ad emendandam orationem valeat*), illustrare.

	CAG	D
r. VII 1, 1	καὶ οἱ ἄλλοι δὲ	οἱ δὲ ἄλλοι
f. 1, 2	πάντες	πάντες ἦσαν
f. ibid.	κράνει	κραΐνῳ οἷς (κρανεΐνῳ Iunt. Ald. recte)
1, 3	Ἀρίσμον C, Ἀρίσμαν AG	Ἀρασάμαν
f. 1, 5	Ἕλληνες	ἀλλήλοις
f. 1, 7	ἐπὶ πρόσω	ἔτι πρόσω
f. ibid.	στραφεῖεν	στραφέντες
r. 1, 9	ἐπείγεσθε	ἐφέπεσθε
f. 1, 9	εὑρήσετε δὲ ἡνίκα αὐτὸς	ὁρμήσεται δὲ τηνικαῦτα
f. 1, 14	συμμεμαχεσμένων	συμμαχεσαμένων

---

*) „f." apposui his lectionibus CAG, quae etiam a Dindorfio repudiatae sunt, „r." eis, quas ille approbavit.

CAG	D
r. 1, 15 συνηξίωσε	ἠξίωσεν
f. 1, 19 κατακαίνοντες	κατακανόντες (κατακτανόντες Iunt. Ald.)
f. 1, 22 Περσῶν	πεζῶν
r. 1, 23 παρήει	παρείη
r. ibid. αὐτοῦ ἐν χώρᾳ	ἐν τῇ χώρᾳ
f. 1, 27 ἐν ἴσῳ	ἐν ἔργῳ
r. 1, 36 κατακαίνουσιν	κατακλίνουσιν
r. 1, 39 εἴπῃ καὶ ἄλλο τι μένοι τῶν πολεμίων καὶ μάχοιτο	εἴ πῃ καὶ ἄλλοι μένοιεν τῶν πολεμίων καὶ μάχοιντο
r. 1, 40 κρατουμένων· μένον	κρατουμένων, τῶν μὲν πολεμίων φευγόντων, τῶν δ' αὐτοῦ κρατούντων, κρατουμένων μένον (quam foedam interpolationem etiam Iunt. et Ald. habent)
f. 1, 46 πόλις	ὅπλισις
r. 1, 48 ἐφόβουν μόνον	ἐφόβουν μὲν τῷ ὄντι

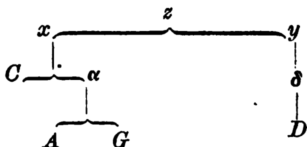
Deinde ex eodem libro VII potiora aliqua exempla bonitatis consensus CD, et quidem tales lectiones afferam, de quarum bonitate ne Dindorfius quidem dubitavit, cum eas ex D contra AG reciperet.

CD	AG
VII 1, 5 ὥσπερ γάμμα	ὥσπερ γράμμα
1, 7 ἦν ἐγγὺς	ἔνεγγυς
1, 15 ὑμᾶς ἀγωνίζεσθαι	ἡμᾶς ἀγ.
1, 26 μετὰ δὲ τοῦτο	μετὰ δὲ τούτω
1, 31 ἀνέτρεπον	ἀνετρέποντο
1, 34 ἐν ἄκραις ταῖς χερσὶ D ἐν ἴσαις ἄκραις ταῖς χερσὶ C duplici lectione	ἐν ἴσαις ταῖς χερσὶ

	CD	AG
VII 1, 36	σχοίη	ἔχοι ἢ
2, 9	δίδωσι σοὶ καὶ ἐμοὶ προσαγορεύειν	δίδωσί μοι καὶ προσαγορεύειν
2, 20	ἐγένοντο	ἐγένετο
2, 22	ἱκανὸν	ἱκανῶς
3, 2	ἐφ' ἡμᾶς	ἀμφ' ἡμᾶς
3, 14	ἑνὶ ἱματίῳ	ἐν ἑνὶ ἱματίῳ
4, 5	Καρῶν	καιρῷ
5, 3	στρατιᾶς	στρατείας
5, 12	ὅτι πλεῖστα	ἔτι πλεῖστα
5, 44	ὑφέξει ἑαυτὸν	ὑφέξει αὑτοῖς
ibid.	μικρὸν	μείζω
5, 65	τῆς τοῦ	ἀπίστου
5, 70	καταστα϶εῖσα	κατασχε϶εῖσα.

Quibus in locis *contra* Dindorfium hunc consensum CD secutus sim, invenies in indice, quem infra dedi.

Quae hucusque dedi, ea satis sunto ad stabiliendum illud codicum stemma, quod philologis Carlsruhae congregatis *de libris I II IV 5, 15—VIII* proposui:

In hac parte codicum *CD* consensus plurimi aestimandus est.

Qua ratione accepta sat multas varias lectiones habere, unde explicari possint, demonstrabo nonnullis exemplis, ex quibus etiam cognoscere liceat, quo modo paulatim corruptelae novis incrementis auctae sint.

I 4, 4 *z*: ἤδη ἀναπηδῶν (sic D recte)
x: ἤδι ἀναπηδῶν (C)
α: ἢ διαναπηδῶν (AGR)

I 5, 12 *z* (*x* CD Iunt. Ald.):
τοὺς δ' ἐπαίνου ἐραστὰς ἀνάγκη διὰ τοῦτο πάντα μὲν πόνον, πάντα δὲ κίνδυνον ἡδέως ὑποδύεσθαι; iam in aliquo codice qui inter *x* et *α* fuisse videtur proclivi errore *ὑποδύεσθε* scriptum erat; librarius igitur codicis *α* ut infinitivum haberet ad illud *ἀνάγκη* pertinentem de suo dedit: *τοὺς δ' ἐπαίνων ἐραστὰς ἀνάγκη* <*κτᾶσθαι τὰ αἴτια*>. *διὰ τοῦτο* — *ὑποδύεσθε*.

I 6, 12 *z*: *ὡς δεῆσον* (sic D recte)
x: *ὡς δὲ ἧσον*
inde C: *ὡς δὲ ἧσσον*, *α* et A: *ὡς δεῖσον*, C corr. *ὡς δῆ ἴσον*, G emendandi causa *ὡς δεήσοι*.

V 1, 23—27. Codex *x* haec habuit menda:
23 *κἀκεῖ ἀπελθεῖν* (CAG) pro *εἰκῇ ἀπελθεῖν* (Iunt. Ald.)
25 *ἀπίῃς* (CAG) pro *ἀπήεις* (Iunt. Ald.)
ibid. *εἰσότε* (CAG) pro *ἔστε* (Iunt. Ald.)
26 *ὁμοίως* (CAG) pro *ὅμως* (Iunt. Ald.).
α haec omnia sedulo propagavit et novis peccatis auxit hisce
24 *ὅπου δ' ἐὰν μένῃ* (AG) pro *ὅπου δ' ἂν μένῃ* (C Iunt. Ald.)
25 *ἐκ ποδῶν βοηθὸς* (AG) pro *ἐκ Περσῶν βοηθὸς* (C Iunt. Ald.)
26 *ποιήσωσιν* (AG) pro *ποιήσουσιν* (C Iunt. Ald.)
ibid. *ἀνθεξόμεθα* (AG) pro *ἀνεξόμεθα* (C. Iunt. Ald.).

V 5, 23 *z*: *τῶν γε ζώντων* (D Iunt. Ald. recte)
x: *τῶν τε ζώντων* (C)
α: *τῶν πεζῶν τῶν* (AG).

VII 1, 13 *z*: *διώκειν παίειν κατακαίνειν* (D recte, nisi quod *κατακαίειν* habet)
x: *διώκειν καὶ κατακαίνειν* (C)
α: *διώκειν κατακαίνειν* (AG).

VII 5, 25 *z*: *οὐδὲν ἂν εἴη θαυμαστόν, εἰ καὶ ἄκλειστοι αἱ πύλαι αἱ τοῦ βασιλείου εἶεν* (sic D recte).
iam cum in codice aliquo qui inter *z* et *x* erat errore *εἰ καὶ* in *εἴη καὶ* aberrasset, exortae sunt hae halucinationes librariorum
x: *οὐδὲν ἂν εἴη θαυμαστὸν εἴη· καὶ ἄκλειστοι* <*γὰρ*> *αἱ πύλαι αἱ τοῦ βασιλείου* (inserto *γὰρ* et omisso *εἶεν* in fine)

inde C: οὐδὲν θαυμαστὸν ἂν εἴη· καὶ ἄκλειστοι γὰρ αἱ πύλαι αἱ τοῦ βασιλείου.
α autem (AG) οὐδὲν ἂν εἴη θαυμαστὸν εἶναι ἄκλειστοι γὰρ αἱ πύλαι αἱ τοῦ βασιλείου.
VII 2, 10 z: τί ἀπαγγείλαντες (D recte)
x: τί ἂν ἀγγείλαντες (sic C Iunt. Ald.)
α: τί ἀγγείλαντες (AG).

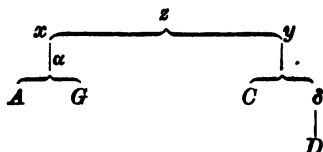
II.

De III 1, 1 — V 2, 21.

Iam autem tempus est redire ad libros Cyropaediae illos quos fere intactos adhuc reliquimus, III dico et IV. Hos supra commemoravi in ea re differre a reliquis, quod in eis nullae C et AG codicibus communes omissiones deprehenderentur: quanquam et C et AG (α) in his quoque libris sat multas eius generis labes contraxerunt. At hoc casu accidisse forsitan quispiam dixerit; quare altius in rem penetrandum est. Sed aliquantum impeditur haec investigatio eo quod in hanc partem Cyropaediae incidit magna illa lacuna codicis D, qui nunc deficit inde a IV 2, 20 πολεμίων usque ad V 2, 27 ἔφη ὁ Γωβρύας. Ex tota hac Cyropaediae parte nihil lectionum D codicis nobis notum est praeter pauca quaedam testimonia Camerarii (a Dindorfio D Cam. nominata) qui integro codice olim usus erat. Qua re cogimur hanc de mediis libris disputationem in complures partes dividere.

1) de III 1, 1 — IV 2, 20.

Index quem confeci eorum locorum, in quibus CAG in hac parva Cyropaediae parte consentiunt, continet circiter 120 exempla, index eorum, in quibus CD consentiunt contra AG, non minus 640. Ex quo statim apparet, in his libris C multo propius abesse a D, quam in reliquis ab AG. Atque hic quoque stemma apponam:

Ne in hac quidem parte consensus CD utilitate sua caret, quanquam non est eiusdem auctoritatis atque in libris I II IV 5, 15—VIII, cum in illis testimonium sit lectionis *z*, archetypi omnium, hic vero non nisi lectionem eius codicis testetur, quem ut principem alterius familiae *y* appellare licet. Utilitas autem huius CD consensus in eo ponenda est, quod fides multarum scripturarum D codicis, quas hucusque, cum ex solo D notae essent, in suspicione habueramus, mirum quantum augetur. Eadem deinde vice, qua in reliquis libris CD consensus, fungitur in hac parte ex eisdem causis consensus CAG, quippe quo paucis exceptis, ubi aut in eundem errorem facile incidere poterant complures scribae aut varia lectio primitus fuerat, praestetur ipsius *z* archetypi omnium scriptura. Iam confiteor ex his circiter 120 exemplis huius consensus CAG me non tam multa nova haurire potuisse quàm initio expectaveram: praebent quidem haec exempla fere omnia scripturas indubitatae bonitatis, sed eius tantae, ut pleraque pars iam pridem ex AG ipsis, ex Iuntina et Aldina etiam in Dindorfii editionem recepta sit. Afferam pauca exempla talium lectionum, de quibus in utramque partem disputari posset, nisi consensus CAG litem decerneret:

	CAG	D
III 1, 2	παραγιγνομένους (παραγινομέν.)	παραγενομένους
III 1, 6	ἐπὶ δίκην καταβαίνειν	ἐπὶ δίκῃ καταβαίνειν
III 1, 14	εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Κῦρε	εἰπέ μοι, ὦ Κῦρε, ἔφη
III 3, 15	ἐν τῇ σῇ χώρᾳ	ἐν τῇ σῇ πόλει.

	CAG	D
III 3, 56	ταῦτα διελέγοντο	τοιαῦτα διελέγοντο
IV 1, 7	ἀπήλαυνεν	ἀπήλασεν

Est etiam ubi a Dindorfio propter hunc consensum discesserim:

	CAG	D
III 1, 29	εἰ μὴ βασιλεὺς εἴη	εἰ μὴ βασιλεύσει (quod Dindorfius in Lipsiensi editione recepit).

Ex consensu CD, qui plura nova mihi praebuit, cum alia recepi tum haec quae mihi per se spectata magis placerent lectionibus Dindorfianis ex AG haustis

	CD	AG
III 1, 26	πράγματα παρασχεῖν (cf. ἐξυβρίσαι, πτῆξαι)	πράγματα παρέχειν
III 1, 30	καινῆς γενομένης ἀρχῆς	καινῆς ἀρχομένης ἀρχῆς
III 1, 39	τὸν ἐμὸν υἱὸν	τοῦτο (τοῦτον cum Schneidero Dind.)
III 1, 42	ἐξέσται αὐτῇ	αὐτῇ om. (Dind. in Lips.)
III 2, 14	δεξιωσάμενοι τὸν Κῦρον	τὸν Κ. om.
III 2, 17	τἄλλα (τἄκρα conieci)	τάδε
III 3, 1	τὸ στράτευμα	τὸ ἕτερον στράτευμα
III 3, 3	καὶ κοσμήσεσθε	καὶ κεκοσμημένοι
III 3, 19	πολὺ γὰρ μᾶλλον	πολὺ ἂν μᾶλλον (Dind. inclus.)
III 3, 40	ἐπεὶ δὲ οὗτοι	ἐπεί δ'
III 3, 55	ᾆσμα καλῶς ᾀσθὲν	ᾆσμα μάλα καλῶς ᾀσθέν
IV 1, 8	διέφθαρτο τὰς γνώμας	διεφθάρθαι ἐδόκει ταῖς γνώμαις.

Non obsecutus sum huic consensui CD, ubicunque videretur antiqua vox interpretatione vel glossa esse oblitterata, quod in altera familia aliquanto saepius factum est quam in priore.

Quare retinui AG codicum lectionem in his:

	AG	CD
III 3, 60	ὑπεξῆγον	ἀνεχώρουν
III 3, 63	κατεστρώννυσαν	ἀπέκτειναν
III 3, 66	κατακαίνοντας	ἀποκτείνοντας
IV 1, 4	ἐν πολέμῳ	τῶν πολεμικῶν
IV 1, 11	ἢ κατακαίνειν	ἢ ἀποκτεῖναι C
		ἢ κατακτεῖναι D
IV 2, 9	φάους	φωτός
IV 2, 12	ἐνετείλατο	ἐκέλευσεν.

2) de IV 2, 20—IV 5, 14.

Per totam illam partem, in qua D nobis deest, Ludovicus Dindorf, cui nullus praeter D alterius familiae codex notus esset, loco lectionum huius classis in apparatu suo critico Oxoniensis editionis adhibuit Iuntinae scripturas, quam intellexerat etiam in reliquis partibus saepius cum D facere, quanquam non desunt loci, in quibus Iuntina conspiret cum priore familia. Iam detecto C nostro inde ab IV 2, 20 hoc ipso certiore têste alterius familiae utimur; quo tamen munere non diutius fungitur ille quam usque ad IV 5, 14, quo in loco subito eum transitu redire ad familiam priorem, quam inde a fine secundi libri deseruerat, apertissime me docuerunt tabulae meae. Usque autem ad hunc quem indicavi locum codicem C alteri familiae addictum manere, quamvis in hac parte testimoniis D destitutus, tamen pro certo affirmo: desunt enim etiam hic communes cum AG lacunae; idem edocemur receptis in C interpretationibus quales supra vidimus alterius familiae proprias esse; ἀποκτείνειν cum D Cam. scriptum IV 2, 24; item IV 2, 31. 32. 39. IV

4, 1. 6. 7*). IV 2, 26 iterum invenitur *φωτὸς* pro *φάους* ceterorum. IV 2, 25 miram illam interpolationem, quae iam ex Iuntina Aldina et marg. G nota erat, etiam in C deprehendimus, *ἣν δὲ τὸ πολλοῖς δὴ συμβεβηκὸς κρατοῦσι τὴν τύχην ἀνατρέψαι γίγνηται*, pro quo AG habent: *ἣν δὲ νικῶμεν, ἔφη, πολλοῖς δέη κρατοῦσι τὴν τύχην ἀνέστρεψε* quod facili emendatione mutatur in eam scripturam, quae nunc in omnibus editionibus legitur. Habet deinde C etiam communem cum Iuntina et Aldina lacunam IV, 5, 2 [*σῶ μὲν γὰρ ὑμῖν*]. Bonitatem denique consensus CAG, quam inde a III 1, 1 usque ad IV 5, 14 valere diximus uno luculento exemplo huius partis illustrare liceat. IV 2, 31 *ἀσυντονώτατα* CAG, *συντομώτατα* D Cam., *συντονώτατα* Iunt. Ald. Eadem igitur prorsus ratio emendandi valere debet in hac parte atque in illa de qua supra egimus. Extremo loco afferamus aliqua exempla lectionum indubitatae bonitatis quae, postquam ex Iuntina Aldinaque tantum nota erant, nunc codice C confirmantur:

	C Iunt.	AG
IV 2, 28	*διασωσόμενοι*	*διασωζόμενοι*
IV 2, 35	*νῦν κατειλῆφθαι*	*κατειλῆφθαι*
IV 2, 37	*παρεσκευασμένα ᾖ*	*παρασκευασθῆναι*
	ibid. *ὁπότεροι*	*ὁπότε*
IV 2, 38	*αὐτὴ ἡ εὐωχία* (vera lectio: *αὕτη ἡ εὐωχία*)	*νῦν τὴν εὐωχίαν*
IV 2, 44	*ἀενναώτερον* (*ἀεναώτερον* Medic. *ἀενναότερον* G corr.)	*πλειότερον*

Iam vero unam novam scripturam, quae ne in Iuntina et Aldina quidem extat, ex C solo erui, de qua conferas indicem IV 4, 10 *καινὸν* pro *κακὸν* ceterorum.

---

*) Raro tantum accidit contrarium, ut prior familia *ἀποκτείνειν* exhiberet, altera *κατακαίνειν*; quod factum est V 4, 21: *κατέκανον* D; *ἀπέκτειναν* CAG.

3) de IV 5, 15—V 2, 27.

D deficit, C rursus est eiusdem familiae atque AG. In hac parte loco consensus CD, quem in I II V 2, 27—VIII summae auctoritatis esse scimus, quodammodo ponere licet *consensum C cum Iuntina* contra AG. Eius generis exempla fere 70 hic inveni, continent pleraque talia, quae etiam Dindorfius contra AG ex Iuntina iam receperat; ex his eligo haec:

	C Iunt.	AG
IV 5, 25	*δεῖ*	*ἀεὶ*
IV 5, 31	*ἥν τι σὺ*	*ἥν τις*
IV 5, 32	*ἃ ἂν δῷς*	*ἣ ἂν δῶσιν*
IV 5, 42	*ἄλλα ἄγειν*	*λέγειν*
V 1, 12	*ἑώρακα*	*ὁρᾷς*
V 1, 25	*ἐκ Περσῶν*	*ἐκ ποδῶν*
V 2, 5	*βρωτὸν*	*ἄρρητον*
V 2, 6	*ἐπὶ τούτῳ*	*ἐπὶ τοῦτο.*

Iam me aliquanto longius progressum esse atque etiam praeter Dindorfium complura, *in quibus C cum Iuntina facit*, recepisse, index demonstrabit.

Neminem credo mihi obiecturum esse, me nimium tribuisse, id quod saepe fit, codici a me primo conlato, cum ex sola fere comparatione eius cum aliis, ex accurate examinatis rationibus, qua cum ceteris iunctus est, nova esse eruenda putarim. Nihilo minus paucis quibusdam locis quasi ratione coactus sum codici C soli obtemperare*). Accidit hoc II 1, 22, ubi *ὧν ἂν ἄρχωσιν* C habet, *ὧν ἄρχωσι* G, *ὧν ἄρχουσι* DA; I 6, 3 *ὡς ἂν* C pr., *ὧν ἂν* C corr. cum ceteris; *ὡς ἂν* praeterea ex Meermanniano Dind. adnotat, tacens ille de D, cuius testimonium ignoro. II 3, 9

*) Vel si mavis ei et Vaticano 987, quem Dindorfius in Cyropaedia E, in Anabasi A appellavit. Cum autem ex eis quae Bornemann de hoc codice in Cyropaedia testatus est, concluderem eum aeque ac factum est in Anabasi (vide quae dixi in commentatione mea de C codice Anabaseos) ex C descriptum esse, nihil curavi eius scripturas.

δείκνυται, quod recepi, exhibet C pro *δέδεικται*. IV 5, 16 *ἐπιπέμπειν* C pro *πέμπειν* ceterorum, V 3, 21 *ἴϑι* C cum Aldina, *ἴσϑι* DAG proclivi errore, VI 2, 20 *μαχουμένους* C, *μαχομένους* DAG pr. VIII 3, 19 habet C *ἱππάρχων*, quod Fischerus pro corrupto *ὑπάρχων* iam dudum coniecerat, VIII 6, 20: *ὥρμα δὴ ταύτην τὴν στρατείαν* solus C rectissime praebet cum Iuntina et Aldina; cum et in D et in *α* ab eis qui hunc accusativum verbalem non intellegerent, coniectura temptata sint: *α* (AG) *στρατιὰν* scripsit, D (vel *δ*) adiecit *ἔχων* participium. Quibus addo ex illa parte, in qua C alterius familiae est III 1, 19 *πρόσωϑεν* C pr. optime, *πρόσωπον* D, quae corruptela eodem ducit, *πρόσϑεν* AGC corr.; *πρόσωϑεν* Dind. adnotat etiam ex Oxoniensi codice. Iam *καινὸν* illud IV 4, 10 suspicor etiam in D fuisse.

Nondum commemoravi, sat multis locis in C vestigia duplicis lectionis vel glossae marginalis in orationem receptae inveniri. Sic in *z* et *x* (ut est re vera in D) margini adscripta fuerat a Christiano homine execratio *ἀκαϑάρτοις δαίμοσι* ad III 3, 21 quae pertineret ad *Διῒ βασιλεῖ* et *τοῖς ἄλλοις ϑεοῖς*; in C inepto loco illud *ἀκαϑ. δαίμοσι* post *ἵλεως καὶ εὐμενεῖς* in orationem receptum est. II 4, 2:

ἂν
z et *x*: *οἶμαι γὰρ*
C: *οἶμαι γὰρ ἄν*, D *οἶμαι γάρ*, *α* (AG) *οἶμαι ἂν*

τὸ ·ἀεὶ
I 6, 24 *z* et *x*: *ποιεῖν δύνασϑαι εὖ ποιεῖν*
D recte: *τὸ ἀεὶ δύνασϑαι εὖ ποιεῖν*
α (AG) *ποιεῖν δύνασϑαι εὖ ποιεῖν*
C *τὸ ἀεὶ ποιεῖν δύνασϑαι εὖ ποιεῖν.*

Superest ut moneam, etiam C haud raro tota enuntiata vel enuntiatorum partes solum omisisse, inprimis per homoeotoleuton; quae lacunae cum in prioribus libris ab alia manu in margine suppletae essent, postea hoc quoque neglegi solebat. Notavi omnes in mea conlatione nec praetermitterem eas etiam cum lectoribus communi-

care, si apparatus criticus mihi faciendus esset; non notavi in hac praefatione, cum intellexissem nihil ex eis disci posse. Nec desunt loci in quibus C de suo quaedam addidisse videatur, ut ex. gr. III 1, 24 ad ἐσθίειν καὶ καθεύδειν adiectum est καὶ πίνειν. Sed haec licentia multo minor in C est quam in D; nec multum inde natum est damni, cum ex reliquis codicibus quae fuerit archetypi lectio plerumque cognoscatur.

Hactenus de emendatione quatenus ex codicibus petenda est. Sed in tam corruptis libris in quibus iam pridem et negligentia describendi et licentia mutandi vel vocabula ipsa vel vocabulorum sedes tam late grassata est, saepissime etiam ad *coniecturam* esse confugiendum et priores editores intellexerunt et ego sum expertus. Rationem autem reddidi etiam coniecturarum, in quibus recipiendis sive aliorum sive meae sunt a Dindorfii editione recesserim, in indice infra scripto. orthographicis denique et grammaticis in rebus ne nunc quidem a Dindorfio discedendum esse putavi nisi in paucis quibusdam (ut ex. gr. in restituendo ἑώρακα pro eo quod ille ponebat ἑόρακα; in removendis talibus qualia sunt φθάσεις V 4, 38, VII 1, 19, διώξεις VI 3, 13); imo censebam novis rebus abstinendum esse dum ex absoluto corpore inscriptionum Atticarum ex pleno quem speramus mox confectum iri indice alterius inprimis voluminis, qui Atticorum usus fuisset quarti saeculi ante Ch. n. aliquanto certius ac plenius cognosceretur quam nunc fieri potest etiam post laudabiles Cobeti Weckleinii, Bambergi, Herwerdeni, Schanzii, Stahlii, aliorum curas. Abstinui autem eo magis quod nemodum quibus in rebus Xenophon ab Attico scribendi more descierit certis finibus circumscripsit; quanquam confiteor me in eo fuisse ut quasdam formas de quibus nunc constare mihi videretur in orationem etiam contra codices reciperem ex gratia ἐάν; cum ridicule adhuc librariorum licentiae obtemperantes qui saepissime etiam variant in adhibendis vel ἐάν vel ἤν vel ἄν formis fluctuemus.

Index locorum in quibus ab Dindorfii editione quarta discesserim.

(Lib. I et II: C est eiusdem familiae quam AG; plurimi faciendus consensus CD; consensus CAG pro testimonio primae familiae habendus est.)

Lib. I.

1, 1 *πειθομένοις uncis,* quibus incluserat L. Dindorfius, *liberavi.* Scriptum extat in D (Iunt. Ald.) cum codices prioris quam dicunt classis CAR aliique inferioris ordinis omittant. cf. Anab. II 6, 13 *σφόδρα πειθομένοις ἐχρῆτο.* Mem. I 2, 11. Cyrop. I 6, 22: *εἰς τὸ πειθομένους ἔχειν.* Nec profecto in hoc sententiarum contextu *obediendi* notio deesse poterit, cf. § 2: *πείθεσθαι,* 3 *ἐκτήσατο πειθομένους,* ibid. *ἐθελήσαντας πείθεσθαι,* ibid. *ἤθελον αὐτῷ ὑπακούειν.* Alia prorsus sententia est Mem. II 1, 16, quem locum Zeunius et Dindorfius frustra attulerunt. Restituit etiam Breitenbach. 3. *ῥᾷον εἴη ζῴων* CR *ζῴων εἴη ῥᾷον* DG (Iunt. Ald.) | om. *εἴη ζῴων* solus A, quem male secutus est Dindorf. — *ἑωρακότας* omnes libri praeter D | *ἑορακότας* D pr. Dindorf., item I 3, 2 et pr. sic semper. 5. *τοῦ αὐτῷ χαρίζεσθαι* D (Breitenbach) | *τοῦ πάντας αὐτῷ χαρίζεσθαι* C cum ceteris (etiam Iunt. Ald.).

2, 2 *παιδεύειν ὅπως τις ἐθέλει τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας* DG (Iunt. Ald.) | *π. ὅ. τ. ἐ. τ. ἑαυτῶν παῖδας* CAR (Dind.), cf. Hertlein. 4. *ἐν αἷς* CRDG (Iunt. Ald. | *αἷς* solus A. (Dind.). 5. [*οἱ προστατεύουσιν*] Dind. praef. ed. Lips. quartae p. IV. 6. *ὅτι γράμματα μαθησόμενοι* Cobet Mnem. n. ser. III (1875) p. 378. | *οἱ τὰ γρ. μ.* libri. 11. *τὸ οὖν ἄριστον* CA, *τὸ γοῦν ἄριστον* R | *τὸ ἄριστον* DG (Iunt. Ald.

Dind.) οὖν auget vim sententiae: illud tam sobrium prandium, de quo antea dictum erat, cf. I 6, 5: *παρέχοντας οὖν τοιούτους*. 12. *ἰσχύος ἢ τάχους* CA (Ald.) | *ἰσχύος τε καὶ τ.* DG, (Dind.), *τάχους καὶ ἰσχύος* Stob. (Iunt.) Praefero prioris classis lectionem, cum ad alia administranda robore, ad alia celeritate opus sit. 16. *πτύειν* Cobet l. l. p. 378 coni. VIII 1, 42. VIII 8, 8 | *ἀποπτύειν* libri. — *αἰσχρὸν δέ ἐστι* ACR | *αἰσχρὸν δὲ ἔτι* altera classis (Iunt. Ald. Dind.). Sed aut *ἔτι καὶ νῦν* tum dicendum erat aut *ἔτι* idem significat ac *καί* quod sequitur.

3, 2 *ἑώρακα καὶ* vide ad 1, 3. 3. *πάνυ σπάνιον ἦν* CA (Ald.), *πάνυ σπάνιον* D | *σπάνιον* G (Iunt.) Dind. 4. *δειπνῶν δὲ δὴ* *CD*AR | *δειπνῶν δὲ* G (Iunt. Ald.) — *ἵνα ἧττον τὰ οἴκαδε ποθοίη* *CD*G (Iunt. Ald.). | *τὰ* om. A. Dind. Lips. cf. Breitenbach in app. crit. — *προσῆγεν* CAR. Athen. IX, 368 A | *προσήγαγεν* DG (Iunt. Ald.). Cf. § 6 *παραφέρειν* inf. praes. — [*λέγεται*] Cobet p. 378. — *ἡμᾶς μὲν γὰρ ἄρτος καὶ κρέα εἰς τοῦτο ἄγει* C corr.*) DG (Iunt. Ald.). | *παρ' ἡμῖν μὲν γὰρ* etc. C pr. AR (Dind.). *παρ' ἡμῖν* videtur errore ex praecedentibus *παρ' ἡμῖν* et *παρ' ὑμῖν* ortum esse; *ἡμᾶς* vero, quod altera classis praebet, recte opponitur sequenti *ὑμεῖς-σπεύδετε*. 6. *ὅ, τι ἂν βούλωμαι* D pr. (Iunt. Ald.) | *ὅ, τι βούλομαι* CAG (Dind.). 9. *λαβόντα δὲ* *CD* (Iunt. Ald.) | *λαβόντα δὴ* AG (Dind.). 10. *ἐκεκράγειτε* libri | *ἐκεκράγετε* Dind. 11. *πατήρ, ὦ παῖ* *CD* (Iunt. Ald.) | *πατήρ, ἔφη, ὦ παῖ* AG (Dind.). 16. *ἀκριβῶς ταῦτά γε οἶδα* *C* pr., *ἀκριβῶς ταύτην γε οἶδα* *D* (Iunt. Ald.) | *ἀκριβῶς ταῦτά γε ἤδη* AG pr. RC corr. (nisi quod hic *ἤιδη* habet) | *ἀκριβῶ ταῦτά γε ἤδη* R (Dind.). Sed illi lectioni melius respondet quod sequitur *Πῶς σὺ οἶσθα;* 17. *ἐν δὲ τούτῳ* C corr. D (Iunt. Ald.), *ἐν τούτῳ δ' αὖ* C pr. R | *ἐν τούτῳ αὖ* AG (Dindorf; cui tamen et ipsi *αὖ* illud displicuit, ut *ἐν τούτῳ δ' οὖν* coniceret).

4, 1 *ὅ, τι δέοιντο αὐτοῦ* D (Iunt. Ald.) | *εἰ δέοιντο αὐτοῦ* CAG (Dind.); sed eidem in antecedentibus *ἐπεὶ τοῦ βασιλέως*, quod ne Dindorfius quidem recepit scribens cum altera classe

*) C corr. fere ubique alteram classem sequitur.

εἴ τι; quibus libris hic quoque obsequor cf. etiam § 2: ὅ, τι δέοιτο αὐτοῦ ὁ Κῦρος. 2. καὶ ὁ Ἀστυάγης δὲ D (Iunt. Ald.) | δὲ om. CAG. 4 μανοτέροις D solus | βραχυτέροις ceteri libri et omnes editiones. Codicis D lectio speciosior est quam quae a librario potuerit inveniri: rarioribus utebatur orationibus; nec enim μακρολογίᾳ, cui contraria est βραχυλογία, antea puer praestiterat, sed πολυλογίᾳ 4, 1: πολλὰ ἐλάλει; 4, 3 καὶ ἦν μὲν ἴσως πολυλογώτερος cet. Hac autem aetate, qua nunc erat, ne adloqui quidem avum audebat cf. § 12, ut non nisi *raro* id faceret. — [προπετὲς] del. *Cobet* p. 379, quippe quod interpretandi gratia σκυλακῶδες voci additum sit 6. ὁπότε ἐγχωροίη καὶ ὁπότε καιρὸς εἴη CAG, ego cum tale quid in omnibus codicibus extaret, non omittendum duxi quippe qui eas interpolationes, quae in omnibus codicibus essent, in contextum constanter reciperem, quadratis uncis includens quae Dindorf removerat. Verba haec quae inclusi recte iam Zeunius a Xenophonte abiudicaverat. | ὁπότε ἐν καιρῷ εἴη εἰσιέναι καὶ ὁπότε οὐκ ἐν καιρῷ interpolatione iam latius serpente DR (Iunt. Ald.). 8. [καὶ ἔλεγον] *Cobet* p. 379. 9. καὶ σύγε, ὅ, τι βούλει, ἔφη, ὦ θεῖε, τιμωρησάμενος ταῦτα ὅμως χαρίσαί μοι *scripsi* | καὶ σύγε, εἰ βούλει, ἔφη etc. CAG, item DR (Iunt. Ald.), nisi quod hi et C corr. *post* τιμωρησάμενος addunt: ὅ, τι βούλει, quod Dindorfius uncis inclusit, intellegens non posse ferri post εἰ βούλει. Ego cum ὅ, τι βούλει illud, quod in altera classe invenitur, pro varia lectione illius εἰ βούλει habeam, quae ex margine in orationem ut saepe fit irrepserit, optione data non possum quin alteri lectioni praeferam, cf. varias lectiones § 1: ὅ, τι δέοιντο et εἰ δέοιντο. 14. ἔμενεν D (Iunt. Ald.) | ἔμεινεν CAG. 15. [αὐτὸν ᾐσθάνετο] *Herwerden*, Revue de philologie II, 198 cum post ηὐφραίνετο, quod verbum ad utramque partem enuntiati pertinere Xenophon voluerat, ferri non posset. Conferas Iacobsii aliorum explicandi conamina — τὸν μὲν δὴ *CD*A (Iunt. Ald.) | τὸν μὲν οὖν G (Dind.). 19. [ἐκεῖνοι] *delevi.* 20. ἐλῶ ὥστε ἀναγκασθήσονται D (Iunt. Ald.) | ἐλάσω ὥστε

ἂν ἀναγκασθῆναι CAG, ἐλάσσω ὥστε ἀναγκασθῆναι R (ἐλῶ ὥστε ἀναγκασθῆναι vulg. Dind.). 23. ὡς αὖ ἐπειδὴ εἰς τόξευμα ἀφίκοιντο στησομένους *scripsi*. | ὡς ἂν ἐπειδὴ ε. τ. ἀφ. στ. DRC corr. (Iunt. Ald.), ἀλλ' εἰς τ. ἀφ. στ. C pr. AG (ὡς ἐπειδὴ εἰς τ. ἀφ. στ. Hertlein, Dindorf). — ὁμοῦ ἀγομένους DC corr. | ὁμοῦ φερομένους C pr. AG (Dind.), (ὁμοῦ ἑπομένους Iunt. Ald.); φερομένους ex versu antecedente εἰς ἑαυτοὺς φερομένους errore hic irrepsisse putandum est. 25. [καὶ ἥλικες] *delevi*. Eidem sunt ἥλικες ac παῖδες 3, 1. 4, 14. Nondum enim puerorum aetatem tum superaverat Cyrus cf. 5, 1 ἐνιαυτὸν λέγεται ἐν τοῖς παισὶν ἔτι γενέσθαι. 26. [δῆλον ὅτι τούτῳ] ὃν μάλιστα ἠσπάζετο *scripsi*, includens δῆλον ὅτι τούτῳ quod in D est; additum erat a librario prorsus eadem ratione ut in C solo scriptum est II 4, 24 πορεύσομαι διὰ τοῦ πεδίου δηλονότι εὐθὺς πρὸς τὰ βασίλεια | ex quo prior familia δηλῶν ὅτι τοῦτον ὃν μ. ἠ. effecit: CAG (Iunt. Ald.), quem foedum soloecismum post φασὶν ἐκδύντα δοῦναί τινα tolerarunt omnes editores, solo repugnante Cobeto qui omnia haec δῆλον-ἠσπάζετο deleri voluit p. 380. Qua in re puto eum iusto longius progressum esse. 26. καὶ πάλιν *CD*AR (Iunt. Ald.) | καὶ αὖθις G ut videtur (Dind.).

5, 4 [ὁ τοῦ Ἀστυάγους παῖς] *delevi*, cf. quae proxime antecedunt § 2 ὁ δὲ Κυαξάρης ὁ τοῦ Ἀστυάγους παῖς; vide in praef. crit. mea editionis Anabas. ad I 2, 23. I 7, 1, ubi similia additamenta expunxi. 9. οἵ τε αὖ τὰ πολεμικὰ ἀσκοῦντες D Stob. (item Iunt. Ald. nisi quod πολέμια habent) | καὶ οἱ ταῦτα τὰ πολεμικὰ ἀσκ. CAG (Dind). At nec placet in hac prioris classis lectione ταῦτα, quando Persis non una bellica virtus tribuitur, sed etiam ἐγκράτεια et σωφροσύνη; et respondet quod recepimus melius eis quae antecedunt οἵ τε τῶν παραυτίκα ἡδονῶν .... οἵ τε λέγειν προθυμούμενοι; mutato autem semel τε αὖ τὰ in ταῦτα cetera (καὶ et τὰ) addere proclive erat. 12. τοὺς δ' ἐπαίνου ἐραστὰς ἀνάγκη διὰ τοῦτο πάντα μὲν πόνον, πάντα δὲ κίνδυνον ἡδέως ὑποδύεσθαι *C*R, τοὺς δὲ τοῦ ἐπαίνου ἐραστὰς ἀνάγκη

ἐπὶ τούτῳ πάντα μὲν πόνον .... ὑποδύεσθαι *D pr.* (Iunt. Ald.) | τοὺς δ' ἐπαίνων ἐραστὰς ἀνάγκη κτᾶσθαι τὰ αἴτια. διὰ τοῦτο πάντα μὲν πόνον, πάντα δὲ κίνδυνον ἡδέως ὑποδύεσθε AG. Quid κτᾶσθαι τὰ αἴτια significet nemodum explicavit; confer Philelphum qui interpretatur 'ea sibi comparare quorum causa laudantur', item Hertleinium explicantem: τὰ αἴτια τῶν ἐπαίνων; contra in eis quae C et D codicibus communia sunt ἀνάγκη-ὑποδύεσθαι inest sententia vere Xenophontea: I 2, 1 ὥστε πάντα μὲν πόνον ἀνατλῆναι, πάντα δὲ κίνδυνον ὑπομεῖναι τοῦ ἐπαινεῖσθαι ἕνεκα, III 3, 51 ὡς χρὴ ἐπαίνων μὲν ἕνεκα πάντα μὲν πόνον, πάντα δὲ κίνδυνον ὑποδύεσθαι. Apage igitur insulsum additamentum, quod inde a Zeunio omnes recentiores editiones inquinavit; id vero librarius codicis α effinxisse videtur ut hianti orationi succurreret, postquam solito errore ὑποδύεσθαι in ὑποδύεσθε mutatum est. ceterum διὰ τοῦτο h. e. διὰ τοὺς ἐραστὰς ἐπαίνου εἶναι quod prior classis CRAG habet praetuli ἐπὶ τούτῳ illi, quod in codice D est, memor inprimis loci cuiusdam in Xenophontis Hierone 4, 6 εἰ δὲ σὺ οἴει, ὡς πλείω ἔχων τῶν ἰδιωτῶν κτήματα ὁ τύραννος διὰ τοῦτο καὶ πλείω ἀπ' αὐτῶν εὐφραίνεται.

6, 1 ἐπεὶ δὲ *CD*R (Iunt. Ald.) | ἐπειδὴ δὲ AG. — ἂν post οὐδένα *CD*AGR. | om. Dind. — λύσαντα GR | ἄλλο οὐ ἀήσαντα D, (ἄλλο ἀύσαντα Iunt), λήσαντα CA (Ald.); λήσοντα Dind. Recte tamen λύειν defenderunt Klotz et Madvig: confidebant nullam aliam rem (nullum aliud augurium) illud Iovis σημεῖον irritum facere posse. 2. συνιείης *Pantazides* | συνίης CAGR (Iunt. Ald.), συνείης D (Dind.). cf. in proximis γιγνώσκοις et εἴης. 3. τὰ ἄριστα πρ. *CD*G | τὰ om. A. Stob. (Iunt. Ald. Dind.). Cf. Hertlein. 5. ἔφη, ὦ παῖ; *CD*R Stob. (Iunt. Ald.) | ἔφη ὁ πατήρ, AG (Dind.); C duplicem lectionem habet: ὦ παῖ ὁ πατήρ. — τούτων ⟨πέρι⟩ παρέχοντας *Madvig* advers. crit. I 351. 8. τὸ τοιούτους αὐτοὺς ὄντας ὑποστῆξαι *CD*R (Iunt. Ald.). | αὐτοὺς ὄντας om. AG (Dind.) — φιλοπονεῖν solum in fine sectionis D pr. Stob. | φιλοπονεῖν προθυμούμενον CAG (Iunt. Ald.

Dind.). Cf. Cobet p. 331. 9. δή σύ, ἔφη, ὦ παῖ, CR, δὲ ἔφη, ὦ παῖ, σὺ D (Iunt. Ald.) | δή σύ, ὦ παῖ AG (Dind.) omisso ἔφη. — *Κυαξάρου scripsi*, Κυαξάρεω CAGR | Κυαξάρει D (Κυαξάρῃ Iunt. Ald. Dind.). — μὲν σοὶ δεήσει CDR (nisi quod D δεήσῃ) (Iunt. Ald.) | μὲν δεήσει AG Vat. 1335 pr. cf. Schenkl in Bursiani Jahresber. Vol. XVII p. 3 (Dind.). — δαπανᾶν ἐκεῖνον, οὐ γιγνώσκεις *Madvig* | δαπανᾶν, ἐκεῖνο οὐ γ. libri et editiones. — ψεύσηται (ψεύδηται D), πῶς σοι ἕξει CDR (Iunt. Ald.) | ψεύσηται, ὦ παῖ, πῶς ἄρ' ἕξει AG (Dind.). 10. πόρον γενέσθαι D Stob. | πόρον προσγενέσθαι CAG (Iunt. Ald. Dind.); eidem libri in eis quae procedunt πόρος γένοιτο, ubi D πόρος προσγένοιτο. Sed recte D priore loco προσγένοιτο, ubi de Cyro ipso singulariter sermo est; recte idem hoc, de quo agimus, loco in generali sententia γενέσθαι. 11. ἐπάγεται *Cobet* p. 381. | ἄγετάι libri et editiones. — [ἔχοντα] post ἐχθροὺς *delevit Madvig* p. 352, utpote quod ex antecedentibus τὸ δ' ἔχοντα δύναμιν, huc aberravisset; coniecerat Herm. Sauppe pro ἔχοντα πειρᾶσθαι τίσασθαι: ἑλόντα τιμωρεῖσθαι. 12. *Εὖ γάρ, ἔφη, μέμνημαι Gustavus Iacob* apud Nitschium-Bursian. Jahresber. Vol. IX p. 62. | Οὐ γάρ, ἔφ. μέμνη libri et editiones. — τούτων ὥσπερ καὶ τῆς στρατηγίας τὸν στρατηγὸν ἐπιμέλεσθαι CR (Dind. Ox.) | τούτων ὥσπερ καὶ ὑπὲρ τῆς στρατηγίας τ. στ. ἐ. AG (Iunt. Ald.), τούτων πρὸ τῆς στρατείας τ. στ. ἐ. D, (τούτων [ὥσπερ καὶ] ὑπὲρ τῆς στρατιᾶς τ. στ. ἐ. male Dind. Lips.). Sed vera lectio ea est quam CR praebent, Dindorf olim cum ceteris editoribus secutus erat. Inde quod AG exhibent ὥσπερ καὶ ὑπὲρ ita ortum esse videtur, ut scriberetur ὑπὲρ pro ὥσπερ, deinde corrigeretur, correctio autem et falsa lectio καὶ inserto coniungerentur. In D interpolatio grassata est. 13. εἴ τινας τέχνας ἐδίδαξεν, αἳ τῶν πολεμικῶν ἔργων κράτισται ἂν σύμμαχοι γένοιντο: *αἳ Pantazides*, κράτισται *Hertlein* | εἴ τιν. τέχνας ἐδ. αἷς τῶν πολεμικῶν ἔργων κράτιστοι ἂν σύμμ. γέν. CAG (Dind.), εἴ τινα ἐπιμέλειαν ἐδίδαξέ με ὡς ἂν ἕκαστα τῶν πολεμικῶν ἔργων κράτιστοι οἱ

ξύμμαχοι γίγνοιντο D, item B (Par. 1639) nisi quod κράτιστοι ἂν σύμμαχοι γένοιντο habet (Iunt. Ald.). 15. ἐκ τούτου δὴ ξυνῆν τούτοις ἐγώ D (Iunt. Ald.) | ἐκ τούτου δ' ἐγὼ συνῆν τούτοις CAG, in quibus ἐγὼ primo loco positum displicet. 16. ἀκεσταί D (Iunt. Ald.) | ἠπηταὶ CAG, ἀκεσταὶ defendit Cobet p. 381 laudans Bekk. Anecd. p. 364, 15. — ἀρκέσει D (Iunt. Ald.) | ἀρκεῖ CAG; cf. supra ἱκανὸς ἔσομαι, deinde 17. σχολὴ ἔσται. 17. σχολή, ἔφη, ὦ πάτερ, ἔσται CD | σχολὴ ἔσται, ἔφη, ὦ πάτερ AG (Dind.), σχολὴ ἔσται, ὦ πάτερ, ἔφη B (σχολή, ἔφη, ἔσται, ὦ πάτερ Iunt. Ald.). 18. μάλιστ' ἂν ποιεῖν *scripsi* | μάλιστα ἂν ποιεῖν *CD*R (Iunt. Ald.). | μάλιστα ποιεῖν AG (Dind.). 19. τὸ περὶ τῶν ἐλπίδων ἔχει *CD*R Stob. | om. τὸ AG (Iunt. Ald. Dind.). 20. σύ τε γάρ *CD*R (Iunt. Ald.) | σὺ γάρ AG (Dind.) cf. Anab. V 5, 8. Kuehner II p. 789 n. 3. — ἐκεῖ... αὖ ταὐτὸ *CD*RG corr. (Iunt. Ald.). | αὖ om. AG pr. (Dind.). 22. Οὐκ ἔστιν, ἔφη, ὦ παῖ *CD*R, G corr. (Iunt. Ald.) | ἔφη omittunt AG (Dind.). — ⟨ἐπὶ τό⟩ *inserui*. Cf. 21 init. ἐπὶ μέν γε τὸ ἀνάγκῃ ἕπεσθαι αὕτη ἡ ὁδός ἐστιν, 24 ἐπὶ τὸ φιλεῖσθαι δῆλον ὅτι ἡ αὐτὴ ὁδός. Eodem etiam ducit locus quem Hertlein ad vulgatam defendendam attulit ex Memor. I 7, 1: ... γὰρ ἔλεγεν, ὡς οὐκ εἴη καλλίων ὁδὸς ἐπὶ εὐδοξίαν ἢ ..., illi ἐπ' εὐδοξίαν similia sunt quae hic inveniuntur: ... τό, περὶ ὧν βούλει, δοκεῖν φρόνιμος εἶναι. — ὅτι ἐγὼ ...θῆ λέγω *CD*R (Iunt. Ald.) | ἐγὼ om. AG (Dind.). ... οὐδ' ἁπλοῦν *CD*RG (Iunt. Ald.) | οὐδαμῶς AG pr. (Dind.). Egregie vulgata lectione, quam restitui ex certo consensu CD codicum, illustratur totius quaestionis difficultas. — ⟨ὧν⟩ *inseruit Hertlein*. 29. καὶ ἐξαπᾶν δὲ D (Iunt. Ald.) | δὲ om. CAG (Dind.). At καὶ — δὲ in enumeratione Xenophonti in deliciis est, cf. 32: καὶ γυμνάζειν δέ. 30. διδάσκειν ... ταῦτα ἔδει ἐν ἀνθρώποις D (Iunt. Ald.) | διδ. τ. ἔδ. ἐπ' ἀνθρ. CAG (Dind.). Hic quoque altera classis verum servavit, cf. 29 πλεονεκτεῖν οὐκ ἐν ἀνθρώποις ἐπαιδεύομεν, quod Hertlein sic explicat 'an *Menschen, diese als Stoff gedacht, an dem man etwas erlernt und übt.*'

Oecon. 2, 13 *εἰ ἐπιχειρήσαιμι ἐν τῷ σῷ οἴκῳ μανθάνειν οἰκονομεῖν'.* Hoc vero loco *ἐπ' ἀνθρώποις* idem Hertlein per zeugma nescio quod explicare studebat. 32. *ἀπείχοντο* DG (Iunt. Ald.) | *ἀπέσχοντο* CA (Dind.). 33. *χρώμεθα ἔτι* *CD*R (Iunt. Ald.) | *ἔτι* om. AG. *καὶ νῦν-ἔτι* cf. III 2, 24, I 2, 1: *ἔτι καὶ νῦν,* VIII 5, 28 alibi. — *ἐν τοιούτῳ ἔθει ἐθισθέντες* *scripsi* | *σὺν τ. ἔθ. ἐθ.* libri. In similibus semper *ἐν* praepositione usus est Xenophon cf. 34: *ἐν τῷ αἰδεῖσθαι συντεθραμμένοι,* IV 5, 54: *οὐκ ἐν χλιδῇ τεθράμμεθα,* Mem. III 9, 1: *ἐν τοῖς αὐτοῖς νόμοις τε καὶ ἔθεσι τρεφομένους.* Cyneg. 1, 16: *Ἀχιλλεὺς ἐν ταύτῃ τῇ παιδείᾳ τραφείς. ἐν* et *σὺν* saepe confunduntur cf. III 1, 4 ubi C pr. *οἱ ἐν ταῖς γυναιξίν,* C corr. *οἱ σὺν ταῖς γυναξίν,* III 1, 33 C pr. *σὺν τοῖς θησ.,* C corr. *ἐν τοῖς θησ.,* VIII 7, 28 *συνεκαλύψατο* libri, *ἐνεκαλύψατο* recte Cobet; hoc de quo agimus loco eo facilius sic errari poterat, quod *ὅπως* praecedebat. 34. *διελεγόμεθα* *G. Sauppe* | *διαλεγόμεθα.* Sed imperfectum confirmatur insequenti optativo *χρῷντο.* Cf. etiam *ἐδόκει* in antecedentibus. 38. *φιλομαθῆ σε τούτων* *CD*G corr. R (Iunt. Ald.) | *σε* om. AG pr. (Dind.). — *τὰ νέα καὶ ἀνθηρὰ* DR Suidas (Iunt. Ald. | *τὰ νεά καὶ τὰ ἀνθηρὰ* CAG; at Xenophontis aetate *τὰ ἐν μουσικοῖς νέα* solebant etiam esse *ἀνθηρά*: non igitur erant diversa; item in sequentibus simpliciter dicit: *τὰ καινὰ μηχανήματα.* 39. *ὥστε σοὶ μὲν* *CD* (Iunt. Ald.) | *ὡς σοὶ μὲν* AG (Dind.). — *ἠσκήκεις δὲ φθάνων ἕλκειν ἢ τὰ πτηνὰ φεύγειν* CAG | *εἶχες δὲ ἐπιμέλειαν τοῦ φθάνειν ἑκὼν* (sic pro *ἕλκων*) *τὰ πετεινὰ πρὸ τοῦ φεύγειν* D, item G corr. (Iunt. Ald.), nisi quod *φυγεῖν* habent (*ἠσκήκεις δὲ φθάνειν ἕλκων ἢ τ. π. φεύγειν* Dind.). Sed Hertlein ad *φθάνων ἕλκειν* prioris classis (alteram classem meram interpolationem praebere non est quod longius demonstrem), confert III 3 18 *ἀλλὰ φθάνοντες ἤδη δῃοῦμεν,* Thuc. IV 76 *Βρασίδας Θεσσαλίαν φθάσας διέδραμε.* Hoc igitur si hoc quoque loco servamus, optime opponuntur infinitivi *ἕλκειν* et *φεύγειν.* 40. [*πρὸς*] *ego delevi:* qualia loca fugientes *eligere* soleant. Additum videtur *πρός* ab

aliquo qui *αἱροῦνται* interpretaretur „capiuntur" ut Philelphus re vera vertit. Quod si voluisset Xenophon significare, recte observavit Zeunius (qui ipse *φεύγειν αἱροῦνται* cum D scripserat), eum usurum potius fuisse *ἁλίσκονται*. — *ἐνεπετάννυς* (*ἐνεπετάννυες* omnes libri) *ἄν, ἵνα ἐν τῷ* solus *C*, *ἐνεπετάννυς, ἵνα ἐν τῷ DR* (Iunt. Ald.) | *ἐνεπ. ἂν καὶ τῷ* AG (Dind.). *ἵνα* in R. marg. recte explicatur *ὅπου*. — *ἄφρονα Hertlein* | *ἀφρόνως CD* (Iunt. Ald. Dind.), *ἀφθόνως* AG. 41. *εἴ τινος λείποιο ἂν Hertlein* (*εἴ τινος λίποιο ἂν* Pantazides) | *εἴ τινα λίποις ἂν* C (Iunt. Ald. Dind.), *εἴ τινα λείποις ἂν* DR, *εἴ τινας λίποις* AG (*εἴ τι ἐλλείποις ἂν τῶν πολεμικῶν* Heindorf coniecit). — *ἐν τῷ τοιούτῳ δή* D (Iunt. Ald.) | *ἐν τῷ τοιούτῳ δὲ* C corr. AG (Dind.), *ἐν τῷ τοιούτῳ* C pr. 43. *οἱ πολέμιοι ἐπιφανεῖεν* D (Iunt. Ald.) | articulum omittunt CAG (Dind); sed cf. quae sequuntur *οἱ πολέμιοι φαίνοιντο*. 44. *ἔσται αὐτοῖς τἀγαθὰ CD* G corr. (Iunt. Ald.) | *ἔ. αὐτῶν τἀγαθά* AG pr. (Dind.). 45. *πολλοὶ μὲν γὰρ ἤδη* (Iunt. Ald.) | *πολλοὶ μὲν γὰρ αὖ* CR (ubi *αὖ* videtur ex *ἤδη* corruptum), *πολλοὶ γὰρ ἤδη* D, *πολλοὶ μὲν γὰρ* AG (Dind.). Cf. Hertlein: „*ἤδη* vermifst man ungern, da es in solchen Erfahrungssätzen regelmäfsig gesetzt wird, zB. VIII 4, 9."

Lib. II.

1, 1 *εἰς Πέρσας ἀπῄει CD* G corr. (Iunt. Ald.) | *εἰς πόλιν ἀπῄει* AG pr. (Dind.). 2. *πόσου τι* D (Iunt. Ald.) | *εἰ* CA (*εἰ* illud videtur ex *τι* ortum, deinde *πόσον* omissum), *πόσον* G (Dind.) sed confer *πόσοι τινές* infra, *πόση τις* § 4. — *μὲν οἷοι καὶ πρόσθεν* D (Iunt.) D ita habere dicit Schneider, ut quod Dindorf testatur *οἷσι* pro errore typographico habeam; qua in re si fallor, *οἷσι* ex *οἷοι* ortum esse quivis concedet | *μέν γε οἳ καὶ πρόσθεν* CAG (Dind., *μὲν οἳ* Ald.). Non poterat dicere Cyrus omnes (eosque triginta milia hominum!) prorsus eosdem esse, qui iam prioribus temporibus Medis auxilio essent missi: necesse enim erat multos

eorum ex illo nescio quo tempore obiisse et alios in eorum locum successisse. Nec puto prorsus eundem numerum olim missum esse. Quod cum per se verisimile sit, tum confirmatur diserto testimonio Xenophontis I 5, 5, ubi τρισμυρίους illos *recens electos* esse narrat. Quare haec esse sententia Cyri videtur: Eorum militum, quos tibi adduco, sunt duo genera: alteri eique non minus triginta milia sunt eius generis, quod iam olim ex simili occasione cognovistis: sunt leviter armati mercennarii: = τρισμυρίους μὲν τῶν τοιούτων οἷοι καὶ πρόσθεν ἐφοίτων πρὸς ὑμᾶς μισθοφόρους (postea eis et ipsis arma τῶν ὁμοτίμων offeruntur, et adloquitur eos Cyrus ita § 18: ὅτῳ δ' ἀρκεῖ ἐν μισθοφόρου χώρᾳ εἶναι, καταμενέτω ἐν τοῖς ὑπηρετικοῖς ὅπλοις). Alteri sunt ex genere τῶν ὁμοτίμων, quales nondum nostis. Sunt autem hi pauci, non plus mille (I 5, 5), ut eorum numerum indicare Cyrum pudeat. Ceterum uno verbo monendum ex eodem loco I 5, 5 Aldinam recte δισμυρίους in τρισμυρίους emendasse: quam emendationem ut par erat omnes editores receperunt. Item Muretus II 4, 2 διακοσίων codicum merito in τριακοσίων mutavit. 4. *Πόση τις CD* (Iunt. Ald.). | πόση AG (Dind.) — βουλευώμεθα *CD* (Iunt. Ald.). | βουλευσόμεθα AG pr. (Dind.). 5. Καΰστρου πεδίον DG corr. (Iunt. Ald.) | Καΰστριον πεδίον CAG pr. Sed conf. Anab. I 2, 11. — πελταστὰς δὲ εἰς μυρίους *C pr. D* (Iunt. Ald.) | π. δ. εἰς δισμυρίους AGC marg. 6. γένοιντ' ἂν πως ἐκ τῆς ἡμετέρας *Breitenbach* | γένοιντ' ἂν ὡς ἐπὶ τῆς ἡμετέρας libri (Iunt. Ald.), Welsius ὡς uncis incluserat, Dindorf ὡς — ἡμετέρας. — μεῖον ἢ τέταρτον μέρος *scripsi* | μεῖον ἢ τὸ τρίτον μέρος D, μεῖον ἢ τρίτον μέρος CAG (Iunt. Ald.). | Erant decem milia Medorum equitum, *quattuor* milia Armeniorum; universi igitur erant quatuordecim, qui non solum minus sunt tertia parte sed etiam *quarta* parte illorum sexaginta milium equitum, quos hostes habent. Necesse igitur τέταρτον μέρος legamus nec longe abest suspicio quin in Codicis D lectione τὸ τρίτον vestigium relictum sit verae illius scrip-

turae. 7 *οὐκ ὀλίγους νομίζεις C pr. D* | *ὀλίγους νομίζεις* AGC corr. (Iunt. Ald.) Dind. *οὐκ* illud in interrogatione a sententia requiri luce clarius est cf. § 2 *οὐκ ἂν ὁ ἀριθμός σε ἀκούσαντα εὐφράνειεν*; Cyrus timuerat ne paucitate Persarum terreretur Cyaxares quod re vera factum esse demonstratur toto colloquio cf. § 8 *εἰ οὖν οὕτως ἔχει, τί ἂν ἄλλο τις ἢ πέμπειν εἰς Πέρσας ... ἅμα δὲ αἰτεῖν πλεῖον στράτευμα*, deinde postquam oratione sua effecit Cyrus ut Cyaxares paulatim animo confirmaretur, Cyaxares Xenophonte teste § 10: *τοῦ μὲν πλείους μεταπέμπεσθαι οὐκέτι ἐμέμνητο*. Vide Zeunium, cuius verba, conquerentis de nugis, quibus omnes editores et interpretes se decipi sunt passi, cadunt etiam in recentiores editores Zeunio posteriores. His autem interpretandi ambagibus (vide etiam Schneiderum et Hertlinum hallucinantes) nunc certissimo CD codicum consensu finem impositum esse gaudeo. — *αὖθις συμβουλευσόμεθα* CAG | *αὖθις βουλευσόμεθα* D (Iunt. Ald. Dind.). *συμ* post *αὖθις* facile excidere poterat; contra V 3, 22 *κοινῇ βουλευσώμεθα* alterius familiae retinui contra *κοινῇ συμβουλευσώμεθα* eorundem CAG consensum, qui mihi videretur ex duplici lectione $\overset{\text{συμ}}{\text{κοινῇ}}$ ortus esse. 8. *Ἀνάγκη γὰρ οὖν, ἔφη ὁ Κυαξάρης CD* (Iunt. Ald.) | om. *ὁ Κυαξάρης* AG (Dind.). ceterum primus verba quae sequuntur *οὐκοῦν ἐν τούτῳ — ὑπὸ τῶν ὀλίγων* Cyaxari continuavi, cum huius menti potius convenirent quam Cyri: Cyro dedisse videntur omnes inde ab Iuntina editores, etiam ei qui *ἔφη ὁ Κῦρος*, quod inter *τῶν* et *πλειόνων* in D et Iuntina Aldina invenitur, cum AG removerant. Quibus nunc accedit C, qui et ipse recte omittit. — *Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ... εὖ ἴσθι ὅτι οὐδὲ* D (Iunt. Ald.) | *ὅτι* om. CAG (Dind.). Recepi vero ego cum propter *τοῦτο* obiectum non putarem *εὖ ἴσθι* parenthetice adhiberi posse. 9. *εἰ σὺ εἴην C* cod. Gabr. et, ut videtur, *D* pr. | *εἰ ἔχοιμι* AG (Iunt. Dind.), *εἰ σὺ εἴην ἔχοιμι* Ald. Quod nos in orationem ex CD pr. consensu reduximus, id iam

receperant Stephanus Hutchinson Zeune comparantes Diod. Sic. XVII 54 *Κἀγὼ εἰ Παρμενίων ἦν, ἔλαβον ἄν*; deinde quod attinet ad tempus Ter. Andr. II 1, 10 Tu si hic (h. e. meo loco) *sis*, aliter sentias: ut dummodo modo in sequentibus *ποιοίμην* scribas, non sit necessarium *ἦν* pro *εἴην* scribere. Nec sufficit ipsa lectio AG codicum *εἰ ἔχοιμι*, quae in recentiores editiones recepta est, („ridiculum enim", inquit Madvig, „Cyrum, si haberet arma facturum") nec quod falso hoc fundamento nisus Madvig excogitavit, qui delens *ἐποιούμην* haec proposuit: *Ἐγὼ μὲν ἂν* (h. e. *ἐνορῶ ἄμεινον γιγνόμενον*), *εἰ ἔχοιμι ὡς τάχιστα ὅπλα πᾶσι Πέρσαις τοῖς προσιοῦσιν*. Hoc enim vereor ut Graece dici possit: *ἔχω ὡς τάχιστα πᾶσι τοῖς Πέρσαις ὅπλα*: „ich habe schnellstens Waffen für alle Griechen". — *ποιοίμην* D (cod Gabr. *ποιήμην*) | *ἐποιούμην* AG (Iunt. Ald. Dind.), *ἐποιησάμην* C cf. Bothe Zeit. f. Alt. W. 1842, 164. Wunder Misc. Soph. 15. — *ἔχοντες ἔρχονται παρ' ἡμῶν CD* (nisi quod D *προσέρχονται* habet) | *ἔχοντες ἔρχονται οἱ περ' ἡμῶν* A, *ἔρχονται ἔχοντες οἱ ὑπὲρ ἡμῶν* G (Iunt), (*ἔρχονται ἔχοντες οἱ παρ' ἡμῶν* Ald., *ἔχοντες ἔρχονται οἱ παρ' ἡμῶν* Dind.). 11. *ὡς εἰς χεῖρας συμμίξοντας CD* (Iunt. Ald.), *εἰς* omittunt AG (Dind.). *συμμιγνύναι τινί* intransitive adhibitum VIII 1, 46 *αὐτῷ δὲ τῷ Κύρῳ — πολλοί — συνεμίγνυσαν.* Anab. II 1, 2. II 3, 19. IV 2, 9. VII 8, 24. Hell. III 1, 6. V 1, 26. VI 5, 15. 16. 22. VII 1, 18. VII 2, 5. *συμμιγνύναι τινὶ εἰς* (*τόπον τινά*) Anab. VI 3, 24: *συμμῖξαι τοῖς ἄλλοις εἰς Κάλπης λιμένα.* Deinde item intransitive de hostibus manus conserentibus Anab. IV 6, 24 *πρὶν δὲ ὁμοῦ εἶναι τοὺς πολλοὺς ἀλλήλοις, συμμιγνύασιν οἱ κατὰ τὰ ἄκρα.* Cyrop. III 3, 18. Hell. IV 2, 20: *ἐπεὶ δὲ συνέμιξαν*, c. dat. Hell. IV 2, 23 *τοῖς πολεμίοις*. Hell. IV 8, 38 item. IV 3, 12 item. Nusquam igitur in eiusmodi sententia apud Xenophontem *συμμιγνύναι* verbum transitivum est, sed idem significat quod *συνιέναι*; non igitur credendum, uno loco *χεῖρας* accusativum ei additum esse; contra *εἰς χεῖρας συμμιγνύναι πολεμίοις* comparandum

est cum *εἰς χεῖρας συνιέναι* quod invenitur VIII 8, 22 *οὔτ' εἰς χεῖρας συνιόντες μάχονται*, vel *εἰς χεῖρας ἰέναι τινί* Anab. IV 7, 15; cui oppositum est *εἰς χεῖρας δέχεσθαι* Anab. IV 3, 31. *συμμίσγειν* cum *εἰς* coniunctum (ut in loco supra adlato Anab. VI 3, 14) invenies etiam Herodot. IV 127 *ταχύτερον συμμίσγοιμεν ἂν ἐς μάχην ὑμῖν*. Contra qui *χεῖρας συμμιγνύναι* defendunt, confugiunt aut ad latinam locutionem quae est „manus conserere" aut ad Homeri locum, ubi simplex *μιγνύναι* transitivum est: Il. XXIII 687 *σὺν δέ σφι βαρεῖαι χεῖρες ἔμιχθεν*. XV 510: *ἢ αὐτοσχεδίῃ μῖξαι χεῖράς τε μένος τε*. Sed ne apud Homerum quidem dicitur aliquis *συμμῖξαι χεῖρας πολεμίῳ τινί*. — *προσωτάτω ταχθέντες* CG corr. (Iunt. Ald; D omittit *ταχθέντες*) | *προσωτάτω σταθέντες* AG pr. (Dind.). — *ἡμέτερον ἔργον* D (Iunt. Ald.) | *ἡμέτερον τὸ ἔργον* CAG. Sed confer Cobet p. 383. 13. *καὶ δῶρα ἢν CD* Ald. (nisi quod D *δῶρά γε ἢν* habet) | *κἂν δῶρα* AG (Dind.). 14. *εἰς τὸ μέσον* D (Iunt. Ald.) | omittunt CAG, Dindorf iniuria uncis incluserat, nam intererat Cyri, ut omnes arma haec in conspectu haberent atque eligendi eis potestas esset, cf. § 18 ubi optionem eis proponit *ὁρᾶτε τὰ ὅπλα* e. q. seqq. *εἰς τὸ μέσον τιθέναι* habes Oecon. 7, 27. 19. *οὕτω δὴ ἀπογράφονται C pr. D* (Iunt. Ald.) | *καὶ οὕτω δὴ ἀπ.* AGC corr. (Dind.). 22. *περὶ ὁπόσων ἂν ἐγγένωνται ἀνθρώποις φιλονικίαι scripsi* | *περὶ ὁπ. ἂν ἐγγίνηται ἀνθρ. φιλονεικία* D, *περὶ ὁπ. ἂν γένωνται ἀνθρ. φιλονεικίαι* CAG (Iunt. Ald. Dind., nisi quod *φιλονικίαι* exhibet ut semper). *ἐγγίγνεσθαι* verum esse testimonio sunt Resp. Lac. 4, 2: *ὁρῶν οἷς ἂν μάλιστα φιλονικία ἐγγίνηται* nec minus Cyrop. VIII 2, 26: *φιλονικίας ἐμποιεῖν βουλόμενος περὶ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἔργων*. — *ἐγ* post *ἂν* facile excidere poterat; cf. etiam § 25 huius capitis: *τὸ αἰσχύνεσθαι πᾶσι δοκεῖ μᾶλλον ἐγγίγνεσθαι*. — *ὧν ἂν ἄρχωσι* C (Ald.) | *ὧν ἄρχωσι* G, *ὧν ἄρχουσι* DA (Iunt.). 23. *φανοῖτο Cobet* p. 384 | *φαίνοιτο* libri. 24. *ἢν δὲ ταύταις τὰ νικητήρια οἷα δὴ CD* (Iunt. Ald.). | *ἢν δὲ ταῦτα νικητήρια οἷα δὴ* CAG (Dind.).

quod in orationem reduxi, ita interpretandum, ut ante *οἷα* cogitatione addas *τοιαῦτα*; nec necesse cum Schneidero, quod libri tradunt, in *ἦν δὲ τοιαῦτα τὰ νικητήρια* mutemus. 25. *ὥστε ὑφίεσθαί τινας κακίω ἕτερον ἑτέρου εἶναι πρὸς τοὺς πολεμίους scripsi* | *ὥστε ὑφίεσθαί τινα κακίω ἕτερον ἑτέρου εἶν. π. τ. π. CD*, *ὥστε ὑφίεσθ. τινὰ κακιώτερον ἑτέρου π. τ. π.* A. Suidas, *ὥστε ὑφ. τινὰ κακίω ἑτέρου εἶναι* G (quod diserte testatur Zeune et sic scribit Dind.) (*ὥστε ὑφίεσθαί τέ τινα, κακιώτερον ἑτέρου εἶναι π. τ. π.* Iunt. Ald., *ὥστε ὑφ. τέ τινα κακίω τε ἕτερον ἑτέρου εἶναι π. τ. π.* Stephanus et sic Zeune, Schneider). Non recte soli G Dindorfium obtemperasse in omittendo *ἕτερον* ante *ἑτέρου* edocemur et consensu CD et *κακιώτερον ἑτέρου* lectione A et Suidae et Iuntinae Aldinaeque; recte vero eundem et *τε* quod Iuntina Aldina post *ὑφίεσθαι*, et alterum *τε*, quod Stephanus post *κακίω* addiderat, expunxisse, cum in codicibus omnibus deessent, demonstratur inprimis exemplis ex Xenophonte adlatis Anab. VI 6, 31 *καὶ ἡ στρατιά σοι ὑφεῖτο ὅ, τι ἐβούλου ποιῆσαι* et Hell. VII 4, 9 *ὑφήσεσθαι δὲ οὐδέποτε ἣν παρὰ τῶν πατέρων παρέλαβον Μεσσήνην, ταύτης στερηθῆναι*, in quibus *ὑφίεσθαι* cum infinitivo coniunctum significat: „eo descendere, ut = sich dahin erniedrigen, daſs." Cum igitur in archetypo fuisse *ὥστε ὑφίεσθαί τινα κακίω ἕτερον ἑτέρου εἶναι* appareret, in eo tantum ab hac lectione discedendum putavi, ut olim *τινὰς* pluralem scriptum fuisse censerem, solet enim in hoc loquendi genere, si *ἕτερος* non sit subiectum sed appositio distributiva, hoc ipsum subiectum antecedens in plurali esse; sic § 17 pro *τί οὖν ἂν ἐν τούτοις ἕτερος ἑτέρου διαφέροι ἡμῶν πλὴν τόλμῃ*; scribi etiam poterat: *τί οὖν ἂν ἡμεῖς ἐν τούτοις ἕτερος ἑτέρου διαφέροιμεν* ut re vera VIII 2, 28 invenitur: *ὥσθ' οἱ πλέονες ἐκποδὼν ἐβούλοντο ὁ ἕτερος τὸν ἕτερον γενέσθαι*, cf. etiam Thuc. II 51: *ἕτερος ἀφ' ἑτέρου θεραπείας ἀναπιμπλάμενοι ἔθνησκον*. 30. *ὥστε ἱκανὴν ἔχειν οἷς καλοίη ἐπὶ δεῖπνον scripsi* (cf. Hertlein „wofür freilich deutlicher *οἷς καλοίη* stände.") | *ὥστε ἱκανὴν*

ἔχειν οὓς καλοίη ἐπὶ δ. CAG (Iunt. Ald., nisi quod cum D habent ἐπὶ τὸ δεῖπνον), ὡς ἱκανὴ εἴη οὓς καλοίη ἐπὶ τὸ δεῖπνον D. — καὶ πεμπάδα ὅλην D | καὶ τὴν πεμπάδα ὅλην CAG (Iunt. Ald. Dind.) sed sequitur καὶ δεκάδα ὅλην καὶ λόχον ὅλον καὶ τάξιν ὅλην, nec omnino de una quadam πεμπάδι loquitur, sed de qualibet. 31. ἰσομοίρους πάντων ἀεὶ ἐποίει D (Iunt. Ald.) | ἰ. π. ἀεὶ ἐποιεῖτο CAG (Dind.). Cf. II 2, 18 ἰσομοίρους πάντας ποιεῖν.

2, 1: ἀφίκετο δὲ καὶ D | ἀφίκετο καὶ C, ἀφίκετο δ' οὖν καὶ AG (Iunt. Ald. Dind.). Quid δ' οὖν hoc loco sibi velit, ignoro. 2. καὶ ἤρξατο μὲν ὁ μάγειρος ἀπ' ἐμοῦ *CD* (Iunt. Ald.) | ὁ μάγειρος omittunt AG (Dind.) (in § 4 καὶ ὁ ἄρταμος quod CAG pr. praebent, intactum reliqui, ubi DG corr. item μάγειρος habent; variare enim poterat Xenophon in eadem narratione). 4. ἀφ' ἡμῶν ἄρξεται C pr. D | αὖ ante ἄρξ. add. GC corr. (Dind.). 5. ἀνήλωτο μὲν αὐτῷ ὃ εἰλήφει ὄψον ὃ δὲ ἔτι αὐτῷ λοιπὸν ἦν *CD* G corr. (nisi quod C δ' ἔτι habet, Iunt. Ald.) | ἀνήλωτο μὲν ὃ εἰλήφει ὄψον δέ τι αὐτῷ λοιπὸν ἦν AG pr. (ἀνήλωτο μὲν ὃ εἰλήφει ὄψον, ὃ δὲ ἔτι α. λ. ἦν Dind. ed Teubn., ἀνήλωτο μὲν ὃ εἰλήφει, ὅσον δ' ἔτι αὐτῷ λ. ἦν Dind. Ox. et praef. Teubn. p. VI, sic tamen ut hic etiam τοῦ ante ἐμβάπτεσθαι abicere vellet; ὄψον ὅσον δὲ cetera cum AG Breitenbach, nescio utrum errore an consulto) — ἐπιδεικνύω. ἐπὶ μὲν δὴ τούτῳ *CD* | ἔφη post ἐπιδεικνύω habent AG (Iunt. Ald. Dind.). Valde mirum illud ἔφη in fine orationis positum; quare censeo esse omittendum cum CD. 6. βλέπων εἰς τὸν λόχον *CD* (Iunt. Ald.) | βλ. εἰς τὸν λοχαγὸν A (Dind.), βλ. εἰς τὸν λοχαγωγὸν G pr. Re vera autem omnes iussit procedere, non centurionem solum. 9. καὶ ὁ ἄλλος δὲ πᾶς λόχος . . . συνέτρεχον CAG pr. | κ. ὁ ἄ. δ. π. λ. . . . συνέτρεχεν D. (. . . συνέτρεχε Iunt. Ald. Dind.). 10. τὸ προσταττόμενον D, Photius, Suid. s. v. πιθανούς (Iunt. Ald.) | τὸ ταττόμενον CAG (Dind.). Cf. Cobet p. 384. 14. τοῦ κλάοντας καθίζοντος *Cobet* p. 385 | τοῦ κλάειν καθίζοντος libri (Dind.) cf. infra διὰ τοῦ κλάοντας καθίζειν. — εὑρή-

σεις δὲ καὶ σύ D Iunt. Ald. | διό, ἔφη, καὶ σὺ νῦν et post λέγοντα: εὑρήσεις CAG (Dind.). Sed διό prioris familiae illud hoc loco absurdum est; quare non dubitabam alteram sequi familiam. 15. τούτου τοῦ ὀλίγου ἀξίου, τοῦ γέλωτος CAG pr. | τοῦ ante γέλωτος om. D (Iunt. Ald. G corr. Dind.), sed hoc τοῦ si receperis, respondebunt optime haec verba illis quae praecedunt: τοῦτο τὸ πολλοῦ ἄξιον (h. e. τὸ κλάοντας καθίζειν). — καὶ οἴει γε . . . γέλωτα περιποιεῖν ἐξ ἐμοῦ CAG pr. | καὶ σύγε γέλωτα πειρᾷ ποιεῖν ἐξ ἐμοῦ G corr., καὶ σὺ δ' αὖ γ. πειρᾷ ποιεῖν ἐξ ἐμοῦ D (Iunt. Ald.), καὶ οἴει γε . . . γέλωτα ποιεῖν ἐξ ἐμοῦ cod. Mediceus Philelphi et I (liber ignotus, de quo vide Dind. praef. Oxon. p. VII) (Dind. ipse). A Dindorfio ita tantum discedo, ut ex optimis prioris familiae testibus περιποιεῖν recipiam, quod cum per se optimum sit ('risum lucrari, quasi thesaurum risus coacervare' 'erübrigen, ersparen'), tum solum ansam praebere potuit πειρᾷ ποιεῖν alterius familiae lectioni. 18. ὅτι συνεξεληλύθασι μὲν ἡμῖν C | ὅτι ἐξεληλύθασι μὲν ἡμῖν AG pr., ὅτι ἐξεληλύθασι μὲν σὺν ἡμῖν D (Iunt. Ald. Dind.). Ceterum σὺν illud in archetypo omnium fortasse errore omissum in margine additum erat et ab altera classe ad ἡμῖν tractum. συνεξέρχεσθαι Anab. VII 8, 11 et alibi apud Xenophontem — ἢν δέ τι γένηται *CD* (Iunt. Ald.) | ἢν δὲ τι γίγνηται AG (Dind.) — Ἆρ' οὖν, πρὸς τῶν θεῶν *CD* G (Iunt. Ald.) | Ἆρ οὖν, ἔφη, πρὸς τῶν θεῶν A (Dind.). Videtur solus A ἔφη illud habere, quare omisi. 20. ἀντιλέγειν τὸ μὴ οὐχὶ *Bornemann* (cf. etiam Dind. praef. Lips. XIX. Symp. 3, 3: Οὐδεὶς ἀντιλέγει τὸ μὴ οὐ λέξειν et Dio Chrys. or. 61. vol. II p. 320). | τὸ ἀντιλέγειν μὴ οὐχὶ CAG (Dind.), ἀντιλέγειν μὴ οὐχὶ D (Iunt. Ald.). 25. τοὺς κοινῶνας *Hertlein* | τοὺς κοινωνοὺς *CDG* corr. (Iunt. Ald.), τῆς κοινωνίας AG (Dind.). Videtur in archetypo κοινωνοὺς et κοινῶνας duplex lectio fuisse, ex κοινῶνας ortum in α illud κοινωνίας quod mirum est Dindorfio imposuisse. — οὗτοι καὶ ἡγεμονικοί εἰσι *CD* G corr. (Iunt. Ald.) | ἡγεμονικοί εἰσι AG pr. (Dind.).

26. *καὶ μὴ μέντοι σκοπεῖτε scripsi* | *καὶ μὴ δὲ μέντοι σκ. CD* (Iunt. Ald.) *μηδὲ μέντοι σκ.* At affirmans enuntiatum sequitur in prosa oratione *καὶ μὴ* vel *καὶ οὐ*, neque vero *μηδὲ* vel *οὐ δέ*. 31. *πρὸς τοῦτο ἔφη. Μὰ Δία· οὐ* C | *πρὸς τοῦτο εἶπε, Μὰ Δία ἔφη, οὐ,* D (Iunt. Ald. Dind.) *Μὰ Δία οὐ πρὸς τοῦτο ἔφη* AG pr. Ego vero potius C quam D (ut faciunt editores) obtemperavi, cum in tantillo intervallo non putarem post *εἶπε* repeti *ἔφη*. Vide Schneiderum ob eandem causam longius procedentem, ut totum illud *πρὸς τοῦτο εἶπε* deleri iubeat. — *πάντων τῶν γυμνασίων CD* G (Iunt. Ald.) | *πάντων γυμνασίων* A (Dind.).

3, 3: *ὡς, εἰ μὴ . . . προθυμήσεται, οὐδὲν ἐσόμενον CD* (Iunt. Ald.) | *εἰ μὴ . . . προθυμήσεται, ὡς οὐδὲν ἐσόμενον* AG (Dind.). — *ὁ μαχ. CD* G corr. (Iunt. Ald.) | *μαχ.* AG pr. (Dind.). 4. *τοῖς μὴ θέλουσιν CD* G corr. (Iunt. Ald.) | *τοὺς μὴ θέλοντας* AG pr. (Dind.). 6. *ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο CD* (Junt. Ald.) | *ἀλλ' ἐκεῖνο* AG; — *ἢ ἐγὼ βούλομαι CD* (Iunt. Ald.) | *ἢ βούλομαι* AG pr. (Dind.) G corr. 7. *καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν οὐκ ἀγεννεῖ ἀνδρὶ ἐοικώς* CAG | *καὶ τὸ σῶμα οὐκ ἀφυὴς καὶ τ. ψ.* etc. D (Iunt. Ald. Dind.). Hoc loco obsecutus sum priori classi, cum *οὐκ ἀφυὴς* alterius classis videretur non nisi interpretatio esse addita ad *οὐκ ἀγεννεῖ ἀνδρὶ ἐοικώς*; cui accedit quod *ἀφυής* non solet de corpore dici, sed ad indolem animi pertinere. Vides *οὐκ ἀφυὴς* illo remoto etiam concinnitatem orationis augeri. Ceterum monendum in priore familiae AG solos omittere *συνήθης καί*, cum habeat C. 8. *τό τε γὰρ τοῖς ἄρχ. πείθεσθαι* D (Iunt. Ald.). — *τὸ γὰρ* etc. CAG (Dind.). — *τό τε πρὸς τοὺς πολεμίους* C pr.; | *τό τε τὰ πρὸς τοὺς πολ.* AG (?) C corr., *τό τ' αὖ πρὸς τ. πολεμ.* D (Iunt. Ald. Dind.) — 9. *δείκνυται μάχη* C | *δέδεικται* ceteri libri, et omnes editiones. Puto lectionem C unice veram esse; cf. etiam 11 *ἡ μάχη καταλείπεται*. 11. *ἔφη, αὕτη CD* A (Iunt. Ald.) | *αὕτη, ἔφη* G (Dind.). 12 [*εὐθύμως*] *delevit Schneider* ut ex marginali

nota inlatum. 16. *πολλοὶ ἑκατέρων συναγορεύοντες scripsi* | *πολλοὶ ἑκατέρω συναγορεύοντες CD*, *πολλ. ἑκατέροις συναγορεύοντες* G corr. (Iunt. Ald.), *πολλοὶ συναγορεύοντες* AG pr. (Dind.). *ἑκατέρων*, quod conieci, h. e. et *ὁμοτίμων* et *δημοτῶν*, ut illorum Chrysantas, horum Pheraulas fecerant. Cf. VIII 1, 6 *οὕτω δὴ καὶ ἄλλοι ἀνίσταντο πολλοὶ καὶ Περσῶν καὶ τῶν συμμάχων συνεροῦντες*. 17. *Ἐκάλεσε δ' ἐπὶ δεῖπνον ὁ Κῦρος καὶ ὅλην ποτὲ τάξιν CD* G corr. (Iunt. Ald.) | *ἐκάλεσε δ' ἐπὶ δεῖπνον καὶ ὅλην τάξιν* AG pr. (Dind.). 18. *παρεσκευασμένοι οὕτως* D (Iunt. Ald.), *παρασκευασάμενοι οὕτως C*, *παρασκευασάμενοι* sine *οὕτως* AG (Dind.). — *οἱ μὲν ἔβαλλον ταῖς βώλοις καὶ ἔστιν οἳ D* (Iunt. Ald.), *οἱ μὲν ἔβαλον τοῖς βώλοις ἔστιν οἳ* ... *C* | *οἱ μὲν βάλλοντες ἔστιν οἳ* ... AG pr. (Dind.). Hoc quoque loco coactus sum ex consensu CD vulgatam ante Zeunium restituere. Nec profecto quod hi codices exhibent, negabit quisquam Xenophontis esse posse, praesertim cum persimilem descriptionem initi certaminis in Hellenicis dederit II 4, 6: *ἐπεὶ δὲ πρὸς ἡμέραν ἐγίγνετο, ἐν τούτῳ* ... *δρόμῳ προσέπιπτον καὶ ἔστι μὲν οὓς κατέβαλον*; verbo igitur finito *κατέπιπτον* initum certamen significatur, deinde *καὶ ἔστι* verbis qualis fuerit successus; sic in codicum CD lectione *οἱ μὲν ἔβαλλον ταῖς βώλοις καὶ ἔστιν οἳ καὶ ἐτύγχανον* (in quibus, ut hoc uno verbo contra Bornemannum moneam, *καί* ante *ἐτύγχανον* non supervacuum, quippe quod sit: 'vel', 'etiam', nam erant etiam qui in vanum iacerent. Omnino totum exercitium institutum est, ut demonstraretur superiores esse qui cominus pugnarent eis qui eminus. Cf. § 19. 20.). Contra si cum AG legas *οἱ μὲν βάλλοντες*, cogitatione addas *οἱ δὲ παίοντες* necesse sit, quasi alteri iam nunc suum negotium susciperent; id quod postea demum factum est: *ἐπεὶ δὲ ὁμοῦ ἐγένοντο*. Sic enim eidem libri *CD* (Iunt. Ald.) habent | *ὅπου δὲ ὁμόσε γένοιντο* AG. Hoc quoque falsum esse mihi concedes, si perspexeris mecum toto hoc contextu *ἐνταῦθα δὴ — γέλωτι καὶ παιδιᾷ* primum tantum ut ita dicam actum totius certaminis

depingi; quare iterandi notio, qualis inest in *ὅπου — γένοιντο*, ab hoc loco aliena. Quod eo firmius contendo, quod iteratum esse hoc spectaculum in eis demum quae sequuntur narratum videmus: *ἐν μέρει γε μὴν οἱ ἕτεροι* etc. Cf. etiam § 20 *ἐπεὶ ὁμοῦ ἐγένοντο*. — Vide etiam quae Cobetus p. 386 de lectione AG *ὁμόσε* observaverit. — Nec minus servandum *ἐπικυπτόντων ἐπὶ βώλους* quod praebent eidem *CD* (Iunt. Ald.), cum *ἐπὶ βώλους* omittant AG (Dind.); quod nisi addideris, cur omnino se demiserint illi non intelleges: demittebant sese ut glebas a solo tollerent. Eodem loco recte idem C *τῶν δὲ* alterum ante *ἐπικυπτόντων* cum AG praebet, quod in D errore omissum est. 21. *ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν C pr. D* G corr. (Iunt. Ald.) | *ἐπὶ τὸ ἄριστον* C corr. AG pr. (Dind.), *ἐπὶ τὸ ἄριστον* receperunt Leunclavius Welsius Hutchinson Zeune Hertlein Breitenbach Dindorf alii; *ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν* defendunt Weiske Poppo Bornemann. Defensorum *ἐπ' ἄριστον* lectionis primus Hutchinson vidit, *ἄριστον* si accipiatur, habendum esse pro synonymo vocis *δεῖπνον* quae sequitur; eumque in hac re secuti sunt quicunque hanc lectionem tuentur praeter Zeunium; qui cum hoc videret fieri non posse (cf. VI 3, 37 *ἐδειπνοποιοῦντο καὶ . . . ἐκοιμήθησαν*, 4, 1: *τῇ δ' ὑστεραίᾳ πρῴ Κῦρος μὲν ἐθύετο, ὁ δ' ἄλλος στρατὸς ἀριστήσας*; nihilominus Breitenbach dicere audet: *ἄριστον*, wofür nachher *δεῖπνον*) ita sese ex angustiis expedire conatus est, ut diceret esse *ἄριστον* prandium, quod centuria illa in suo tentorio sumere consuesset, *δεῖπνον* vero esse cenam ad quam a Cyro praemii loco esset invitata. Sed ut concedam postea in alium diem praemii causa *τάξιν* ad *δεῖπνον* invitari potuisse, quid faciat eis verbis quae praecedunt *οὕτω δὲ εἰσαγαγὼν κατέκλινεν ἐπὶ τὸ δεῖπνον*, nos celat Zeune. Incredibilia igitur statuere cogitur quicunque *ἄριστον* lectionem tuetur. Aliter se habet *ἐπ' ἀριστερόν* codicum CD lectio: qua ut in praecedentibus *ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ* singulare quid indicatur, quod pertinet, id quod hoc loco vel maxime expectaveris,

ad disciplinam militarem. Iubet enim taxiarchus, ipse semper stans a dextro, ut sinistrorsum procedant; etiam qui sequuntur motus item sinistrorsum facti esse putandi sunt, ut alter λόχος ad sinistram primi se conlocet, tertius ad sinistram alterius et sic deinceps. Recte monet Schneider idem prorsus narrari 4, 2, Cyrum iussisse primum taxiarchum εἰς μέτωπον στῆναι, ἐφ' ἑνὸς ἄγοντα τὸν ταξίαρχον, ἐν δεξιᾷ ἔχοντα ἑαυτόν, ubi dici etiam poterat eodem sensu: ἐπὶ τὸ ἀριστερόν. Contra ἐπὶ τὸ δεξιὸν invenimus Anab. VI 5, 11: τὴν μὲν ἐπὶ τὸ δεξιὸν ἐπέτρεψεν ἐφέπεσθαι. Concedo haec omnia ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν sine magno detrimento etiam omitti potuisse, sed idem etiam de 4, 2 dici potest. Solet enim Xenophon etiam fictas narrationes minutis rebus tam accurate exornare quasi re vera facta essent quae narrat. Ceterum monendum apud Graecos duces ipsos semper a dextro stare quod uberrime exposuit Lugebil, Jahrb. f. Philologie Supplem. V p. 610 seqq. E Xenophonte ipso attulit ille p. 619 complures locos. — εἰς ἕνα οὕτως *Bornemann* | εἰς ἕνα ἰόντων libri et Dind. (εἰς ἕνα ἰέναι οὕτως Stephanus).

4, 1: ἐβούλετο *C pr. D* | βούλεται AG (Iunt. Ald.) optime ἐβούλετο 'tum volebat cum me misit'. cf. ἔπεμψε III 2, 29 et ibi Hertlein, ἐδέον VI 2, 1. 7. ἐξ ὅτου D (Iunt. Ald.) | ἐξ οὗ CAG (Dind.). Illud praetuli ut vere interrogativum. 11. πρὸς μὲν οὖν σὲ πάντα ὁρῶν ὃν αἰσθάνομαι πολλὰ δαπανῶντα ἄτοπόν μοι δοκεῖ εἶναι *CD* (Iunt. Ald., nisi quod δαπανῶντα πολλὰ ponunt) | πρὸς μὲν οὖν σὲ πάντα ὁρῶν αἰσθάνομαι πολλὰ δαπανῶντά σε AG ceteris omissis (πρὸς μὲν οὖν σὲ πάντων ὁρώντων αἰσθάνομαι πολλὰ δαπανῶντά σε cum Schneidero Dind. in Teubner.). In vulgata lectione quam ex CD restitui, πάντα est acc. sing. m. cf. IV 1, 20: ἵνα μὴ εἰς τὸν σὸν θησαυρὸν πάντες ὁρῶμεν. 12. ποτέ σου μέμνημαι *CD* (Iunt. Ald.) | μέμνημαί σου AG (Dind.) — ⟨τὸ⟩ ante στράτευμα inseruit Schneider. — (πότερόν μοι κρεῖττον στρατεύεσθαι) . . . ἢ ἐᾶσαι ἐν τῷ παρόντι *scripsi* | . . . ἢ λυσιτελεῖ ἐᾶσαι ἐν τῷ

παρόντι CD, ἢ λυσιτελεῖν ἐᾶσαι ἐν τῷ παρόντι G corr. (Iunt. Ald.), . . . ἢ νῦν ἐᾶσαι ἐν τῷ παρόντι AG pr. (Dind.). Sed placet neutrum; nam et λυσιτελεῖ post κρεῖττον supervacuum et νῦν sequente post ἐᾶσαι: ἐν τῷ παρόντι; aliud enim est III 1, 29: ἐν τῷ παρόντι νῦν, ubi νῦν cum ἐν τῷ παρόντι coniungitur. Statuo igitur λυσιτελεῖ interpretandi causa ad κρεῖττον additum, item νῦν ad ἐν τῷ παρόντι, utrumque in orationem irrepsisse, illud in CD, hoc in AG. 16. τοῦτο ἤδη ὕποπτον *CD* (Iunt. Ald.) | τοῦτο om. AG (Dind.). 17. τῇ Ἀσσυρίᾳ *CD* G corr. (Iunt. Ald.) | τῇ Συρίᾳ AG pr. (Dind.). — ἂν ἴοις *Pflugk* | ἀνίοις libri (Dind.). — αὐτὸς δ' ἂν ἔχων D | αὐτὸς δὲ ἔχων CAG (Iunt. Ald. Dind.). δ' ἂν etiam Cobet recipi vult. 18. τὴν πρὸς τὰ φρούρια ὁδὸν ante γίγνεται *CD* (Iunt. Ald.) | τὴν πρὸς τὰ φρούρια AG (Dind.) — (γίγνεται τῷ Κύρῳ τὰ ἱερὰ) ἐπὶ τὸν Ἀρμένιον ἰέναι καλά *CD* G corr. (Iunt. Ald.) | ἐπὶ τὸν Ἀρμένιον καλά AG pr. (Breitenbach) (ἐπὶ τὸν Ἀρμένιον sola Dind.). Sed cf. Anab. II 2, 3: ἰέναι δὲ παρὰ τοὺς Κύρου φίλους πάνυ καλὰ ἡμῖν ἱερὰ ἦν. — ἐξάγει δὴ *CD* (Iunt. Ald.) | ἐξάγει AG (Dind.). 20. ἐγένοντο *CD* (Iunt. Ald.) | ἐγένετο AG (Dind.). — εὐθὺς ὥσπερ DC corr. (Iunt. Ald.) | εὐθὺς C pr., ὥσπερ AG (Dind.); (πολλοὶ γὰρ ἐν τούτοις τοῖς τόποις) ὄνοι καὶ νῦν ἔτι *CD* (Iunt. Ald.) | καὶ νῦν ἔτι sine ὄνοι AG (Dind.); etiam Anab. I 5, 2: ὄνοι ἄγριοι in primis commemorantur; quodsi ὄνοι omittas cum Dindorfio, pro πολλοὶ exspectes: πολλὰ θηρία vel simile quid. 21. τοῦτο προϊδὼν *CD* (Iunt. Ald.) | καὶ τοῦτο προϊδών AG (Dind.). 23 πρὸ τοῦ στρατεύματος εὐζώνους ἄνδρας DG corr. (Iunt. Ald.) | π. τ. στ. τοὺς σεαυτοῦ C, τοὺς ἑαυτοῦ AG pr. (τοῦ σεαυτοῦ Dind.); τοῦ σεαυτοῦ absurdum est; quem enim alium exercitum in mente habere poterat Cyrus praeter Chrysantae? 28. μηδέ γε, ὅτι σὺ εἴθισαι *CD* (Iunt. Ald.) | μηδέ γε ὅτι δύνασαι AG (Dind.). 31. (ὅπως ὡς τάχιστα) ἔχων ἀπίῃ καὶ τ. δ. καὶ τ. στ. *Dind.* (in adnotat. ed. Oxon. conl. III 1, 35: ἀλλὰ νόμιζε, ἂν καταλίπῃς μηδὲν ἧττον σὰ εἶναι ὧν ἂν ἔχων ἀπίῃς; sub-

iectum est *Κῦρος*; consentit iure etiam Schenkl Bursian Jahresber. Vol. XVII p. 2) | *ἔχων ἀπίῃς καὶ τ. δ. κ. τ. στρ.* D pr. Vatic. 1335 ex Schenkli testimonio (Iunt. Ald.), *ἔχων ἀπύῃς καὶ οἴσῃς καὶ τ. δ. κ. τ. στρ.* C pr., (C corr. in *ἀπίῃς* commutavit), *ἔχων οἴσοις καὶ τ. δ.* etc. A, *ἔχων οἴσεις καὶ τ.* etc. GD corr. *καὶ οἴσῃς* glossema fuerat in prima familia additum ab aliquo qui non intellegeret *καὶ τὸν δασμὸν καὶ τὸ στράτευμα* accusativos ab *ἔχων* pendere. 32. *Ἀρμενίων τῳ ἐντυγχάνοι* vulg. ante Schneiderum | *Ἀρμενίων τῷ ἐντυγχάνοι* DG corr. (Iunt. Ald.), *Ἀρμενίων αὐτῷ ἐντυγχάνοι* C, *Ἀρμενίων ἐντυγχάνοι* AG pr. (Schneider, Dindorf) cf. 25: *εἴ τινι ἐντυγχάνοιεν τῶν Ἀρμενίων.*

(II. Lib. III usque ad IV 2, 20. C est eiusdem familiae ac D; consensus CD testimonium certum est alterius familiae lectionum; plurimi faciendus consensus CAG.)

Lib. III.

1, 1 *λείπων* D (Iunt. Ald.) | *λειπὼν* C, *λιπὼν* AG (Dind.); sed vide in proximis *πέμπων*. 3. *ὅτι οὐδενὶ πολέμιος εἴη* CD (Iunt. Ald.) | *ὅτ. οὐδ. πόλεμος εἴη* AG (Dind.) at cum singulis bellum non geritur. Cf. etiam Cobet Mn. n. s. III 387. Quod comparat Hertlinus Anab. II 1, 21: *ὅτι μένουσι μὲν αὐτοῦ σπονδαὶ εἴησαν, προϊοῦσι δὲ καὶ ἀπιοῦσι πόλεμος*, huc non pertinet, cum ibi de exercitu agatur. 4. *κραυγήν τε εὐθύς ἐποίουν* CD (Iunt. Ald.) | *εὐθὺς κραυγήν τε* AG (Iunt. Ald.). — *ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτὸς Pantazides.* | *ὁ. δ. β. αὐτῶν* libri et edd. praeter Hertleinium. 6. *περιεστρατοπεδεύσατο* D (Iunt. Ald.) | *περιεστρατεύσατο* C, *ἐστρατοπεδεύσατο* AG (Dind.). 8. *συνεκάλει* CD (Iunt. Ald.) | *συγκαλεῖ* AG (Dind.). Sed cf. *προσεκάλει* infra. 11. *ἢ* ante *πολέμῳ* add. CD (Iunt. Ald.) | om. AG (Dind.). 13. *ἀπολωλότων σφῶν* C pr. D pr. G pr. | *ἀπολωλότων πάντων σφῶν* C corr. AG corr. (Iunt. Ald. Dind.). — *ἐσιώπα ἀπορῶν* CD (Iunt. Ald.) | *ἀπορῶν ἐσιώπα* AG (Dind.). 15. *Ἐμαυτὸν*

ἄρα, ἔφη CD Iunt. Ald. (*ἄρα* h. e. ex tua oratione) | *Ἐμαυτόν, ἔφη* AG (Dind.). 16. (*τί γὰρ ἄν, ἔφη, χρήσαιτ᾽ ἄν τις*) *ἰσχυρῷ ἢ ἀνδρείῳ μὴ σώφρονι* [*ἢ ἱππικῷ*] *τί δὲ πλουσίῳ* *Schneider* | . . . *ἐχυρῷ ἀνδρείῳ μὴ σώφρονι μὴ ἰσχυρῷ ἢ ἱππικῷ τί δὲ πλουσίῳ* C pr., item D nisi quod *μηδ᾽ ἰσχυρῷ* (cf. Schneideri et Dind. de hoc codice testimonium, quamquam Dindorfii satis obscurum est), *ἰσχυρῷ ἢ ἀνδρείῳ μὴ σώφρονι ἢ ἱππικῷ τί δὲ πλουσίῳ* C corr. AG (Iunt. Ald.), item nisi quod pro *ἢ ἱππικῷ* habet: *τί δὲ ἱππικῷ* H (h. e. Laur. plut. 55 n. 19; eum secutus est Dind.). Schneiderus pervidit *ἢ ἱππικῷ* cum per se hic locum non habere tum post *μὴ σώφρονι* ineptum esse; coniectura autem codicis H, quam recepit Dindorf, non multum adiuvamur. Quod praeterea C pr. D post *σώφρονι* habent *μὴ ἰσχυρῷ*, id fuisse *ἢ ἰσχυρῷ* olim in margine ad illud *ἢ ἐχυρῷ* corrigendi causa scriptum apparet. 18. *πάλιν δ᾽ ἔφη, οὔπω ἑώρακας πόλιν ἀντιταττομένην* CDG corr. (Iunt. Ald.) | *πόλιν δ᾽ ἔφη, οὔπω ἑώρακας ἀντιταττομένην* AG pr. Lectionem alterius familiae multo maiorem vim oppositionis habere censeo, postquam praecessit emphatice: *οὔπω ᾔσθου καὶ ἕνα ἄνδρα.* 19. *ἃ μὲν ἐβουλήθης* CDG corr. (Iunt. Ald.) | *ἐπεὶ ἐβουλήθης* AG pr. (Dind.). At conferas quod sequitur in omnibus libris *ἃ δὲ ᾠήθης χαθεῖν χρῆναι*, quod iam Zeune recte monuit. — *ταῦτα σὺ εἱρκτὰς σαυτῷ ἔλαθες προκατασκευάσας* *scripsi* | *ταῦτα σὺ εἱρκτὰς αὐτῷ ἔλαθες πρ.* CD (item Iunt. Ald., nisi quod *σὺ* om.), *σὺ εἱρκτὰς ταῦτα ἔλ. πρ.* AG (Dind.). *σαυτῷ* ideo scribo, ut antecedentibus opponatur: *ἃ ἐνόμιζεν ἑαυτῷ ἐχυρὰ ἀποκεῖσθαι*; *εἱρκταὶ* autem idem significat atque *ἐχυρὰ χωρία*; nec enim hoc loco pro *carcere* haberi potest (ut esset: *εἱρκτὰς αὐτῷ* sc. patri), cum Armenius rex non *in munito loco* consederit, sed *ἐπὶ λόφον τινα* confugerit (§ 4) non munitum. 22. *ἐγὼ τοῦτο λέγω* CD (Iunt. Ald.) | *ἐγὼ ταῦτα λέγω* AG (Dind.). 24. *σύγε, ἔφη, οἶσθα* CD (Iunt. Ald.) | *ἔφη* om. AG (Dind.). — [*ἀθύμως-ναυαγήσωσι*] delevit *Madvig* advers. crit. I p. 353. 25. *ὁ φόβος μάλιστα* CD (Iunt.

Ald.) | articulum om. AG (Dind.); cf. ὁ φόβος et ὑπὸ τοῦ φόβου antecedentia in eadem sectione. 26. καὶ εὐτυχοῦντα CDG corr. (Iunt. Ald.) | εὐτυχοῦντα AG pr. (Dind.). — παρασχεῖν CD (Iunt. Ald.) | παρέχειν AG (Dind.). At antecedunt ἐξυβρίσαι-πτῆξαιφρονῆσαι. 29. οἶσθά τινα, ἔφη, ἄλλον μᾶλλον λυπούμενον ἢ ἡμᾶς scripsi | οἶσθά τινα ἄλλον λυπούμενον ἢ ἡμᾶς C, (οἶσθά τινα λυπούμενον μᾶλλον ἢ ἡμᾶς Iunt. Ald.), οἶσθά τινα, ἔφη, λυπούμενον μᾶλλον ἢ ἡμᾶς D, οἶσθά τινα, ἔφη, νῦν λυπούμενον ἄλλον ἢ ἡμᾶς AG (οἶσθά τινα, ἔφη, νῦν λυπούμενον μᾶλλον ἢ ἡμᾶς Dind. cum vulg.); ἄλλον ex consensu *CAG* restituendum duxi, μᾶλλον necessarium esse quivis videt; de ordine verborum dubitari potest; ἔφη quod retinui, debetur AGD codicum consensui. — εἰ μὴ βασιλεὺς εἴη *CAG* (Ald.) | εἰ μὴ βασιλεύσει D (Iunt. Dind.); at respondent illis εἰ μὴ βασιλεὺς εἴη ea quae sequuntur: λαβὼν τὴν ἀρχὴν = εἰ λάβοι τὴν ἀρχήν. 30. καινῆς γενομένης ἀρχῆς CD (Iunt. Ald.) | καινῆς ἀρχομένης ἀρχῆς AG (Dind.). 32. ὁπόσα τε ἂν βούλῃ CD (Iunt. Ald.) | ὁπόσα ἂν βούλῃ AG (Dind.); sequitur καὶ ὁπόσα etc., cf. quod antecedit ὅσην μὲν — τὴν δέ. 33. [Ἀρμενίων] *ego delevi*; aptum enim tum tantum esset, si praeter Armenios equites etiam alios haberet rex. 34. ἢ ἄλλα CD (Ald.) | ἄλλα AG (Iunt. Dind.) 36. νεόγαμός τε ὢν CD | νεόγαμος ὢν AG (Iunt. Ald. Dind.). 37. καὶ νῦν μέν CD (Iunt. Ald.) | καὶ νῦν AG (Dind.). 38. Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ T. CD (Iunt. Ald.) | Εἰπέ μοι ὦ T. AG (Dind.) cf. 41: ἐπήρετο .... ἔφη. — κακονοίᾳ τῇ σῇ γε *scripsi*, sic enim videtur C pr. habuisse, τῇ....'; γε semper γὲ scribitur in codice, κακονοίᾳ τῇ σῇ D, κακονοίᾳ τινὶ AG (Iunt. Ald.). Multo melior alterius familiae lectio; cf. § 28: εὐνοίᾳ καὶ φιλίᾳ τῇ ἐμῇ. — ταῦτ' ἔγωγε CD, ταῦτα ἐγὼ AG (Dind.; ταῦτ' ἐγὼ Iunt. Ald.). 39. ἐκείνῳ, ἔφη, ἐφθόνουν G corr. (Schneider) | ἐκείνῳ, ἔφη, ἐφθόνησα C corr. D, ἐκεῖνο, ἔφη, ἐφθόνησα C pr. (Iunt. Ald.), ἐκείνῳ ἐφθόνουν AG pr. (Dind.). Sed ἔφη illud ante ἐφθόνουν facile omitti poterat. — τὸν ἐμὸν υἱὸν CDG corr. (Iunt. Ald.) |

τοῦτο AG pr. (τοῦτον ex Schneideri coni. Dind.). 40. ἔφη, ὦ Ἀρμένιε CD (Iunt. Ald.) | ἔφη omitt. AG (Dind.). 43. ἐξέσται αὐτῇ CDG corr. (Iunt. Ald.) | ἐξέσται AG pr. (Dind.). — νόμιζ', ἔφη CD | νόμιζε δ' ἔφη AG (Dind. — νομίζω, ἔφη Iunt. Ald.).

2, 1: ποῦ τειχίσειε φρούριον G corr. (Schneider. Dind. Ox.) | οὗ τειχισθείη φρούριον C, οὗ τειχισθεῖεν φρούριον D, ποῦ τειχίσειε AG pr. (Dind. Lips.), at cf. § 11 med. εὐθὺς ἐτείχιζε φρούριον. 5. καὶ..... signum lacunae *posui*. Excidit ante Ὑμεῖς μὲν tale quid: ἁπάντων δὲ ἀθροισθέντων ἔλεξεν ὧδε; neque enim poterat Cyrus quae praecedunt coram Armeniis dicere; vide etiam quae Hertlein adnotavit. 6. συνηθροίζοντο CD (Iunt. Ald.) | ἠθροίζοντο AG (Dind.); antecedit συνεβόων. 11. αἱ σκοπαὶ ἦσαν αἱ τῶν Χαλδαίων CD (nisi quod C σκοπιαὶ habet) | αἱ σκοπαὶ ἦσαν τῶν Χαλδαίων AG (Dind.), (σκοπαὶ ἦσαν αἱ τ. Χ. Iunt. Ald.). 12. οὐδὲν ἐδεῖσθε CD (Iunt. Ald.) | οὐκ ἐδεῖσθε AG (Dind.). οὐδὲν gravior forma negandi hoc loco aptissima. 14. ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ Χαλδαῖοι CD (Iunt. Ald.) | ἀκούσαντες δὲ οἱ Χαλδαῖοι ταῦτα AG (Dind.). — δεξιωσάμενοι τὸν Κῦρον ᾤχοντο CD (Iunt. Ald.) | omittunt τὸν Κῦρον AG (Dind.). — τἄλλα ὅσων CD (Iunt. Ald.) | ἄλλα ὅσων AG (Dind.). 17. ἡμεῖς τὰ ἄκρα ἔχομεν *Hutchinson* (ex Budensi revera τἄκρα adnotaverat Camerarius; sed falso, siquidem idem est hic codex ac D) | ἡμεῖς τἄλλα ἔχομεν C, ἡμεῖς τἄλλ' ἔχομεν D, ἡμεῖς τάδ' ἔχομεν AG (Dind.), (duplex lectio deprehenditur in Iunt. et Aldina: ἡμεῖς ταῦτ' ἐλέγομεν· τἄλλα ἔχομεν). τὰ ἄκρα unice verum esse edocemur his: 10 εἴχετο τὰ ἄκρα, 12 πρὶν μὲν οὖν ἔχεσθαι τὰ ἄκρα, 20; ea non poterant tanto spatio interposito simplici pronomine demonstrativo indicari. 19. ἀργὸν οὖσαν γῆν CD (Iunt. Ald.) | ἀργὸν οὖσαν χώραν AG (Dind.), cf. § 18: τῆς Ἀρμενίας γῆς ἐργάζεσθαι ὁπόσην ἂν θέλητε. χώρα potius videtur notio esse qua fines rei publicae vel imperii significantur ('Gebiet'), nec obstat ipse ille locus ad quem Zeune provocavit cum primus χώραν reciperet § 2:

πολλὴν τῆς χώρας τοῖς Ἀρμενίοις ἔρημον καὶ ἀργὸν οὖσαν διὰ τὸν πόλεμον: 'ein grosser Theil des Gebietes'. 23. ταῦτα ἀμφότεροι CD (Iunt. Ald.) | ἀμφότεροι ταῦτα AG (Dind.) | ἔδοσαν καὶ ἔλαβον CD (Iunt. Ald.) | ἔλαβον καὶ ἔδοσαν AG (Dind.), cf. Hertleinium adnotantem: 'stehende Formel ist πιστὰ διδόναι καὶ λαμβάνειν, selten in umgekehrter Ordnung wie hier', quare inversionem, quae in AG solis est, sustulimus. Vide etiam locos a Zeunio adlatos. — δὲ post ἐπιμαχίαν CD (Iunt. Ald.) | om. δὲ AG (Dind.). 25. πᾶσιν εὐκτὰ ταῦτα εἴη CD (Iunt. Ald.) | πᾶσι ταῦτ' εὐκτὰ εἴη AG (Dind.) — οὔτ' ἂν ἐπίσταιντο CD (Iunt. Ald.) | οὔτ' ἐπίστανται AG (Dind.). 26. [οἵ] post συνέφασαν quod omnes libri habent, delevit primus *Dindorf.* 28. τήν τε ὁδὸν CD (Iunt. Ald.) | τὴν ὁδόν AG (Dind.). — ἡδύ μοι ἀπέχεσθαι *scripsi* | ἡδύ μοι ἀπέχεσθαι φαίνεται AG (Dind.), ἡδύ μοι φείδεσθαι CDG corr. φαίνεται quod perversum esse nemo non intelleget, quippe quo debilitetur tota sententia, videtur esse depravatum ex lectione φείδεσθαι, quam puto ad ἀπέχεσθαι interpretandi causa olim in margine additam. 29. δῷ Weckherlin | διδῷ libri (Dind.). — Sed cf. II 2, 18. II 4, 19. IV 1, 4. — 30. εἰσόμεθα ὅτι οὐδεμίαν αὐτῷ χάριν ὀφείλομεν CD (Iunt. Ald.) | εἰσόμεθα αὐτῷ ὅτι οὐδ. χ. ὀ. AG (Dind.). 31. καὶ λέγειν καὶ ἀκούειν CD (Iunt. Ald.) | prius καὶ om. AG (Dind.).

3, 1 συνέπεμπον CD (Iunt. Ald.) | συνέπεμψαν AG (Dind.). Cf. ἔπεμπε in initio §. — συλλαβὼν τὸ στράτευμα CD (Ald.) | συλλ. τὸ ἕτερον στράτευμα AG (Dind.). Iuntina habet συλλαβών τε καὶ ἕτερον στράτ. fortasse ex coniectura, cui novam superstruxit Zeune scribens ἑκάτερον. ἕτερον in archetypo primae familiae additum ab aliquo, qui necessarium esse censeret rationem habere illius praesidii, quod Cyrus in castellis reliquerat (φύλαξιν ἱκανοῖς); quod tamen non ἕτερον voce, sed λοιπὸν dicendum erat. 2. τέλος δὲ CD (Iunt. Ald.) | τέλος δ' οὖν AG (Dind.). 3. ἔκπεμψον CDG corr. (Iunt. Ald.) | ἔκπεμψαι G pr., ἔκπεμπε A (Dind.). — κοσμήσεσθε C pr. D pr. | κεκοσμημένοι C corr., D corr.,

AG (Iunt. Ald.). Restitui *κοσμήσεσθε* lectionem alterius familiae quamvis ab omnibus repudiatam: sic tantum recte inter se opponuntur *κάλλιον κοσμεῖσθαι* et *ἥδιον τὸν αἰῶνα διάγειν*; *καὶ* illi ante *κοσμήσεσθε* respondet *καὶ* ante *ἥδιον*; ceterum conferas VIII 3, 4: *σὺ δέ, ὦ Κῦρε, πότε κοσμήσει*. 6. *ἴδοι ὃν εἰς scripsi*, *εἴδοιεν εἰς* C pr. D pr., *ἴδοιεν εἰς* C corr. D corr., *ἴδοι εἰς* G (Iunt. Ald. Dind.) *ἴδοι* ante *καλὸν* A. — *ταῦτα* CD (Iunt.) | *τοῦτο* AG (Ald. Dind.). *ταῦτα* pluralis saepe post *ὅ, τι* ponitur; cf. quod statim sequitur *ὅ, τι* — *ἔχοι, τούτοις*. 10. *τούτων ἕνεκα Breitenbach* | *τούτων δὲ ἕνεκα* AG, *τῶνδε ἕνεκα* CD (Dind.). In archetypo omnium fuit *τούτων τῶνδε*; *τῶνδε* enim errore scripto vera lectio *τούτων* videtur postea supra scripta esse; inde prior familia *τούτων δὲ* effecit, altera *τῶνδε* retinuit. 12. *πειρᾶσθαι αὐτοὺς* CD (Iunt. Ald.) | *αὐτοὺς* om. AG (Dind.). Sed vide quantopere intersit Cyri, ut *ipsi οἱ ἐπικαίριοι* milites adhortentur 39 *τούτου δ' ἕνεκα οὐκ ἐγώ, ἔφη, αὐτὸς λέγω, ἀλλ' ὑμᾶς κελεύω λέγειν*. 13. *λέγειν αὐτὰ* CD | *λέγ. ταῦτα* AG (Dind.; *λέγειν τοιαῦτα* Iunt. Ald.). 17. *μείζων τις ἡμῖν ὁ κίνδυνος ἔμελλεν* CD (Iunt. Ald.) | *μείζων τις κίνδυνος ἔμελλεν ἡμῖν* AG (Dind.). Sed elegantius dicitur: *μείζων τις — ὁ κίνδυνος* cf. Kühner gr. Gr. II 571 *ὁ ἀγών, ὁ κίνδυνος* etiam 19: *καὶ τὸν κίνδυνον*, et in hac ipsa sectione *τὴν μάχην συνάπτωμεν*. 18. *ἡμεῖς βελτίοσι* CDG (Iunt. Ald) | *ἡμεῖς μὲν βελ.* A (Dind.); sed sequitur *πολὺ δὲ κἀκεῖνοι*; cum post *μέν* expectandum sit solum *πολὺ δὲ ἐκεῖνοι*; non igitur recte ex A solo Schneider illud *μὲν* recepisse putandus est. — *οὐ φοβούμενοι* CD | *οὐχ ὡς φοβούμενοι* AG (Iunt. Ald. Dind.). Cf. 24: *φοβουμένους μή*, 47 *φοβουμένους τὸ πλῆθος* sine *ὡς*. 19. *πολὺ γὰρ μᾶλλον, καὶ ὁ πατήρ* etc. CD | *πολὺ ἂν μᾶλλον καὶ ὁ π.* etc. AG (Iunt. Ald.), *πολὺ ἂν μᾶλλον* uncis inclusit Schneider eumque secutus Dindorf; Breitenbach eo processit, ut prorsus exterminaret. Sed his verbis omissis non recte procedit oratio; dictum enim, pugnas potius animorum quam corporum robore decerni, argumentum est quo nititur sen-

tentia Cyri: magni interesse, ut hostes pleni timoris, sui vero animis confirmatis pugnam ineant. Recte igitur ex lectione DG codicum haec duo enuntiata γάρ particula coniunguntur, non recte alterum asyndetice additur, quod evenit, si Schneidero Dindorfioque obsequamur. Nec offensioni est μᾶλλον illud post πολὺ γὰρ ἂν μᾶλλον in sequentibus repetitum nec necesse habeo ὅ inserere ante καὶ ὁ πατήρ, quod Poppo et Hertlein voluerunt. 22. ἐκαλλιέρησέ τε CD (Iunt. Ald.) | ἐκαλλιέρησε AG (Dind.). 27. πεποδισμένους γὰρ ἔχουσι CD (Iunt. Ald.) | πεποδισμ. τε γὰρ ἔχουσι AG (Dind.) male habet hoc loco τε; neque enim ei respondere potest καὶ in καὶ εἴ τις . . . ἴοι, ἔργον μὲν λῦσαι. 34. μάχην τ' ἔσεσθαι CD (Iunt. Ald.) | μάχην ἔσεσθαι AG (Dind.). 35. ταῦτα ἐπιστ. CAG pr. D pr. | ταὐτὰ D corr. editt. — [οἵαπερ ἐγώ] del. *Pantazides;* | est in AG, ἅπερ ἐγὼ D (Iunt. Ald.) ὥσπερ ἐγὼ C, in quo praeterea interpolatio invenitur ἐπ' ἴσης ante ἐπισταμένους. 46. ἔτι ὀλίγοι CDG (Iunt. Ald.) | ὀλίγοι ἔτι A (Dind.); de G vero contraria testantur Zeune et Dindorf. 48. ἧκε Χρυσάντας ὁ Πέρσης καὶ CD (Iunt. Ald.) | ἧκε Χρυσάντας τε ὁ Πέρσης καὶ AG (Dind.); sed τε si scripsisset Xenophon, ἧκον pluralem potius adhibuisset. 51. τὰς ψυχὰς τῶν ἀκουόντων CD | τ. ψ. τῶν ἀκουσάντων AG (Iunt. Ald.). — ἐπαίνου μὲν ἕνεκα πάντα C (Iunt. Ald.) | ἐπαίνου μὲν εἰς ἅπαντα D, ἐπαίνων ἕνεκα πάντα AG (Dind.) illi μὲν post ἐπαίνου respondet λαβεῖν δ' ἐν ταῖς γνώμαις. Etiam I 5, 12 cum CD ἐπαίνου scribendum est pro ἐπαίνων ceterorum. 53. ἔπειτα διδασκάλους CD (Iunt. Ald.) | ἔπειτα δὲ διδ. AG (Dind.). 55. ᾆσμα καλῶς ᾀσθὲν CD (Iunt. Ald.) | ᾆσμα μάλα καλῶς ᾀσθὲν AGC corr. (Dind.) μάλα hoc molestissimum est, cf. quod praecedit λόγος καλῶς ῥηθείς. 57. ἤδη θᾶττον *scripsi* | ἔτι θ. CDG corr. (Iunt. Ald.), ἐπεὶ vel ἐπὶ θ. AG pr. (θᾶττον solum Dind.). Cf. § 61 ἤδη θᾶττόν τις ἰὼν, V 3, 55: ἄγε οὖν ἤδη θᾶττον. In archetypo ἔτι fuerat, per itacismum ex ἤδη corruptum; ἔτι deinde in AG in ἐπεί abiit ut IV 5, 14 haec duo inter se confunduntur. — ἐπίστασθαί τε καὶ μεμελετηκέναι CD (Iunt.

Ald.) | τε om. AG (Dind.). 58. *ἐξῆρχεν αὐτὸς ὁ Κῦρος scripsi* | ἐξῆρχεν αὖ διοσκόροις C, ἐξ. αὖ Διοσκούροις D (Iunt. Ald.), ἐξ. αὖ ὁ Κῦρος AG (Dind.). ἐξῆρχεν αὖθις ὁ Κῦρος coniecerat Grammius hist. deor. ex Xen. p. 79. Sed nec αὖ nec αὖθις aptum; commemorare autem, Cyrum *ipsum* canere incepisse paeanem, haud alienum ab hoc loco est. Cf. Hell. II 4, 17: ἐξάρξω μὲν οὖν ἐγὼ . . παιᾶνα. Cyrop. IV 5, 58: καὶ αὐτὸς οὕτω ποιῶν κατῆρχεν. Ex αὐτὸς ὁ Κῦρος optime denique explicatur corruptela codicis C: αυδιοσκοροις. 59. [πεπαιδευμένοι] *delevi;* nihil enim est nisi glossema ad ὁμότιμοι, quod haustum est ex 70 (ἔνθα δὴ ἔγνω τις ἂν τοὺς ὁμοτίμους πεπαιδευμένους ὡς δεῖ) postea inepte conlocatum inter φαιδροὶ et καὶ παρορῶντες. Nec possunt πεπαιδευμένοι ab ὁμοτίμοις discerni quod Madvig voluit proponens οἱ ὁμότιμοι φαιδροὶ ⟨οἵ τε⟩ πεπαιδευμένοι καὶ παρορῶντες εἰς ἀλλήλους; nec omnino licet quidquam inserere inter φαιδροὶ adiectivum et quae sequuntur participia παρορῶντες etc. 62. τίς πρῶτος ἄνδρα καταβαλεῖ D (Iunt. Ald.) | τίς πρῶτον ἄνδρα κ. C, τίς ἄνδρα πρῶτος καταβ. AG (Dind.). 65. *ἐνέκλιναν καὶ αὐτοὶ H. Sauppe* | ἐνέκλιναν καὶ τούτους CDG corr., ἐν καὶ τούτοις AG pr. (Dind.) — *καὶ φόνος δὲ ἀμφοτέρων Pantazides* | καὶ φ. ἐξ ἀμφοτέρων libri; ἐξ incluserant Hertlein et Dind. Sed δὲ facile legi poterat δ³ h. e. ἐξ. — πρὸς ante τὰς εἰσόδους falso inclusum a Dindorfio uncis liberavi. Cf. Breitenbachii notam. 67. καὶ τέκνοις καὶ ἑαυταῖς καὶ σφίσιν αὐτοῖς CD (Iunt. Ald.) | καὶ αὐταῖς καὶ τέκνοις καὶ σφίσιν αὐτοῖς AG corr. (Dind.). Sed decet mulieres prius liberis auxilium implorare quam sibi. 69. [καὶ πείθεσθαι] *Woerner* Jahrb. f. Philol. 111, p. 147; fictum esse videtur ex sequentibus: ταχὺ μὲν γὰρ αὐτοὶ ἐπείθοντο. Quod proposuit Madvig adv. cr. I p. 554: καὶ ὅπλα θέσθαι, dicendum erat: καὶ τὰ ὅπλα θέσθαι.

Lib. IV.

1, 2. ὧν ἂν ἔχωμεν CD (Iunt. Ald.) | ὧν ἂν ἀεὶ ἔχωμεν AG (Dind.). Cf. Schneiderum contra Zeunium disserentem.

— *σύμπασιν* CD (Iunt. Ald.) | *πᾶσιν* AG (Dind.). — (*τὸ γὰρ γεγενημένον ἔργον σύμπασιν ὑμῖν*) *καλῶς ἀποτετέλεσται* C | *καλὸν ἀποτετέλεσται* AGD (Iunt. Ald. Dind.). — *καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ* CD (Iunt. Ald.) | *καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ* AG (Dind.). 4. *ὡς καὶ ἐργάτην* CD | *καὶ ὡς ἐργάτην* AG (Dind.), (*καὶ* sine *ὡς* Iunt. Ald.). Vide Hertleinii adnotationem qua *καὶ ὡς* inconcinnum esse ipse indicat. — *ὁ θεὸς δῷ* CD (Iunt. Ald.) | *διδῷ ὁ θεός* AG (Dind.). 5. *ταῦτα ἐνθυμούμενοι* CD (Iunt. Ald.) | *ἐνθυμούμενοι* AG (Dind.) — *ἄριστα κρίναιτ' ἂν* CD (Iunt. Ald.) | *ἄριστ' ἂν κρίναιτε* AG (Dind.). 6. *καὶ ἅμα τὸ παραγγελλόμενον προνοεῖτε* CD (Iunt. Ald.) | *ἅμα* om. AG (Dind.). Falso indicat Schneiderus alienum esse hoc adverbium; imo aptissimum: neve *interim*, dum alia illa agitis, neglegatis curare quod iussi estis. 7. *καὶ πρὸς Κυαξάρην ἐλθὼν* CD (Ald.) | *καὶ π. Κ. ἦλθε* AG (Dind.). Sed cf. Cobet p. 389. 8. *οἱ δὲ Ἀσσύριοι ἅτε καὶ* CDG corr. (Iunt. Ald.) | *οἱ δὲ Ἀσσύριοί γε καὶ* G pr., *οἱ δὲ Ἀσσύριοι καὶ* A (Dind.). Sed pro *ἅτε* facit etiam G pr., quo fuisse scriptum aliquid inter *Ἀσσύριοι* et *καὶ* edocemur. *αὐτῶν ἠθύμουν* CD (Iunt. Ald.) | *αὐτ. πάντες ἠθύμουν* AG (Dind.). — *διέφθαρτο τὰς γνώμας* CD margo Steph., nota marg. Aldinae quae Turici adservatur | *διεφθάρθαι ἐδόκει ταῖς γνώμαις* AG (Iunt. Ald. et omnes editiones). Debiliorem esse vulgatam ea quam nos recepimus lectione quivis concedet; accusativum *τὰς γνώμας* ipse praeferebat Heindorfius dativo vulgatae. 10. *οἷά μοι δοκοῦμεν καὶ ὅσα ἀγαθά, ὦ ἄνδρες, ἀφεῖναι* D (Iunt. Ald.), idem videtur C pr. habuisse | *οἷα μὲν δοκοῦμεν καὶ ὅσα ἄνδρες ἀγαθὰ ἐφίενται* AG et prorsus sic C corr., qui plurima erasit ex C pr. (*οἷά μοι δοκοῦμεν καὶ ὅσα, ὦ ἄνδρες, ἀγαθὰ ἀφεῖναι* Dind., qui sententia coactus hoc loco alteram familiam sequi, solo in ordine verborum priori obtemperavit). 11. *ἐφ' ἵππων ὀχοῦνται Cobet* p. 390 | *ἐφ' ἵππων νέονται* CD pr. (Dind.), *ἐφ' ἵππων ἔσονται* AGD corr. (Iunt. Ald.). 14. *Ἀλλ' ὦ Κῦρε* CD (Iunt. Ald.) | *Ὦ Κῦρε, ἀλλ'* AG (Dind.); *ἀλλὰ* ut latinum *at* obiectionem aliquam indicans in initio enun-

tiati conlocatur cf. II 1, 13 *Ἀλλὰ θαυμαστά, ἔφη*, etc. — *πολὺ μάλιστα CAD* | *πολὺ μᾶλλον* G (Iunt. Ald. Dind.). Secutus sum consensum optimorum codicum utriusque classis; *τῆς μεγίστης ἡδονῆς* non pendet a comparativo aliquo, sed ab *ἐγκρατῆ*. 15. [*ἐπεὶ εὐτυχοῦμεν*] *ego delevi* ut non solum post *εὐτυχίας, ἢ νῦν ἡμῖν παραγέγενηται*, prorsus supervacuum sed etiam molestum additamentum, inprimis cum *διαφυλάττωμεν αὐτὴν* sequatur, quod ad illud substantivum *εὐτυχίας* referatur necesse est. 17. *ἴσθι γὰρ* CD (Iunt. Ald.) *ἴσθι δ'* AG (Dind.); causam eis quae antecedunt adferri patet. 19. *ἢ ἀπεσχισχμένον* CD (Iunt. Ald.) | *ἢ* om. AG (Dind.). 20. *πάντες ὁρῶμεν* CD (Iunt. Ald.) | *πάντες οἶδε ὁρῶμεν* AG (Dind.) vide Cobet p. 389. 21. *ἴθι, ἔφη ὅντινα* CD | *ἴθι ὅντινα* AG (Iunt. Ald. Dind.). — *τουτωνί* CD | *τούτων* AG (Iunt. Ald.). Cf. Cobet ibidem. 22. *φιληθεὶς παρ' αὐτοῦ* C marg. Steph. | *φιληθεὶς παρών* D (Iunt. Ald.), *φιληθεὶς* solum AG (Dind.). Confirmatur igitur a nostro libro, quod iam Fischero et Schneidero placuerat, quamquam recipere non sunt ausi. 23. *ἐπεὶ δ' ἐξῆλθον* interpres Engelmannianus | *ἐπεὶ δ' ἐξῆλθεν* libri et editt. — *καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Οὐκοῦν καὶ ἄλλους προθύμως* CDG corr. (Iunt. Ald.) | *Οὐκοῦν καὶ ἄλλους, ἔφη, προθ.* AG pr. (Dind.) prioribus omissis.

2, 1: *ὅμοροι μὲν* CD (Iunt. Ald.) | *ὅμοροι* AG (Dind.) — *καὶ τότε ἐδόκουν* CD (Iunt. Ald.) | *καὶ τότε δὴ ἐδ.* AG (Dind.) — *εἶναι καὶ νῦν ἔτι δοκοῦσι* CD (Iunt. Ald.). | *καὶ νῦν δοκοῦσιν εἶναι* AG (Dind.). 5. *ἡγούμεθα εἶναι* CD (Ald.) | *ἡγούμεθα* AG (Iunt. Dind.). 7. *πιστὰ θεῶν* [*πεποίησο*] *καὶ δεξιὰν δός*: *Cobet delevit* p. 390 *πεποίησο* vel quod CD (Iunt. Ald.) praebent: *ποίησον*, cf. III 2, 23: *ἔλαβον καὶ ἔδοσαν τὰ πιστά*. 8. *τὰ πιστὰ* CD (Iunt. Ald.) | *πιστὰ* AG (Dind.). 9. *ὥσπερ εἰκός, πάντες ἐξῆσαν* *scripsi* | *ὥσπερ εἰκός, πάντες ἔξω ἦσαν* AG (Dind.), *πάντες, ὥσπερ εἰκός, εὐθὺς ἔξω ἦσαν* CD (Iunt. Ald.). *εὐθὺς* alterius familiae coniectura esse videtur ab aliquo proposita, qui *ἔξω ἦσαν*, quod in archetypo pro *ἐξῆσαν* errore scriptum

erat, sensu carere intellegeret; fallebatur vero in eo quod putaret illud *ὥσπερ εἰκός* ad *celeritatem* exeundi spectare, cum re vera ad *πάντες* pertineret: consentaneum erat, *omnes* Persas participes fieri huius expeditionis cum voluntaria res esset Medis. Ne postea quidem iam exiisse dicuntur Persae, sed exire cf. § 11: *ἐξῆλθον*, deinde *ἐξωρμῶντο*; tum demum sequitur § 12: *ἐπεὶ δ' ἔξω ἦσαν*, quod illo loco tam aptum quam hoc, de quo agitur, ineptum est. 13. *οὐκ ἀναμενεῖς scripsi* | *οὐκ ἀναμένεις* D (Iunt. Ald.), *καὶ οὐκ ἀναμένεις* C, *οὐ γὰρ ἀναμένεις* AG (Dind. Ox.; in ed. Lipsiensi *οὐ γὰρ ἀναμενεῖς*). Etiam Heindorf negat usquam *τί δὲ* repertum esse sequente *οὐ γὰρ*, cum eo consentit Madvig qui *οὐκ ἄρ' ἀναμενεῖς* scribi iubet; nos simpliciorem lectionem D codicis sequimur quae ex parte confirmatur a C. 17. *προστάξας* CD (Iunt. Ald.) | *τάξας* AG (Dind.) Cobet p. 384.

(III. Lib. IV 2, 20—IV 5, 14. C solus codicum alterius familiae causam suscipit, cum D deficiat; consensus C Iunt. Ald. pro certo huius familiae teste habendus est; consensus CAG hic quoque plurimi faciendus.)

21. *πάντων ἂν τῶν* C (Iunt. Ald.) | *ἂν πάντων τῶν* AG (Dind.). 22. *μὴ δῶμεν αὐτοῖς* C (Iunt. Ald.) | *μὴ δῶμεν τούτοις* AG (Dind.) cf. 21 *τοὺς μὲν ἱκετεύοντας αὐτῶν*. 23. *καταλίπετε* C (Iunt. Ald.) | *καταλείπετε* AG (Dind.) — *ᾗ ἄν τι δέῃ χρῶμαι scripsi* | *ὡς ἄν τι δέῃ χρῶμαι* C (Iunt. Ald.) | *ᾗ ἄν τι δέωμαι, ὡς χρῶμαι* AG (et sic Dind. nisi quod *ὡς* uncis inclusit). 25. *χρῆσθαι ἤδη* C (*ἤδη χρῆσθαι* Iunt. Ald.) | *χρῆσθαι δὴ* AG (Dind.). In eo igitur contra Iuntinam et Aldinam consentiunt *CAG*, quod adverbium post *χρῆσθαι* ponunt. 27. *ἐκ τούτου προηγοῦντο* C (Iunt. Ald.) | *ἐκ τούτου δὲ πρ.* AG (Dind.). 28. *ἐθαύμαζον τὰ δρώμενα* C (Iunt. Ald.) | *ἐθαύμ. τὰ δρώμενα* AG (Dind.). Sed spectat ad ea quae praecedunt: *ἐπεὶ φῶς ἐγένετο* (sic etiam C habet cum Iunt. Ald. et G corr. praebeant *ἐπεὶ σαφὲς ἐγένετο*); *δρώμενα* igitur praeferendum. — *καὶ ἄλλα πολλά τε καὶ*

παντοδαπὰ ποιεῖν αὐτούς C (Iunt. Ald.) | *πολλά τε καὶ παντοδαπὰ καὶ ἄλλα* AG (Dind.). 29. *ὡς ἂν ῥᾷον* C (Iunt. Ald.) | *ὡς ῥᾷον* AG (Dind.) cf. 34. 30. *τὰ αὐτὰ ποιῆσαι* C, Zonar. (Iunt. Ald.) | *τὰ αὐτὰ ταῦτα π.* AG (Dind.). 32. *τοιαῦτα ἐποίουν* C (Ald.) | *ταῦτα ἐποίουν* AG (Iunt.; falsum de hac Dindorfii testimonium; Dind.); praetuli *τοιαῦτα* ob praecedens *οἷα δή*. 37. *οἵ τινες ὑμῶν* CA (Iunt. Ald.) | *εἴ τινες ὑμῶν* G (Dind.). 38. *προτέροις τῶν ἀπόντων συμμάχων* C (Iunt. Ald.) | *προτέροις ἀπόντων τῶν συμμάχων* A (Dind.), *προτέροις ἀπάντων τῶν συμμ.* G. Sed *τῶν ἀπόντων συμμάχων* genetivus est qui a comparativo *προτέροις* pendet, non debebant igitur Schneider et Dindorf ordinem verborum AG librorum recipere. — *σίτοις καὶ ποτοῖς* C (Iunt. Ald.) | *καὶ σίτοις καὶ ποτοῖς* AG (Dind.). At cur tanta vi distinguantur *σῖτα* et *ποτά*? 39. *τῶν κυνὶ διωκόντων* C corr. (Iunt. Ald.) | *τῷ κυνὶ διωκόντων* C pr., *τῶν νῦν διωκόντων* AG (Dind.). 40. *φυλάττεσθαι ἔτι προσήκει* C (Iunt. Ald.) | *φυλάττεσθαι ἴσως ἔτι προσήκει* AG (Dind.); at *ἴσως* illud sententiam debilitat. 41. *ὁποῖον ἄν τις οἴεται μάλιστα σύμφορον εἶναι scripsi* | *ὁποῖόν τις βούλεται μάλιστα σύμφορον εἶναι* C, *ὁποῖόν τις οἴεται μάλ. σύμφορον εἶναι* Iunt. Ald. (sine *ἂν*), *ὁποῖον ἄν τι συμφορώτατον εἴη*, AG (Dind.). Cf. ad ea quae scripsi IV 5, 51 *ὁποῖ' ἂν οἴεσθε αὐτῷ μάλιστα χαρίζεσθαι* (et Cobet ad hunc locum p. 393). V 2, 26 *οἴεσθ' ἂν — ἐπιβῆναι* etc. 42. *ὧν οὐκ ἀγνοῶ* C (Iunt. Ald.) | *καὶ οὐκ ἀγν.* AG (Dind.), sed melius *ὧν* quod pertinet ad *χρήματα* et pendet ab eo quod sequitur *ὁπόσα ἂν βουλώμεθα*. — (*οὔ μοι δοκεῖ τὸ λαβεῖν κερδαλεώτερον εἶναι*) *τοῦ δικαίους φαινομένους ἐκείνοις τούτῳ πρίασθαι ἔτι μᾶλλον αὐτοὺς ἢ νῦν ἀσπάζεσθαι ἡμᾶς* Aldina et sic C et Iunt. (nisi quod C et Iunt. *ἐκείνους* praebent) | *τοῦ δικαίους φαινομένους ἐκείνῳ τούτους πειρᾶσθαι ἔτι μᾶλλον ποιεῖν ἢ νῦν ἀσπάζεσθαι ἡμᾶς* AG pr., quos Dindorfius secutus est, nisi quod cum G corr. *ἐκείνους τούτῳ* scripsit; similiter iam ante eum Schneider, qui tamen *ποιεῖν αὐτούς* utrumque scripsit. Sed pro vulgata

ante Schneiderum, quae nunc C codice confirmatur, facit primum quod *πρίασθαι* elegans tropus est, id quod iam Zeune intellexit, contra *πειρᾶσθαι ποιεῖν*, quod A G habent, debilissima notio (quidni simpliciter dixit Xenophon *ποιεῖν*?); deinde *κερδαλεώτερον* voci quae antecedit aptissime convenit notio *τοῦ πρίασθαι*. 43. *δοκεῖ δέ μοι* CG (Iunt. Ald.) | *δοκεῖ δ' ἔμοιγ'* A (Dind.).

3, 3 *προστετάχθαι* Iunt. Ald. *προτετάχθαι* CG corr. | *τετάχθαι* A G pr. (Dind.) — *ὅπου ἔμελλον πάντες ἀκούσεσθαι τὰ βουλευόμενα λέγει τάδε scripsi* | *ὅπου ἔμελλεν αὖ ἐξακούεσθαι τὰ λεγόμενα εἶπε τάδε* C (*ὅπου ἔμελλεν ἂν ἐξακούεσθαι τὰ λεγόμενα εἶπε τάδε* Iunt. Ald.), *ὅπου αὐτοῦ ἔμελλον ἀκούσεσθαι τὰ βουλευόμενα λέγει τάδε* A G (Dind.). *πάντες* illud, quod mihi videbatur sententia postulare, erui ex alterius familiae *αὖ ἐξ* vel *ἂν ἐξ* quod inter *ἔμελλον* et *ἀκ.* invenitur; in reliquis *speciosiorem* notionem *βουλευόμενα* prioris familiae A G praetuli illi *λεγόμενα* quod praebet C. cf. VI 2, 13. 4. *γιγνώσκομεν* C (Iunt. Ald.) | *γιγνώσκετε* A G (Dind.). Cur se excludat Cyrus causa nulla est; cf. etiam *οὐκέτι ἐγὼ ὁρῶ* quod statim sequitur. 5. *πῶς G. Iacob* apud Nitschium Jahresber. p. 62 | *ποίους* libri et editiones. — *ἢ ἱππέας ἢ τοξ.* C Iunt. Ald. | *ἢ* prius om. A G (Dind.) — *ἢ πελταστὰς ἄνευ* A G pr. | *ἢ πελταστὰς ἢ ἀκοντιστὰς ἄνευ* C (Iunt. Ald. Dind.). Sed hac in re A G codicibus ob sequendum est. *ἀκοντιστὰς* et *πελταστὰς* eosdem esse probatur eo quod sequitur: *ἢ τοξόται ἢ ἀκοντισταὶ ἢ ἱππεῖς*, vide etiam VI 3, 24 et 26. 6. *οὐκ ἔνδηλον* C (*οὐκ εὔδηλον* Iunt. Ald.), *εὔδηλον* solum A G (Dind.) cf. § 7: *οὐ πᾶσιν καταφανές*. 7. *παρεῖναι ἢ ἀπεῖναι* Iunt. Ald. | *εἶναι ἢ ἀπεῖναι* C, *ἰέναι καὶ ἀπιέναι* A, *παρεῖναι καὶ ἀπιέναι* G (Dind.). In C *παρ* praepositionem ob *γὰρ* antecedens omissum esse apparet. — *εἰ αὐτοὶ ἄνευ τούτων* C (Iunt. Ald.) | *καὶ γὰρ ἄνευ τ.* A G (*καὶ γὰρ αὐτοὶ ἄνευ τ.* Weiske, *καὶ γὰρ ἂν ἄνευ τ.* Dind.). 15. *πτηνὸς ἔσεσθαι* C (Iunt. Ald.) | *πτηνὸς γενέσθαι* A G (Dind.). Idem *ἔσεσθαι* coniecit Cobet p. 392 ignorans ante Schneiderum plerasque editiones hoc iam habuisse. 16. *ὥσπερ*

τὰ ἑστηκότα ἐστὶν C | ὥσπερ τὰ ἑσ. ἔσται Iunt. Ald. (Dind.), ἐστὶν om. AG. Ceterum haec omnia *delevi*, cum explicatio inepta esse videretur illius ὥσπερ ἑστηκότα quod praecedit. 20. δήπου C (Iunt. Ald.) | δήπουθεν AG (Dind.); haec forma praeterea apud Xenophontem non invenitur. 21. ἑώρα τε *scripsi* | προεωρᾶτο libri (Dind.), προεώρα τε Hirschig, quem secutus sum in restituendo activo; sed praeterea delevi praepositionem προ, quae non nisi in comparatione equi et hominis locum habet; ex hac, i. e. ex verbis τοῖς ὀφθαλμοῖς προορῶντα huc falso inlatam eam censeo, ut accidit in lectione Iunt. Ald. προαισθήσομαι pro αἰσθήσομαι. — ἀνθρώπῳ *Pantazides* | ἀνθρώπου libri (Dind.) — τοῖς ὠσὶ προακούοντα C (Iunt. Ald.) | τοῖς ὠσὶν ἀκούοντα AG (Dind.).

4, 1: ἡνίκα δ' ἦν ἔξω μέσου ἡμέρας C (Iunt. Ald.) | ἡνίκα δ' ἔξω μέσου ἡμέρα ἐγίνετο A, ἡνίκα δ' ἔξω μέσου ἡμέρα ἐγίνετο G, (item Dind. nisi quod μέσου ἡμέρας scribit). 4. καὶ οἰῶν καὶ αἰγῶν C (Iunt. Ald.) | prius καὶ om. AG (Dind.). 5. τῶν ταῦτα ἐχόντων *scripsi* | τῶν αὐτὰ ἐχόντων AG (Dind.), τῶν ἐχόντων αὐτὰ C (Iunt. Ald.) — ὅπως αὐτοὶ μενοῦσιν *Schneider* | ὅπως αὐτοὶ μένωσιν C (Iunt. Ald.) | ὅπως οὗτοι μενοῦσιν AG (Dind.). Sed αὐτοὶ opponuntur ut saepe τοῖς κτήμασιν (τῶν ταῦτα ἐχόντων). 6. τοῦτ' αὖ σύμφορον C (Iunt. Ald.) | τοῦτ' αὐτὸ σύμφορον AG (Dind.). αὖ optime opponitur illi: τοὺς μὲν οὖν οἶδα ὅτι κατεκάνετε ὀρθῶς ποιοῦντες. 10. οὐδ' ὁτιοῦν καινὸν ἔσται ὑμῖν ἀλλ' ἢ C, nota marginalis eius Aldinae, quae Turici adservatur; Zonaras: ἓν γάρ τι καινὸν ἔσται ὑμῖν | οὐδ' ὁτιοῦν κακὸν etc. AG (omnes editiones). Vix autem poterat κακὸν appellare Cyrus, quod ipse rex eorum fieret; cf. quae seqq.: οἰκήσετε τὰς αὐτὰς οἰκίας καὶ χώραν τὴν αὐτὴν ἐργάσεσθε et q. seqq. 13. ὅπως ὑμεῖς ἐκείνων, μὴ ἐκεῖνοι ὑμῶν ἄρχωσιν C (Iunt. Ald.) | ὅπως ὑμεῖς ἐκείνων, μὴ ὑμεῖς ὑπ' ἐκείνων ἄρχησθε AG (Dind.); ad anacoluthiam C codicis conferas similem IV 5, 44 οὔτε ἐγὼ ἀρκέσω οὔτε ὑμεῖς. Quanquam contendere nolim codicum AG anacoluthiam fieri non potuisse, sed multo gravior haec oppo-

sitio: *ὑμεῖς ἐκείνων — μὴ ἐκεῖνοι ὑμῶν* quam altera illa AG codicum: *ὑμεῖς ἐκείνων — μὴ ὑμεῖς ὑπ' ἐκείνων*, quam non debebat Dindorf recipere.

5, 4 *οἰόμενοι ἔχειν τοὺς ἀμφί Κῦρον ἔτι ἄφθονα ταῦτα* *Dind.* praef. Lips. VI | *οἰόμενοι ἔχειν τοὺς ἀμφὶ Κῦρον ὅτι ἄφθονα ταῦτα* AG, *οἰ. ἔχ. τ. ἀμ. Κῦρον ὅτι ἔφη ἄφθονα ταῦτα ἔχειν* C (Iunt. Ald.), quam molestam repetitionem emendatione ex § 1 ducta ortam esse apparet, postquam *ἔτι* in *ὅτι* aberraverat. Hac igitur in re priorem codicum classem a vero propius abesse cum Dindorfio censendum est. 7. *οἱ δὲ Μῆδοι καὶ εὐωχοῦντο καὶ ἔπινον καὶ ηὐλοῦντο* C sol. | *οἱ δὲ Μῆδοι ἔπινον καὶ ἥδοντο* AG pr. (*οἱ δὲ Μ. καὶ ἔπινον καὶ εὐωχοῦντο καὶ ηὐλοῦντο* Iunt. Ald. Dind.) — *μὴ ἀπορεῖν ἔργων* C | *μὴ ἀπορεῖν ἔργῳ* AG (*μὴ ἀπ. ἔργου* Iunt. Ald. Dind.). 8. *νύκτα ἐν ᾗ* CG corr. (Iunt. Ald.) | *νύκτα ᾗ* AG pr. (Dind.) — *τῶν δεσποτῶν ἀπεληλυθότων* C (Iunt. Ald.) | *τ. δ. ἀπελθόντων* AG (Dind.). 10. *ὑμεῖς γε* C (Iunt. Ald.) | *ὑμεῖς* AG (Dind.). 11. *πῶς δὲ* C (Iunt. Ald.) | *ὅπῃ δὲ* AG (Dind.); hoc quoque loco mihi fuit restituenda vulgata. Cf. quae iam Zeune de hac varia lectione dixit: „Sed vulgaris lectio, quae repetit eandem particulam et interrogat, magis convenit Cyaxari." Quaesiverat ille *ὁ ταϲσόμενος*: quomodo illos inveniam? respondet Cyaxares indignatus hanc quaestionem: „quomodo autem Cyrus invenit eos, *ἐφ' οὓς ἐπορεύετο*?" Cui ille: „propterea invenire potuit, quod habebat, qui viam monstrarent (utinam ego quoque haberem)." 14. *εἰσέφρηκαν* *Cobet* p. 392 cf. Hell. VI 5, 43 | *εἰσαφῆκαν* libri et editt.

(IV. Lib. IV 5, 14—V 2, 27. C rursus prioris familiae est, D adhuc deficit, testimonium de altera familia maxime ex Iuntina Aldinaque petendum, magni faciendus consensus C Iunt. Ald.)

16. *ὡς τάχιστα ἐπιπέμπειν στράτευμα* C marg. Steph. (Philelphus: „mittere rursus") | *ὡς τάχ. πέμπειν στ.* AG (Iunt. Ald. Dind.). *ἐπιπέμπειν* iam Zeune iure receperat, eumque secuti sunt Hertlein et Breitenbach. 17. *ὁρᾷς μὲν*

αὐτὸς Cobet | *ὁρᾶς μὲν αὐτὰ* libri et edd. 20. *ὀκνεῖ περί τε ἡμῶν C (Iunt. Ald.)* | *ὀκν. περὶ ἡμῶν* G (Dind.), *ὀκν. περὶ αὐτῶν* A. 21. *ἀλλ' ἐγὼ μὲν ἐκεῖνον ἔπεισα ἐᾶσαί με λαβόντα ὑμᾶς ἐξελθεῖν· ὑμεῖς δὲ* Iunt. Ald. | *ἀλλ' ἐγὼ μ. ἐκ. πείσας ἐᾶσαί μ. λ. ὑ. ἐξ. τάδε ποιῶ* CAG pr. (nisi quod AG pr. *ἀλλ'* omittunt; Dind.). *τάδε ποιῶ* in priore familia lacunae explendae causa addita sunt postquam *ἔπεισα* in *πείσας* abiit; nec fugit Schneiderum ea verba male se habere. 30. *τοιγαροῦν* Iunt. Ald. | *καὶ γὰρ οὖν* CAG (Dind.). Sed illud unum verum est, cum quod hic subiungitur, consequatur ex eis quae antecedunt: „Quare cum antea utrisque gratiam habuerim, nunc solis Medis referre possum.“ Frustra conatus est Breitenbach *καὶ γὰρ οὖν* defendere explicans: „auch glaubte ich ja.“ 35. *καὶ οἱ Πέρσαι δὲ* Iunt. Ald. | *δὲ* om. CAG (Dind.). *καὶ δὲ* solet Xenophon in fine enumerationis adhibere. — *ἤδη δέ τινες τῶν προσχώρων* Iunt. Ald. | *ἤδη δέ τινες καὶ πλησιόχωροι* C, *ἤδη δέ τινες πλησιόχωροι* AG (Dind.), cf. V 3, 25 et Anab. V 3, 9: *πάντες οἱ πολῖται, καὶ οἱ πρόςχωροι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες.* Thom. Mag *πρόςχωρος λέγε, μὴ πλησιόχωρος.* 36. *ἕως ἄν τι σημανθῇ αὐτοῖς* C (*ἕως ἄν τι σημανθείη αὐτοῖς* Iunt. Ald.) | *ἕως ἄν τι σημάνῃ α.* G pr., *ἕως ἄν τι σημανῇ α.* G corr., *ἕως ἄν τις σημάνῃ α.* A (Schneider), (*ἕως ἄν τις σημήνῃ α.* Dind.) — *τοιάδε C (Iunt. Ald.)* | *τάδε* AG (Dind.). 37. *ταῦτα ἀεὶ πράγματα παρέχειν C*G corr., *Iunt. Ald.* | *ταῦτα εἰς τὰ πράγμ. π.* A (*ταῦτα πλεῖστα πράγμ. παρ.* Dind. Lips.). 39. *κατεσκήνωσε C (Iunt. Ald.)* | *κατεσκήνησε* A (Dind.). — *ἐκπληρώσατε C (Iunt. Ald.)* | *ἐκπλήσατε* AG (Dind.). Eadem sententia IV 6, 11 *ἑαυτοῖς ἐκπληρώσαντες.* 41. *τὸ παραγγελλόμενον* Iunt. Ald. | *τὰ παραγγελλόμενα* CAG (Dind.). At una tantum res imperatur. 44. *ἀλλ' ὁρᾶτε, ἔφη ἡμεῖς* Iunt. Ald. | *ἀλλ' ὁρᾶτε, ἔφη, ὑμεῖς· ἡμεῖς* CAG; quod *ὑμεῖς* per dittographiam natum Dindorf uncis inclusit, ego delevi cum ex Iunt. Ald. concluderem in altera familia non extitisse. 45. *ὑμεῖς δ' αὖ C (Iunt. Ald.)* | *ὑμεῖς δέ γ' αὖ* AG (Dind.). 47. *εἰ*

μέντοι ἡμᾶς βούλεσθε παραστάτας ἂν μάλιστα ἔχειν C (item *Iunt. Ald.*, nisi quod ἂν omittunt) | *εἰ μέντοι ἡμᾶς ἂν βούλοισθε παραστάτας ἂν μάλιστα ἔχειν* AG (item Dind. nisi quod ἂν ante *μάλιστα* omittit; praeierat Schn.). 49. *ἀπ' αὐτῶν Cobet* p. 393 | *ἐπ' αὐτῶν* libri et editiones. — *τό τε καταβῆναι C (Iunt. Ald.)* | *τὸ καταβ.* AG (Dind.). 51. *ὅποι' ἂν οἴεσθε Cobet* p. 395 | *ὅποι ἂν οἴεσθε* CG, *ὅποι ἂν οἴησθε* A, (*ὅποι' ἂν οἴησθε* Iunt. Ald. Dind.). 52. *ἄλλο ὅ, τι* C | *ἄλλο εἴ τι* Iunt. Ald., *ὅ, τι ἄλλο* AG (Dind.) — *πάντας ἀμέμπτους C (Iunt. Ald.)* | *ἀμέμπτους πάντως* AG (Dind.). Cf. Zeune: „*πάντως*, cum sequatur *εἰς δύναμιν*, parit tautologiam.“ 53. *ὡς ἐμοὶ τοῦτο συνδοκοῦν* Iunt. Ald. (idem coniecit Cobet p. 380 ignorans hanc ipsam vulgatam fuisse) | *ὡς ἐμοὶ τούτου συνδοκοῦντος* CAG (Dind.). 55. (*ἐκέλευσε τοὺς ἵππους λαμβάνειν καὶ τὰ τῶν ἵππων σκεύη*) *καὶ τοὺς ἱπποκόμους, καὶ ἀριθμήσαντας* ⟨*δια*⟩ *λαβεῖν scripsi, καὶ* illud ante *ἀριθμ.* ex *C Iunt. Ald.*, *δια* ex coniectura | *καὶ τοὺς ἱπποκόμους ἀριθμήσαντας λαβεῖν* AG (Dind.) in hac lectione, quam primus Zeune receperat, *ἀριθμήσαντας* inepte ad equisones tantum pertinet, cum spectet necesse sit etiam ad equos et *ἵππων σκεύη*; contra si *καὶ* illud admiseris, inde ab *ἀριθμήσαντας* novi aliquid affertur; numero inito harum omnium rerum iubet eas taxiarchos dividere inter *τάξεις*; quod ut efficeretur, necessarium censui *διαλαβεῖν* pro *λαβεῖν* scribere ut extat V 1, 1. V 1, 29. VII 3, 1. 57. *ὅπως ἂν ἔχωσιν C (Iunt. Ald.)* | *ὅπως ἔχωσιν* AG (Dind.). 58. *σὺν τοῖς ἵπποις ἕπωνται C (Iunt. Ald.)* | *τοῖς ἵππ. ἕπ.* AG (Dind.). At conferas V 2, 13. 36. V 5, 6. VI 2, 10. VI 1, 53. V 2, 1. (*ἐπὶ τούτοις ἕπ.*)

6, 2: *ἔλεξεν ὧδε· Ὦ δέσποτα* Iunt. Ald. | *ὧδε* om. CAG (Dind.); quod facile excidit ante *ω δε* (*σποτα*). — *καὶ ἵππον ἔχω εἰς χιλίαν ἦν* C, | *ἔχω δὲ καὶ ἵππον εἰς χιλίαν ἦν* Zonar. P I 153 C (*καὶ ἵππον εἰς χιλίαν* Iunt. Ald.), *καὶ ἵππον ἔχω δ' εἰς χιλίαν ἦν* A, *καὶ ἵππον ἔχω δ' εἰς χιλίαν τριακοσίων* G pr., *καὶ ἵππον ἔχω δ' εἰς χιλίων τριακοσίων* G corr., *καὶ ἵππον ἔχω δισχιλίαν τριακοσίων* Leid. (*καὶ ἵππον ἔχω δισ-*

χιλίαν τριακοσίαν Dind.): „unde autem ineptus iste numerus tricenarius est ortus?“ Zeune. — *ἐκεῖνος τέθνηκεν C (Iunt. Ald.)* | *ἐκεῖνος μὲν τέθνηκεν* AG (Dind.) — *ὁ δὲ παῖς ἐκείνου CG (Iunt. Ald.)* | *ὁ δὲ παῖς ὁ ἐκείνου* A (Dind.). 11. *ὡς μηδενὸς ἐνδεόμενοι* Iunt. Ald. | *ὡς μηδενὸς δεόμενοι* CAG. Cf. Hertlein append. crit. ad V 1, 18.

Lib. V.

1, 1 *ἤκουσά τε ἡδέως* CG (Iunt. Ald.) | *ἡδέως ἤκουσά τε* A (Dind.). 4. *ταχὺ πάνυ C (Iunt. Ald.)* | *ταχὺ* AG (Dind.). 6. *ὁ γεραίτατος* D Cam. | *ὁ γεραίτερος* CAG (Iunt. Ald.). Primus lectionem, quam ex parte D codicis nunc deperdita Camerarius nuntiat, restituit Hertlein cf. § 7: *τοῖς ἄλλοις ἅπασι.* 8. [*Ναὶ*] *delet Cobet* p. 395. 11. *ῥιγοῦν* libri | *ῥιγῶν* Dind. Sed cf. *ἱδροῦντι τῷ ἵππῳ* I 4, 28. Anab. I 8, 1 quae ne Dindorfius quidem mutavit. 13. *ὡς οὐκ* Iunt. Ald. | *ὅτι ὡς οὐκ* duplicem lectionem habet C, *ὅτι οὐκ* AG (Dind.) — ⟨*ὃν*⟩ addit vetus corrector Aldinae, quae Turici adservatur; idque rectissime. 16. *ἴσως γὰρ θᾶττον C (Iunt. Ald.)* | *ἴσως θᾶττον* AG (Dind.) — *ἐνδιατρίβειν C (Iunt. Ald.)* | *διατρίβειν* AG (Dind.). 18. *αὐτῷ τὰ δέοντα C (Iunt. Ald.)* | *αὐτῷ* om. AG (Dind.) — *ἐνδέοιτο Dind.* ad Xen. rep. Lac. ed. Oxon. 15, 3 | *ἂν δέοιτο* libri (Dind. in edit.). 21. *ὥστε καὶ ὑμᾶς ἐμὲ ἐπαινεῖν* editiones ante Dind. | *ὥστε καὶ ἐμὲ ὑμᾶς ἐπ.* CAG (Dind.), *ὥστε ὑμᾶς ἐμὲ ἐπαινεῖν* Iunt; *ὥστε καὶ ὑμᾶς ἐπαινεῖν* Ald. 22. *ἀλλὰ καὶ Ὑρκανίοις οἷς τοὺς ὅρκους καὶ τὰς δεξιὰς ἔδωκα, ἐμπεδώσω* (sc. *αὐτοὺς*) *C (Iunt. Ald.;* nisi quod hae *Ὑρκανίους* habent) | *ἀλλὰ καὶ Ὑρκανίους τοὺς ὅρκους καὶ τὰς δεξιὰς ἃς ἔδωκα ἐμπ.* AG (Dind., nisi quod *Ὑρκανίοις* scribit). Cf. VIII 8, 2: *τοῖς τὰ ἔσχατα πεποιηκόσιν, εἴτε ὅρκους ὀμόσειαν, ἠμπέδουν* (sc. *αὐτοὺς*), *εἴ τε δεξιὰς δοῖεν ἐβεβαίουν.* 24. *δοκεῖς σὺ φύσει* Iunt. Ald. | *σὺ* om. CAG, quod post *δοκεῖς* facile elabi poterat. Optime autem hic addi quivis perspiciet; Cyrum enim cogitatione sua Medus ille comparat cum Cyaxare suo rege. 25. [*οὕτω*] *delevi;* videtur varia

lectio illius *παραπλησίως πως* fuisse; nec legebat in suo codice Philelphus. *οὕτω* est in CAG | *οὗτοι* in Iunt. Ald. (Dind.). at omnes sic affici dicuntur quicunque Cyrum cognoscunt, non ei soli qui adsunt. 28. *φευγόντων πολεμίων C (Iunt. Ald.)* | *φευγόντων τῶν πολεμίων* AG (Dind.). articulum cur necessarium duxerit Zeune nescio.

2, 1: *κατὰ* ⟨*τὰ*⟩ *πλάγια Pantazides τὰ* inseruit cf. VII 1, 7. — *τῶν ἐν τάξει* Iunt. Ald. | *τῶν ἐν τῇ τάξει* CAG (Dind.). — *ἰόντων Pantazides* | *ὄντων* libri (Dind.). 6. *ὅπως νομίζοι ἀσφαλέστατα C (Iunt. Ald.)* sc. *εἰσιέναι ἂν* | *ὅπ. νομ. ἀσφαλέστατον* AG (Dind.). — *καὶ αὐτὸς C (Iunt. Ald.)* | *αὐτὸς* AG (Dind.). 'et ipse' ut antea urbem intraverant qui fuerant praemissi. 8. *νῦν δὲ ὅτε ἀληθεύοντά σε ὁρῶ, ἤδη ὀφείλω τὴν ὑπόσχεσιν C (Iunt. Ald.;* nisi quod hae *σε* ante *ἀληθεύοντα* ponunt) | *νῦν δέ σοι ἐρῶ ὀφείλων τὴν ὑπόσχεσιν* AG (*νῦν δέ σοι ὁρῶ ὀφείλων τὴν ὑπ.* Dind.). 12. *ὅσα σὺ δίδως* C 'complures codices' cf. Hertlein | *ὅσα δίδως* AG (Iunt. Ald. Dind.). At cf. quod sequitur *ὧν μὲν σὺ δίδως*. 13. *οὐδὲν ἐμοῦ σε δεήσει* Iunt. Ald. | *οὐδ. ἐμοῦ σοι δεήσῃ* C, *οὐδὲν ἐμοῦ δεήσῃ* A, *οὐδὲν ἐμοῦ δεήσοι* G (*οὐδὲν ἐμοῦ δεήσει* Dind. omisso *σε*). 14. *Γωβρύα* bis libri (Iunt. Ald.) | *Γωβρύου* Dind. 15. [*ἔρια*] *delevit Dind.* ad Xen. Cyneg. 6, 25 ed. Oxon. (*πώματι* solus C pr. habere videtur, *πόματι* ceteri omnes libri). 17. [*καὶ θηριώδες*] *delevit Cobet* p. 395, quod post *ὑϊκόν* nec aptum est et infirmum. 21. *ἵνα καὶ τὴν δύναμιν C (Iunt.)* | *καὶ* om. AG (Ald. Dind.). — *πολέμια ἡμᾶς νομίζειν C (Iunt. Ald.)* | *ἡμᾶς* om. AG (Dind.). 26. *οἴεσθε C (Iunt. Ald.)* | *οἴεσθ' ἂν* AG (Dind.). in sequentibus *ἂν* ante *ἐπιβῆναι* omnes praebent. 27. *κατηγορεῖς* libri | *κατηγόρεις* Schneider (Dind.) inutiliter; cf. Hertlein

(V. Lib. V 2, 27—VIII fin. D rursus incipit. C est prioris familiae. Ratio emendandi eadem atque in prima parte lib I et II: plurimi aestimandus consensus CD; consensus CAG certus testis familiae prioris.)

30. ⟨*ἂν*⟩ post *ἐξελθοῦσαν* add. Schäfer ad Plut. vol. 2 p. 52. — *ἴσθι, ὅτι CD* (Iumt. Ald.) | *ἴσθι, ἔφη, ὅτι* AG

(Dind.). — *φυλαττομένους πορεύεσθαι CD* (Iunt. Ald.) | *φυλαττομένω πορ.* AG (Dind.), *φυλαττομένῳ πορ.* quaedam editiones; sed nec dativus sing. nec dualis aptus esse potest, cum Gobryas non sit instar alterius ducis vel regis. Etiam post Dindorfium repudiaverunt tacito hanc AG codicum lectionem Breitenbach et Hertlein. 31. *ἔγωγ' οὖν D* (Iunt. Ald.) | *ἐγὼ γοῦν C*, *ἐγὼ οὖν* AG (Dind.). — *εἰ δὲ θαρρήσουσι CD* (Iunt. Ald.) | *εἰ δὲ θαρροῦσι* AG (Dind.). — *καὶ δεινοὶ CD* marg. nota in Turic. Aldina, codd. Brodaei et Philelphi | *καὶ δῆλοι* AG (Iunt. Ald. Dind.). Hoc quoque loco Hertlein et Breitenbach D codici obtemperarunt *δεινοὶ* unice verum esse perspicientes. 33. [*ἵνα καὶ τοῦτ' εἰδῇς*] *delevit Schneider*; cf. etiam Cobet p. 396. 34. *σχημάτων Abresch* lect. Aristaen. 125 | *χρημάτων* DG corr. (Iunt. Ald.), *χρωμάτων* CAG pr. (Dind.). At nusquam *χρῶμα* oris colorem significat. Ad Abreschii coniecturam conferas VI 4, 20: *ἄφοβον δεικνὺς καὶ σχῆμα καὶ πρόσωπον καὶ λόγους*, Mem. III 10, 5. Pseudoxen. Apol. Socr. 27 *ἀπῄει καὶ ὄμματι καὶ σχήματι καὶ βαδίσματι φαιδρός*. — *ἀπάγοντα* D (Iunt. Ald.) | *ἀπαγαγόντα* CAG (Dind.) minus eleganter, cum praecedat *προσάγοντα*. 35. *πολὺ μὲν γὰρ CD* (Iunt. Ald.) | *μὲν* om. AG (Dind.). 36. *μείζονες νῦν ἐπεὶ* D (Iunt. Ald.) | *μείζονες νῦν ἢ πρὶν ἐπεὶ* CAG (Dind.). *πρὶν* non solet in prosa oratione adverbium esse nisi cum articulo coniunctum aut inter articulum et substantivum positum Nitsche p. 60. Wagner de usu particulae *πρίν* Thucyd. et Xen. Rost. Suer. p. 37. Sturm Gesch. Entw. der Construction mit *πρίν* p. 107, qui praeterea observat *πρίν* adverbium nusquam apud Xenophontem reperiri. Eo maiore iure igitur *ἢ πρὶν* delebimus, quod in altera familia deest. Item quae post *ἰσχυρότεροι* praeeunte Zeunio etiam a Dindorfio recepta sunt *ἐπεὶ ηὐτυχήκαμεν· καὶ πλείονες δὲ* (CAG), omisi cum D (Iunt. Ald.). *ἐπεὶ ηὐτυχήκαμεν* ut quod idem significet quod *ἐπεὶ νενικήκαμεν* aeque interpolatione additum esse censeo atque illud *ἐπεὶ εὐτυχοῦμεν* IV 1, 15; neque ferri posse puto

πλείονες δὲ post μείζονες καὶ ἰσχυρότεροι, cum ne in sequentibus quidem μὴ γὰρ ἔτι ἀτίμαζε μηδὲ τοὺς σοὺς tam agatur de numero quam de virtute cf. etiam § 35 εὖ μαχομένους; quo accedit quod his verbis receptis bipertitae de hostibus oratione male respondet hoc loco tripertita de ipsis, ut iam Schneider et Weiske sensisse videntur. 37. (γοργότεροι δὲ . . . οὐδαμῶς ἂν αὐτοῖς) φανείημεν ἢ ἰόντες ἐπ' ἐκείνους *CD* (Iunt. Ald.) | φανείημεν μένοντες ἔτι ἐκείνους AG pr. (φανείημεν μένοντες ἢ ἰόντες ἐπ' ἐκείνους Heindorf et Dindorf duplicem lectionem prave in orationem recipientes); recte iam Nitsche p. 60 'an Bleiben denkt überhaupt Kyros nicht, wie die Worte § 31 beweisen, auf die hier zurückgewiesen wird', id quod nunc gravissimo CD codicum consensu comprobatur.

3, 1. ὅσους CAG (Ald.) Dind. Ox. | ὁπόσους D (Iunt. Dind. Lips.). 3. ποιήσωμεν CAG | ποιήσομεν D (Iunt. Ald. Dind.); coniunctivum etiam Hertlein et Breitenbach praeferunt. 6. προσελάσας ἔνθα ἀσφαλὲς ἦν ταῦτα εἶπεν D (Iunt. Ald.) | προσήλασεν . . . εἰπεῖν AG (Dind.), ἤλασεν . . . εἰπεῖν C; non poterat praetermitti eum re vera haec *dixisse*; deinde non vult dicere Xenophon Gobryam eo vectum esse, ubi *haec dicere* sed quo appropinquare sine periculo posset. 9. πρόσιθι πρὸς αὐτὸν *CD* (Iunt. Ald.)| πρὸς αὐτὸν πρόσιθι AG (Dind.). — ὅπως ἂν αὐτοὶ λάθρα συνῆτε *scripsi* (συνῆτε iam Muretus coniecerat; αὐτοὶ = μόνοι) | ὅπως ἂν αὐτὸς λέγῃ ἤδη γε AG pr., ὅπως ἂν οὗτος λέγῃ C (omisso per errorem ἤδη γε), ὅπως ἂν αὐτοὶ ὅ, τι ἂν λέγῃ εἰδῆτε G corr. (Iunt. Ald.); D hoc loco deficit. Ex coniecturis huic loco corruptissimo adhibitis affero has: ὅπως ἂν αὐτὸς λέγῃ marg. Steph. Philelphus: 'ac primum quidem ita facito utcunque ille dixerit'; sic etiam Zeune, ὅπως ἂν αὐτὸς λέγῃ εἰδῆτε Dind., ὅπως ἂν αὐτοὶ ἂν λέγῃ εἰδῆτε H. Sauppe (Hertlein), ὅπως ἂν αὐτοὶ ἦτε Madvig: 'ut soli sitis', recte is quidem interpretatus quae sententia postularet, sed verbis non sufficientibus. 15. Inter ὁ Γαδάτας et τῶν δὲ ἀγγέλων 16, quae in Dindorfiana editione

sibi continuantur inserui quod habent D (Iunt. Ald.): ἦν δὲ καὶ ὃ ἔλαβε χωρίον ὁ Κῦρος, ὁποῖον ἔφη ὁ Γαδάτας 'etiam castellum expugnavit Cyrus, quale ei significaverat Gadatas', h. e. ut ἀνύποπτος esset. Haec verba quae per homoioteleuton in CAG exciderunt, contra Dindorfium restituenda esse viderunt etiam Hertlein et Breitenbach. 18 [Γαδάτας] *del. Zeune.* 21. τουτωΐ *Hirschig* | τούτῳ libri. 22. (καλέσωμεν καὶ) τούτων *Pantazides* | τοῦτον libri (Dind.). 23. ἐπιτετειχισμένον D (Iunt. Ald.) | ἐπιτετειχ. εἴη CAG (Dind.). 24. (ἱπποτοξόται εἰς) δισχιλίους CG corr. (Iunt. Ald.) | δισμυρίους D, χιλίους AG (Dind.). — καὶ οἱ Σάκαι D (Iunt. Ald.) | καὶ Σάκαι CAG (Dind.). 27. ἐὰν οὖν ἴῃς νῦν D (Iunt. Ald.) | ἐὰν ἴῃς νῦν C, ἐὰν οὖν ἴῃς AG corr. (Dind.). νῦν postulatur a sententia. 30. ἀγαθὸν ὑφ' ἡμῶν *CD* (Iunt. Ald.) | ὑφ' ἡμῶν ἀγαθὸν AG (Dind.). — ὅτι τάχιστα *CD* (ὅτι ὡς τάχιστα Iunt. Ald.) | ὅτι τάχα AG (Dind.). 34. Ἄγε *CD* | Ἄγετε AG (Iunt. Ald. Dind.), cf. IV 2, 47. V 3, 4. V 5, 15: Ἄγε τοίνυν, σκοπῶμεν. 37. βραδύτατον et βραδυτάτου *Hirschig* | βαρύτατον et βαρυτάτου libri (Dind.). 42. ἐπὶ τούτοις Σάκαι ἄγετε CAG | ἐπὶ τούτοις καὶ ἄγετε D (Iunt., ἐπὶ τούτοις ἄγετε Ald., ἐπὶ δὲ τούτοις Σάκαι ἄγετε Dind. Lips., haud constanter hoc, postquam ipse in eadem sectione bis ἐπὶ τούτοις sine δὲ ex CAG scripsit). 44. σημαίνειν (quod ex χρή pendet) *CD* (Iunt. Ald.) | σημανεῖ AG (Dind.). 45. εἰς τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνος ὁδὸν *CD* (Iunt. Ald.). Videtur in nominibus propriis locorum ἐπὶ c. genetivo usurpari: Anab. II 1, 3; ἀπιέναι ἐπὶ Ἰωνίας, Cyrop. IV 5, 44: ἐπὶ Λυδίας οἴχεσθαι. VI 1, 25. 31. VII 5, 16; contra in appellativis accusativus est II 4, 18: τὴν ἐπὶ τὰ φρούρια ὁδόν, VII 2, 1: τῆς ἐπ' οἶκον ὁδοῦ. Aliter de hostili expeditione VII 4, 1. 8. 50. προσταττομένων *D* G corr. (Iunt. Ald.), eodem facit πραττομένων *C* | ταττομένων AG pr. (Dind.). 56. αἰσθάνεσθαί τι *CD* (Iunt. Ald.) | omittunt τι AG (Dind.).

4, 2. συνέποιτο D (Iunt. Ald.) | συνείπετο CAG (Dind.). Nitsche p. 60 recte monet optativum ideo praeferendum

esse, quod in hac re erraverit ille. 4. *ὀλίγους, ὡς δὴ CD* (Iunt. Ald.) | *ὀλίγους ἡδέως δὴ* A, *ὀλίγους ἡδέως δὲ* G (unde falso effinxit Dind. *ὀλίγους ἤδη, ὡς δὴ*) — *διερευνηταὶ* Ald. | *διερμηνευταὶ* C, *προδιερευνηταὶ* G (Dind.), *προδιελευνηταὶ* A, *προερευνηταὶ* D (Iunt.). Videtur in archetypo omnium varia lectio *διερευνηταὶ* et *προερευνηταὶ* fuisse (quod ex initio huius sectionis *πέμπει τινὰς προδιερευνησομένους* factum erat). Sed ridiculum esset in eodem enuntiato eosdem *διερευνητὰς* (cf. *ὡς ἔγνω προσιόντας τοὺς διερευνητάς*) et *προδιερευνητάς* nominare; cf. VI 3, 4. 5. *ὁμοῦ δὴ ὢν τοῖς Ἀ.* *scripsi* | *ὁμοῦ δ' ἦν ἐν τοῖς Ἀ.* C, *ὁμοῦ δὴ σὺν τοῖς Ἀ.* AG (Dind.), *ὁμοῦ δὴ ὁ Ἀσσύριος* D (Iunt. Ald.). Quod dedi, significat: cum igitur (ut dixerat § 2: *εἰ δὲ μή, ὡς σὺν τῷ Ἀσσυρίῳ τὸ λοιπὸν ἐσόμενος*) re vera se inter Assyrios esse deprehenderet. *σὺν τοῖς Ἀσσυρίοις* deletis Pantazides legi iusserat *ὁμοῦ δὴ* solum. In omnia alia abiit Schneider secundum Weckherlinum transpositionibus locum sanaturus. 6. *ὑπὸ τῶν ταχίστους* (sc. *ἵππους ἐχόντων*) *Cobet* p. 397 | *ὑπὸ τῶν ταχίστων* libri (Dind.). — *ἐκ χειμῶνος CD* (Iunt. Ald.) | *χειμῶνος* AG (Dind. Lips.). 12. *ὦ Κῦρε* post *τοὺς θεοὺς* habent *CD* (Iunt. Ald.) | om. AG (Dind.). — *σὲ νῦν δύναται CD* (Iunt. Ald.) | *νῦν* om. AG (Dind.). 14. *⟨δοῦναι⟩ addidit Laar.* — *προσῆγε* libri | *προῆγε* Dind. Lips. (fort. errore typograph.). 15. *διεσπασμένοις* D corr. | *διεσπασμένους* D pr., *διεσπαρμένοις* CG corr. (Dind.), *διεσπαρμένος* AG pr.; non erant equites Cadusiorum inter se dispersi, sed distracti a reliquo exercitu. Cf. 19 *τὸ μαθεῖν μήποτε διασπᾶν ἀπὸ τοῦ ὅλου δύναμιν ἀσθενεστέραν τῆς τῶν πολεμίων δυνάμεως* et de eadem re VI 1, 18 *δίχα τοῦ ὑμετέρου πλήθους στρατευσάμενοι.* 20. *ἀνακοινωσάμενος ὅπου ἂν ᾖ CD* (Iunt. Ald.) | *ὅπου ἂν ᾖ* om. AG (Dind.). 22. [*καὶ ἀριστήσητε*] *delevi*; sic habent CAG (Aldina), *καὶ ἀριστήσαντες* D (Iunt.) quod puto tentamen esse eius qui minus ridicula dicere voluerit; nam ridiculum sane est prandium interponi inter *τὸ ἑλέσθαι ἄρχοντα* et *πέμπειν.* Imitari voluit ille quisquis ad-

didit haec quae antecedunt *οἱ μὲν οὖν ἄλλοι ἀριστᾶτε ἰόντες.* 28. *τὴν δὲ* D (Iunt. Ald.) | *τὴν μέντοι* CAG (Dind.) videtur errore repetitum ex eis quae antecedunt *τὰς μέντοι νομὰς* et q. seqq. 32. *ἢ οἳ νῦν σοι εἶχον CD* G corr. (*οἱ* Iunt.) | *οἳ* om. AG pr. (Ald. Dind.). — *δοὺς* D (Iunt. Ald.) | *διδοὺς* CAG (Dind.) quod Zeune receperat ob *λαμβάνων* lectionem (pro *λαμβάνοις*) in qua recipienda falso secutus erat Aldinam. 35. *καὶ τί δῆτα CD* (Iunt. Ald.) | *τί δῆτα* AG (Dind.). 37. *ὅ, τι δὲ* libri | *ὅ, τι δὴ* (Dind. Lips.). — *σὺν σαυτῷ Hertlein* | *σὺν ἑαυτῷ* libri (Dind.). — *φθήσει Hertlein* | *φθάσεις* libri (Dind.). 40. [*τοῖς*] *delet Dind.* praef. Lips. p. XXI. 43. *ὅτι ἐν ᾧ μὲν χρόνῳ* D (Iunt. Ald.) | *μὲν* om. CAG (Dind.); sed confer quod sequitur *νῦν δ' ἐπεί*; et similia apud Gebauer de argumenti ex contrario formis p. 105 seqq. 44. *προσάγειν τε καὶ παράγειν D* (Iunt. Ald.), eodem ducit *C*: *προσάγειν τί καὶ παράγειν* | *τε* om. AG (Dind.); receperat iam ex D solo Hertlein, cf. I 6, 31: *διώριζε δὲ τούτων ἅ τε πρὸς τοὺς φίλους ποιητέον καὶ ἃ πρὸς ἐχθρούς.* — [*καὶ ἀπάγουσι — ἀπέλθοιεν*] *delevi*, cum insertum putarem ab aliquo qui notioni *τοῦ προσάγειν* opponere vellet *τοῦ ἀπάγειν* notionem; inepte hoc, cum oppositum sit *παριέναι* quod sequitur; *παριέναι* enim idem significat ac *παράγειν*. Haec autem interpolatio multas turbas movit: alii, ut Stephanus, in eis quae praecedunt pro *παράγειν* voluerunt scribi *ἀπάγειν*, alii, ut Schneiderus, in ipsis his verbis ex Suidae lectione *παράγουσι* restituerunt; miro deinde acumine *οἱ σώφρονες* opponitur illi *πάντες* in antecedenti enuntiato. 45. *ἀνειρμένοις* coni. *Dind.* | *ἀνειργμένοις* D pr. (Iunt. Ald. Dind. Lips.), *ἀνειργομένοις* CAG. 46. *ἐρρωμενέστεροι Hertlein* | *ἐρρωμενέστερον CD* (Iunt. Ald. Dind.), *ἐρρωμενεστέρων* AG pr., *ἐρρωμενεστέρως* G corr.

5, 1: *καὶ ὅπως θεασάμενος CD* G corr. (Iunt. Ald.) | *ὅπως* omittunt AG pr. (Dind.). — *ἰοίην συστρατοπεδευσόμενος Dind.* praef. Lips. XI. | *ἴοιμι στρατοπεδευσόμενος* D pr. (Iunt. Ald. Dind. in ed.), *ἰὼν στρατ.* CAG D corr.

2. ὁ μὲν δὴ ἄγγελος *CD* (Iunt. Ald.) | ὁ μὲν ἄγγ. AG (Dind.). — τῷ γυναῖκα εἰσαγ. et in versu proximo σὺν ταύτῃ CAG Zonaras | τὸ γυναῖκε D pr., τὼ γυναῖκε D corr. (Iunt. Ald. Dind.) et in seqq. σὺν αὐταῖς D (Iunt. Ald. Dind.). Praetuli cum Zeunio lectionem prioris classis: 'primum, inquit ille, ob verba τῇ τε ἄλλῃ, quae necessario hic requirunt dativum τῷ εἰσαγαγεῖν; nam linguae leges ob τε — καὶ nullo modo sinunt infinitivum εἰσαγαγεῖν regi a superiori ἐκέλευσε. Deinde cum non nisi una γυνὴ Cyro a Medis eum tantopere colentibus sit delecta, et demum τὰ δεύτερα sint tributa Cyaxari (vid. IV 6, 11): verosimile fit, ipsi Cyaxari non nisi unam γυναῖκα, concubinam, esse destinatam.' Quibus prorsus adsentior. Neque obstat IV 5, 12 γυναῖκας pluralis, quippe quo, ut Poppo recte observat, scriptor etiam τὰς μουσουργούς comprehendit, quas et IV 6, 11 et hoc loco separatim commemorat. Ceterum dualis quem receperunt Schneider et Dindorf, et ipse repugnat illi loco IV 5, 12. Eandem quam nos lectionem etiam Hertlein et Breitenbach receperunt. 4. ἥδιον ἀπαλλαγῆναι μᾶλλον ἢ ἄλλον D (Iunt. Ald.) | μᾶλλον, quod facile ante ἢ ἄλλον excidere poterat, omittunt CAG (Dind.). Sed conf. II 2, 12 δικαιότερον — μᾶλλον. II 3, 12. II 4, 10. III 3, 51. 11. τὸ μέντοι σε θυμοῦσθαι καὶ φοβεῖν αὐτοὺς θαυμάζω *scripsi* | τὸ μέντ. σε θυμοῦσθαι καὶ φοβεῖσθαι οὐ θαυμάζω *CD* (Iunt. Ald.), τὸ μέντοι σε θυμοῦσθαι οὐ θαυμάζω AG (Dind.). Efficitur vero CD librorum consensu καὶ φοβεῖσθαι οὐ θ. in archetypo fuisse. οὐ absurdum esse primus pervidisse videtur Pantazides; quem secutus est Hertlein particulam illam delens. Ego vero in φοβεῖσθαι οὐ verbis archetypi veram latere lectionem censeo φοβεῖν αὐτούς; miratur Cyrus stultitiam Cyaxaris qui non solum irascitur suis militibus sed eos etiam *minis terret*, cf. quod sequitur: ἀνάγκη γὰρ διὰ τὸ πολλοὺς μὲν φοβεῖν πολλοὺς ἐχθροὺς ποιεῖσθαι, διὰ δὲ τὸ πᾶσιν ἅμα χαλεπαίνειν et q. seqq. Vide IV 5, 19 φοβούμενοι (οἱ Μῆδοι) πῶς χρὴ ἀπειλοῦντι

ὑπακοῦσαι, ibid 32, ubi iterum minae Cyaxaris commemorantur. Haec igitur est Cyri sententia: utrum iure an iniuria irascaris et mineris, nunc non quaero; sed miror te non perspicere stultum esse imperatorem qui hoc faciat in suos. Vide nunc etiam gradationem quae existit hac lectione recepta: τὸ μέντοι σε θυμοῦσθαι καὶ φοβεῖν αὐτοὺς θ α υ μ ά ζ ω. 12: τὸ μέντοι σε νομίζειν ὑπ' ἐμοῦ ἀδικεῖσθαι, τοῦτο ἐγὼ π ά ν υ χ α λ ε π ῶ ς φ έ ρ ω. — δικαίως ἢ ἀδίκως *CD* (Iunt. Ald.) | ἀδίκως ἢ δικαίως AG (Dind.). 19. ⟨τῆς⟩ ante νίκης inseruit *Hertlein*. 20. Ἀλλ' ἐπεὶ *C pr. D* (Iunt. Ald.) | Ἀλλ' εἰ AGC corr. (Dind.). — τὸ διώκειν *CD* (Iunt. Ald.) | διώκειν AG (Dind.). — (σὲ μὲν αὐτὸν ἀφῆκα) τοῦ κινδύνου τούτου μετέχειν *C*, τούτου τοῦ κινδύνου μετέχειν *D* (Iunt. Ald.), τοῦ κινδύνου solum exhibent AG (Dind.), τούτου τοῦ κινδ. μὴ μετέχειν Vat. (Bornemann). Nihili tamen aestimanda est huius codicis auctoritas, cuius lectionem Bornemann recte explicavit: 'te ipsum passus sum periculi huius expertem esse'. Gravior existit sententia si cum CD τούτου τοῦ κινδύνου μετέχειν scribas: 'te ipsum liberavi hoc periculo'; iam ad τοῦ κινδύνου τούτου epexegetice additus infinitivus μετέχειν. Non enim ex periculo, quod re vera iam incidisset, Cyaxarem liberaverat, sed ex periculo quod ex *consortio* expeditionis fieri posset, ex periculo quod non soli sed cum aliis subeundum fuisset. de structura cf. Thuc. I 138: τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐλπίδα ἣν ὑπετίθει αὐτῷ δουλώσειν; sic σὲ ἀφῆκα τούτου τοῦ κινδύνου μετέχειν idem est atque σὲ ἀφῆκα τοῦ μετέχειν τοῦ κινδ. τούτου. Similia vide in Kueneri gr. gr. II p. 1080, 3: 'wenn in Einem Satze neben dem verbum finitum auch das verbum infinitum steht, so construiren die Griechen häufig das Substantiv, das der Rection des verbi infiniti unterworfen sein sollte, mit dem verbum finitum'; in hoc autem enuntiato ἀφῆκα verbum finitum et μετέχειν verbum infinitum eundem casum regunt, genetivum. 21. ἤδη Dind. praef. Lips. p. XI | ἡ γῇ CAG pr. | ἤδειν Iunt. Ald. D, ut videtur (Dind. in edit.). — (οὐ ἤδη) οὔτε σοὶ μεῖον

ὃν δοῦναι *D* (Iunt. Ald.) | οὔτε σοὶ ἄμεινον δοῦναι *C*, ὅτι οὔτε σοὶ ἄμεινον δοῦναι AG pr. (ὅτι οὔτε σοὶ μεῖον δοῦναι Dind.). At consensu CD efficitur ὅτι in archetypo non fuisse. 22. οὐδὲν ἦν CD AG pr. (ut videtur) | οὐδὲν ἤνυον G corr. (Iunt. Ald.) (οὐδὲν ἤνυτον cum Fischero Dind.). οὐδὲν ἦν 'nihil poteram' restitui. Cf. VI 2, 8 ὡς οὐδὲν ὄντα (h. e. δυνάμενα) τὰ τῶν πολεμίων. III 2, 6 οὐδὲν τὰ τῶν πολεμίων δυνήσεται, Anab. VI 2, 10. ἤνυον igitur glossa est. 24. συγκαταρρυέντα *scripsi* | συγκυροῦντα *CD*, codices Brodaei, συγκατασπασθέντα AG (Iunt. Ald. Dind.). συγκυροῦντα ipsum quod apparet in archetypo fuisse prave a Fischero esse defensum Poppo iure dixit, cum συγκυρεῖν non sit *incidere*, quod a sensu postulatur. At συγκαταρρεῖν hoc ipsum significat; καταρρεῖν ita usurpatum vides de pomis in terram ex arboribus decidentibus I 5, 1 ἐῴη τὸν καρπὸν ἀσυγκόμιστον εἰς τὴν γῆν πάλιν καταρρεῖν cf. etiam Theocrit. I 5 αἴκα δ' αἶγα λάβῃ τῆνος γέρας, ἐς τὲ καταρρεῖ ἁ χίμαρος 'pervenire in alicuius potestatem'. Postquam igitur quod Xenophon scripserat συγκαταρρυέντα in συγκυροῦντα depravatum est, consentaneum erat vetus scholium illi voci adscriptum συγκατασπασθέντα a plerisque praeferri librariis et editoribus. Quodsi Xenophon ipse formam passivam adhibuisset, non dubito quin scripturus fuerit τὰ πρότερον ὑπὸ τῶν Σύρων εἰς τὴν ἑαυτῶν ἐπικράτειαν συγκατασπασθέντα. 26. ταὐτὰ ἀτιμίαν *R. Schneider* | ταὐτὰ ατ. libri (Dind.). 27. ὡς σὺ νῦν ἐμοὶ *CD* (Iunt. Ald.) | ὡς σὺν ἐμοὶ AG pr., ὡς σὺ ἐμοὶ G corr. (Dind.). 32. εἶτα οὗτος *scripsi* | εἶτα αὐτὸς CAG (εἶτ' αὐτὸς Dind.), εἰ sine αὐτὸς D (Iunt. Ald.) (εἶτά σου Hertlein et ipse sentiens αὐτὸς h. l. non esse aptum). Video nunc Nitschium p. 61 εἶτα οὕτως coniecisse. 35. ὃ ἂν D | ὧν ἂν CG corr. (Iunt. Ald.), ἂν AG (ἂν Dind.) — ἀντασπάζου με DG corr. (Iunt. Ald.) | με om. AG pr. (Dind.). 39. ὁ δ' ἔκπωμα, ὁ δ' *scripsi* | ὁ δ' ἐκπώματα, ὁ δ' *CD* (Iunt. Ald.), οἱ δ' ἐκπώματα, οἱ δ' AG (Dind.). 41. ἰδὼν *Bothe* | ἰδόντα libri

(Dind.). 43. ⟨βουλὴν⟩ *inserui* post ἔμβαλε. Cobet λόγον addi volebat. Cf. II 2, 18 κράτιστον ἡμῖν ἐμβαλεῖν περὶ τούτου βουλὴν εἰς τὸ στράτευμα. 45. τοῦτο ἐμὸν ἔργον *CD* (Iunt. Ald.) | τοῦτο ἔργον ἐμὸν AG (Dind.). 46. λεκτικώτατός τε D (Iunt. Ald.) | τε om. CAG (Dind.). C errore etiam καὶ πρακτικώτατος omisit.

Lib. VI.

1, 3 [ὑπὲρ τῆς διαλύσεως τοῦ στρατεύματος] *delevi* utpote quae explicandi causa addita in margine essent ad simplicem quaestionem qualem exhibent CAG τί ἐν νῷ ἔχεις ποιεῖν. Hanc autem explicationem nec necessariam esse post haec quae § 1 et 2 narrantur (δεομένους αὐτοῦ μένειν — δεόμενον τοῦ Κύρου μένειν — φόβῳ μὴ λυθείη ἡ στρατιά) et vitiosam efficere orationem: ποιεῖν ὑπὲρ τῆς διαλύσεως unusquisque concedet. Nec tamen puto cum Schneidero et Cobeto p. 398 ideo transeundum esse ad partes alterius familiae (D, Iunt. Ald.), τίνα γνώμην ἔχοις περὶ τῆς διαλύσεως τοῦ στρατεύματος, quae doctam emendationem redolent; accedit, quod haec ita dicta esse videntur quasi ἡ διάλυσις iam esset res decreta. Imo Gadates scire cupiebat, quid *facere* vellet ipse Cyrus. 4. Ἀδίκως ἄρα ἐγώ CAG | Ἀδ. ἄρα ἐγώ, ὡς ἔοικεν D (Iunt. Dind. Lips.) ὡς ἔοικεν alterius familiae post ἄρα supervacuum. Ὑστάσπαν τόνδε κατατιῶμαι *scripsi* | Ὑστάσπου τοῦδε καταιτιῶμαι CAG (Dind.), Ὑστάσπαν αἰτιῶμαι D, (Ὑστάσπην αἰτιῶμαι Iunt. Ald.). 6. [καιρὸς] et [εἶναι] *delevi*; videntur errore molestissime repetita ex initio enuntiati δοκεῖ μοι εἶναι καιρός. Ceterum si καιρὸς etiam hoc loco scripsisset Xenophon, potius conlocasset in altera parte ἢ διαλύειν ἤδη. Cf. V 5, 43 πότερον ἔτι δοκεῖ στρατεύεσθαι ἢ καιρὸς ἤδη διαλύειν τὴν στρατιάν. 10. πολλάκις τῶν ἡμετέρων ἀγομένων καὶ περὶ τῶν ἡ μ ε τ έ ρ ω ν φρουρίων *Breitenbach* | πολλ. τ. ἡμετέρων ἀγομένων καὶ περὶ τῶν σ φ ε τ έ ρ ω ν φρουρίων D (Iunt. Ald.), πολλ. τῶν ἡμετέρων ἀγομένων καὶ περὶ τῶν φρουρίων codex Meermannianus

(Dind.), πολλ. τῶν ἡμετέρων φρουρίων CAG, omissis ceteris per homoeoteleuton. — νῦν δ' ἔχομεν *scripsi* | νῦν δ' ἔχο μὲν C (sic), νῦν δ' ἔχω μὲν rel. libri et editiones. Sed ne antea quidem dixerat τῶν ἐμῶν ἀγομένων nec περὶ τῶν ἐμῶν φρουρίων, sed ἡμετέρων; alia res est de ceteris verbis ἐστρατευόμην et q. seqq. 11. ἀναπνεύσεται *Hertlein* | ἀναπαύσεται libri et editiones. Idem verbum ἀναπνεῖν obscuratum in deterioribus libris Anab. IV 3, 1. 12. [καὶ ἐπιγενήσονται] *Cobet* p. 399. 18. τῶν ἐγγὺς ἑαυτῶν ὄντων CAG pr. | τῶν ἐγγὺς αὐτοῖς κακῶν D (Iunt. Ald.) (τῶν ἐγγὺς ἑαυτῶν ὄντων κακῶν Stephanus, τῶν ἐγγὺς ἑαυτῶν κακῶν ὄντων Dind.). κακῶν et ὄντων fuerat varia lectio; ὄντων autem unice verum est, cum opponatur τοῖς πρόσω ὑμῖν ἐπιβουλεύειν; de hominibus igitur agitur, non de rebus. 28. εἰκὸς ἦν εἶναι CG pr., ἦν εἰκὸς εἶναι DG corr. (Iunt. Ald., falso testatur Schneider ἦν in Iuntina deesse); εἰκὸς εἶναι A (Dind.). — [βάρος] quod habent CAG *delet Bornemann,* conl. I 2, 8: μέγα δὲ συμβάλλεται | μέρος D (Iunt. Ald. Dind.). — ἄλλοι δ' εἰσὶ τριακόσιοι οὗτοι *Schneider* in adnotatione | ἄλλοι δὲ εἰς τριακοσίους οὗτοί εἰσιν libri (Dind.). Sed εἰς τριακοσίους quod hoc loco absurdum est ex εἰσὶ τριακόσιοι corruptum esse apparet. 30. ⟨αἱ⟩ ante αἰχμάλωτοι πᾶσαι *inseri iubet Dindorf.* 36. ἀνθρώπους τε libri, ἀνθρώπους δὲ Dind. Lips., fortasse errore typothetae. 38. [αὖ χρήσιμον] *delevit Weiske;* uncis inclusum oratione inserui quod Dindorf prorsus omiserat, quamvis extaret in omnibus libris. 42. ἐμβαλεῖν ποι *Kappeyne. v. d. Cop.* Mnem. III 84 | ἐμβ. που libri (Dind.). 50. ὅμοια ἐκείνοις (h. e. τοῖς Κύρου δρεπανηφόροις ἅρμασι) *scripsi* | ὅμοια ἐκείνῳ libri et edit. Cf. V 2, 7 ὅμοια τοῖς Κύρου, quo loco si scriptum esset ὅμοια Κύρῳ quis toleraret? 53. τῇ ἑαυτῶν φάλαγγι D (Iunt. Ald.) | τῇ ἑαυτοῦ φάλαγγι CAG Hertlein confert V 2, 1: ἕκαστον δ' ἐκέλευσε τοῖς καινοῖς ἑαυτῶν θεράπουσιν εἰπεῖν.

2, 11: [Συρίας] *delevit Lincke;* cf. Hertlein. 12. ὁ στρατὸς τοῦ Κύρου D Zonaras (Iunt. Ald.) | ὁ στ. τῷ Κύρῳ

CAG (Dind.). — ἐν φροντίδι τε *CD* (Iunt. Ald.) | τε om. AG (Dind.). 12. [φαιδροί τε οὐ πάνυ ἐφαίνοντο] *delevi* ut molestissima post ea quae praecedunt. Sic exhibent CAG, cum D (Iunt. Ald.) habeant φαιδροί τε οἱ πολλοὶ οὐ πάνυ ἐφαίνοντο, interpolatione aliquanto latius serpente. 19. Σύρους ἡττημένους *scripsi* | συνηττημένους CAG, ἡττημένους D (Iunt. Ald.). 29. ἔκ τε τοῦ D Stob. (Iunt. Ald.) ἐκ τοῦ CAG (Dind.). 33. περίπλεω *scripsi* | περίπλεα libri (Dindorf hoc loco oblitus esse videtur quae VI 2, 7 fieri iusserat, cf. G. Sauppe ad hunc locum). 35. ἐνδέηται D | ἐδέηται Iunt. Ald., δέηται CAG (Dind.). 39. πορεύσεσθαι *Stephanus* | πορεύεσθαι libri (Dind.).

3, 3. στενοτέρα *CD* AG | στενωτέρα vulg. (Dind.). — ἑαυτῶν ἑκάστους. *Hertlein*, ἑαυτῶν ἑκάστου CAG, ἑαυτοῦ ἑκάστου D, ἑαυτῶν ἕκαστον G corr. (Dind., item Iunt. Ald. nisi quod τάξιν inter haec duo interponunt). 5. ἀφορῶντες D (Iunt. Ald.). | ἐφορῶντες CAG (Dind.). Cf. de hoc loco Hertleinii notam. 9. ληφθέντες *CD* (Iunt. Ald.) | συλληφθέντες AG (Dind.) cf. § 12 λαβεῖν item adhibitum. 10. ἔλεγον Ὡς δύο παρασάγγας *CD* Zonar. Suidas (Iunt. Ald.) | ἔλεγον ὅτι ὡς δύο π. AG (Dind.). Cf. § 11: οἱ δὲ ἔφασαν Αὐτός τε Κροῖσος: ne ibi quidem ὅτι αὐτός τε scriptum. 13. διώξῃς δὲ μηδαμῇ *scripsi* | διώξεις δὲ μηδαμῇ *CD* (Iunt. Ald.), διώξεις δὲ οὐδαμῇ G (Dind.), διώξεις δὲ οὐδαμοῦ A. — μηδαμῇ si ex consensu CD recipias, necesse est etiam mecum διώξῃς coniunctivum aoristi ponas; quo recepto simul orationem liberaveris soloeco futuro διώξεις, pro quo olim etiam Dindorf Oxon. διώξει vel διώξῃ scripserat Heyndorfio iubente. 20. οὗτοι ἂν εἰδεῖεν *Brodaeus* (Pantazides, Madvig) | οὗτοι ἂν εἰδεῖεν libri (Dind.). 21. ὦ Ἀρσάμα cum signo lacunae, deinde ἔχετε in seqq. *Pantazides* coni. VII 1, 13 | ὦ Ἀράσπα, deinde ἔχεις codd. et editiones. 24. τίς ἂν τάττοι *Stephanus* | ἄν τις τάττοι *CD* (Iunt. Ald.), τοι ἄν τις τ. AG, πῶς ἄν τις τ. Mediceus (Dind.). 27. τοῖς σαυτοῦ *Dind.* | τοῖς ἑαυτοῦ libri (Dind. in edit.). — μαλακυνομένοις D | κακυνομένοις CAG (Iunt. Ald.). Sed

conferas III 2, 5: *ἢν δέ τις μαλακύνηται μὴ ἐπιτρέπητε*. *κακύνεσθαι* verbo non est usus Xenophon. 29. *τῶν ὄχλων* quod in CAG post *ὑπηρέται σου* scriptum est, a Dindorfio inclusum, omisi, cum desit in D (Iunt. Ald.). 30. *Καρδοῦχε* *D* G corr., Iunt. Ald.; eodem ducit *Καδοῦχε C* | *Καροῦχα* AG pr., (*Καρούχα* Dind.). Sed cf. 28: *Λαδοῦχε*, 23 *Φαρνοῦχε*.— *παρέξει* D | *παρέξειν* (Iunt. Ald.) | *παρέχει* CAG (Dind.). — *περιβάλλωνται CD* (Iunt. Ald.) | *περιβάλωνται* AG (Dind.).

4, 2: ⟨*χρυσοῦν*⟩ inseruit *Meyer*. 3. *Οὐ δή που* D (Iunt. Ald.) | *Σὺ δή που* CAG, *οὐ δή που* est mirantis et improbantis; expectatur negativum responsum. 9. *ἀξίῳ δὲ Κύρου φίλῳ CD* (Iunt. Ald.) | *ἀξίῳ δὲ καὶ Κύρου φίλῳ* AG (Dind.).

Lib. VII.

1. *ἐμφαγεῖν καὶ πιεῖν Cobet* p. 400 | *ἐμφαγεῖν καὶ ἐμπιεῖν* Iunt. Ald., *ἐμφαγεῖν καὶ ἐμποιεῖν* D, *ἐμπιεῖν καὶ φαγεῖν* CAG (Dind.).—*ἐκέλευεν CD* | *ἐκέλευσεν* AG (Iunt. Ald.). 5. *καθορᾶν Dind.* praef. XXII coni. V 4, 6 | *παρορᾶν* libri (Dind. in ed.). 11. *παριὼν scripsi* | *προσιὼν* C (Iunt. Ald.), *προιὼν* AG (D?) cf. 8: *ἅμα δὲ παριὼν ἐπισκέψομαι ἕκαστα πῶς ἡμῖν ἔχει*; item *παριὼν* 15, 19, 21 (ubi D Iunt. Ald. *προϊὼν* pravam lectionem habent) 22; deinde *παρελάσας* 18. 19. *ἢν φθάσωμεν* D (Iunt. Ald.) | *εἰ φθάσομεν* CAG (Dind.) forma futuri recentior. Cf. Cobet p. 400 et Hertlein. 21. *ἐγὼ δ' ἔρχομαι ὑμῖν ἐπικουρήσων* D (Iunt. Ald.) | *ἐγὼ δ' ἐπέρχομαι* CAG (Dind.). Praetulit illud etiam Hertlein. 22. *φάλαγγα δ' ἔχοντες CD* (Iunt. Ald.) | *φάλαγγας ἔχοντες* G, *καὶ φάλαγγας ἔχοντες* A (*φάλαγγα ἔχοντες* Dind.) (in sequentibus C revera habet *ὥσπερ ἂν ἰσχυρότατοι εἴητε*). 25. *ὅμως δὲ ὡς ὁ Κῦρος* [*ἐπεὶ*] *παρήγγειλεν scripsi*, *ἐπεὶ* glossam illius *ὡς* fuisse censens | *ὅμως δὲ καὶ ὁ Κῦρος ἐπεὶ παρήγγειλεν CAD* (Iunt. Ald.) | *ὅμως δὲ ὁ Κῦρος* etc. G (Dind.). Ex consensu CAD concludendum in archetypo *δὲ καὶ ὁ* fuisse. *καί* autem illud, quod sensu carere editores intellexerunt, ex *ὡς* falsa lectione ortum puto; quas duas voculas

saepissime propter simile compendium scripturae confusas esse constat. Quod si mecum statueris, recte etiam ὁ *Κῦρος* subiectum sequetur coniunctionem, cum in vulgata praecedat. 26. εὐθὺς μὲν μετὰ D (Iunt. Ald.) | εὐθ. μὲν τὰ AG pr., εὐθὺς μετὰ (et sic Dind.). 29. ἀλλ' ἀναβοήσας *CD*; ἀλλὰ βοήσας AG Zon. (Dind.), ἀλλ' ἰσχυρῶς ἀνοβοήσας Iunt. Ald. 30. διάττων D | δι' αὐτῶν CAG (Iunt. Ald.). Confert Nitsche, Jahresber. d. philos. Ver. III p. 286, Cyneg. 6, 22: ὅταν δὲ οὕτως διὰ τοῦ ἴχνους πυκνῶς διάττωσι. 31. τῇ ῥύμῃ τῇ τῶν ἵππων D (Iunt. Ald.) | τῇ ῥύμῃ τε τῶν ἵππων C, τῇ ῥύμῃ τῶν ἵππ. AG (Dind.). 32. ἐπεισπεσόντες D (Iunt. Ald.) | συνεισπεσόντες CAG (Dind.). Illud autem rectissime se habet 'nachher überfallen', cf. III 3, 64 ἐπεισπηδᾶν. VII 3, 7. 11: ἐπισφάττειν 'nachschlachten'. 42. τί καλὸν D | ὅ τι καλὸν C, ὅ τι καὶ καλὸν AG (τί καὶ καλὸν Iunt. Ald. Dind.). VII 2, 19 τί ἂν μοι ποιήσαντι, 20 τί ἂν ποιῶν sine καί. — [*Εἰ* τῶν τε συμμαχομένων μηδένα προδόντες σωθείητε] *delevi* quod ineptum est in hoc contextu post illud 'Αλλὰ τοὐντεῦθεν; iam Cobetus εἰ et σωθείητε expunxerat, ut structuram adiuvaret; sed ne sic quidem tolerari possunt haec verba propter sententiam; addita sunt ab aliquo qui fidem in pugnando ab Aegyptiis praestitam, quam Cyrus iam supra laudaverat, hic quoque praedicari vellet — τά τε ὅπλα παραδόντες D | τά τε ὅπλα ἡμῖν παραδόντες CAG (Iunt. Ald.). Cf. Cobet.

2, 8. ὅπου ἐδόκει ἐπιτηδειότατον εἶναι D | ὅπ. ἐδ. τὸ ἐπιτ. εἶναι CAG (Iunt. Ald. Dind.). Cf. Cobet p. 401, qui adhibet VII 5, 37 στὰς ὅπου ἐδόκει ἐπιτηδειότατον εἶναι. 12. (πρὸς οὓς ἂν ἐγὼ Λυδῶν) ἔλθω *scripsi* | θέλω D, ἐθέλω CAG et omnes editt. 14. ἰδόντι ταῦτα ἐλθόντα *CD* G corr. (Iunt. Ald.) | ἰδόντι τὰ ἐλθ. AG pr. (Dind.), ταῦτα h. e. has res quas dixi a Sardianis collectum iri. 15. ὦ Κροῖσε *CD* (Iunt. Ald.) | Κροῖσε AG (Dind.). 18. καίπερ πρόσω *scripsi* | καὶ πρόσω libri et edit. In vulgata enim id est difficultatis, quod duo participia ποιοῦντος et ἀπέχοντος

simplici *καὶ* inter se iuncta eodem modo ad *ἔγνω* pertinere falso videntur. 22. *ἱκανὸν CD* (omnes editiones) | *ἱκανὸς* AG (ex quo *ἱκανὸς ὢν* effecit Dind. praef. p. XXII). 25. *ἔτι δοκεῖς ἀληθεύειν* C (Iunt. Ald.) | *εἰ δοκεῖς ἔτι ἀληθεύειν* D (praesens testatur Schneider, Dind. tacet), *δοκεῖς ἔτι ἀληθεύσειν* AG (Dind.).

3, 9. *ἐφίλησέ τε τὴν χεῖρα C* G corr. (Iunt. Ald.), item *D* addit *τὴν χεῖρα* post *δεξαμένη* (D librum Schneiderus secutus est) | omitt. *τὴν χεῖρα* AG (Dind.). 10. *φίλος ἄξιος γενήσοιτο* D | *φίλος ἄξιος λόγου φανείη* CAG (Iunt. Ald.). Multo graviorem et Abradata digniorem sententiam secundum D esse perspexit iam Nitsche Jahresber. d. phil. Ver. III p. 286. — *ἄν σοι ποιήσας CD* (Iunt. Ald.) | *ἂν ποιήσας σοι* AG (Dind.). 14. (*ἀκινάκην πάλαι*) *παρεσκευασμένον σπασαμένη* D | *παρασκευασαμένη* CAG (Iunt.), *παρασκευασμένη* Ald., *παρεσκευασμένη* Oxon. (Dind.). D codicis lectionem etiam Schneider recepit.

4, 4. *εἰσήλασέ τε scripsi* | *εἰσήλλατο* C (Iunt. Ald.), *εἰσήλατο* AG (Dind.), *εἰςῆλθε* D (*εἰσήλασε* Leunclavius, *εἰσῆλθέ τε* Cobet). *τε* addidi cum Cobeto, quod falsa *εἰσήλατο* lectio prioris classis inde facilius explicatur; *εἰσῆλθε* autem D codicis nolui recipere cum mihi videretur interpretandi causa ad *εἰσήλασε* in margine additum esse. Cf. glossam Hesychii *εἰσήλασε· εἰσῆλθε*. Anab. I 2, 26 *Κῦρος ἐπεὶ εἰσήλασεν εἰς τὴν πόλιν*. 7. *ἧκον παρὰ Κύρου scripsi* | *παρὰ Κύρῳ ἧκον* D, *ἧκον οἱ παρὰ Κύρου* CAG (Iunt. Ald. Dind.). 9. *δῶρα δόντες* C | *δῶρα διδόντες* D, *δόντες δῶρα* AG (Iunt. Ald. Dind.). 10. *παρήγγελλεν* AD (Iunt. Ald.) | *παρήγγειλεν* CG (Dind.). 13. *ποιεῖς CD* (Iunt. Ald.) | *ἐποίεις* AG (Dind.), *ἐποίησας* Zonar. 16. *ἐξώπλισε CD* G corr. (Iunt. Ald.) | *ἐξέπλησε* AG pr. (Dind.). Sed neque *ἐξέπλησε* neque *ἐξεπλήρωσε* poni potest nisi *εἰς οὐ μεῖον τετρακισμυρίους* scribas, cf. V 3, 24 *ἱππέας ἐξεπλήρωσεν εἰς δισχιλίους*, V 4, 32 *Περσῶν ἱππικὸν ἐκπληρώσω εἰς τοὺς μυρίους*. Hipparch. 9, 3 *τὸ πᾶν ἱππικὸν ἐκπληρωθῆναι εἰς τοὺς χιλίους ἱππέας*. *ἐξώπλισε* eodem modo interpretor quo Breitenbach *ἐξέπλησε*: 'er machte beritten'.

5, 2. *κυκλουμένοις Bornemann* | κυκλουμένους libri (Dind.). 4. πρὸς τοὺς πολεμίους *Hertlein* | πρὸς τοῖς πολεμίοις libri. 7. πλείους D | πλέονες ceteri (Dind.). Sed cf. Dind. ad VIII 4, 3 et G. Sauppe ad hunc locum. 9. ἑκάστους *Madvig* | ἑκάστου libri (Dind.). In §§ 11 et 12 constituendis secutus sum *Breitenbachium* qui sola haec § 12: ὅπως — παρασκευαζομένῳ inclusit; Dindorfius eo progressus erat, ut § 11: εἰσὶ γὰρ — πεφυκότες, deinde in 12 haec omnia τούτους δ' — μὴ ἀνέλοι τοὺς πύργους deleret. 13. ἕκαστον τὸ μέρος *CD* (Iunt. Ald.) cf. VIII 6, 6. | ἕκαστον μέρος AG (Dind.). 15. ἑορτὴν τοιαύτην ἐν τῇ Βαβυλῶνι C (Iunt. Ald.) | ἑορτῇ ἑαυτῶν ἐν τῇ *B.* D (quae quamvis corrupta eodem ducunt), ἑορτὴν ἐν τῇ *B.* AG (Dind.). 21. ὅταν δὲ αἴσθωνται *CD* | ὅταν δὲ καὶ αἴσθωνται CAG (Iunt. Ald. Dind.). 22. βάλλωσιν *CD* | βάλωσιν AG (Iunt. Ald. Dind. Lips.). 23. πολλὴν δᾷδα *CD* (Iunt. Ald.) | πολλὴν μὲν δᾷδα AG (Dind.). 25. (ὡς ἐν κώμῳ)· δειπνεῖ γὰρ *scripsi* | δοκεῖ γὰρ libri praeter A (Dind.), δοκῶ γὰρ A, κωμοδοκεῖ D pro ὡς ἐν κώμῳ δοκεῖ ceterorum, κωμάζει γὰρ Stephanus, εὐωχεῖται γὰρ Madvig. — ἡ πόλις πᾶσα τῇδε τῇ νυκτὶ CAG | πᾶσα ἡ πόλις τῇδε τ. ν. D, δοκεῖ [γὰρ] ἡ πόλις πᾶσα <εἶναι> τῇ δε τῇ νυκτί Dind. Lips.; εἶναι insertum ex Mureti coniectura, quae fuerat: ὡς ἐν κώμῳ· <ἐν κώμῳ> γὰρ δοκεῖ ἡ πόλις πᾶσα <εἶναι> τῇδε τῇ νυκτί. 26. [ὡς] delevit *ed. Etonensis.* 27. ἐχρῶντο αὐτοῖς *CD* (Iunt. Ald.) | ἐχρῶντο AG (Dind.). ceterum in antecedentibus ὡς πολέμιοι in archetypo fuerit necesse est, cum sic habeant *CDA*; nihilominus G codicis ὡς πολεμίοις lectio recipienda est ut bona huius librarii coniectura. 30. οἱ σὺν Γαδάτᾳ καὶ Γωβρύᾳ D (cod. Gabr.) | οἱ σὺν Γαδ. καὶ Γωβρ. πολλοὶ CAG. πολλοὶ damnavit etiam Hertlein. 32. [καὶ εὐφραινόμενοι] del. *Lincke.* 34. ληφθήσοιτο *DC* (qui λειφθήσοιτο) (Iunt. Ald.) | λειφθεῖεν AG, ληφθεῖεν Leid. Meermannianus (ληφθείη Dind.). utrumque graecum et ληφθείη (§ 31) et ληφθήσοιτο ... futurum invenies III 1, 2 εἰ δέ τινα φεύγοντα λήψοιτο, προηγόρευεν

ὅτι ὡς πολεμίῳ χρῆσοιτο. Hoc loco erat obsequendum consensui CD· codicum. 35. οὕτω δὲ διένειμεν D | οὕτω διένειμεν C (Iunt. Ald.), cum δὲ ante διένειμεν excidisset (Zeune), καὶ οὕτω διένειμεν AG (Dind.). 39. ⟨ἂν⟩ *inseruit Hertlein.* — διασώμεθα D | διασόμεθα CAG (Iunt. Ald. Dind.). — ὥστ' ἔφθασεν D | ἕως παρέφθασεν C (Iunt. Ald.), ἕωσπερ ἔφθασεν AG (Dind.). At ἕωσπερ nusquam in Xenophonte invenitur; in ὥστε quod in archetypo fuerat ε facile pro illo compendio ερ et αρ syllabae haberi potuit, quod descriptum vides apud Lehmann die tachygraphischen Abkuerzungen § 49; semel orto ὡς παρέφθασεν vel ὥσπερ ἔφθασεν proclive erat in ἕωσπερ mutare. 40. (Ὥρα, ἔφη, ὦ ἄνδρες), νῦν μὲν [καιρὸς] διαλυθῆναι *Cobet* | Dindorf etiam νῦν μὲν delerat, quod non debebat propter sequens αὔριον δέ, ut recte monet Hertlein. 45. οὕτω παρεσκευασμένοι *CD* G corr. (Iunt. Ald.) | παρεσκευασμένοι AG pr. (Dind.). 49 [προθύμως] *delevi*, quod iam Sauppio suspicionem moverat. 52. [τῆς] *delevit Dind.* 53. πάντας κατεστράμμεθα *CD* (Iunt. Ald.) | πάντα AG. Cf. I 1, 4: κατεστρέψατο δὲ Σύρους, Ἀσσυρίους, Ἄραβας etc. 56. νῦν δ' ἐπεὶ οὐ τούτῳ τῷ τρόπῳ μόνον ἄρχεις, ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἀνακτᾶσθαι δύνασαι οὓς καιρὸς εἴη *scripsi* | νῦν δ' ἐπεὶ οὐχ οὕτω τρόπον μόνον ἔχεις, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἀνακτᾶσθαι δύνασαι etc. *CD* (nisi quod D δύνασαι ἀνακτᾶσθαι habet), νῦν δ' ἐπεὶ οὖν τρόπῳ μόνῳ ἔχεις AG | νῦν δ' ἐπειδὴ οὐχ οὕτω τρόπον μόνον ἔχεις Iunt. Ald. (νῦν δ' ἐπειδὴ οὐ τούτους μόνον ἔχεις et q. seq. *Muret*, νῦν δ' ἐπεὶ οὐ τοῦτο μόνον ἔχεις et q. seq. *Dind.*, νῦν δ' ἐπεὶ οὐχ οὕτω μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἀνακτᾶσθαι δύνασαι *Hertlein*, νῦν δ' ἐπεὶ οὐ τρόπῳ μόνῳ ὃν ἔχεις, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις ἀνακτᾶσθαι δύνασαι *Madvig*). Madvigium in eo secutus sum, quod item contra Dindorfium statui agi non de aliis conciliandis sed de alia conciliandi ratione. Eiusdem sententiae erat etiam Hertlein, a quo ἄλλως mutuatus sum pro ἄλλους codicum, in eo tamen ille audacius agens, quod non solum τρόπον, quod neglegunt omnes coniecturae

praeter Madvigii, sed etiam ἔχεις in omnibus libris servatum omitteret; in Madvigiana autem lectione nec placet mihi illud frigidum ὃν ἔχεις, nec puto omnino recte *Cyri* mores *aliis* moribus opponi, quasi Cyrus posset *alienis* uti moribus. Scripsi igitur pro ἔχεις: ἄρχεις, in ceteris constituendis quam proxime vestigia premens CD codicum. οὗτος ὁ τρόπος est mos usque ad hoc tempus observatus, mos τοῦ συμπονεῖν, τοῦ συγκινδυνεύειν, τοῦ ἐν φανερῷ εἶναι. Iam amplo imperio potitus poterit Cyrus in eo exercendo etiam vim adhibere vel minas, poterit porro homines conciliare magnificentia luxuria donis opulentis conviviis lautis: 'er ist nicht mehr auf jene elementaren Mittel angewiesen', ut dicunt nostrates. Cf. VIII 2, 2. 57. εἰσῆλθεν ὁ Κῦρος *CD* (Iunt. Ald.) | εἰσῆλθε *K.* AG (Dind.). 58. γένοιτο ἀνδρὶ πόλις *CD*G corr. (Iunt. Ald.) | γένοιτο omissis reliquis AG pr. (Dind.). 60. ἂν ἠναγκάσθαι *scripsi* | συνηναγκάσθαι *CD* (Iunt. Ald.), ἠναγκάσθαι AG (Dind.). Cf. quod sequitur ἡγήσατο — τούτους ἂν ποιεῖσθαι. 60. οἵτινες δύναιντο D | οἵτινες δύνανται CAG (Iunt. Ald. Dind.). — τούτοις δ' εὐεργετοῦντα *Pantazides* (conl. VIII 2, 2: χρήμασιν εὐεργετεῖν et 22) | τούτους δ' εὖ libri et editiones; vide etiam Breitenbachii notam. 61. οὐδεὶς γὰρ ἀνὴρ D | οὐδεὶς γὰρ ἂν ἦν CA (Iunt. Ald.), οὐδεὶς γὰρ ἦν G. Pro ἂν ἦν malebant Heindorf et Schneider: εἴη, deleri volebat ea Dindorf cum Weiskio, delevit revera Hertlein. ἀνὴρ quod D habet verum est, opponitur eunucho, ut apud Herod. VIII 106. Postmodo vidi iam Nitschium III. Jahresb. d. philol. Vereins p. 286 hanc codicis D lectionem commendasse. 62. ἀπολείπειν C (Iunt. Ald.) | ἀπολιπεῖν DAG (Dind.). Cf. τοῦ μὲν δάκνειν καὶ ὑβρίζειν — μέγα φρονεῖν καὶ ἀπειθεῖν et ceteros omnes infinitivos huius sectionis. 64. κατάδηλοι δ' ἐγίγνοντο D | (nisi quod δὲ ἐγίγνοντο habet) κατάδ. δὲ γίγνονται CAG (Iunt. Ald.). Recte imperfectum praetulit Schneider propter sequens ἐδίδοσαν. 71. αὐτῷ ἐδόκουν D (Iunt. Ald.) | ἐδόκουν αὐτῷ CAG (Dind.). 74. ἀθλιότητα D | ἀθλιότατον Iunt. Ald., ἀθλιώτατον CAG

(editt.). Substantivum decet substantivo *ἡδυπάθειαν* respondere. Suasit etiam Cobet p. 405. 78. *κράτιστον ἡμῖν* uncis liberavi, quibus munierat Dindorf; monendum *ἡμῖν* illud, quod Breitenbach omisit cum AG pr., extare in *CD*G corr. (Iunt. Ald.). 80. *ἴῃ Cobet* p. 405 | *εἴη* D, *ἀπίοι* CAG (Iunt. Ald.), (*ἀπίῃ* Fischer, Dind.). 81. [*ταῦτα*] *delevit Bronn*, cf. Hertlein. — *ὡς ἥδιστον ἀναπαύσεται Hertlein* | *ὡς ἥδιστόν ἐστιν ἀναπαύεσθαι* D, *ἥδιστον ἀναπαύεσται* CAG (Dind.). Recte Hertlein observavit, *ἥδιστον* sine *ὡς* adverbium esse tumque dicendum fuisse *ἥδιστα*; *ὡς* igitur a D mutuatus est. Cf. § 82 *ἢ ἄριστον καὶ ἥδιστον ἀπολαύσωμεν*. 82. *οὕτω χαλεπὸν CD* (Iunt. Ald.) | *οὕτω γε χαλεπὸν* AG (Dind.). 85. *ἐνθάδε ὄντας τοὺς ὁμοτίμους CD*G corr. (Iunt. Ald.) | *ἐνθάδε ὄντας τοὺς ἐντίμους* AG pr. (Dind.); qua lectione quam primus recepit Zeune pessum it totum loci acumen. Cyrus enim dicit: nos (h. e. proceres et Persarum et sociorum) hac in terra eodem loco sumus quo *οἱ ὁμότιμοι* in Persis; nos ipsi sumus *οἱ ὁμότιμοι* in Assyria. — *πάνθ' ὅσαπερ Dind.* coniecit | *πάντας ἅπερ* libri (Dind. in ed. Lips.; *πάντα ἅπερ* Stephanus et Dind. in ed. Oxon.). 86. *τοὺς παῖδας δέ, οἳ ἂν ἡμῶν γίγνωνται CD* (Iunt. Ald.) | *τ. π. δέ, οἷς ἂν ἡμ. γίγν.* AG (Dind.) *οἷς* vero falsum est, cum *ὁμότιμων* Persarum sit, ut non suos quisque pater liberos, sed omnes viri omnibus liberis instituendis communi cura incumbant, de qua re uberius dictum est in libro I. Cf. VIII 6, 10 ubi satrapae iubentur *παιδεύειν τοὺς γιγνομένους ἐπὶ θύραις, ὥσπερ παρ' αὐτῷ*.

Lib. VIII.

1, 1: *Κῦρος μὲν οὖν CD*G (Iunt. Ald.); *οὖν* omittit A solus (et cum eo Dind.). 2. *ὑπὸ μὴ πειθομένων τοῖς κρείττοσι CD* (Iunt. Ald.) | *τοῖς κρείττοσι* om. AG (Dind.). *οἱ κρείττονες* sunt quos dicimus „die Fachkundigen, Fachmänner“, cf. IV 1, 4 *ἱππεὺς κρείττων*, cum in antecedenti-

bus, ubi *μὴ πειθόμενοι* nullo dativo addito dicitur, sermo fuerit de obedientia *militari*, fit his verbis transitus ad generaliorem sententiam, ad ceteras artes, in quibus omnino parendum est eis qui rei periti atque intellegentes sunt. 3. *ὅτι τὸ αὐτὸ τοῦτο* D Stob., *ὅτι καὶ αὐτὸ τοῦτο* C Stob. A., *τὸ* om. AG (Iunt. Ald. Dind.). Sed *καὶ* illud quod in C solito compendio scriptum est, nil esse videtur nisi prave lectum *τό*. cf. VI 2, 8: *εἰς τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦτον*, V 1, 12 *οἱ αὐτοί δέ γε οὗτοι*, quos locos Zeune attulit, cui *τὸ* placuerat ut Schneidero. 4. *ἀναγκαζομένην ἀκούειν Cobet* | *ἀναγκαζομένην ὑπακούειν* libri (Dind.). 12. (*ἐπὶ τὰ*) *καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἔργα* C | *ἀγαθὰ καὶ καλὰ ἔρ.* D (Iunt. Ald.). *καλὰ καὶ τἀγαθὰ ἔργα* AG (Dind.). 14. *δεκαδέων Schneider* | *δέκα δὲ ὧν* D, *δεκάδων* CAG (Iunt. Ald. Dind.). 17. *τῶν γὰρ παρ' ἑαυτῷ* CG corr. (Iunt. Ald.) | *τῶν γὰρ ἑαυτῷ* D, *τῶν παρ' ἑαυτῷ* AG (Dind.). 20. *εἰ τούτων μηδέν τις ὑπακούοι Hertlein* | *εἰ τούτων μηδενὸς ὑπ.* libri (*εἴ τις τούτων μηδενὸς ὑπ.* Iunt. Ald. Dind.). Confert Hertlein II 2, 3 *ὁ δὲ μάλα γε τοῦτο εὐτάκτως ὑπήκουσεν.* — [*δύνασθαι*] *delevit Nitsche* Burs. Jahresber. p. 61; *δύνασθαι* ineptum esse Hertlein quoque videt, *βούλεσθαι* potius expectari observans. Puto ab aliquo *δύνασθαι* esse additum, qui non perspiceret recta oratione dicturum Cyrum fuisse: *οὗτος ἂν παρείη ἐν τῷ δέοντι.* Hic enim *ἄλλος*, ad quem relativum enuntiatum pertinet, est eorum quibus sciat se confidere posse „auf den er im Nothfall zählen zu können glaubte.“ 21. *ἐπείπερ ἄρχων ἦν αὐτῶν D* | *ἐπείπερ ἄρχων αὐτῶν C* (Iunt. Ald.), *ἐπείπερ ἄρχων αὐτῶν ἐνόμιζε δικαίως εἶναι* AG (Dind. haec omnia inclusit), quae interpolatio in *a* demum facta est, postquam in x, quod ex C cognoscitur, *ἦν* errore exciderat; inde Schneider Dindorfiusque eo pervenerunt, ut cum interpolatis verbis etiam sana *ἐπείπερ ἄρχων ἦν αὐτῶν* exstirparent. Ut nos ex D locum restituimus, ita iam Muretus legerat. 23. (*καὶ τότε πρῶτον κατεστάθησαν*) *οἱ μάγοι .... ὑμνεῖν τε — καὶ θύειν scripsi* | *οἱ μάγοι, ὑμνεῖν τε καὶ θύειν CD* (Iunt. Ald.), *οἱ μάγοι,*

ὕμνει τε — καὶ ἔθυεν AG (Dind.), structura tam dura ut non potuerit a Xenophonte oriri. Quis enim τε particula coniunxerit duo enuntiata, quorum et subiecta diversa sint et tempora? merito deinde quaesiverunt interpretes, quo iure Xenophon magos, quos iam antea sat multis locis commemoraverat, nunc primum constitutos dicere potuerit nisi addidisset ex Medis eos esse receptos in novum Persarum imperium; tale quid igitur post οἱ μάγοι excidisse pro certo habeo; extremam deinde lacunam haec fere continuisse conicio: ἐκ τούτου δὲ αὐτὸς ἤρχετο (ὑμνεῖν τε καὶ θύειν), quos infinitivos cognoscimus in archetypo fuisse ex CD librorum consensu. Iam mancam illam orationem sentiens codicis α librarius succurrere ei ita voluit ut verba finita ὕμνει et ἔθυεν scriberet. Quae coniectura infeliciter a Zeunio ex AG recepta omnes editiones foedavit. 26. (διὰ τοῦ δικαίου δ' ἐθέλειν) πορεύεσθαι *CD* | πορίζεσθαι AG (Iunt. Ald. Dind.) cf. II 2, 4 ἡ πονηρία διὰ τῶν παραυτίκα ἡδονῶν πορευομένη. πορίζεσθαι deinde significat curare τὰ ἐπιτήδεια, quae est cura imperatoris. Quod volunt interpretes, qui πορίζεσθαι tuentur, in ea voce inesse, id potius πλουτίζεσθαι Xenophon dixisset. Cf. Heindorf ad Platonis Prot. p. 512. 31. [διῄρει — ἀφανεῖ] interpolationi deberi vidit *Nitsche* Burs. Jahresb. p. 61. 37. [τὰς] delendum censuit *Dindorf.* 38. αὐτὸς δὲ καὶ ὁπότε D (Iunt. Ald.) | καὶ om. CAG (Dind.). καὶ rectum est; ne tum quidem cum domi manendum erat, venando abstinebat. 39. (παράδ. μὲν δὴ) τοιοῦτον D | τοιόνδε CAG (Iunt. Ald. Dind.) — ὅτι ἄριστος D | ὅτι om. CAG (Iunt. Ald.) — φανήσοιτο *CD* (Iunt. Ald.) | φανείη AG (Dind.) Schneider confert § 10 et 43: ὅπως ἔσοιτο, item λήφθήσοιτο restitui VII 5, 34. 42. μὴ πτύοντες μηδὲ ἀπομυττόμενοι D | μὴ δὲ πτ. μὴ δὲ ἀπομ. CAG (Iunt. Ald.), μήτε-μήτε scripserat Dind.; at sequitur μηδὲ μεταστρεφόμενοι quod non mutavit ille. 44. [ὅπως-διατελοῖεν] delevit *Cobet* N. L. 385. Mn. n. ser. III p. 407. Cf. Breitenbachii notam. 46. αὐτῶν ᾔδει ἱππέων *CD* (Iunt. Ald.) | ᾔδει om. AG (Dind.) — ὅ, τι *CD* (Iunt. Ald.) |

εἴ τι AG (Dind.) cf. Andoc. 1, 11 χρῆσθε ἐμοὶ, ὅ, τι ἂν ὑμῖν δοκῇ.

2, 2 ἐπειρᾶτο τὴν φιλίαν θηρεύειν *C* (Iunt. Ald.) | ἐπειρᾶτο θηρεύειν τὴν φιλίαν *D*, τὴν φιλίαν om. AG (Dind.). 3. οἷς δὴ D | οἷς ἂν CAG (οἷς ἀεὶ Iunt. Ald. οἷς Dind.); nota res est ἄν et δή saepe confundi. 4. μᾶλλον θεραπεύουσι *CD* (Iunt. Ald.) | θεραπ. μᾶλλον AG (Dind.). 5. ἐν βραχυτάτῳ διατρίβοντα ἔργῳ *CD* (Iunt. Ald.) | ἔργῳ om. AG (Dind.) — δὴ ἠναγκάσθαι *Hertlein* | διηναγκάσθαι CAG (Iunt. Ald. Dind.), διενέγκασθαι D. — παρέχῃ *CD*, παράσχῃ AG (Iunt. Dind.) (παράσχηται Ald.) — οἶμαι καὶ ταῦτα D | οἶμαι ταῦτα ceteri (Iunt. Ald.). 12. τὸ δὲ οὕτω διακεῖσθαι *CD* (Iunt. Ald.) | τοῦ δὲ οὕτ. δ. AG (Dind.). Cf. VII 2, 22 οὐκ αἰτιῶμαι οὐδὲ τάδε τὸν θεόν Hell. VII 5, 12 τό γε μὴν ἐντεῦθεν γενόμενον ἔξεστι μὲν τὸ θεῖον αἰτιᾶσθαι cf. Hell. I 7, 31. 16. τουτῳΐ *Hertlein* | τούτῳ libri et edit. cf. V 3, 21. 20. ὁμοίως πένητας πάντας C (Iunt. Ald.) | πάντας ὁμοίως πένητας D, ὁμοίως πάντας πένητας AG (Dind.). 21. αὐτῶν κατορύττουσι *CD* (Iunt. Ald.) | αὐτῶν αὖ κατορύττουσι AG (Dind.) αὖ vitiosum etiam Zeune indicavit. 23. καὶ χρῆσθαι δὲ *scripsi* | καὶ χρῆσθαί τε C, κεχρῆσθαί τε AG (Iunt. Ald.), καὶ χρῆσθαι D (sic Zeune et Nitsche im III. Jahresber. d. ph. V. p. 286), (χρῆσθαί τε Dindorf cum Stephano). Ad καὶ — δὲ cf. V 3, 43: οἵ τε ἄρχοντες καὶ πάντες δὲ οἱ σωφρονοῦντες Mem. I 1, 3. Hell. II 4, 6. — ὥσπερ ἔλεγε καὶ πράττων *Hertlein* | ὥσπερ καὶ ἔλεγε πράττων libri. 24. καὶ τούς τε ἰατροὺς *scripsi* | καὶ ἰατρούς τε D, τούς τε ἰατροὺς CAG (Dind.); τε illi respondet καὶ ante ὁπόσα. 25. τῶν παρ' ἐκείνων λαμβάνων *CD* (Iunt. Ald.) | τοῖς π. ἐ. λ. AG (Dind.).

3, 4. στολὴν τυγχάνω *CD* (sic testatur Schneider de hoc codice) (Iunt. Ald.) | τυγχάνω στολὴν AG (Dind.). 6. σκοπούντοιν αὐτοῖν ταὐτὰ DG (Iunt. Ald.) | σκοποῦσι τὴν αὐτὴν τὰ αὐτὰ C vitiose, σκοπούντοιν ταὐτὰ A (Dind. Lips.) — τοῖς τῶν ἱππέων ἡγεμόσι, δὸς δὲ καὶ D | τοῖς τῶν ἱπ. ἡγε. δός, καὶ C (Iunt. Ald. Dind.) codd. AG hic lacunam habent.

7. *προστάξεις Cobet* p. 385 | *τάξεις* libri — *συσκευοφορήσω CD* (Iunt. Ald.) | *σκευοφορήσω* AG (Dind.); dicit Pheraulas: *συσκευοφορήσω* vestris calonibus. Cf. 4, 27 *συμπρούπεμψε*. 8. *χρήσει μοι* CA (Iunt. Ald.) (nisi quod *χρήσῃ* habent) | *μοι χρήσῃ* DG (*μοι χρήσει* Dind.). 13. *τὸ αὐτὸ τοῦτο CD* (Iunt. Ald.) | *τὸ αὐτὸ δὴ τ. σ.* AG (Dind.). 17. ⟨*τοσοῦτοι*⟩ post *τούτοις inserui*, Hertlein post *ἄλλοι*; cf. VII 4, 16. 20. *ἔλεγεν αὐτοῖς οὕτως CD* | *οὕτως* om. AG (Iunt. Ald. Dind.). 25. (*Σύρων δὲ τῶν*) *ἀποστάντων Γαδάτας Madvig* advers. crit. I p. 357. | *τῶν πάντων Γαδάτας* D, Apostol. Prov. XX 18, *ὁ προστατῶν* CAG (Iunt. Ald. Dind.). 29. *οὐδὲ μεταστρέφεται CD* Apost. | *οὐ μ.* AG (Iunt. Ald. Dind.). Cf. 28 *οὐδὲ μετεστράφη*. 33. *ἔδοξεν αὐτῷ DC* (in hoc compendium quoddam quod circumflexo simile est cf. Lehmann § 17) | *ἔδοξεν αὐτοῦ* AG (Iunt. Ald. Dind.). *αὐτῷ* Stephanus de suo dederat. 34. *οὕτω δὴ τότε ὑπὸ Κύρου κατασταθεῖσα ἡ βασιλέως ἔλασις οὕτως ἔτι καὶ νυνὶ διαμένει, πλὴν scripsi οὕτω δὴ ἡ τότε ὑπὸ Κύρου κατασταθεῖσα ἔλασις οὕτως ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ διαμένει, πλὴν* C (et sic Vat. 987), *οὕτω δὴ τότε ὑπὸ Κύρου κατασταθεῖσα ἡ ἔλασις ἔτι καὶ νῦν οὕτως διαμένει ἡ βασιλέως ἔλασις πλὴν* D, *οὕτω δὴ ἡ τότε ὑπὸ Κύρου κατασταθεῖσα ἔλασις οὕτω ἔτι καὶ νῦν διαμένει ἡ βασιλέως ἔλασις πλὴν* A (Iunt. Ald. Dind., nisi quod altero loco *οὕτως* scribunt), *οὕτω δὴ τότε ὑπὸ Κύρου κατασταθεῖσα ἔλασις πλὴν* G pr. Ab ea lectione quam adiuvante codice C dedi aliquantum differt quod *Cobet* p. 407 proposuit: *οὕτω δὴ τότε ὑπὸ Κύρου κατασταθεῖσα ἔλασις ἔτι καὶ νῦν διαμένει*. Servavi contra Cobetum *οὕτως* ante *ἔτι καὶ νυνὶ* memor loci VIII 4, 5 *οὕτως ἔτι καὶ νῦν διαμένοντα*, servavi deinde *ἡ βασιλέως* propterea quod in sequentibus *ὅταν μὴ θύῃ* subiectum desideratur; quanquam notandum C huic *θύῃ* addere *ὁ βασιλεύς*. Sed non audeo ei soli obsequi, imo censeo, postquam solum *ἔλασις* errore scriptum fuerit, veram lectionem *ἡ βασιλέως ἔλασις* corrigendi causa in margine esse additam; quae correcta lectio, ut saepe factum, postea una cum corrigenda in AD propagata est.

38. ἔγωγε οὕτως CD | οὕτως ἔγωγε AG (Dind.). 39. ἐπλούτησας *Hertlein* | πεπλούτηκας libri. 42. οὕτως ἡδὺ CD Stob. (Ald.) | οὕτως ante ὡς ἀνιαρόν G corr. (Iunt.), οὕτως prorsus om. AG (Dind.).

4, 1. θύσας δὲ καὶ ὁ Κῦρος νικητήρια ἑστιῶν GD (Iunt. Ald.) et A, nisi quod ἔς τινῶν pro ἑστιῶν habet | θύσας δὲ καὶ ὁ Κῦρος καὶ νικητήρια ἑστιῶν C, θύσας δὲ ὁ Κῦρος καὶ νικητήρια ἑστιῶν Ox. (Dind.). Sed optime se habere καὶ ante ὁ Κῦρος, quod optimi quique utriusque familiae codices habent, edocemur verbis 3, 33. Recte igitur contra Weiskium et Dindorfium iam Hertlein et Breitenbach vulgatam restituerunt. Alterum καὶ ante νικητήρια quod in C et Oxon. est, fictum esse ad tollendum asyndeton θύσας — ἑστιῶν „quod tamen ab usu auctoris minime alienum" Zeune intellexit. 4. ⟨διὰ⟩ *inseruit Dind.* 6. ἔργον ἔχειν τὸν ἡδόμενον τούτου κοινωνεῖν *scripsi* | ἔργ. ἔχ. τῶν ἐδομένων τοῦ κοινωνεῖν C libri Gabr., ἔργ. ἔχ. τὸν δεόμενον τούτου κοινωνεῖν D Ox. lib. Meerm. (Ald. nisi quod errore typogr. scribit: τοῦ δεόμενον τὸν κοινωνεῖν), ἔργ. ἔχ. δεόμενον τούτου κοινωνεῖν AG (Iunt. vulg. Dind.); vulgata ἔργον ἔχειν δεόμενον, quae sic explicatur a Zeunio et reliquis: „operam dedisse rogando", propterea locum non habet quod ἔργον ἔχειν „operam dare ut" alibi semper cum infinitivo coniungitur. Mem. II 10, 6 ἔργον εἶχε σκοπεῖν et Ages. 11, 12 ἀεὶ ἀμαυροῦν τὰ τῶν πολεμίων ἔργον εἶχεν; deinde iam Cobet observavit in tribus codicibus *articulum* ante δεόμενον scriptum extare; quibus nunc accedit etiam C codicis quamvis depravatum testimonium τῶν ἐδομένων. Quod Cobet ipse scribi voluit τὸν δεόμενον cum D, id propter sententiam non potest probari; δεόμενος enim significat esurientem, vel propter inopiam edendi appetentem; quis autem *indigere* vel *carere* dicatur *cuppediis vel bellariis?* de his enim cum amicis benigne communicandis agitur ut in Anab. I 9, 25, 26: πολλάκις δὲ χῆνας ἡμιβρώτους etc. — τούτοις ἥσθη Κῦρος. Inde conieci scribendum esse τὸν ἡδόμενον cf. quae infra sequuntur οἷς ἡσθεὶς ἔτυχε.

Gobryas igitur admirabatur Cyrum operam dare, ut qui harum rerum amans esset particeps earum fieret. [*τοὺς παρόντας*] *delevit Cobet* „quod nescio quis propter sqq. *καὶ τῶν ἀπόντων* importune adiecit;" audaculum autem foret conicere *τῶν παρόντων*, quod sententiae conveniret. 7. (*ὥστε ἐπεὶ ἐδεδειπνήκεσαν καὶ*) *πάντα τὰ* ⟨*λοιπὰ*⟩ *πολλὰ ὄντα* *scripsi* | *πάντα τὰ πολλὰ ὄντα* CAG (Iunt. Ald.), *τὰ πάντα πάμπολλα ὄντα* D (*τὰ πάντα πολλὰ ὄντα* inde ex Stephano omnes fere editiones et Dind.). ad *λοιπὰ* quod ante *πολλὰ* excidisse statuo cf. 2, 3 *ταῦτα πάντα πλὴν οἷς αὐτὸς καὶ οἱ σύνδειπνοι χρήσαιντο διεδίδου*, Anab. I 9, 26 *πολλάκις δὲ χῆνας ἡμιβρώτους ἔπεμπε καὶ ἄρτων ἡμίσεα καὶ ἄλλα τοιαῦτα*. 15. *πολλά μοι ἐπιδεικνύῃ* *CD* (Ald.) | *πολλὰ ἐπιδ.* AG (Iunt. Dind.) „nam locus *μοι* requirit." Zeune. 16. *τουτῳΐ* *Hertlein* | *τούτῳ* libri. 22. *ψυρχῷ δ' ἄν, πρὸς τῶν θεῶν, βασιλεῖ* CA (Iunt. Ald.) | *ψυχρῷ δ' ἄν, πρὸς τῶν θεῶν, ἔφη, βασιλεῖ* D, *ψυχρῷ δ' ἂν βασιλεῖ, πρὸς τῶν θεῶν* G (Dind.). 28. *τῶν καταμεινάντων τότε* D cod. Meerm., liber Gabr. | *τῶν κ. τούτων* C, *τῶν κ. τούτων τότε* AG (Iunt. Ald. Dind. coniungentes *τούτων* et *τότε* quas varias lectiones fuisse apparet) verum vidit iam Zeune. 30. *ἐδίδοσαν* *CD* (Iunt. Ald.) | *ἔδοσαν* AG (Dind.) cf. 29 *ἐδίδου* — *ἑκάστῳ ἐδίδοσαν* C (Ald.) | *ἑκ. διέδοσαν* D, *ἑκ. ἔδοσαν* AG (Dind.). 32. *Αἰσθόμενος* *CD* Zon. | *Αἰσθανόμενος* AG (Iunt. Ald. Dind.). 35. *ῥᾴδια εἶναι ἰδεῖν* *CD*AG (Iunt. Ald.) | *ῥᾴδιον εἶναι ἰδ.* unus Vat. 987, qui ex C descriptus nullius auctoritatis est (Dind.). Cf. Hertleinii notam.

5, 2: *εὐτάκτως μὲν ἀνεσκευάζετο, ταχὺ δὲ κατεχωρίζετο* *scripsi* | *εὐτ. μ. κατεσκευάζετο, ταχὺ δὲ κατεχωρίζετο* *CD*, *εὐτ. μ. κατεσκευάζετο καὶ πάλιν ἀνεσκευάζετο, ταχὺ δὲ κατεχωρίζετο* AC corr. in marg. (Dind.), item G nisi quod *κατεχωρίζετο δὲ ταχὺ* collocat (ut G habent Iunt. Ald.). Duae tantum res tractantur 1) *τὸ ἀνασκευάζειν* „aufpacken" quod fit, ubi iter incipitur ad *πορείας* quae 16 commemorantur; tractatur 4: *ὅταν δὲ ἀνασκευάζωνται* — *ἀνῃρῆσθαι*. 2) *τὸ καταχωρίζεσθαι ὅπου δεῖ.*, hoc est res a carris sumptas

(6: κατεχωρίζοντο) suo quamque loco conlocare; hoc fit ubi castra ponuntur, ἐν τῇ στρατοπεδεύσει (6 et 16). Fundamentum totius huius disciplinae est certa quaedam distributio castrorum, qua fit ut suam quaeque res sedem habeat, ut et unde petenda sit et ubi reponenda omnes sciant. Quare hic ordo castrorum ante omnia describitur 3, ad eundem redit scriptor pluribus 5 et 6. Turbam movisse videtur quod in 4 scriptum est ὡσαύτως οὕτως ἔχει καὶ περὶ κατασκευῆς, quibus verbis secundum nos nihil aliud nisi idem ac τὸ καταχωρίζεσθαι significatur vel initium eius actionis. Hoc autem de quo agimus loco postquam errore κατεσκευάζετο scriptum est pro ἀνασκευάζετο, haec vero lectio margini adscripta deinde in orationem recepta cum falsa coniuncta et καὶ πάλιν verbis ab illa distincta esse videtur. Hoc certum, Xenophontem, si tres actiones distinguere voluisset, quod recentiores crediderunt propter illud περὶ κατασκευῆς, ἀνεσκευάζετο in initio positurum fuisse. 7. πλείστου ἄξια πλεονεκτήματα *Schneider* | πλ. ἄξ. ταῦτα κτήματα *CD* et marg. Ox., πλ. ἄξ. τὰ κτήματα AG (Iunt. Ald. Dind.). Ad Schneideri coniecturam adiuvandam afferunt Hipparch. 5, 11: καὶ ἐνθυμούμενος δ' ἂν τὰ ἐν τοῖς πολέμοις πλεονεκτήματα εὕροι ἄν τις τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα σὺν ἀπάτῃ γεγενημένα. Fuit etiam cum de κατορθώματα cogitarem; cf. Hell. VII 1, 7: ἐλάχιστα μὲν ἐσφαλμένοι εἰσί, πλεῖστα δὲ κατωρθωκότες, nisi Phrynichus (ed. Lob. p. 250) praefracte negaret hoc substantivum δόκιμον esse. Quanquam κατόρθωσις invenitur apud. Aeschin. 2, 171. 9. σὺν οἷς μάχονται ὅπλοις *CD*G corr. (Iunt. Ald.) | σὺν deest in AG pr. (Dind.). Sed conferas II 1, 21 τὸ σὺν μαχαίρᾳ καὶ γέρρῳ καὶ θώρακι μάχεσθαι, III 3, 54 ἰέναι εἰς μάχην σὺν ὅπλοις. 13. [οἱ σώφρονες] *delevi*, nam nec σωφρόνων est nec σωφρονιστῶν (quod coniecit Nitsche p. 62) scire ubi nobiles habitent. Sed est etiam in urbibus inprimis τῶν ὑπηρετῶν ipsorum; hi igitur subiectum sunt verbi ἴσασι. 14. ἕκαστα εἶναι τὰ φῦλα *CD* (Ald.) | τὰ φῦλα om. AG (Iunt. Dind.). Cf. § 7: τὴν τῶν φύλων εὐθημοσύνην. Si substantivum Xenophon omisisset,

scripturus fuisse putandus est *διὰ τὸ εἰλικρινεῖς ἑκάστους εἶναι.* 20. *καὶ τῷ Κυαξάρῃ CD* (Ald) | *καὶ τῷ* om. AG (Iunt. Dind.) „perperam" recte observavit Zeune. 23. *συστρατευσαμένων αὐτῷ* C Oxon. (Ald.) | *σ. αὐτῶν* D, *αὐτῷ* om. AG (Iunt. Dind.). 26. *οὗτος ἐπαγγέλλῃ CD* (Ald.) | *οὗτος* om. AG (Iunt.) *οὗτος* opponitur illis *ὑμῖν αὐτοῖς.* 28. *ἔχων ἀνεζεύγνυ; ἔχων* omnes libri et editiones praeter Dind., qui fortasse errore in Lips. ed. omisit.

6, 14 [*ταῦτα — ἐπιστάταις*] *delevit Lincke* — *πᾶσαι δὲ αἱ πορεῖαι* libri omnes (Iunt. Ald.) | *πᾶσι δ. αἱ π.* Dindorf. — *πᾶσαι δὲ συγκεφαλαιοῦνται πολιτικαὶ πράξεις εἰς ὀλίγους ἐπιστάτας Eichler* de Cyropaediae capite extremo (Grimmae 1880) p. 72. | sic D, nisi quod *πολλαὶ* habet ut ceteri: *πολιτικαὶ* coniectura est Eichleri, *πᾶσι δὲ συγκεφαλαιοῦνται πολλαὶ πράξεις ὀλίγοις ἐπιστάταις* CAG (Iunt. Ald. Dind.). 15. *ταῦτα εἰπὼν CD* Med. | *ταῦτα δὲ εἰπὼν* AG (Iunt. Ald.) — *ἀποδείξεως CD* | *ἐπιδείξεως* AG (Iunt. Ald.). *ἀπόδειξις* gravior notio quam *ἐπίδειξις*; haec fit pompae et ostentationis causa Hipparch. 3, 10, illa veri certaminis causa et simul rationis reddendae. Cf. supra § 11 *ὃς δ' ἂν ἐμοὶ — πλεῖστα μὲν ἅρματα, πλείστους δὲ καὶ ἀρίστους ἱππέας ἀποδεικνύῃ; ἀποδεικνύναι* idem quod *ἀποδιδόναι* IV 3, 3. Anab. V 8, 7 et 11: recte iam Stephanus *ἀποδείξεως* praetulerat.

7, 3. *ἐσημαίνετέ μοι* D | *ἐσημήνατέ μοι* CAG (Iunt. Ald.); imperfectum postulat sententia; sequitur etiam imperfectum *ἐγίγνωσκον.* 5. *ταὐτὰ Zeune* | *ταὐτὰ ταῦτα* D, *ταῦτα* CAG (Iunt. Ald.). 7. [*οἶδα*] *delevit Dind.* praef. p. XXIII. — *τελέως με μέγα φρονεῖν Schneider* | *τελέως μέγα φρονεῖν CD* (Dind.), *τελέως με φρονεῖν* AG (Iunt. Ald.). 9. *βασιλείαν με ἤδη σαφηνίσαντα* D (libri Brod.) | *β. με σαφηνίσαντα* C (cum eis libris quos Dind. P et V appellat), *β. σαφ.* AG (Iunt. Ald. Dind.) — *ἐγὼ δ' οὖν Hertlein* | *ἐγὼ οὖν* D, *ἐγὼ δὲ νῦν* CAG (Iunt. Ald. Dind.). 12. *ἐνδεὴς* D | *ἐπιδεὴς* CAG (Iunt. Ald.) *ἐπιδεὴς* apud Xenophontem non invenitur. Cf. Hertlein. 17. *ὡς οὐδὲν ἔτι ἐγὼ ἔσομαι* D | *ὡς οὐδέν εἰμι ἐγὼ ἔτι* CAG (Iunt. Ald. Dind.). Sed futurum

flagitat quod sequitur *ἐπειδὰν τελευτήσω*, receperunt etiam Stephanus et Hertlein. 20. *αὐτὸν εἰκὸς CD* | *εἰκὸς αὐτὸν* AG (Iunt. Ald. Dind.).

8. Uncos capiti 8 a Dindorfio additos ne post Cobeti et Eichleri quidem defensiones removere ausus sum, quanquam concedo nonnulla ab eis recte esse monita. Xenophon si ipse addidisset hanc „appendicem" vel „Nachtrag", ut nos dicimus, puto eum non solum in regum Persarum et Persarum ipsorum *mores* depravatos invecturum fuisse, sed etiam adiecturum, neminem successorum Cyri eis ingenii dotibus eaque imperandi virtute fuisse, qua Cyrus praestiterat. Nec enim id solum egerat Xenophon, ut demonstraret, qui pii et iusti et fortes essent, eos et reges et populos rem suam bene gerere, sed esse artem aliquam et scientiam *τοῦ ἄρχειν*, qua si carerent qui rem publicam gubernarent, etiamsi integerrimis moribus essent, tamen adversis rebus pares esse non posse; qua de arte vel virtute in hac appendice ne verbum quidem invenies. Nec minus mirum quod Xenophon, si re vera fuit, in hoc capite nusquam provocat ad ea quae in Cyropaedia scripserat, nusquam reperies quod alibi in Xenophonteis deprehenditur, *ὡς πρότερον δεδήλωται* vel similia. 3. *οὐδ' ἂν εἷς αὐτοῖς ἐπίστευσεν scripsi* | *οὐδ' ἂν εἷς αὐτοῖς ἐπίστευεν CD* (Ald.), omittunt haec omnia AG (Iunt. Dind.) — *νῦν δὲ δὴ CD* | *νῦν δὲ* AG (Iunt. Ald. Dind.). 9. *χρῷντο εἰς τὰς πράξεις* D | *χρῷντο καὶ εἰς τ. πρ.* CAG (Iunt. Ald.). duplex *καὶ* hoc loco non esse aptum vidit Nitsche III. Jahresber. d. philol. Ver. p. 286. 20. *ἀπὸ ταύτης ἱππότας παρέχεσθαι, οἳ δὴ καὶ ἐστρατεύοντο, εἰ δέοι στρατεύεσθαι, τοὺς δὲ φρουροῦντας πρὸ τῆς χώρας μισθοφόρους εἶναι Nitsche* Burs. Jahresb. p. 61. (Item Eichler p. 53.) | *ἀπὸ τ. ἱππ. παρέχεσθαι, εἰ δέοι στρατεύεσθαι, οἳ δὴ καὶ ἐστρατ., τοὺς δὲ φρ. πρὸ τῆς χ. μ. ε.* C, *ἀπὸ τ. ἱππ. παρέχεσθαι, οἳ δὴ καὶ ἐστρατεύοντο, τοὺς δὲ φρουροῦντας, εἰ δέοι στρατεύεσθαι, πρὸ τ. μ. μ. εἶναι* (D Iunt. Ald.), *εἰ δέοι στρατεύεσθαι* om. AG (Dind.): in archetypo in margine haec fuisse

addita apparet, postquam errore omissa sunt, inde in aliis codicibus alio loco conlocata in aliis omissa. 23. ὥσπερ ⟨οἵ⟩ *ἐπὶ Κύρου τὴν μάχην ποιησάμενοι Nitsche* Burs. Jahresb. p. 62 | *ὥσπερ ἐπὶ Κύρου — ποιησάμενοι* D, *ὥσπερ ἐπὶ Κύρου — ποιησόμενοι* CAG (Iunt. Ald.) cf. etiam 24 *ἐφ' ᾧ Κῦρος αὐτὰ ἐποιήσατο.*

Scribebam Turici mense Aprili anni MDCCCLXXXIII.

Arnoldus Hug.

Summaria.

Lib. I.

Ostendit auctor operis prooemio non adeo difficile videri hominibus imperare, modo quis eorum naturam cognitam prudenter tractare sciat. Quam in rem Cyri affert exemplum, atque ita commode ad narrationem instituendam transit (c. 1.). Cyri genus et corporis animique dotes, eiusdemque educatio puerilis ad leges Persicas instituta, quarum ratio et praestantia explanatur (c. 2.). Duodecim annos natus Cyrus ad avum profectus est, apud quem multa pueriliter quidem, sed ingenue atque ita dixit et fecit ut egregiam mentis et animi indolem ostenderet omniumque amorem sibi conciliaret (c. 3). Exactis pueritiae annis gravitatem et verecundiam induit: aequales obsequio et comitate sibi devincit, inter quos unice tenetur equitandi et venandi studio. Sedecim annos natus tirocinium ponit et documentum artis imperatoriae edit adversus Assyrios. In Persas redeuntem deducunt Medi magno comitatu, quorum unus eius pulchritudine captus aegre ab eo discedit (c. 4.). Transactis modeste et strenue legitimis usque ad aetatem virilem annis a Persis praeficitur exercitui qui Cyaxari mittitur auxilio contra Assyrios (c. 4.). Cyri oratio ad mille duces sui exercitus. Proficiscentem prosequitur Cambyses et cum eo disserit de officiis imperatoris et singulatim quidem de rerum

divinarum cura et de precibus ad deos certa lege faciendis 1.—6., de industria et cura efficiendi ut quisque modestus et probus reperiatur, et ut res necessariae suppetant exercitui 7.—11., de multiplici boni imperatoris scientia 12.—14., de tuenda bona exercitus valetudine, et de exercitationibus hanc in rem instituendis 15.—18., de artibus quibus effici possit ut milites non modo coacti et inviti, sed volentes ac lubentes imperatori pareant 19.—25., de variis artibus superandi hostes 26.—43., de divinatione in rebus suscipiendis adhibenda 44.—46. (c. 6.).

Lib. II.

Cyaxares suas hostiumque copias recenset Cyro et pugnae armorumque genus quod sit ostendit. Cyrus autem ab eo impetrat ut Persis advenientibus nova arma ad bellum felicius gerendum fieri iubeat. Concionibus de mutando armorum genere habitis Persae omnes iisdem quibus homotimi armis ornantur. Cyrus meditationes campestres instituit, et virtutis praemiis propositis studia contentionum honestarum excitat (c. 1.). Convivantium sermones ita moderatur Cyrus ut et delectent et prosint. Lepida quaedam narrantur de simplicitate et fatuitate Persarum plebeiorum. Inde post seria quaedam de praemiis distribuendis rursus ad ludum sermones revocat (c. 2.). Causa de praemiis in concione agitur. Cyrus rem ad deliberandum proponit. E procerum ordine Chrysantas statuit ut in ea re virtutis singulorum ratio habeatur. E plebeiorum ordine Pheraulas praestantissima oratione idem suadet, simulque decernit dignitatis et virtutis iudicium esse Cyro permittendum. Totas centurias Cyrus ob singulares exercitationes ab ipsis institutas epulo excipit (c. 3.). Legatis ab Indorum rege ad Cyaxarem missis Cyrus arcessitus dat responsum. Cyaxari suadet idem ut Armeniorum rex, qui defecerat, ad officium redi-

gatur, et probata re sub venationis specie cum exercitu ad fines eius accedit (c. 4.).

Lib. III.

Armeniae rex cum suis capitur, et iudicii quadam forma defensus a filio in fidem conditionibus aequis recipitur. Regis Armeniorum et filii eius paratum obsequium (c. 1.). Chaldaeos pariter oppressos Cyrus sibi et Armeniis socios adiungit, et utrisque volentibus montes occupatos ipse tenet: quos munire instituit. Legatos ad Indorum regem de pecunia in belli sumtus mutuo sibi danda mittit (c. 2.). Cyrum redeuntem excipiunt honorifice deducuntque abeuntem Armenii. Ornatis et excitatis militibus Cyrus persuadet Cyaxari ut iam in hostium regionem educatur exercitus: in qua praedando et cuncta vastando accedunt ad hostes. Assyriorum et Cyri diversa in castris collocandis ratio. Cyrus principes Persarum ad fortitudinem cohortatur; Assyrius omnem suum exercitum quod sero ab hoc et frustra fieri pluribus docet Cyrus. Magno animo Persae impetum faciunt in Assyrios, qui amissis suorum multis in castra repelluntur (c. 3.).

Lib. IV.

Cyrus ob victoriam reportatam deos et milites honore afficit. De hostibus, qui nocte castra deseruerant, persequendis capitur consilium. Rem impedire conatur Cyaxaris livor et ignavia: sed ab eo impetrat Cyrus ut Medi, qui sponte velint, ipsum sequantur (c. 1.). Interim Hyrcaniorum legati de societate cum Persis ineunda veniunt: quos duces itineris secutus Cyrus cum suis et cum maxima parte Medorum proficiscitur, Hyrcaniosque in fidem recipit. Hostium aggrediendorum et persequendorum modum docet, quos oppressos nullo resistente maxima clade afficit. Cyrus per servos captivos parat commeatum et summa cura pro-

videt ut socios in hostibus persequendis iam occupatos sibi devinciat (c. 2.). Persis qui adhuc equitatu caruerant, persuadet Cyrus Chrysanta adiuvante ut et ipsi equitare discant (c. 3.). Captivi ut contineantur sub imperio, dimittuntur liberi (c. 4.). Cena sumitur et castra custodiuntur. Cyaxares cognito suorum discessu iratus mittit qui confestim illos redire iubeat: sed Cyrus nuntium retinere studet. Mittitur nuntius cum mandatis in Persas ut novos milites mittant, sed cum litteris idem ad Cyaxarem. De praeda dividenda ita Cyrus agit ut equi et omnia quae ad rem equestrem pertinent, Persis ad instituendum equitatum cedant (c. 5.). Gobryas ab Assyrio deficit ad Cyrum. Medi de praeda divisa referunt (c. 6.).

Lib. V.

Cyrus de praeda sibi tributa ornat alios. Panthea, forma et virtute excellens mulier, custodienda committitur Araspae: qui cum adversus Cyrum egregie disputasset de amore, suamque adversus eius illecebras iactasset firmitatem, ad extremum vehementi capitur amore Pantheae. Cyrus de bello persequendo certus explorat Medorum et sociorum voluntatem, num secum manere velint: qui omnes haud dubitanter respondent se ab eo non esse discessuros (c. 1.). Cyrus proficiscitur ad Gobryam: hic se et sua omnia tradit Cyro. Gobryas in castra invitatus Persarum epulandi morem admiratur. Cyrus a Gobrya et Hyrcanio exquirit quae nova sociorum auxilia possint adsciscere; et si via propter Babylonem ducat, non refugiendum, sed nunc maxime illuc iter dirigendum esse docet (c. 2.). Assyria denuo vastata praedae maxima pars tribuitur Gobryae. Cyrus ad Babylonem accedit et Assyrium ad pugnam, sed frustra provocat. Gadatas, regulus sub Assyriorum ditione agens, sed per vim a rege castratus, ad Cyrum transit et castellum quoddam dolo occupatum eidem tradit. Cadusios et Sacas cum Cyro se con-

iunxisse paucis significatur qui maiores copias, ut et Hyrcanii, ad bellum educunt. Gadatas ad oppida sua defendenda proficiscitur, et Cyrus suos hortatur ut ei auxilium ferant docetque quomodo agmen ad iter nocturnum instituti velit. Quibus de causis Cyrus militum duces nominatim appellarit exponitur. Eius cura et sollertia in itinere instituto conficiendo (c. 3.). Gadatas a perfido homine vulneratus servatur a Cyro. Cadusii temere versus Babylona excurrunt et amisso duce magnam contrahunt cladem. Quos Cyrus humaniter monet et meliora edocet, simulque cum novo eorum duce hostes ulciscitur. Pactum conventum de parcendo agricolis. Gadatas relicto domi praesidio cum exercitu Cyri proficiscitur. Cyrus exponit cur in itinere non prope Babylona, sed aliquo spatio remotus praeterire velit. Castellis tribus potitur (c. 4.). Cum novi milites, de quibus nuncius cum mandatis missus erat, e Perside ad Cyaxarem venissent, hic invitatu Cyri eo lubentius in eius castra proficiscitur, quod cum suis exercitibus Medorum agris molestus esse non vult. Cyrus obviam Cyaxari procedit cum equitatu. Altercatio inter Cyaxarem et Cyrum. Cyaxares conciliatus deducitur in tabernaculum et donatur a suis. Dum Cyaxares cum suis cenat, Cyrus in concione amicorum refert de bello gerendo (c. 5.).

Lib. VI.

Ante Cyaxaris tabernaculum congregati socii rogant Cyrum ne dimittat exercitum. Egresso iam Cyaxare decernitur bellum esse prosequendum. Cyrus suadet ut castellis hostium sublatis a suis nova exstruantur. Probato illo consilio Cyrus capit loca hibernis idonea. Equitatus Persarum augetur et instituuntur currus falcati. Araspae, qui Pantheam violare conatus erat, ignoscit Cyrus, eundemque ad hostes simulata fuga iubet transire. Abradatam maritum ut arcessat Cyro persuadet Panthea. Abradatas Cyri rem curulem adiuvat. Plaustra cum

turribus aedificat Cyrus (c. 1.). Indorum legati mittuntur a Cyro ad Assyrium speculandi causa. Cyri studium in apparando bello et exercendis militibus. Indorum narratio de hostium copiis perturbat milites Cyri, quorum metum sedant conciones Cyri et Chrysantae. Decreta expeditione statim suscipienda Cyrus edicit de rebus, quibus praeter arma exercitus debeat esse instructus ad iter (c. 2.). Describitur ordo agminis, et inprimis plaustrorum et impedimentorum. Cyrus e pabulatoribus, quos intercipi iubet, de statu hostium quaerit. Araspas redit et exponit de acie hostium. Accuratius describitur acies Cyri (c. 3.). Armis ornatur exercitus, inprimisque Abradatas munere Pantheae; quae simul virum gravissimis verbis ad fortitudinem hortatur. Cyrus duces convocatos denuo ad spem victoriae excitat (c. 4.).

Lib. VII.

Prandio sumto et sacris rite factis Cyri exercitus omine fausto procedit. Cum iam uterque exercitus esset in conspectu, obequitat Cyrus et suos excitat totamque praelii ineundi rationem docet. Croesus tribus phalangibus invadit Cyri aciem, sed eius utrumque cornu primo impetu fugatur. Abradatas hostes incurrit, et cum nonnullis suorum cadit. Aegyptiorum globus cum fortiter resistit, pedem referunt Persae. Aegyptii tandem, cum a tergo adortus esset Cyrus, caeduntur undique, sed in fidem acceptis assignantur sedes. Quid in hoc praelio plurimum valuerit, breviter commemoratur (c. 1.). Sardibus captis Cyrus Croesum custodiri iubet et ob praedandi libidinem egregie castigat Chaldaeos. Croesum arcessitum humaniter salutat, et eius consilio de non diripienda urbe paret. Exponit Croesus de oraculis Apollinis sibi datis et suam incusat imprudentiam. Cyri clementia erga Croesum (c. 2.). Cyrus audita morte Abradatae funus ei splendidum parat: cumque Panthea prope maritum gladio incu-

buisset, utrique amplissimum poni iubet monumentum (c. 3.). Carum controversias callide componit Adusius. Phrygiam minorem domat Hystaspas. Cyrus cum Croeso eiusque thesauris profectus Sardibus in itinere Phrygibus, Cappadocibus, Arabibusque bello subactis petit Babylonem (c. 4.). Babylonem corona cingit et inde se caute recipit. Quasi ad obsidendam urbem fossa lata profundaque circumducitur. Urbs tandem, Euphrate in fossas derivato, vino somnoque sepulta capitur. Res captae urbis ordinantur. Callida ratione Cyrus instituit ut amici intelligant ipsum raro in conspectum populi venire debere. Artabazus dum exponit quibus de rebus ipse adhuc Cyri consuetudine frui non potuerit, summam rerum a Cyro gestarum repetit. Chrysantas exsistit suasor eorum quae Cyrus maxime expetebat. Corporis custodes eligit Cyrus eunuchos. Satellites regiae et praesidium urbicum instituit. Cyri oratio ad amicos de disciplina procerum constituenda (c. 5.).

Lib. VIII.

Chrysantas assentitur Cyro et persuadet aliis observantiam cultumque regis. Munera palatina instituuntur a Cyro. Quibus artibus effecerit ut saepe in regiae atrio comparerent optimates. Ut eosdem ad virtutis studium excitaret, ipse virtutem coluit omnem. Se suosque exercuit venando. Suum et amicorum cultum habitumque ad splendorem instituit. Servituti sub ipsius imperio addictos ab armorum usu et ab omni liberali exercitatione removit. Principes ne quid novarum rerum molirentur, effecit amore civium, quem sibi conciliavit ita, ut magis sibi quam inter se essent amici; et id quidem his usus artibus (c. 1.): multis cibos de sua mensa mittebat, aliis eos ornabat donis, omnino se benevolum et liberalem adversus eos praebebat: etiam medicos constituebat, qui aegrotantes curarent. Eodem consilio, ut nempe aliquid

dissensionis inter eos aleretur, certamina instituit (c. 2.). Pompa Cyri primum e regia prodeuntis ad loca sacra. Sacris peractis habentur ludi equestres. Pheraulas cum homine plebeio e Sacis colloquitur de divitiarum pretio, eique omnia bona sua donat ita, ut ipse ab eo quantum satis sit ad victum et cultum accipiat (c. 3.). Amicos excipit convivio Cyrus, ubi ioci liberales non desiderantur. Nuptiis Hystaspae cum Gobryae filia conciliatis ceteros convivas cum muneribus dimittit. Socios partim domum dimittit partim secum Babylone manere concedit, quos omnes tam duces quam milites muneribus ornat. Amicis et proceribus convocatis omnes suas copias et opes ostendit (c. 4.). Cyri in Persidem proficiscentis agmen et castrorum ratio describitur. Cyrus ad Cyaxarem devertitur, a quo filia et Media dotis loco ei offertur. Cambysis auctoritate pacta fiunt iurata inter Persas Cyrumque de regno Persico. Cyaxaris filiam ducit uxorem Cyrus (c. 5.). Satrapas provinciarum constituit, quibus eandem morum disciplinam commendat, quae apud ipsum in urbe obtinet. Legatos instituit, qui cum exercitu provincias obeant; angaros item seu veredarios disponit per stationes, qui epistolas summa celeritate quocunque perferant. Asia inde a Syria usque ad mare rubrum Aegyptoque domita habitare instituit modo Babylone modo Susis modo Ecbatanis (c. 6.). Somnio admonitus se parat ad discessum ex hac vita. Cyri morientis oratio ad filios et amicos (c. 7). Appendix commemorat a Cyri institutis defecisse Persas posteriores et deteriores esse factos (c. 8.).

Corrigenda:

p. 289 (VIII 2, 6) v. 3 ab inf. lege: *ἐξειργάσθαι* pro *ἐξεργάσασθαι*.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΚΥΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑ.

Α.

Ἔννοιά ποθ' ἡμῖν ἐγένετο ὅσαι δημοκρατίαι κατε- I.
λύθησαν ὑπὸ τῶν ἄλλως πως βουλομένων πολιτεύεσθαι μᾶλλον ἢ ἐν δημοκρατίᾳ, ὅσαι τ' αὖ μοναρχίαι, ὅσαι τε ὀλιγαρχίαι ἀνῄρηνται ἤδη ὑπὸ δήμων, καὶ ὅσοι τυραννεῖν ἐπιχειρήσαντες οἱ μὲν αὐτῶν καὶ ταχὺ πάμπαν κατελύθησαν, οἱ δὲ κἂν ὁποσονοῦν χρόνον ἄρχοντες διαγένωνται, θαυμάζονται ὡς σοφοί τε καὶ εὐτυχεῖς ἄνδρες γεγενημένοι. πολλοὺς δ' ἐδοκοῦμεν καταμεμαθηκέναι καὶ ἐν ἰδίοις οἴκοις τοὺς μὲν ἔχοντας καὶ πλείονας οἰκέτας, τοὺς δὲ καὶ πάνυ ὀλίγους, καὶ ὅμως οὐδὲ τοῖς ὀλίγοις τούτοις πάνυ τι δυναμένους χρῆσθαι πειθομένοις τοὺς δεσπότας. ἔτι δὲ πρὸς 2
τούτοις ἐνενοοῦμεν ὅτι ἄρχοντες μέν εἰσι καὶ οἱ βουκόλοι τῶν βοῶν καὶ οἱ ἱπποφορβοὶ τῶν ἵππων, καὶ πάντες δὲ οἱ καλούμενοι νομεῖς ὧν ἂν ἐπιστατῶσι ζῴων εἰκότως ἂν ἄρχοντες τούτων νομίζοιντο· πάσας τοίνυν ταύτας τὰς ἀγέλας ἐδοκοῦμεν ὁρᾶν μᾶλλον ἐθελούσας πείθεσθαι τοῖς νομεῦσιν ἢ τοὺς ἀνθρώπους τοῖς ἄρχουσι. πορεύονταί τε γὰρ αἱ ἀγέλαι ᾗ

ἂν αὐτὰς εὐθύνωσιν οἱ νομεῖς, νέμονταί τε χωρία ἐφ' ὁποῖα ἂν αὐτὰς ἐπάγωσιν, ἀπέχονταί τε ὧν ἂν αὐτὰς ἀπείργωσι· καὶ τοῖς καρποῖς τοίνυν τοῖς γιγνομένοις ἐξ αὐτῶν ἐῶσι τοὺς νομέας χρῆσθαι οὕτως ὅπως ἂν αὐτοὶ βούλωνται. ἔτι τοίνυν οὐδεμίαν πώποτε ἀγέλην ᾐσθήμεθα συστᾶσαν ἐπὶ τὸν νομέα οὔτε ὡς μὴ πείθεσθαι οὔτε ὡς μὴ ἐπιτρέπειν τῷ καρπῷ χρῆσθαι, ἀλλὰ καὶ χαλεπώτεραί εἰσιν αἱ ἀγέλαι πᾶσι τοῖς ἀλλοφύλοις ἢ τοῖς ἄρχουσί τε καὶ ὠφελουμένοις ἀπ' αὐτῶν· ἄνθρωποι δὲ ἐπ' οὐδένας μᾶλλον συνίστανται ἢ ἐπὶ τούτους οὓς ἂν αἴσθωνται ἄρχειν ἑαυτῶν ἐπι-
3 χειροῦντας. ὅτε μὲν δὴ ταῦτα ἐνεθυμούμεθα, οὕτως ἐγιγνώσκομεν περὶ αὐτῶν, ὡς ἀνθρώπῳ πεφυκότι πάντων τῶν ἄλλων ῥᾷον εἴη ζῴων ἢ ἀνθρώπων ἄρχειν. ἐπειδὴ δὲ ἐνενοήσαμεν ὅτι Κῦρος ἐγένετο Πέρσης, ὃς παμπόλλους μὲν ἀνθρώπους ἐκτήσατο πειθομένους ἑαυτῷ, παμπόλλας δὲ πόλεις, πάμπολλα δὲ ἔθνη, ἐκ τούτου δὴ ἠναγκαζόμεθα μετανοεῖν μὴ οὔτε τῶν ἀδυνάτων οὔτε τῶν χαλεπῶν ἔργων ᾖ τὸ ἀνθρώπων ἄρχειν, ἤν τις ἐπισταμένως τοῦτο πράττῃ. Κύρῳ γοῦν ἴσμεν ἐθελήσαντας πείθεσθαι τοὺς μὲν ἀπέχοντας παμπόλλων ἡμερῶν ὁδόν, τοὺς δὲ καὶ μηνῶν, τοὺς δὲ οὐδ' ἑωρακότας πώποτ' αὐτόν, τοὺς δὲ καὶ εὖ εἰδότας
4 ὅτι οὐδ' ἂν ἴδοιεν, καὶ ὅμως ἤθελον αὐτῷ ὑπακούειν. καὶ γάρ τοι τοσοῦτον διήνεγκε τῶν ἄλλων βασιλέων, καὶ τῶν πατρίους ἀρχὰς παρειληφότων καὶ τῶν δι' ἑαυτῶν κτησαμένων, ὥσθ' ὁ μὲν Σκύθης καίπερ παμπόλλων ὄντων Σκυθῶν ἄλλου μὲν οὐδενὸς δύναιτ' ἂν ἔθνους ἐπάρξαι, ἀγαπῴη δ' ἂν εἰ τοῦ ἑαυτοῦ ἔθνους ἄρχων διαγένοιτο, καὶ ὁ Θρᾷξ Θρᾳκῶν καὶ ὁ Ἰλλυριὸς

Ἰλλυριῶν, καὶ τἄλλα δὲ ὡσαύτως ἔθνη ἀκούομεν τά
γοῦν ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἔτι καὶ νῦν αὐτόνομα εἶναι [λέγε-
ται] καὶ λελύσθαι ἀπ' ἀλλήλων· Κῦρος δὲ παραλαβὼν
ὡσαύτως οὕτω καὶ τὰ ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἔθνη αὐτόνομα
ὄντα ὁρμηθεὶς σὺν ὀλίγῃ Περσῶν στρατιᾷ ἑκόντων
μὲν ἡγήσατο Μήδων, ἑκόντων δὲ Ὑρκανίων, κατε-
στρέψατο δὲ Σύρους, Ἀσσυρίους, Ἀραβίους, Καππα-
δόκας, Φρύγας ἀμφοτέρους, Λυδούς, Κᾶρας, Φοίνι-
κας, Βαβυλωνίους, ἦρξε δὲ Βακτρίων καὶ Ἰνδῶν καὶ
Κιλίκων, ὡσαύτως δὲ Σακῶν καὶ Παφλαγόνων καὶ
Μαγαδιδῶν, καὶ ἄλλων δὲ παμπόλλων ἐθνῶν, ὧν
οὐδ' ἂν τὰ ὀνόματα ἔχοι τις εἰπεῖν, ἐπῆρξε δὲ καὶ
Ἑλλήνων τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, καταβὰς δ' ἐπὶ θάλατταν
καὶ Κυπρίων καὶ Αἰγυπτίων. καὶ τοίνυν τούτων τῶν 5
ἐθνῶν ἦρξεν οὔτε αὐτῷ ὁμογλώττων ὄντων οὔτε ἀλλή-
λοις, καὶ ὅμως ἐδυνάσθη ἐφικέσθαι μὲν ἐπὶ τοσαύτην
γῆν τῷ ἀφ' ἑαυτοῦ φόβῳ, ὥστε καταπλῆξαι πάντας
καὶ μηδένα ἐπιχειρεῖν αὐτῷ, ἐδυνάσθη δὲ ἐπιθυμίαν
ἐμβαλεῖν τοσαύτην τοῦ αὐτῷ χαρίζεσθαι ὥστε ἀεὶ τῇ
αὐτοῦ γνώμῃ ἀξιοῦν κυβερνᾶσθαι, ἀνηρτήσατο δὲ το-
σαῦτα φῦλα ὅσα καὶ διελθεῖν ἔργον ἐστίν, ὅποι ἂν
ἄρξηταί τις πορεύεσθαι ἀπὸ τῶν βασιλείων, ἤν τε
πρὸς ἕω ἤν τε πρὸς ἑσπέραν ἤν τε πρὸς ἄρκτον ἤν
τε πρὸς μεσημβρίαν. ἡμεῖς μὲν δὴ ὡς ἄξιον ὄντα θαυ- 6
μάζεσθαι τοῦτον τὸν ἄνδρα ἐσκεψάμεθα τίς ποτ' ὢν
γενεὰν καὶ ποίαν τινὰ φύσιν ἔχων καὶ ποίᾳ τινὶ παι-
δείᾳ παιδευθεὶς τοσοῦτον διήνεγκεν εἰς τὸ ἄρχειν ἀν-
θρώπων. ὅσα οὖν καὶ ἐπυθόμεθα καὶ ᾐσθῆσθαι δο-
κοῦμεν περὶ αὐτοῦ, ταῦτα πειρασόμεθα διηγήσασθαι.

Πατρὸς μὲν δὴ ὁ Κῦρος λέγεται γενέσθαι Καμ- II

βύσου Περσῶν βασιλέως· ὁ δὲ Καμβύσης οὗτος τοῦ
Περσειδῶν γένους ἦν· οἱ δὲ Περσεῖδαι ἀπὸ Περσέως
κλῄζονται· μητρὸς δὲ ὁμολογεῖται Μανδάνης γενέσθαι·
ἡ δὲ Μανδάνη αὕτη Ἀστυάγους ἦν θυγάτηρ τοῦ Μή-
δων γενομένου βασιλέως. φῦναι δὲ ὁ Κῦρος λέγεται
καὶ ᾄδεται ἔτι καὶ νῦν ὑπὸ τῶν βαρβάρων εἶδος μὲν
κάλλιστος, ψυχὴν δὲ φιλανθρωπότατος καὶ φιλομαθέ-
στατος καὶ φιλοτιμότατος, ὥστε πάντα μὲν πόνον
ἀνατλῆναι, πάντα δὲ κίνδυνον ὑπομεῖναι τοῦ ἐπαι-
2 νεῖσθαι ἕνεκα. φύσιν μὲν δὴ τῆς μορφῆς καὶ τῆς
ψυχῆς τοιαύτην ἔχων διαμνημονεύεται· ἐπαιδεύθη γε
μὴν ἐν Περσῶν νόμοις· οὗτοι δὲ δοκοῦσιν οἱ νόμοι
ἄρχεσθαι τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ ἐπιμελόμενοι οὐκ ἔνθεν-
περ ἐν ταῖς πλείσταις πόλεσιν ἄρχονται. αἱ μὲν γὰρ
πλεῖσται πόλεις ἀφεῖσαι παιδεύειν ὅπως τις ἐθέλει
τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας, καὶ αὐτοὺς τοὺς πρεσβυτέρους
ὅπως ἐθέλουσι διάγειν, ἔπειτα προστάττουσιν αὐτοῖς
μὴ κλέπτειν μηδὲ ἁρπάζειν, μὴ βίᾳ εἰς οἰκίαν παριέ-
ναι, μὴ παίειν ὃν μὴ δίκαιον, μὴ μοιχεύειν, μὴ ἀπει-
θεῖν ἄρχοντι, καὶ τἄλλα τὰ τοιαῦτα ὡσαύτως· ἢν δέ
3 τις τούτων τι παραβαίνῃ, ζημίαν αὐτοῖς ἐπέθεσαν. οἱ
δὲ Περσικοὶ νόμοι προλαβόντες ἐπιμέλονται ὅπως τὴν
ἀρχὴν μὴ τοιοῦτοι ἔσονται οἱ πολῖται οἷοι πονηροῦ
τινος ἢ αἰσχροῦ ἔργου ἐφίεσθαι. ἐπιμέλονται δὲ ὧδε.
ἔστιν αὐτοῖς ἐλευθέρα ἀγορὰ καλουμένη, ἔνθα τά τε
βασίλεια καὶ τἄλλα ἀρχεῖα πεποίηται. ἐντεῦθεν τὰ μὲν
ὤνια καὶ οἱ ἀγοραῖοι καὶ αἱ τούτων φωναὶ καὶ ἀπει-
ροκαλίαι ἀπελήλανται εἰς ἄλλον τόπον, ὡς μὴ μιγνύ-
ηται ἡ τούτων τύρβη τῇ τῶν πεπαιδευμένων εὐκοσμίᾳ.
4 διῄρηται δὲ αὕτη ἡ ἀγορὰ ἡ περὶ τὰ ἀρχεῖα τέτταρα

μέρη· τούτων δ' ἔστιν ἓν μὲν παισίν, ἓν δὲ ἐφήβοις,
ἄλλο τελείοις ἀνδράσιν, ἄλλο τοῖς ὑπὲρ τὰ στρατεύ-
σιμα ἔτη γεγονόσι. νόμῳ δ' εἰς τὰς ἑαυτῶν χώρας
ἕκαστοι τούτων πάρεισιν, οἱ μὲν παῖδες ἅμα τῇ ἡμέρᾳ
καὶ οἱ τέλειοι ἄνδρες, οἱ δὲ γεραίτεροι ἡνίκ' ἂν
ἑκάστῳ προχωρῇ, πλὴν ἐν ταῖς τεταγμέναις ἡμέραις,
ἐν αἷς αὐτοὺς δεῖ παρεῖναι. οἱ δὲ ἔφηβοι καὶ κοιμῶν-
ται περὶ τὰ ἀρχεῖα σὺν τοῖς γυμνητικοῖς ὅπλοις πλὴν
τῶν γεγαμηκότων· οὗτοι δὲ οὔτε ἐπιζητοῦνται, ἢν μὴ
προῤῥηθῇ παρεῖναι, οὔτε πολλάκις ἀπεῖναι καλόν. ἄρ- 5
χοντες δ' ἐφ' ἑκάστῳ τούτων τῶν μερῶν εἰσι δώδεκα·
δώδεκα γὰρ καὶ Περσῶν φυλαὶ διῄρηνται. καὶ ἐπὶ μὲν
τοῖς παισὶν ἐκ τῶν γεραιτέρων ᾑρημένοι εἰσὶν οἳ ἂν
δοκῶσι τοὺς παῖδας βελτίστους ἀποδεικνύναι· ἐπὶ δὲ
τοῖς ἐφήβοις ἐκ τῶν τελείων ἀνδρῶν οἳ ἂν αὖ τοὺς
ἐφήβους βελτίστους δοκῶσι παρέχειν· ἐπὶ δὲ τοῖς τελεί-
οις ἀνδράσιν οἳ ἂν δοκῶσι παρέχειν αὐτοὺς μάλιστα
τὰ τεταγμένα ποιοῦντας καὶ τὰ παραγγελλόμενα ὑπὸ
τῆς μεγίστης ἀρχῆς· εἰσὶ δὲ καὶ τῶν γεραιτέρων προ-
στάται ᾑρημένοι, [οἳ προστατεύουσιν,] ὅπως καὶ οὗτοι
τὰ καθήκοντα ἀποτελῶσιν. ἃ δὲ ἑκάστῃ ἡλικίᾳ προσ-
τέτακται ποιεῖν διηγησόμεθα, ὡς μᾶλλον δῆλον γένη-
ται ᾗ ἐπιμέλονται ὡς ἂν βέλτιστοι εἶεν οἱ πολῖται. οἱ 6
μὲν δὴ παῖδες εἰς τὰ διδασκαλεῖα φοιτῶντες διάγουσι
μανθάνοντες δικαιοσύνην· καὶ λέγουσιν ὅτι ἐπὶ τοῦτο
ἔρχονται ὥσπερ παρ' ἡμῖν ὅτι γράμματα μαθησόμενοι.
οἱ δ' ἄρχοντες αὐτῶν διατελοῦσι τὸ πλεῖστον τῆς
ἡμέρας δικάζοντες αὐτοῖς. γίγνεται γὰρ δὴ καὶ παισὶ
πρὸς ἀλλήλους ὥσπερ ἀνδράσιν ἐγκλήματα καὶ κλοπῆς
καὶ ἁρπαγῆς καὶ βίας καὶ ἀπάτης καὶ κακολογίας καὶ

ἄλλων οἵων δὴ εἰκός. οὓς δ' ἂν γνῶσι τούτων τι ἀδι-
7 κοῦντας, τιμωροῦνται. κολάζουσι δὲ καὶ ὃν ἂν ἀδίκως
ἐγκαλοῦντα εὑρίσκωσι. δικάζουσι δὲ καὶ ἐγκλήματος
οὗ ἕνεκα ἄνθρωποι μισοῦσι μὲν ἀλλήλους μάλιστα,
δικάζονται δὲ ἥκιστα, ἀχαριστίας, καὶ ὃν ἂν γνῶσι
δυνάμενον μὲν χάριν ἀποδιδόναι, μὴ ἀποδιδόντα δέ,
κολάζουσι καὶ τοῦτον ἰσχυρῶς. οἴονται γὰρ τοὺς ἀχα-
ρίστους καὶ περὶ θεοὺς ἂν μάλιστα ἀμελῶς ἔχειν καὶ
περὶ γονέας καὶ πατρίδα καὶ φίλους. ἕπεσθαι δὲ δοκεῖ
μάλιστα τῇ ἀχαριστίᾳ ἡ ἀναισχυντία· καὶ γὰρ αὕτη
8 μεγίστη δοκεῖ εἶναι ἐπὶ πάντα τὰ αἰσχρὰ ἡγεμών. δι-
δάσκουσι δὲ τοὺς παῖδας καὶ σωφροσύνην· μέγα δὲ
συμβάλλεται εἰς τὸ μανθάνειν σωφρονεῖν αὐτοὺς ὅτι
καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ὁρῶσιν ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν σω-
φρόνως διάγοντας. διδάσκουσι δὲ αὐτοὺς καὶ πείθε-
σθαι τοῖς ἄρχουσι· μέγα δὲ καὶ εἰς τοῦτο συμβάλλεται
ὅτι ὁρῶσι τοὺς πρεσβυτέρους πειθομένους τοῖς ἄρχου-
σιν ἰσχυρῶς. διδάσκουσι δὲ καὶ ἐγκράτειαν γαστρὸς
καὶ ποτοῦ· μέγα δὲ καὶ εἰς τοῦτο συμβάλλεται ὅτι
ὁρῶσι τοὺς πρεσβυτέρους οὐ πρόσθεν ἀπιόντας γα-
στρὸς ἕνεκα πρὶν ἂν ἀφῶσιν οἱ ἄρχοντες, καὶ ὅτι οὐ
παρὰ μητρὶ σιτοῦνται οἱ παῖδες, ἀλλὰ παρὰ τῷ διδα-
σκάλῳ, ὅταν οἱ ἄρχοντες σημήνωσι. φέρονται δὲ οἴκο-
θεν σῖτον μὲν ἄρτον, ὄψον δὲ κάρδαμον, πιεῖν δέ,
ἤν τις διψῇ, κώθωνα, ὡς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἀρύσα-
σθαι. πρὸς δὲ τούτοις μανθάνουσι καὶ τοξεύειν καὶ
ἀκοντίζειν. μέχρι μὲν δὴ ἓξ ἢ ἑπτακαίδεκα ἐτῶν ἀπὸ
γενεᾶς οἱ παῖδες ταῦτα πράττουσιν, ἐκ τούτου δὲ εἰς
9 τοὺς ἐφήβους ἐξέρχονται. οὗτοι δ' αὖ οἱ ἔφηβοι διά-
γουσιν ὧδε. δέκα ἔτη ἀφ' οὗ ἂν ἐκ παίδων ἐξέλθωσι

κοιμῶνται μὲν περὶ τὰ ἀρχεῖα, ὥσπερ προειρήκαμεν,
καὶ φυλακῆς ἕνεκα τῆς πόλεως καὶ σωφροσύνης· δοκεῖ
γὰρ αὕτη ἡ ἡλικία μάλιστα ἐπιμελείας δεῖσθαι· παρ-
έχουσι δὲ καὶ τὴν ἡμέραν ἑαυτοὺς τοῖς ἄρχουσι χρῆ-
σθαι ἤν τι δέωνται ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ. καὶ ὅταν μὲν
δέῃ, πάντες μένουσι περὶ τὰ ἀρχεῖα· ὅταν δὲ ἐξίῃ
βασιλεὺς ἐπὶ θήραν, ἐξάγει τὴν ἡμίσειαν τῆς φυλακῆς·
ποιεῖ δὲ τοῦτο πολλάκις τοῦ μηνός. ἔχειν δὲ δεῖ τοὺς
ἐξιόντας τόξα καὶ παρὰ τὴν φαρέτραν ἐν κολεῷ κο-
πίδα ἢ σάγαριν, ἔτι δὲ γέρρον καὶ παλτὰ δύο, ὥστε
τὸ μὲν ἀφεῖναι, τῷ δ', ἐὰν δέῃ, ἐκ χειρὸς χρῆσθαι.
διὰ τοῦτο δὲ δημοσίᾳ τοῦ θηρᾶν ἐπιμέλονται, καὶ 10
βασιλεὺς ὥσπερ καὶ ἐν πολέμῳ ἡγεμών ἐστιν αὐτοῖς
καὶ αὐτός τε θηρᾷ καὶ τῶν ἄλλων ἐπιμέλεται ὅπως
ἂν θηρῶσιν, ὅτι ἀληθεστάτη αὐτοῖς δοκεῖ εἶναι αὕτη
ἡ μελέτη τῶν πρὸς τὸν πόλεμον. καὶ γὰρ πρῴ ἀνί-
στασθαι ἐθίζει καὶ ψύχη καὶ θάλπη ἀνέχεσθαι, γυμ-
νάζει δὲ καὶ ὁδοιπορίαις καὶ δρόμοις, ἀνάγκη δὲ καὶ
τοξεῦσαι θηρίον καὶ ἀκοντίσαι ὅπου ἂν παραπίπτῃ.
καὶ τὴν ψυχὴν δὲ πολλάκις ἀνάγκη θήγεσθαι ὅταν τι
τῶν ἀλκίμων θηρίων ἀνθιστῆται· παίειν μὲν γὰρ δή-
που δεῖ τὸ ὁμόσε γιγνόμενον, φυλάξασθαι δὲ τὸ ἐπι-
φερόμενον· ὥστε οὐ ῥᾴδιον εὑρεῖν τί ἐν τῇ θήρᾳ
ἄπεστι τῶν ἐν πολέμῳ παρόντων. ἐξέρχονται δὲ ἐπὶ 11
τὴν θήραν ἄριστον ἔχοντες πλεῖον μέν, ὡς τὸ εἰκός,
τῶν παίδων, τἄλλα δὲ ὅμοιον. καὶ θηρῶντες μὲν οὐκ
ἂν ἀριστήσειαν, ἢν δέ τι δεήσῃ ἢ θηρίου ἕνεκα ἐπι-
καταμεῖναι ἢ ἄλλως ἐθελήσωσι διατρῖψαι περὶ τὴν θή-
ραν, τὸ οὖν ἄριστον τοῦτο δειπνήσαντες τὴν ὑστεραίαν
αὖ θηρῶσι μέχρι δείπνου, καὶ μίαν ἄμφω τούτω τὼ

ἡμέρα λογίζονται, ὅτι μιᾶς ἡμέρας σῖτον δαπανῶσι. τοῦτο δὲ ποιοῦσι τοῦ ἐθίζεσθαι ἕνεκα, ἵν' ἐάν τι καὶ ἐν πολέμῳ δεήσῃ, δύνωνται τοῦτο ποιεῖν. καὶ ὄψον δὲ τοῦτο ἔχουσιν οἱ τηλικοῦτοι ὅ,τι ἂν θηράσωσιν· εἰ δὲ μή, τὸ κάρδαμον. εἰ δέ τις αὐτοὺς οἴεται ἢ ἐσθίειν ἀηδῶς, ὅταν κάρδαμον μόνον ἔχωσιν ἐπὶ τῷ σίτῳ, ἢ πίνειν ἀηδῶς, ὅταν ὕδωρ πίνωσιν, ἀναμνησθήτω πῶς μὲν ἡδὺ μᾶζα καὶ ἄρτος πεινῶντι φαγεῖν, πῶς δὲ ἡδὺ ὕδωρ πιεῖν διψῶντι. αἱ δ' αὖ μένουσαι φυ-
12 λαὶ διατρίβουσι μελετῶσαι τά τε ἄλλα ἃ παῖδες ὄντες ἔμαθον καὶ τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν, καὶ διαγωνιζόμενοι ταῦτα πρὸς ἀλλήλους διατελοῦσιν. εἰσὶ δὲ καὶ δημόσιοι τούτων ἀγῶνες καὶ ἆθλα προτίθεται· ἐν ᾗ δ' ἂν τῶν φυλῶν πλεῖστοι ὦσι δαημονέστατοι καὶ ἀνδρικώτατοι καὶ εὐπιστότατοι, ἐπαινοῦσιν οἱ πολῖται καὶ τιμῶσιν οὐ μόνον τὸν νῦν ἄρχοντα αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὅστις αὐτοὺς παῖδας ὄντας ἐπαίδευσε. χρῶνται δὲ τοῖς μένουσι τῶν ἐφήβων αἱ ἀρχαί, ἤν τι ἢ φρουρῆσαι δεήσῃ ἢ κακούργους ἐρευνῆσαι ἢ λῃστὰς ὑποδραμεῖν ἢ καὶ ἄλλο τι ὅσα ἰσχύος ἢ τάχους ἔργα ἐστί. ταῦτα μὲν δὴ οἱ ἔφηβοι πράττουσιν. ἐπειδὰν δὲ τὰ δέκα ἔτη διατελέσωσιν, ἐξέρχονται εἰς τοὺς τελείους
13 ἄνδρας. ἀφ' οὗ δ' ἂν ἐξέλθωσι χρόνου οὗτοι αὖ πέντε καὶ εἴκοσιν ἔτη διάγουσιν ὧδε. πρῶτον μὲν ὥσπερ οἱ ἔφηβοι παρέχουσιν ἑαυτοὺς ταῖς ἀρχαῖς χρῆσθαι, ἤν τι δέῃ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ, ὅσα φρονούντων τε ἤδη ἔργα ἐστὶ καὶ ἔτι δυναμένων. ἢν δέ ποι δέῃ στρατεύεσθαι, τόξα μὲν οἱ οὕτω πεπαιδευμένοι οὐκέτι ἔχοντες οὐδὲ παλτὰ στρατεύονται, τὰ δ' ἀγχέμαχα ὅπλα καλούμενα, θώρακά τε περὶ τοῖς στέρνοις καὶ γέρρον ἐν τῇ ἀρι-

στερᾷ, οἱόνπερ γράφονται οἱ Πέρσαι ἔχοντες, ἐν δὲ
τῇ δεξιᾷ μάχαιραν ἢ κοπίδα. καὶ αἱ ἀρχαὶ δὲ πᾶσαι
ἐκ τούτων καθίστανται πλὴν οἱ τῶν παίδων διδά-
σκαλοι. ἐπειδὰν δὲ τὰ πέντε καὶ εἴκοσιν ἔτη διατελέ-
σωσιν, εἴησαν μὲν ἂν οὗτοι πλεῖόν τι γεγονότες ἢ τὰ
πεντήκοντα ἔτη ἀπὸ γενεᾶς· ἐξέρχονται δὲ τηνικαῦτα
εἰς τοὺς γεραιτέρους ὄντας τε καὶ καλουμένους. οἱ δ' 14
αὖ γεραίτεροι οὗτοι στρατεύονται μὲν οὐκέτι ἔξω τῆς
ἑαυτῶν, οἴκοι δὲ μένοντες δικάζουσι τά τε κοινὰ καὶ
τὰ ἴδια πάντα. καὶ θανάτου δὲ οὗτοι κρίνουσι, καὶ
τὰς ἀρχὰς οὗτοι πάσας αἱροῦνται· καὶ ἤν τις ἢ ἐν
ἐφήβοις ἢ ἐν τελείοις ἀνδράσιν ἐλλίπῃ τι τῶν νομί-
μων, φαίνουσι μὲν οἱ φύλαρχοι ἕκαστοι καὶ τῶν ἄλλων
ὁ βουλόμενος, οἱ δὲ γεραίτεροι ἀκούσαντες ἐκκρίνου-
σιν· ὁ δὲ ἐκκριθεὶς ἄτιμος διατελεῖ τὸν λοιπὸν βίον.

Ἵνα δὲ σαφέστερον δηλωθῇ πᾶσα ἡ Περσῶν πο- 15
λιτεία, μικρὸν ἐπάνειμι· νῦν γὰρ ἐν βραχυτάτῳ ἂν
δηλωθείη διὰ τὰ προειρημένα. λέγονται μὲν γὰρ Πέρ-
σαι ἀμφὶ τὰς δώδεκα μυριάδας εἶναι· τούτων δ' οὐ-
δεὶς ἀπελήλαται νόμῳ τιμῶν καὶ ἀρχῶν, ἀλλ' ἔξεστι
πᾶσι Πέρσαις πέμπειν τοὺς ἑαυτῶν παῖδας εἰς τὰ
κοινὰ τῆς δικαιοσύνης διδασκαλεῖα. ἀλλ' οἱ μὲν δυ-
νάμενοι τρέφειν τοὺς παῖδας ἀργοῦντας πέμπουσιν, οἱ
δὲ μὴ δυνάμενοι οὐ πέμπουσιν. οἳ δ' ἂν παιδευθῶσι
παρὰ τοῖς δημοσίοις διδασκάλοις, ἔξεστιν αὐτοῖς ἐν
τοῖς ἐφήβοις νεανισκεύεσθαι, τοῖς δὲ μὴ διαπαιδευ-
θεῖσιν οὕτως οὐκ ἔξεστιν. οἳ δ' ἂν αὖ ἐν τοῖς ἐφή-
βοις διατελέσωσι τὰ νόμιμα ποιοῦντες, ἔξεστι τούτοις
εἰς τοὺς τελείους ἄνδρας συναλίζεσθαι καὶ ἀρχῶν καὶ
τιμῶν μετέχειν, οἳ δ' ἂν μὴ διαγένωνται ἐν τοῖς ἐφή-

βοις, οὐκ εἰσέρχονται εἰς τοὺς τελείους. οἳ δ' ἂν αὖ ἐν τοῖς τελείοις διαγένωνται ἀνεπίληπτοι, οὗτοι τῶν γεραιτέρων γίγνονται. οὕτω μὲν δὴ οἱ γεραίτεροι διὰ πάντων τῶν καλῶν ἐληλυθότες καθίστανται· καὶ ἡ πολιτεία αὕτη, ᾗ οἴονται χρώμενοι βέλτιστοι ἂν εἶναι.
16 καὶ νῦν δὲ ἔτι ἐμμένει μαρτύρια καὶ τῆς μετρίας διαίτης αὐτῶν καὶ τοῦ ἐκπονεῖσθαι τὴν δίαιταν. αἰσχρὸν μὲν γὰρ ἔτι καὶ νῦν ἐστι Πέρσαις καὶ τὸ πτύειν καὶ τὸ ἀπομύττεσθαι καὶ τὸ φύσης μεστοὺς φαίνεσθαι, αἰσχρὸν δέ ἐστι καὶ τὸ ἰόντα ποι φανερὸν γενέσθαι ἢ τοῦ οὐρῆσαι ἕνεκα ἢ καὶ ἄλλου τινὸς τοιούτου. ταῦτα δὲ οὐκ ἂν ἐδύναντο ποιεῖν, εἰ μὴ καὶ διαίτῃ μετρίᾳ ἐχρῶντο καὶ τὸ ὑγρὸν ἐκπονοῦντες ἀνήλισκον, ὥστε ἄλλῃ πῃ ἀποχωρεῖν. ταῦτα μὲν δὴ κατὰ πάντων Περσῶν ἔχομεν λέγειν· οὗ δ' ἕνεκα ὁ λόγος ὡρμήθη, νῦν λέξομεν τὰς Κύρου πράξεις ἀρξάμενοι ἀπὸ παιδός.

III. Κῦρος γὰρ μέχρι μὲν δώδεκα ἐτῶν ἢ ὀλίγῳ πλεῖον ταύτῃ τῇ παιδείᾳ ἐπαιδεύθη, καὶ πάντων τῶν ἡλίκων διαφέρων ἐφαίνετο καὶ εἰς τὸ ταχὺ μανθάνειν ἃ δέοι καὶ εἰς τὸ καλῶς καὶ ἀνδρείως ἕκαστα ποιεῖν. ἐκ δὲ τούτου τοῦ χρόνου μετεπέμψατο Ἀστυάγης τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα καὶ τὸν παῖδα αὐτῆς· ἰδεῖν γὰρ ἐπεθύμει, ὅτι ἤκουεν αὐτὸν καλὸν κἀγαθὸν εἶναι. ἔρχεται δ' αὐτή τε ἡ Μανδάνη πρὸς τὸν πατέρα καὶ τὸν Κῦρον
2 τὸν υἱὸν ἔχουσα. ὡς δὲ ἀφίκετο τάχιστα καὶ ἔγνω ὁ Κῦρος τὸν Ἀστυάγην τῆς μητρὸς πατέρα ὄντα, εὐθὺς οἷα δὴ παῖς φύσει φιλόστοργος ὢν ἠσπάζετό τε αὐτὸν ὥσπερ ἂν εἴ τις πάλαι συντεθραμμένος καὶ πάλαι φιλῶν ἀσπάζοιτο, καὶ ὁρῶν δὴ αὐτὸν κεκοσμημένον καὶ ὀφθαλμῶν ὑπογραφῇ καὶ χρώματος ἐντρίψει καὶ κόμαις

προσθέτοις, ἃ δὴ νόμιμα ἦν ἐν Μήδοις· ταῦτα γὰρ πάντα Μηδικά ἐστι, καὶ οἱ πορφυροῖ χιτῶνες καὶ οἱ κάνδυες καὶ οἱ στρεπτοὶ οἱ περὶ τῇ δέρῃ καὶ τὰ ψέλια τὰ περὶ ταῖς χερσίν, ἐν Πέρσαις δὲ τοῖς οἴκοι καὶ νῦν ἔτι πολὺ καὶ ἐσθῆτες φαυλότεραι καὶ δίαιται εὐτελέστεραι· ὁρῶν δὴ τὸν κόσμον τοῦ πάππου, ἐμβλέπων αὐτῷ ἔλεγεν, Ὦ μῆτερ, ὡς καλός μοι ὁ πάππος. ἐρωτώσης δὲ αὐτὸν τῆς μητρὸς πότερος καλλίων αὐτῷ δοκεῖ εἶναι, ὁ πατὴρ ἢ οὗτος, ἀπεκρίνατο ἄρα ὁ Κῦρος, Ὦ μῆτερ, Περσῶν μὲν πολὺ κάλλιστος ὁ ἐμὸς πατήρ, Μήδων μέντοι ὅσων ἑώρακα ἐγὼ καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ ἐπὶ ταῖς θύραις πολὺ οὗτος ὁ ἐμὸς πάππος κάλλιστος. ἀντασπαζόμενος δὲ ὁ πάππος αὐτὸν καὶ 3
στολὴν καλὴν ἐνέδυσε καὶ στρεπτοῖς καὶ ψελίοις ἐτίμα καὶ ἐκόσμει, καὶ εἴ ποι ἐξελαύνοι, ἐφ' ἵππου χρυσοχαλίνου περιῆγεν, ὥσπερ καὶ αὐτὸς εἰώθει πορεύεσθαι. ὁ δὲ Κῦρος ἅτε παῖς ὢν καὶ φιλόκαλος καὶ φιλότιμος ἥδετο τῇ στολῇ, καὶ ἱππεύειν μανθάνων ὑπερέχαιρεν· ἐν Πέρσαις γὰρ διὰ τὸ χαλεπὸν εἶναι καὶ τρέφειν ἵππους καὶ ἱππεύειν ἐν ὀρεινῇ οὔσῃ τῇ χώρᾳ καὶ ἰδεῖν ἵππον πάνυ σπάνιον ἦν. δειπνῶν δὲ δὴ ὁ Ἀστυάγης 4
σὺν τῇ θυγατρὶ καὶ τῷ Κύρῳ, βουλόμενος τὸν παῖδα ὡς ἥδιστα δειπνεῖν, ἵνα ἧττον τὰ οἴκαδε ποθοίη, προσῆγεν αὐτῷ καὶ παροψίδας καὶ παντοδαπὰ ἐμβάμματα καὶ βρώματα. τὸν δὲ Κῦρον ἔφασαν λέγειν, Ὦ πάππε, ὅσα πράγματα ἔχεις ἐν τῷ δείπνῳ, εἰ ἀνάγκη σοι ἐπὶ πάντα τὰ λεκάρια ταῦτα διατείνειν τὰς χεῖρας καὶ ἀπογεύεσθαι τούτων τῶν παντοδαπῶν βρωμάτων. Τί δέ, φάναι τὸν Ἀστυάγην, οὐ γὰρ πολύ σοι δοκεῖ εἶναι κάλλιον τόδε τὸ δεῖπνον τοῦ ἐν Πέρσαις; τὸν δὲ Κῦρον

πρὸς ταῦτα ἀποκρίνασθαι [λέγεται], Οὔκ, ὦ πάππε,
ἀλλὰ πολὺ ἁπλουστέρα καὶ εὐθυτέρα παρ' ἡμῖν ἡ ὁδός
ἐστιν ἐπὶ τὸ ἐμπλησθῆναι ἢ παρ' ὑμῖν· ἡμᾶς μὲν γὰρ
ἄρτος καὶ κρέα εἰς τοῦτο ἄγει, ὑμεῖς δὲ εἰς μὲν τὸ
αὐτὸ ἡμῖν σπεύδετε, πολλοὺς δέ τινας ἑλιγμοὺς ἄνω
καὶ κάτω πλανώμενοι μόλις ἀφικνεῖσθε ὅποι ἡμεῖς πά-
5 λαι ἥκομεν. Ἀλλ', ὦ παῖ, φάναι τὸν Ἀστυάγην, οὐκ
ἀχθόμενοι ταῦτα περιπλανώμεθα· γευόμενος δὲ καὶ
σύ, ἔφη, γνώσει ὅτι ἡδέα ἐστίν. Ἀλλὰ καὶ σέ, φάναι
τὸν Κῦρον, ὁρῶ, ὦ πάππε, μυσαττόμενον ταῦτα τὰ
βρώματα. καὶ τὸν Ἀστυάγην ἐπερέσθαι, Καὶ τίνι δὴ
σὺ τεκμαιρόμενος, ὦ παῖ, λέγεις; Ὅτι σε, φάναι, ὁρῶ,
ὅταν μὲν τοῦ ἄρτου ἅψῃ, εἰς οὐδὲν τὴν χεῖρα ἀπο-
ψώμενον, ὅταν δὲ τούτων τινὸς θίγῃς, εὐθὺς ἀποκα-
θαίρει τὴν χεῖρα εἰς τὰ χειρόμακτρα, ὡς πάνυ ἀχθό-
6 μενος ὅτι πλέα σοι ἀπ' αὐτῶν ἐγένετο. πρὸς ταῦτα δὲ
τὸν Ἀστυάγην εἰπεῖν, Εἰ τοίνυν οὕτω γιγνώσκεις, ὦ
παῖ, ἀλλὰ κρέα γε εὐωχοῦ, ἵνα νεανίας οἴκαδε ἀπέλ-
θῃς. ἅμα δὲ ταῦτα λέγοντα πολλὰ αὐτῷ παραφέρειν
καὶ θήρεια καὶ τῶν ἡμέρων. καὶ τὸν Κῦρον, ἐπεὶ
ἑώρα πολλὰ τὰ κρέα, εἰπεῖν, Ἦ καὶ δίδως, φάναι, ὦ
πάππε, πάντα ταῦτά μοι τὰ κρέα ὅ,τι ἂν βούλωμαι
αὐτοῖς χρῆσθαι; Νὴ Δία, φάναι, ὦ παῖ, ἔγωγέ σοι.
7 ἐνταῦθα δὴ τὸν Κῦρον λαβόντα τῶν κρεῶν διαδιδόναι
τοῖς ἀμφὶ τὸν πάππον θεραπευταῖς, ἐπιλέγοντα ἑκάστῳ,
Σοὶ μὲν τοῦτο ὅτι προθύμως με ἱππεύειν διδάσκεις,
σοὶ δ' ὅτι μοι παλτὸν ἔδωκας· νῦν γὰρ τοῦτ' ἔχω·
σοὶ δ' ὅτι τὸν πάππον καλῶς θεραπεύεις, σοὶ δ' ὅτι
μου τὴν μητέρα τιμᾷς· τοιαῦτα ἐποίει, ἕως διεδίδου
8 πάντα ἃ ἔλαβε κρέα. Σάκᾳ δέ, φάναι τὸν Ἀστυάγην,

τῷ οἰνοχόῳ, ὃν ἐγὼ μάλιστα τιμῶ, οὐδὲν δίδως; ὁ
δὲ Σάκας ἄρα καλός τε ὢν ἐτύγχανε καὶ τιμὴν ἔχων
προσάγειν τοὺς δεομένους Ἀστυάγους καὶ ἀποκωλύειν
οὓς μὴ καιρὸς αὐτῷ δοκοίη εἶναι προσάγειν. καὶ τὸν
Κῦρον ἐπερέσθαι προπετῶς ὡς ἂν παῖς μηδέπω ὑπο-
πτήσσων, Διὰ τί δή, ὦ πάππε, τοῦτον οὕτω τιμᾷς;
καὶ τὸν Ἀστυάγην σκώψαντα εἰπεῖν, Οὐχ ὁρᾷς, φάναι,
ὡς καλῶς οἰνοχοεῖ καὶ εὐσχημόνως; οἱ δὲ τῶν βασι-
λέων τούτων οἰνοχόοι κομψῶς τε οἰνοχοοῦσι καὶ κα-
θαρείως ἐγχέουσι καὶ διδόασι τοῖς τρισὶ δακτύλοις
ὀχοῦντες τὴν φιάλην καὶ προσφέρουσιν ὡς ἂν ἐνδοῖεν
τὸ ἔκπωμα εὐληπτότατα τῷ μέλλοντι πίνειν. Κέλευσον 9
δή, φάναι, ὦ πάππε, τὸν Σάκαν καὶ ἐμοὶ δοῦναι τὸ
ἔκπωμα, ἵνα κἀγὼ καλῶς σοι πιεῖν ἐγχέας ἀνακτήσω-
μαί σε, ἢν δύνωμαι. καὶ τὸν κελεῦσαι δοῦναι. λαβόν-
τα δὲ τὸν Κῦρον οὕτω μὲν δὴ εὖ κλύσαι τὸ ἔκπωμα
ὥσπερ τὸν Σάκαν ἑώρα, οὕτω δὲ στήσαντα τὸ πρόσ-
ωπον σπουδαίως καὶ εὐσχημόνως πως προσενεγκεῖν
καὶ ἐνδοῦναι τὴν φιάλην τῷ πάππῳ ὥστε τῇ μητρὶ
καὶ τῷ Ἀστυάγει πολὺν γέλωτα παρασχεῖν. καὶ αὐτὸν
δὲ τὸν Κῦρον ἐκγελάσαντα ἀναπηδῆσαι πρὸς τὸν πάπ-
πον καὶ φιλοῦντα ἅμα εἰπεῖν, Ὦ Σάκα, ἀπόλωλας·
ἐκβαλῶ σε ἐκ τῆς τιμῆς· τά τε γὰρ ἄλλα, φάναι, σοῦ
κάλλιον οἰνοχοήσω καὶ οὐκ ἐκπίομαι αὐτὸς τὸν οἶνον.
οἱ δ' ἄρα τῶν βασιλέων οἰνοχόοι, ἐπειδὰν διδῶσι τὴν
φιάλην, ἀρύσαντες ἀπ' αὐτῆς τῷ κυάθῳ εἰς τὴν ἀρι-
στερὰν χεῖρα ἐγχεάμενοι καταρροφοῦσι, τοῦ δὴ εἰ
φάρμακα ἐγχέοιεν μὴ λυσιτελεῖν αὐτοῖς. ἐκ τούτου δὴ 10
ὁ Ἀστυάγης ἐπισκώπτων, Καὶ τί δή, ἔφη, ὦ Κῦρε,
τἆλλα μιμούμενος τὸν Σάκαν οὐκ ἀπερρόφησας τοῦ

οἴνου; Ὅτι, ἔφη, νὴ Δία ἐδεδοίκειν μὴ ἐν τῷ κρατῆρι φάρμακα μεμιγμένα εἴη. καὶ γὰρ ὅτε εἱστίασας σὺ τοὺς φίλους ἐν τοῖς γενεθλίοις, σαφῶς κατέμαθον φάρμακα ὑμῖν αὐτὸν ἐγχέαντα. Καὶ πῶς δὴ σὺ τοῦτο, ἔφη, ὦ παῖ, κατέγνως; Ὅτι νὴ Δί' ὑμᾶς ἑώρων καὶ ταῖς γνώμαις καὶ τοῖς σώμασι σφαλλομένους. πρῶτον μὲν γὰρ ἃ οὐκ ἐᾶτε ἡμᾶς τοὺς παῖδας ποιεῖν, ταῦτα αὐτοὶ ἐποιεῖτε. πάντες μὲν γὰρ ἅμα ἐκεκράγειτε, ἐμανθάνετε δὲ οὐδὲν ἀλλήλων, ᾔδετε δὲ καὶ μάλα γελοίως, οὐκ ἀκροώμενοι δὲ τοῦ ᾄδοντος ὠμνύτε ἄριστα ᾄδειν· λέγων δὲ ἕκαστος ὑμῶν τὴν ἑαυτοῦ ῥώμην, ἔπειτ' εἰ ἀνασταίητε ὀρχησόμενοι, μὴ ὅπως ὀρχεῖσθαι ἐν ῥυθμῷ, ἀλλ' οὐδ' ὀρθοῦσθαι ἐδύνασθε. ἐπελέλησθε δὲ παντάπασι σύ τε ὅτι βασιλεὺς ἦσθα, οἵ τε ἄλλοι ὅτι σὺ ἄρχων. τότε γὰρ δὴ ἔγωγε καὶ πρῶτον κατέμαθον ὅτι τοῦτ' ἄρ' ἦν ἡ ἰσηγορία ὃ ὑμεῖς τότ' ἐποιεῖτε· οὐδέ-
11 ποτε γοῦν ἐσιωπᾶτε. καὶ ὁ Ἀστυάγης λέγει, Ὁ δὲ σὸς πατήρ, ὦ παῖ, πίνων οὐ μεθύσκεται; Οὐ μὰ Δί', ἔφη. Ἀλλὰ πῶς ποιεῖ; Διψῶν παύεται, ἄλλο δὲ κακὸν οὐδὲν πάσχει· οὐ γάρ, οἶμαι, ὦ πάππε, Σάκας αὐτῷ οἰνοχοεῖ. καὶ ἡ μήτηρ εἶπεν, Ἀλλὰ τί ποτε σύ, ὦ παῖ, τῷ Σάκᾳ οὕτω πολεμεῖς; τὸν δὲ Κῦρον εἰπεῖν, Ὅτι νὴ Δία, φάναι, μισῶ αὐτόν· πολλάκις γάρ με πρὸς τὸν πάππον ἐπιθυμοῦντα προσδραμεῖν οὗτος ὁ μιαρώτατος ἀποκωλύει. ἀλλ' ἱκετεύω, φάναι, ὦ πάππε, δός μοι τρεῖς ἡμέρας ἄρξαι αὐτοῦ. καὶ τὸν Ἀστυάγην εἰπεῖν, Καὶ πῶς ἂν ἄρξαις αὐτοῦ; καὶ τὸν Κῦρον φάναι, Στὰς ἂν ὥσπερ οὗτος ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ, ἔπειτα ὁπότε βούλοιτο παριέναι ἐπ' ἄριστον, λέγοιμ' ἂν ὅτι οὔπω δυνατὸν τῷ ἀρίστῳ ἐντυχεῖν· σπουδάζει γὰρ πρός τινας·

εἶθ' ὁπότε ἥκοι ἐπὶ τὸ δεῖπνον, λέγοιμ' ἂν ὅτι λοῦ-
ται· εἰ δὲ πάνυ σπουδάζοι φαγεῖν, εἴποιμ' ἂν ὅτι
παρὰ ταῖς γυναιξίν ἐστιν· ἕως παρατείναιμι τοῦτον
ὥσπερ οὗτος ἐμὲ παρατείνει ἀπὸ σοῦ κωλύων. τοσαύ- 12
τας μὲν αὐτοῖς εὐθυμίας παρεῖχεν ἐπὶ τῷ δείπνῳ· τὰς
δ' ἡμέρας, εἴ τινος αἴσθοιτο δεόμενον ἢ τὸν πάππον
ἢ τὸν τῆς μητρὸς ἀδελφόν, χαλεπὸν ἦν ἄλλον φθάσαι
τοῦτο ποιήσαντα· ὅ,τι γὰρ δύναιτο ὁ Κῦρος ὑπερ-
έχαιρεν αὐτοῖς χαριζόμενος.
Ἐπεὶ δὲ ἡ Μανδάνη παρεσκευάζετο ὡς ἀπιοῦσα 13
πάλιν πρὸς τὸν ἄνδρα, ἐδεῖτο αὐτῆς ὁ Ἀστυάγης κατα-
λιπεῖν τὸν Κῦρον. ἡ δὲ ἀπεκρίνατο ὅτι βούλοιτο μὲν
ἅπαντα τῷ πατρὶ χαρίζεσθαι, ἄκοντα μέντοι τὸν παῖδα
χαλεπὸν εἶναι νομίζειν καταλιπεῖν. ἔνθα δὴ ὁ Ἀστυά-
γης λέγει πρὸς τὸν Κῦρον, Ὦ παῖ, ἢν μένῃς παρ' 14
ἐμοί, πρῶτον μὲν τῆς παρ' ἐμὲ εἰσόδου σοι οὐ Σάκας
ἄρξει, ἀλλ' ὁπόταν βούλῃ εἰσιέναι ὡς ἐμέ, ἐπὶ σοὶ
ἔσται· καὶ χάριν σοι εἴσομαι ὅσῳ ἂν πλεονάκις εἰσίῃς
ὡς ἐμέ. ἔπειτα δὲ ἵπποις τοῖς ἐμοῖς χρήσει καὶ ἄλλοις
ὁπόσοις ἂν βούλῃ, καὶ ὁπόταν ἀπίῃς, ἔχων ἄπει οὓς
ἂν αὐτὸς ἐθέλῃς. ἔπειτα δὲ ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ με-
τρίως σοι δοκοῦν ἔχειν ὁποίαν βούλει ὁδὸν πορεύσει.
ἔπειτα τά τε νῦν ἐν τῷ παραδείσῳ θηρία δίδωμί σοι
καὶ ἄλλα παντοδαπὰ συλλέξω, ἃ σὺ ἐπειδὰν τάχιστα
ἱππεύειν μάθῃς, διώξει, καὶ τοξεύων καὶ ἀκοντίζων
καταβαλεῖς ὥσπερ οἱ μεγάλοι ἄνδρες. καὶ παῖδας δέ
σοι ἐγὼ συμπαίστορας παρέξω, καὶ ἄλλα ὁπόσα ἂν
βούλῃ λέγων πρὸς ἐμὲ οὐκ ἀτυχήσεις. ἐπεὶ ταῦτα εἶ- 15
πεν ὁ Ἀστυάγης, ἡ μήτηρ διηρώτα τὸν Κῦρον πότερον
βούλοιτο μένειν ἢ ἀπιέναι. ὁ δὲ οὐκ ἐμέλλησεν, ἀλλὰ

ταχὺ εἶπεν ὅτι μένειν βούλοιτο. ἐπερωτηθεὶς δὲ πάλιν ὑπὸ τῆς μητρὸς διὰ τί εἰπεῖν λέγεται, Ὅτι οἴκοι μὲν τῶν ἡλίκων καὶ εἰμὶ καὶ δοκῶ κράτιστος εἶναι, ὦ μῆτερ, καὶ ἀκοντίζων καὶ τοξεύων, ἐνταῦθα δὲ οἶδ' ὅτι ἱππεύων ἥττων εἰμὶ τῶν ἡλίκων· καὶ τοῦτο εὖ ἴσθι, ὦ μῆτερ, ἔφη, ὅτι ἐμὲ πάνυ ἀνιᾷ. ἢν δέ με καταλίπῃς ἐνθάδε καὶ μάθω ἱππεύειν, ὅταν μὲν ἐν Πέρσαις ὦ, οἶμαί σοι ἐκείνους τοὺς ἀγαθοὺς τὰ πεζικὰ ῥᾳδίως νικήσειν, ὅταν δ' εἰς Μήδους ἔλθω, ἐνθάδε πειράσομαι τῷ πάππῳ ἀγαθῶν ἱππέων κράτιστος ὢν ἱππεὺς συμμαχεῖν αὐτῷ. τὴν δὲ μητέρα εἰπεῖν,
16 Τὴν δὲ δικαιοσύνην, ὦ παῖ, πῶς μαθήσει ἐνθάδε ἐκεῖ ὄντων σοι τῶν διδασκάλων; καὶ τὸν Κῦρον φάναι, Ἀλλ', ὦ μῆτερ, ἀκριβῶς ταῦτά γε οἶδα. Πῶς σὺ οἶσθα; τὴν Μανδάνην εἰπεῖν. Ὅτι, φάναι, ὁ διδάσκαλός με ὡς ἤδη ἀκριβοῦντα τὴν δικαιοσύνην καὶ ἄλλοις καθίστη δικάζειν. καὶ τοίνυν, φάναι, ἐπὶ μιᾷ
17 ποτε δίκῃ πληγὰς ἔλαβον ὡς οὐκ ὀρθῶς δικάσας. ἦν δὲ ἡ δίκη τοιαύτη. παῖς μέγας μικρὸν ἔχων χιτῶνα παῖδα μικρὸν μέγαν ἔχοντα χιτῶνα ἐκδύσας αὐτὸν τὸν μὲν ἑαυτοῦ ἐκεῖνον ἠμφίεσε, τὸν δ' ἐκείνου αὐτὸς ἐνέδυ. ἐγὼ οὖν τούτοις δικάζων ἔγνων βέλτιον εἶναι ἀμφοτέροις τὸν ἁρμόττοντα ἑκάτερον χιτῶνα ἔχειν. ἐν δὲ τούτῳ με ἔπαισεν ὁ διδάσκαλος, λέξας ὅτι ὁπότε μὲν τοῦ ἁρμόττοντος εἴην κριτής, οὕτω δέοι ποιεῖν, ὁπότε δὲ κρῖναι δέοι ποτέρου ὁ χιτὼν εἴη, τοῦτ' ἔφη σκεπτέον εἶναι τίς κτῆσις δικαία ἐστί, πότερα τὸν βίᾳ ἀφελόμενον ἔχειν ἢ τὸν ποιησάμενον ἢ πριάμενον κεκτῆσθαι· ἐπεὶ δ', ἔφη, τὸ μὲν νόμιμον δίκαιον εἶναι, τὸ δὲ ἄνομον βίαιον, σὺν τῷ νόμῳ ἐκέλευεν ἀεὶ

τὸν δικαστὴν τὴν ψῆφον τίθεσθαι. οὕτως ἐγώ σοι, ὦ
μῆτερ, τά γε δίκαια παντάπασιν ἤδη ἀκριβῶ· ἢν δέ
τι ἄρα προσδέωμαι, ὁ πάππος με, ἔφη, οὗτος ἐπιδι-
δάξει. Ἀλλ' οὐ ταὐτά, ἔφη, ὦ παῖ, παρὰ τῷ πάππῳ 18
καὶ ἐν Πέρσαις δίκαια ὁμολογεῖται. οὗτος μὲν γὰρ
τῶν ἐν Μήδοις πάντων ἑαυτὸν δεσπότην πεποίηκεν,
ἐν Πέρσαις δὲ τὸ ἴσον ἔχειν δίκαιον νομίζεται. καὶ ὁ
σὸς πατὴρ πρῶτος τὰ τεταγμένα μὲν ποιεῖ τῇ πόλει,
τὰ τεταγμένα δὲ λαμβάνει, μέτρον δὲ αὐτῷ οὐχ ἡ
ψυχὴ ἀλλ' ὁ νόμος ἐστίν. ὅπως οὖν μὴ ἀπολεῖ μαστι-
γούμενος, ἐπειδὰν οἴκοι ᾖς, ἂν παρὰ τούτου μαθὼν
ἥκῃς ἀντὶ τοῦ βασιλικοῦ τὸ τυραννικόν, ἐν ᾧ ἐστι τὸ
πλεῖον οἴεσθαι χρῆναι πάντων ἔχειν. Ἀλλ' ὅ γε σὸς
πατήρ, εἶπεν ὁ Κῦρος, δεινότερός ἐστιν, ὦ μῆτερ, δι-
δάσκειν μεῖον ἢ πλεῖον ἔχειν· ἢ οὐχ ὁρᾷς, ἔφη, ὅτι
καὶ Μήδους ἅπαντας δεδίδαχεν αὑτοῦ μεῖον ἔχειν;
ὥστε θάρρει, ὡς ὅ γε σὸς πατὴρ οὔτ' ἄλλον οὐδένα
οὔτ' ἐμὲ πλεονεκτεῖν μαθόντα ἀποπέμψει.

Τοιαῦτα μὲν δὴ πολλὰ ἐλάλει ὁ Κῦρος· τέλος δὲ IV
ἡ μὲν μήτηρ ἀπῆλθε, Κῦρος δὲ κατέμενε καὶ αὐτοῦ
ἐτρέφετο. καὶ ταχὺ μὲν τοῖς ἡλικιώταις συνεκέκρατο
ὥστε οἰκείως διακεῖσθαι, ταχὺ δὲ τοὺς πατέρας αὐτῶν
ἀνήρτητο, προσιὼν καὶ ἔνδηλος ὢν ὅτι ἠσπάζετο αὐ-
τῶν τοὺς υἱεῖς, ὥστε εἴ τι τοῦ βασιλέως δέοιντο, τοὺς
παῖδας ἐκέλευον τοῦ Κύρου δεῖσθαι διαπράξασθαι σφί-
σιν, ὁ δὲ Κῦρος, ὅ,τι δέοιντο αὐτοῦ οἱ παῖδες, διὰ
τὴν φιλανθρωπίαν καὶ φιλοτιμίαν περὶ παντὸς ἐποι-
εῖτο διαπράττεσθαι, καὶ ὁ Ἀστυάγης δὲ ὅ,τι δέοιτο 2
αὐτοῦ ὁ Κῦρος οὐδὲν ἐδύνατο ἀντέχειν μὴ οὐ χαρί-
ζεσθαι. καὶ γὰρ ἀσθενήσαντος αὐτοῦ οὐδέποτε ἀπέ-

λειπε τὸν πάππου οὐδὲ κλάων ποτὲ ἐπαύετο, ἀλλὰ δῆλος ἦν πᾶσιν ὅτι ὑπερεφοβεῖτο μή οἱ ὁ πάππος ἀποθάνῃ· καὶ γὰρ ἐκ νυκτὸς εἴ τινος δέοιτο Ἀστυάγης, πρῶτος ᾐσθάνετο Κῦρος καὶ πάντων ἀοκνότατα ἀνεπήδα ὑπηρετήσων ὅ,τι οἴοιτο χαριεῖσθαι, ὥστε παντάπασιν ἀνεκτήσατο τὸν Ἀστυάγην.

3 Καὶ ἦν μὲν ἴσως πολυλογώτερος, ἅμα μὲν διὰ τὴν παιδείαν, ὅτι ἠναγκάζετο ὑπὸ τοῦ διδασκάλου καὶ διδόναι λόγον ὧν ἐποίει καὶ λαμβάνειν παρ' ἄλλων, ὁπότε δικάζοι, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὸ φιλομαθὴς εἶναι πολλὰ μὲν αὐτὸς ἀεὶ τοὺς παρόντας ἀνηρώτα πῶς ἔχοντα τυγχάνοι, καὶ ὅσα αὐτὸς ὑπ' ἄλλων ἐρωτῷτο, διὰ τὸ ἀγχίνους εἶναι ταχὺ ἀπεκρίνετο, ὥστ' ἐκ πάντων τούτων ἡ πολυλογία συνελέγετο αὐτῷ· ἀλλ' ὥσπερ γὰρ ἐν σώματι, ὅσοι νέοι ὄντες μέγεθος ἔλαβον, ὅμως ἐμφαίνεται τὸ νεαρὸν αὐτοῖς ὃ κατηγορεῖ τὴν ὀλιγοετίαν, οὕτω καὶ Κύρου ἐκ τῆς πολυλογίας οὐ θράσος διεφαίνετο, ἀλλ' ἁπλότης καὶ φιλοστοργία, ὥστ' ἐπεθύμει ἄν τις ἔτι πλείω αὐτοῦ ἀκούειν ἢ σιωπῶντι παρεῖναι.

4 Ὡς δὲ προῆγεν αὐτὸν ὁ χρόνος σὺν τῷ μεγέθει εἰς ὥραν τοῦ πρόσηβον γενέσθαι, ἐν τούτῳ δὴ τοῖς μὲν λόγοις μανοτέροις ἐχρῆτο καὶ τῇ φωνῇ ἡσυχαιτέρᾳ, αἰδοῦς δ' ἐνεπίμπλατο, ὥστε καὶ ἐρυθραίνεσθαι ὁπότε συντυγχάνοι τοῖς πρεσβυτέροις, καὶ τὸ σκυλακῶδες τὸ πᾶσιν ὁμοίως προσπίπτειν οὐκέθ' ὁμοίως [προπετὲς] εἶχεν. οὕτω δὴ ἡσυχαίτερος μὲν ἦν, ἐν δὲ ταῖς συνουσίαις πάμπαν ἐπίχαρις. καὶ γὰρ ὅσα διαγωνίζονται πολλάκις ἥλικες πρὸς ἀλλήλους, οὐχ ἃ κρείττων ᾔδει ὤν, ταῦτα προυκαλεῖτο τοὺς συνόντας, ἀλλ' ἅπερ εὖ ᾔδει ἑαυτὸν ἥττονα ὄντα, ἐξῆρχε, φάσκων κάλλιον

αὐτῶν ποιήσειν, καὶ κατῆρχεν ἤδη ἀναπηδῶν ἐπὶ τοὺς ἵππους ἢ διατοξευσόμενος ἢ διακοντισόμενος ἀπὸ τῶν ἵππων οὔπω πάνυ ἔποχος ὤν, ἡττώμενος δὲ αὐτὸς ἐφ' ἑαυτῷ μάλιστα ἐγέλα. ὡς δ' οὐκ ἀπεδίδρασκεν ἐκ τοῦ 5
ἡττᾶσθαι εἰς τὸ μὴ ποιεῖν ὃ ἡττῷτο, ἀλλ' ἐκαλινδεῖτο ἐν τῷ πειρᾶσθαι αὖθις βέλτιον ποιεῖν, ταχὺ μὲν εἰς τὸ ἴσον ἀφίκετο τῇ ἱππικῇ τοῖς ἥλιξι, ταχὺ δὲ παρῄει διὰ τὸ ἐρᾶν τοῦ ἔργου, ταχὺ δὲ τὰ ἐν τῷ παραδείσῳ θηρία ἀνηλώκει διώκων καὶ βάλλων καὶ κατακαίνων, ὥστε ὁ Ἀστυάγης οὐκέτ' εἶχεν αὐτῷ συλλέγειν θηρία. καὶ ὁ Κῦρος αἰσθόμενος ὅτι βουλόμενος οὐ δύναιτό οἱ ζῶντα πολλὰ παρέχειν, ἔλεγε πρὸς αὐτόν, Ὦ πάππε, τί σε δεῖ θηρία ζητοῦντα πράγματ' ἔχειν; ἀλλ' ἐὰν ἐμὲ ἐκπέμπῃς ἐπὶ θήραν σὺν τῷ θείῳ, νομιῶ ὅσα ἂν ἴδω θηρία, ἐμοὶ ταῦτα τρέφεσθαι. ἐπιθυμῶν δὲ σφό- 6
δρα ἐξιέναι ἐπὶ τὴν θήραν οὐκέθ' ὁμοίως λιπαρεῖν ἐδύνατο ὥσπερ παῖς ὤν, ἀλλ' ὀκνηρότερον προσῄει. καὶ ἃ πρόσθεν τῷ Σάκᾳ ἐμέμφετο ὅτι οὐ παρίει αὐτὸν πρὸς τὸν πάππον, αὐτὸς ἤδη Σάκας ἑαυτῷ ἐγίγνετο· οὐ γὰρ προσῄει, εἰ μὴ ἴδοι εἰ καιρὸς εἴη, καὶ τοῦ Σάκα ἐδεῖτο πάντως σημαίνειν αὐτῷ ὁπότε ἐγχωροίη [καὶ ὁπότε καιρὸς εἴη]· ὥστε ὁ Σάκας ὑπερεφίλει ἤδη καὶ οἱ ἄλλοι πάντες.

Ἐπεὶ δ' οὖν ἔγνω ὁ Ἀστυάγης σφόδρα αὐτὸν 7
ἐπιθυμοῦντα ἔξω θηρᾶν, ἐκπέμπει αὐτὸν σὺν τῷ θείῳ καὶ φύλακας συμπέμπει ἐφ' ἵππων πρεσβυτέρους, ὅπως ἀπὸ τῶν δυσχωριῶν φυλάττοιεν αὐτὸν καὶ εἰ τῶν ἀγρίων τι φανείη θηρίων. ὁ οὖν Κῦρος τῶν ἑπομένων προθύμως ἐπυνθάνετο ποίοις οὐ χρὴ θηρίοις πελάζειν καὶ ποῖα χρὴ θαρροῦντα διώκειν. οἱ δ' ἔλεγον ὅτι

ἄρκτοι τε πολλοὺς ἤδη πλησιάσαντας διέφθειραν καὶ κάπροι καὶ λέοντες καὶ παρδάλεις, αἱ δὲ ἔλαφοι καὶ δορκάδες καὶ οἱ ἄγριοι οἶες καὶ οἱ ὄνοι οἱ ἄγριοι ἀσινεῖς εἰσιν. ἔλεγον δὲ καὶ τοῦτο, τὰς δυσχωρίας ὅτι δέοι φυλάττεσθαι οὐδὲν ἧττον ἢ τὰ θηρία· πολλοὺς
8 γὰρ ἤδη αὐτοῖς τοῖς ἵπποις κατακρημνισθῆναι. καὶ ὁ Κῦρος πάντα ταῦτα ἐμάνθανε προθύμως· ὡς δὲ εἶδεν ἔλαφον ἐκπηδήσασαν, πάντων ἐπιλαθόμενος ὧν ἤκουσεν ἐδίωκεν οὐδὲν ἄλλο ὁρῶν ἢ ὅπῃ ἔφευγε. καί πως διαπηδῶν αὐτῷ ὁ ἵππος πίπτει εἰς γόνατα, καὶ μικροῦ κἀκεῖνον ἐξετραχήλισεν. οὐ μὴν ἀλλ' ἐπέμεινεν ὁ Κῦρος μόλις πως, καὶ ὁ ἵππος ἐξανέστη. ὡς δ' εἰς τὸ πεδίον ἦλθεν, ἀκοντίσας καταβάλλει τὴν ἔλαφον, καλόν τι χρῆμα καὶ μέγα. καὶ ὁ μὲν δὴ ὑπερέχαιρεν· οἱ δὲ φύλακες προσελάσαντες ἐλοιδόρουν αὐτὸν [καὶ ἔλεγον] εἰς οἷον κίνδυνον ἔλθοι, καὶ ἔφασαν κατερεῖν αὐτοῦ. ὁ οὖν Κῦρος εἱστήκει καταβεβηκώς, καὶ ἀκούων ταῦτα ἠνιᾶτο. ὡς δ' ᾔσθετο κραυγῆς, ἀνεπήδησεν ἐπὶ τὸν ἵππον ὥσπερ ἐνθουσιῶν, καὶ ὡς εἶδεν ἐκ τοῦ ἀντίου κάπρον προσφερόμενον, ἀντίος ἐλαύνει καὶ διατεινάμενος εὐστόχως βάλλει εἰς τὸ μέτωπον καὶ κατέσχε
9 τὸν κάπρον. ἐνταῦθα μέντοι ἤδη καὶ ὁ θεῖος αὐτῷ ἐλοιδορεῖτο, τὴν θρασύτητα ὁρῶν. ὁ δ' αὐτοῦ λοιδορουμένου ὅμως ἐδεῖτο ὅσα αὐτὸς ἔλαβε, ταῦτα ἐᾶσαι εἰσκομίσαντα δοῦναι τῷ πάππῳ. τὸν δὲ θεῖον εἰπεῖν φασιν, Ἀλλ' ἢν αἴσθηται ὅτι ἐδίωκες, οὐ σοὶ μόνον λοιδορήσεται, ἀλλὰ καὶ ἐμοί, ὅτι σε εἴων. Καὶ ἢν βούληται, φάναι αὐτόν, μαστιγωσάτω, ἐπειδάν γε ἐγὼ δῶ αὐτῷ. καὶ σύγε, ὅ,τι βούλει, ἔφη, ὦ θεῖε, τιμωρησάμενος ταῦτα ὅμως χάρισαί μοι. καὶ ὁ Κυαξάρης

μέντοι τελευτῶν εἶπε, Ποίει ὅπως βούλει· σὺ γὰρ νῦν
γε ἡμῶν ἔοικας βασιλεὺς εἶναι. οὕτω δὴ ὁ Κῦρος εἰσ- 10
κομίσας τὰ θηρία ἐδίδου τε τῷ πάππῳ καὶ ἔλεγεν
ὅτι αὐτὸς ταῦτα θηράσειεν ἐκείνῳ. καὶ τὰ ἀκόντια
ἐπεδείκνυ μὲν οὔ, κατέθηκε δὲ ἡματωμένα ὅπου ᾤετο
τὸν πάππον ὄψεσθαι. ὁ δὲ Ἀστυάγης ἄρα εἶπεν, Ἀλλ',
ὦ παῖ, δέχομαι μὲν ἔγωγε ἡδέως ὅσα σὺ δίδως, οὐ
μέντοι δέομαί γε τούτων οὐδενός, ὥστε σε κινδυνεύ-
ειν. καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, Εἰ τοίνυν μὴ σὺ δέει, ἱκετεύω,
ὦ πάππε, ἐμοὶ δὸς αὐτά, ὅπως τοῖς ἡλικιώταις ἐγὼ
διαδῶ. Ἀλλ', ὦ παῖ, ἔφη ὁ Ἀστυάγης, καὶ ταῦτα λα-
βὼν διαδίδου ὅτῳ σὺ βούλει καὶ τῶν ἄλλων ὁπόσα
ἐθέλεις. καὶ ὁ Κῦρος λαβὼν ἐδίδου τε ἄρας τοῖς παισὶ 11
καὶ ἅμα ἔλεγεν, Ὦ παῖδες, ὡς ἄρα ἐφλυαροῦμεν ὅτε
τὰ ἐν τῷ παραδείσῳ θηρία ἐθηρῶμεν· ὅμοιον ἔμοιγε
δοκεῖ εἶναι οἷόνπερ εἴ τις δεδεμένα ζῷα θηρῴη. πρῶ-
τον μὲν γὰρ ἐν μικρῷ χωρίῳ ἦν, ἔπειτα λεπτὰ καὶ
ψωραλέα, καὶ τὸ μὲν αὐτῶν χωλὸν ἦν, τὸ δὲ κολοβόν·
τὰ δ' ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ λειμῶσι θηρία ὡς μὲν καλά,
ὡς δὲ μεγάλα, ὡς δὲ λιπαρὰ ἐφαίνετο. καὶ αἱ μὲν
ἔλαφοι ὥσπερ πτηναὶ ἥλλοντο πρὸς τὸν οὐρανόν, οἱ
δὲ κάπροι ὥσπερ τοὺς ἄνδρας φασὶ τοὺς ἀνδρείους
ὁμόσε ἐφέροντο· ὑπὸ δὲ τῆς πλατύτητος οὐδὲ ἁμαρ-
τεῖν οἷόν τ' ἦν αὐτῶν· καλλίω δή, ἔφη, ἔμοιγε δοκεῖ
καὶ τεθνηκότα εἶναι ταῦτα ἢ ζῶντα ἐκεῖνα τὰ περιῳ-
κοδομημένα. ἀλλ' ἆρα ἄν, ἔφη, ἀφεῖεν καὶ ὑμᾶς οἱ
πατέρες ἐπὶ θήραν; Καὶ ῥᾳδίως γ' ἄν, ἔφασαν, εἰ
Ἀστυάγης κελεύοι. καὶ ὁ Κῦρος εἶπε, Τίς οὖν ἂν 12
ἡμῖν Ἀστυάγει μνησθείη; Τίς γὰρ ἄν, ἔφασαν, σοῦ
γε ἱκανώτερος πεῖσαι; Ἀλλὰ μὰ τὸν Δία, ἔφη, ἐγὼ

μὲν οὐκ οἶδ' ὅστις ἄνθρωπος γεγένημαι· οὐδὲ γὰρ οἷός τ' εἰμὶ λέγειν ἔγωγε οὐδ' ἀναβλέπειν πρὸς τὸν πάππον ἐκ τοῦ ἴσου ἔτι δύναμαι. ἢν δὲ τοσοῦτον ἐπιδιδῶ, δέδοικα, ἔφη, μὴ παντάπασι βλὰξ τις καὶ ἠλίθιος γένωμαι· παιδάριον δ' ὢν δεινότατος λαλεῖν ἐδόκουν εἶναι. καὶ οἱ παῖδες εἶπον, Πονηρὸν λέγεις τὸ πρᾶγμα, εἰ μηδ' ὑπὲρ ἡμῶν ἄν τι δέῃ δυνήσει πράττειν, ἀλλ' ἄλλου τινὸς τὸ ἐπὶ σὲ ἀνάγκη ἔσται δεῖσθαι
13 ἡμᾶς. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Κῦρος ἐδήχθη, καὶ σιγῇ ἀπελθὼν διακελευσάμενος ἑαυτῷ τολμᾶν εἰσῆλθεν, ἐπιβουλεύσας ὅπως ἂν ἀλυπότατα εἴποι πρὸς τὸν πάππον καὶ διαπράξειεν αὐτῷ τε καὶ τοῖς παισὶν ὧν ἐδέοντο. ἤρξατο οὖν ὧδε.

Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ πάππε, ἤν τις ἀποδρᾷ σε τῶν οἰκετῶν καὶ λάβῃς αὐτόν, τί αὐτῷ χρήσει; Τί ἄλλο, ἔφη, ἢ δήσας ἐργάζεσθαι ἀναγκάσω; Ἢν δὲ αὐτόματος πάλιν ἔλθῃ, πῶς ποιήσεις; Τί δέ, ἔφη, εἰ μὴ μαστιγώσας γε, ἵνα μὴ αὖθις τοῦτο ποιῇ, ἐξ ἀρχῆς χρήσομαι; Ὥρα ἄν, ἔφη ὁ Κῦρος, σοὶ παρασκευάζεσθαι εἴη ὅτῳ μαστιγώσεις με, ὡς βουλεύομαί γε ὅπως σε ἀποδρῶ λαβὼν τοὺς ἡλικιώτας ἐπὶ θήραν. καὶ ὁ Ἀστυάγης, Καλῶς, ἔφη, ἐποίησας προειπών· ἔνδοθεν γάρ, ἔφη, ἀπαγορεύω σοι μὴ κινεῖσθαι. χαρίεν γάρ, ἔφη, εἰ ἕνεκα κρεαδίων τῇ θυγατρὶ τὸν παῖδα ἀποβουκο-
14 λήσαιμι. ἀκούσας ταῦτα ὁ Κῦρος ἐπείθετο μὲν καὶ ἔμενεν, ἀνιαρὸς δὲ καὶ σκυθρωπὸς ὢν σιωπῇ διῆγεν. ὁ μέντοι Ἀστυάγης ἐπεὶ ἔγνω αὐτὸν λυπούμενον ἰσχυρῶς, βουλόμενος αὐτῷ χαρίζεσθαι ἐξάγει ἐπὶ θήραν, καὶ πεζοὺς πολλοὺς καὶ ἱππέας συναλίσας καὶ τοὺς παῖδας καὶ συνελάσας εἰς τὰ ἱππάσιμα χωρία τὰ θηρία

ἐποίησε μεγάλην θήραν. καὶ βασιλικῶς δὴ παρὼν αὐ-
τὸς ἀπηγόρευε μηδένα βάλλειν, πρὶν Κῦρος ἐμπλησ-
θείη θηρῶν. ὁ δὲ Κῦρος οὐκ εἴα κωλύειν, ἀλλ', Εἰ
βούλει, ἔφη, ὦ πάππε, ἡδέως με θηρᾶν, ἄφες τοὺς
κατ' ἐμὲ πάντας διώκειν καὶ διαγωνίζεσθαι ὅπως ἕκα-
στος κράτιστα δύναιτο. ἐνταῦθα δὴ ὁ Ἀστυάγης ἀφί- 15
ησι, καὶ στὰς ἐθεᾶτο ἁμιλλωμένους ἐπὶ τὰ θηρία καὶ
φιλονικοῦντας καὶ διώκοντας καὶ ἀκοντίζοντας. καὶ
Κύρῳ ἥδετο οὐ δυναμένῳ σιγᾶν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, ἀλλ'
ὥσπερ σκύλακι γενναίῳ ἀνακλάζοντι, ὁπότε πλησιάζοι
θηρίῳ, καὶ παρακαλοῦντι ὀνομαστὶ ἕκαστον. καὶ τοῦ
μὲν καταγελῶντα αὐτὸν ὁρῶν ηὐφραίνετο, τὸν δέ
τινα καὶ ἐπαινοῦντα [αὐτὸν ᾐσθάνετο] οὐδ' ὁπωστι-
οῦν φθονερῶς. τέλος δ' οὖν πολλὰ θηρία ἔχων ὁ
Ἀστυάγης ἀπῄει. καὶ τὸ λοιπὸν οὕτως ἥσθη τῇ τότε
θήρᾳ ὥστε ἀεὶ ὁπότε οἷόν τ' εἴη συνεξῄει τῷ Κύρῳ
καὶ ἄλλους τε πολλοὺς παρελάμβανε καὶ τοὺς παῖδας,
Κύρου ἕνεκα. τὸν μὲν δὴ πλεῖστον χρόνον οὕτω διῆ-
γεν ὁ Κῦρος, πᾶσιν ἡδονῆς μὲν καὶ ἀγαθοῦ τινος
συναίτιος ὤν, κακοῦ δὲ οὐδενός.

Ἀμφὶ δὲ τὰ πέντε ἢ ἑκκαίδεκα ἔτη γενομένου αὐ- 16
τοῦ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀσσυρίων βασιλέως γαμεῖν μέλλων
ἐπεθύμησεν αὐτὸς θηρᾶσαι εἰς τοῦτον τὸν χρόνον.
ἀκούων οὖν ἐν τοῖς μεθορίοις τοῖς τε αὑτῶν καὶ τοῖς
Μήδων πολλὰ θηρία εἶναι ἀθήρευτα διὰ τὸν πόλεμον,
ἐνταῦθα ἐπεθύμησεν ἐξελθεῖν. ὅπως οὖν ἀσφαλῶς
θηρῴη, ἱππέας τε προσέλαβε πολλοὺς καὶ πελταστάς,
οἵτινες ἔμελλον αὐτῷ ἐκ τῶν λασίων τὰ θηρία ἐξελᾶν
εἰς τὰ ἐργάσιμά τε καὶ εὐήλατα. ἀφικόμενος δὲ ὅπου
ἦν αὐτοῖς τὰ φρούρια καὶ ἡ φυλακή, ἐνταῦθα ἐδει-

17 κνοποιεῖτο, ὡς πρῲ τῇ ὑστεραίᾳ θηράσων. ἤδη δὲ ἑσπέρας γενομένης ἡ διαδοχὴ τῇ πρόσθεν φυλακῇ ἔρχεται ἐκ πόλεως καὶ ἱππεῖς καὶ πεζοί. ἔδοξεν οὖν αὐτῷ πολλὴ στρατιὰ παρεῖναι· δύο γὰρ ὁμοῦ ἦσαν φυλακαί, πολλούς τε αὐτὸς ἧκεν ἔχων ἱππέας καὶ πεζούς. ἐβουλεύσατο οὖν κράτιστον εἶναι λεηλατῆσαι ἐκ τῆς Μηδικῆς, καὶ λαμπρότερόν τ' ἂν φανῆναι τὸ ἔργον τῆς θήρας καὶ ἱερείων ἂν πολλὴν ἀφθονίαν ἐνόμιζε γενέσθαι. οὕτω δὴ πρῲ ἀναστὰς ἦγε τὸ στράτευμα, καὶ τοὺς μὲν πεζοὺς κατέλιπεν ἀθρόους ἐν τοῖς μεθορίοις, αὐτὸς δὲ τοῖς ἵπποις προσελάσας πρὸς τὰ τῶν Μήδων φρούρια, τοὺς μὲν βελτίστους καὶ πλείστους ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ἐνταῦθα κατέμεινεν, ὡς μὴ βοηθοῖεν οἱ φρουροὶ τῶν Μήδων ἐπὶ τοὺς καταθέοντας, τοὺς δ' ἐπιτηδείους ἀφῆκε κατὰ φυλὰς ἄλλους ἄλλοσε καταθεῖν, καὶ ἐκέλευε περιβαλομένους ὅτῳ τις ἐπιτυγχάνοι ἐλαύνειν πρὸς ἑαυτόν. οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἔπραττον.

18 Σημανθέντων δὲ τῷ Ἀστυάγει ὅτι πολέμιοί εἰσιν ἐν τῇ χώρᾳ, ἐξεβοήθει καὶ αὐτὸς πρὸς τὰ ὅρια σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὡσαύτως σὺν τοῖς παρατυχοῦσιν ἱππόταις, καὶ τοῖς ἄλλοις δὲ ἐσήμαινε πᾶσιν ἐκβοηθεῖν. ὡς δὲ εἶδον πολλοὺς ἀνθρώπους τῶν Ἀσσυρίων συντεταγμένους καὶ τοὺς ἱππέας ἡσυχίαν ἔχοντας, ἔστησαν καὶ οἱ Μῆδοι. ὁ δὲ Κῦρος ὁρῶν ἐκβοηθοῦντας καὶ τοὺς ἄλλους πασσυδί, ἐκβοηθεῖ καὶ αὐτὸς πρῶτον τότε ὅπλα ἐνδύς, οὔποτε οἰόμενος· οὕτως ἐπεθύμει αὐτοῖς ἐξοπλίσασθαι· μάλα δὲ καλὰ ἦν καὶ ἁρμόττοντα αὐτῷ ἃ ὁ πάππος περὶ τὸ σῶμα ἐπεποίητο. οὕτω δὲ ἐξοπλισάμενος προσήλασε τῷ ἵππῳ. καὶ ὁ Ἀστυάγης ἐθαύμασε μὲν τίνος κελεύσαντος ἥκοι,

ὅμως δὲ εἶπεν αὐτῷ μένειν παρ' ἑαυτόν. ὁ δὲ Κῦρος 19
ὡς εἶδε πολλοὺς ἱππέας ἀντίους, ἤρετο, Ἦ οὗτοι, ἔφη, ὦ πάππε, πολέμιοί εἰσιν, οἳ ἐφεστήκασι τοῖς ἵπποις ἠρέμα; Πολέμιοι μέντοι, ἔφη. Ἦ καὶ ἐκεῖνοι, ἔφη, οἱ ἐλαύνοντες; Κἀκεῖνοι μέντοι. Νὴ τὸν Δί', ἔφη, ὦ πάππε, ἀλλ' οὖν πονηροί γε φαινόμενοι καὶ ἐπὶ πονηρῶν ἱππαρίων ἄγουσιν ἡμῶν τὰ χρήματα· οὐκοῦν χρὴ ἐλαύνειν τινὰς ἡμῶν ἐπ' αὐτούς. Ἀλλ' οὐχ ὁρᾷς, ἔφη, ὦ παῖ, ὅσον τὸ στῖφος τῶν ἱππέων ἕστηκε συντεταγμένον; οἳ ἢν ἐπ' ἐκείνους ἡμεῖς ἐλαύνωμεν, ὑποτεμοῦνται ἡμᾶς πάλιν [ἐκεῖνοι]· ἡμῖν δὲ οὔπω ἡ ἰσχὺς πάρεστιν. Ἀλλ' ἢν σὺ μένῃς, ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ ἀναλαμβάνῃς τοὺς προσβοηθοῦντας, φοβήσονται οὗτοι καὶ οὐ κινήσονται, οἱ δ' ἄγοντες εὐθὺς ἀφήσουσι τὴν λείαν, ἐπειδὰν ἴδωσί τινας ἐπ' αὐτοὺς ἐλαύνοντας.

Ταῦτ' εἰπόντος αὐτοῦ ἔδοξέ τι λέγειν τῷ Ἀστυά- 20
γει. καὶ ἅμα θαυμάζων ὡς καὶ ἐφρόνει καὶ ἐγρηγόρει κελεύει τὸν υἱὸν λαβόντα τάξιν ἱππέων ἐλαύνειν ἐπὶ τοὺς ἄγοντας τὴν λείαν. ἐγὼ δέ, ἔφη, ἐπὶ τούσδε, ἢν ἐπὶ σὲ κινῶνται, ἐλῶ, ὥστε ἀναγκασθήσονται ἡμῖν προσέχειν τὸν νοῦν. οὕτω δὴ ὁ Κυαξάρης λαβὼν τῶν ἐρρωμένων ἵππων τε καὶ ἀνδρῶν προσελαύνει. καὶ ὁ Κῦρος ὡς εἶδεν ὁρμωμένους, ἐξορμᾷ, καὶ αὐτὸς πρῶτος ἡγεῖτο ταχέως, καὶ ὁ Κυαξάρης μέντοι ἐφείπετο, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ οὐκ ἀπελείποντο. ὡς δὲ εἶδον αὐτοὺς πελάζοντας οἱ λεηλατοῦντες, εὐθὺς ἀφέντες τὰ χρή-
ματα ἔφευγον. οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Κῦρον ὑπετέμνοντο, 21
καὶ οὓς μὲν κατελάμβανον εὐθὺς ἔπαιον, πρῶτος δὲ ὁ Κῦρος, ὅσοι δὲ παραλλάξαντες αὐτῶν ἔφθασαν, κατόπιν τούτους ἐδίωκον, καὶ οὐκ ἀνίεσαν, ἀλλ' ᾕρουν

τινὰς αὐτῶν. ὥσπερ δὲ κύων γενναῖος ἄπειρος ἀπρονοήτως φέρεται πρὸς κάπρον, οὕτω καὶ ὁ Κῦρος ἐφέρετο, μόνον ὁρῶν τὸ παίειν τὸν ἁλισκόμενον, ἄλλο δ' οὐδὲν προνοῶν. οἱ δὲ πολέμιοι ὡς ἑώρων πονοῦντας τοὺς σφετέρους, προυκίνησαν τὸ στῖφος, ὡς παυσομένους τοῦ διωγμοῦ, ἐπεὶ σφᾶς ἴδοιεν προορμήσαν-
22 τας. ὁ δὲ Κῦρος οὐδὲν μᾶλλον ἀνίει, ἀλλ' ὑπὸ τῆς χαρμονῆς ἀνακαλῶν τὸν θεῖον ἐδίωκε καὶ ἰσχυρὰν τὴν φυγὴν τοῖς πολεμίοις κατέχων ἐποίει, καὶ ὁ Κυαξάρης μέντοι ἐφείπετο, ἴσως καὶ αἰσχυνόμενος τὸν πατέρα, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ εἵποντο, προθυμότεροι ὄντες ἐν τῷ τοιούτῳ εἰς τὸ διώκειν καὶ οἱ μὴ πάνυ πρὸς τοὺς ἐναντίους ἄλκιμοι ὄντες. ὁ δὲ Ἀστυάγης ὡς ἑώρα τοὺς μὲν ἀπρονοήτως διώκοντας, τοὺς δὲ πολεμίους ἁθρόους τε καὶ τεταγμένους ὑπαντῶντας, δείσας περί τε τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ Κύρου μὴ εἰς παρεσκευασμένους ἀτάκτως ἐμπεσόντες πάθοιέν τι, ἡγεῖτο εὐθὺς πρὸς
23 τοὺς πολεμίους. οἱ δ' αὖ πολέμιοι ὡς εἶδον τοὺς Μήδους προκινηθέντας, διατεινάμενοι οἱ μὲν τὰ παλτὰ οἱ δὲ τὰ τόξα εἱστήκεσαν, ὡς αὖ, ἐπειδὴ εἰς τόξευμα ἀφίκοιντο, στησομένους, ὥσπερ τὰ πλεῖστα εἰώθεσαν ποιεῖν. μέχρι γὰρ τοσούτου, ὁπότε ἐγγύτατα γένοιντο, προσήλαυνον ἀλλήλοις καὶ ἠκροβολίζοντο πολλάκις μέχρι ἑσπέρας. ἐπεὶ δὲ ἑώρων τοὺς μὲν σφετέρους φυγῇ εἰς ἑαυτοὺς φερομένους, τοὺς δ' ἀμφὶ τὸν Κῦρον ἐπ' αὐτοὺς ὁμοῦ ἀγομένους, τὸν δὲ Ἀστυάγην σὺν τοῖς ἵπποις ἐντὸς γιγνόμενον ἤδη τοξεύματος, ἐκκλίνουσι καὶ φεύγουσιν ὁμόθεν διώκοντας ἀνὰ κράτος· ᾕρουν δὲ πολλούς· καὶ τοὺς μὲν ἁλισκομένους ἔπαιον καὶ ἵππους καὶ ἄνδρας, τοὺς δὲ πίπτοντας κατέκαινον·

καὶ οὐ πρόσθεν ἔστησαν πρὶν πρὸς τοῖς πεζοῖς τῶν
Ἀσσυρίων ἐγένοντο. ἐνταῦθα μέντοι δείσαντες μὴ καὶ
ἐνέδρα τις μείζων ὑπείη, ἐπέσχον. ἐκ τούτου δὴ ἀνῆ- 24
γεν ὁ Ἀστυάγης, μάλα χαίρων καὶ τῇ ἱπποκρατίᾳ, καὶ
τὸν Κῦρον οὐκ ἔχων ὅ,τι χρὴ λέγειν, αἴτιον μὲν ὄντα
εἰδὼς τοῦ ἔργου, μαινόμενον δὲ γιγνώσκων τῇ τόλμῃ.
καὶ γὰρ τότε ἀπιόντων οἴκαδε μόνος τῶν ἄλλων ἐκεῖ-
νος οὐδὲν ἄλλο ἢ τοὺς πεπτωκότας περιελαύνων ἐθε-
ᾶτο, καὶ μόλις αὐτὸν ἀφελκύσαντες οἱ ἐπὶ τοῦτο ταχ-
θέντες προσήγαγον τῷ Ἀστυάγει, μάλα ἐπίπροσθεν
ποιούμενον τοὺς προσάγοντας, ὅτι ἑώρα τὸ πρόσωπον
τοῦ πάππου ἠγριωμένον ἐπὶ τῇ θέᾳ τῇ αὐτοῦ.

Ἐν μὲν δὴ Μήδοις ταῦτα ἐγεγένητο, καὶ οἵ τε 25
ἄλλοι πάντες τὸν Κῦρον διὰ στόματος εἶχον καὶ ἐν
λόγῳ καὶ ἐν ᾠδαῖς, ὅ τε Ἀστυάγης καὶ πρόσθεν τι-
μῶν αὐτὸν τότε ὑπερεξεπέπληκτο ἐπ' αὐτῷ. Καμβύ-
σης δὲ ὁ τοῦ Κύρου πατὴρ ἥδετο μὲν πυνθανόμενος
ταῦτα, ἐπεὶ δ' ἤκουσεν ἔργα ἀνδρὸς ἤδη διαχειριζό-
μενον τὸν Κῦρον, ἀπεκάλει δή, ὅπως τὰ ἐν Πέρσαις
ἐπιχώρια ἐπιτελοίη. καὶ ὁ Κῦρος δὲ ἐνταῦθα λέγεται
εἰπεῖν ὅτι ἀπιέναι βούλοιτο, μὴ ὁ πατήρ τι ἄχθοιτο
καὶ ἡ πόλις μέμφοιτο. καὶ τῷ Ἀστυάγει δὲ ἐδόκει εἶ-
ναι ἀναγκαῖον ἀποπέμπειν αὐτόν. ἔνθα δὴ ἵππους τε
αὐτῷ δοὺς οὓς αὐτὸς ἐπεθύμει λαβεῖν καὶ ἄλλα συ-
σκευάσας πολλὰ ἔπεμπε καὶ διὰ τὸ φιλεῖν αὐτὸν καὶ
ἅμα ἐλπίδας ἔχων μεγάλας ἐν αὐτῷ ἄνδρα ἔσεσθαι
ἱκανὸν καὶ φίλους ὠφελεῖν καὶ ἐχθροὺς ἀνιᾶν. ἀπιόν-
τα δὲ τὸν Κῦρον προύπεμπον ἅπαντες καὶ παῖδες
[καὶ ἥλικες] καὶ ἄνδρες καὶ γέροντες ἐφ' ἵππων καὶ
Ἀστυάγης αὐτός, καὶ οὐδένα ἔφασαν ὅντιν' οὐ δα-

26 κρύοντ' ἀποστρέφεσθαι. καὶ Κῦρον δὲ αὐτὸν λέγεται σὺν πολλοῖς δακρύοις ἀποχωρῆσαι. πολλὰ δὲ δῶρα διαδοῦναί φασιν αὐτὸν τοῖς ἡλικιώταις ὧν Ἀστυάγης αὐτῷ ἐδεδώκει, τέλος δὲ καὶ ἣν εἶχε στολὴν τὴν Μηδικὴν ἐκδύντα δοῦναί τινι, [δῆλον ὅτι τούτῳ] ὃν μάλιστα ἠσπάζετο. τοὺς μέντοι λαβόντας καὶ δεξαμένους τὰ δῶρα λέγεται Ἀστυάγει ἀπενεγκεῖν, Ἀστυάγην δὲ δεξάμενον Κύρῳ ἀποπέμψαι, τὸν δὲ πάλιν τε ἀποπέμψαι εἰς Μήδους καὶ εἰπεῖν, Εἰ βούλει, ὦ πάππε, ἐμὲ καὶ πάλιν ἰέναι ὡς σὲ μὴ αἰσχυνόμενον, ἔα ἔχειν εἴ τῴ τι ἐγὼ δέδωκα· Ἀστυάγην δὲ ταῦτα ἀκούσαντα ποιῆσαι ὥσπερ Κῦρος ἐπέστειλεν.

27 Εἰ δὲ δεῖ καὶ παιδικοῦ λόγου ἐπιμνησθῆναι, λέγεται, ὅτε Κῦρος ἀπῄει καὶ ἀπηλλάττοντο ἀπ' ἀλλήλων, τοὺς συγγενεῖς φιλοῦντας τῷ στόματι ἀποπέμπεσθαι αὐτὸν νόμῳ Περσικῷ· καὶ γὰρ νῦν ἔτι τοῦτο ποιοῦσι Πέρσαι· ἄνδρα δέ τινα τῶν Μήδων μάλα καλὸν κἀγαθὸν ὄντα ἐκπεπλῆχθαι πολύν τινα χρόνον ἐπὶ τῷ κάλλει τοῦ Κύρου, ἡνίκα δὲ ἑώρα τοὺς συγγενεῖς φιλοῦντας αὐτόν, ὑπολειφθῆναι· ἐπεὶ δ' οἱ ἄλλοι ἀπῆλθον, προσελθεῖν τῷ Κύρῳ καὶ εἰπεῖν, Ἐμὲ μόνον οὐ γιγνώσκεις τῶν συγγενῶν, ὦ Κῦρε; Τί δέ, εἰπεῖν τὸν Κῦρον, ἦ καὶ σὺ συγγενὴς εἶ; Μάλιστα, φάναι. Ταῦτ' ἄρα, εἰπεῖν τὸν Κῦρον, καὶ ἐνεώρας μοι· πολλάκις γὰρ δοκῶ σε γιγνώσκειν τοῦτο ποιοῦντα. Προσελθεῖν γάρ σοι, ἔφη, ἀεὶ βουλόμενος ναὶ μὰ τοὺς θεοὺς ᾐσχυνόμην. Ἀλλ' οὐκ ἔδει, φάναι τὸν Κῦρον, συγγενῆ γε ὄντα· ἅμα δὲ προσελθόντα φιλῆ-
28 σαι αὐτόν. καὶ τὸν Μῆδον φιληθέντα ἐρέσθαι, Ἦ καὶ ἐν Πέρσαις νόμος ἐστὶν οὗτος συγγενεῖς φιλεῖν;

Μάλιστα, φάναι, ὅταν γε ἴδωσιν ἀλλήλους διὰ χρόνου ἢ ἀπίωσί ποι ἀπ' ἀλλήλων. Ὥρα ἂν εἴη, ἔφη ὁ Μῆδος, μάλα πάλιν σε φιλεῖν ἐμέ· ἀπέρχομαι γάρ, ὡς ὁρᾷς, ἤδη. οὕτω καὶ τὸν Κῦρον φιλήσαντα πάλιν ἀποπέμπειν καὶ ἀπιέναι. καὶ ὁδόν τε οὔπω πολλὴν διηνύσθαι αὐτοῖς καὶ τὸν Μῆδον ἥκειν πάλιν ἱδροῦντι τῷ ἵππῳ· καὶ τὸν Κῦρον ἰδόντα, Ἀλλ' ἦ, φάναι, ἐπελάθου τι ὧν ἐβούλου εἰπεῖν; Μὰ Δία, φάναι, ἀλλ' ἥκω διὰ χρόνου. καὶ τὸν Κῦρον εἰπεῖν, Νὴ Δί', ὦ σύγγενες, δι' ὀλίγου γε. Ποίου ὀλίγου; εἰπεῖν τὸν Μῆδον. οὐκ οἶσθα, φάναι, ὦ Κῦρε, ὅτι καὶ ὅσον σκαρδαμύττω χρόνον, πάνυ πολύς μοι δοκεῖ εἶναι, ὅτι οὐχ ὁρῶ σε τότε τοιοῦτον ὄντα; ἐνταῦθα δὴ τὸν Κῦρον γελάσαι τε ἐκ τῶν ἔμπροσθεν δακρύων καὶ εἰπεῖν αὐτῷ θαρρεῖν ἀπιόντι, ὅτι παρέσται αὐτοῖς ὀλίγου χρόνου, ὥστε ὁρᾶν ἐξέσται κἂν βούληται ἀσκαρδαμυκτί.

Ὁ μὲν δὴ Κῦρος οὕτως ἀπελθὼν ἐν Πέρσαις ἐνι- V.
αυτὸν λέγεται ἐν τοῖς παισὶν ἔτι γενέσθαι. καὶ τὸ μὲν πρῶτον οἱ παῖδες ἔσκωπτον αὐτὸν ὡς ἡδυπαθεῖν ἐν Μήδοις μεμαθηκὼς ἥκοι· ἐπεὶ δὲ καὶ ἐσθίοντα αὐτὸν ἑώρων ὥσπερ καὶ αὐτοὶ ἡδέως καὶ πίνοντα, καὶ εἴ ποτ' ἐν ἑορτῇ εὐωχία γένοιτο, ἐπιδιδόντα μᾶλλον αὐτὸν τοῦ ἑαυτοῦ μέρους ᾐσθάνοντο ἢ προσδεόμενον, καὶ πρὸς τούτοις δὲ τἆλλα κρατιστεύοντα αὐτὸν ἑώρων ἑαυτῶν, ἐνταῦθα δὴ πάλιν ὑπέπτησσον αὐτῷ οἱ ἥλικες. ἐπεὶ δὲ διελθὼν τὴν παιδείαν ταύτην ἤδη εἰσῆλθεν εἰς τοὺς ἐφήβους, ἐν τούτοις αὖ ἐδόκει κρατιστεύειν καὶ μελετῶν ἃ χρῆν καὶ καρτερῶν καὶ αἰδούμενος τοὺς πρεσβυτέρους καὶ πειθόμενος τοῖς ἄρχουσι.

Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ὁ μὲν Ἀστυάγης ἐν τοῖς 2

Μήδοις ἀποθνήσκει, ὁ δὲ Κυαξάρης ὁ τοῦ Ἀστυάγους παῖς, τῆς δὲ Κύρου μητρὸς ἀδελφός, τὴν βασιλείαν ἔσχε τὴν Μήδων. ὁ δὲ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεὺς κατεστραμμένος μὲν πάντας Σύρους, φῦλον πάμπολυ, ὑπήκοον δὲ πεποιημένος τὸν Ἀραβίων βασιλέα, ὑπηκόους δὲ ἔχων ἤδη καὶ Ὑρκανίους, πολιορκῶν δὲ καὶ Βακτρίους, ἐνόμιζεν, εἰ τοὺς Μήδους ἀσθενεῖς ποιήσειε, πάντων γε τῶν πέριξ ῥᾳδίως ἄρξειν· ἰσχυρότατον γὰρ
3 *τῶν ἐγγὺς φύλων τοῦτο ἐδόκει εἶναι. οὕτω δὴ διαπέμπει πρός τε τοὺς ὑπ' αὐτὸν πάντας καὶ πρὸς Κροῖσον τὸν Λυδῶν βασιλέα καὶ πρὸς τὸν Καππαδοκῶν καὶ πρὸς Φρύγας ἀμφοτέρους καὶ πρὸς Παφλαγόνας καὶ Ἰνδοὺς καὶ πρὸς Κᾶρας καὶ Κίλικας, τὰ μὲν καὶ διαβάλλων τοὺς Μήδους καὶ Πέρσας, λέγων ὡς μεγάλα τ' εἴη ταῦτα ἔθνη καὶ ἰσχυρὰ καὶ συνεστηκότα εἰς ταὐτό, καὶ ἐπιγαμίας ἀλλήλοις πεποιημένοι εἶεν, καὶ κινδυνεύσοιεν, εἰ μή τις αὐτοὺς φθάσας ἀσθενώσοι, ἐπὶ ἓν ἕκαστον τῶν ἐθνῶν ἰόντες καταστρέψασθαι. οἱ μὲν δὴ καὶ τοῖς λόγοις τούτοις πειθόμενοι συμμαχίαν αὐτῷ ἐποιοῦντο, οἱ δὲ καὶ δώροις καὶ χρήμασιν ἀναπειθόμενοι· πολλὰ γὰρ καὶ τοιαῦτα ἦν αὐ-*
4 *τῷ. Κυαξάρης δὲ [ὁ τοῦ Ἀστυάγους παῖς] ἐπεὶ ᾐσθάνετο τήν τ' ἐπιβουλὴν καὶ τὴν παρασκευὴν τῶν συνισταμένων ἐφ' ἑαυτόν, αὐτός τε εὐθέως ὅσα ἐδύνατο ἀντιπαρεσκευάζετο καὶ εἰς Πέρσας ἔπεμπε πρός τε τὸ κοινὸν καὶ πρὸς Καμβύσην τὸν τὴν ἀδελφὴν ἔχοντα καὶ βασιλεύοντα ἐν Πέρσαις. ἔπεμπε δὲ καὶ πρὸς Κῦρον, δεόμενος αὐτοῦ πειρᾶσθαι ἄρχοντα ἐλθεῖν τῶν ἀνδρῶν, εἴ τινας πέμποι στρατιώτας τὸ Περσῶν κοινόν. ἤδη γὰρ καὶ ὁ Κῦρος διατετελεκὼς τὰ ἐν τοῖς*

ἐφήβοις δέκα ἔτη ἐν τοῖς τελείοις ἀνδράσιν ἦν. οὕτω 5
δὴ δεξαμένου τοῦ Κύρου οἱ βουλεύοντες γεραίτεροι
αἱροῦνται αὐτὸν ἄρχοντα τῆς εἰς Μήδους στρατιᾶς.
ἔδοσαν δὲ αὐτῷ καὶ προσελέσθαι διακοσίους τῶν ὁμο-
τίμων, τῶν δ' αὖ διακοσίων ἑκάστῳ τέτταρας ἔδωκαν
προσελέσθαι καὶ τούτους ἐκ τῶν ὁμοτίμων· γίγνονται
μὲν δὴ οὗτοι χίλιοι· τῶν δ' αὖ χιλίων τούτων ἑκάστῳ
ἔταξαν ἐκ τοῦ δήμου τῶν Περσῶν δέκα μὲν πελταστὰς
προσελέσθαι, δέκα δὲ σφενδονήτας, δέκα δὲ τοξότας·
καὶ οὕτως ἐγένοντο μύριοι μὲν τοξόται, μύριοι δὲ
πελτασταί, μύριοι δὲ σφενδονῆται· χωρὶς δὲ τούτων
οἱ χίλιοι ὑπῆρχον. τοσαύτη μὲν δὴ στρατιὰ τῷ Κύρῳ
ἐδόθη. ἐπεὶ δὲ ᾑρέθη τάχιστα, ἤρχετο πρῶτον ἀπὸ 6
τῶν θεῶν· καλλιερησάμενος δὲ τότε προσῃρεῖτο τοὺς
διακοσίους· ἐπεὶ δὲ προσείλοντο καὶ οὗτοι δὴ τοὺς τέτ-
ταρας ἕκαστοι, συνέλεξεν αὐτοὺς καὶ εἶπε τότε πρῶ-
τον ἐν αὐτοῖς τάδε.

Ἄνδρες φίλοι, ἐγὼ προσειλόμην μὲν ὑμᾶς, οὐ 7
νῦν πρῶτον δοκιμάσας, ἀλλ' ἐκ παίδων ὁρῶν ὑμᾶς ἃ
μὲν καλὰ ἡ πόλις νομίζει, προθύμως ταῦτα ἐκπονοῦν-
τας, ἃ δὲ αἰσχρὰ ἡγεῖται, παντελῶς τούτων ἀπεχομέ-
νους. ὧν δ' ἕνεκα αὐτός τε οὐκ ἄκων εἰς τόδε τὸ
τέλος κατέστην καὶ ὑμᾶς παρεκάλεσα δηλῶσαι ὑμῖν
βούλομαι. ἐγὼ γὰρ κατενόησα ὅτι οἱ πρόγονοι χείρο- 8
νες μὲν ἡμῶν οὐδὲν ἐγένοντο· ἀσκοῦντες γοῦν κἀκεῖ-
νοι διετέλεσαν ἅπερ ἔργα ἀρετῆς νομίζεται· ὅ,τι μέντοι
προσεκτήσαντο τοιοῦτοι ὄντες ἢ τῷ τῶν Περσῶν κοι-
νῷ ἀγαθὸν ἢ αὑτοῖς, τοῦτ' οὐκέτι δύναμαι ἰδεῖν. καί- 9
τοι ἐγὼ οἶμαι οὐδεμίαν ἀρετὴν ἀσκεῖσθαι ὑπ' ἀνθρώ-
πων ὡς μηδὲν πλεῖον ἔχωσιν οἱ ἐσθλοὶ γενόμενοι τῶν

πονηρῶν, ἀλλ' οἵ τε τῶν παραυτίκα ἡδονῶν ἀπεχόμενοι οὐχ ἵνα μηδέποτε εὐφρανθῶσι, τοῦτο πράττουσιν, ἀλλ' ὡς διὰ ταύτην τὴν ἐγκράτειαν πολλαπλάσια εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον εὐφρανούμενοι οὕτω παρασκευάζονται· οἵ τε λέγειν προθυμούμενοι δεινοὶ γενέσθαι οὐχ ἵνα εὖ λέγοντες μηδέποτε παύσωνται, τοῦτο μελετῶσιν, ἀλλ' ἐλπίζοντες τῷ λέγειν εὖ πείθοντες ἀνθρώπους πολλὰ καὶ μεγάλα ἀγαθὰ διαπράξεσθαι· οἵ τε αὖ τὰ πολεμικὰ ἀσκοῦντες οὐχ ὡς μαχόμενοι μηδέποτε παύσωνται, τοῦτ' ἐκπονοῦσιν, ἀλλὰ νομίζοντες καὶ οὗτοι τὰ πολεμικὰ ἀγαθοὶ γενόμενοι πολὺν μὲν ὄλβον, πολλὴν δὲ εὐδαιμονίαν, μεγάλας δὲ τιμὰς καὶ ἑαυτοῖς
10 καὶ πόλει περιάψειν. εἰ δέ τινες ταῦτα ἐκπονήσαντες πρίν τινα καρπὸν ἀπ' αὐτῶν κομίσασθαι περιεῖδον αὐτοὺς γήρᾳ ἀδυνάτους γενομένους, ὅμοιον ἔμοιγε δοκοῦσι πεπονθέναι οἷον εἴ τις γεωργὸς ἀγαθὸς προθυμηθεὶς γενέσθαι καὶ εὖ σπείρων καὶ εὖ φυτεύων, ὁπότε καρποῦσθαι ταῦτα δέοι, ἐῴη τὸν καρπὸν ἀσυγκόμιστον εἰς τὴν γῆν πάλιν καταρρεῖν. καὶ εἴ τίς γε ἀσκητὴς πολλὰ πονήσας καὶ ἀξιόνικος γενόμενος ἀναγώνιστος διατελέσειεν, οὐδ' ἂν οὗτός μοι δοκεῖ δι-
11 καίως ἀναίτιος εἶναι ἀφροσύνης. ἀλλ' ἡμεῖς, ὦ ἄνδρες, μὴ πάθωμεν ταῦτα, ἀλλ' ἐπείπερ σύνισμεν ἡμῖν αὐτοῖς ἀπὸ παίδων ἀρξάμενοι ἀσκηταὶ ὄντες τῶν καλῶν κἀγαθῶν ἔργων, ἴωμεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, οὓς ἐγὼ σαφῶς ἐπίσταμαι ἰδιώτας ὄντας ὡς πρὸς ἡμᾶς ἀγωνίζεσθαι. οὐ γάρ πω οὗτοι ἱκανοί εἰσιν ἀγωνισταί, οἳ ἂν τοξεύωσι καὶ ἀκοντίζωσι καὶ ἱππεύωσιν ἐπιστημόνως, ἢν δέ που πονῆσαι δέῃ, τούτῳ λείπωνται, ἀλλ' οὗτοι ἰδιῶταί εἰσι κατὰ τοὺς πόνους· οὐδέ γε οἵτινες

ἀγρυπνῆσαι δέον ἡττῶνται τούτου, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἰδιῶται κατὰ τὸν ὕπνον· οὐδέ γε οἱ ταῦτα μὲν ἱκανοί, ἀπαίδευτοι δὲ ὡς χρὴ καὶ συμμάχοις καὶ πολεμίοις χρῆσθαι, ἀλλὰ καὶ οὗτοι δῆλον ὡς τῶν μεγίστων παιδευμάτων ἀπείρως ἔχουσιν. ὑμεῖς δὲ νυκτὶ μὲν δήπου 12
ὅσαπερ οἱ ἄλλοι ἡμέρᾳ δύναισθ' ἂν χρῆσθαι, πόνους δὲ τοῦ ζῆν ἡδέως ἡγεμόνας νομίζετε, λιμῷ δὲ ὅσαπερ ὄψῳ διαχρῆσθε, ὑδροποσίαν δὲ ῥᾷον τῶν λεόντων φέρετε, κάλλιστον δὲ πάντων καὶ πολεμικώτατον κτῆμα εἰς τὰς ψυχὰς συγκεκόμισθε· ἐπαινούμενοι γὰρ μᾶλλον ἢ τοῖς ἄλλοις ἅπασι χαίρετε. τοὺς δ' ἐπαίνου ἐραστὰς ἀνάγκη διὰ τοῦτο πάντα μὲν πόνον, πάντα δὲ κίνδυνον ἡδέως ὑποδύεσθαι. εἰ δὲ ταῦτα ἐγὼ λέγω περὶ 13
ὑμῶν ἄλλῃ γιγνώσκων, ἐμαυτὸν ἐξαπατῶ. ὅ,τι γὰρ μὴ τοιοῦτον ἀποβήσεται παρ' ὑμῶν, εἰς ἐμὲ τὸ ἐλλεῖπον ἥξει. ἀλλὰ πιστεύω τοι τῇ πείρᾳ καὶ τῇ ὑμῶν εἰς ἐμὲ εὐνοίᾳ καὶ τῇ τῶν πολεμίων ἀνοίᾳ μὴ ψεύσειν με ταύτας τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας. ἀλλὰ θαρροῦντες ὁρμώμεθα, ἐπειδὴ καὶ ἐκποδὼν ἡμῖν γεγένηται τὸ δόξαι τῶν ἀλλοτρίων ἀδίκως ἐφίεσθαι. νῦν γὰρ ἔρχονται μὲν οἱ πολέμιοι ἄρχοντες ἀδίκων χειρῶν, καλοῦσι δὲ ἡμᾶς ἐπικούρους οἱ φίλοι· τί οὖν ἐστιν ἢ τοῦ ἀλέξασθαι δικαιότερον ἢ τοῦ τοῖς φίλοις ἀρήγειν κάλλιον;
ἀλλὰ μὴν κἀκεῖνο οἶμαι ὑμᾶς θαρρεῖν, τὸ μὴ παρη- 14
μεληκότα με τῶν θεῶν τὴν ἔξοδον ποιεῖσθαι· πολλὰ γάρ μοι συνόντες ἐπίστασθε οὐ μόνον τὰ μεγάλα ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ πειρώμενον ἀεὶ ἀπὸ θεῶν ὁρμᾶσθαι. τέλος εἶπε, Τί δεῖ ἔτι λέγειν; ἀλλ' ὑμεῖς μὲν τοὺς ἄνδρας ἑλόμενοι καὶ ἀναλαβόντες καὶ τἆλλα παρασκευασάμενοι ἴτε εἰς Μήδους· ἐγὼ δ' ἐπανελθὼν πρὸς τὸν

πατέρα πρόσειμι δή, ὅπως τὰ τῶν πολεμίων ὡς τάχιστα μαθὼν οἷά ἐστι παρασκευάζωμαι ὅ,τι ἂν δέωμαι, ὅπως ὡς κάλλιστα σὺν θεῷ ἀγωνιζώμεθα. οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἔπραττον.

VI. Κῦρος δὲ ἐλθὼν οἴκαδε καὶ προσευξάμενος Ἑστίᾳ πατρῴᾳ καὶ Διὶ πατρῴῳ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς ὡρμᾶτο ἐπὶ τὴν στρατείαν, συμπρούπεμπε δὲ αὐτὸν καὶ ὁ πατήρ. ἐπεὶ δὲ ἔξω τῆς οἰκίας ἐγένοντο, λέγονται ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ αὐτῷ αἴσιοι γενέσθαι. τούτων δὲ φανέντων οὐδὲν ἄλλο ἔτι οἰωνιζόμενοι ἐπορεύοντο, ὡς οὐδένα ἂν λύσαντα τὰ τοῦ μεγίστου θεοῦ σημεῖα.

2 Προϊόντι δὲ τῷ Κύρῳ ὁ πατὴρ ἤρχετο λόγου τοιοῦδε. Ὦ παῖ, ὅτι μὲν οἱ θεοὶ ἵλεῴ τε καὶ εὐμενεῖς πέμπουσί σε καὶ ἐν ἱεροῖς δῆλον καὶ ἐν οὐρανίοις σημείοις· γιγνώσκεις δὲ καὶ αὐτός. ἐγὼ γάρ σε ταῦτα ἐπίτηδες ἐδιδαξάμην, ὅπως μὴ δι' ἄλλων ἑρμηνέων τὰς τῶν θεῶν συμβουλίας συνιείης, ἀλλ' αὐτὸς καὶ ὁρῶν τὰ ὁρατὰ καὶ ἀκούων τὰ ἀκουστὰ γιγνώσκοις καὶ μὴ ἐπὶ μάντεσιν εἴης, εἰ βούλοιντό σε ἐξαπατᾶν ἕτερα λέγοντες ἢ τὰ παρὰ τῶν θεῶν σημαινόμενα, μηδ' αὖ, εἴ ποτε ἄρα ἄνευ μάντεως γένοιο, ἀποροῖο θείοις σημείοις ὅ,τι χρῷο, ἀλλὰ γιγνώσκων διὰ τῆς μαντικῆς τὰ παρὰ τῶν θεῶν συμβουλευόμενα, τούτοις
3 πείθοιο. Καὶ μὲν δή, ὦ πάτερ, ἔφη ὁ Κῦρος, ὡς ἂν ἵλεῳ οἱ θεοὶ ὄντες ἡμῖν συμβουλεύειν ἐθέλωσιν, ὅσον δύναμαι κατὰ τὸν σὸν λόγον διατελῶ ἐπιμελόμενος. μέμνημαι γάρ, ἔφη, ἀκούσας ποτέ σου ὅτι εἰκότως ἂν καὶ παρὰ θεῶν πρακτικώτερος εἴη ὥσπερ καὶ παρ' ἀνθρώπων ὅστις μὴ ὁπότε ἐν ἀπόροις εἴη, τότε κολακεύοι, ἀλλ' ὅτε τὰ ἄριστα πράττοι, τότε μάλιστα τῶν

θεῶν μεμνῇτο· καὶ τῶν φίλων δ' ἔφησθα χρῆναι ὡσ-
αύτως οὕτως ἐπιμέλεσθαι. Οὐκοῦν νῦν, ἔφη, ὦ παῖ, 4
διά γ' ἐκείνας τὰς ἐπιμελείας ἥδιον μὲν ἔρχει πρὸς
τοὺς θεοὺς δεησόμενος, ἐλπίζεις δὲ μᾶλλον τεύξεσθαι
ὧν ἂν δέῃ, ὅτι συνειδέναι σαυτῷ δοκεῖς οὐπώποτ'
ἀμελήσας αὐτῶν; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, ὦ πάτερ, ὡς
πρὸς φίλους μοι ὄντας τοὺς θεοὺς οὕτω διάκειμαι. Τί 5
γάρ, ἔφη, ὦ παῖ, μέμνησαι ἐκεῖνα ἅ ποτε ἐδόκει ἡμῖν
ὡς ἅπερ δεδώκασιν οἱ θεοὶ μαθόντας ἀνθρώπους βέλ-
τιον πράττειν ἢ ἀνεπιστήμονας αὐτῶν ὄντας καὶ ἐργα-
ζομένους μᾶλλον ἀνύτειν ἢ ἀργοῦντας καὶ ἐπιμελομέ-
νους ἀσφαλέστερον διάγειν ἢ ἀφυλακτοῦντας, τούτων
⟨πέρι⟩ παρέχοντας οὖν τοιούτους ἑαυτοὺς οἵους δεῖ,
οὕτως ἡμῖν ἐδόκει δεῖν καὶ αἰτεῖσθαι τἀγαθὰ παρὰ
τῶν θεῶν; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, μέμνημαι μέν- 6
τοι τοιαῦτα ἀκούσας σου· καὶ γὰρ ἀνάγκη με πείθεσ-
θαι τῷ λόγῳ· καὶ γὰρ οἶδά σε λέγοντα ἀεὶ ὡς οὐδὲ
θέμις εἴη αἰτεῖσθαι παρὰ τῶν θεῶν οὔτε ἱππεύειν μὴ
μαθόντας ἱππομαχοῦντας νικᾶν, οὔτε μὴ ἐπισταμένους
τοξεύειν τοξεύοντας κρατεῖν τῶν ἐπισταμένων, οὔτε
μὴ ἐπισταμένους κυβερνᾶν σῴζειν εὔχεσθαι ναῦς κυ-
βερνῶντας, οὐδὲ μὴ σπείροντάς γε σῖτον εὔχεσθαι
καλὸν αὐτοῖς φύεσθαι, οὐδὲ μὴ φυλαττομένους γε ἐν
πολέμῳ σωτηρίαν αἰτεῖσθαι· παρὰ γὰρ τοὺς τῶν θεῶν
θεσμοὺς πάντα τὰ τοιαῦτα εἶναι· τοὺς δὲ ἀθέμιτα εὐ-
χομένους ὁμοίως ἔφησθα εἰκὸς εἶναι παρὰ θεῶν ἀτυ-
χεῖν ὥσπερ καὶ παρὰ ἀνθρώπων ἀπρακτεῖν τοὺς παρά-
νομα δεομένους.

Ἐκείνων δέ, ὦ παῖ, ἐπελάθου ἅ ποτε ἐγὼ καὶ σὺ 7
ἐλογιζόμεθα ὡς ἱκανὸν εἴη καὶ καλὸν ἀνδρὶ ἔργον, εἴ

τις δύναιτο ἐπιμεληθῆναί ὅπως ἂν αὐτός τε καλὸς κἀγαθὸς δοκίμως γένοιτο καὶ τἀπιτήδεια αὐτός τε καὶ οἱ οἰκέται ἱκανῶς ἔχοιεν; τὸ δέ, τούτου μεγάλου ἔργου ὄντος, οὕτως ἐπίστασθαι ἀνθρώπων ἄλλων προστατεύειν ὅπως ἕξουσι πάντα τἀπιτήδεια ἔκπλεω καὶ ὅπως ἔσονται πάντες οἵους δεῖ, τοῦτο θαυμαστὸν δήπου ἡμῖν ἐφαίνετο εἶναι.
8 Ναὶ μὰ Δί', ἔφη, ὦ πάτερ, μέμνημαι καὶ τοῦτό σου. λέγοντος· συνεδόκει οὖν καὶ ἐμοὶ ὑπερμέγεθες εἶναι ἔργον τὸ καλῶς ἄρχειν· καὶ νῦν γ', ἔφη, ταὐτά μοι δοκεῖ ταῦτα, ὅταν πρὸς αὐτὸ τὸ ἄρχειν σκοπῶν λογίζωμαι. ὅταν μέντοι γε πρὸς ἄλλους ἀνθρώπους ἰδὼν κατανοήσω οἷοι ὄντες διαγίγνονται ἄρχοντες καὶ οἷοι ὄντες ἀνταγωνισταὶ ἡμῖν ἔσονται, πάνυ μοι δοκεῖ αἰσχρὸν εἶναι τὸ τοιούτους αὐτοὺς ὄντας ὑποπτῆξαι καὶ μὴ ἐθέλειν ἰέναι αὐτοῖς ἀνταγωνιουμένους· οὕς, ἔφη, ἐγὼ αἰσθάνομαι ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἡμετέρων φίλων τούτων ἡγουμένους δεῖν τὸν ἄρχοντα τῶν ἀρχομένων διαφέρειν τῷ καὶ πολυτελέστερον δειπνεῖν καὶ πλέον ἔχειν ἔνδον χρυσίον καὶ πλείονα χρόνον καθεύδειν καὶ πάντα ἀπονώτερον τῶν ἀρχομένων διάγειν. ἐγὼ δὲ οἶμαι, ἔφη, τὸν ἄρχοντα οὐ τῷ ῥᾳδιουργεῖν χρῆναι διαφέρειν τῶν ἀρχομένων, ἀλλὰ
9 τῷ προνοεῖν καὶ φιλοπονεῖν. Ἀλλά τοι, ἔφη, ὦ παῖ, ἔνιά ἐστιν ἃ οὐ πρὸς ἀνθρώπους ἀγωνιστέον, ἀλλὰ πρὸς αὐτὰ τὰ πράγματα, ὧν οὐ ῥᾴδιον εὐπόρως περιγενέσθαι. αὐτίκα δήπου οἶσθα ὅτι εἰ μὴ ἕξει τἀπιτήδεια ἡ στρατιά, καταλελύσεταί σου ἡ ἀρχή. Οὐκοῦν ταῦτα μέν, ἔφη, ὦ πάτερ, Κυαξάρης φησὶ παρέξειν τοῖς ἐντεῦθεν ἰοῦσι πᾶσιν ὁπόσοι ἂν ὦσι. Τούτοις δὴ σύ, ἔφη, ὦ παῖ, πιστεύων ἔρχει τοῖς παρὰ Κυαξάρου

χρήμασιν; Ἔγωγ', ἔφη ὁ Κῦρος. Τί δέ, ἔφη, οἶσθα ὁπόσα αὐτῷ ἔστι; Μὰ τὸν Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, οὐ μὲν δή. Ὅμως δὲ τούτοις πιστεύεις τοῖς ἀδήλοις; ὅτι δὲ πολλῶν μὲν σοὶ δεήσει, πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα νῦν ἀνάγκη δαπανᾶν ἐκεῖνον, οὐ γιγνώσκεις; Γιγνώσκω, ἔφη ὁ Κῦρος. Ἢν οὖν, ἔφη, ἐπιλίπῃ αὐτὸν ἡ δαπάνη ἢ καὶ ἑκὼν ψεύσηται, πῶς σοι ἕξει τὰ τῆς στρατιᾶς; Δῆλον ὅτι οὐ καλῶς. ἀτάρ, ἔφη, ὦ πάτερ, σὺ εἰ ἐνορᾷς τινα πόρον καὶ ἀπ' ἐμοῦ ἂν προσγενόμενον, ἕως ἔτι ἐν φιλίᾳ ἐσμέν, λέγε. Ἐρωτᾷς, ἔφη, ὦ παῖ, ποῦ ἂν ἀπὸ σοῦ πόρος προσγένοιτο; ἀπὸ τίνος δὲ μᾶλλον εἰκός ἐστι πόρον γενέσθαι ἢ ἀπὸ τοῦ δύναμιν ἔχοντος; σὺ δὲ πεζὴν μὲν δύναμιν ἐνθένδε ἔχων ἔρχει ἀνθ' ἧς οἶδ' ὅτι πολλαπλασίαν ἄλλην οὐκ ἂν δέξαιο, ἱππικὸν δέ σοι, ὅπερ κράτιστον, τὸ Μήδων σύμμαχον ἔσται. ποῖον οὖν ἔθνος τῶν πέριξ οὐ δοκεῖ σοι καὶ χαρίζεσθαι βουλόμενον ὑμῖν ὑπηρετήσειν καὶ φοβούμενον μή τι πάθῃ; ἃ χρή σε κοινῇ σὺν Κυαξάρῃ σκοπεῖσθαι μήποτε ἐπιλίπῃ τι ὑμᾶς ὧν δεῖ ὑπάρχειν, καὶ ἔθους δὲ ἕνεκα μηχανᾶσθαι προσόδου πόρον. τόδε δὲ πάντων μάλιστά μοι μέμνησο μηδέποτε ἀναμένειν τὸ πορίζεσθαι τἀπιτήδεια ἔστ' ἂν ἡ χρεία σε ἀναγκάσῃ· ἀλλ' ὅταν μάλιστα εὐπορῇς, τότε πρὸ τῆς ἀπορίας μηχανῶ. καὶ γὰρ τεύξει μᾶλλον παρ' ὧν ἂν δέῃ μὴ ἄπορος δοκῶν εἶναι, καὶ ἔτι ἀναίτιος ἔσει παρὰ τοῖς σαυτοῦ στρατιώταις· ἐκ τούτου δὲ μᾶλλον καὶ ὑπ' ἄλλων αἰδοῦς τεύξει, καὶ ἤν τινας βούλῃ ἢ εὖ ποιῆσαι τῇ δυνάμει ἢ κακῶς, μᾶλλον ἕως ἂν ἔχωσι τὰ δέοντα οἱ στρατιῶται ὑπηρετήσουσί σοι, καὶ πειστικωτέρους, σάφ' ἴσθι, λόγους δυνήσει τότε λέγειν ὅτανπερ καὶ ἐνδείκνυσθαι

11 μάλιστα δύνῃ καὶ εὖ ποιεῖν ἱκανὸς ὢν καὶ κακῶς. Ἀλλ', ἔφη, ὦ πάτερ, ἄλλως τέ μοι καλῶς δοκεῖς ταῦτα λέγειν πάντα, καὶ ὅτι ὧν μὲν νῦν λέγονται λήψεσθαι οἱ στρατιῶται, οὐδεὶς αὐτῶν ἐμοὶ τούτων χάριν εἴσεται· ἴσασι γὰρ ἐφ' οἷς αὐτοὺς Κυαξάρης ἐπάγεται συμμάχους· ὅ,τι δ' ἂν πρὸς τοῖς εἰρημένοις λαμβάνῃ τις, ταῦτα καὶ τιμὴν νομιοῦσι καὶ χάριν τούτων εἰκὸς εἰδέναι τῷ διδόντι. τὸ δ' ἔχοντα δύναμιν ᾗ ἔστι μὲν φίλους εὖ ποιοῦντα ἀντωφελεῖσθαι, ἔστι δὲ ἐχθροὺς [ἔχοντα] πειρᾶσθαι τίσασθαι, ἔπειτ' ἀμελεῖν τοῦ πορίζεσθαι, οἴει τι, ἔφη, ἧττόν τι τοῦτο εἶναι αἰσχρὸν ἢ εἴ τις ἔχων μὲν ἀγρούς, ἔχων δὲ ἐργάτας οἷς ἂν ἐργάζοιτο, ἔπειτ' ἐῴη τὴν ἀργοῦσαν ἀνωφέλητον εἶναι; Ὡς γ' ἐμοῦ, ἔφη, μηδέποτε ἀμελήσοντος τοῦ τἀπιτήδεια τοῖς στρατιώταις συμμηχανᾶσθαι μήτ' ἐν φιλίᾳ μήτ' ἐν πολεμίᾳ οὕτως ἔχε τὴν γνώμην.

12 Τί γάρ, ἔφη, ὦ παῖ, τῶν ἄλλων, ὧν ἐδόκει ποθ' ἡμῖν ἀναγκαῖον εἶναι μὴ παραμελεῖν, ἦ μέμνησαι; Εὖ γάρ, ἔφη, μέμνημαι ὅτε ἐγὼ μὲν πρὸς σὲ ἦλθον ἐπ' ἀργύριον, ὅπως ἀποδοίην τῷ φάσκοντι στρατηγεῖν με πεπαιδευκέναι, σὺ δὲ ἅμα διδούς μοι ἐπηρώτας ὧδέ πως, Ἆρά γε, εἶπας, ὦ παῖ, ἐν τοῖς στρατηγικοῖς καὶ οἰκονομίας τί σοι ἐπεμνήσθη ὁ ἀνὴρ ᾧ τὸν μισθὸν φέρεις; οὐδὲν μέντοι ἧττον οἱ στρατιῶται τῶν ἐπιτηδείων δέονται ἢ οἱ ἐν οἴκῳ οἰκέται. ἐπεὶ δ' ἐγώ σοι λέγων τἀληθῆ εἶπον ὅτι οὐδ' ὁτιοῦν περὶ τούτου ἐπεμνήσθη, ἐπήρου με πάλιν εἴ τί μοι ὑγιείας πέρι ἢ ῥώμης ἔλεξεν, ὡς δεῆσον καὶ τούτων ὥσπερ καὶ τῆς
13 στρατηγίας τὸν στρατηγὸν ἐπιμέλεσθαι. ὡς δὲ καὶ ταῦτ' ἀπέφησα, ἐπήρου με αὖ πάλιν εἴ τινας τέχνας

ἐδίδαξεν, αἳ τῶν πολεμικῶν ἔργων κράτισται ἂν σύμ-
μαχοι γένοιντο. ἀποφήσαντος δέ μου καὶ τοῦτο ἀνέ-
κρινας αὖ σὺ καὶ τόδε εἴ τί μ' ἐπαίδευσεν· ὡς ἂν δυ-
ναίμην στρατιᾷ προθυμίαν ἐμβαλεῖν, λέγων ὅτι τὸ
πᾶν διαφέρει ἐν παντὶ ἔργῳ προθυμία ἀθυμίας. ἐπεὶ
δὲ καὶ τοῦτο ἀνένευον, ἤλεγχες αὖ σὺ εἴ τινα λόγον
ποιήσαιτο διδάσκων περὶ τοῦ πείθεσθαι τὴν στρατιάν,
ὡς ἄν τις μάλιστα μηχανῷτο. ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο παν- 14
τάπασιν ἄρρητον ἐφαίνετο, τέλος δή μ' ἐπήρου ὅ,τι
ποτὲ διδάσκων στρατηγίαν φαίη με διδάσκειν. κἀγὼ
δὴ ἐνταῦθα ἀποκρίνομαι ὅτι τὰ τακτικά. καὶ σὺ γε-
λάσας διῆλθές μοι παρατιθεὶς ἕκαστον τί εἴη ὄφελος
στρατιᾷ τακτικῶν ἄνευ τῶν ἐπιτηδείων, τί δ' ἄνευ
τοῦ ὑγιαίνειν, τί δ' ἄνευ τοῦ ἐπίστασθαι τὰς ηὑρη-
μένας εἰς πόλεμον τέχνας, τί δ' ἄνευ τοῦ πείθεσθαι.
ὡς δέ μοι καταφανὲς ἐποίησας ὅτι μικρόν τι μέρος
εἴη στρατηγίας τὰ τακτικά, ἐπερομένου μου εἴ τι τού-
των σύ με διδάξαι ἱκανὸς εἴης, ἀπιόντα με ἐκέλευσας
τοῖς στρατηγικοῖς νομιζομένοις ἀνδράσι διαλέγεσθαι
καὶ πυθέσθαι πῇ ἕκαστα τούτων γίγνεται. ἐκ τούτου 15
δὴ συνῆν τούτοις ἐγώ, οὓς μάλιστα φρονίμους περὶ
τούτων ἤκουον εἶναι. καὶ περὶ μὲν τροφῆς ἐπείσθην
ἱκανὸν εἶναι ὑπάρχον ὅ,τι Κυαξάρης ἔμελλε παρέξειν
ἡμῖν, περὶ δὲ ὑγιείας, ἀκούων καὶ ὁρῶν ὅτι καὶ πό-
λεις αἱ χρῄζουσαι ὑγιαίνειν ἰατροὺς αἱροῦνται καὶ οἱ
στρατηγοὶ τῶν στρατιωτῶν ἕνεκεν ἰατροὺς ἐξάγουσιν,
οὕτω καὶ ἐγὼ ἐπεὶ ἐν τῷ τέλει τούτῳ ἐγενόμην, εὐθὺς
τούτου ἐπεμελήθην, καὶ οἶμαι, ἔφη, ὦ πάτερ, πάνυ
ἱκανοὺς τὴν ἰατρικὴν τέχνην ἕξειν μετ' ἐμαυτοῦ ἄν-
δρας. πρὸς ταῦτα δὴ ὁ πατὴρ εἶπεν, Ἀλλ', ὦ παῖ, 16

ἔφη, οὗτοι μὲν οὓς λέγεις, ὥσπερ ἱματίων ῥαγέντων εἰσί τινες ἀκεσταί, οὕτω καὶ οἱ ἰατροί, ὅταν τινὲς νοσήσωσι, τότε ἰῶνται τούτους· σοὶ δὲ τούτου μεγαλοπρεπεστέρα ἔσται ἡ τῆς ὑγιείας ἐπιμέλεια· τὸ γὰρ ἀρχὴν μὴ κάμνειν τὸ στράτευμα, τούτου σοι δεῖ μέλειν. Καὶ τίνα δὴ ἐγώ, ἔφη, ὦ πάτερ, ὁδὸν ἰὼν τοῦτο πράττειν ἱκανὸς ἔσομαι; Ἢν μὲν δήπου χρόνον τινὰ μέλλῃς ἐν τῷ αὐτῷ μένειν, ὑγιεινοῦ πρῶτον δεῖ στρατοπέδου μὴ ἀμελῆσαι· τούτου δὲ οὐκ ἂν ἁμάρτοις, ἐάνπερ μελήσῃ σοι. καὶ γὰρ λέγοντες οὐδὲν παύονται ἄνθρωποι περί τε τῶν νοσηρῶν χωρίων καὶ περὶ τῶν ὑγιεινῶν· μάρτυρες δὲ σαφεῖς ἑκατέροις αὐτῶν παρίστανται τά τε σώματα καὶ τὰ χρώματα. ἔπειτα δὲ οὐ τὰ χωρία μόνον ἀρκέσει σκέψασθαι, ἀλλὰ μνήσθητι
17 σὺ πῶς πειρᾷ σαυτοῦ ἐπιμέλεσθαι ὅπως ὑγιαίνῃς. καὶ ὁ Κῦρος εἶπε, Πρῶτον μὲν νὴ Δία πειρῶμαι μηδέποτε ὑπερπίμπλασθαι· δύσφορον γάρ· ἔπειτα δὲ ἐκπονῶ τὰ εἰσιόντα· οὕτω γάρ μοι δοκεῖ ἥ τε ὑγίεια μᾶλλον παραμένειν καὶ ἰσχὺς προσγενέσθαι. Οὕτω τοίνυν, ἔφη, ὦ παῖ, καὶ τῶν ἄλλων δεῖ ἐπιμέλεσθαι. Ἦ καὶ σχολή, ἔφη, ὦ πάτερ, ἔσται, σωμασκεῖν τοῖς στρατιώταις; Οὐ μὰ Δί', ἔφη ὁ πατήρ, οὐ μόνον γε, ἀλλὰ καὶ ἀνάγκη. δεῖ γὰρ δήπου στρατιάν, εἰ μέλλει πράξειν τὰ δέοντα, μηδέποτε παύεσθαι ἢ τοῖς πολεμίοις κακὰ πορσύνουσαν ἢ ἑαυτῇ ἀγαθά· ὡς χαλεπὸν μὲν καὶ ἕνα ἄνθρωπον ἀργὸν τρέφεσθαι, πολὺ δ' ἔτι χαλεπώτερον, ὦ παῖ, οἶκον ὅλον, πάντων δὲ χαλεπώτατον στρατιὰν ἀργὸν τρέφειν. πλεῖστά τε γὰρ τὰ ἐσθίοντα ἐν στρατιᾷ καὶ ἀπ' ἐλαχίστων ὁρμώμενα καὶ οἷς ἂν λάβῃ δαψιλέστατα χρώμενα, ὥστε οὔποτε ἀργεῖν

δεήσει στρατιάν. Λέγεις σύ, ἔφη, ὦ πάτερ, ὡς ἐμοὶ 18
δοκεῖ, ὥσπερ οὐδὲ γεωργοῦ ἀργοῦ οὐδὲν ὄφελος, οὕτως οὐδὲ στρατηγοῦ ἀργοῦντος οὐδὲν ὄφελος εἶναι. Τὸν δέ γε ἐργάτην στρατηγὸν ἐγώ, ἔφη, ἀναδέχομαι, ἤν μή τις θεὸς βλάπτῃ, ἅμα καὶ τἀπιτήδεια μάλιστα ἔχοντας τοὺς στρατιώτας ἀποδείξειν καὶ τὰ σώματα ἄριστα ἔχοντας παρασκευάσειν. Ἀλλὰ μέντοι, ἔφη, τό γε μελετᾶσθαι ἕκαστα τῶν πολεμικῶν ἔργων, ἀγῶνας ἄν τίς μοι δοκεῖ, ἔφη, ὦ πάτερ, προειπὼν ἑκάστοις καὶ ἆθλα προτιθεὶς μάλιστ' ἂν ποιεῖν εὖ ἀσκεῖσθαι ἕκαστα, ὥστε ὁπότε δέοιτο ἔχειν ἂν παρεσκευασμένοις χρῆσθαι. Κάλλιστα λέγεις, ἔφη, ὦ παῖ· τοῦτο γὰρ ποιήσας, σάφ' ἴσθι, ὥσπερ χοροὺς τὰς τάξεις ἀεὶ τὰ προσήκοντα μελετώσας θεάσει.

Ἀλλὰ μήν, ὁ Κῦρος ἔφη, εἴς γε τὸ προθυμίαν 19
ἐμβαλεῖν στρατιώταις οὐδέν μοι δοκεῖ ἱκανώτερον εἶναι ἢ τὸ δύνασθαι ἐλπίδας ἐμποιεῖν ἀνθρώποις. Ἀλλ', ἔφη, ὦ παῖ, τοῦτό γε τοιοῦτόν ἐστιν οἷόνπερ εἴ τις κύνας ἐν θήρᾳ ἀνακαλοῖτο ἀεὶ τῇ κλήσει ᾗπερ ὅταν τὸ θηρίον ὁρᾷ. τὸ μὲν γὰρ πρῶτον προθύμως εὖ οἶδ' ὅτι ἔχει ὑπακουούσας· ἢν δὲ πολλάκις ψεύδηται αὐτάς, τελευτῶσαι οὐδ' ὁπόταν ἀληθῶς ὁρῶν καλῇ πείθονται αὐτῷ. οὕτω καὶ τὸ περὶ τῶν ἐλπίδων ἔχει· ἢν πολλάκις προσδοκίας ἀγαθῶν ἐμβαλὼν ψεύδηταί τις, οὐδ' ὁπόταν ἀληθεῖς ἐλπίδας λέγῃ ὁ τοιοῦτος πείθειν δύναται. ἀλλὰ τοῦ μὲν αὐτὸν λέγειν ἃ μὴ σαφῶς εἰδείη εἴργεσθαι δεῖ, ὦ παῖ, ἄλλοι δ' ἐνετοὶ λέγοντες ταῦτ' ἂν διαπράττοιεν· τὴν δ' αὐτοῦ παρακέλευσιν εἰς τοὺς μεγίστους κινδύνους δεῖ ὡς μάλιστα ἐν πίστει διασώζειν. Ἀλλὰ ναὶ μὰ τὸν Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, ὦ πάτερ,

20 καλῶς μοι δοκεῖς λέγειν, καὶ ἐμοὶ οὕτως ἥδιον. τό γε μὴν πειθομένους παρέχεσθαι τοὺς στρατιώτας, οὐκ ἀπείρως μοι δοκῶ αὐτοῦ ἔχειν, ὦ πάτερ· σύ τε γάρ με εὐθὺς τοῦτο ἐκ παιδίου ἐπαίδευες, σαυτῷ πείθεσθαι ἀναγκάζων· ἔπειτα τοῖς διδασκάλοις παρέδωκας, καὶ ἐκεῖνοι αὖ ταὐτὸ τοῦτο ἔπραττον· ἐπεὶ δ' ἐν τοῖς ἐφήβοις ἦμεν, ὁ ἄρχων τοῦ αὐτοῦ τούτου ἰσχυρῶς ἐπεμέλετο· καὶ οἱ νόμοι δέ μοι δοκοῦσιν οἱ πολλοὶ ταῦτα δύο μάλιστα διδάσκειν, ἄρχειν τε καὶ ἄρχεσθαι. καὶ τοίνυν κατανοῶν περὶ τούτων ἐν πᾶσιν ὁρᾶν μοι δοκῶ τὸ προτρέπον πείθεσθαι μάλιστα ὂν τὸ τὸν πειθόμενον ἐπαινεῖν τε καὶ τιμᾶν, τὸν δὲ ἀπειθοῦντα
21 ἀτιμάζειν τε καὶ κολάζειν. Καὶ ἐπὶ μέν γε τὸ ἀνάγκῃ ἕπεσθαι αὕτη, ὦ παῖ, ἡ ὁδός ἐστιν· ἐπὶ δὲ τὸ κρεῖττον τούτου πολύ, τὸ ἑκόντας πείθεσθαι, ἄλλη ἐστὶ συντομωτέρα. ὃν γὰρ ἂν ἡγήσωνται περὶ τοῦ συμφέροντος ἑαυτοῖς φρονιμώτερον ἑαυτῶν εἶναι, τούτῳ οἱ ἄνθρωποι ὑπερηδέως πείθονται. γνοίης δ' ἂν ὅτι τοῦθ' οὕτως ἔχει ἐν ἄλλοις τε πολλοῖς καὶ δὴ καὶ ἐν τοῖς κάμνουσιν, ὡς προθύμως τοὺς ἐπιτάξοντας ὅ,τι χρὴ ποιεῖν καλοῦσι· καὶ ἐν θαλάττῃ δὲ ὡς προθύμως τοῖς κυβερνήταις οἱ συμπλέοντες πείθονται· καὶ οὕς γ' ἂν νομίσωσί τινες βέλτιον αὐτῶν ὁδοὺς εἰδέναι, ὡς ἰσχυρῶς τούτων οὐδ' ἀπολείπεσθαι ἐθέλουσιν. ὅταν δὲ οἴωνται πειθόμενοι κακόν τι λήψεσθαι, οὔτε ζημίαις πάνυ τι ἐθέλουσιν εἴκειν οὔτε δώροις ἐπαίρεσθαι. οὐδὲ γὰρ δῶρα ἐπὶ τῷ αὐτοῦ κακῷ ἑκὼν οὐδεὶς λαμβάνει.
22 Λέγεις σύ, ὦ πάτερ, εἰς τὸ πειθομένους ἔχειν οὐδὲν εἶναι ἀνυσιμώτερον τοῦ φρονιμώτερον δοκεῖν εἶναι τῶν ἀρχομένων. Λέγω γὰρ οὖν, ἔφη. Καὶ πῶς δή

τις ἄν, ὦ πάτερ, τοιαύτην δόξαν τάχιστα περὶ αὑτοῦ
παρασχέσθαι δύναιτο; Οὐκ ἔστιν ἔφη, ὦ παῖ, συντο-
μωτέρα ὁδὸς <ἐπὶ τό,> περὶ ὧν βούλει, δοκεῖν φρόνιμος
εἶναι ἢ τὸ γενέσθαι περὶ τούτων φρόνιμον. καθ' ἓν
δ' ἕκαστον σκοπῶν γνώσει ὅτι ἐγὼ ἀληθῆ λέγω. ἢν
γὰρ βούλῃ μὴ ὢν ἀγαθὸς γεωργὸς δοκεῖν εἶναι ἀγα-
θός, ἢ ἱππεὺς ἢ ἰατρὸς ἢ αὐλητὴς ἢ ἄλλ' ὁτιοῦν, ἐν-
νόει πόσα σε δέοι ἂν μηχανᾶσθαι τοῦ δοκεῖν ἕνεκα.
καὶ εἰ δὴ πείσαις ἐπαινεῖν τέ σε πολλούς, ὅπως δόξαν
λάβοις, καὶ κατασκευὰς καλὰς ἐφ' ἑκάστῳ αὐτῶν κτή-
σαιο, ἄρτι τε ἐξηπατηκὼς εἴης ἂν καὶ ὀλίγῳ ὕστερον,
ὅπου πεῖραν δοίης, ἐξεληλεγμένος ἂν προσέτι καὶ ἀλα-
ζὼν φαίνοιο. Φρόνιμος δὲ περὶ τοῦ συνοίσειν μέλλον- 23
τος πῶς ἄν τις τῷ ὄντι γένοιτο; Δῆλον, ἔφη, ὦ παῖ,
ὅτι ὅσα μὲν ἔστι μαθόντα εἰδέναι, μαθὼν ἄν, ὥσπερ
τὰ τακτικὰ ἔμαθες· ὅσα δὲ ἀνθρώποις οὔτε μαθητὰ
οὔτε προορατὰ ἀνθρωπίνῃ προνοίᾳ, διὰ μαντικῆς ἂν
παρὰ θεῶν πυνθανόμενος φρονιμώτερος ἄλλων εἴης·
ὅ,τι δὲ γνοίης βέλτιον ὂν πραχθῆναι, ἐπιμελόμενος
ἂν τούτου ὡς ἂν πραχθείη. καὶ γὰρ τὸ ἐπιμέλεσθαι
οὗ ἂν δέῃ φρονιμωτέρου ἀνδρὸς ἢ τὸ ἀμελεῖν. Ἀλλὰ 24
μέντοι ἐπὶ τὸ φιλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀρχομένων, ὅπερ
ἔμοιγε ἐν τοῖς μεγίστοις δοκεῖ εἶναι, δῆλον ὅτι ἡ αὐτὴ
ὁδὸς ἥπερ εἴ τις ὑπὸ τῶν φίλων στέργεσθαι ἐπιθυ-
μοίη· εὖ γὰρ οἶμαι δεῖν ποιοῦντα φανερὸν εἶναι. Ἀλλὰ
τοῦτο μέν, ἔφη, ὦ παῖ, χαλεπὸν τὸ ἀεὶ δύνασθαι εὖ
ποιεῖν οὓς ἄν τις ἐθέλῃ· τὸ δὲ συνηδόμενόν τε φαί-
νεσθαι, ἤν τι ἀγαθὸν αὐτοῖς συμβαίνῃ, καὶ συνα-
χθόμενον, ἤν τι κακόν, καὶ συνεπικουρεῖν προθυμού-
μενον ταῖς ἀπορίαις αὐτῶν, καὶ φοβούμενον μή τι

σφαλῶσι, καὶ προνοεῖν πειρώμενον ὡς μὴ σφάλλων-
25 ται, ταῦτά πως δεῖ μᾶλλον συμπαρομαρτεῖν. καὶ ἐπὶ
τῶν πράξεων δέ, ἢν μὲν ἐν θέρει ὦσι, τὸν ἄρχοντα
δεῖ τοῦ ἡλίου πλεονεκτοῦντα φανερὸν εἶναι· ἢν δὲ ἐν
χειμῶνι, τοῦ ψύχους· ἢν δὲ διὰ μόχθων, τῶν πόνων·
πάντα γὰρ ταῦτα εἰς τὸ φιλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀρχομέ-
νων συλλαμβάνει. Λέγεις σύ, ἔφη, ὦ πάτερ, ὡς καὶ
καρτερώτερον δεῖ πρὸς πάντα τὸν ἄρχοντα τῶν ἀρχο-
μένων εἶναι. Λέγω γὰρ οὖν, ἔφη. Θάρρει μέντοι
τοῦτο, ὦ παῖ· εὖ γὰρ ἴσθι ὅτι τῶν ὁμοίων σωμάτων
οἱ αὐτοὶ πόνοι οὐχ ὁμοίως ἅπτονται ἄρχοντός τε ἀν-
δρὸς καὶ ἰδιώτου, ἀλλ' ἐπικουφίζει τι ἡ τιμὴ τοὺς
πόνους τῷ ἄρχοντι καὶ αὐτὸ τὸ εἰδέναι ὅτι οὐ λαν-
θάνει ὅ,τι ἂν ποιῇ.
26 Ὁπότε δέ, ὦ πάτερ, σοι ἤδη ἔχοιεν μὲν τἀπιτή-
δεια οἱ στρατιῶται, ὑγιαίνοιεν δέ, πονεῖν δὲ δύναιντο,
τὰς δὲ πολεμικὰς τέχνας ἠσκηκότες εἶεν, φιλοτίμως
δ' ἔχοιεν πρὸς τὸ ἀγαθοὶ φαίνεσθαι, τὸ δὲ πείθεσ-
θαι αὐτοῖς ἥδιον εἴη τοῦ ἀπειθεῖν, οὐκ ἂν τηνικαῦτα
σωφρονεῖν ἄν τίς σοι δοκοίη διαγωνίζεσθαι βουλό-
μενος πρὸς τοὺς πολεμίους ὡς τάχιστα; Ναὶ μὰ Δί',
ἔφη, εἰ μέλλοι γε πλεῖον ἕξειν· εἰ δὲ μή, ἔγωγ' ἂν
ὅσῳ οἰοίμην καὶ αὐτὸς βελτίων εἶναι καὶ τοὺς ἑπο-
μένους βελτίονας ἔχειν, τόσῳ ἂν μᾶλλον φυλαττοίμην,
ὥσπερ καὶ τἄλλα ἂν οἰώμεθα πλείστου ἡμῖν ἄξια εἶ-
ναι, ταῦτα πειρώμεθα ὡς ἐν ἐχυρωτάτῳ ποιεῖσθαι.
27 Πλεῖον δ' ἔχειν, ὦ πάτερ, πολεμίων πῶς ἄν τις δύ-
ναιτο μάλιστα; Οὐ μὰ Δί', ἔφη, οὐκέτι τοῦτο φαῦ-
λον, ὦ παῖ, οὐδ' ἁπλοῦν ἔργον ἐρωτᾷς· ἀλλ' εὖ ἴσθι
ὅτι δεῖ τὸν μέλλοντα τοῦτο ποιήσειν καὶ ἐπίβουλον

εἶναι καὶ κρυψίνουν καὶ δολερὸν καὶ ἀπατεῶνα καὶ κλέπτην καὶ ἅρπαγα καὶ ἐν παντὶ πλεονέκτην τῶν πολεμίων. καὶ ὁ Κῦρος ἐπιγελάσας εἶπεν, Ὦ Ἡράκλεις, οἷον σὺ λέγεις, ὦ πάτερ, δεῖν ἄνδρα με γενέσθαι. Οἷος ἂν <*ὢν*>*, ἔφη, ὦ παῖ, δικαιότατός τε καὶ νομιμώτατος ἀνὴρ εἴης. Πῶς μήν, ἔφη, παῖδας ὄντας* 28
ἡμᾶς καὶ ἐφήβους τἀναντία τούτων ἐδιδάσκετε; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη, καὶ νῦν πρὸς τοὺς φίλους τε καὶ πολίτας· ὅπως δέ γε τοὺς πολεμίους δύναισθε κακῶς ποιεῖν οὐκ οἶσθα μανθάνοντας ὑμᾶς πολλὰς κακουργίας; Οὐ δῆτα, ἔφη, ἔγωγε, ὦ πάτερ. Τίνος μὴν ἕνεκα, ἔφη, ἐμανθάνετε τοξεύειν; τίνος δ' ἕνεκα ἀκοντίζειν; τίνος δ' ἕνεκα δολοῦν ὗς ἀγρίους καὶ πλέγμασι καὶ ὀρύγμασι; τί δ' ἐλάφους ποδάγραις καὶ ἀρπεδόναις; τί δὲ λέουσι καὶ ἄρκτοις καὶ παρδάλεσιν οὐκ εἰς τὸ ἴσον καθιστάμενοι ἐμάχεσθε, ἀλλὰ μετὰ πλεονεξίας τινὸς ἀεὶ ἐπειρᾶσθε ἀγωνίζεσθαι πρὸς αὐτά; ἢ οὐ πάντα γιγνώσκεις ταῦτα ὅτι κακουργίαι τέ εἰσι καὶ ἀπάται καὶ δολώσεις καὶ πλεονεξίαι; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη, 29
θηρίων γε· ἀνθρώπων δὲ εἰ καὶ δόξαιμι βούλεσθαι ἐξαπατῆσαί τινα, πολλὰς πληγὰς οἶδα λαμβάνων. Οὐδὲ γὰρ τοξεύειν, οἶμαι, οὐδ' ἀκοντίζειν ἄνθρωπον ἐπετρέπομεν ὑμῖν, ἀλλ' ἐπὶ σκοπὸν βάλλειν ἐδιδάσκομεν, ἵνα γε νῦν μὲν μὴ κακουργοίητε τοὺς φίλους, εἰ δέ ποτε πόλεμος γένοιτο, δύναισθε καὶ ἀνθρώπων στοχάζεσθαι· καὶ ἐξαπατᾶν δὲ καὶ πλεονεκτεῖν οὐκ ἐν ἀνθρώποις ἐπαιδεύομεν ὑμᾶς, ἀλλ' ἐν θηρίοις, ἵνα μηδ' ἐν τούτοις τοὺς φίλους βλάπτοιτε, εἰ δέ ποτε πόλεμος γένοιτο, μηδὲ τούτων ἀγύμναστοι εἴητε. Οὐκοῦν, 30
ἔφη, ὦ πάτερ, εἴπερ χρήσιμά ἐστιν ἀμφότερα ἐπίστα-

σθαι, εὖ τε ποιεῖν καὶ κακῶς ἀνθρώπους, καὶ διδά-
31 σκειν ἀμφότερα ταῦτα ἔδει ἐν ἀνθρώποις. Ἀλλὰ λέγεται, ἔφη, ὦ παῖ, ἐπὶ τῶν ἡμετέρων προγόνων γενέσθαι ποτὲ ἀνὴρ διδάσκαλος τῶν παίδων, ὃς ἐδίδασκεν ἄρα τοὺς παῖδας τὴν δικαιοσύνην, ὥσπερ σὺ κελεύεις, μὴ ψεύδεσθαι καὶ ψεύδεσθαι, καὶ μὴ ἐξαπατᾶν καὶ ἐξαπατᾶν, καὶ μὴ διαβάλλειν καὶ διαβάλλειν, καὶ μὴ πλεονεκτεῖν καὶ πλεονεκτεῖν. διώριζε δὲ τούτων ἅ τε πρὸς τοὺς φίλους ποιητέον καὶ ἃ πρὸς ἐχθρούς. καὶ ἔτι γε ταῦτα ἐδίδασκεν ὡς καὶ τοὺς φίλους δίκαιον εἴη ἐξαπατᾶν ἐπί γε ἀγαθῷ, καὶ κλέπτειν τὰ
32 τῶν φίλων ἐπὶ ἀγαθῷ. ταῦτα δὲ διδάσκοντα ἀνάγκη καὶ γυμνάζειν ἦν πρὸς ἀλλήλους τοὺς παῖδας ταῦτα ποιεῖν, ὥσπερ καὶ ἐν πάλῃ φασὶ τοὺς Ἕλληνας διδάσκειν ἐξαπατᾶν, καὶ γυμνάζειν δὲ τοὺς παῖδας πρὸς ἀλλήλους τοῦτο δύνασθαι ποιεῖν. γενόμενοι οὖν τινες οὕτως εὐφυεῖς καὶ πρὸς τὸ εὖ ἐξαπατᾶν καὶ πρὸς τὸ εὖ πλεονεκτεῖν, ἴσως δὲ καὶ πρὸς τὸ φιλοκερδεῖν οὐκ ἀφυεῖς ὄντες, οὐκ ἀπείχοντο οὐδ' ἀπὸ τῶν φίλων τὸ
33 μὴ οὐ πλεονεκτεῖν αὐτῶν πειρᾶσθαι. ἐγένετο οὖν ἐκ τούτων ῥήτρα, ᾗ καὶ νῦν χρώμεθα ἔτι, ἁπλῶς διδάσκειν τοὺς παῖδας ὥσπερ τοὺς οἰκέτας πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς διδάσκομεν ἀληθεύειν καὶ μὴ ἐξαπατᾶν καὶ μὴ πλεονεκτεῖν· εἰ δὲ παρὰ ταῦτα ποιοῖεν, κολάζειν, ὅπως ἐν τοιούτῳ ἔθει ἐθισθέντες πρᾳότεροι πολῖται γένοιντο.
34 ἐπεὶ δὲ ἔχοιεν τὴν ἡλικίαν ἣν σὺ νῦν ἔχεις, ἤδη καὶ τὰ πρὸς τοὺς πολεμίους νόμιμα ἐδόκει ἀσφαλὲς εἶναι διδάσκειν. οὐ γὰρ ἂν ἔτι ἐξενεχθῆναι δοκεῖτε πρὸς τὸ ἄγριοι πολῖται γενέσθαι ἐν τῷ αἰδεῖσθαι ἀλλήλους συντεθραμμένοι· ὥσπερ γε καὶ περὶ ἀφροδισίων οὐ

διελεγόμεθα πρὸς τοὺς ἄγαν νέους, ἵνα μὴ πρὸς τὴν
ἰσχυρὰν ἐπιθυμίαν αὐτοῖς ῥᾳδιουργίας προσγενομένης
ἀμέτρως αὐτῇ χρῷντο οἱ νέοι. Νὴ Δί', ἔφη· ὡς τοί- 35
νυν ὀψιμαθῆ ὄντα ἐμὲ τούτων τῶν πλεονεξιῶν, ὦ
πάτερ, μὴ φείδου εἴ τι ἔχεις διδάσκειν ὅπως πλεονεκ-
τήσω ἐγὼ τῶν πολεμίων. Μηχανῶ τοίνυν, ἔφη, ὁπόση
ἐστὶ δύναμις, τεταγμένοις τοῖς σαυτοῦ ἀτάκτους λαμ-
βάνειν τοὺς πολεμίους καὶ ὡπλισμένοις ἀόπλους καὶ
ἐγρηγορόσι καθεύδοντας καὶ φανερούς σοι ὄντας ἀφα-
νὴς αὐτὸς ὢν ἐκείνοις καὶ ἐν δυσχωρίᾳ αὐτοὺς γιγνο-
μένους ἐν ἐρυμνῷ αὐτὸς ὢν [ὑποδέξει]. Καὶ πῶς ἄν, 36
ἔφη, τις τοιαῦτα, ὦ πάτερ, ἁμαρτάνοντας δύναιτ' ἂν
τοὺς πολεμίους λαμβάνειν; Ὅτι, ἔφη, ὦ παῖ, πολλὰ
μὲν τούτων ἀνάγκη ἐστὶ καὶ ὑμᾶς καὶ τοὺς πολεμίους
παρασχεῖν· σιτοποιεῖσθαί τε γὰρ ἀνάγκη ἀμφοτέρους,
κοιμᾶσθαί τε ἀνάγκη ἀμφοτέρους, καὶ ἕωθεν ἐπὶ τἀ-
ναγκαῖα σχεδὸν ἅμα πάντας δεῖ ἵεσθαι καὶ ταῖς ὁδοῖς
ὁποῖαι ἂν ὦσι τοιαύταις ἀνάγκη χρῆσθαι. ἃ χρή σε
πάντα κατανοοῦντα, ἐν ᾧ μὲν ἂν ὑμᾶς γιγνώσκῃς
ἀσθενεστάτους γιγνομένους, ἐν τούτῳ μάλιστα φυλάτ-
τεσθαι· ἐν ᾧ δ' ἂν τοὺς πολεμίους αἰσθάνῃ εὐχειρω-
τοτάτους γιγνομένους, ἐν τούτῳ μάλιστα ἐπιτίθεσθαι.
Πότερον δ', ἔφη ὁ Κῦρος, ἐν τούτοις μόνον ἔστι 37
πλεονεκτεῖν ἢ καὶ ἐν ἄλλοις τισί; Καὶ πολύ γε μᾶλ-
λον, ἔφη, ὦ παῖ· ἐν τούτοις μὲν γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ
πάντες ἰσχυρὰς φυλακὰς ποιοῦνται εἰδότες ὅτι δέον-
ται. οἱ δ' ἐξαπατῶντες τοὺς πολεμίους δύνανται καὶ
θαρρῆσαι ποιήσαντες ἀφυλάκτους λαμβάνειν καὶ διῶ-
ξαι παραδόντες ἑαυτοὺς ἀτάκτους ποιῆσαι καὶ εἰς δυ-
σχωρίαν φυγῇ ὑπαγαγόντες ἐνταῦθα ἐπιτίθεσθαι. δεῖ 38

δή, ἔφη, φιλομαθῆ σε τούτων ἁπάντων ὄντα οὐχ οἷς
ἂν μάθῃς τούτοις μόνοις χρῆσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν
ποιητὴν εἶναι τῶν πρὸς τοὺς πολεμίους μηχανημάτων,
ὥσπερ καὶ οἱ μουσικοὶ οὐχ οἷς ἂν μάθωσι τούτοις
μόνον χρῶνται, ἀλλὰ καὶ ἄλλα νέα πειρῶνται ποιεῖν.
καὶ σφόδρα μὲν καὶ ἐν τοῖς μουσικοῖς τὰ νέα καὶ ἀν-
θηρὰ εὐδοκιμεῖ, πολὺ δὲ καὶ ἐν τοῖς πολεμικοῖς μᾶλ-
λον τὰ καινὰ μηχανήματα εὐδοκιμεῖ· ταῦτα γὰρ μᾶλ-
39 λον καὶ ἐξαπατᾶν δύναται τοὺς ὑπεναντίους. εἰ δὲ
σύ γε, ἔφη, ὦ παῖ, μηδὲν ἄλλο ἢ μετενέγκοις ἐπ' ἀν-
θρώπους τὰς μηχανὰς ἃς καὶ πάνυ ἐπὶ τοῖς μικροῖς
θηρίοις ἐμηχανῶ, οὐκ οἴει ἄν, ἔφη, πρόσω πάνυ ἐλά-
σαι τῆς πρὸς τοὺς πολεμίους πλεονεξίας; σὺ γὰρ ἐπὶ
μὲν τὰς ὄρνιθας ἐν τῷ ἰσχυροτάτῳ χειμῶνι ἀνιστά-
μενος ἐπορεύου νυκτός, καὶ πρὶν κινεῖσθαι τὰς ὄρνι-
θας ἐπεποίηντό σοι αἱ πάγαι αὐταῖς καὶ τὸ κεκινημέ-
νον χωρίον ἐξείκαστο τῷ ἀκινήτῳ· ὄρνιθες δ' ἐπεπαί-
δευντό σοι ὥστε σοὶ μὲν τὰ συμφέροντα ὑπηρετεῖν,
τὰς δὲ ὁμοφύλους ὄρνιθας ἐξαπατᾶν· αὐτὸς δὲ ἐνή-
δρευες, ὥστε ὁρᾶν μὲν αὐτάς, μὴ ὁρᾶσθαι δὲ ὑπ' αὐ-
τῶν· ἠσκήκεις δὲ φθάνων ἕλκειν ἢ τὰ πτηνὰ φεύγειν.
40 πρὸς δ' αὖ τὸν λαγῶ, ὅτι μὲν ἐν σκότει νέμεται, τὴν
δ' ἡμέραν ἀποδιδράσκει, κύνας ἔτρεφες αἳ τῇ ὀσμῇ
αὐτὸν ἀνηύρισκον. ὅτι δὲ ταχὺ ἔφευγεν, ἐπεὶ εὑρε-
θείη, ἄλλας κύνας εἶχες ἐπιτετηδευμένας πρὸς τὸ κατὰ
πόδας αἱρεῖν. εἰ δὲ καὶ ταύτας ἀποφύγοι, τοὺς πό-
ρους αὐτῶν ἐκμανθάνων καὶ [πρὸς] οἷα χωρία φεύ-
γοντες αἱροῦνται οἱ λαγῴ, ἐν τούτοις δίκτυα δυσό-
ρατα ἐνεπετάννυς ἄν, ἵνα ἐν τῷ σφόδρα φεύγειν αὐ-
τὸς ἑαυτὸν ἐμπεσὼν συνέδει. τοῦ δὲ μηδ' ἐντεῦθεν

διαφεύγειν σκοποὺς τοῦ γιγνομένου καθίστης, οἳ ἐγ-
γύθεν ταχὺ ἔμελλον ἐπιγενήσεσθαι· καὶ αὐτὸς μὲν σὺ
ὄπισθεν κραυγῇ οὐδὲν ὑστεριζούσῃ τοῦ λαγὼ βοῶν
ἐξέπληττες αὐτὸν ὥστε ἄφρονα ἁλίσκεσθαι, τοὺς δ'
ἔμπροσθεν σιγᾶν διδάξας ἐνεδρεύοντας λανθάνειν ἐποί-
εις. ὥσπερ οὖν προεῖπον, εἰ τοιαῦτα ἐθελήσαις καὶ 41
ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις μηχανᾶσθαι, οὐκ οἶδ' ἔγωγε εἴ
τινος λείποιο ἂν τῶν πολεμίων. ἢν δέ ποτε ἄρα ἀνάγ-
κη γένηται καὶ ἐν τῷ ἰσοπέδῳ καὶ ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς
καὶ ὡπλισμένους ἀμφοτέρους μάχην συνάπτειν, ἐν τῷ
τοιούτῳ δή, ὦ παῖ, αἱ ἐκ πολλοῦ παρεσκευασμέναι
πλεονεξίαι μέγα δύνανται. ταύτας δὲ ἐγὼ λέγω εἶναι,
ἢν τῶν στρατιωτῶν εὖ μὲν τὰ σώματα ἠσκημένα ᾖ,
εὖ δὲ αἱ ψυχαὶ τεθηγμέναι, εὖ δὲ αἱ πολεμικαὶ τέ-
χναι μεμελετημέναι ὦσιν. εὖ δὲ χρὴ καὶ τοῦτο εἰδέναι 42
ὅτι ὁπόσους ἂν ἀξιοῖς σοι πείθεσθαι, καὶ ἐκεῖνοι πάν-
τες ἀξιώσουσι σὲ πρὸ ἑαυτῶν βουλεύεσθαι. μηδέποτ'
οὖν ἀφροντίστως ἔχε, ἀλλὰ τῆς μὲν νυκτὸς προσκόπει
τί σοι ποιήσουσιν οἱ ἀρχόμενοι, ἐπειδὰν ἡμέρα γένη-
ται, τῆς δ' ἡμέρας ὅπως τὰ εἰς νύκτα κάλλιστα ἕξει.
ὅπως δὲ χρὴ τάττειν εἰς μάχην στρατιὰν ἢ ὅπως ἄγειν 43
ἡμέρας ἢ νυκτὸς ἢ στενὰς ἢ πλατείας ὁδοὺς ἢ ὀρεινὰς
ἢ πεδινάς, ἢ ὅπως στρατοπεδεύεσθαι, ἢ ὅπως φυλα-
κὰς νυκτερινὰς καὶ ἡμερινὰς καθιστάναι, ἢ ὅπως προσ-
άγειν πρὸς πολεμίους ἢ ἀπάγειν ἀπὸ πολεμίων, ἢ
ὅπως παρὰ πόλιν πολεμίαν ἄγειν ἢ ὅπως πρὸς τεῖχος
ἄγειν ἢ ἀπάγειν, ἢ ὅπως νάπη ἢ ποταμοὺς διαβαίνειν,
ἢ ὅπως ἱππικὸν φυλάττεσθαι ἢ ὅπως ἀκοντιστὰς ἢ
τοξότας, καὶ εἴ γε δή σοι κατὰ κέρας ἄγοντι οἱ πολέ-
μιοι ἐπιφανεῖεν, πῶς χρὴ ἀντικαθιστάναι, καὶ εἴ σοι

ἐπὶ φάλαγγος ἄγοντι ἄλλοθέν ποθεν οἱ πολέμιοι φαίνοιντο ἢ κατὰ πρόσωπον, ὅπως χρὴ ἀντιπαράγειν, ἢ ὅπως τὰ τῶν πολεμίων ἄν τις μάλιστα αἰσθάνοιτο, ἢ ὅπως τὰ σὰ οἱ πολέμιοι ἥκιστα εἰδεῖεν, ταῦτα δὲ πάντα τί ἂν ἐγὼ λέγοιμί σοι; ὅσα τε γὰρ ἔγωγε ᾔδειν, πολλάκις ἀκήκοας, ἄλλος τε ὅστις ἐδόκει τι τούτων ἐπίστασθαι, οὐδενὸς αὐτῶν ἠμέληκας οὐδ' ἀδαὴς γεγένησαι. δεῖ οὖν πρὸς τὰ συμβαίνοντα, οἶμαι, τούτοις χρῆσθαι ὁποῖον ἂν συμφέρειν σοι τούτων δοκῇ.

44 Μάθε δέ μου καὶ τάδε, ὦ παῖ, ἔφη, τὰ μέγιστα·
παρὰ γὰρ ἱερὰ καὶ οἰωνοὺς μήτε σαυτῷ μηδέποτε μή-
τε στρατιᾷ κινδυνεύσῃς, κατανοῶν ὡς ἄνθρωποι μὲν
αἱροῦνται πράξεις εἰκάζοντες, εἰδότες δὲ οὐδὲν ἀπὸ
45 ποίας ἔσται αὐτοῖς τἀγαθά. γνοίης δ' ἂν ἐξ αὐτῶν
τῶν γιγνομένων· πολλοὶ μὲν γὰρ ἤδη πόλεις ἔπεισαν καὶ ταῦτα οἱ δοκοῦντες σοφώτατοι εἶναι πόλεμον ἄρασθαι πρὸς τούτους ὑφ' ὧν οἱ πεισθέντες ἐπιθέσθαι ἀπώλοντο, πολλοὶ δὲ πολλοὺς ηὔξησαν καὶ ἰδιώτας καὶ πόλεις ὑφ' ὧν αὐξηθέντων τὰ μέγιστα κακὰ ἔπαθον, πολλοὶ δὲ οἷς ἐξῆν φίλοις χρῆσθαι καὶ εὖ ποιεῖν καὶ εὖ πάσχειν, τούτοις δούλοις μᾶλλον βουληθέντες ἢ φίλοις χρῆσθαι, ὑπ' αὐτῶν τούτων δίκην ἔδοσαν· πολλοῖς δ' οὐκ ἤρκεσεν αὐτοῖς τὸ μέρος ἔχουσι ζῆν ἡδέως, ἐπιθυμήσαντες δὲ πάντων κύριοι εἶναι, διὰ ταῦτα καὶ ὧν εἶχον ἀπέτυχον· πολλοὶ δὲ τὸν πολύευκτον πλοῦτον κατακτησάμενοι, διὰ τοῦτον ἀπώλοντο.
46 οὕτως ἡ ἀνθρωπίνη σοφία οὐδὲν μᾶλλον οἶδε τὸ ἄρι-
στον αἱρεῖσθαι ἢ εἰ κληρούμενος ὅ,τι λάχοι τοῦτό τις πράττοι. θεοὶ δέ, ὦ παῖ, ἀεὶ ὄντες πάντα ἴσασι τά τε γεγενημένα καὶ τὰ ὄντα καὶ ὅ,τι ἐξ ἑκάστου αὐτῶν

ἀποβήσεται, καὶ τῶν συμβουλευομένων ἀνθρώπων οἷς ἂν ἵλεῳ ὦσι, προσημαίνουσιν ἅ τε χρὴ ποιεῖν καὶ ἃ οὐ χρή. εἰ δὲ μὴ πᾶσιν ἐθέλουσι συμβουλεύειν, οὐδὲν θαυμαστόν· οὐ γὰρ ἀνάγκη αὐτοῖς ἐστιν ὧν ἂν μὴ ἐθέλωσιν ἐπιμέλεσθαι.

B.

I. Τοιαῦτα μὲν δὴ ἀφίκοντο διαλεγόμενοι μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Περσίδος· ἐπεὶ δ' αὐτοῖς ἀετὸς δεξιὸς φανεὶς προηγεῖτο, προσευξάμενοι θεοῖς καὶ ἥρωσι τοῖς Περσίδα γῆν κατέχουσιν ἵλεως καὶ εὐμενεῖς πέμπειν σφᾶς, οὕτω διέβαινον τὰ ὅρια. ἐπειδὴ δὲ διέβησαν, προσηύχοντο αὖθις θεοῖς τοῖς Μηδίαν γῆν κατέχουσιν ἵλεως καὶ εὐμενεῖς δέχεσθαι αὐτούς. ταῦτα δὲ ποιήσαντες, ἀσπασάμενοι ἀλλήλους ὥσπερ εἰκός, ὁ μὲν πατὴρ πάλιν εἰς Πέρσας ἀπῄει, Κῦρος δὲ εἰς Μήδους
2 πρὸς Κυαξάρην ἐπορεύετο. ἐπεὶ δὲ ἀφίκετο ὁ Κῦρος εἰς Μήδους πρὸς τὸν Κυαξάρην, πρῶτον μὲν ὥσπερ εἰκὸς ἠσπάσαντο ἀλλήλους, ἔπειτα δὲ ἤρετο τὸν Κῦρον ὁ Κυαξάρης πόσον τι ἄγοι τὸ στράτευμα. ὁ δὲ ἔφη, Τρισμυρίους μὲν οἷοι καὶ πρόσθεν ἐφοίτων πρὸς ὑμᾶς μισθοφόροι· ἄλλοι δὲ καὶ τῶν οὐδέποτε ἐξελθόντων προσέρχονται τῶν ὁμοτίμων. Πόσοι τινές;
3 ἔφη ὁ Κυαξάρης. Οὐκ ἂν ὁ ἀριθμός σε, ἔφη ὁ Κῦρος, ἀκούσαντα εὐφράνειεν· ἀλλ' ἐκεῖνο ἐννόησον ὅτι ὀλίγοι ὄντες οὗτοι οἱ ὁμότιμοι καλούμενοι πολλῶν ὄντων τῶν ἄλλων Περσῶν ῥᾳδίως ἄρχουσιν. ἀτάρ, ἔφη, δέει τι αὐτῶν ἢ μάτην ἐφοβήθης, οἱ δὲ πολέμιοι οὐκ
4 ἔρχονται; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη, καὶ πολλοί γε. Πῶς τοῦτο σαφές; Ὅτι, ἔφη, πολλοὶ ἥκοντες αὐτόθεν ἄλλος ἄλ-

λον τρόπον πάντες ταὐτὸ λέγουσιν. Ἀγωνιστέον μὲν ἄρα ἡμῖν πρὸς τοὺς ἄνδρας. Ἀνάγκη γάρ, ἔφη. Τί οὖν, ἔφη ὁ Κῦρος, οὐ καὶ τὴν δύναμιν ἔλεξάς μοι, εἰ οἶσθα, πόση τις ἡ προσιοῦσα, καὶ πάλιν τὴν ἡμετέραν, ὅπως εἰδότες ἀμφοτέρας πρὸς ταῦτα βουλευώμεθα ὅπως ἂν ἄριστα ἀγωνιζοίμεθα; Ἄκουε δή, ἔφη ὁ Κυαξάρης.

Κροῖσος μὲν ὁ Λυδὸς ἄγειν λέγεται μυρίους μὲν 5 ἱππέας, πελταστὰς δὲ καὶ τοξότας πλείους ἢ τετρακισμυρίους. Ἀρτακάμαν δὲ τὸν τῆς μεγάλης Φρυγίας ἄρχοντα λέγουσιν ἱππέας μὲν εἰς ὀκτακισχιλίους ἄγειν, λογχοφόρους δὲ σὺν πελτασταῖς οὐ μείους τετρακισμυρίων, Ἀρίβαιον δὲ τὸν τῶν Καππαδοκῶν βασιλέα ἱππέας μὲν ἑξακισχιλίους, τοξότας δὲ καὶ πελταστὰς οὐ μείους τρισμυρίων, τὸν Ἀράβιον δὲ Ἄραγδον ἱππέας τε εἰς μυρίους καὶ ἅρματα εἰς ἑκατὸν καὶ σφενδονητῶν πάμπολύ τι χρῆμα. τοὺς μέντοι Ἕλληνας τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ οἰκοῦντας οὐδέν πω σαφὲς λέγεται εἰ ἕπονται. τοὺς δὲ ἀπὸ Φρυγίας τῆς πρὸς Ἑλλησπόντῳ συμβαλεῖν φασι Γάβαιδον ἔχοντα εἰς Καΰστρου πεδίον ἑξακισχιλίους μὲν ἱππέας, πελταστὰς δὲ εἰς μυρίους. Κᾶρας μέντοι καὶ Κίλικας καὶ Παφλαγόνας παρακληθέντας οὔ φασιν ἕπεσθαι. ὁ δὲ Ἀσσύριος ὁ Βαβυλῶνά τε ἔχων καὶ τὴν ἄλλην Ἀσσυρίαν ἐγὼ μὲν οἶμαι ἱππέας μὲν ἄξει οὐκ ἐλάττους δισμυρίων, ἅρματα δ' εὖ οἶδ' οὐ μεῖον διακοσίων, πεζοὺς δὲ οἶμαι παμπόλλους· εἰώθει γοῦν ὁπότε δεῦρ' ἐμβάλλοι. Σύ, ἔφη ὁ Κῦρος, πολεμίους λέγεις ἱππέας 6 μὲν ἑξακισμυρίους εἶναι, πελταστὰς δὲ καὶ τοξότας πλεῖον ἢ εἴκοσι μυριάδας. ἄγε δὴ τῆς σῆς δυνάμεως

τί φῂς πλῆθος εἶναι; Εἰσίν, ἔφη, Μήδων μὲν ἱππεῖς πλείους τῶν μυρίων· πελτασταὶ δὲ καὶ τοξόται γένοιντ' ἂν πως ἐκ τῆς ἡμετέρας κἂν ἑξακισμύριοι. Ἀρμενίων δ', ἔφη, τῶν ὁμόρων ἡμῖν παρέσονται ἱππεῖς μὲν τετρακισχίλιοι, πεζοὶ δὲ δισμύριοι. Λέγεις σύ, ἔφη ὁ Κῦρος, ἱππέας μὲν ἡμῖν εἶναι μεῖον ἢ τέταρτον μέρος τοῦ τῶν πολεμίων ἱππικοῦ, πεζοὺς δὲ ἀμ-
7 φὶ τοὺς ἡμίσεις. Τί οὖν, ἔφη ὁ Κυαξάρης, οὐκ ὀλίγους νομίζεις Περσῶν εἶναι οὓς σὺ φῂς ἄγειν; Ἀλλ' εἰ μὲν ἀνδρῶν προσδεῖ ἡμῖν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἴτε καὶ μή, αὖθις συμβουλευσόμεθα· τὴν δὲ μάχην μοι, ἔφη, λέξον ἑκάστων ἥτις ἐστί. Σχεδόν, ἔφη ὁ Κυαξάρης, πάντων ἡ αὐτή· τοξόται γάρ εἰσι καὶ ἀκοντισταὶ οἵ τ' ἐκείνων καὶ οἱ ἡμέτεροι. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Κῦρος, ἀκροβολίζεσθαι ἀνάγκη ἐστὶ τοιούτων γε τῶν ὅπλων
8 ὄντων. Ἀνάγκη γὰρ οὖν, ἔφη ὁ Κυαξάρης· οὐκοῦν ἐν τούτῳ μὲν τῶν πλειόνων ἡ νίκη· πολὺ γὰρ ἂν θᾶττον οἱ ὀλίγοι ὑπὸ τῶν πολλῶν τιτρωσκόμενοι ἀναλωθείησαν ἢ οἱ πολλοὶ ὑπὸ τῶν ὀλίγων· εἰ οὖν οὕτως ἔχει, ὦ Κῦρε, τί ἂν ἄλλο τις κρεῖττον εὕροι ἢ πέμπειν εἰς Πέρσας, καὶ ἅμα μὲν διδάσκειν αὐτοὺς ὅτι εἴ τι πείσονται Μῆδοι, εἰς Πέρσας τὸ δεινὸν ἥξει, ἅμα δὲ αἰτεῖν πλεῖον στράτευμα; Ἀλλὰ τοῦτο μέν, ἔφη ὁ Κῦρος, εὖ ἴσθι ὅτι, οὐδ' εἰ πάντες ἔλθοιεν Πέρσαι, πλήθει οὐχ ὑπερβαλοίμεθ' ἂν τοὺς πολεμίους.
9 Τί μὴν ἄλλο ἐνορᾷς ἄμεινον τούτου; Ἐγὼ μὲν ἄν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰ σὺ εἴην, ὡς τάχιστα ὅπλα ποιοίμην πᾶσι Πέρσαις τοῖς προσιοῦσιν οἷάπερ ἔχοντες ἔρχονται παρ' ἡμῶν οἱ τῶν ὁμοτίμων καλούμενοι· ταῦτα δ' ἐστὶ θώραξ μὲν περὶ τὰ στέρνα, γέρρον δὲ εἰς τὴν

ἀριστεράν, κοπὶς δὲ ἢ σάγαρις εἰς τὴν δεξιάν· κἂν
ταῦτα παρασκευάσῃς, ἡμῖν μὲν ποιήσεις τὸ ὁμόσε τοῖς
ἐναντίοις ἰέναι ἀσφαλέστατον, τοῖς πολεμίοις δὲ τὸ
φεύγειν ἢ τὸ μένειν αἱρετώτερον. τάττομεν δέ, ἔφη,
ἡμᾶς μὲν αὐτοὺς ἐπὶ τοὺς μένοντας· οἳ γε μεντἂν
αὐτῶν φεύγωσι, τούτους ὑμῖν καὶ τοῖς ἵπποις νέμο-
μεν, ὡς μὴ σχολάζωσι μήτε μένειν μήτε ἀναστρέφε-
σθαι. Κῦρος μὲν οὕτως ἔλεξε· τῷ δὲ Κυαξάρῃ ἔδοξέ 10
τε εὖ λέγειν, καὶ τοῦ μὲν πλείους μεταπέμπεσθαι οὐκ-
έτι ἐμέμνητο, παρεσκευάζετο δὲ ὅπλα τὰ προειρημένα.
καὶ σχεδόν τε ἕτοιμα ἦν καὶ τῶν Περσῶν οἱ ὁμότιμοι
παρῆσαν ἔχοντες τὸ ἀπὸ Περσῶν στράτευμα. ἐνταῦθα 11
δὴ εἰπεῖν λέγεται ὁ Κῦρος συναγαγὼν αὐτούς, Ἄν-
δρες φίλοι, ἐγὼ ὑμᾶς ὁρῶν αὐτοὺς μὲν καθωπλισμέ-
νους οὕτω καὶ ταῖς ψυχαῖς παρεσκευασμένους ὡς εἰς
χεῖρας συμμίξοντας τοῖς πολεμίοις, τοὺς δὲ ἑπομένους
ὑμῖν Πέρσας γιγνώσκων ὅτι οὕτως ὡπλισμένοι εἰσὶν
ὡς ὅτι προσωτάτω ταχθέντες μάχεσθαι, ἔδεισα μὴ
ὀλίγοι καὶ ἔρημοι συμμάχων συμπίπτοντες πολεμίοις
πολλοῖς πάθοιτέ τι. νῦν οὖν, ἔφη, σώματα μὲν ἔχον-
τες ἀνδρῶν ἥκετε οὐ μεμπτά· ὅπλα δὲ ἔσται αὐτοῖς
ὅμοια τοῖς ἡμετέροις· τάς γε μέντοι ψυχὰς θήγειν αὐ-
τῶν ἡμέτερον ἔργον. ἄρχοντος γάρ ἐστιν οὐχ ἑαυτὸν
μόνον ἀγαθὸν παρέχειν, ἀλλὰ δεῖ καὶ τῶν ἀρχομένων
ἐπιμέλεσθαι ὅπως ὡς βέλτιστοι ἔσονται.

Ὁ μὲν οὕτως εἶπεν· οἱ δ' ἥσθησαν μὲν πάντες, 12
νομίζοντες μετὰ πλειόνων ἀγωνιεῖσθαι· εἷς δ' αὐτῶν
καὶ ἔλεξε τοιάδε. Ἀλλὰ θαυμαστά, ἔφη, ἴσως δόξω 13
λέγειν, εἰ Κύρῳ συμβουλεύσω τι εἰπεῖν ὑπὲρ ἡμῶν,
ὅταν τὰ ὅπλα λαμβάνωσιν οἱ ἡμῖν μέλλοντες συμμά-

χεσθαι· ἀλλὰ γιγνώσκω γάρ, ἔφη, ὅτι οἱ τῶν ἱκανωτάτων καὶ εὖ καὶ κακῶς ποιεῖν λόγοι οὗτοι καὶ μάλιστα ἐνδύονται ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκουόντων· καὶ δῶρα ἣν διδῶσιν οἱ τοιοῦτοι, κἂν μείω τυγχάνῃ ὄντα ἢ τὰ παρὰ τῶν ὁμοίων, ὅμως μείζονος αὐτὰ τιμῶνται οἱ λαμβάνοντες. καὶ νῦν, ἔφη, οἱ Πέρσαι παραστάται ὑπὸ Κύρου πολὺ μᾶλλον ἡσθήσονται ἢ ὑφ' ἡμῶν παρακαλούμενοι, εἴς τε τοὺς ὁμοτίμους καθιστάμενοι βεβαιοτέρως σφίσιν ἡγήσονται ἔχειν τοῦτο ὑπὸ βασιλέως τε παιδὸς καὶ ὑπὸ στρατηγοῦ γενόμενον ἢ εἰ ὑφ' ἡμῶν τὸ αὐτὸ τοῦτο γίγνοιτο. ἀπεῖναι μέντοι οὐδὲ τὰ ἡμέτερα χρή, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ δεῖ τῶν ἀνδρῶν θήγειν πάντως τὸ φρόνημα. ἡμῖν γὰρ ἔσται τοῦτο χρήσιμον ὅ,τι ἂν οὗτοι βελτίονες γένωνται.

14 Οὕτω δὴ ὁ Κῦρος καταθεὶς τὰ ὅπλα εἰς τὸ μέσον καὶ συγκαλέσας πάντας τοὺς Περσῶν στρατιώτας ἔλεξε
15 τοιάδε. Ἄνδρες Πέρσαι, ὑμεῖς καὶ ἔφυτε ἐν τῇ αὐτῇ ἡμῖν καὶ ἐτράφητε, καὶ τὰ σώματά τε οὐδὲν ἡμῶν χείρονα ἔχετε, ψυχάς τε οὐδὲν κακίονας ὑμῖν προσήκει ἡμῶν ἔχειν. τοιοῦτοι δ' ὄντες ἐν μὲν τῇ πατρίδι οὐ μετείχετε τῶν ἴσων ἡμῖν, οὐχ ὑφ' ἡμῶν ἀπελαθέντες ἀλλ' ὑπὸ τοῦ τἀπιτήδεια ἀνάγκην ὑμῖν εἶναι πορίζεσθαι. νῦν δὲ ὅπως μὲν ταῦτα ἕξετε ἐμοὶ μελήσει σὺν τοῖς θεοῖς· ἔξεστι δ' ὑμῖν, εἰ βούλεσθε, λαβόντας ὅπλα οἷάπερ ἡμεῖς ἔχομεν εἰς τὸν αὐτὸν ἡμῖν κίνδυνον ἐμβαίνειν, κἄν τι ἐκ τούτων καλὸν κἀγαθὸν γίγ-
16 νηται, τῶν ὁμοίων ἡμῖν ἀξιοῦσθαι. τὸν μὲν οὖν πρόσθεν χρόνον ὑμεῖς τε τοξόται καὶ ἀκοντισταὶ ἦτε καὶ ἡμεῖς, καὶ εἴ τι χείρους ἡμῶν ταῦτα ποιεῖν ἦτε, οὐδὲν θαυμαστόν· οὐ γὰρ ἦν ὑμῖν σχολὴ ὥσπερ ἡμῖν

τούτων ἐπιμέλεσθαι· ἐν δὲ ταύτῃ τῇ ὁπλίσει οὐδὲν ἡμεῖς ὑμῶν προέξομεν. θώραξ μέν γε περὶ τὰ στέρνα ἁρμόττων ἑκάστῳ ἔσται, γέρρον δὲ ἐν τῇ ἀριστερᾷ, ὃ πάντες εἰθίσμεθα φορεῖν, μάχαιρα δὲ ἢ σάγαρις ἐν τῇ δεξιᾷ, ᾗ δὴ παίειν τοὺς ἐναντίους δεήσει οὐδὲν φυλαττομένους μή τι παίοντες ἐξαμάρτωμεν. τί οὖν 17
ἂν ἐν τούτοις ἕτερος ἑτέρου διαφέροι ἡμῶν πλὴν τόλμῃ; ἣν οὐδὲν ὑμῖν ἧττον προσήκει ἢ ἡμῖν ὑποτρέφεσθαι. νίκης τε γὰρ ἐπιθυμεῖν, ἣ τὰ καλὰ πάντα καὶ τἀγαθὰ κτᾶταί τε καὶ σώζει, τί μᾶλλον ἡμῖν ἢ ὑμῖν προσήκει; κράτους τε, ὃ πάντα τὰ τῶν ἡττόνων τοῖς κρείττοσι δωρεῖται, τί εἰκὸς ἡμᾶς μᾶλλον ἢ καὶ ὑμᾶς τούτου δεῖσθαι; τέλος εἶπεν, Ἀκηκόατε πάντα· 18
ὁρᾶτε τὰ ὅπλα· ὁ μὲν χρῄζων λαμβανέτω ταῦτα καὶ ἀπογραφέσθω πρὸς τὸν ταξίαρχον εἰς τὴν ὁμοίαν τάξιν ἡμῖν· ὅτῳ δ' ἀρκεῖ ἐν μισθοφόρου χώρᾳ εἶναι, καταμενέτω ἐν τοῖς ὑπηρετικοῖς ὅπλοις. ὁ μὲν οὕτως εἶπεν. ἀκούσαντες δὲ οἱ Πέρσαι ἐνόμισαν, εἰ παρα- 19
καλούμενοι ὥστε τὰ ὅμοια πονοῦντες τῶν αὐτῶν τυγχάνειν μὴ ἐθελήσουσι ταῦτα ποιεῖν, δικαίως ἂν διὰ παντὸς τοῦ αἰῶνος ἀμηχανοῦντες βιοτεύειν. οὕτω δὴ ἀπογράφονται πάντες ἀνέλαβόν τε τὰ ὅπλα πάντες.

Ἐν ᾧ δὲ οἱ πολέμιοι ἐλέγοντο μὲν προσιέναι, 20
παρῆσαν δὲ οὐδέπω, ἐν τούτῳ ἐπειρᾶτο ὁ Κῦρος ἀσκεῖν μὲν τὰ σώματα τῶν μεθ' ἑαυτοῦ εἰς ἰσχύν, διδάσκειν δὲ τὰ τακτικά, θήγειν δὲ τὰς ψυχὰς εἰς τὰ πολεμικά. καὶ πρῶτον μὲν λαβὼν παρὰ Κυαξάρου ὑπη- 21
ρέτας προσέταξεν ἑκάστοις τῶν στρατιωτῶν ἱκανῶς ὧν ἐδέοντο πάντα πεποιημένα παρασχεῖν· τοῦτο δὲ παρασκευάσας οὐδὲν αὐτοῖς ἐλελοίπει ἄλλο ἢ ἀσκεῖν

τὰ ἀμφὶ τὸν πόλεμον, ἐκεῖνο δοκῶν καταμεμαθηκέναι ὅτι οὗτοι κράτιστοι ἕκαστα γίγνονται οἳ ἂν ἀφέμενοι τοῦ πολλοῖς προσέχειν τὸν νοῦν ἐπὶ ἓν ἔργον τράπωνται. καὶ αὐτῶν δὲ τῶν πολεμικῶν περιελὼν καὶ τὸ τόξῳ μελετᾶν καὶ ἀκοντίῳ κατέλιπε τοῦτο μόνον αὐτοῖς τὸ σὺν μαχαίρᾳ καὶ γέρρῳ καὶ θώρακι μάχεσθαι· ὥστε εὐθὺς αὐτῶν παρεσκεύασε τὰς γνώμας ὡς ὁμόσε ἰτέον εἴη τοῖς πολεμίοις, ἢ ὁμολογητέον μηδενὸς εἶναι ἀξίους συμμάχους· τοῦτο δὲ χαλεπὸν ὁμολογῆσαι οἵτινες ἂν εἰδῶσιν ὅτι οὐδὲ δι' ἓν ἄλλο τρέ-
22 φονται ἢ ὅπως μαχοῦνται ὑπὲρ τῶν τρεφόντων. ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ἐννοήσας ὅτι περὶ ὁπόσων ἂν ἐγγένωνται ἀνθρώποις φιλονικίαι, πολὺ μᾶλλον ἐθέλουσι ταῦτ' ἀσκεῖν, ἀγῶνάς τε αὐτοῖς προεῖπεν ἁπάντων ὁπόσα ἐγίγνωσκεν ἀσκεῖσθαι ἀγαθὸν εἶναι ὑπὸ στρατιωτῶν καὶ προεῖπε τάδε, ἰδιώτῃ μὲν ἑαυτὸν παρέχειν εὐπειθῆ τοῖς ἄρχουσι καὶ ἐθελόπονον καὶ φιλοκίνδυνον μετ' εὐταξίας καὶ ἐπιστήμονα τῶν στρατιωτικῶν καὶ φιλόκαλον περὶ ὅπλα καὶ φιλότιμον ἐπὶ πᾶσι τοῖς τοιούτοις, πεμπαδάρχῳ δ' αὐτὸν ὄντα οἷόνπερ τὸν ἀγαθὸν ἰδιώτην καὶ τὴν πεμπάδα εἰς τὸ δυνατὸν τοιαύτην παρέχειν, δεκαδάρχῳ δὲ τὴν δεκάδα ὡσαύτως, λοχαγῷ δὲ τὸν λόχον, καὶ ταξιάρχῳ ἀνεπίκλητον αὐτὸν ὄντα ἐπιμέλεσθαι καὶ τῶν ὑφ' αὐτῷ ἀρχόντων ὅπως ἐκεῖνοι αὖ ὧν ἂν ἄρχωσι παρέξουσι τὰ δέοντα
23 ποιοῦντας. ἆθλα δὲ προύφηνε τοῖς μὲν ταξιάρχοις ὡς τοὺς κρατίστας δόξαντας τὰς τάξεις παρεσκευάσθαι χιλιάρχους ἔσεσθαι, τῶν δὲ λοχαγῶν οἳ κρατίστους δόξειαν τοὺς λόχους ἀποδεικνύναι, εἰς τὰς τῶν ταξιάρχων χώρας ἐπαναβήσεσθαι, τῶν δ' αὖ δεκαδάρχων

τοὺς κρατίστους εἰς τὰς τῶν λοχαγῶν χώρας καταστήσεσθαι, τῶν δ' αὖ πεμπαδάρχων ὡσαύτως εἰς τὰς τῶν δεκαδάρχων, τῶν γε μὴν ἰδιωτῶν τοὺς κρατιστεύοντας εἰς τὰς τῶν πεμπαδάρχων. ὑπῆρχε δὲ πᾶσι τούτοις τοῖς ἄρχουσι πρῶτον μὲν θεραπεύεσθαι ὑπὸ τῶν ἀρχομένων, ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλαι τιμαὶ αἱ πρέπουσαι ἑκάστοις συμπαρείποντο. ἐπανετείνοντο δὲ καὶ μείζονες ἐλπίδες τοῖς ἀξίοις ἐπαίνου, εἴ τι ἐν τῷ ἐπιόντι χρόνῳ ἀγαθὸν μεῖζον φανοῖτο. προεῖπε δὲ νικητήρια 24
καὶ ὅλαις ταῖς τάξεσι καὶ ὅλοις τοῖς λόχοις, καὶ ταῖς δεκάσιν ὡσαύτως καὶ ταῖς πεμπάσιν, αἳ ἂν φαίνωνται εὐπιστόταται τοῖς ἄρχουσιν οὖσαι καὶ προθυμότατα ἀσκοῦσαι τὰ προειρημένα. ἦν δὲ ταύταις τὰ νικητήρια οἷα δὴ εἰς πλῆθος πρέπει. ταῦτα μὲν δὴ προείρητό τε καὶ ἠσκεῖτο ἡ στρατιά. σκηνὰς δ' αὐτοῖς κα- 25
τεσκεύασε, πλῆθος μὲν ὅσοι ταξίαρχοι ἦσαν, μέγεθος δὲ ὥστε ἱκανὰς εἶναι τῇ τάξει ἑκάστῃ· ἡ δὲ τάξις ἦν ἑκατὸν ἄνδρες. ἐσκήνουν μὲν δὴ οὕτω κατὰ τάξεις· ἐν δὲ τῷ ὁμοῦ σκηνοῦν ἐδόκουν μὲν αὐτῷ ὠφελεῖσθαι πρὸς τὸν μέλλοντα ἀγῶνα τοῦτο ὅτι ἑώρων ἀλλήλους ὁμοίως τρεφομένους καὶ οὐκ ἐνῆν πρόφασις μειονεξίας ὥστε ὑφίεσθαί τινας κακίω ἕτερον ἑτέρου εἶναι πρὸς τοὺς πολεμίους. ὠφελεῖσθαι δ' ἐδόκουν αὐτῷ καὶ πρὸς τὸ γιγνώσκειν ἀλλήλους ὁμοῦ σκηνοῦντες. ἐν δὲ τῷ γιγνώσκεσθαι καὶ τὸ αἰσχύνεσθαι πᾶσι δοκεῖ μᾶλλον ἐγγίγνεσθαι, οἱ δὲ ἀγνοούμενοι ῥᾳδιουργεῖν πως μᾶλλον δοκοῦσιν, ὥσπερ ἐν σκότει ὄντες. ἐδόκουν δ' αὐτῷ καὶ εἰς τὸ τὰς τάξεις ἀκριβοῦν με- 26
γάλα ὠφελεῖσθαι διὰ τὴν συσκηνίαν. εἶχον γὰρ οἱ μὲν ταξίαρχοι ὑφ' ἑαυτοῖς τὰς τάξεις κεκοσμημένας

ὥσπερ ὁπότε εἰς ἕνα πορεύοιτο ἡ τάξις, οἱ δὲ λοχαγοὶ τοὺς λόχους ὡσαύτως, οἱ δὲ δεκάδαρχοι δεκάδας, πεμ-
27 πάδαρχοι πεμπάδας. τὸ δὲ διακριβοῦν τὰς τάξεις σφόδρα ἐδόκει αὐτῷ ἀγαθὸν εἶναι καὶ εἰς τὸ μὴ ταράττεσθαι καὶ εἰ ταραχθεῖεν θᾶττον καταστῆναι, ὥσπερ γε καὶ λίθων καὶ ξύλων ἂν δέῃ συναρμοσθῆναι, ἔστι, κἂν ὁπωσοῦν καταβεβλημένα τύχῃ, συναρμόσαι αὐτὰ εὐπετῶς, ἢν ἔχῃ γνωρίσματα ὥστ' εὔδηλον εἶναι ἐξ
28 ὁποίας ἕκαστον χώρας αὐτῶν ἐστιν. ἐδόκουν δ' ὠφελεῖσθαι αὐτῷ ὁμοῦ τρεφόμενοι καὶ πρὸς τὸ ἧττον ἀλλήλους ἐθέλειν ἀπολείπειν, ὅτι ἑώρα καὶ τὰ θηρία τὰ συντρεφόμενα δεινὸν ἔχοντα πόθον, ἤν τις αὐτὰ δι-
29 ασπᾷ ἀπ' ἀλλήλων. ἐπεμέλετο δὲ καὶ τούτου ὁ Κῦρος ὅπως μήποτε ἀνίδρωτοι γενόμενοι ἐπὶ τὸ ἄριστον καὶ τὸ δεῖπνον εἰσίοιεν. ἢ γὰρ ἐπὶ θήραν ἐξάγων ἱδρῶτα αὐτοῖς παρεῖχεν, ἢ παιδιὰς τοιαύτας ἐξηύρισκεν αἳ ἱδρῶτα ἔμελλον παρέχειν, ἢ καὶ πρᾶξαι εἴ τι δεόμενος τύχοι, οὕτως ἐξηγεῖτο τῆς πράξεως ὡς μὴ ἐπανίοιεν ἀνιδρωτί. τοῦτο γὰρ ἡγεῖτο καὶ πρὸς τὸ ἡδέως ἐσθίειν ἀγαθὸν εἶναι καὶ πρὸς τὸ ὑγιαίνειν καὶ πρὸς τὸ δύνασθαι πονεῖν, καὶ πρὸς τὸ ἀλλήλοις δὲ πρᾳοτέρους εἶναι ἀγαθὸν ἡγεῖτο τοὺς πόνους εἶναι, ὅτι καὶ οἱ ἵπποι συμπονοῦντες ἀλλήλοις πρᾳότεροι συνεστήκασι. πρός γε μὴν τοὺς πολεμίους μεγαλοφρονέστεροι γίγνονται οἳ ἂν συνειδῶσιν ἑαυτοῖς εὖ ἠσκηκότες.

30 Κῦρος δ' ἑαυτῷ σκηνὴν μὲν κατεσκευάσατο ὥστε ἱκανὴν ἔχειν οἷς καλοίη ἐπὶ δεῖπνον. ἐκάλει δὲ ὡς τὰ πολλὰ τῶν ταξιάρχων οὓς καιρὸς αὐτῷ δοκοίη εἶναι, ἔστι δ' ὅτε καὶ τῶν λοχαγῶν καὶ τῶν δεκαδάρχων τινὰς καὶ τῶν πεμπαδάρχων ἐκάλει, ἔστι δ' ὅτε

καὶ τῶν στρατιωτῶν, ἔστι δ' ὅτε καὶ πεμπάδα ὅλην καὶ δεκάδα ὅλην καὶ λόχον ὅλον καὶ τάξιν ὅλην. ἐκάλει δὲ καὶ ἐτίμα ὁπότε τινὰς ἴδοι τοιοῦτόν τι ποιήσαντας ὃ αὐτὸς ἐβούλετο ποιεῖν. ἦν δὲ τὰ παρατιθέμενα ἀεὶ ἴσα αὐτῷ τε καὶ τοῖς καλουμένοις ἐπὶ δεῖπνον. καὶ τοὺς ἀμφὶ τὸ στράτευμα δὲ ὑπηρέτας ἰσο- 31
μοίρους πάντων ἀεὶ ἐποίει· οὐδὲν γὰρ ἧττον τιμᾶν ἄξιον ἐδόκει αὐτῷ εἶναι τοὺς ἀμφὶ τὰ στρατιωτικὰ ὑπηρέτας οὔτε κηρύκων οὔτε πρέσβεων. καὶ γὰρ πιστοὺς ἡγεῖτο δεῖν εἶναι τούτους καὶ ἐπιστήμονας τῶν στρατιωτικῶν καὶ συνετούς, προσέτι δὲ καὶ σφοδροὺς καὶ ταχεῖς καὶ ἀόκνους καὶ ἀταράκτους. πρὸς δ' ἔτι ἃ οἱ βέλτιστοι νομιζόμενοι ἔχουσιν ἐγίγνωσκεν ὁ Κῦρος δεῖν τοὺς ὑπηρέτας ἔχειν, καὶ τοῦτο ἀσκεῖν ὡς μηδὲν ἀναίνοιντο ἔργον, ἀλλὰ πάντα νομίζοιεν πρέπειν αὐτοῖς πράττειν ὅσα ἄρχων προστάττοι.

Ἀεὶ μὲν οὖν ἐπεμέλετο ὁ Κῦρος, ὁπότε συσκη- II.
νοῖεν, ὅπως εὐχαριστότατοί τε ἅμα λόγοι ἐμβληθήσονται καὶ παρορμῶντες εἰς τἀγαθόν. ἀφίκετο δὲ καὶ εἰς τόνδε ποτὲ τὸν λόγον. Ἆρά γε, ἔφη, ὦ ἄνδρες, ἐνδεέστεροί τι ἡμῶν διὰ τοῦτο φαίνονται εἶναι οἱ ἑταῖροι ὅτι οὐ πεπαίδευνται τὸν αὐτὸν τρόπον ἡμῖν, ἢ οὐδὲν ἄρα διοίσειν ἡμῶν οὔτ' ἐν ταῖς συνουσίαις οὔτε ὅταν ἀγωνίζεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους δέῃ; καὶ 2
Ὑστάσπας ὑπολαβὼν εἶπεν, Ἀλλ' ὁποῖοι μέν τινες ἔσονται εἰς τοὺς πολεμίους οὔπω ἔγωγε ἐπίσταμαι· ἐν μέντοι τῇ συνουσίᾳ δύσκολοι ναὶ μὰ τοὺς θεοὺς ἔνιοι αὐτῶν φαίνονται. πρῴην μέν γε, ἔφη, Κυαξάρης ἔπεμψεν εἰς τὴν τάξιν ἑκάστην ἱερεῖα, καὶ ἐγένετο κρέα ἑκάστῳ ἡμῶν τρία ἢ καὶ πλείω τὰ περιφερό-

μενα. καὶ ἤρξατο μὲν ὁ μάγειρος ἀπ' ἐμοῦ τὴν πρώ-
την περίοδον περιφέρων· ὅτε δὲ τὸ δεύτερον εἰσῄει
περιοίσων, ἐκέλευσα ἐγὼ ἀπὸ τοῦ τελευταίου ἄρχεσθαι
3 καὶ ἀνάπαλιν φέρειν. ἀνακραγὼν οὖν τις τῶν κατὰ
μέσον τὸν κύκλον κατακειμένων στρατιωτῶν Μὰ Δί',
ἔφη, τῶνδε μὲν οὐδὲν ἴσον ἐστίν, εἴγε ἀφ' ἡμῶν γε
τῶν ἐν μέσῳ οὐδεὶς οὐδέποτε ἄρξεται. καὶ ἐγὼ ἀκού-
σας ἠχθέσθην, εἴ τι μεῖον δοκοῖεν ἔχειν, καὶ ἐκάλεσα
εὐθὺς αὐτὸν πρὸς ἐμέ. ὁ δὲ μάλα γε τοῦτο εὐτάκτως
ὑπήκουσεν. ὡς δὲ τὰ περιφερόμενα ἧκε πρὸς ἡμᾶς,
ἅτε οἶμαι ὑστάτους λαμβάνοντας, τὰ μικρότατα λελειμ-
μένα ἦν. ἐνταῦθα δὴ ἐκεῖνος πάνυ ἀνιαθεὶς δῆλος ἦν
καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν, Τῆς τύχης, τὸ ἐμὲ νῦν κληθέν-
4 τα δεῦρο τυχεῖν. καὶ ἐγὼ εἶπον, Ἀλλὰ μὴ φρόντιζε·
αὐτίκα γὰρ ἀφ' ἡμῶν ἄρξεται καὶ σὺ πρῶτος λήψει
τὸ μέγιστον. καὶ ἐν τούτῳ περιέφερε τὸ τρίτον, ὅπερ
δὴ λοιπὸν ἦν τῆς περιφορᾶς· κἀκεῖνος ἔλαβε, κᾆτ'
ἔδοξεν αὐτῷ μεῖον λαβεῖν· κατέβαλεν οὖν ὃ ἔλαβεν
ὡς ἕτερον ληψόμενος. καὶ ὁ ἄρταμος οἰόμενος αὐτὸν
οὐδέν τι δεῖσθαι ὄψου, ᾤχετο παραφέρων πρὶν λαβεῖν
5 αὐτὸν ἕτερον. ἐνταῦθα δὴ οὕτω βαρέως ἤνεγκε τὸ
πάθος ὥστε ἀνήλωτο μὲν αὐτῷ ὃ εἰλήφει ὄψον, ὃ δὲ
ἔτι αὐτῷ λοιπὸν ἦν τοῦ ἐμβάπτεσθαι, τοῦτό πως ὑπὸ
τοῦ ἐκπεπλῆχθαί τε καὶ τῇ τύχῃ ὀργίζεσθαι δυσθετού-
μενος ἀνέτρεψεν. ὁ μὲν δὴ λοχαγὸς ὁ ἐγγύτατα ἡμῶν
ἰδὼν συνεκρότησε τὼ χεῖρε καὶ τῷ γέλωτι ηὐφραίνετο.
ἐγὼ μέντοι, ἔφη, προσεποιούμην βήττειν· οὐδὲ γὰρ
αὐτὸς ἐδυνάμην τὸν γέλωτα κατασχεῖν. τοιοῦτον μὲν
δή σοι ἕνα, ὦ Κῦρε, τῶν ἑταίρων ἐπιδεικνύω. ἐπὶ
6 μὲν δὴ τούτῳ ὥσπερ εἰκὸς ἐγέλασαν. ἄλλος δέ τις

ἔλεξε τῶν ταξιάρχων, Οὗτος μὲν δή, ὦ Κῦρε, ὡς ἔοικεν, οὕτω δυσκόλῳ ἐπέτυχεν. ἐγὼ δέ, ὡς σὺ διδάξας ἡμᾶς τὰς τάξεις ἀπέπεμψας καὶ ἐκέλευσας διδάσκειν τὴν ἑαυτοῦ ἕκαστον τάξιν ἃ παρὰ σοῦ ἐμάθομεν, οὕτω δὴ καὶ ἐγώ, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι ἐποίουν, ἐλθὼν ἐδίδασκον ἕνα λόχον. καὶ στήσας τὸν λοχαγὸν πρῶτον καὶ τάξας δὴ ἐπ' αὐτῷ ἄνδρα νεανίαν καὶ τοὺς ἄλλους ᾗ ᾤμην δεῖν, ἔπειτα στὰς ἐκ τοῦ ἔμπροσθεν βλέπων εἰς τὸν λόχον, ἡνίκα μοι ἐδόκει καιρὸς εἶναι, προϊέναι ἐκέλευσα. καὶ ἀνήρ σοι ὁ νεανίας ἐκεῖνος προελθὼν 7
τοῦ λοχαγοῦ πρότερος ἐπορεύετο. κἀγὼ ἰδὼν εἶπον, Ἄνθρωπε, τί ποιεῖς; καὶ ὃς ἔφη, Προέρχομαι ὥσπερ σὺ κελεύεις. κἀγὼ εἶπον, Ἀλλ' οὐκ ἐγὼ σὲ μόνον ἐκέλευον ἀλλὰ πάντας προϊέναι. καὶ ὃς ἀκούσας τοῦτο μεταστραφεὶς πρὸς τοὺς λοχίτας εἶπεν, Οὐκ ἀκούετε, ἔφη, λοιδορουμένου; προϊέναι πάντας κελεύει. καὶ ἄνδρες πάντες παρελθόντες τὸν λοχαγὸν ᾖσαν πρὸς ἐμέ. ἐπεὶ δὲ ὁ λοχαγὸς αὐτοὺς ἀνεχώριζεν, ἐδυσφόρουν καὶ ἔλεγον, Ποτέρῳ δὴ πείθεσθαι χρή; νῦν γὰρ ὁ μὲν κελεύει προϊέναι, ὁ δ' οὐκ ἐᾷ. ἐγὼ μέντοι ἐνεγκὼν ταῦτα πρᾴως ἐξ ἀρχῆς αὖ καταχωρίσας εἶπον μηδένα τῶν ὄπισθεν κινεῖσθαι πρὶν ἂν ὁ πρόσθεν ἡγῆται, ἀλλὰ τοῦτο μόνον ὁρᾶν πάντας, τῷ πρόσθεν ἕπεσθαι. ὡς δ' εἰς Πέρσας τις ἀπιὼν ἦλθε πρὸς ἐμὲ 9
καὶ ἐκέλευσέ με τὴν ἐπιστολὴν ἣν ἔγραψα οἴκαδε δοῦναι, κἀγώ, ὁ γὰρ λοχαγὸς ᾔδει ὅπου ἔκειτο ἡ ἐπιστολή, ἐκέλευσα αὐτὸν δραμόντα ἐνεγκεῖν τὴν ἐπιστολήν, ὁ μὲν δὴ ἔτρεχεν, ὁ δὲ νεανίας ἐκεῖνος εἵπετο τῷ λοχαγῷ σὺν αὐτῷ τῷ θώρακι καὶ τῇ κοπίδι, καὶ ὁ ἄλλος δὲ πᾶς λόχος ἰδὼν ἐκεῖνον συνέτρεχον· καὶ

ἦκον οἱ ἄνδρες φέροντες τὴν ἐπιστολήν. οὕτως, ἔφη,
10 ὅ γ' ἐμὸς λόγος σοι ἀκριβοῖ πάντα τὰ παρὰ σοῦ. οἱ
μὲν δὴ ἄλλοι ὡς εἰκὸς ἐγέλων ἐπὶ τῇ δορυφορίᾳ τῆς
ἐπιστολῆς· ὁ δὲ Κῦρος εἶπεν, Ὦ Ζεῦ καὶ πάντες θεοί,
οἵους ἄρα ἡμεῖς ἔχομεν ἄνδρας ἑταίρους, οἵ γε εὐθε-
ράπευτοι μὲν οὕτως εἰσὶν ὥστ' εἶναι αὐτῶν καὶ μικρῷ
ὄψῳ παμπόλλους φίλους ἀνακτήσασθαι, πιθανοὶ δ'
οὕτως εἰσί τινες ὥστε πρὶν εἰδέναι τὸ προσταττόμε-
νον πρότερον πείθονται. ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα ποίους
τινὰς χρὴ μᾶλλον εὔξασθαι ἢ τοιούτους στρατιώτας
11 ἔχειν. ὁ μὲν δὴ Κῦρος ἅμα γελῶν οὕτως ἐπῄνεσε
τοὺς στρατιώτας. ἐν δὲ τῇ σκηνῇ ἐτύγχανέ τις ὢν
τῶν ταξιάρχων Ἀγλαϊτάδας ὄνομα, ἀνὴρ τὸν τρόπον
τῶν στρυφνοτέρων ἀνθρώπων, ὃς οὑτωσί πως εἶπεν·
Ἦ γὰρ οἴει, ἔφη, ὦ Κῦρε, τούτους ἀληθῆ λέγειν ταῦ-
τα; Ἀλλὰ τί μὴν βουλόμενοι, ἔφη ὁ Κῦρος, ψεύδον-
ται; Τί δ' ἄλλο γ', ἔφη, εἰ μὴ γέλωτα ποιεῖν ἐθέλον-
12 τες ὑπὲρ οὗ λέγουσι ταῦτα καὶ ἀλαζονεύονται. καὶ ὁ
Κῦρος, Εὐφήμει, ἔφη, μηδὲ λέγε ἀλαζόνας εἶναι τού-
τους. ὁ μὲν γὰρ ἀλαζὼν ἔμοιγε δοκεῖ ὄνομα κεῖσθαι
ἐπὶ τοῖς προσποιουμένοις καὶ πλουσιωτέροις εἶναι ἢ
εἰσὶ καὶ ἀνδρειοτέροις καὶ ποιήσειν ἃ μὴ ἱκανοί εἰσιν
ὑπισχνουμένοις, καὶ ταῦτα φανεροῖς γιγνομένοις ὅτι
τοῦ λαβεῖν τι ἕνεκα καὶ κερδᾶναι ποιοῦσιν. οἱ δὲ μη-
χανώμενοι γέλωτα τοῖς συνοῦσι μήτε ἐπὶ τῷ αὑτῶν
κέρδει μήτ' ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἀκουόντων μήτε ἐπὶ βλάβῃ
μηδεμιᾷ, πῶς οὐχ οὗτοι ἀστεῖοι ἂν καὶ εὐχάριτες δι-
13 καιότερον ὀνομάζοιντο μᾶλλον ἢ ἀλαζόνες; ὁ μὲν δὴ
Κῦρος οὕτως ἀπελογήσατο περὶ τῶν τὸν γέλωτα παρα-
σχόντων· αὐτὸς δὲ ὁ ταξίαρχος ὁ τὴν τοῦ λόγου χα-

ριτίαν διηγησάμενος ἔφη, Ἦκου ἄν, ἔφη, ὦ Ἀγλαϊτάδα, εἴ γε κλάειν ἐπειρώμεθά σε ποιεῖν, σφόδρ' ἂν ἡμῖν ἐμέμφου, ὥσπερ ἔνιοι καὶ ἐν ᾠδαῖς καὶ ἐν λόγοις οἰκτρά τινα λογοποιοῦντες εἰς δάκρυα πειρῶνται ἄγειν, ὁπότε γε νῦν καὶ αὐτὸς εἰδὼς ὅτι εὐφραίνειν μέν τί σε βουλόμεθα, βλάψαι δ' οὐδέν, ὅμως οὕτως ἐν πολλῇ ἀτιμίᾳ ἡμᾶς ἔχεις. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἀγ- 14
λαϊτάδας, καὶ δικαίως γε, ἐπεὶ καὶ αὐτοῦ τοῦ κλάοντας καθίζοντος τοὺς φίλους πολλαχοῦ ἔμοιγε δοκεῖ ἐλάττονος ἄξια διαπράττεσθαι ὁ γέλωτα αὐτοῖς μηχανώμενος. εὑρήσεις δὲ καὶ σύ, ἢν ὀρθῶς λογίζῃ, ἐμὲ ἀληθῆ λέγοντα. κλαύμασι μέν γε καὶ πατέρες υἱοῖς σωφροσύνην μηχανῶνται καὶ διδάσκαλοι παισὶν ἀγαθὰ μαθήματα, καὶ νόμοι γε πολίτας διὰ τοῦ κλάοντας καθίζειν εἰς δικαιοσύνην προτρέπονται· τοὺς δὲ γέλωτα μηχανωμένους ἔχοις ἂν εἰπεῖν ἢ σώματα ὠφελοῦντας ἢ ψυχὰς οἰκονομικωτέρας τι ποιοῦντας ἢ πολιτικωτέρας; ἐκ τούτου ὁ Ὑστάσπας ὧδέ πως εἶπε· Σύ, ἔφη, 15
ὦ Ἀγλαϊτάδα, ἢν ἐμοὶ πείθῃ, εἰς μὲν τοὺς πολεμίους θαρρῶν δαπανήσεις τοῦτο τὸ πολλοῦ ἄξιον, καὶ κλάοντας ἐκείνους πειράσει καθίζειν· ἡμῖν δὲ πάντως, ἔφη, τοῖσδε τοῖς φίλοις τούτου τοῦ ὀλίγου ἀξίου, τοῦ γέλωτος ἐπιδαψιλεύσει. καὶ γὰρ οἶδ' ὅτι πολύς σοί ἐστιν ἀποκείμενος· οὔτε γὰρ αὐτὸς χρώμενος ἀνήσιμωκας αὐτόν, οὐδὲ μὴν φίλοις οὐδὲ ξένοις ἑκὼν εἶναι γέλωτα παρέχεις· ὥστε οὐδεμία σοι πρόφασίς ἐστιν ὡς οὐ παρεκτέον σοι ἡμῖν γέλωτα. καὶ ὁ Ἀγλαϊτάδας εἶπε, Καὶ οἴει γε, ὦ Ὑστάσπα, γέλωτα περιποιεῖν ἐξ ἐμοῦ, καὶ ὁ ταξίαρχος εἶπε, Ναὶ μὰ Δί', ἀνόητος ἄρα ἐστίν· ἐπεὶ ἔκ γε σοῦ πῦρ, οἶμαι, ῥᾷον

16 ἂν τις ἐκτρίψειεν ἢ γέλωτα ἐξαγάγοιτο. ἐπὶ τούτῳ μὲν
δὴ οἵ τε ἄλλοι ἐγέλασαν, τὸν τρόπον εἰδότες αὐτοῦ,
ὅ τ' Ἀγλαϊτάδας ἐπεμειδίασε. καὶ ὁ Κῦρος ἰδὼν αὐ-
τὸν φαιδρωθέντα, Ἀδικεῖς, ἔφη, ὦ ταξίαρχε, ὅτι ἄν-
δρα ἡμῖν τὸν σπουδαιότατον διαφθείρεις γελᾶν ἀνα-
πείθων, καὶ ταῦτα, ἔφη, οὕτω πολέμιον ὄντα τῷ γέ-
17 λωτι. ταῦτα μὲν δὴ ἐνταῦθα ἔληξεν. ἐκ δὲ τούτου
Χρυσάντας ὧδε ἔλεξεν.

18 Ἀλλ' ἐγώ, ἔφη, ὦ Κῦρε καὶ πάντες οἱ παρόντες,
ἐννοῶ ὅτι συνεξεληλύθασι μὲν ἡμῖν οἱ μὲν καὶ βελ-
τίονες, οἱ δὲ καὶ μείονος ἄξιοι· ἢν δέ τι γένηται ἀγα-
θόν, ἀξιώσουσιν οὗτοι πάντες ἰσομοιρεῖν. καίτοι ἔγωγε
οὐδὲν ἀνισώτερον νομίζω ἐν ἀνθρώποις εἶναι ἢ τοῦ
ἴσου τόν τε κακὸν καὶ τὸν ἀγαθὸν ἀξιοῦσθαι. καὶ ὁ
Κῦρος εἶπε πρὸς τοῦτο, Ἆρ' οὖν, πρὸς τῶν θεῶν, ὦ
ἄνδρες, κράτιστον ἡμῖν ἐμβαλεῖν περὶ τούτου βουλὴν
εἰς τὸ στράτευμα, πότερα δοκεῖ, ἤν τι ἐκ τῶν πόνων
δῷ ὁ θεὸς ἀγαθόν, ἰσομοίρους πάντας ποιεῖν, ἢ σκο-
ποῦντας τὰ ἔργα ἑκάστου πρὸς ταῦτα καὶ τὰς τιμὰς
19 ἑκάστῳ προστιθέναι; Καὶ τί δεῖ, ἔφη ὁ Χρυσάντας,
ἐμβαλεῖν λόγον περὶ τούτου, ἀλλ' οὐχὶ προειπεῖν ὅτι
οὕτω ποιήσεις; οὐ καὶ τοὺς ἀγῶνας οὕτω προεῖπας
καὶ τὰ ἆθλα; Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, οὐχ ὅμοια
ταῦτα ἐκείνοις· ἃ μὲν γὰρ ἂν στρατευόμενοι κτήσων-
ται, κοινὰ οἶμαι ἑαυτῶν ἡγήσονται εἶναι· τὴν δὲ ἀρ-
χὴν τῆς στρατιᾶς ἐμὴν ἴσως ἔτι οἴκοθεν νομίζουσιν
εἶναι, ὥστε διατάττοντα ἐμὲ τοὺς ἐπιστάτας οὐδὲν οἴ-
20 μαι ἀδικεῖν νομίζουσιν. Ἦ καὶ οἴει, ἔφη ὁ Χρυσάν-
τας, ψηφίσασθαι ἂν τὸ πλῆθος συνελθὸν ὥστε μὴ
ἴσων ἕκαστον τυγχάνειν, ἀλλὰ τοὺς κρατίστους καὶ

τιμαῖς καὶ δώροις πλεονεκτεῖν; Ἔγωγ', ἔφη ὁ Κῦρος, οἶμαι, ἅμα μὲν ἡμῶν συναγορευόντων, ἅμα δὲ καὶ αἰσχρὸν ὂν ἀντιλέγειν τὸ μὴ οὐχὶ τὸν πλεῖστα καὶ πονοῦντα καὶ ὠφελοῦντα τὸ κοινὸν τοῦτον καὶ μεγίστων ἀξιοῦσθαι. οἶμαι δ', ἔφη, καὶ τοῖς κακίστοις συμφέρον φανεῖσθαι τοὺς ἀγαθοὺς πλεονεκτεῖν. ὁ δὲ Κῦ- 21
ρος ἐβούλετο καὶ αὐτῶν ἕνεκα τῶν ὁμοτίμων γενέσθαι τοῦτο τὸ ψήφισμα· βελτίους γὰρ ἂν καὶ αὐτοὺς ἡγεῖτο τούτους εἶναι, εἰ εἰδεῖεν ὅτι ἐκ τῶν ἔργων καὶ αὐτοὶ κρινόμενοι τῶν ἀξίων τεύξονται. καιρὸς οὖν ἐδόκει αὐτῷ εἶναι νῦν ἐμβαλεῖν περὶ τούτου ψῆφον, ἐν ᾧ καὶ οἱ ὁμότιμοι ὤκνουν τὴν τοῦ ὄχλου ἰσομοιρίαν. οὕτω δὴ συνεδόκει τοῖς ἐν τῇ σκηνῇ συμβαλέσθαι περὶ τούτου λόγους καὶ συναγορεύειν ταῦτα ἔφασαν χρῆναι ὅστισπερ ἀνὴρ οἴοιτο εἶναι.

Ἐπιγελάσας δὲ τῶν ταξιάρχων τις εἶπεν, Ἀλλ' 22
ἐγώ, ἔφη, ἄνδρα οἶδα καὶ τοῦ δήμου ὃς συνερεῖ ὥστε μὴ εἰκῇ οὕτως ἰσομοιρίαν εἶναι. ἄλλος δ' ἀντήρετο τοῦτον τίνα λέγοι. ὁ δ' ἀπεκρίνατο, Ἔστι νὴ Δί' ἀνὴρ ἡμῖν σύσκηνος, ὃς ἐν παντὶ μαστεύει πλέον ἔχειν. ἄλλος δ' ἐπήρετο αὐτόν, Ἦ καὶ τῶν πόνων; Μὰ Δί', ἔφη, οὐ μὲν δή· ἀλλὰ τοῦτό γε ψευδόμενος ἑάλωκα. καὶ γὰρ πόνων καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων ὁρῶ πάνυ θαρραλέως βουλόμενον μεῖον ἔχειν παρ' ὀντιναοῦν. Ἀλλ' ἐγὼ μέν, ἔφη ὁ Κῦρος, ὦ ἄνδρες, γιγ- 23
νώσκω τοὺς τοιούτους ἀνθρώπους οἷον καὶ οὗτος νῦν λέγει, εἴπερ δεῖ ἐνεργὸν καὶ πειθόμενον ἔχειν τὸ στράτευμα, ἐξαιρετέους εἶναι ἐκ τῆς στρατιᾶς. δοκεῖ γάρ μοι τὸ μὲν πολὺ τῶν στρατιωτῶν εἶναι οἷον ἕπεσθαι ᾗ ἄν τις ἡγῆται· ἄγειν δ' οἶμαι ἐπιχειροῦσιν οἱ μὲν

καλοὶ κἀγαθοὶ ἐπὶ τὰ καλὰ κἀγαθά, οἱ δὲ πονηροὶ
24 ἐπὶ τὰ πονηρά. καὶ πολλάκις τοίνυν πλείονας ὁμογνώμονας λαμβάνουσιν οἱ φαῦλοι ἢ οἱ σπουδαῖοι. ἡ γὰρ πονηρία διὰ τῶν παραυτίκα ἡδονῶν πορευομένη ταύτας ἔχει συμπειθούσας πολλοὺς αὐτῇ ὁμογνωμονεῖν· ἡ δ' ἀρετὴ πρὸς ὄρθιον ἄγουσα οὐ πάνυ δεινή ἐστιν ἐν τῷ παραυτίκα εἰκῇ συνεπισπᾶσθαι, ἄλλως τε καὶ ἢν ἄλλοι ὦσιν ἐπὶ τὸ πρανὲς καὶ τὸ μαλακὸν ἀντι-
25 παρακαλοῦντες. καὶ τοίνυν ὅταν μέν τινες βλακείᾳ καὶ ἀπονίᾳ μόνον κακοὶ ὦσι, τούτους ἐγὼ νομίζω ὥσπερ κηφῆνας δαπάνῃ μόνον ζημιοῦν τοὺς κοινῶνας· οἳ δ' ἂν τῶν μὲν πόνων κακοὶ ὦσι κοινωνοί, πρὸς δὲ τὸ πλεονεκτεῖν σφοδροὶ καὶ ἀναίσχυντοι, οὗτοι καὶ ἡγεμονικοί εἰσι πρὸς τὰ πονηρά· πολλάκις γὰρ δύνανται τὴν πονηρίαν πλεονεκτοῦσαν ἀποδεικνύναι· ὥστε παντά-
26 πασιν ἐξαιρετέοι ἡμῖν οἱ τοιοῦτοί εἰσι. καὶ μὴ μέντοι σκοπεῖτε ὅπως ἐκ τῶν πολιτῶν ἀντιπληρώσετε τὰς τάξεις, ἀλλ' ὥσπερ ἵπποι οἳ ἂν ἄριστοι ὦσιν, οὐχ οἳ ἂν πατριῶται, τούτους ζητεῖτε, οὕτω καὶ ἀνθρώπους ἐκ πάντων οἳ ἂν ὑμῖν δοκῶσι μάλιστα συνισχυριεῖν τε ὑμᾶς καὶ συγκοσμήσειν, τούτους λαμβάνετε. μαρτυρεῖ δέ μοι καὶ τόδε πρὸς τὸ ἀγαθόν· οὔτε γὰρ ἅρμα δήπου ταχὺ γένοιτ' ἂν βραδέων ἵππων ἐνόντων οὔτε δίκαιον ἀδίκων συνεζευγμένων, οὐδὲ οἶκος δύναιτ' ἂν εὖ οἰκεῖσθαι πονηροῖς οἰκέταις χρώμενος, ἀλλὰ καὶ ἐνδεόμενος οἰκετῶν ἧττον σφάλλεται ἢ ὑπὸ
27 ἀδίκων ταραττόμενος. εὖ δ' ἴστε, ὦ ἄνδρες, ἔφη, φίλοι, ὅτι οὐδὲ τοῦτο μόνον ὠφελήσουσιν οἱ κακοὶ ἀφαιρεθέντες ὅτι κακοὶ ἀπέσονται, ἀλλὰ καὶ τῶν καταμενόντων οἳ μὲν ἀνεπίμπλαντο ἤδη κακίας, ἀποκα-

θαρροῦνται πάλιν ταύτης, οἱ δὲ ἀγαθοὶ τοὺς κακοὺς
ἰδόντες ἀτιμασθέντας πολὺ εὐθυμότερον τῆς ἀρετῆς
ἀνθέξονται. ὁ μὲν οὕτως εἶπε· τοῖς δὲ φίλοις πᾶσι 28
συνέδοξε ταῦτα, καὶ οὕτως ἐποίουν.

Ἐκ δὲ τούτου πάλιν αὐτοῖς σκώμματος ἤρχετο ὁ
Κῦρος. κατανοήσας γάρ τινα τῶν λοχαγῶν σύνδειπνον
καὶ παρακλίτην πεποιημένον ἄνδρα ὑπέρδασύν τε καὶ
ὑπέραισχρον, ἀνακαλέσας τὸν λοχαγὸν ὀνομαστὶ εἶπεν
ὧδε· Ὦ Σαμβαύλα, ἔφη, ἀλλ' ἦ καὶ σὺ κατὰ τὸν Ἑλ-
ληνικὸν τρόπον, ὅτι καλόν ἐστι, περιάγει τοῦτο τὸ
μειράκιον τὸ παρακατακείμενόν σοι; Νὴ τὸν Δί', ἔφη
ὁ Σαμβαύλας, ἥδομαι γοῦν καὶ ἐγὼ συνών τε καὶ
θεώμενος τοῦτον. ἀκούσαντες ταῦτα οἱ σύσκηνοι προσ- 29
έβλεψαν· ὡς δὲ εἶδον τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνδρὸς ὑπερ-
βάλλον αἴσχει, ἐγέλασαν πάντες. καί τις εἶπε, Πρὸς
τῶν θεῶν, ὦ Σαμβαύλα, ποίῳ ποτέ σε ἔργῳ ὁ ἀνὴρ
οὗτος ἀνήρτηται; καὶ ὃς εἶπεν, Ἐγὼ ὑμῖν νὴ τὸν Δία, 30
ὦ ἄνδρες, ἐρῶ. ὁποσάκις γὰρ αὐτὸν ἐκάλεσα εἴτε νυ-
κτὸς εἴτε ἡμέρας, οὐπώποτέ μοι οὔτ' ἀσχολίαν πρου-
φασίσατο οὔτε βάδην ὑπήκουσεν, ἀλλ' ἀεὶ τρέχων·
ὁποσάκις τε αὐτῷ πρᾶξαί τι προσέταξα, οὐδὲν ἀνι-
δρωτί ποτε αὐτὸν εἶδον ποιοῦντα. πεποίηκε δὲ καὶ
τοὺς δεκαδέας πάντας τοιούτους, οὐ λόγῳ ἀλλ' ἔργῳ
ἀποδεικνὺς οἵους δεῖ εἶναι. καί τις εἶπε, Κἄπειτα τοι- 31
οῦτον ὄντα οὐ φιλεῖς αὐτὸν ὥσπερ τοὺς συγγενεῖς;
καὶ ὁ αἰσχρὸς ἐκεῖνος πρὸς τοῦτο ἔφη· Μὰ Δία· οὐ
γὰρ φιλόπονός ἐστιν· ἐπεὶ ἤρκει ἂν αὐτῷ, εἰ ἐμὲ ἤθελε
φιλεῖν, τοῦτο ἀντὶ πάντων τῶν γυμνασίων.

Τοιαῦτα μὲν δὴ καὶ γελοῖα καὶ σπουδαῖα καὶ ἐλέ- III.
γετο καὶ ἐπράττετο ἐν τῇ σκηνῇ. τέλος δὲ τὰς τρίτας

σπονδὰς ποιήσαντες καὶ εὐξάμενοι τοῖς θεοῖς τἀγαθὰ τὴν σκηνὴν εἰς κοίτην διέλυον. τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ Κῦρος συνέλεξε πάντας τοὺς στρατιώτας καὶ ἔλεξε τοιάδε.

2 Ἄνδρες φίλοι, ὁ μὲν ἀγὼν ἐγγὺς ἡμῖν· προσέρχονται γὰρ οἱ πολέμιοι. τὰ δ' ἆθλα τῆς νίκης, ἢν μὲν ἡμεῖς νικῶμεν, τοῦτο γάρ, ἔφη, δεῖ καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν, δῆλον ὅτι οἵ τε πολέμιοι ἡμέτεροι καὶ τὰ τῶν πολεμίων ἀγαθὰ πάντα· ἢν δὲ ἡμεῖς αὖ νικώμεθα, καὶ οὕτω τὰ τῶν νικωμένων πάντα τοῖς νικῶ-
3 σιν ἀεὶ ἆθλα πρόκειται. οὕτω δή, ἔφη, δεῖ ὑμᾶς γιγνώσκειν ὡς ὅταν μὲν ἄνθρωποι κοινωνοὶ πολέμου γενόμενοι ἐν ἑαυτοῖς ἕκαστοι ἔχωσιν, ὡς, εἰ μή αὐτός τις προθυμήσεται, οὐδὲν ἐσόμενον τῶν δεόντων, ταχὺ πολλὰ καὶ καλὰ διαπράττονται· οὐδὲν γὰρ αὐτοῖς ἀργεῖται τῶν πράττεσθαι δεομένων· ὅταν δ' ἕκαστος διανοηθῇ ὡς ἄλλος ἔσται ὁ πράττων καὶ ὁ μαχόμενος, κἂν αὐτὸς μαλακίζηται, τούτοις, ἔφη, εὖ ἴστε ὅτι πᾶ-
4 σιν ἅμα πάντα ἥκει τὰ χαλεπὰ φερόμενα. καὶ ὁ θεὸς οὕτω πως ἐποίησε· τοῖς μὴ θέλουσιν ἑαυτοῖς προστάττειν ἐκπονεῖν τἀγαθὰ ἄλλους αὐτοῖς ἐπιτακτῆρας δίδωσι. νῦν οὖν τις, ἔφη, λεγέτω ἐνθάδε ἀναστὰς περὶ αὐτοῦ τούτου ποτέρως ἂν τὴν ἀρετὴν μᾶλλον οἴεται ἀσκεῖσθαι παρ' ἡμῖν, εἰ μέλλοι ὁ πλεῖστα καὶ πονεῖν καὶ κινδυνεύειν ἐθέλων πλείστης καὶ τιμῆς τεύξεσθαι, ἢ ἂν εἰδῶμεν ὅτι οὐδὲν διαφέρει κακὸν εἶναι· ὁμοίως γὰρ πάντες τῶν ἴσων τευξόμεθα. ἐνταῦθα δὴ ἀναστὰς
5 Χρυσάντας, εἷς τῶν ὁμοτίμων, ἀνὴρ οὔτε μέγας οὔτε ἰσχυρὸς ἰδεῖν, φρονήσει δὲ διαφέρων, ἔλεξεν, Ἀλλ' οἶμαι μέν, ἔφη, ὦ Κῦρε, οὐδὲ διανοούμενόν σε ὡς δεῖ ἴσον ἔχειν τοὺς κακοὺς τοῖς ἀγαθοῖς ἐμβαλεῖν τοῦ-

τον τὸν λόγον, ἀλλ' ἀποπειρώμενον εἴ τις ἄρα ἔσται ἀνὴρ ὅστις ἐθελήσει ἐπιδεῖξαι ἑαυτὸν ὡς διανοεῖται μηδὲν καλὸν κἀγαθὸν ποιῶν, ἂν ἄλλοι τῇ ἀρετῇ καταπράξωσι, τούτων ἰσομοιρεῖν. ἐγὼ δ', ἔφη, οὔτε πο- 6
σίν εἰμι ταχὺς οὔτε χερσὶν ἰσχυρός, γιγνώσκω τε ὅτι ἐξ ὧν ἂν ἐγὼ τῷ ἐμῷ σώματι ποιήσω, οὐ κριθείην οὔτε ἂν πρῶτος οὔτε ἂν δεύτερος, οἶμαι δ' οὐδ' ἂν χιλιοστός, ἴσως δ' οὐδ' ἂν μυριοστός· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο, ἔφη, σαφῶς ἐπίσταμαι ὅτι εἰ μὲν οἱ δυνατοὶ ἐρρωμένως ἀντιλήψονται τῶν πραγμάτων, ἀγαθοῦ τινός μοι μετέσται τοσοῦτον μέρος ὅσον ἂν δίκαιον ᾖ· εἰ δ' οἱ μὲν κακοὶ μηδὲν ποιήσουσιν, οἱ δ' ἀγαθοὶ καὶ δυνατοὶ ἀθύμως ἕξουσι, δέδοικα, ἔφη, μὴ ἄλλου τινὸς μᾶλλον ἢ τοῦ ἀγαθοῦ μεθέξω πλεῖον μέρος ἢ ἐγὼ βούλομαι. Χρυσάντας μὲν δὴ οὕτως εἶπεν. ἀνέστη δ' ἐπ' 7
αὐτῷ Φεραύλας Πέρσης τῶν δημοτῶν, Κύρῳ πως ἔτι οἴκοθεν συνήθης καὶ ἀρεστὸς ἀνήρ, καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν οὐκ ἀγεννεῖ ἀνδρὶ ἐοικώς, καὶ ἔλεξε τοιάδε.

Ἐγώ, ἔφη, ὦ Κῦρε καὶ πάντες οἱ παρόντες Πέρ- 8
σαι, ἡγοῦμαι μὲν ἡμᾶς πάντας ἐκ τοῦ ἴσου νῦν ὁρμᾶσθαι εἰς τὸ ἀγωνίζεσθαι περὶ ἀρετῆς· ὁρῶ γὰρ ὁμοίᾳ μὲν τροφῇ πάντας ἡμᾶς τὸ σῶμα ἀσκοῦντας, ὁμοίας δὲ συνουσίας πάντας ἀξιουμένους, ταὐτὰ δὲ πᾶσιν ἡμῖν πρόκειται. τό τε γὰρ τοῖς ἄρχουσι πείθεσθαι πᾶσιν ἐν κοινῷ κεῖται, καὶ ὃς ἂν φανῇ τοῦτο ἀπροφασίστως ποιῶν, τοῦτον ὁρῶ παρὰ Κύρου τιμῆς τυγχάνοντα· τό τε πρὸς τοὺς πολεμίους ἄλκιμον εἶναι οὐ τῷ μὲν προσῆκον τῷ δ' οὔ, ἀλλὰ πᾶσι καὶ τοῦτο προκέκριται κάλλιστον εἶναι. νῦν δ', ἔφη, ἡμῖν καὶ δεί- 9

κυνται μάχη, ἣν ἐγὼ ὁρῶ πάντας ἀνθρώπους φύσει
ἐπισταμένους, ὥσπερ γε καὶ τἆλλα ζῷα ἐπίσταταί τινα
μάχην ἕκαστα οὐδὲ παρ' ἑνὸς ἄλλου μαθόντα ἢ παρὰ
τῆς φύσεως, οἷον ὁ βοῦς κέρατι παίειν, ὁ ἵππος ὁπλῇ,
ὁ κύων στόματι, ὁ κάπρος ὀδόντι. καὶ φυλάττεσθαί
γ', ἔφη, ἅπαντα ταῦτα ἐπίσταται ἀφ' ὧν μάλιστα δεῖ,
καὶ ταῦτα εἰς οὐδενὸς διδασκάλου πώποτε φοιτήσαντα.
10 καὶ ἐγώ, ἔφη, ἐκ παιδίου εὐθὺς προβάλλεσθαι ἠπιστά-
μην πρὸ τούτων ὅ,τι ᾤμην πληγήσεσθαι· εἰ δὲ μὴ
ἄλλο μηδὲν ἔχοιμι, τὼ χεῖρε προέχων ἐνεπόδιζον ὅ,τι
ἐδυνάμην τὸν παίοντα· καὶ τοῦτο ἐποίουν οὐ διδα-
σκόμενος, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ παιόμενος, εἰ
προβαλοίμην. μάχαιράν γε μὴν εὐθὺς παιδίον ὢν ἥρ-
παζον ὅπου ἴδοιμι, οὐδὲ παρ' ἑνὸς οὐδὲ τοῦτο μαθὼν
ὅπως δεῖ λαμβάνειν ἢ παρὰ τῆς φύσεως, ὡς ἐγώ φη-
μι. ἐποίουν γοῦν καὶ τοῦτο κωλυόμενος, οὐ διδασκό-
μενος· ὥσπερ καὶ ἄλλα ἔστιν ἃ εἰργόμενος καὶ ὑπὸ
μητρὸς καὶ ὑπὸ πατρὸς ὑπὸ τῆς φύσεως πράττειν ἠναγ-
καζόμην. καὶ ναὶ μὰ Δία ἔπαιόν γε τῇ μαχαίρᾳ πᾶν
ὅ,τι δυναίμην λανθάνειν. οὐ γὰρ μόνον φύσει ἦν,
ὥσπερ τὸ βαδίζειν καὶ τρέχειν, ἀλλὰ καὶ ἡδὺ πρὸς
11 τῷ πεφυκέναι τοῦτο ἐδόκει μοι εἶναι. ἐπεὶ δ' οὖν
ἔφη, αὕτη ἡ μάχη καταλείπεται, ἐν ᾗ προθυμίας
μᾶλλον ἢ τέχνης ἔργον ἐστί, πῶς ἡμῖν οὐχ ἡδέως
πρὸς τούσδε τοὺς ὁμοτίμους ἀγωνιστέον; ὅπου γε τὰ
μὲν ἆθλα τῆς ἀρετῆς ἴσα πρόκειται, παραβαλλόμενοι
δὲ οὐκ ἴσα εἰς τὸν κίνδυνον ἴμεν, ἀλλ' οὗτοι μὲν ἔν-
τιμον, ὅσπερ μόνος ἥδιστος, βίον, ἡμεῖς δὲ ἐπίπονον
12 μέν, ἄτιμον δέ, ὅσπερ οἶμαι χαλεπώτατος. μάλιστα
δέ, ὦ ἄνδρες, τοῦτό με [εὐθύμως] εἰς τὸν ἀγῶνα τὸν

πρὸς τούσδε παρορμᾷ ὅτι Κῦρος ὁ κρίνων ἔσται, ὃς οὐ φθόνῳ κρίνει, ἀλλὰ σὺν θεῶν ὅρκῳ λέγω ἦ μὴν ἐμοὶ δοκεῖ Κῦρος οὕστινας ἂν ὁρᾷ ἀγαθοὺς φιλεῖν οὐδὲν ἧττον ἑαυτοῦ· τούτοις γοῦν ὁρῶ αὐτὸν ὅ,τι ἂν ἔχῃ ἥδιον διδόντα μᾶλλον ἢ αὐτὸν ἔχοντα. καίτοι, 13
ἔφη, οἶδα ὅτι οὗτοι μέγα φρονοῦσιν ὅτι πεπαίδευνται δὴ καὶ πρὸς λιμὸν καὶ δίψαν καὶ πρὸς ῥῖγος καρτερεῖν, κακῶς εἰδότες ὅτι καὶ ταῦτα ἡμεῖς ὑπὸ κρείττονος διδασκάλου πεπαιδεύμεθα ἢ οὗτοι. οὐ γάρ ἐστι διδάσκαλος οὐδεὶς τούτων κρείττων τῆς ἀνάγκης, ἣ ἡμᾶς καὶ λίαν ταῦτ' ἀκριβοῦν ἐδίδαξε. καὶ πονεῖν οὗ- 14
τοι μὲν τὰ ὅπλα φέροντες ἐμελέτων, ἅ ἐστιν ἅπασιν ἀνθρώποις ηὑρημένα ὡς ἂν εὐφορώτατα εἴη, ἡμεῖς δέ γ', ἔφη, ἐν μεγάλοις φορτίοις καὶ βαδίζειν καὶ τρέχειν ἠναγκαζόμεθα, ὥστε νῦν ἐμοὶ δοκεῖν τὸ τῶν ὅπλων φόρημα πτεροῖς μᾶλλον ἐοικέναι ἢ φορτίῳ. ὡς 15
οὖν ἐμοῦ γε καὶ ἀγωνιουμένου καὶ ὁποῖος ἄν τις ὦ κατὰ τὴν ἀξίαν με τιμᾶν ἀξιώσοντος, οὕτως, ἔφη, ὦ Κῦρε, γίγνωσκε. καὶ ὑμῖν γ', ἔφη, ὦ ἄνδρες δημόται, παραινῶ εἰς ἔριν ὁρμᾶσθαι ταύτης τῆς μάχης πρὸς τοὺς πεπαιδευμένους τούσδε· νῦν γὰρ ἄνδρες εἰλημμένοι εἰσὶν ἐν δημοτικῇ ἀγωνίᾳ. Φεραύλας μὲν 16
δὴ οὕτως εἶπεν. ἀνίσταντο δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἑκατέρων συναγορεύοντες. ἔδοξε κατὰ τὴν ἀξίαν τιμᾶσθαι ἕκαστον, Κῦρον δὲ τὸν κρίνοντα εἶναι. ταῦτα μὲν δὴ οὕτω προυκεχωρήκει.

17 Ἐκάλεσε δ' ἐπὶ δεῖπνον ὁ Κῦρος καὶ ὅλην ποτὲ τάξιν σὺν τῷ ταξιάρχῳ, ἰδὼν αὐτὸν τοὺς μὲν ἡμίσεις τῶν ἀνδρῶν τῆς τάξεως ἀντιτάξαντα ἑκατέρωθεν εἰς ἐμβολήν, θώρακας μὲν ἀμφοτέρους ἔχοντας καὶ γέρρα

ἐν ταῖς ἀριστεραῖς, εἰς δὲ τὰς δεξιὰς νάρθηκας παχεῖς
τοῖς ἡμίσεσιν ἔδωκε, τοῖς δ' ἑτέροις εἶπεν ὅτι βάλλειν
18 δεήσοι ἀναιρουμένους ταῖς βώλοις. ἐπεὶ δὲ παρεσκευ-
ασμένοι οὕτως ἔστησαν, ἐσήμηνεν αὐτοῖς μάχεσθαι.
ἐνταῦθα δὴ οἱ μὲν ἔβαλλον ταῖς βώλοις καὶ ἔστιν οἳ
ἐτύγχανον καὶ θωράκων καὶ γέρρων, οἱ δὲ καὶ μηροῦ
καὶ κνημῖδος. ἐπεὶ δὲ ὁμοῦ ἐγένοντο, οἱ τοὺς νάρθη-
κας ἔχοντες ἔπαιον τῶν μὲν μηρούς, τῶν δὲ χεῖρας, τῶν δὲ
κνήμας, τῶν δὲ καὶ ἐπικυπτόντων ἐπὶ βώλους ἔπαιον τοὺς
τραχήλους καὶ τὰ νῶτα. τέλος δὲ τρεψάμενοι ἐδίωκον
οἱ ναρθηκοφόροι παίοντες σὺν πολλῷ γέλωτι καὶ παι-
διᾷ. ἐν μέρει γε μὴν οἱ ἕτεροι λαβόντες πάλιν τοὺς
νάρθηκας ταὐτὰ ἐποίησαν τοὺς ταῖς βώλοις βάλλον-
19 τας. ταῦτα δ' ἀγασθεὶς ὁ Κῦρος, τοῦ μὲν ταξιάρχου
τὴν ἐπίνοιαν, τῶν δὲ τὴν πειθώ, ὅτι ἅμα μὲν ἐγυ-
μνάζοντο, ἅμα δὲ ηὐθυμοῦντο, ἅμα δὲ ἐνίκων οἱ εἰ-
κασθέντες τῇ τῶν Περσῶν ὁπλίσει, τούτοις δὴ ἡσθεὶς
ἐκάλεσέ τε ἐπὶ δεῖπνον αὐτοὺς καὶ ἐν τῇ σκηνῇ ἰδών
τινας αὐτῶν ἐπιδεδεμένους, τὸν μέν τινα ἀντικνήμιον,
20 τὸν δὲ χεῖρα, ἠρώτα τί πάθοιεν. οἱ δ' ἔλεγον ὅτι
πληγεῖεν ταῖς βώλοις. ὁ δὲ πάλιν ἐπηρώτα πότερον
ἐπεὶ ὁμοῦ ἐγένοντο ἢ ὅτε πρόσω ἦσαν. οἱ δ' ἔλεγον
ὅτε πρόσω ἦσαν. ἐπεὶ δὲ ὁμοῦ ἐγένοντο, παιδιὰν
ἔφασαν εἶναι καλλίστην οἱ ναρθηκοφόροι· οἱ δὲ συγ-
κεκομμένοι τοῖς νάρθηξιν ἀνέκραγον ὅτι οὐ σφίσι δο-
κοίη παιδιὰ εἶναι τὸ ὁμόθεν παίεσθαι· ἅμα δὲ ἐπε-
δείκνυσαν τῶν ναρθήκων τὰς πληγὰς καὶ ἐν χερσὶ
καὶ ἐν τραχήλοις, ἔνιοι δὲ καὶ ἐν προσώποις. καὶ τό-
τε μὲν ὥσπερ εἰκὸς ἐγέλων ἐπ' ἀλλήλοις. τῇ δ' ὑστε-
ραίᾳ μεστὸν ἦν τὸ πεδίον πᾶν τῶν τούτους μιμουμέ-

νων· καὶ εἰ μὴ ἄλλο τι σπουδαιότερον πράττοιεν, ταύτῃ τῇ παιδιᾷ ἐχρῶντο.

Ἄλλον δέ ποτε ἰδὼν ταξίαρχον ἄγοντα τὴν τάξιν 21 ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν ἐφ' ἑνός, καὶ ὁπότε δοκοίη αὐτῷ καιρὸς εἶναι, παραγγέλλοντα τὸν ὕστερον λόχον παράγειν, καὶ τὸν τρίτον καὶ τὸν τέταρτον, εἰς μέτωπον, ἐπεὶ δ' ἐν μετώπῳ οἱ λοχαγοὶ ἐγένοντο, παρηγγύησεν εἰς δύο ἄγειν τὸν λόχον· ἐκ τούτου δὴ παρῆγον οἱ δεκάδαρχοι εἰς μέτωπον· ὁπότε δ' αὖ ἐδόκει αὐτῷ καιρὸς εἶναι, παρήγγειλεν εἰς τέτταρας τὸν λόχον· οὕτω δὴ οἱ πεμπάδαρχοι αὖ παρῆγον εἰς τέτταρας· ἐπεὶ δὲ ἐπὶ θύραις τῆς σκηνῆς ἐγένοντο, παραγγείλας αὖ εἰς ἕνα οὕτως εἰσῆγε τὸν πρῶτον λόχον, καὶ τὸν δεύτερον τούτου κατ' οὐρὰν ἐκέλευσεν ἕπεσθαι, καὶ τὸν τρίτον καὶ τὸν τέταρτον ὡσαύτως παραγγείλας ἡγεῖτο εἴσω· οὕτω δ' εἰσαγαγὼν κατέκλινεν ἐπὶ τὸ δεῖπνον ὥσπερ εἰσεπορεύοντο· τοῦτον οὖν ὁ Κῦρος ἀγασθεὶς τῆς τε πρᾳότητος τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἐπιμελείας ἐκάλεσε ταύτην τὴν τάξιν ἐπὶ τὸ δεῖπνον σὺν τῷ ταξιάρχῳ.

Παρὼν δέ τις ἐπὶ τῷ δείπνῳ κεκλημένος ἄλλος 22 ταξίαρχος, Τὴν δ' ἐμήν, ἔφη, τάξιν, ὦ Κῦρε, οὐ καλεῖς εἰς τὴν σκηνήν; καὶ μὴν ὅταν γε παρίῃ ἐπὶ τὸ δεῖπνον, πάντα ταὐτὰ ποιεῖ· καὶ ὅταν τέλος ἡ σκηνὴ ἔχῃ, ἐξάγει μὲν ὁ οὐραγός, ἔφη, ὁ τοῦ τελευταίου λόχου τὸν λόχον, ὑστάτους ἔχων τοὺς πρώτους τεταγμένους εἰς μάχην· ἔπειτα ὁ δεύτερος τοὺς τοῦ ἑτέρου λόχου ἐπὶ τούτοις, καὶ ὁ τρίτος καὶ ὁ τέταρτος ὡσαύτως, ὅπως, ἔφη, καὶ ὅταν ἀπάγειν δέῃ ἀπὸ πολεμίων, ἐπίστωνται ὡς δεῖ ἀπιέναι. ἐπειδὰν δέ, ἔφη, κατα-

στῶμεν ἐπὶ τὸν δρόμον ἔνθα περιπατοῦμεν, ὅταν μὲν πρὸς ἕω ἴωμεν, ἐγὼ μὲν ἡγοῦμαι, καὶ ὁ πρῶτος λόχος πρῶτος, καὶ ὁ δεύτερος ὡς δεῖ, καὶ ὁ τρίτος καὶ ὁ τέταρτος, καὶ αἱ τῶν λόχων δεκάδες καὶ πεμπάδες, ἕως ἂν παραγγέλλω ἐγώ· ὅταν δ', ἔφη, πρὸς ἑσπέραν ἴωμεν, ὁ οὐραγός τε καὶ οἱ τελευταῖοι πρῶτοι ἀφηγοῦνται· ἐμοὶ μέντοι οὕτω πείθονται ὑστέρῳ ἰόντι, ἵνα ἐθίζωνται καὶ ἕπεσθαι καὶ ἡγεῖσθαι ὁμοίως πειθόμενοι. καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, Ἦ καὶ ἀεὶ τοῦτο ποιεῖτε;
23 Ὁποσάκις γε, ἔφη, καὶ δειπνοποιούμεθα νὴ Δία. Καλῶ τοίνυν, ἔφη, ὑμᾶς, ἅμα μὲν ὅτι τὰς τάξεις μελετᾶτε καὶ προσιόντες καὶ ἀπιόντες, ἅμα δ' ὅτι καὶ ἡμέρας καὶ νυκτός, ἅμα δ' ὅτι τά τε σώματα περιπατοῦντες ἀσκεῖτε καὶ τὰς ψυχὰς ὠφελεῖτε διδάσκοντες. ἐπεὶ οὖν πάντα διπλᾶ ποιεῖτε, διπλῆν ὑμῖν δίκαιον καὶ τὴν εὐ-
24 ωχίαν παρέχειν. Μὰ Δί', ἔφη ὁ ταξίαρχος, μήτοι γ' ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, εἰ μὴ καὶ διπλᾶς ἡμῖν τὰς γαστέρας παρέξεις. καὶ τότε μὲν δὴ οὕτω τὸ τέλος τῆς σκηνῆς ἐποιήσαντο. τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ Κῦρος ἐκάλεσεν ἐκείνην τὴν τάξιν, ὥσπερ ἔφη, καὶ τῇ ἄλλῃ. αἰσθόμενοι δὲ ταῦτα καὶ οἱ ἄλλοι τὸ λοιπὸν πάντες αὐτοὺς ἐμιμοῦντο.

IV. Ἐξέτασιν δέ ποτε πάντων τοῦ Κύρου ποιουμένου ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ σύνταξιν ἦλθε παρὰ Κυαξάρου ἄγγελος λέγων ὅτι Ἰνδῶν παρείη πρεσβεία· κελεύει οὖν σε ἐλθεῖν ὡς τάχιστα. φέρω δέ σοι, ἔφη ὁ ἄγγελος, καὶ στολὴν τὴν καλλίστην παρὰ Κυαξάρου· ἐβούλετο γάρ σε ὡς λαμπρότατα καὶ εὐκοσμότατα προσάγειν,
2 ὡς ὀψομένων τῶν Ἰνδῶν ὅπως ἂν προσίῃς. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Κῦρος παρήγγειλε τῷ πρώτῳ τεταγμένῳ

ταξιάρχῳ εἰς μέτωπον στῆναι, ἐφ' ἑνὸς ἄγοντα τὴν τάξιν, ἐν δεξιᾷ ἔχοντα ἑαυτόν, καὶ τῷ δευτέρῳ ἐκέλευσε ταὐτὸ τοῦτο παραγγεῖλαι, καὶ διὰ πάντων οὕτω παραδιδόναι ἐκέλευσεν. οἱ δὲ πειθόμενοι ταχὺ μὲν παρήγγελλον, ταχὺ δὲ τὰ παραγγελλόμενα ἐποίουν, ἐν ὀλίγῳ δὲ χρόνῳ ἐγένοντο τὸ μὲν μέτωπον ἐπὶ τριακοσίων, τοσοῦτοι γὰρ ἦσαν οἱ ταξίαρχοι, τὸ δὲ βάθος ἐφ' ἑκατόν. ἐπεὶ δὲ κατέστησαν, ἕπεσθαι ἐκέλευ- 3
σεν ὡς ἂν αὐτὸς ἡγῆται· καὶ εὐθὺς τροχάζων ἡγεῖτο. ἐπεὶ δὲ κατενόησε τὴν ἀγυιὰν τὴν πρὸς τὸ βασίλειον φέρουσαν στενωτέραν οὖσαν ἢ ὡς ἐπὶ μετώπου πάντας διιέναι, παραγγείλας τὴν πρώτην χιλιοστὺν ἕπεσθαι κατὰ χώραν, τὴν δὲ δευτέραν κατ' οὐρὰν ταύτης ἀκολουθεῖν, καὶ διὰ παντὸς οὕτως, αὐτὸς μὲν ἡγεῖτο οὐκ ἀναπαυόμενος, αἱ δ' ἄλλαι χιλιοστύες κατ' οὐρὰν ἑκάστη τῆς ἔμπροσθεν εἵποντο. ἔπεμψε δὲ καὶ 4
ὑπηρέτας δύο ἐπὶ τὸ στόμα τῆς ἀγυιᾶς, ὅπως εἴ τις ἀγνοοίη, σημαίνοιεν τὸ δέον ποιεῖν. ὡς δ' ἀφίκοντο ἐπὶ τὰς Κυαξάρου θύρας, παρήγγειλε τῷ πρώτῳ ταξιάρχῳ τὴν τάξιν εἰς δώδεκα τάττειν βάθος, τοὺς δὲ δωδεκάρχους ἐν μετώπῳ καθιστάναι περὶ τὸ βασίλειον, καὶ τῷ δευτέρῳ ταὐτὰ ἐκέλευσε παραγγεῖλαι, καὶ διὰ παντὸς οὕτως. οἱ μὲν δὴ ταῦτ' ἐποίουν· ὁ δ' εἰσῄει 5
πρὸς τὸν Κυαξάρην ἐν τῇ Περσικῇ στολῇ οὐδέν τι ὑβρισμένῃ. ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Κυαξάρης τῷ μὲν τάχει ἥσθη, τῇ δὲ φαυλότητι τῆς στολῆς ἠχθέσθη, καὶ εἶπε, Τί τοῦτο, ὦ Κῦρε; οἷον πεποίηκας οὕτω φανεὶς τοῖς Ἰνδοῖς; ἐγὼ δ', ἔφη, ἐβουλόμην σε ὡς λαμπρότατον φανῆναι· καὶ γὰρ ἐμοὶ ἂν κόσμος ἦν τοῦτο, ἐμῆς ὄντα ἀδελφῆς υἱὸν ὅτι μεγαλοπρεπέστατον φαίνεσθαι.

6 καὶ ὁ Κῦρος πρὸς ταῦτα εἶπε, Καὶ ποτέρως ἄν, ὦ Κυαξάρη, μᾶλλόν σε ἐκόσμουν, εἴπερ πορφυρίδα ἐνδὺς καὶ ψέλια λαβὼν καὶ στρεπτὸν περιθέμενος σχολῇ κελεύοντι ὑπήκουόν σοι, ἢ νῦν ὅτε σὺν τοιαύτῃ καὶ τοσαύτῃ δυνάμει οὕτω σοι ὀξέως ὑπακούω διὰ τὸ σὲ τιμᾶν ἱδρῶτι καὶ σπουδῇ καὶ αὐτὸς κεκοσμημένος καὶ τοὺς ἄλλους ἐπιδεικνύς σοι οὕτω πειθομένους; Κῦρος μὲν οὖν ταῦτα εἶπεν. ὁ δὲ Κυαξάρης νομίσας αὐτὸν
7 ὀρθῶς λέγειν ἐκάλεσε τοὺς Ἰνδούς. οἱ δὲ Ἰνδοὶ εἰσελθόντες ἔλεξαν ὅτι πέμψειε σφᾶς ὁ Ἰνδῶν βασιλεὺς κελεύων ἐρωτᾶν ἐξ ὅτου ὁ πόλεμος εἴη Μήδοις τε καὶ τῷ Ἀσσυρίῳ· ἐπεὶ δὲ σοῦ ἀκούσαιμεν, ἐκέλευσεν ἐλθόντας αὖ πρὸς τὸν Ἀσσύριον κἀκείνου ταὐτὰ πυθέσθαι· τέλος δ' ἀμφοτέροις εἰπεῖν ὑμῖν ὅτι ὁ Ἰνδῶν βασιλεύς, τὸ δίκαιον σκεψάμενος, φαίη μετὰ τοῦ ἠδι-
8 κημένου ἔσεσθαι. πρὸς ταῦτα ὁ Κυαξάρης εἶπεν, Ἐμοῦ μὲν τοίνυν ἀκούετε ὅτι οὐκ ἀδικοῦμεν τὸν Ἀσσύριον οὐδέν· ἐκείνου δ', εἰ δεῖσθε, ἐλθόντες νῦν πύθεσθε ὅ,τι λέγει. παρὼν δὲ ὁ Κῦρος ἤρετο τὸν Κυαξάρην, Ἦ καὶ ἐγώ, ἔφη, εἴπω ὅ,τι γιγνώσκω; καὶ ὁ Κυαξάρης ἐκέλευσεν. Ὑμεῖς τοίνυν, ἔφη, ἀπαγγείλατε τῷ Ἰνδῶν βασιλεῖ τάδε, εἰ μή τι ἄλλο Κυαξάρῃ δοκεῖ, ὅτι φαμὲν ἡμεῖς, εἴ τί φησιν ὑφ' ἡμῶν ἀδικεῖσθαι ὁ Ἀσσύριος, αἱρεῖσθαι αὐτὸν τὸν Ἰνδῶν βασιλέα δικαστήν. οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἀκούσαντες ᾤχοντο.

9 Ἐπεὶ δὲ ἐξῆλθον οἱ Ἰνδοί, ὁ Κῦρος πρὸς τὸν Κυαξάρην ἤρξατο λόγου τοιοῦδε.

Ὦ Κυαξάρη, ἐγὼ μὲν ἦλθον οὐδέν τι πολλὰ ἔχων ἴδια χρήματα οἴκοθεν· ὁπόσα δ' ἦν, τούτων πάνυ ὀλίγα λοιπὰ ἔχω· ἀνήλωκα δέ, ἔφη, εἰς τοὺς στρατι-

ώτας· καὶ τοῦτο ἴσως, ἔφη, θαυμάζεις σὺ πῶς ἐγὼ
ἀνήλωκα σοῦ αὐτοὺς τρέφοντος· εὖ δ' ἴσθι, ἔφη, ὅτι
οὐδὲν ἄλλο ποιῶν ἢ τιμῶν καὶ χαριζόμενος, ὅταν τινὶ
ἀγασθῶ τῶν στρατιωτῶν. δοκεῖ γάρ μοι, ἔφη, πάν- 10
τας μὲν οὓς ἄν τις βούληται ἀγαθοὺς συνεργοὺς ποι-
εῖσθαι ὁποίου τινὸς οὖν πράγματος, ἥδιον εἶναι εὖ
τε λέγοντα καὶ εὖ ποιοῦντα παρορμᾶν μᾶλλον ἢ λυ-
ποῦντα καὶ ἀναγκάζοντα· οὓς δὲ δὴ τῶν εἰς τὸν πό-
λεμον ἔργων ποιήσασθαί τις βούλοιτο συνεργοὺς προ-
θύμους, τούτους παντάπασιν ἔμοιγε δοκεῖ ἀγαθοῖς
θηρατέον εἶναι καὶ λόγοις καὶ ἔργοις. φίλους γάρ,
οὐκ ἐχθρούς, δεῖ εἶναι τοὺς μέλλοντας ἀπροφασίστους
συμμάχους ἔσεσθαι καὶ μήτε τοῖς ἀγαθοῖς τοῦ ἄρχον-
τος φθονήσοντας μήτε ἐν τοῖς κακοῖς προδώσοντας.
ταῦτ' οὖν ἐγὼ οὕτω προγιγνώσκων χρημάτων δοκῶ 11
προσδεῖσθαι. πρὸς μὲν οὖν σὲ πάντα ὁρᾶν ὃν αἰσθά-
νομαι πολλὰ δαπανῶντα ἄτοπόν μοι δοκεῖ εἶναι· σκο-
πεῖν δ' ἀξιῶ κοινῇ καὶ σὲ καὶ ἐμὲ ὅπως σὲ μὴ ἐπι-
λείψει χρήματα. ἐὰν γὰρ σὺ ἄφθονα ἔχῃς, οἶδα ὅτι
καὶ ἐμοὶ ἂν εἴη λαμβάνειν ὁπότε δεοίμην, ἄλλως τε
καὶ εἰ εἰς τοιοῦτόν τι λαμβάνοιμι ὃ μέλλοι καὶ σοὶ
δαπανηθὲν βέλτιον εἶναι. ἔναγχος οὖν ποτέ σου μεμ- 12
νημαι ἀκούσας ὡς ὁ Ἀρμένιος καταφρονοίη σου νῦν,
ὅτι ἀκούει τοὺς πολεμίους προσιόντας ἡμῖν, καὶ οὔτε
⟨τὸ⟩ στράτευμα πέμποι οὔτε τὸν δασμὸν ὃν ἔδει ἀπά-
γοι. Ποιεῖ γὰρ ταῦτα, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἐκεῖνος· ὥστε
ἔγωγε ἀπορῶ πότερόν μοι κρεῖττον στρατεύεσθαι καὶ
πειρᾶσθαι ἀνάγκην αὐτῷ προσθεῖναι ἢ ἐᾶσαι ἐν τῷ
παρόντι, μὴ καὶ τοῦτον πολέμιον πρὸς τοῖς ἄλλοις
προσθώμεθα. καὶ ὁ Κῦρος ἐπήρετο, Αἱ δ' οἰκήσεις 13

αὐτῷ πότερον ἐν ἐχυροῖς χωρίοις εἰσὶν ἢ καί που ἐν
εὐεφόδοις; καὶ ὁ Κυαξάρης εἶπεν, Αἱ μὲν οἰκήσεις οὐ
πάνυ ἐν ἐχυροῖς· ἐγὼ γὰρ τούτου οὐκ ἠμέλουν· ὄρη
μέντοι ἔστιν ἔνθα δύναιτ' ἂν ἀπελθὼν ἐν τῷ παρα-
χρῆμα ἐν ἀσφαλεῖ εἶναι τοῦ μὴ αὐτός γε ὑποχείριος
γενέσθαι, μηδὲ ὅσα ἐνταῦθα δύναιτο ὑπεκκομίσασθαι,
εἰ μή τις πολιορκοίη προσκαθήμενος, ὥσπερ ὁ ἐμὸς
14 πατὴρ τοῦτο ἐποίησεν. ἐκ τούτου δὴ ὁ Κῦρος λέγει
τάδε· Ἀλλ' εἰ θέλοις, ἔφη, ἐμὲ πέμψαι, ἱππέας μοι
προσθεὶς ὁπόσοι δοκοῦσι μέτριοι εἶναι, οἶμαι ἂν σὺν
τοῖς θεοῖς ποιῆσαι αὐτὸν καὶ τὸ στράτευμα πέμψαι
καὶ ἀποδοῦναι τὸν δασμόν σοι· ἔτι δ' ἐλπίζω καὶ φί-
15 λον αὐτὸν μᾶλλον ἡμῖν γενήσεσθαι ἢ νῦν ἐστι. καὶ
ὁ Κυαξάρης εἶπε, Καὶ ἐγώ, ἔφη, ἐλπίζω ἐκείνους ἐλ-
θεῖν ἂν πρὸς σὲ μᾶλλον ἢ πρὸς ἐμέ· ἀκούω γὰρ καὶ
συνθηρευτάς τινας τῶν παίδων σοι γενέσθαι αὐτοῦ·
ὥστ' ἴσως ἂν καὶ πάλιν ἔλθοιεν πρὸς σέ· ὑποχειρίων
δὲ γενομένων αὐτῶν πάντα πραχθείη ἂν ᾗ ἡμεῖς βου-
λόμεθα. Οὐκοῦν σοι δοκεῖ, ἔφη ὁ Κῦρος, σύμφορον
εἶναι τὸ λεληθέναι ἡμᾶς ταῦτα βουλεύοντας; Μᾶλλον
γὰρ ἄν, ἔφη ὁ Κυαξάρης, καὶ ἔλθοι τις αὐτῶν εἰς
χεῖρας, καὶ εἴ τις ὁρμῷτο ἐπ' αὐτούς, ἀπαράσκευοι
16 ἂν λαμβάνοιντο. Ἄκουε τοίνυν, ἔφη ὁ Κῦρος, ἤν τί
σοι δόξω λέγειν. ἐγὼ πολλάκις δὴ σὺν πᾶσι τοῖς μετ'
ἐμοῦ τεθήρακα ἀμφὶ τὰ ὅρια τῆς τε σῆς χώρας καὶ
τῆς τῶν Ἀρμενίων, καὶ ἱππέας τινὰς ἤδη προσλαβὼν
τῶν ἐνθένδε ἑταίρων ἀφικόμην. Τὰ μὲν τοίνυν ὅμοια
ποιῶν, ἔφη ὁ Κυαξάρης, οὐκ ἂν ὑποπτεύοιο· εἰ δὲ
πολὺ πλείων ἡ δύναμις φαίνοιτο ἧς ἔχων εἴωθας θη-
17 ρᾶν, τοῦτο ἤδη ὕποπτον ἂν γένοιτο. Ἀλλ' ἔστιν, ἔφη

ὁ Κῦρος, καὶ πρόφασιν κατασκευάσαι καὶ ἐνθάδε οὐκ ἄπιστον, καὶ ἥν τις ἐκεῖσε ἐξαγγείλῃ, ὡς ἐγὼ βουλοίμην μεγάλην θήραν ποιῆσαι· καὶ ἱππέας, ἔφη, αἰτοίην ἄν σε ἐκ τοῦ φανεροῦ. Κάλλιστα λέγεις, ἔφη ὁ Κυαξάρης· ἐγὼ δέ σοι οὐκ ἐθελήσω διδόναι πλὴν μετρίους τινάς, ὡς βουλόμενος πρὸς τὰ φρούρια ἐλθεῖν τὰ πρὸς τῇ Ἀσσυρίᾳ. καὶ γὰρ τῷ ὄντι, ἔφη, βούλομαι ἐλθὼν κατασκευάσαι αὐτὰ ὡς ἐχυρώτατα. ὁπότε δὲ σὺ προεληλυθοίης σὺν ᾗ ἔχοις δυνάμει καὶ θηρῴης καὶ δὴ δύο ἡμέρας, πέμψαιμι ἄν σοι ἱκανοὺς ἱππέας καὶ πεζοὺς τῶν παρ' ἐμοὶ ἠθροισμένων, οὓς σὺ λαβὼν εὐθὺς ἂν ἴοις, καὶ αὐτὸς δ' ἂν ἔχων τὴν ἄλλην δύναμιν πειρῴμην μὴ πρόσω ὑμῶν εἶναι, ἵνα, εἴ που καιρὸς εἴη, ἐπιφανείην.

Οὕτω δὴ ὁ μὲν Κυαξάρης εὐθέως πρὸς τὰ φρού- 18
ρια ἤθροιζεν ἱππέας καὶ πεζούς, καὶ ἁμάξας δὲ σίτου προύπεμπε τὴν ἐπὶ τὰ φρούρια ὁδόν. ὁ δὲ Κῦρος ἐθύετο ἐπὶ τῇ πορείᾳ, καὶ ἅμα πέμπων ἐπὶ τὸν Κυαξάρην ᾔτει τῶν νεωτέρων ἱππέων. ὁ δὲ πάνυ πολλῶν βουλομένων ἕπεσθαι οὐ πολλοὺς ἔδωκεν αὐτῷ. προεληλυθότος δ' ἤδη τοῦ Κυαξάρου σὺν δυνάμει πεζῇ καὶ ἱππικῇ τὴν πρὸς τὰ φρούρια ὁδὸν γίγνεται τῷ Κύρῳ τὰ ἱερὰ ἐπὶ τὸν Ἀρμένιον ἰέναι καλά· καὶ οὕ-
τως ἐξάγει δὴ ὡς εἰς θήραν παρεσκευασμένος. πο- 19
ρευομένῳ δ' αὐτῷ εὐθὺς ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ ὑπανίσταται λαγῶς· ἀετὸς δ' ἐπιπτόμενος αἴσιος, κατιδὼν τὸν λαγῶ φεύγοντα, ἐπιφερόμενος ἔπαισέ τε αὐτὸν καὶ συναρπάσας ἐξῆρε, κἀπενεγκὼν ἐπὶ λόφον τινὰ οὐ πρόσω ἐχρῆτο τῇ ἄγρᾳ ὅ,τι ἤθελεν. ἰδὼν οὖν ὁ Κῦρος τὸ σημεῖον ἥσθη τε καὶ προσεκύνησε Δία βασι-

λέα, καὶ εἶπε πρὸς τοὺς παρόντας, Ἡ μὲν θήρα καλὴ
20 ἔσται, ὦ ἄνδρες, ἢν ὁ θεὸς θελήσῃ. ὡς δὲ πρὸς τοῖς
ὁρίοις ἐγένοντο, εὐθὺς ὥσπερ εἰώθει ἐθήρα· καὶ τὸ
μὲν πλῆθος τῶν πεζῶν καὶ τῶν ἱππέων ὤγμευον αὐ-
τῷ, ὡς ἐπιόντες τὰ θηρία ἐξανισταῖεν· οἱ δὲ ἄριστοι
καὶ πεζοὶ καὶ ἱππεῖς διέστασαν καὶ τἀνιστάμενα ὑπε-
δέχοντο καὶ ἐδίωκον· καὶ ᾕρουν πολλοὺς καὶ σῦς καὶ
ἐλάφους καὶ δορκάδας καὶ ὄνους ἀγρίους· πολλοὶ γὰρ
ἐν τούτοις τοῖς τόποις ὄνοι καὶ νῦν ἔτι γίγνονται.
21 ἐπεὶ δ' ἔληξε τῆς θήρας, προσμίξας πρὸς τὰ ὅρια τῶν
Ἀρμενίων ἐδειπνοποιήσατο· καὶ τῇ ὑστεραίᾳ αὖθις
ἐθήρα προσελθὼν πρὸς τὰ ὄρη ὧν ὠρέγετο. ἐπεὶ δ'
αὖ ἔληξεν, ἐδειπνοποιεῖτο. τὸ δὲ παρὰ Κυαξάρου
στράτευμα ὡς ᾔσθετο προσιόν, ὑποπέμψας πρὸς αὐ-
τοὺς εἶπεν ἀπέχοντας αὐτοῦ δειπνοποιεῖσθαι ὡς δύο
παρασάγγας, τοῦτο προϊδὼν ὡς συμβαλεῖται πρὸς τὸ
λανθάνειν· ἐπεὶ δὲ δειπνήσειαν, εἶπε τῷ ἄρχοντι αὐ-
τῶν παρεῖναι πρὸς αὐτόν. μετὰ δὲ τὸ δεῖπνον τοὺς
ταξιάρχους παρεκάλει· ἐπεὶ δὲ παρῆσαν, ἔλεξεν ὧδε.
22 Ἄνδρες φίλοι, ὁ Ἀρμένιος πρόσθεν μὲν καὶ σύμ-
μαχος ἦν καὶ ὑπήκοος Κυαξάρῃ· νῦν δ' ὡς ᾔσθετο
τοὺς πολεμίους ἐπιόντας, καταφρονεῖ καὶ οὔτε τὸ στρά-
τευμα πέμπει ἡμῖν οὔτε τὸν δασμὸν ἀποδίδωσι. νῦν
οὖν τοῦτον θηρᾶσαι, ἢν δυνώμεθα, ἤλθομεν. ὧδ'
οὖν, ἔφη, δοκεῖ ποιεῖν. σὺ μέν, ὦ Χρυσάντα, ἐπει-
δὰν ἀποκοιμηθῇς ὅσον μέτριον, λαβὼν τοὺς ἡμίσεις
Περσῶν τῶν σὺν ἡμῖν ἴθι τὴν ὀρεινὴν καὶ κατάλαβε
τὰ ὄρη, εἰς ἅ φασιν αὐτόν, ὅταν τι φοβηθῇ, κατα-
23 φεύγειν· ἡγεμόνας δέ σοι ἐγὼ δώσω. φασὶ μὲν οὖν
καὶ δασέα τὰ ὄρη ταῦτα εἶναι, ὥστ' ἐλπὶς ὑμᾶς μὴ

ὀφθῆναι· ὅμως δὲ εἰ προπέμποις πρὸ τοῦ στρατεύματος εὐζώνους ἄνδρας λῃσταῖς ἐοικότας καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὰς στολάς, οὗτοι ἄν σοι, εἴ τινι ἐντυγχάνοιεν τῶν Ἀρμενίων, τοὺς μὲν ἂν συλλαμβάνοντες αὐτῶν κωλύοιεν τῶν ἐξαγγελιῶν, οὓς δὲ μὴ δύναιντο λαμβάνειν, ἀποσοβοῦντες ἂν ἐμποδὼν γίγνοιντο τὸ μὴ ὁρᾶν αὐτοὺς τὸ ὅλον στράτευμά σου, ἀλλ' ὡς περὶ κλωπῶν βουλεύεσθαι. καὶ σὺ μέν, ἔφη, οὕτω ποίει· 24
ἐγὼ δὲ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ τοὺς ἡμίσεις μὲν τῶν πεζῶν ἔχων, πάντας δὲ τοὺς ἱππέας, πορεύσομαι διὰ τοῦ πεδίου εὐθὺς πρὸς τὰ βασίλεια. καὶ ἢν μὲν ἀνθιστῆται, δῆλον ὅτι μάχεσθαι δεήσει· ἢν δ' αὖ ὑποχωρῇ τοῦ πεδίου, δῆλον ὅτι μεταθεῖν δεήσει· ἢν δ' εἰς τὰ ὄρη φεύγῃ, ἐνταῦθα δή, ἔφη, σὸν ἔργον μηδένα ἀφιέναι τῶν πρὸς σὲ ἀφικνουμένων. νόμιζε δὲ ὥσπερ ἐν 25
θήρᾳ ἡμᾶς μὲν τοὺς ἐπιζητοῦντας ἔσεσθαι, σὲ δὲ τὸν ἐπὶ ταῖς ἄρκυσι· μέμνησο οὖν ἐκεῖνο ὅτι φθάνειν δεῖ πεφραγμένους τοὺς πόρους πρὶν κινεῖσθαι τὴν θήραν. καὶ λεληθέναι δὲ δεῖ τοὺς ἐπὶ τοῖς στόμασιν, εἰ μέλλουσι μὴ ἀποτρέψειν τὰ προσφερόμενα. μὴ μέντοι, 26
ἔφη, ὦ Χρυσάντα, οὕτως αὖ ποίει ὥσπερ ἐνίοτε διὰ τὴν φιλοθηρίαν· πολλάκις γὰρ ὅλην τὴν νύκτα ἄυπνος πραγματεύει· ἀλλὰ νῦν ἐᾶσαι χρὴ τοὺς ἄνδρας τὸ μέτριον ἀποκοιμηθῆναι, ὡς ἂν δύνωνται ὑπνομαχεῖν· μηδέ γε, ὅτι οὐχ ἡγεμόνας ἔχων ἀνθρώπους πλανᾷ 27
ἀνὰ τὰ ὄρη, ἀλλ' ὅπῃ ἂν τὰ θηρία ὑφηγῆται, ταύτῃ μεταθεῖς, μήτι καὶ νῦν οὕτω τὰ δύσβατα πορεύου, ἀλλὰ κέλευέ σοι τοὺς ἡγεμόνας, ἐὰν μὴ πολὺ μάσσων ἡ ὁδὸς ᾖ, τὴν ῥᾴστην ἡγεῖσθαι· στρατιᾷ γὰρ ἡ ῥᾴστη ταχίστη. μηδέ γε, ὅτι σὺ εἴθισαι τρέχειν ἀνὰ τὰ ὄρη, 28

μήτι δρόμῳ ἡγήσῃ, ἀλλ' ὡς ἂν δύνηταί σοι ὁ στρα-
29 τὸς ἕπεσθαι, τῷ μέσῳ τῆς σπουδῆς ἡγοῦ. ἀγαθὸν δὲ
καὶ τῶν δυνατωτάτων καὶ προθύμων ὑπομένοντάς τι-
νας ἐνίοτε παρακελεύεσθαι· ἐπειδὰν δὲ παρέλθῃ τὸ
κέρας, παροξυντικὸν εἰς τὸ σπεύδειν πάντας παρὰ τοὺς
βαδίζοντας τρέχοντας ὁρᾶσθαι.

30 Χρυσάντας μὲν δὴ ταῦτα ἀκούσας καὶ ἐπιγαυρω-
θεὶς τῇ ἐντολῇ τοῦ Κύρου, λαβὼν τοὺς ἡγεμόνας,
ἀπελθὼν καὶ παραγγείλας ἃ ἔδει τοῖς ἅμα αὐτῷ μέλ-
λουσι πορεύεσθαι, ἀνεπαύετο. ἐπεὶ δὲ ἀπεκοιμήθησαν
31 ὅσον ἐδόκει μέτριον εἶναι, ἐπορεύετο ἐπὶ τὰ ὄρη. Κῦ-
ρος δέ, ἐπειδὴ ἡμέρα ἐγένετο, ἄγγελον μὲν προὔπεμπε
πρὸς τὸν Ἀρμένιον, εἰπὼν αὐτῷ λέγειν ὧδε· Κῦρος,
ὦ Ἀρμένιε, κελεύει οὕτω ποιεῖν σε ὅπως ὡς τάχιστα
ἔχων ἀπίῃ καὶ τὸν δασμὸν καὶ τὸ στράτευμα. ἢν δ'
ἐρωτᾷ ὅπου εἰμί, λέγε τἀληθῆ ὅτι ἐπὶ τοῖς ὁρίοις. ἢν
δ' ἐρωτᾷ εἰ καὶ αὐτὸς ἔρχομαι, λέγε κἀνταῦθα τἀλη-
θῆ ὅτι οὐκ οἶσθα. ἐὰν δ' ὁπόσοι ἐσμὲν πυνθάνηται,
32 συμπέμπειν τινὰ κέλευε καὶ μαθεῖν. τὸν μὲν δὴ ἄγ-
γελον ἐπιστείλας ταῦτα ἔπεμψε, νομίζων φιλικώτερον
οὕτως εἶναι ἢ μὴ προειπόντα πορεύεσθαι. αὐτὸς δὲ
συνταξάμενος ᾗ ἄριστον καὶ πρὸς τὸ ἀνύτειν τὴν ὁδὸν
καὶ πρὸς τὸ μάχεσθαι, εἴτι δέοι, ἐπορεύετο. προεῖπε
δὲ τοῖς στρατιώταις μηδένα ἀδικεῖν, καὶ εἴ τις Ἀρμε-
νίων τῳ ἐντυγχάνοι, θαρρεῖν τε παραγγέλλειν καὶ ἀγο-
ρὰν τὸν θέλοντα ἄγειν ὅπου ἂν ὦσιν, εἴτε σῖτα εἴτε
ποτὰ τυγχάνοι πωλεῖν βουλόμενος.

Γ.

Ὁ μὲν δὴ Κῦρος ἐν τούτοις ἦν· ὁ δὲ Ἀρμένιος I.
ὡς ἤκουσε τοῦ ἀγγέλου τὰ παρὰ Κύρου, ἐξεπλάγη, ἐννοήσας ὅτι ἀδικοίη καὶ τὸν δασμὸν λείπων καὶ τὸ στράτευμα οὐ πέμπων, καὶ τὸ μέγιστον, ἐφοβεῖτο, ὅτι ὀφθήσεσθαι ἔμελλε τὰ βασίλεια οἰκοδομεῖν ἀρχόμενος ὡς ἂν ἱκανὰ ἀπομάχεσθαι εἴη. διὰ ταῦτα δὴ πάντα 2
ὀκνῶν ἅμα μὲν διέπεμπεν ἀθροίζων τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν, ἅμα δ' ἔπεμπεν εἰς τὰ ὄρη τὸν νεώτερον υἱὸν Σάβαριν καὶ τὰς γυναῖκας, τήν τε ἑαυτοῦ καὶ τὴν τοῦ υἱοῦ, καὶ τὰς θυγατέρας· καὶ κόσμον δὲ καὶ κατασκευὴν τὴν πλείστου ἀξίαν συναπέπεμπε προπομποὺς δοὺς αὐτοῖς. αὐτὸς δὲ ἅμα μὲν κατασκεψομένους ἔπεμπε τί πράττοι Κῦρος, ἅμα δὲ συνέταττε τοὺς παραγιγνομένους τῶν Ἀρμενίων· καὶ ταχὺ παρῆσαν ἄλλοι λέγοντες ὅτι καὶ δὴ αὐτὸς ὁμοῦ. ἐνταῦθα δὴ οὐκέτι ἔτλη 3
εἰς χεῖρας ἐλθεῖν, ἀλλ' ὑπεχώρει. ὡς δὲ τοῦτ' εἶδον ποιήσαντα αὐτὸν οἱ Ἀρμένιοι, διεδίδρασκον ἤδη ἕκαστος ἐπὶ τὰ ἑαυτοῦ, βουλόμενοι τὰ ὄντα ἐκποδὼν ποιεῖσθαι. ὁ δὲ Κῦρος ὡς ἑώρα διαθεόντων καὶ ἐλαυνόντων τὸ πεδίον μεστόν, ὑποπέμπων ἔλεγεν ὅτι οὐδενὶ πολέμιος εἴη τῶν μενόντων. εἰ δέ τινα φεύγοντα λήψοιτο, προηγόρευεν ὅτι ὡς πολεμίῳ χρήσοιτο. οὕτω δὴ οἱ μὲν πολλοὶ κατέμενον, ἦσαν δ' οἳ ὑπεχώρουν

4 σὺν τῷ βασιλεῖ. ἐπεὶ δ' οἱ σὺν ταῖς γυναιξὶ προϊόντες ἐνέπεσον εἰς τοὺς ἐν τῷ ὄρει, κραυγήν τε εὐθὺς ἐποίουν καὶ φεύγοντες ἡλίσκοντο πολλοί γε αὐτῶν. τέλος δὲ καὶ ὁ παῖς καὶ αἱ γυναῖκες καὶ αἱ θυγατέρες ἑάλωσαν, καὶ τὰ χρήματα ὅσα σὺν αὐτοῖς ἀγόμενα ἔτυχεν. ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτός, ὡς ᾔσθετο τὰ γιγνόμενα, ἀπορῶν ποῖ τράποιτο ἐπὶ λόφον τινὰ καταφεύ-
5 γει. ὁ δ' αὖ Κῦρος ταῦτα ἰδὼν περιίσταται τὸν λόφον τῷ παρόντι στρατεύματι, καὶ πρὸς Χρυσάνταν πέμψας ἐκέλευε φυλακὴν τοῦ ὄρους καταλιπόντα ἥκειν. τὸ μὲν δὴ στράτευμα ἠθροίζετο τῷ Κύρῳ· ὁ δὲ πέμψας πρὸς τὸν Ἀρμένιον κήρυκα ἤρετο ὧδε· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Ἀρμένιε, πότερα βούλει αὐτοῦ μένων τῷ λιμῷ καὶ τῷ δίψει μάχεσθαι ἢ εἰς τὸ ἰσόπεδον καταβὰς ἡμῖν διαμάχεσθαι; ἀπεκρίνατο ὁ Ἀρμένιος ὅτι οὐδε-
6 τέροις βούλοιτο μάχεσθαι. πάλιν ὁ Κῦρος πέμψας ἠρώτα Τί οὖν κάθησαι ἐνταῦθα καὶ οὐ καταβαίνεις; Ἀπορῶν, ἔφη, ὅ,τι χρὴ ποιεῖν. Ἀλλ' οὐδέν, ἔφη ὁ Κῦρος, ἀπορεῖν σε δεῖ· ἔξεστι γάρ σοι ἐπὶ δίκην καταβαίνειν. Τίς δ', ἔφη, ἔσται ὁ δικάζων; Δῆλον ὅτι ᾧ ὁ θεὸς ἔδωκε καὶ ἄνευ δίκης χρῆσθαί σοι ὅ,τι βούλοιτο. ἐνταῦθα δὴ ὁ Ἀρμένιος γιγνώσκων τὴν ἀνάγκην καταβαίνει· καὶ ὁ Κῦρος λαβὼν εἰς τὸ μέσον κἀκεῖνον καὶ τἆλλα πάντα περιεστρατοπεδεύσατο, ὁμοῦ ἤδη πᾶσαν ἔχων τὴν δύναμιν.

7 Ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ ὁ πρεσβύτερος παῖς τοῦ Ἀρμενίου Τιγράνης ἐξ ἀποδημίας τινὸς προσῄει, ὃς καὶ σύνθηρός ποτε ἐγένετο τῷ Κύρῳ· καὶ ὡς ἤκουσε τὰ γεγενημένα, εὐθὺς πορεύεται ὥσπερ εἶχε πρὸς τὸν Κῦρον. ὡς δ' εἶδε πατέρα τε καὶ μητέρα καὶ ἀδελ-

φοὺς καὶ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα αἰχμαλώτους γεγενημένους, ἐδάκρυσεν, ὥσπερ εἰκός. ὁ δὲ Κῦρος ἰδὼν αὐ- 8
τὸν ἄλλο μὲν οὐδὲν ἐφιλοφρονήσατο αὐτῷ, εἶπε δ' ὅτι Εἰς καιρὸν ἥκεις, ἔφη, ὅπως τῆς δίκης ἀκούσει παρὼν τῆς ἀμφὶ τοῦ πατρός. καὶ εὐθὺς συνεκάλει τοὺς ἡγεμόνας τούς τε τῶν Περσῶν καὶ τοὺς τῶν Μήδων· προσεκάλει δὲ καὶ εἴ τις Ἀρμενίων τῶν ἐντίμων παρῆν. καὶ τὰς γυναῖκας ἐν ταῖς ἁρμαμάξαις παρούσας οὐκ ἀπήλασεν, ἀλλ' εἴα ἀκούειν. ὁπότε δὲ καλῶς εἶχεν, 9
ἤρχετο τοῦ λόγου, Ὦ Ἀρμένιε, ἔφη, πρῶτον μέν σοι συμβουλεύω ἐν τῇ δίκῃ τἀληθῆ λέγειν, ἵνα σοι ἕν γε ἀπῇ τὸ εὐμισητότατον· τὸ γὰρ ψευδόμενον φαίνεσθαι εὖ ἴσθι ὅτι καὶ τοῦ συγγνώμης τινὸς τυγχάνειν ἐμποδὼν μάλιστα ἀνθρώποις γίγνεται· ἔπειτα δ', ἔφη, συνίσασι μέν σοι καὶ οἱ παῖδες καὶ αἱ γυναῖκες αὗται πάντα ὅσα ἔπραξας, καὶ Ἀρμενίων οἱ παρόντες· ἢν δὲ αἰσθάνωνταί σε ἄλλα ἢ τὰ γενόμενα λέγοντα, νομιοῦσί σε καὶ αὐτὸν καταδικάζειν σεαυτοῦ πάντα τὰ ἔσχατα παθεῖν, ἢν ἐγὼ τἀληθῆ πύθωμαι. Ἀλλ' ἐρώτα, ἔφη, ὦ Κῦρε, ὅ,τι βούλει, ὡς τἀληθῆ ἐροῦντος. τούτου ἕνεκα καὶ γενέσθω ὅ,τι βούλεται. Λέγε δή μοι, ἔφη, 10
ἐπολέμησάς ποτε Ἀστυάγει τῷ τῆς ἐμῆς μητρὸς πατρὶ καὶ τοῖς ἄλλοις Μήδοις; Ἔγωγ', ἔφη. Κρατηθεὶς δ' ὑπ' αὐτοῦ συνωμολόγησας δασμὸν οἴσειν καὶ συστρατεύσεσθαι ὅποι ἐπαγγέλλοι, καὶ ἐρύματα μὴ ἕξειν; Ἦν ταῦτα. Νῦν οὖν διὰ τί οὔτε τὸν δασμὸν ἀπῆγες οὔτε τὸ στράτευμα ἔπεμπες, ἐτείχιζές τε τὰ ἐρύματα; Ἐλευθερίας ἐπεθύμουν· καλὸν γάρ μοι ἐδόκει εἶναι καὶ αὐτὸν ἐλεύθερον εἶναι καὶ παισὶν ἐλευθερίαν καταλιπεῖν. Καὶ γάρ ἐστιν, ἔφη ὁ Κῦρος, καλὸν μάχεσθαι, 11

ὅπως μήποτέ τις δοῦλος μέλλοι γενήσεσθαι· ἢν δὲ δὴ ἢ πολέμῳ κρατηθεὶς ἢ καὶ ἄλλον τινὰ τρόπον δουλωθεὶς ἐπιχειρῶν τις φαίνηται τοὺς δεσπότας ἀποστερεῖν ἑαυτοῦ, τοῦτον σὺ πρῶτος πότερον ὡς ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ καλὰ πράττοντα τιμᾷς ἢ ὡς ἀδικοῦντα, ἢν λάβῃς, κολάζεις; Κολάζω, ἔφη· οὐ γὰρ ἐᾷς σὺ ψεύδεσθαι.
12 Λέγε δὴ σαφῶς, ἔφη ὁ Κῦρος, καθ' ἓν ἕκαστον· ἢν ἄρχων τις τύχῃ σοι καὶ ἁμάρτῃ, πότερον ἐᾷς ἄρχειν ἢ ἄλλον καθίστης ἀντ' αὐτοῦ; Ἄλλον καθίστημι. Τί δέ, ἢν χρήματα πολλὰ ἔχῃ, ἐᾷς πλουτεῖν ἢ πένητα ποιεῖς; Ἀφαιροῦμαι, ἔφη, ἃν ἔχων τυγχάνῃ. Ἢν δὲ καὶ πρὸς πολεμίους γιγνώσκῃς αὐτὸν ἀφιστάμενον, τί ποιεῖς; Κατακαίνω, ἔφη· τί γὰρ δεῖ ἐλεγχθέντα ὅτι
13 ψεύδομαι ἀποθανεῖν μᾶλλον ἢ τἀληθῆ λέγοντα; ἔνθα δὴ ὁ μὲν παῖς αὐτοῦ ὡς ἤκουσε ταῦτα, περιεσπάσατο τὴν τιάραν καὶ τοὺς πέπλους κατερρήξατο, αἱ δὲ γυναῖκες ἀναβοήσασαι ἐδρύπτοντο, ὡς οἰχομένου τοῦ πατρὸς καὶ ἀπολωλότων σφῶν ἤδη. καὶ ὁ Κῦρος σιωπῆσαι κελεύσας εἶπεν, Εἶεν· τὰ μὲν δὴ σὰ δίκαια ταῦτα, ὦ Ἀρμένιε· ἡμῖν δὲ τί συμβουλεύεις ἐκ τούτων ποιεῖν; ὁ μὲν δὴ Ἀρμένιος ἐσιώπα ἀπορῶν πότερα συμβουλεύοι τῷ Κύρῳ κατακαίνειν αὐτὸν ἢ τἀ-
14 ναντία διδάσκοι ὧν αὐτὸς ἔφη ποιεῖν. ὁ δὲ παῖς αὐτοῦ Τιγράνης ἐπήρετο τὸν Κῦρον, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἐπεὶ ὁ πατὴρ ἀποροῦντι ἔοικεν, ἦ συμβουλεύσω περὶ αὐτοῦ ἃ οἶμαί σοι βέλτιστα εἶναι; καὶ ὁ Κῦρος, ᾐσθημένος, ὅτε συνεθήρα αὐτῷ ὁ Τιγράνης, σοφιστήν τινα αὐτῷ συνόντα καὶ θαυμαζόμενον ὑπὸ τοῦ Τιγράνου, πάνυ ἐπεθύμει αὐτοῦ ἀκοῦσαι ὅ,τι ποτ' ἐροίη· καὶ προθύμως ἐκέλευσε λέγειν ὅ,τι γιγνώσκοι.

Ἐγὼ τοίνυν, ἔφη ὁ Τιγράνης, εἰ μὲν ἄγασαι τοῦ 15
πατρὸς ἢ ὅσα βεβούλευται ἢ ὅσα πέπραχε, πάνυ σοι
συμβουλεύω τοῦτον μιμεῖσθαι· εἰ μέντοι σοι δοκεῖ
πάντα ἡμαρτηκέναι, συμβουλεύω τοῦτον μὴ μιμεῖσθαι.
Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Κῦρος, τὰ δίκαια ποιῶν ἥκιστ' ἂν
τὸν ἁμαρτάνοντα μιμοίμην. Ἔστιν, ἔφη, ταῦτα. Κο-
λαστέον ἄρ' ἂν εἴη κατά γε τὸν σὸν λόγον τὸν πα-
τέρα, εἴπερ τὸν ἀδικοῦντα δίκαιον κολάζειν. Πότερα
δ' ἡγεῖ, ὦ Κῦρε, ἄμεινον εἶναι σὺν τῷ σῷ ἀγαθῷ
τὰς τιμωρίας ποιεῖσθαι ἢ σὺν τῇ σῇ ζημίᾳ; Ἐμαυτὸν
ἄρα, ἔφη, οὕτω γ' ἂν τιμωροίμην. Ἀλλὰ μέντοι, ἔφη 16
ὁ Τιγράνης, μεγάλα γ' ἂν ζημιοῖο, εἰ τοὺς σεαυτοῦ
κατακαίνοις τότε ὁπότε σοι πλείστου ἄξιοι εἶεν κεκτῆ-
σθαι. Πῶς δ' ἄν, ἔφη ὁ Κῦρος, τότε πλείστου ἄξιοι
γίγνοιντο ἄνθρωποι ὁπότε ἀδικοῦντες ἁλίσκοιντο; Εἰ
τότε, οἶμαι, σώφρονες γίγνοιντο. δοκεῖ γάρ μοι, ὦ
Κῦρε, οὕτως ἔχειν, ἄνευ μὲν σωφροσύνης οὐδ' ἄλλης
ἀρετῆς οὐδὲν ὄφελος εἶναι· τί γὰρ ἄν, ἔφη, χρήσαιτ'
ἄν τις ἰσχυρῷ ἢ ἀνδρείῳ μὴ σώφρονι, [ἢ ἱππικῷ], τί
δὲ πλουσίῳ, τί δὲ δυνάστῃ ἐν πόλει; σὺν δὲ σωφρο-
σύνῃ καὶ φίλος πᾶς χρήσιμος καὶ θεράπων πᾶς ἀγα-
θός. Τοῦτ' οὖν, ἔφη, λέγεις ὡς καὶ ὁ σὸς πατὴρ ἐν 17
τῇδε τῇ μιᾷ ἡμέρᾳ ἐξ ἄφρονος σώφρων γεγένηται;
Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Πάθημα ἄρα τῆς ψυχῆς σὺ λέ-
γεις εἶναι τὴν σωφροσύνην, ὥσπερ λύπην, οὐ μάθη-
μα· οὐ γὰρ ἂν δήπου, εἴγε φρόνιμον δεῖ γενέσθαι
τὸν μέλλοντα σώφρονα ἔσεσθαι, παραχρῆμα ἐξ ἄφρο-
νος σώφρων ἄν τις γένοιτο. Τί δ', ἔφη, ὦ Κῦρε, 18
οὔπω ᾔσθου καὶ ἕνα ἄνδρα δι' ἀφροσύνην μὲν ἐπι-
χειροῦντα κρείττονι ἑαυτοῦ μάχεσθαι, ἐπειδὰν δὲ ἡτ-

τηθῇ, εὐθὺς πεπαυμένον τῆς πρὸς τοῦτον ἀφροσύνης; πάλιν δ', ἔφη, οὔπω ἑώρακας πόλιν ἀντιταττομένην πρὸς πόλιν ἑτέραν, ἧς ἐπειδὰν ἡττηθῇ παραχρῆμα
19 ταύτῃ ἀντὶ τοῦ μάχεσθαι πείθεσθαι ἐθέλει; Ποίαν δ', ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ σὺ τοῦ πατρὸς ἧτταν λέγων οὕτως ἰσχυρίζει σεσωφρονίσθαι αὐτόν; Ἣν νὴ Δί', ἔφη, σύνοιδεν ἑαυτῷ ἐλευθερίας μὲν ἐπιθυμήσας, δοῦλος δ' ὡς οὐδεπώποτε γενόμενος, ἃ δὲ ᾠήθη χρῆναι λαθεῖν ἢ φθάσαι ἀποβιάσασθαι, οὐδὲν τούτων ἱκανὸς γενόμενος διαπράξασθαι. σὲ δὲ οἶδεν, ἃ μὲν ἐβουλήθης ἐξαπατῆσαι αὐτόν, οὕτως ἐξαπατήσαντα ὥσπερ ἄν τις τυφλοὺς καὶ κωφοὺς καὶ μηδ' ὁτιοῦν φρονοῦντας ἐξαπατήσειεν· ἃ δὲ ᾠήθης λαθεῖν χρῆναι, οὕτω σὲ οἶδε λαθόντα ὥστε ἃ ἐνόμιζεν ἑαυτῷ ἐχυρὰ χωρία ἀποκεῖσθαι, ταῦτα σὺ εἱρκτὰς σαυτῷ ἔλαθες προκατασκευάσας· τάχει δὲ τοσοῦτον περιεγένου αὐτοῦ ὥστε πρόσωθεν ἔφθασας ἐλθὼν σὺν πολλῷ στόλῳ πρὶν τοῦτον
20 τὴν παρ' ἑαυτῷ δύναμιν ἀθροίσασθαι. Ἔπειτα δοκεῖ σοι, ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ ἡ τοιαύτη ἧττα σωφρονίζειν ἱκανὴ εἶναι ἀνθρώπους, τὸ γνῶναι ἄλλους ἑαυτῶν βελτίονας ὄντας; Πολύ γε μᾶλλον, ἔφη ὁ Τιγράνης, ἢ ὅταν μάχῃ τις ἡττηθῇ. ὁ μὲν γὰρ ἰσχύι κρατηθεὶς ἔστιν ὅτε ᾠήθη σωμασκήσας ἀναμαχεῖσθαι· καὶ πόλεις γε ἁλοῦσαι συμμάχους προσλαβοῦσαι οἴονται ἀναμαχέσασθαι ἄν· οὓς δ' ἂν βελτίους τινὲς ἑαυτῶν ἡγήσωνται, τούτοις πολλάκις καὶ ἄνευ ἀνάγκης ἐθέλουσι
21 πείθεσθαι. Σύ, ἔφη, ἔοικας οὐκ οἴεσθαι τοὺς ὑβριστὰς γιγνώσκειν τοὺς ἑαυτῶν σωφρονεστέρους, οὐδὲ τοὺς κλέπτας τοὺς μὴ κλέπτοντας, οὐδὲ τοὺς ψευδομένους τοὺς τἀληθῆ λέγοντας, οὐδὲ τοὺς ἀδικοῦντας

τοὺς τὰ δίκαια ποιοῦντας· οὐκ οἶσθα, ἔφη, ὅτι καὶ νῦν ὁ σὸς πατὴρ ἐψεύσατο καὶ οὐκέτ' ἠμπέδου τὰς πρὸς ἡμᾶς συνθήκας, εἰδὼς ὅτι ἡμεῖς οὐδ' ὁτιοῦν ὧν Ἀστυάγης συνέθετο παραβαίνομεν; Ἀλλ' οὐδ' ἐγὼ 22
τοῦτο λέγω ὡς τὸ γνῶναι μόνον τοὺς βελτίονας σωφρονίζει ἄνευ τοῦ δίκην διδόναι ὑπὸ τῶν βελτιόνων, ὥσπερ ὁ ἐμὸς πατὴρ νῦν δίδωσιν. Ἀλλ', ἔφη ὁ Κῦρος, ὅ γε σὸς πατὴρ πέπονθε μὲν οὐδ' ὁτιοῦν πω κακόν· φοβεῖταί γε μέντοι εὖ οἶδ' ὅτι μὴ πάντα τὰ ἔσχατα πάθῃ. Οἴει οὖν τι, ἔφη ὁ Τιγράνης, μᾶλλον 23
καταδουλοῦσθαι ἀνθρώπους τοῦ ἰσχυροῦ φόβου; οὐκ οἶσθ' ὅτι οἱ μὲν τῷ ἰσχυροτάτῳ κολάσματι νομιζομένῳ σιδήρῳ παιόμενοι ὅμως ἐθέλουσι καὶ πάλιν μάχεσθαι τοῖς αὐτοῖς; οὓς δ' ἂν σφόδρα φοβηθῶσιν ἄνθρωποι, τούτοις οὐδὲ παραμυθουμένοις ἔτι ἀντιβλέπειν δύνανται; Λέγεις σύ, ἔφη, ὡς ὁ φόβος τοῦ ἔργῳ κακοῦσθαι μᾶλλον κολάζει τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ σύγε, ἔφη, 24
οἶσθα ὅτι ἀληθῆ λέγω· ἐπίστασαι γὰρ ὅτι οἱ μὲν φοβούμενοι μὴ φύγωσι πατρίδα καὶ οἱ μέλλοντες μάχεσθαι δεδιότες μὴ ἡττηθῶσιν [ἀθύμως διάγουσι, καὶ οἱ πλέοντες μὴ ναυαγήσωσι,] καὶ οἱ δουλείαν καὶ δεσμὸν φοβούμενοι, οὗτοι μὲν οὔτε σίτου οὔθ' ὕπνου δύνανται λαγχάνειν διὰ τὸν φόβον· οἱ δὲ ἤδη μὲν φυγάδες, ἤδη δ' ἡττημένοι, ἤδη δὲ δουλεύοντες, ἔστιν ὅτε δύνανται καὶ μᾶλλον τῶν εὐδαιμόνων ἐσθίειν τε καὶ καθεύδειν. ἔτι δὲ φανερώτερον καὶ ἐν τοῖσδε οἷον 25
φόρημα ὁ φόβος· ἔνιοι γὰρ φοβούμενοι μὴ ληφθέντες ἀποθάνωσι προαποθνήσκουσιν ὑπὸ τοῦ φόβου, οἱ μὲν ῥιπτοῦντες ἑαυτούς, οἱ δ' ἀπαγχόμενοι, οἱ δ' ἀποσφαττόμενοι· οὕτω πάντων τῶν δεινῶν ὁ φόβος μά-

λιστα καταπλήττει τὰς ψυχάς. τὸν δ' ἐμὸν πατέρα,
ἔφη, νῦν πῶς δοκεῖς διακεῖσθαι τὴν ψυχήν, ὃς οὐ
μόνον περὶ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ ἐμοῦ καὶ περὶ γυ-
ναικὸς καὶ περὶ πάντων τῶν τέκνων [δουλείας] φο-
26 βεῖται; καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἀλλὰ νῦν μὲν ἔμοιγε οὐ-
δὲν ἄπιστον τοῦτον οὕτω διακεῖσθαι· δοκεῖ μέντοι
μοι τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς εἶναι καὶ εὐτυχοῦντα ἐξυβρίσαι
καὶ πταίσαντα ταχὺ πτῆξαι, καὶ ἀνεθέντα γε πάλιν
αὖ μέγα φρονῆσαι καὶ πάλιν αὖ πράγματα παρασχεῖν.
27 Ἀλλὰ ναὶ μὰ Δί', ἔφη, ὦ Κῦρε, ἔχει μὲν προφάσεις
τὰ ἡμέτερα ἁμαρτήματα ὥστ' ἀπιστεῖν ἡμῖν· ἔξεστι
δέ σοι καὶ φρούρια ἐντειχίζειν καὶ τὰ ἐχυρὰ κατέχειν
καὶ ἄλλο ὅ,τι ἂν βούλῃ πιστὸν λαμβάνειν. καὶ μέν-
τοι, ἔφη, ἡμᾶς μὲν ἕξεις οὐδέν τι τούτοις μέγα λυ-
πουμένους· μεμνησόμεθα γὰρ ὅτι ἡμεῖς αὐτῶν αἴτιοί
ἐσμεν· εἰ δέ τινι τῶν ἀναμαρτήτων παραδοὺς τὴν ἀρ-
χὴν ἀπιστῶν αὐτοῖς φανεῖ, ὅρα μὴ ἅμα τε εὖ ποιήσεις
καὶ ἅμα οὐ φίλον νομιοῦσί σε· εἰ δ' αὖ φυλαττόμε-
νος τὸ ἀπεχθάνεσθαι μὴ ἐπιθήσεις αὐτοῖς ζυγὰ τοῦ
μὴ ὑβρίσαι, ὅρα μὴ ἐκείνους αὖ δεήσει σε σωφρονί-
28 ζειν ἔτι μᾶλλον ἢ ἡμᾶς νῦν ἐδέησεν. Ἀλλὰ ναὶ μὰ
τοὺς θεούς, ἔφη, τοιούτοις μὲν ἔγωγε ὑπηρέταις, οὓς
εἰδείην ἀνάγκῃ ὑπηρετοῦντας, ἀηδῶς ἄν μοι δοκῶ
χρῆσθαι· οὓς δὲ γιγνώσκειν δοκοίην ὅτι εὐνοίᾳ καὶ
φιλίᾳ τῇ ἐμῇ τὸ δέον συλλαμβάνοιεν, τούτους ἄν μοι
δοκῶ καὶ ἁμαρτάνοντας ῥᾷον φέρειν ἢ τοὺς μισοῦν-
τας μέν, ἔκπλεω δὲ πάντα ἀνάγκῃ διαπονουμένους.
καὶ ὁ Τιγράνης εἶπε πρὸς ταῦτα, Φιλίαν δὲ παρὰ τί-
νων ἄν ποτε λάβοις τοσαύτην ὅσην σοι παρ' ἡμῶν
ἔξεστι κτήσασθαι νῦν; Παρ' ἐκείνων οἶμαι, ἔφη, πα-

ρὰ τῶν μηδέποτε πολεμίων γεγενημένων, εἰ ἐθέλοιμι
εὐεργετεῖν αὐτοὺς ὥσπερ σὺ νῦν με κελεύεις εὐεργε-
τεῖν ὑμᾶς. Ἦ καὶ δύναιο ἄν, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἐν τῷ 29
παρόντι νῦν εὑρεῖν ὅτῳ ἂν χαρίσαιο ὅσαπερ τῷ ἐμῷ
πατρί; αὐτίκα, ἔφη, ἢν τινα ἐᾷς ζῆν τῶν σε μηδὲν
ἠδικηκότων, τίνα σοι τούτου χάριν οἴει αὐτὸν εἴσε-
σθαι; τί δ', ἢν αὐτοῦ τέκνα καὶ γυναῖκα μὴ ἀφαιρῇ,
τίς σε τούτου ἕνεκα φιλήσει μᾶλλον ἢ ὁ νομίζων προσ-
ήκειν αὐτῷ ἀφαιρεθῆναι; τὴν δ' Ἀρμενίων βασιλείαν
εἰ μὴ ἕξει, οἶσθά τινα, ἔφη, ἄλλον μᾶλλον λυπούμενον ἢ
ἡμᾶς; οὐκοῦν καὶ τοῦτ', ἔφη, δῆλον ὅτι ὁ μάλιστα
λυπούμενος εἰ μὴ βασιλεὺς εἴη οὗτος καὶ λαβὼν τὴν
ἀρχὴν μεγίστην ἄν σοι χάριν εἰδείη. εἰ δέ τί σοι, ἔφη, 30
μέλει καὶ τοῦ ὡς ἥκιστα τεταραγμένα τάδε καταλιπεῖν,
ὅταν ἀπίῃς, σκόπει, ἔφη, πότερον ἂν οἴει ἠρεμεστέρως
ἔχειν τὰ ἐνθάδε καινῆς γενομένης ἀρχῆς ἢ τῆς εἰω-
θυίας καταμενούσης· εἰ δέ τί σοι μέλει καὶ τοῦ ὡς
πλείστην στρατιὰν ἐξάγειν, τίν' ἂν οἴει μᾶλλον ἐξετά-
σαι ταύτην ὀρθῶς τοῦ πολλάκις αὐτῇ κεχρημένου; εἰ
δὲ καὶ χρημάτων δεήσει, τίνα ἂν ταῦτα νομίζεις κρεῖτ-
τον ἐκπορίσαι τοῦ καὶ εἰδότος καὶ ἔχοντος πάντα τὰ
ὄντα; ὦγαθέ, ἔφη, Κῦρε, φύλαξαι μὴ ἡμᾶς ἀποβαλὼν
σαυτὸν ζημιώσῃς πλείω ἢ ὁ πατὴρ ἐδυνήθη σε βλά-
ψαι. ὁ μὲν τοιαῦτα ἔλεγεν.

Ὁ δὲ Κῦρος ἀκούων ὑπερήδετο, ὅτι ἐνόμιζε πε- 31
ραίνεσθαι πάντα αὐτῷ ὅσαπερ ὑπέσχετο τῷ Κυαξάρῃ
πράξειν· ἐμέμνητο γὰρ εἰπὼν ὅτι καὶ φίλον οἴοιτο
μᾶλλον ἢ πρόσθεν ποιήσειν. καὶ ἐκ τούτου δὴ τὸν
Ἀρμένιον ἐρωτᾷ, Ἢν δὲ δὴ ταῦτα πείθωμαι ὑμῖν,
λέγε μοι, ἔφη, σύ, ὦ Ἀρμένιε, πόσην μὲν στρατιάν

μοι συμπέμψεις, πόσα δὲ χρήματα συμβαλεῖ εἰς τὸν
32 πόλεμον; πρὸς ταῦτα δὴ λέγει ὁ Ἀρμένιος, Οὐδὲν ἔχω,
ὦ Κῦρε, ἔφη, ἁπλούστερον εἰπεῖν οὐδὲ δικαιότερον ἢ
δεῖξαι μὲν ἐμὲ πᾶσαν τὴν οὖσαν δύναμιν, σὲ δὲ ἰδόν-
τα ὅσην μὲν ἂν σοι δοκῇ στρατιὰν ἄγειν, τὴν δὲ
καταλιπεῖν τῆς χώρας φυλακήν. ὡς δ' αὔτως περὶ
χρημάτων δηλῶσαι μὲν ἐμὲ δίκαιόν σοι πάντα τὰ ὄν-
τα, σὲ δὲ τούτων αὐτὸν γνόντα ὁπόσα τε ἂν βούλῃ
33 φέρεσθαι καὶ ὁπόσα ἂν βούλῃ καταλιπεῖν. καὶ ὁ Κῦ-
ρος εἶπεν, Ἴθι δὴ λέξον μοι πόση σοι δύναμίς ἐστι,
λέξον δὲ καὶ πόσα χρήματα. ἐνταῦθα δὴ λέγει ὁ Ἀρ-
μένιος, Ἱππεῖς μὲν τοίνυν εἰσὶν [Ἀρμενίων] εἰς ὀκτα-
κισχιλίους, πεζοὶ δὲ εἰς τέτταρας μυριάδας· χρήματα
δ', ἔφη, σὺν τοῖς θησαυροῖς οἷς ὁ πατὴρ κατέλιπεν
ἔστιν εἰς ἀργύριον λογισθέντα τάλαντα πλείω τῶν
34 τρισχιλίων. καὶ ὁ Κῦρος οὐκ ἐμέλλησεν, ἀλλ' εἶπε,
Τῆς μὲν τοίνυν στρατιᾶς, ἐπεί σοι, ἔφη, οἱ ὅμοροι
Χαλδαῖοι πολεμοῦσι, τοὺς ἡμίσεις μοι σύμπεμπε· τῶν
δὲ χρημάτων ἀντὶ μὲν τῶν πεντήκοντα ταλάντων ὧν
ἔφερες δασμὸν διπλάσια Κυαξάρῃ ἀπόδος, ὅτι ἔλιπες
τὴν φοράν· ἐμοὶ δ', ἔφη, ἄλλα ἑκατὸν δάνεισον· ἐγὼ
δέ σοι ὑπισχνοῦμαι, ἢν ὁ θεὸς εὖ διδῷ, ἀνθ' ὧν ἂν
ἐμοὶ δανείσῃς ἢ ἄλλα πλείονος ἄξια εὐεργετήσειν ἢ
τὰ χρήματα ἀπαριθμήσειν, ἢν δύνωμαι· ἢν δὲ μὴ δύ-
νωμαι, ἀδύνατος ἂν φαινοίμην, οἶμαι, ἄδικος δ' οὐκ
35 ἂν δικαίως κρινοίμην. καὶ ὁ Ἀρμένιος, Πρὸς τῶν
θεῶν, ἔφη, ὦ Κῦρε, μὴ οὕτω λέγε· εἰ δὲ μή, οὐ θαρ-
ροῦντά με ἕξεις· ἀλλὰ νόμιζε, ἔφη, ἃν καταλίπῃς μη-
δὲν ἧττον σὰ εἶναι ὧν ἂν ἔχων ἀπίῃς. Εἶεν, ἔφη ὁ
Κῦρος· ὥστε δὲ τὴν γυναῖκα ἀπολαβεῖν, ἔφη, πόσα

ἄν μοι χρήματα δοίης; Ὁπόσα ἂν δυναίμην, ἔφη. Τί
δέ, ὥστε τοὺς παῖδας; Καὶ τούτων, ἔφη, ὁπόσα ἂν
δυναίμην. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Κῦρος, ταῦτα μὲν ἤδη δι-
πλάσια τῶν ὄντων. σὺ δέ, ἔφη, ὦ Τιγράνη, λέξον 36
μοι πόσου ἂν πρίαιο ὥστε τὴν γυναῖκα ἀπολαβεῖν. ὁ
δὲ ἐτύγχανε νεόγαμός τε ὢν καὶ ὑπερφιλῶν τὴν γυ-
ναῖκα. Ἐγὼ μέν, ἔφη, ὦ Κῦρε, κἂν τῆς ψυχῆς πρι-
αίμην ὥστε μήποτε λατρεῦσαι ταύτην. Σὺ μὲν τοί- 37
νυν, ἔφη, ἀπάγου τὴν σήν· οὐδὲ γὰρ εἰλῆφθαι ἔγωγε
αἰχμάλωτον ταύτην νομίζω σοῦ γε μηπώποτε φυγόν-
τος ἡμᾶς. καὶ σὺ δέ, ὦ Ἀρμένιε, ἀπάγου τὴν γυναῖ-
κα καὶ τοὺς παῖδας μηδὲν αὐτῶν καταθείς, ἵν' εἰδῶ-
σιν ὅτι ἐλεύθεροι πρὸς σὲ ἀπέρχονται. καὶ νῦν μέν,
ἔφη, δειπνεῖτε παρ' ἡμῖν· δειπνήσαντες δὲ ἀπελαύνετε
ὅποι ὑμῖν θυμός. οὕτω δὴ κατέμειναν.

Διασκηνούντων δὲ μετὰ δεῖπνον ἐπήρετο ὁ Κῦ- 38
ρος, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Τιγράνη, ποῦ δὴ ἐκεῖνός ἐστιν ὁ
ἀνὴρ ὃς συνεθήρα ἡμῖν καὶ σύ μοι μάλα ἐδόκεις θαυ-
μάζειν αὐτόν. Οὐ γάρ, ἔφη, ἀπέκτεινεν αὐτὸν οὑτοσὶ
ὁ ἐμὸς πατήρ; Τί λαβὼν ἀδικοῦντα; Διαφθείρειν αὐ-
τὸν ἔφη ἐμέ. καίτοι γ', ἔφη, ὦ Κῦρε, οὕτω καλὸς
κἀγαθὸς ἐκεῖνος ἦν ὡς καὶ ὅτε ἀποθνήσκειν ἔμελλε
προσκαλέσας με εἶπε, Μήτι σύ, ἔφη, ὦ Τιγράνη, ὅτι
ἀποκτείνει με, χαλεπανθῇς τῷ πατρί· οὐ γὰρ κακο-
νοίᾳ τῇ σῇ γε τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ' ἀγνοίᾳ· ὁπόσα δὲ
ἀγνοίᾳ ἄνθρωποι ἐξαμαρτάνουσι, πάντ' ἀκούσια ταῦτ'
ἔγωγε νομίζω. ὁ μὲν δὴ Κῦρος ἐπὶ τούτοις εἶπε, Φεῦ 39
τοῦ ἀνδρός. ὁ δ' Ἀρμένιος ἔλεξεν, Οὔτοι, ἔφη, ὦ
Κῦρε, οὐδ' οἱ ταῖς ἑαυτῶν γυναιξὶ λαμβάνοντες συν-
όντας ἀλλοτρίους ἄνδρας οὐ τοῦτο αἰτιώμενοι αὐτοὺς

*κατακαίνουσιν ὡς ἀφρονεστέρας ποιοῦντας τὰς γυναῖ-
κας, ἀλλὰ νομίζοντες ἀφαιρεῖσθαι αὐτοὺς τὴν πρὸς
αὐτοὺς φιλίαν, διὰ τοῦτο ὡς πολεμίοις αὐτοῖς χρῶν-
ται. καὶ ἐγὼ ἐκείνῳ, ἔφη, ἐφθόνουν, ὅτι μοι ἐδόκει
τὸν ἐμὸν υἱὸν ποιεῖν αὐτὸν μᾶλλον θαυμάζειν ἢ ἐμέ.
40 καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἀλλὰ ναὶ μὰ τοὺς θεούς, ἔφη, ὦ Ἀρ-
μένιε; ἀνθρώπινά μοι δοκεῖς ἁμαρτεῖν· καὶ σύ, ὦ Τι-
γράνη, συγγίγνωσκε τῷ πατρί. τότε μὲν δὴ τοιαῦτα
διαλεχθέντες καὶ φιλοφρονηθέντες ὥσπερ εἰκὸς ἐκ συν-
αλλαγῆς, ἀναβάντες ἐπὶ τὰς ἁρμαμάξας σὺν ταῖς γυ-
ναιξὶν ἀπήλαυνον εὐφραινόμενοι.*

41 *Ἐπεὶ δ' ἦλθον οἴκαδε, ἔλεγον τοῦ Κύρου ὁ μέν
τις τὴν σοφίαν, ὁ δὲ τὴν καρτερίαν, ὁ δὲ τὴν πρᾳ-
ότητα, ὁ δέ τις καὶ τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος. ἔνθα
δὴ ὁ Τιγράνης ἐπήρετο τὴν γυναῖκα, Ἦ καὶ σοί, ἔφη,
ὦ Ἀρμενία, καλὸς ἐδόκει ὁ Κῦρος εἶναι; Ἀλλὰ μὰ
Δί', ἔφη, οὐκ ἐκεῖνον ἐθεώμην. Ἀλλὰ τίνα μήν; ἔφη
ὁ Τιγράνης. Τὸν εἰπόντα νὴ Δία ὡς τῆς αὐτοῦ ψυ-
χῆς ἂν πρίαιτο ὥστε μή με δουλεύειν. τότε μὲν δὴ
ὥσπερ εἰκὸς ἐκ τοιούτων ἀνεπαύοντο σὺν ἀλλήλοις.*

42 *Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ Ἀρμένιος Κύρῳ μὲν καὶ τῇ
στρατιᾷ ἁπάσῃ ξένια ἔπεμπε, προεῖπε δὲ τοῖς ἑαυτοῦ,
οὓς δεήσοι στρατεύεσθαι, εἰς τρίτην ἡμέραν παρεῖναι·
τὰ δὲ χρήματα ὧν εἶπεν ὁ Κῦρος διπλάσια ἀπηρίθμη-
σεν. ὁ δὲ Κῦρος ὅσα εἶπε λαβὼν τἄλλα ἀπέπεμψεν·
ἤρετο δὲ πότερος ἔσται ὁ τὸ στράτευμα ἄγων, ὁ παῖς
ἢ αὐτός. εἰπέτην δὲ ἅμα ὁ μὲν πατὴρ οὕτως, Ὁπότε-
ρον ἂν σὺ κελεύῃς· ὁ δὲ παῖς οὕτως, Ἐγὼ μὲν οὐκ
ἀπολείψομαί σου, ὦ Κῦρε, οὐδ' ἂν σκευοφόρον ἐμὲ
43 δέῃ σοι συνακολουθεῖν. καὶ ὁ Κῦρος ἐπιγελάσας εἶπε,*

Καὶ ἐπὶ πόσῳ ἄν, ἔφη, ἐθέλοις τὴν γυναῖκά σου ἀκοῦσαι ὅτι σκευοφορεῖς; Ἀλλ' οὐδέν, ἔφη, ἀκούειν δεήσει αὐτήν· ἄξω γάρ, ὥστε ὁρᾶν ἐξέσται αὐτῇ ὅ,τι ἂν ἐγὼ πράττω. Ὥρα ἄν, ἔφη, συσκευάζεσθαι ὑμῖν εἴη. Νόμιζ', ἔφη, συνεσκευασμένους παρέσεσθαι ὅ,τι ἂν ὁ πατὴρ δῷ. τότε μὲν δὴ ξενισθέντες οἱ στρατιῶται ἐκοιμήθησαν.

Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἀναλαβὼν ὁ Κῦρος τὸν Τιγράνην II.
καὶ τῶν Μήδων ἱππέων τοὺς κρατίστους καὶ τῶν ἑαυτοῦ φίλων ὁπόσους καιρὸς ἐδόκει εἶναι, περιελαύνων τὴν χώραν κατεθεᾶτο, σκοπῶν ποῦ τειχίσειε φρούριον. καὶ ἐπ' ἄκρον τι ἐλθὼν ἐπηρώτα τὸν Τιγράνην ποῖα εἴη τῶν ὀρέων ὁπόθεν οἱ Χαλδαῖοι καταθέοντες λῄζονται. καὶ ὁ Τιγράνης ἐδείκνυ. ὁ δὲ πάλιν ἤρετο, Νῦν δὲ ταῦτα τὰ ὄρη ἔρημά ἐστιν; Οὐ μὰ Δί', ἔφη, ἀλλ' ἀεὶ σκοποὶ εἰσὶν ἐκείνων οἳ σημαίνουσι τοῖς ἄλλοις ὅ,τι ἂν ὁρῶσι. Τί οὖν, ἔφη, ποιοῦσιν, ἐπὴν αἴσθωνται; Βοηθοῦσιν, ἔφη, ἐπὶ τὰ ἄκρα, ὡς ἂν ἕκαστος δύνηται. ταῦτα μὲν δὴ ὁ Κῦρος ἠκηκόει· σκο- 2
πῶν δὲ κατενόει πολλὴν τῆς χώρας τοῖς Ἀρμενίοις ἔρημον καὶ ἀργὸν οὖσαν διὰ τὸν πόλεμον. καὶ τότε μὲν ἀπῆλθον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον καὶ δειπνήσαντες ἐκοιμήθησαν. τῇ δ' ὑστεραίᾳ αὐτός τε ὁ Τιγράνης 3
παρῆν συνεσκευασμένος καὶ ἱππεῖς εἰς τοὺς τετρακισχιλίους συνελέγοντο αὐτῷ καὶ τοξόται εἰς τοὺς μυρίους, καὶ πελτασταὶ ἄλλοι τοσοῦτοι. ὁ δὲ Κῦρος ἐν ᾧ συνελέγοντο ἐθύετο· ἐπεὶ δὲ καλὰ τὰ ἱερὰ ἦν αὐτῷ, συνεκάλεσε τούς τε τῶν Περσῶν ἡγεμόνας καὶ τοὺς τῶν Μήδων. ἐπεὶ δ' ὁμοῦ ἦσαν, ἔλεξε τοιάδε. 4

Ἄνδρες φίλοι, ἔστι μὲν τὰ ὄρη ταῦτα ἃ ὁρῶμεν

*Χαλδαίων· εἰ δὲ ταῦτα καταλάβοιμεν καὶ ἐπ' ἄκρου
γένοιτο ἡμέτερον φρούριον, σωφρονεῖν ἀνάγκη ἂν εἴη
πρὸς ἡμᾶς ἀμφοτέροις, τοῖς τε Ἀρμενίοις καὶ τοῖς
Χαλδαίοις. τὰ μὲν οὖν ἱερὰ καλὰ ἡμῖν· ἀνθρωπίνη
δὲ προθυμίᾳ εἰς τὸ πραχθῆναι ταῦτα οὐδὲν οὕτω μέ-
γα σύμμαχον ἂν γένοιτο ὡς τάχος. ἢν γὰρ φθάσωμεν
πρὶν τοὺς πολεμίους συλλεγῆναι ἀναβάντες, ἢ παντά-
πασιν ἀμαχεὶ λάβοιμεν ἂν τὸ ἄκρον ἢ ὀλίγοις τε καὶ
5 ἀσθενέσι χρησαίμεθ' ἂν πολεμίοις. τῶν οὖν πόνων
οὐδεὶς ῥᾴων οὐδ' ἀκινδυνότερος, ἔφη, ἐστὶ τοῦ νῦν
καρτερῆσαι σπεύδοντας. ἴτε οὖν ἐπὶ τὰ ὅπλα. καὶ....
Ὑμεῖς μέν, ὦ Μῆδοι, ἐν ἀριστερᾷ ἡμῶν πορεύεσθε·
ὑμεῖς δέ, ὦ Ἀρμένιοι, οἱ μὲν ἡμίσεις ἐν δεξιᾷ, οἱ δ'
ἡμίσεις ἔμπροσθεν ἡμῶν ἡγεῖσθε· ὑμεῖς δ', ὦ ἱππεῖς,
ὄπισθεν ἕπεσθε παρακελευόμενοι καὶ ὠθοῦντες ἄνω
6 ἡμᾶς, ἢν δέ τις μαλακύνηται, μὴ ἐπιτρέπετε. ταῦτ'
εἰπὼν ὁ Κῦρος ἡγεῖτο ὀρθίους ποιησάμενος τοὺς λό-
χους. οἱ δὲ Χαλδαῖοι ὡς ἔγνωσαν τὴν ὁρμὴν ἄνω
οὖσαν, εὐθὺς ἐσήμαινόν τε τοῖς ἑαυτῶν καὶ συνεβόων
ἀλλήλους καὶ συνηθροίζοντο. ὁ δὲ Κῦρος παρηγγύα,
Ἄνδρες Πέρσαι, ἡμῖν σημαίνουσι σπεύδειν. ἢν γὰρ
φθάσωμεν ἄνω γενόμενοι, οὐδὲν τὰ τῶν πολεμίων
δυνήσεται.*

7 *Εἶχον δ' οἱ Χαλδαῖοι γέρρα τε καὶ παλτὰ δύο·
καὶ πολεμικώτατοι δὲ λέγονται οὗτοι τῶν περὶ ἐκείνην
τὴν χώραν εἶναι· καὶ μισθοῦ στρατεύονται, ὁπόταν
τις αὐτῶν δέηται, διὰ τὸ πολεμικοί τε καὶ πένητες
εἶναι· καὶ γὰρ ἡ χώρα αὐτοῖς ὀρεινή τέ ἐστι καὶ ὀλί-
8 γη ἡ τὰ χρήματα ἔχουσα. ὡς δὲ μᾶλλον ἐπλησίαζον
οἱ ἀμφὶ τὸν Κῦρον τῶν ἄκρων, ὁ Τιγράνης σὺν τῷ*

Κύρῳ πορευόμενος εἶπεν, Ὦ Κῦρε, ἆρ' οἶσθ', ἔφη, ὅτι αὐτοὺς ἡμᾶς αὐτίκα μάλα δεήσει μάχεσθαι; ὡς οἵ γε Ἀρμένιοι οὐ μὴ δέξονται τοὺς πολεμίους. καὶ ὁ Κῦρος εἰπὼν ὅτι εἰδείη τοῦτο, εὐθὺς παρηγγύησε τοῖς Πέρσαις παρασκευάζεσθαι, ὡς αὐτίκα δεῆσον διώκειν, ἐπειδὰν ὑπαγάγωσι τοὺς πολεμίους ὑποφεύγοντες οἱ Ἀρμένιοι ὥστ' ἐγγὺς ἡμῖν γενέσθαι. οὕτω δὴ ἡγοῦντο 9
μὲν οἱ Ἀρμένιοι· τῶν δὲ Χαλδαίων οἱ παρόντες, ὡς ἐπλησίαζον οἱ Ἀρμένιοι, ἀλαλάξαντες ἔθεον, ὥσπερ εἰώθεσαν, εἰς αὐτούς· οἱ δὲ Ἀρμένιοι ὥσπερ εἰώθεσαν, οὐκ ἐδέχοντο. ὡς δὲ διώκοντες οἱ Χαλδαῖοι εἶ- 10
δον ἐναντίους μαχαιροφόρους ἱεμένους ἄνω, οἱ μέν τινες αὐτοῖς πελάσαντες ταχὺ ἀπέθνησκον, οἱ δ' ἔφευγον, οἱ δέ τινες καὶ ἑάλωσαν αὐτῶν, ταχὺ δὲ εἴχετο τὰ ἄκρα. ἐπεὶ δὲ τὰ ἄκρα εἶχον οἱ ἀμφὶ τὸν Κῦρον, καθεώρων τε τῶν Χαλδαίων τὰς οἰκήσεις καὶ ᾐσθάνοντο φεύγοντας αὐτοὺς ἐκ τῶν ἐγγὺς οἰκήσεων. ὁ 11
δὲ Κῦρος, ὡς πάντες οἱ στρατιῶται ὁμοῦ ἐγένοντο, ἀριστοποιεῖσθαι παρήγγειλεν. ἐπεὶ δὲ ἠριστήκεσαν, καταμαθὼν ἔνθα αἱ σκοπαὶ ἦσαν αἱ τῶν Χαλδαίων ἐρυμνόν τε ὂν καὶ ἔνυδρον, εὐθὺς ἐτείχιζε φρούριον· καὶ τὸν Τιγράνην ἐκέλευε πέμπειν ἐπὶ τὸν πατέρα καὶ κελεύειν παραγενέσθαι ἔχοντα ὁπόσοι εἶεν τέκτονές τε καὶ λιθοτόμοι. ἐπὶ μὲν δὴ τὸν Ἀρμένιον ᾤχετο ἄγγελος· ὁ δὲ Κῦρος τοῖς παροῦσιν ἐτείχιζεν.

Ἐν δὲ τούτῳ προσάγουσι τῷ Κύρῳ τοὺς αἰχμα- 12
λώτους δεδεμένους, τοὺς δέ τινας καὶ τετρωμένους ὡς δὲ εἶδεν, εὐθὺς λύειν μὲν ἐκέλευσε τοὺς δεδεμένους, τοὺς δὲ τετρωμένους ἰατροὺς καλέσας θεραπεύειν ἐκέλευσεν· ἔπειτα δὲ ἔλεξε τοῖς Χαλδαίοις ὅτι

ἥκοι οὔτε ἀπολέσαι ἐπιθυμῶν ἐκείνους οὔτε πολεμεῖν
δεόμενος, ἀλλ' εἰρήνην βουλόμενος ποιῆσαι Ἀρμενίοις
καὶ Χαλδαίοις. Πρὶν μὲν οὖν ἔχεσθαι τὰ ἄκρα οἶδ'
ὅτι οὐδὲν ἐδεῖσθε εἰρήνης· τὰ μὲν γὰρ ὑμέτερα ἀσφα-
λῶς εἶχε, τὰ δὲ τῶν Ἀρμενίων ἤγετε καὶ ἐφέρετε·
13 νῦν δὲ ὁρᾶτε δὴ ἐν οἵῳ ἐστέ. ἐγὼ οὖν ἀφίημι ὑμᾶς
οἴκαδε τοὺς εἰλημμένους, καὶ δίδωμι ὑμῖν σὺν τοῖς
ἄλλοις Χαλδαίοις βουλεύσασθαι εἴτε βούλεσθε πολε-
μεῖν ἡμῖν εἴτε φίλοι εἶναι. καὶ ἢν μὲν πόλεμον αἱρῆ-
σθε, μηκέτι ἥκετε δεῦρο ἄνευ ὅπλων, εἰ σωφρονεῖτε·
ἢν δὲ εἰρήνης δοκῆτε δεῖσθαι, ἄνευ ὅπλων ἥκετε· ὡς
δὲ καλῶς ἕξει τὰ ὑμέτερα, ἢν φίλοι γένησθε, ἐμοὶ
14 μελήσει. ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ Χαλδαῖοι, πολλὰ μὲν
ἐπαινέσαντες, πολλὰ δὲ δεξιωσάμενοι τὸν Κῦρον ᾤχον-
το οἴκαδε.

Ὁ δὲ Ἀρμένιος ὡς ἤκουσε τήν τε κλῆσιν τοῦ Κύ-
ρου καὶ τὴν πρᾶξιν, λαβὼν τοὺς τέκτονας καὶ τἆλλα
ὅσων ᾤετο δεῖν, ἧκε πρὸς τὸν Κῦρον ὡς ἐδύνατο τά-
15 χιστα. ἐπεὶ δὲ εἶδε τὸν Κῦρον, ἔλεξεν, Ὦ Κῦρε, ὡς
ὀλίγα δυνάμενοι προορᾶν ἄνθρωποι περὶ τοῦ μέλλον-
τος πολλὰ ἐπιχειροῦμεν πράττειν. νῦν γὰρ δὴ καὶ ἐγὼ
ἐλευθερίαν μὲν μηχανᾶσθαι ἐπιχειρήσας δοῦλος ὡς οὐ-
δεπώποτε ἐγενόμην· ἐπεὶ δ' ἑάλωμεν, σαφῶς ἀπολω-
λέναι νομίσαντες νῦν ἀναφαινόμεθα σεσωσμένοι ὡς
οὐδεπώποτε. οἳ γὰρ οὐδεπώποτε ἐπαύοντο πολλὰ κακὰ
ἡμᾶς ποιοῦντες, νῦν ὁρῶ τούτους ἔχοντας ὥσπερ ἐγὼ
16 ηὐχόμην. καὶ τοῦτο ἐπίστω, ἔφη, ὦ Κῦρε, ὅτι ἐγὼ
ὥστε ἀπελάσαι Χαλδαίους ἀπὸ τούτων τῶν ἄκρων πολ-
λαπλάσια ἂν ἔδωκα χρήματα ὧν σὺ νῦν ἔχεις παρ'
ἐμοῦ· καὶ ἃ ὑπισχνοῦ ποιήσειν ἀγαθὰ ἡμᾶς ὅτ' ἐλάμ-

βανες τὰ χρήματα, ἀποτετέλεσταί σοι ἤδη, ὥστε καὶ προσοφείλοντές σοι ἄλλας χάριτας ἀναπεφήναμεν, ἃς ἡμεῖς γε, εἰ μὴ κακοί ἐσμεν, αἰσχυνοίμεθ' ἂν σοι μὴ ἀποδιδόντες. ὁ μὲν Ἀρμένιος τοσαῦτ' ἔλεξεν. 17

Οἱ δὲ Χαλδαῖοι ἧκον δεόμενοι τοῦ Κύρου εἰρήνην σφίσι ποιῆσαι. καὶ ὁ Κῦρος ἐπήρετο αὐτούς, Ἄλλο τι, ἔφη, ὦ Χαλδαῖοι, ἢ τούτου ἕνεκα εἰρήνης νῦν ἐπιθυμεῖτε ὅτι νομίζετε ἀσφαλέστερον ἂν δύνασθαι ζῆν εἰρήνης γενομένης ἢ πολεμοῦντες, ἐπειδὴ ἡμεῖς τὰ ἄκρα ἔχομεν; ἔφασαν οἱ Χαλδαῖοι. καὶ ὃς Τί δ', 18
ἔφη, εἰ καὶ ἄλλα ὑμῖν ἀγαθὰ προσγένοιτο διὰ τὴν εἰρήνην; Ἔτι ἄν, ἔφασαν, μᾶλλον εὐφραινοίμεθα. Ἄλλο τι οὖν, ἔφη, ἢ διὰ τὸ γῆς σπανίζειν ἀγαθῆς νῦν πένητες νομίζετ' εἶναι; συνέφασαν καὶ τοῦτο. Τί οὖν; ἔφη ὁ Κῦρος, βούλοισθ' ἂν ἀποτελοῦντες ὅσαπερ οἱ ἄλλοι Ἀρμένιοι ἐξεῖναι ὑμῖν τῆς Ἀρμενίας γῆς ἐργάζεσθαι ὁπόσην ἂν θέλητε; ἔφασαν οἱ Χαλδαῖοι, εἰ πιστεύοιμεν μὴ ἀδικήσεσθαι. Τί δέ, σύ, ἔφη, ὦ Ἀρ- 19
μένιε, βούλοιο ἂν σοι τὴν νῦν ἀργὸν οὖσαν γῆν ἐνεργὸν γενέσθαι, εἰ μέλλοιεν τὰ νομιζόμενα παρὰ σοὶ ἀποτελεῖν οἱ ἐργαζόμενοι; ἔφη ὁ Ἀρμένιος πολλοῦ ἂν τοῦτο πρίασθαι· πολὺ γὰρ ἂν αὐξάνεσθαι τὴν πρόσοδον. Τί δ', ὑμεῖς, ἔφη, ὦ Χαλδαῖοι, ἐπεὶ ὄρη ἀγαθὰ 20
ἔχετε, ἐθέλοιτ' ἂν ἐᾶν νέμειν ταῦτα τοὺς Ἀρμενίους, εἰ ὑμῖν μέλλοιεν οἱ νέμοντες τὰ δίκαια ἀποτελεῖν; ἔφασαν οἱ Χαλδαῖοι· πολλὰ γὰρ ἂν ὠφελεῖσθαι οὐδὲν πονοῦντες. Σὺ δέ, ἔφη, ὦ Ἀρμένιε, ἐθέλοις ἂν ταῖς τούτων νομαῖς χρῆσθαι, εἰ μέλλοις μικρὰ ὠφελῶν Χαλδαίους πολὺ πλείω ὠφελήσεσθαι; Καὶ σφόδρα ἄν, ἔφη, εἴπερ οἰοίμην ἀσφαλῶς νέμειν. Οὐκοῦν, ἔφη,

ἀσφαλῶς ἂν νέμοιτε, εἰ τὰ ἄκρα ἔχοιτε σύμμαχα; ἔφη
21 ὁ Ἀρμένιος. Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφασαν οἱ Χαλδαῖοι, οὐκ
ἂν ἡμεῖς ἀσφαλῶς ἐργαζοίμεθα μὴ ὅτι τὴν τούτων,
ἀλλ' οὐδ' ἂν τὴν ἡμετέραν, εἰ οὗτοι τὰ ἄκρα ἔχοιεν.
Εἰ δ' ὑμῖν αὖ, ἔφη, τὰ ἄκρα σύμμαχα εἴη; Οὕτως
ἄν, ἔφασαν, ἡμῖν καλῶς ἔχοι. Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη ὁ
Ἀρμένιος, οὐκ ἂν ἡμῖν αὖ καλῶς ἔχοι, εἰ οὗτοι παρα-
λήψονται πάλιν τὰ ἄκρα ἄλλως τε καὶ τετειχισμένα.
22 καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Οὑτωσὶ τοίνυν, ἔφη, ἐγὼ ποιήσω·
οὐδετέροις ὑμῶν τὰ ἄκρα παραδώσω, ἀλλ' ἡμεῖς φυ-
λάξομεν αὐτά· κἂν ἀδικῶσιν ὑμῶν ὁπότεροι, σὺν τοῖς
ἀδικουμένοις ἡμεῖς ἐσόμεθα.

23 Ὡς δ' ἤκουσαν ταῦτα ἀμφότεροι, ἐπῄνεσαν καὶ
ἔλεγον ὅτι οὕτως ἂν μόνως ἡ εἰρήνη βεβαία γένοιτο.
καὶ ἐπὶ τούτοις ἔδοσαν καὶ ἔλαβον πάντες τὰ πιστά,
καὶ ἐλευθέρους μὲν ἀμφοτέρους ἀπ' ἀλλήλων εἶναι συν-
ετίθεντο, ἐπιγαμίας δ' εἶναι καὶ ἐπεργασίας καὶ ἐπι-
νομίας, καὶ ἐπιμαχίαν δὲ κοινήν, εἴ τις ἀδικοίη ὁπο-
24 τέρους. οὕτω μὲν οὖν τότε διεπράχθη· καὶ νῦν δὲ
ἔτι οὕτω διαμένουσιν αἱ τότε γενόμεναι συνθῆκαι
Χαλδαίοις καὶ τῷ τὴν Ἀρμενίαν ἔχοντι. ἐπεὶ δὲ αἱ
συνθῆκαι ἐγεγένηντο, εὐθὺς συνετείχιζόν τε ἀμφότε-
ροι προθύμως ὡς κοινὸν φρούριον καὶ τἀπιτήδεια συν-
25 εισῆγον. ἐπεὶ δ' ἑσπέρα προσῄει, συνδείπνους ἔλα-
βεν ἀμφοτέρους πρὸς ἑαυτὸν ὡς φίλους ἤδη. συσκη-
νούντων δὲ εἶπέ τις τῶν Χαλδαίων ὅτι τοῖς μὲν ἄλ-
λοις σφῶν πᾶσιν εὐκτὰ ταῦτα εἴη· εἰσὶ δέ τινες τῶν
Χαλδαίων οἳ ληζόμενοι ζῶσι καὶ οὔτ' ἂν ἐπίσταιντο
ἐργάζεσθαι οὔτ' ἂν δύναιντο, εἰθισμένοι ἀπὸ πολέμου
βιοτεύειν· ἀεὶ γὰρ ἐλῄζοντο ἢ ἐμισθοφόρουν. πολλά-

κις μὲν παρὰ τῷ Ἰνδῶν βασιλεῖ, καὶ γάρ, ἔφασαν,
πολύχρυσος ἀνήρ, πολλάκις δὲ καὶ παρ' Ἀστυάγει.
καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, Τί οὖν οὐ καὶ νῦν παρ' ἐμοὶ μι- 26
σθοφοροῦσιν; ἐγὼ γὰρ δώσω ὅσον τις καὶ ἄλλος πλεῖ-
στον δήποτε ἔδωκε. συνέφασαν [οἱ], καὶ πολλούς γε
ἔσεσθαι ἔλεγον τοὺς ἐθελήσοντας.

Καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτω συνωμολογεῖτο. ὁ δὲ Κῦ- 27
ρος ὡς ἤκουσεν ὅτι πολλάκις πρὸς τὸν Ἰνδὸν οἱ Χαλ-
δαῖοι ἐπορεύοντο, ἀναμνησθεὶς ὅτι ἦλθον παρ' αὐτοῦ
κατασκεψόμενοι εἰς Μήδους τὰ αὐτῶν πράγματα καὶ
ᾤχοντο πρὸς τοὺς πολεμίους, ὅπως αὖ καὶ τὰ ἐκείνων
κατίδωσιν, ἐβούλετο μαθεῖν τὸν Ἰνδὸν τὰ ἑαυτῷ πε-
πραγμένα. ἤρξατο οὖν λόγου τοιοῦδε· Ὦ Ἀρμένιε, 28
ἔφη, καὶ ὑμεῖς, ὦ Χαλδαῖοι, εἴπατέ μοι, εἴ τινα ἐγὼ
νῦν τῶν ἐμῶν ἀποστέλλοιμι πρὸς τὸν Ἰνδόν, συμπέμ-
ψαιτ' ἄν μοι τῶν ὑμετέρων οἵτινες αὐτῷ τήν τε
ὁδὸν ἡγοῖντο ἂν καὶ συμπράττοιεν ὥστε γενέσθαι
ἡμῖν παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ ἃ ἐγὼ βούλομαι; ἐγὼ γὰρ χρή-
ματα μὲν προσγενέσθαι ἔτι ἂν βουλοίμην ἡμῖν, ὅπως
ἔχω καὶ μισθὸν ἀφθόνως διδόναι οἷς ἂν δέῃ καὶ τι-
μᾶν καὶ δωρεῖσθαι τῶν συστρατευομένων τοὺς ἀξίους·
τούτων δὴ ἕνεκα βούλομαι ὡς ἀφθονώτατα χρήματα
ἔχειν, δεῖσθαι τούτων νομίζων. τῶν δὲ ὑμετέρων ἡδύ
μοι ἀπέχεσθαι· φίλους γὰρ ὑμᾶς ἤδη νομίζω· παρὰ δὲ
τοῦ Ἰνδοῦ ἡδέως ἂν λάβοιμι, εἰ διδοίη. ὁ οὖν ἄγγε- 29
λος, ᾧ κελεύω ὑμᾶς ἡγεμόνας δοῦναι καὶ συμπράκτο-
ρας γενέσθαι, ἐλθὼν ἐκεῖσε ὧδε λέξει· Ἔπεμψέ με
Κῦρος, ὦ Ἰνδέ, πρὸς σέ· φησὶ δὲ προσδεῖσθαι χρη-
μάτων, προσδεχόμενος ἄλλην στρατιὰν οἴκοθεν ἐκ
Περσῶν· καὶ γὰρ προσδέχομαι, ἔφη· ἢν οὖν αὐτῷ

πέμψῃς ὁπόσα σοι προχωρεῖ, φησίν, ἣν θεὸς ἀγαθὸν
τέλος δῷ αὐτῷ, πειράσεσθαι ποιῆσαι ὥστε σε νομίζειν
30 καλῶς βεβουλεῦσθαι χαρισάμενον αὐτῷ. ταῦτα μὲν ὁ
παρ' ἐμοῦ λέξει. τοῖς δὲ παρ' ὑμῶν ὑμεῖς αὖ ἐπι-
στέλλετε ὅ,τι ὑμῖν σύμφορον δοκεῖ εἶναι. καὶ ἢν μὲν
λάβωμεν, ἔφη, παρ' αὐτοῦ, ἀφθονωτέροις χρησόμεθα·
ἢν δὲ μὴ λάβωμεν, εἰσόμεθα ὅτι οὐδεμίαν αὐτῷ χά-
ριν ὀφείλομεν, ἀλλ' ἐξέσται ἡμῖν ἐκείνου ἕνεκεν πρὸς
31 τὸ ἡμέτερον συμφέρον πάντα τίθεσθαι. ταῦτ' εἶπεν ὁ
Κῦρος, νομίζων τοὺς ἰόντας Ἀρμενίων καὶ Χαλδαίων
τοιαῦτα λέξειν περὶ αὐτοῦ οἷα αὐτὸς ἐπεθύμει πάντας
ἀνθρώπους καὶ λέγειν καὶ ἀκούειν περὶ αὐτοῦ. καὶ
τότε μὲν δή, ὁπότε καλῶς εἶχε, διαλύσαντες τὴν σκη-
νὴν ἀνεπαύοντο.

III. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὅ τε Κῦρος ἔπεμπε τὸν ἄγγελον
ἐπιστείλας ὅσαπερ ἔφη καὶ ὁ Ἀρμένιος καὶ οἱ Χαλδαῖ-
οι συνέπεμπον οὓς ἱκανωτάτους ἐνόμιζον εἶναι καὶ συμ-
πρᾶξαι καὶ εἰπεῖν περὶ Κύρου τὰ προσήκοντα. ἐκ δὲ
τούτου κατασκευάσας ὁ Κῦρος τὸ φρούριον καὶ φύ-
λαξιν ἱκανοῖς καὶ τοῖς ἐπιτηδείοις πᾶσι καὶ ἄρχοντ'
αὐτῶν καταλιπὼν Μῆδον ὃν ᾤετο Κυαξάρῃ ἂν μάλι-
στα χαρίσασθαι, ἀπῄει συλλαβὼν τὸ στράτευμα ὅσον
τε ἦλθεν ἔχων καὶ ὃ παρ' Ἀρμενίων προσέλαβε, καὶ
τοὺς παρὰ Χαλδαίων εἰς τετρακισχιλίους, οἳ ᾤοντο
2 καὶ συμπάντων τῶν ἄλλων κρείττονες εἶναι. ὡς δὲ
κατέβη εἰς τὴν οἰκουμένην, οὐδεὶς ἔμεινεν ἔνδον Ἀρ-
μενίων οὔτ' ἀνὴρ οὔτε γυνή, ἀλλὰ πάντες ὑπήντων
ἡδόμενοι τῇ εἰρήνῃ καὶ φέροντες καὶ ἄγοντες ὅ,τι ἕκα-
στος ἄξιον εἶχε. καὶ ὁ Ἀρμένιος τούτοις οὐκ ἤχθετο,
οὕτως ἂν νομίζων καὶ τὸν Κῦρον μᾶλλον ἥδεσθαι τῇ

ὑπὸ πάντων τιμῇ. τέλος δὲ ὑπήντησε καὶ ἡ γυνὴ τοῦ Ἀρμενίου, τὰς θυγατέρας ἔχουσα καὶ τὸν νεώτερον υἱόν, καὶ σὺν ἄλλοις δώροις τὸ χρυσίον ἐκόμιζεν ὃ πρότερον οὐκ ἤθελε λαβεῖν Κῦρος. καὶ ὁ Κῦρος ἰδὼν 3
εἶπεν, Ὑμεῖς ἐμὲ οὐ ποιήσετε μισθοῦ περιιόντα εὐεργετεῖν, ἀλλὰ σύ, ὦ γύναι, ἔχουσα ταῦτα τὰ χρήματα ἃ φέρεις ἄπιθι, καὶ τῷ μὲν Ἀρμενίῳ μηκέτι δῷς αὐτὰ κατορύξαι, ἔκπεμψον δὲ τὸν υἱὸν ὡς κάλλιστα ἀπ' αὐτῶν κατασκευάσασα ἐπὶ τὴν στρατιάν· ἀπὸ δὲ τῶν λοιπῶν κτῶ καὶ σαυτῇ καὶ τῷ ἀνδρὶ καὶ ταῖς θυγατράσι καὶ τοῖς υἱοῖς ὅ,τι κεκτημένοι καὶ κοσμήσεσθε κάλλιον καὶ ἥδιον τὸν αἰῶνα διάξετε· εἰς δὲ τὴν γῆν, ἔφη, ἀρκείτω τὰ σώματα, ὅταν ἕκαστος τελευτήσῃ, κατακρύπτειν. ὁ μὲν ταῦτ' εἰπὼν παρήλαυνεν· ὁ δ' Ἀρ- 4
μένιος συμπρούπεμπε καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ἄνθρωποι, ἀνακαλοῦντες τὸν εὐεργέτην, τὸν ἄνδρα τὸν ἀγαθόν· καὶ τοῦτ' ἐποίουν, ἕως ἐκ τῆς χώρας ἀπῆν. συναπέστειλε δ' αὐτῷ ὁ Ἀρμένιος καὶ στρατιὰν πλείονα, ὡς εἰρήνης οἴκοι οὔσης. οὕτω δ' ὁ Κῦρος ἀπῄει κεχρη- 5
ματισμένος οὐχ ἃ ἔλαβε μόνον χρήματα, ἀλλὰ πολὺ πλείονα τούτων ἡτοιμασμένος διὰ τὸν τρόπον, ὥστε λαμβάνειν ὁπότε δέοιτο. καὶ τότε μὲν ἐστρατοπεδεύσατο ἐν τοῖς μεθορίοις. τῇ δ' ὑστεραίᾳ τὸ μὲν στράτευμα καὶ τὰ χρήματα ἔπεμψε πρὸς Κυαξάρην· ὁ δὲ πλησίον ἦν, ὥσπερ ἔφησεν· αὐτὸς δὲ σὺν Τιγράνῃ καὶ Περσῶν τοῖς ἀρίστοις ἐθήρα ὅπουπερ ἐπιτυγχάνοιεν θηρίοις καὶ ηὐφραίνετο.

Ἐπεὶ δ' ἀφίκετο εἰς Μήδους, τῶν χρημάτων ἔδω- 6
κε τοῖς αὑτοῦ ταξιάρχοις ὅσα ἐδόκει ἑκάστῳ ἱκανὰ εἶναι, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι ἔχοιεν τιμᾶν, εἴ τινας ἄγαιντο

τῶν ὑφ' ἑαυτούς· ἐνόμιζε γάρ, εἰ ἕκαστος τὸ μέρος
ἀξιέπαινον ποιήσειε, τὸ ὅλον αὐτῷ καλῶς ἔχειν. καὶ
αὐτὸς δὲ ὅ,τι που καλὸν ἴδοι ἂν εἰς στρατιάν, ταῦτα
κτώμενος διεδωρεῖτο τοῖς ἀεὶ ἀξιωτάτοις, νομίζων ὅ,τι
καλὸν κἀγαθὸν ἔχοι τὸ στράτευμα, τούτοις ἅπασιν αὐ-
7 τὸς κεκοσμῆσθαι. ἡνίκα δὲ αὐτοῖς διεδίδου ὧν ἔλα-
βεν, ἔλεξεν ὧδέ πως εἰς τὸ μέσον τῶν ταξιάρχων καὶ
λοχαγῶν καὶ πάντων ὅσους ἐτίμα. Ἄνδρες φίλοι, δο-
κεῖ ἡμῖν εὐφροσύνη τις νῦν παρεῖναι, καὶ ὅτι εὐπο-
ρία τις προσγεγένηται καὶ ὅτι ἔχομεν ἀφ' ὧν τιμᾶν
ἕξομεν οὓς ἂν βουλώμεθα καὶ τιμᾶσθαι ὡς ἂν ἕκα-
8 στος ἄξιος ᾖ. πάντως δὴ ἀναμιμνησκώμεθα τὰ ποῖ'
ἄττ' ἔργα τούτων τῶν ἀγαθῶν ἐστιν αἴτια· σκοπού-
μενοι γὰρ εὑρήσετε τό τε ἀγρυπνῆσαι ὅπου ἔδει καὶ
τὸ πονῆσαι καὶ τὸ σπεῦσαι καὶ τὸ μὴ εἶξαι τοῖς πο-
λεμίοις. οὕτως οὖν χρὴ καὶ τὸ λοιπὸν ἄνδρας ἀγα-
θοὺς εἶναι, γιγνώσκοντας ὅτι τὰς μεγάλας ἡδονὰς καὶ
τἀγαθὰ τὰ μεγάλα ἡ πειθὼ καὶ ἡ καρτερία καὶ οἱ ἐν
τῷ καιρῷ πόνοι καὶ κίνδυνοι παρέχονται.

9 Κατανοῶν δὲ ὁ Κῦρος ὡς εὖ μὲν αὐτῷ εἶχον τὰ
σώματα οἱ στρατιῶται πρὸς τὸ δύνασθαι στρατιωτι-
κοὺς πόνους φέρειν, εὖ δὲ τὰς ψυχὰς πρὸς τὸ κατα-
φρονεῖν τῶν πολεμίων, ἐπιστήμονες δ' ἦσαν τὰ προσ-
ήκοντα τῇ ἑαυτῶν ἕκαστοι ὁπλίσει, καὶ πρὸς τὸ πεί-
θεσθαι δὲ τοῖς ἄρχουσιν ἑώρα πάντας εὖ παρεσκευα-
σμένους, ἐκ τούτων οὖν ἐπεθύμει τι ἤδη τῶν πρὸς
τοὺς πολεμίους πράττειν, γιγνώσκων ὅτι ἐν τῷ μέλ-
λειν πολλάκις τοῖς ἄρχουσι καὶ τῆς καλῆς παρασκευῆς
10 ἀλλοιοῦταί τι. ἔτι δ' ὁρῶν ὅτι φιλοτίμως ἔχοντες, ἐν
οἷς ἀντηγωνίζοντο, πολλοὶ καὶ ἐπιφθόνως εἶχον πρὸς

ἀλλήλους τῶν στρατιωτῶν, καὶ τούτων ἕνεκα ἐξάγειν αὐτοὺς ἐβούλετο εἰς τὴν πολεμίαν ὡς τάχιστα, εἰδὼς ὅτι οἱ κοινοὶ κίνδυνοι φιλοφρόνως ποιοῦσιν ἔχειν τοὺς συμμάχους πρὸς ἀλλήλους, καὶ οὐκέτι ἐν τούτῳ οὔτε τοῖς ἐν ὅπλοις κοσμουμένοις φθονοῦσιν οὔτε τοῖς δόξης ἐφιεμένοις, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐπαινοῦσι καὶ ἀσπάζονται οἱ τοιοῦτοι τοὺς ὁμοίους, νομίζοντες συνεργοὺς αὐτοὺς τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ εἶναι. οὕτω δὴ πρῶτον 11
μὲν ἐξώπλισε τὴν στρατιὰν καὶ κατέταξεν ὡς ἐδύνατο κάλλιστά τε καὶ ἄριστα, ἔπειτα δὲ συνεκάλεσε μυριάρχους καὶ χιλιάρχους καὶ ταξιάρχους καὶ λοχαγούς. οὗτοι γὰρ ἀπολελυμένοι ἦσαν τοῦ καταλέγεσθαι ἐν τοῖς τακτικοῖς ἀριθμοῖς, καὶ ὁπότε δέοι ἢ ὑπακούειν τῷ στρατηγῷ ἢ παραγγέλλειν τι, οὐδ᾽ ὡς οὐδὲν ἄναρχον κατελείπετο, ἀλλὰ δωδεκαδάρχοις καὶ ἑξαδάρχοις πάντα τὰ καταλειπόμενα διεκοσμεῖτο. ἐπεὶ δὲ συνῆλ- 12
θον οἱ ἐπικαίριοι, παράγων αὐτοὺς ἐπεδείκνυ τε αὐτοῖς τὰ καλῶς ἔχοντα καὶ ἐδίδασκεν ᾗ ἕκαστον ἰσχυρὸν ἦν τῶν συμμαχικῶν. ἐπεὶ δὲ κἀκείνους ἐποίησεν ἐρωτικῶς ἔχειν τοῦ ἤδη ποιεῖν τι, εἶπεν αὐτοῖς νῦν μὲν ἀπιέναι ἐπὶ τὰς τάξεις καὶ διδάσκειν ἕκαστον τοὺς ἑαυτοῦ ἅπερ αὐτὸς ἐκείνους, καὶ πειρᾶσθαι αὐτοὺς ἐπιθυμίαν ἐμβαλεῖν πᾶσι τοῦ στρατεύεσθαι, ὅπως εὐθυμότατα πάντες ἐξορμῷντο, πρῲ δὲ παρεῖναι ἐπὶ τὰς Κυαξάρου θύρας. τότε μὲν δὴ ἀπιόντες οὕτω 13
πάντες ἐποίουν. τῇ δ᾽ ὑστεραίᾳ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ παρῆσαν οἱ ἐπικαίριοι ἐπὶ θύραις. σὺν τούτοις οὖν ὁ Κῦρος εἰσελθὼν πρὸς τὸν Κυαξάρην ἤρχετο λόγου τοιοῦδε.

Οἶδα μέν, ἔφη, ὦ Κυαξάρη, ὅτι ἃ μέλλω λέγειν

σοὶ πάλαι δοκεῖ οὐδὲν ἧττον ἢ ἡμῖν· ἀλλ' ἴσως αἰσ-
χύνει λέγειν αὐτά, μὴ δοκῇς ἀχθόμενος ὅτι τρέφεις
14 ἡμᾶς ἐξόδου μεμνῆσθαι. ἐπεὶ οὖν σὺ σιωπᾷς, ἐγὼ
λέξω καὶ ὑπὲρ σοῦ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν. ἡμῖν γὰρ δοκεῖ
πᾶσιν, ἐπείπερ παρεσκευάσμεθα, μὴ ἐπειδὰν ἐμβάλω-
σιν οἱ πολέμιοι εἰς τὴν σὴν χώραν, τότε μάχεσθαι,
μηδ' ἐν τῇ φιλίᾳ καθημένους ἡμᾶς ὑπομένειν, ἀλλ'
15 ἰέναι ὡς τάχιστα εἰς τὴν πολεμίαν. νῦν μὲν γὰρ ἐν
τῇ σῇ χώρᾳ ὄντες πολλὰ τῶν σῶν σινόμεθα ἄκοντες·
ἢν δ' εἰς τὴν πολεμίαν ἴωμεν, τὰ ἐκείνων κακῶς ποι-
16 ήσομεν ἡδόμενοι. ἔπειτα νῦν μὲν σὺ ἡμᾶς τρέφεις
πολλὰ δαπανῶν, ἢν δ' ἐκστρατευσώμεθα, θρεψόμεθα
17 ἐκ τῆς πολεμίας. ἔτι δὲ εἰ μὲν μείζων τις ἡμῖν ὁ κίν-
δυνος ἔμελλεν εἶναι ἐκεῖ ἢ ἐνθάδε, ἴσως τὸ ἀσφα-
λέστατον ἦν αἱρετέον. νῦν δὲ ἴσοι μὲν ἐκεῖνοι ἔσον-
ται, ἤν τε ἐνθάδε ὑπομένωμεν ἤν τε εἰς τὴν ἐκείνων
ἰόντες ὑπαντῶμεν αὐτοῖς· ἴσοι δὲ ἡμεῖς ὄντες μαχού-
μεθα, ἤν τε ἐνθάδε ἐπιόντας αὐτοὺς δεχώμεθα ἤν τε
18 ἐπ' ἐκείνους ἰόντες τὴν μάχην συνάπτωμεν. πολὺ μέν-
τοι ἡμεῖς βελτίοσι καὶ ἐρρωμενεστέραις ταῖς ψυχαῖς
τῶν στρατιωτῶν χρησόμεθα, ἢν ἴωμεν ἐπὶ τοὺς ἐχ-
θροὺς καὶ μὴ ἄκοντες ὁρᾶν δοκῶμεν τοὺς πολεμίους·
πολὺ δὲ κἀκεῖνοι μᾶλλον ἡμᾶς φοβήσονται, ὅταν ἀκού-
σωσιν ὅτι οὐ φοβούμενοι πτήσσομεν αὐτοὺς οἴκοι κα-
θήμενοι, ἀλλ' ἐπεὶ αἰσθανόμεθα προσιόντας, ἀπαντῶ-
μέν τε αὐτοῖς, ἵν' ὡς τάχιστα συμμίξωμεν, καὶ οὐκ
ἀναμένομεν ἕως ἂν ἡ ἡμετέρα χώρα κακῶται, ἀλλὰ
19 φθάνοντες ἤδη δῃοῦμεν τὴν ἐκείνων γῆν. καίτοι, ἔφη,
εἴ τι ἐκείνους μὲν φοβερωτέρους ποιήσομεν, ἡμᾶς δ'
αὐτοὺς θαρραλεωτέρους, πολὺ τοῦτο ἡμῖν ἐγὼ πλεο-

νέκτημα νομίζω, καὶ τὸν κίνδυνον οὕτως ἡμῖν μὲν
ἐλάττω λογίζομαι, τοῖς δὲ πολεμίοις μείζω. πολὺ γὰρ
μᾶλλον, καὶ ὁ πατὴρ ἀεὶ λέγει καὶ σὺ φῄς, καὶ οἱ
ἄλλοι δὲ πάντες ὁμολογοῦσιν ὡς αἱ μάχαι κρίνονται
μᾶλλον ταῖς ψυχαῖς ἢ ταῖς τῶν σωμάτων ῥώμαις. ὁ 20
μὲν οὕτως εἶπε· Κυαξάρης δὲ ἀπεκρίνατο, Ἀλλ' ὅπως
μέν, ὦ Κῦρε καὶ οἱ ἄλλοι Πέρσαι, ἐγὼ ἄχθομαι ὑμᾶς
τρέφων μηδ' ὑπονοεῖτε· τό γε μέντοι ἰέναι εἰς τὴν
πολεμίαν ἤδη καὶ ἐμοὶ δοκεῖ βέλτιον εἶναι πρὸς πάν-
τα. Ἐπεὶ τοίνυν, ἔφη ὁ Κῦρος, ὁμογνωμονοῦμεν,
συσκευαζώμεθα καὶ ἢν τὰ τῶν θεῶν ἡμῖν θᾶττον συγ-
καταινῇ, ἐξίωμεν ὡς τάχιστα.

Ἐκ τούτου τοῖς μὲν στρατιώταις εἶπον συσκευά- 21
ζεσθαι· ὁ δὲ Κῦρος ἔθυε πρῶτον μὲν Διὶ βασιλεῖ,
ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς, οὓς ᾐτεῖτο ἵλεως καὶ
εὐμενεῖς ὄντας ἡγεμόνας γενέσθαι τῇ στρατιᾷ καὶ πα-
ραστάτας ἀγαθοὺς καὶ συμμάχους καὶ συμβούλους τῶν
ἀγαθῶν. συμπαρεκάλει δὲ καὶ ἥρωας γῆς Μηδίας οἰ- 22
κήτορας καὶ κηδεμόνας. ἐπεὶ δ' ἐκαλλιέρησέ τε καὶ
ἀθρόον ἦν αὐτῷ τὸ στράτευμα πρὸς τοῖς ὁρίοις, τότε
δὴ οἰωνοῖς χρησάμενος αἰσίοις ἐνέβαλεν εἰς τὴν πολε-
μίαν. ἐπεὶ δὲ τάχιστα διέβη τὰ ὅρια, ἐκεῖ αὖ καὶ Γῆν
ἱλάσκετο χοαῖς καὶ θεοὺς θυσίαις καὶ ἥρωας Ἀσσυρίας
οἰκήτορας ηὐμενίζετο. ταῦτα δὲ ποιήσας αὖθις Διὶ
πατρῴῳ ἔθυε, καὶ εἴ τις ἄλλος θεῶν ἀνεφαίνετο, οὐ-
δενὸς ἠμέλει.

Ἐπεὶ δὲ καλῶς ταῦτα εἶχεν, εὐθὺς τοὺς μὲν πε- 23
ζοὺς προαγαγόντες οὐ πολλὴν ὁδὸν ἐστρατοπεδεύοντο,
τοῖς δ' ἵπποις καταδρομὴν ποιησάμενοι περιεβάλοντο
πολλὴν καὶ παντοίαν λείαν. καὶ τὸ λοιπὸν δὲ μετα-

στρατοπεδευόμενοι καὶ ἔχοντες ἄφθονα τἀπιτήδεια καὶ
24 δῃοῦντες τὴν χώραν ἀνέμενον τοὺς πολεμίους. ἡνίκα
δὲ προσιόντες ἐλέγοντο οὐκέτι δέχ' ἡμερῶν ὁδὸν ἀπ-
έχειν, τότε δὴ ὁ Κῦρος λέγει, Ὦ Κυαξάρη, ὥρα δὴ
ἀπαντᾶν καὶ μήτε τοῖς πολεμίοις δοκεῖν μήτε τοῖς
ἡμετέροις φοβουμένους μὴ ἀντιπροσιέναι, ἀλλὰ δῆλοι
25 ὦμεν ὅτι οὐκ ἄκοντες μαχούμεθα. ἐπεὶ δὲ ταῦτα συν-
έδοξε τῷ Κυαξάρῃ, οὕτω δὴ συντεταγμένοι προῆσαν
τοσοῦτον καθ' ἡμέραν ὅσον ἐδόκει αὐτοῖς καλῶς ἔχειν.
καὶ δεῖπνον μὲν ἀεὶ κατὰ φῶς ἐποιοῦντο, πυρὰ δὲ
νύκτωρ οὐκ ἔκαον ἐν τῷ στρατοπέδῳ· ἔμπροσθεν μέν-
τοι τοῦ στρατοπέδου ἔκαον, ὅπως ὁρῷεν μὲν εἴ τινες
νυκτὸς προσίοιεν διὰ τὸ πῦρ, μὴ ὁρῷντο δ' ὑπὸ τῶν
προσιόντων. πολλάκις δὲ καὶ ὄπισθεν τοῦ στρατοπέ-
δου ἐπυρπόλουν ἀπάτης ἕνεκα τῶν πολεμίων. ὥστ'
ἔστιν ὅτε καὶ κατάσκοποι ἐνέπιπτον εἰς τὰς προφυλα-
κὰς αὐτῶν, διὰ τὸ ὄπισθεν τὰ πυρὰ εἶναι ἔτι πρόσω
τοῦ στρατοπέδου οἰόμενοι εἶναι.

26 Οἱ μὲν οὖν Ἀσσύριοι καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς, ἐπεὶ
ἤδη ἐγγὺς ἀλλήλων τὰ στρατεύματα ἐγίγνετο, τάφρον
περιεβάλοντο, ὅπερ καὶ νῦν ἔτι ποιοῦσιν οἱ βάρβαροι
βασιλεῖς, ὅπου ἂν στρατοπεδεύωνται, τάφρον περιβάλ-
λονται εὐπετῶς διὰ τὴν πολυχειρίαν· ἴσασι γὰρ ὅτι
ἱππικὸν στράτευμα ἐν νυκτὶ ταραχῶδές ἐστι καὶ δύσ-
27 χρηστον ἄλλως τε καὶ βάρβαρον. πεποδισμένους γὰρ
ἔχουσι τοὺς ἵππους ἐπὶ ταῖς φάτναις, καὶ εἴ τις ἐπ'
αὐτοὺς ἴοι, ἔργον μὲν νυκτὸς λῦσαι ἵππους, ἔργον δὲ
χαλινῶσαι, ἔργον δ' ἐπισάξαι, ἔργον δὲ θωρακίσα-
σθαι, ἀναβάντας δ' ἐφ' ἵππων ἐλάσαι διὰ στρατοπέ-
δου παντάπασιν ἀδύνατον. τούτων δὴ ἕνεκα πάντων

καὶ οἱ ἄλλοι καὶ ἐκεῖνοι τὰ ἐρύματα περιβάλλονται,
καὶ ἅμα αὐτοῖς δοκεῖ τὸ ἐν ἐχυρῷ εἶναι ἐξουσίαν παρ-
έχειν ὅταν βούλωνται μάχεσθαι. τοιαῦτα μὲν δὴ ποι- 28
οῦντες ἐγγὺς ἀλλήλων ἐγίγνοντο. ἐπεὶ δὲ προσιόντες
ἀπεῖχον ὅσον παρασάγγην, οἱ μὲν Ἀσσύριοι οὕτως
ἐστρατοπεδεύοντο ὥσπερ εἴρηται, ἐν περιτεταφρευμένῳ
μὲν καταφανεῖ δέ, ὁ δὲ Κῦρος ὡς ἐδύνατο ἐν ἀφα-
νεστάτῳ, κώμας τε καὶ γηλόφους ἐπίπροσθεν ποιησά-
μενος, νομίζων πάντα τὰ πολέμια ἐξαίφνης ὁρώμενα
φοβερώτερα τοῖς ἐναντίοις εἶναι. καὶ ἐκείνην μὲν τὴν
νύκτα ὥσπερ ἔπρεπε προφυλακὰς ποιησάμενοι ἑκάτεροι
ἐκοιμήθησαν.

Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ μὲν Ἀσσύριος καὶ ὁ Κροῖσος 29
καὶ οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες ἀνέπαυον τὰ στρατεύματα ἐν
τῷ ἐχυρῷ· Κῦρος δὲ καὶ Κυαξάρης συνταξάμενοι πε-
ριέμενον, ὡς εἰ προσίοιεν οἱ πολέμιοι, μαχούμενοι.
ὡς δὲ δῆλον ἐγένετο ὅτι οὐκ ἐξίοιεν οἱ πολέμιοι ἐκ
τοῦ ἐρύματος οὐδὲ μάχην ποιήσοιντο ἐν ταύτῃ τῇ
ἡμέρα, ὁ μὲν Κυαξάρης καλέσας τὸν Κῦρον καὶ τῶν
ἄλλων τοὺς ἐπικαιρίους ἔλεξε τοιάδε· Δοκεῖ μοι, ἔφη, 30
ὦ ἄνδρες, ὥσπερ τυγχάνομεν συντεταγμένοι οὕτως
ἰέναι πρὸς τὸ ἔρυμα τῶν ἀνδρῶν καὶ δηλοῦν ὅτι θέλο-
μεν μάχεσθαι. οὕτω γάρ, ἔφη, ἐὰν μὴ ἀντεπεξίωσιν
ἐκεῖνοι, οἱ μὲν ἡμέτεροι μᾶλλον θαρρήσαντες ἀπίασιν,
οἱ πολέμιοι δὲ τὴν τόλμαν ἰδόντες ἡμῶν μᾶλλον φο-
βήσονται. τούτῳ μὲν οὕτως ἐδόκει. ὁ δὲ Κῦρος, Μη- 31
δαμῶς, ἔφη, πρὸς τῶν θεῶν, ὦ Κυαξάρη, οὕτω ποι-
ήσωμεν. εἰ γὰρ ἤδη ἐκφανέντες πορευσόμεθα, ὡς σὺ
κελεύεις, νῦν τε προσιόντας ἡμᾶς οἱ πολέμιοι θεάσο-
νται οὐδὲν φοβούμενοι, εἰδότες ὅτι ἐν ἀσφαλεῖ εἰσι

τοῦ μηδὲν παθεῖν, ἐπειδάν τε μηδὲν ποιήσαντες ἀπ-
ίωμεν, πάλιν καθορῶντες ἡμῶν τὸ πλῆθος πολὺ ἐν-
δεέστερον τοῦ ἑαυτῶν καταφρονήσουσι, καὶ αὔριον
32 ἐξίασι πολὺ ἐρρωμενεστέραις ταῖς γνώμαις. νῦν δ',
ἔφη, εἰδότες μὲν ὅτι πάρεσμεν, οὐχ ὁρῶντες δὲ ἡμᾶς,
εὖ τοῦτο ἐπίστω, οὐ καταφρονοῦσιν, ἀλλὰ φροντίζουσι
τί ποτε τοῦτ' ἔστι, καὶ διαλεγόμενοι περὶ ἡμῶν ἐγῷδ'
ὅτι οὐδὲν παύονται. ὅταν δ' ἐξίωσι, τότε δεῖ αὐτοῖς
ἅμα φανερούς τε ἡμᾶς γενέσθαι καὶ ἰέναι εὐθὺς ὁμό-
33 σε, εἰληφότας αὐτοὺς ἔνθα πάλαι ἐβουλόμεθα. λέξαν-
τος δ' οὕτω Κύρου συνέδοξε ταῦτα καὶ Κυαξάρῃ καὶ
τοῖς ἄλλοις. καὶ τότε μὲν δειπνοποιησάμενοι καὶ φυ-
λακὰς καταστησάμενοι καὶ πυρὰ πολλὰ πρὸς τῶν φυ-
34 λακῶν καύσαντες ἐκοιμήθησαν. τῇ δ' ὑστεραίᾳ πρῴ
Κῦρος μὲν ἐστεφανωμένος ἔθυε, παρήγγειλε δὲ καὶ
τοῖς ἄλλοις ὁμοτίμοις ἐστεφανωμένοις πρὸς τὰ ἱερὰ
παρεῖναι. ἐπεὶ δὲ τέλος εἶχεν ἡ θυσία, συγκαλέσας
αὐτοὺς ἔλεξεν, Ἄνδρες, οἱ μὲν θεοί, ὡς οἵ τε μάν-
τεις φασὶ καὶ ἐμοὶ συνδοκεῖ, μάχην τ' ἔσεσθαι προ-
αγγέλλουσι καὶ νίκην διδόασι καὶ σωτηρίαν ὑπισχνοῦ-
35 νται ἐν τοῖς ἱεροῖς. ἐγὼ δὲ ὑμῖν μὲν παραινῶν ποί-
ους τινὰς χρὴ εἶναι ἐν τῷ τοιῷδε κἂν αἰσχυνοίμην
ἄν· οἶδα γὰρ ὑμᾶς ταῦτα ἐπισταμένους καὶ μεμελετη-
κότας καὶ ἀκούοντας διὰ τέλους [οἷάπερ ἐγώ], ὥστε
κἂν ἄλλους εἰκότως ἂν διδάσκοιτε. τάδε δὲ εἰ μὴ
36 τυγχάνετε κατανενοηκότες, ἀκούσατε· οὓς γὰρ νεωστὶ
συμμάχους τε ἔχομεν καὶ πειρώμεθα ἡμῖν αὐτοῖς ὁμοί-
ους ποιεῖν, τούτους δὲ ἡμᾶς δεῖ ὑπομιμνήσκειν ἐφ'
οἷς τε ἐτρεφόμεθα ὑπὸ Κυαξάρου, ἅ τε ἠσκοῦμεν,
ἐφ' ἅ τε αὐτοὺς παρακεκλήκαμεν, ὧν τε ἄσμενοι ἀντ-

αγωνισταὶ ἔφασαν ἡμῖν ἔσεσθαι. καὶ τοῦτο δ' αὐ- 37
τοὺς ὑπομιμνήσκετε ὅτι ἥδε ἡ ἡμέρα δείξει ὧν ἕκα-
στός ἐστιν ἄξιος. ὧν γὰρ ἂν ὀψιμαθεῖς ἄνθρωποι γέ-
νωνται, οὐδὲν θαυμαστὸν εἴ τινες αὐτῶν καὶ τοῦ
ὑπομιμνήσκοντος δέοιντο, ἀλλ' ἀγαπητὸν εἰ καὶ ἐξ
ὑποβολῆς δύναιντο ἄνδρες ἀγαθοὶ εἶναι. καὶ ταῦτα 38
μέντοι πράττοντες ἅμα καὶ ὑμῶν αὐτῶν πεῖραν λή-
ψεσθε. ὁ μὲν γὰρ δυνάμενος ἐν τῷ τοιῷδε καὶ ἄλλους
βελτίους ποιεῖν εἰκότως ἂν ἤδη καὶ ἑαυτῷ συνειδείη
τελέως ἀγαθὸς ἀνὴρ ὤν, ὁ δὲ τὴν τούτων ὑπόμνησιν
αὐτὸς μόνος ἔχων καὶ τοῦτ' ἀγαπῶν, εἰκότως ἂν ἡμι-
τελῆ αὐτὸν νομίζοι. τούτου δ' ἕνεκα οὐκ ἐγώ, ἔφη, 39
αὐτοῖς λέγω, ἀλλ' ὑμᾶς κελεύω λέγειν, ἵνα καὶ ἀρέ-
σκειν ὑμῖν πειρῶνται· ὑμεῖς γὰρ καὶ πλησιάζετε αὐ-
τοῖς ἕκαστος τῷ ἑαυτοῦ μέρει. εὖ δ' ἐπίστασθε ὡς
ἢν θαρροῦντας τούτοις ὑμᾶς αὐτοὺς ἐπιδεικνύητε, καὶ
τούτους καὶ ἄλλους πολλοὺς οὐ λόγῳ ἀλλ' ἔργῳ θαρ-
ρεῖν διδάξετε. τέλος εἶπεν ἀπιόντας ἀριστᾶν ἐστεφα- 40
νωμένους καὶ σπονδὰς ποιησαμένους ἥκειν εἰς τὰς
τάξεις αὐτοῖς στεφάνοις. ἐπεὶ δ' ἀπῆλθον, αὖθις τοὺς
οὐραγοὺς προσεκάλεσε, καὶ τούτοις τοιάδε ἐνετέλλετο.

Ἄνδρες Πέρσαι, ὑμεῖς καὶ τῶν ὁμοτίμων γεγό- 41
νατε καὶ ἐπιλελεγμένοι ἐστέ, οἳ δοκεῖτε τὰ μὲν ἄλλα
τοῖς κρατίστοις ὅμοιοι εἶναι, τῇ δ' ἡλικίᾳ καὶ φρονι-
μώτεροι. καὶ τοίνυν χώραν ἔχετε οὐδὲν ἧττον ἔντι-
μον τῶν πρωτοστατῶν· ὑμεῖς γὰρ ὄπισθεν ὄντες τούς
τ' ἀγαθοὺς ἂν ἐφορῶντες καὶ ἐπικελεύοντες αὐτοῖς ἔτι
κρείττους ποιοῖτε, καὶ εἴ τις μαλακίζοιτο, καὶ τοῦτον
ὁρῶντες οὐκ ἂν ἐπιτρέποιτε αὐτῷ. συμφέρει δ' ὑμῖν, 42
εἴπερ τῳ καὶ ἄλλῳ, τὸ νικᾶν καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν καὶ

διὰ τὸ βάρος τῆς στολῆς. ἢν δ' ἄρα ὑμᾶς καὶ οἱ ἔμπροσθεν ἀνακαλοῦντες ἕπεσθαι παρεγγυῶσιν, ὑπακούετε αὐτοῖς, καὶ ὅπως μηδ' ἐν τούτῳ αὐτῶν ἡττηθήσεσθε, ἀντιπαρακελευόμενοι αὐτοῖς θᾶττον ἡγεῖσθαι ἐπὶ τοὺς πολεμίους. καὶ ἀπιόντες, ἔφη, ἀριστήσαντες καὶ ὑμεῖς ἥκετε σὺν τοῖς ἄλλοις ἐστεφανωμένοι εἰς
43 τὰς τάξεις. οἱ μὲν δὴ ἀμφὶ Κῦρον ἐν τούτοις ἦσαν· οἱ δὲ Ἀσσύριοι καὶ δὴ ἠριστηκότες ἐξῇσάν τε θρασέως καὶ παρετάττοντο ἐρρωμένως. παρέταττε δὲ αὐτοὺς αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἐφ' ἅρματος παρελαύνων καὶ τοιάδε παρεκελεύετο.

44 Ἄνδρες Ἀσσύριοι, νῦν δεῖ ἄνδρας ἀγαθοὺς εἶναι· νῦν γὰρ ὑπὲρ ψυχῶν τῶν ὑμετέρων ἀγὼν καὶ ὑπὲρ γῆς ἐν ᾗ ἔφυτε καὶ οἴκων ἐν οἷς ἐτράφητε, καὶ ὑπὲρ γυναικῶν τε καὶ τέκνων καὶ περὶ πάντων ὧν πέπασθε ἀγαθῶν. νικήσαντες μὲν γὰρ ἁπάντων τούτων ὑμεῖς ὥσπερ πρόσθεν κύριοι ἔσεσθε· εἰ δ' ἡττηθήσεσθε, εὖ
45 ἴστε ὅτι παραδώσετε ταῦτα πάντα τοῖς πολεμίοις. ἅτε οὖν νίκης ἐρῶντες μένοντες μάχεσθε. μῶρον γὰρ τὸ κρατεῖν βουλομένους τὰ τυφλὰ τοῦ σώματος καὶ ἄοπλα καὶ ἄχειρα ταῦτα ἐναντία τάττειν τοῖς πολεμίοις φεύγοντας· μῶρος δὲ καὶ εἴ τις ζῆν βουλόμενος φεύγειν ἐπιχειροίη, εἰδὼς ὅτι οἱ μὲν νικῶντες σώζονται, οἱ δὲ φεύγοντες ἀποθνήσκουσι μᾶλλον τῶν μενόντων· μῶρος δὲ καὶ εἴ τις χρημάτων ἐπιθυμῶν ἧτταν προσίεται. τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὅτι οἱ μὲν νικῶντες τά τε ἑαυτῶν σώζουσι καὶ τὰ τῶν ἡττωμένων προσλαμβάνουσιν, οἱ δὲ ἡττώμενοι ἅμα ἑαυτούς τε καὶ τὰ ἑαυτῶν πάν-
46 τα ἀποβάλλουσιν; ὁ μὲν δὴ Ἀσσύριος ἐν τούτοις ἦν.

Ὁ δὲ Κυαξάρης πέμπων πρὸς τὸν Κῦρον ἔλεγεν

ὅτι ἤδη καιρὸς εἴη ἄγειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους· εἰ γὰρ νῦν, ἔφη, ἔτι ὀλίγοι εἰσὶν οἱ ἔξω τοῦ ἐρύματος, ἐν ᾧ ἂν προσίωμεν πολλοὶ ἔσονται· μὴ οὖν ἀναμείνωμεν ἕως ἂν πλείους ἡμῶν γένωνται. ἀλλ' ἴωμεν ἕως ἔτι οἰόμεθα εὐπετῶς ἂν αὐτῶν κρατῆσαι. ὁ δ' αὖ Κῦρος 47
ἀπεκρίνατο, Ὦ Κυαξάρη, εἰ μὴ ὑπὲρ ἥμισυ αὐτῶν ἔσονται οἱ ἡττηθέντες, εὖ ἴσθι ὅτι ἡμᾶς μὲν ἐροῦσι φοβουμένους τὸ πλῆθος τοῖς ὀλίγοις ἐπιχειρῆσαι, αὐτοὶ δὲ οὐ νομιοῦσιν ἡττῆσθαι, ἀλλ' ἄλλης σοι μάχης δεήσει, ἐν ᾗ ἄμεινον ἂν ἴσως βουλεύσαιντο ἢ νῦν βεβούλευνται, παραδόντες ἑαυτοὺς ἡμῖν ταμιεύεσθαι ὥσθ' ὁπόσοις ἂν βουλώμεθα αὐτῶν μάχεσθαι. οἱ μὲν 48
δὴ ἄγγελοι ταῦτ' ἀκούσαντες ᾤχοντο.

Ἐν τούτῳ δὲ ἧκε Χρυσάντας ὁ Πέρσης καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν ὁμοτίμων αὐτομόλους ἄγοντες. καὶ ὁ Κῦρος ὥσπερ εἰκὸς ἠρώτα τοὺς αὐτομόλους τὰ ἐκ τῶν πολεμίων. οἱ δ' ἔλεγον ὅτι ἐξίοιέν τε ἤδη σὺν τοῖς ὅπλοις καὶ παρατάττοι αὐτοὺς αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἔξω ὢν καὶ παρακελεύοιτο μὲν δὴ τοῖς ἀεὶ ἔξω οὖσι πολλά τε καὶ ἰσχυρά, ὡς ἔφασαν λέγειν τοὺς ἀκούοντας. ἔνθα δὴ ὁ Χρυσάντας εἶπε, Τί δ', ἔφη, ὦ Κῦρε, εἰ 49
καὶ σὺ συγκαλέσας ἕως ἔτι ἔξεστι παρακελεύσαιο, εἰ ἄρα τι καὶ σὺ ἀμείνους ποιήσαις τοὺς στρατιώτας; καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ὦ Χρυσάντα, μηδέν σε λυπούντων 50
αἱ τοῦ Ἀσσυρίου παρακελεύσεις· οὐδεμία γάρ ἐστιν οὕτω καλὴ παραίνεσις ἥτις τοὺς μὴ ὄντας ἀγαθοὺς αὐθημερὸν ἀκούσαντας ἀγαθοὺς ποιήσει· οὐκ ἂν οὖν τοξότας γε, εἰ μὴ ἔμπροσθεν τοῦτο μεμελετηκότες εἶεν, οὐδὲ μὴν ἀκοντιστάς, οὐδὲ μὴν ἱππέας, ἀλλ' οὐδὲ μήν τά γε σώματα ἱκανοὺς πονεῖν, ἢν μὴ πρόσθεν

51 ἠσκηκότες ὦσι. καὶ ὁ Χρυσάντας εἶπεν, Ἀλλ' ἀρκεῖ
τοι, ὦ Κῦρε, ἢν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἀμείνονας παρα-
κελευσάμενος ποιήσῃς. Ἦ καὶ δύναιτ' ἄν, ἔφη ὁ Κῦ-
ρος, εἷς λόγος ῥηθεὶς αὐθημερὸν αἰδοῦς μὲν ἐμπλῆ-
σαι τὰς ψυχὰς τῶν ἀκουόντων, ἢ ἀπὸ τῶν αἰσχρῶν
κωλῦσαι, προτρέψαι δὲ ὡς χρὴ ἐπαίνου μὲν ἕνεκα
πάντα μὲν πόνον, πάντα δὲ κίνδυνον ὑποδύεσθαι,
λαβεῖν δ' ἐν ταῖς γνώμαις βεβαίως τοῦτο ὡς αἱρετώ-
τερόν ἐστι μαχομένους ἀποθνήσκειν μᾶλλον ἢ φεύγον-
52 τας σώζεσθαι; ἆρ' οὐκ, ἔφη, εἰ μέλλουσι τοιαῦται
διάνοιαι ἐγγραφήσεσθαι ἀνθρώποις καὶ ἔμμονοι ἔσε-
σθαι, πρῶτον μὲν νόμους ὑπάρξαι δεῖ τοιούτους δι'
ὧν τοῖς μὲν ἀγαθοῖς ἔντιμος καὶ ἐλευθέριος ὁ βίος
παρασκευασθήσεται, τοῖς δὲ κακοῖς ταπεινός τε καὶ
53 ἀλγεινὸς καὶ ἀβίωτος ὁ αἰὼν ἐπανακείσεται; ἔπειτα
διδασκάλους οἶμαι δεῖ καὶ ἄρχοντας ἐπὶ τούτοις γενέ-
σθαι οἵ τινες δείξουσί τε ὀρθῶς καὶ διδάξουσι καὶ
ἐθιοῦσι ταῦτα δρᾶν, ἔστ' ἂν ἐγγένηται αὐτοῖς τοὺς
μὲν ἀγαθοὺς καὶ εὐκλεεῖς εὐδαιμονεστάτους τῷ ὄντι
νομίζειν, τοὺς δὲ κακοὺς καὶ δυσκλεεῖς ἀθλιωτάτους
ἁπάντων ἡγεῖσθαι. οὕτω γὰρ δεῖ διατεθῆναι τοὺς
μέλλοντας τοῦ ἀπὸ τῶν πολεμίων φόβου τὴν μάθησιν
54 κρείττονα παρέξεσθαι. εἰ δέ τοι ἰόντων εἰς μάχην σὺν
ὅπλοις, ἐν ᾧ πολλοὶ καὶ τῶν παλαιῶν μαθημάτων
ἐξίστανται, ἐν τούτῳ δυνήσεταί τις ἀπορραψῳδήσας
παραχρῆμα ἄνδρας πολεμικοὺς ποιῆσαι, πάντων ἂν
ῥᾷστον εἴη καὶ μαθεῖν καὶ διδάξαι τὴν μεγίστην τῶν
55 ἐν ἀνθρώποις ἀρετήν. ἐπεὶ ἔγωγ', ἔφη, οὐδ' ἂν τού-
τοις ἐπίστευον ἐμμόνοις ἔσεσθαι οὓς νῦν ἔχοντες παρ'
ἡμῖν αὐτοῖς ἠσκοῦμεν, εἰ μὴ καὶ ὑμᾶς ἑώρων παρόν-

τας, οἳ καὶ παραδείγματα αὐτοῖς ἔσεσθε οἵους χρὴ εἶναι καὶ ὑποβαλεῖν δυνήσεσθε, ἤν τι ἐπιλανθάνωνται. τοὺς δ' ἀπαιδεύτους παντάπασιν ἀρετῆς θαυμάζοιμ' ἄν, ἔφη, ὦ Χρυσάντα, εἴ τι πλέον ἂν ὠφελήσειε λόγος καλῶς ῥηθεὶς εἰς ἀνδραγαθίαν ἢ τοὺς ἀπαιδεύτους μουσικῆς ᾆσμα καλῶς ᾀσθὲν εἰς μουσικήν.

Οἱ μὲν ταῦτα διελέγοντο. ὁ δὲ Κυαξάρης πάλιν 56
πέμπων ἔλεγεν ὅτι ἐξαμαρτάνοι διατρίβων καὶ οὐκ ἄγων ὡς τάχιστα ἐπὶ τοὺς πολεμίους. καὶ ὁ Κῦρος ἀπεκρίνατο δὴ τότε τοῖς ἀγγέλοις, Ἀλλ' εὖ μὲν ἴστω, ἔφη, ὅτι οὔπω εἰσὶν ἔξω ὅσους δεῖ· καὶ ταῦτα ἀπαγγέλλετε αὐτῷ ἐν ἅπασιν· ὅμως δέ, ἐπεὶ ἐκείνῳ δοκεῖ, ἄξω ἤδη. ταῦτ' εἰπὼν καὶ προσευξάμενος τοῖς θεοῖς 57
ἐξῆγε τὸ στράτευμα. ὡς δ' ἤρξατο ἄγειν, ἤδη θᾶττον ἡγεῖτο, οἱ δ' εἵποντο εὐτάκτως μὲν διὰ τὸ ἐπίστασθαί τε καὶ μεμελετηκέναι ἐν τάξει πορεύεσθαι, ἐρρωμένως δὲ διὰ τὸ φιλονίκως ἔχειν πρὸς ἀλλήλους καὶ διὰ τὸ τὰ σώματα ἐκπεπονῆσθαι καὶ διὰ τὸ πάντας ἄρχοντας τοὺς πρωτοστάτας εἶναι, ἡδέως δὲ διὰ τὸ φρονίμως ἔχειν· ἠπίσταντο γὰρ καὶ ἐκ πολλοῦ οὕτως ἐμεμαθήκεσαν ἀσφαλέστατον εἶναι καὶ ῥᾷστον τὸ ὁμόσε ἰέναι τοῖς πολεμίοις, ἄλλως τε καὶ τοξόταις καὶ ἀκοντισταῖς καὶ ἱππεῦσιν. ἕως δ' ἔτι ἔξω βελῶν ἦσαν, παρηγγύα 58
ὁ Κῦρος σύνθημα Ζεὺς σύμμαχος καὶ ἡγεμών. ἐπεὶ δὲ πάλιν ἧκε τὸ σύνθημα ἀνταποδιδόμενον, ἐξῆρχεν αὐτὸς ὁ Κῦρος παιᾶνα τὸν νομιζόμενον· οἱ δὲ θεοσεβῶς πάντες συνεπήχησαν μεγάλῃ τῇ φωνῇ· ἐν τῷ τοιούτῳ γὰρ δὴ οἱ δεισιδαίμονες ἧττον τοὺς ἀνθρώπους φοβοῦνται. ἐπεὶ δ' ὁ παιὰν ἐγένετο, ἅμα πορευόμενοι 59
οἱ ὁμότιμοι φαιδροὶ [πεπαιδευμένοι] καὶ παρορῶντες

εἰς ἀλλήλους, ὀνομάζοντες παραστάτας, ἐπιστάτας, λέ-
γοντες πολὺ τὸ Ἄγετ' ἄνδρες φίλοι, Ἄγετ' ἄνδρες
ἀγαθοί, παρεκάλουν ἀλλήλους ἕπεσθαι. οἱ δ' ὄπισθεν
αὐτῶν ἀκούσαντες ἀντιπαρεκελεύοντο τοῖς πρώτοις
ἡγεῖσθαι ἐρρωμένως. ἦν δὲ μεστὸν τὸ στράτευμα τῷ
Κύρῳ προθυμίας, φιλοτιμίας, ῥώμης, θάρρους, παρα-
κελευσμοῦ, σωφροσύνης, πειθοῦς, ὅπερ οἶμαι δεινότα-
60 τον τοῖς ὑπεναντίοις. τῶν δ' Ἀσσυρίων οἱ μὲν ἀπὸ
τῶν ἁρμάτων προμαχοῦντες, ὡς ἐγγὺς ἤδη προσεμί-
γνυ τὸ Περσικὸν πλῆθος, ἀνέβαινόν τε ἐπὶ τὰ ἅρματα
καὶ ὑπεξῆγον πρὸς τὸ ἑαυτῶν πλῆθος· οἱ δὲ τοξόται
καὶ ἀκοντισταὶ καὶ σφενδονῆται αὐτῶν ἀφίεσαν τὰ
61 βέλη πολὺ πρὶν ἐξικνεῖσθαι. ὡς δ' ἐπιόντες οἱ Πέρ-
σαι ἐπέβησαν τῶν ἀφειμένων βελῶν, ἐφθέγξατο δὴ ὁ
Κῦρος, Ἄνδρες ἄριστοι, ἤδη θᾶττόν τις ἰὼν ἐπιδει-
κνύτω ἑαυτὸν καὶ παρεγγυάτω. οἱ μὲν δὴ παρεδίδο-
σαν· ὑπὸ δὲ προθυμίας καὶ μένους καὶ τοῦ σπεύδειν
συμμίξαι δρόμου τινὲς ἦρξαν, συνεφείπετο δὲ καὶ πᾶ-
62 σα ἡ φάλαγξ δρόμῳ. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κῦρος ἐπιλαθό-
μενος τοῦ βάδην δρόμῳ ἡγεῖτο, καὶ ἅμα ἐφθέγγετο
Τίς ἕψεται; Τίς ἀγαθός; Τίς πρῶτος ἄνδρα καταβα-
λεῖ; οἱ δὲ ἀκούσαντες ταὐτὸ τοῦτο ἐφθέγγοντο, καὶ
διὰ πάντων δὲ ὥσπερ παρηγγύα οὕτως ἐχώρει Τίς
63 ἕψεται; Τίς ἀγαθός; οἱ μὲν δὴ Πέρσαι οὕτως ἔχον-
τες ὁμόσε ἐφέροντο. οἵ γε μὴν πολέμιοι οὐκέτι ἐδύ-
ναντο μένειν, ἀλλὰ στραφέντες ἔφευγον εἰς τὸ ἔρυμα.
64 οἱ δ' αὖ Πέρσαι κατά τε τὰς εἰσόδους ἐφεπόμενοι
ὠθουμένων αὐτῶν πολλοὺς κατεστρώννυσαν, τοὺς δ'
εἰς τὰς τάφρους ἐμπίπτοντας ἐπεισπηδῶντες ἐφόνευον
ἄνδρας ὁμοῦ καὶ ἵππους· ἔνια γὰρ τῶν ἁρμάτων εἰς

τὰς τάφρους ἠναγκάσθη φεύγοντα ἐμπεσεῖν. καὶ οἱ 65
τῶν Μήδων δ' ἱππεῖς ὁρῶντες ταῦτα ἤλαυνον εἰς τοὺς
ἱππέας τοὺς τῶν πολεμίων· οἱ δ' ἐνέκλιναν καὶ αὐ-
τοί. ἔνθα δὴ καὶ ἵππων διωγμὸς ἦν καὶ ἀνδρῶν καὶ
φόνος δὲ ἀμφοτέρων. οἱ δ' ἐντὸς τοῦ ἐρύματος τῶν 66
Ἀσσυρίων ἑστηκότες ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς τάφρου το-
ξεύειν μὲν ἢ ἀκοντίζειν εἰς τοὺς καταναίνοντας οὔτε
ἐφρόνουν οὔτε ἐδύναντο διὰ τὰ δεινὰ ὁράματα καὶ
διὰ τὸν φόβον. τάχα δὲ καὶ καταμαθόντες τῶν Περ-
σῶν τινας διακεκοφότας πρὸς τὰς εἰσόδους τοῦ ἐρύ-
ματος ἐτράποντο καὶ ἀπὸ τῶν κεφαλῶν τῶν ἔνδον.
ἰδοῦσαι δ' αἱ γυναῖκες τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν συμ- 67
μάχων ἤδη φυγὴν καὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἀνέκραγον
καὶ ἔθεον ἐκπεπληγμέναι, αἱ μὲν καὶ τέκνα ἔχουσαι,
αἱ δὲ καὶ νεώτεραι, καταρρηγνύμεναί τε πέπλους καὶ
δρυπτόμεναι, καὶ ἱκετεύουσαι πάντας ὅτῳ ἐντυγχά-
νοιεν μὴ φεύγειν καταλιπόντας αὐτάς, ἀλλ' ἀμῦναι
καὶ τέκνοις καὶ ἑαυταῖς καὶ σφίσιν αὐτοῖς. ἔνθα δὴ 68
καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς σὺν τοῖς πιστοτάτοις στάντες
ἐπὶ τὰς εἰσόδους καὶ ἀναβάντες ἐπὶ τὰς κεφαλὰς καὶ
αὐτοὶ ἐμάχοντο καὶ τοῖς ἄλλοις παρεκελεύοντο. ὡς δ' 69
ἔγνω ὁ Κῦρος τὰ γιγνόμενα, δείσας μὴ καὶ εἰ βιά-
σαιντο εἴσω, ὀλίγοι ὄντες ὑπὸ πολλῶν σφαλεῖέν τι,
παρηγγύησεν ἐπὶ πόδ' ἀνάγειν ἔξω βελῶν [καὶ πείθε-
σθαι]. ἔνθα δὴ ἔγνω τις ἂν τοὺς ὁμοτίμους πεπαιδευ- 70
μένους ὡς δεῖ· ταχὺ μὲν γὰρ αὐτοὶ ἐπείθοντο, ταχὺ
δὲ τοῖς ἄλλοις παρήγγελλον. ὡς δ' ἔξω βελῶν ἐγέ-
νοντο, ἔστησαν κατὰ χώραν, πολὺ μᾶλλον χοροῦ ἀκρι-
βῶς εἰδότες ὅπου ἔδει ἕκαστον αὐτῶν γενέσθαι.

Δ

I. Μείνας δὲ ὁ Κῦρος μέτριον χρόνον αὐτοῦ σὺν τῷ στρατεύματι καὶ δηλώσας ὅτι ἕτοιμοί εἰσι μάχεσθαι εἴ τις ἐξέρχοιτο, ὡς οὐδεὶς ἀντεξῄει, ἀπήγαγεν ὅσον ἐδόκει καλῶς ἔχειν καὶ ἐστρατοπεδεύσατο. φυλακὰς δὲ καταστησάμενος καὶ σκοποὺς προπέμψας, στὰς εἰς τὸ μέσον συνεκάλεσε τοὺς ἑαυτοῦ στρατιώτας
2 καὶ ἔλεξε τοιάδε. Ἄνδρες Πέρσαι, πρῶτον μὲν τοὺς θεοὺς ἐγὼ ἐπαινῶ ὅσον δύναμαι, καὶ ὑμεῖς δὲ πάντες, οἶμαι· νίκης τε γὰρ τετυχήκαμεν καὶ σωτηρίας. τούτων μὲν οὖν χρὴ χαριστήρια ὧν ἂν ἔχωμεν τοῖς θεοῖς ἀποτελεῖν. ἐγὼ δὲ σύμπαντας μὲν ὑμᾶς ἤδη ἐπαινῶ· τὸ γὰρ γεγενημένον ἔργον σύμπασιν ὑμῖν καλῶς ἀποτετέλεσται· ὧν δ' ἕκαστος ἄξιος, ἐπειδὰν παρ' ὧν προσήκει πύθωμαι, τότε τὴν ἀξίαν ἑκάστῳ καὶ λόγῳ
3 καὶ ἔργῳ πειράσομαι ἀποδιδόναι. τὸν δ' ἐμοῦ ἐγγύτατα ταξίαρχον Χρυσάνταν οὐδὲν ἄλλων δέομαι πυνθάνεσθαι, ἀλλ' αὐτὸς οἶδα οἷος ἦν· τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ὅσαπερ οἶμαι καὶ πάντες ὑμεῖς ἐποιεῖτε· ἐπεὶ δ' ἐγὼ παρηγγύησα ἐπανάγειν καλέσας αὐτὸν ὀνομαστί, ἀνατεταμένος οὗτος τὴν μάχαιραν, ὡς παίσων πολέμιον, ὑπήκουσέ τε ἐμοὶ εὐθὺς ἀφείς τε ὃ ἔμελλε ποιεῖν τὸ κελευόμενον ἔπραττεν· αὐτός τε γὰρ ἐπανῆγε καὶ τοῖς ἄλλοις μάλα ἐπισπερχῶς παρηγγύα· ἔστ' ἔφ-

θασεν ἔξω βελῶν τὴν τάξιν ποιήσας πρὶν τοὺς πολε-
μίους κατανοῆσαι ὅτι ἀνεχωροῦμεν καὶ τόξα ἐντείνα-
σθαι καὶ τὰ παλτὰ ἐπαφεῖναι· ὥστε αὐτός τε ἀβλαβὴς
καὶ τοὺς αὑτοῦ ἄνδρας ἀβλαβεῖς διὰ τὸ πείθεσθαι
παρέχεται. ἄλλους δ', ἔφη, ὁρῶ τετρωμένους, περὶ 4
ὧν ἐγὼ σκεψάμενος ἐν ὁποίῳ χρόνῳ ἐτρώθησαν, τότε
τὴν γνώμην περὶ αὐτῶν ἀποφανοῦμαι. Χρυσάνταν δὲ
ὡς καὶ ἐργάτην τῶν ἐν πολέμῳ καὶ φρόνιμον καὶ ἄρ-
χεσθαι ἱκανὸν καὶ ἄρχειν χιλιαρχίᾳ μὲν ἤδη τιμῶ·
ὅταν δὲ καὶ ἄλλο τι ἀγαθὸν ὁ θεὸς δῷ, οὐδὲ τότε
ἐπιλήσομαι αὐτοῦ. καὶ πάντας δὲ βούλομαι ὑμᾶς, ἔφη, 5
ὑπομνῆσαι· ἃ γὰρ νῦν εἴδετε ἐν τῇ μάχῃ τῇδε, ταῦτα
ἐνθυμούμενοι μήποτε παύεσθε, ἵνα παρ' ὑμῖν αὐτοῖς
ἀεὶ κρίνητε πότερον ἡ ἀρετὴ μᾶλλον ἢ ἡ φυγὴ σώζει
τὰς ψυχὰς καὶ πότερον οἱ μάχεσθαι ἐθέλοντες ῥᾷον
ἀπαλλάττουσιν ἢ οἱ οὐκ ἐθέλοντες, καὶ ποίαν τινὰ
ἡδονὴν τὸ νικᾶν παρέχει· ταῦτα γὰρ νῦν ἄριστα κρί-
ναιτ' ἂν πεῖράν τε αὐτῶν ἔχοντες καὶ ἄρτι γεγενημέ-
νου τοῦ πράγματος. καὶ ταῦτα μέν, ἔφη, ἀεὶ διανο- 6
ούμενοι βελτίους ἂν εἴητε· νῦν δὲ ὡς θεοφιλεῖς καὶ
ἀγαθοὶ καὶ σώφρονες ἄνδρες δειπνοποιεῖσθε καὶ σπον-
δὰς τοῖς θεοῖς ποιεῖσθε καὶ παιᾶνα ἐξάρχεσθε καὶ
ἅμα τὸ παραγγελλόμενον προνοεῖτε. εἰπὼν δὲ ταῦτα 7
ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον ἤλασε καὶ πρὸς Κυαξάρην
ἐλθὼν καὶ συνησθεὶς ἐκείνῳ κοινῇ ὡς εἰκὸς καὶ ἰδὼν
τἀκεῖ καὶ ἐρόμενος εἴ τι δέοιτο, ἀπήλαυνεν εἰς τὸ αὑ-
τοῦ στράτευμα. καὶ οἱ μὲν δὴ ἀμφὶ Κῦρον δειπνο-
ποιησάμενοι καὶ φυλακὰς καταστησάμενοι ὡς ἔδει ἐκοι-
μήθησαν.

Οἱ δὲ Ἀσσύριοι, ἅτε καὶ τεθνηκότος τοῦ ἄρχοντος 8

καὶ σχεδὸν σὺν αὐτῷ τῶν βελτίστων, ἠθύμουν μὲν πάντες, πολλοὶ δὲ καὶ ἀπεδίδρασκον αὐτῶν τῆς νυκτὸς ἐκ τοῦ στρατοπέδου. ὁρῶντες δὲ ταῦτα ὅ τε Κροῖσος καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι αὐτῶν ἠθύμουν· πάντα μὲν γὰρ ἦν χαλεπά· ἀθυμίαν δὲ πλείστην παρεῖχε πᾶσιν ὅτι τὸ ἡγούμενον τῆς στρατιᾶς φῦλον διέφθαρτο τὰς γνώμας. οὕτω δὴ ἐκλείπουσι τὸ στρατόπεδον
9 καὶ ἀπέρχονται τῆς νυκτός. ὡς δ' ἡμέρα ἐγένετο καὶ ἔρημον ἀνδρῶν ἐφάνη τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον, εὐθὺς διαβιβάζει ὁ Κῦρος τοὺς Πέρσας πρώτους· κατελέλειπτο δὲ ὑπὸ τῶν πολεμίων πολλὰ μὲν πρόβατα, πολλοὶ δὲ βόες, πολλαὶ δὲ ἅμαξαι πολλῶν ἀγαθῶν μεσταί· ἐκ δὲ τούτου διέβαινον ἤδη καὶ οἱ ἀμφὶ Κυαξάρην Μῆδοι πάντες καὶ ἠριστοποιοῦντο ἐνταῦθα.
10 ἐπεὶ δὲ ἠρίστησαν, συνεκάλεσεν ὁ Κῦρος τοὺς αὑτοῦ ταξιάρχους καὶ ἔλεξε τοιάδε. Οἷά μοι δοκοῦμεν καὶ ὅσα ἀγαθά, ὦ ἄνδρες, ἀφεῖναι, θεῶν ἡμῖν αὐτὰ διδόντων. νῦν γὰρ ὅτι οἱ πολέμιοι ἡμᾶς ἀποδεδράκασιν αὐτοὶ ὁρᾶτε· οἵτινες δὲ ἐν ἐρύματι ὄντες ἐκλιπόντες τοῦτο φεύγουσι, πῶς ἄν τις τούτους οἴοιτ' ἂν μεῖναι ἰδόντας ἡμᾶς ἐν τῷ ἰσοπέδῳ; οἵτινες δὲ ἡμῶν ἄπειροι ὄντες οὐχ ὑπέμειναν, πῶς νῦν γ' ἂν ὑπομείνειαν, ἐπεὶ ἥττηνταί τε καὶ πολλὰ κακὰ ὑφ' ἡμῶν πεπόνθασιν; ὧν δὲ οἱ βέλτιστοι ἀπολώλασι, πῶς οἱ πονηρότεροι ἐκείνων μάχεσθαι ἂν ἡμῖν ἐθέλοιεν; καί
11 τις εἶπε, Τί οὖν οὐ διώκομεν ὡς τάχιστα, καταδήλων γε οὕτω τῶν ἀγαθῶν ὄντων; καὶ ὃς εἶπεν, Ὅτι ἵππων προσδεόμεθα· οἱ μὲν γὰρ κράτιστοι τῶν πολεμίων, οὓς μάλιστα καιρὸς ἦν ἢ λαβεῖν ἢ κατακανεῖν, οὗτοι ἐφ' ἵππων ὀχοῦνται· οὓς ἡμεῖς τρέπεσθαι μὲν

σὺν τοῖς θεοῖς ἱκανοί, διώκοντες δὲ αἱρεῖν οὐχ ἱκανοί. Τί οὖν, ἔφασαν, οὐκ ἐλθὼν Κυαξάρῃ λέγεις ταῦτα; 12
καὶ ὃς εἶπε, Συνέπεσθε τοίνυν μοι πάντες, ὡς εἰδῇ ὅτι πᾶσιν ἡμῖν ταῦτα δοκεῖ. ἐκ τούτου εἵποντό τε πάντες καὶ ἔλεγον οἷα ἐπιτήδεια ἐδόκουν εἶναι ὑπὲρ ὧν ἐδέοντο.

Καὶ ὁ Κυαξάρης ἅμα μὲν ὅτι ἐκεῖνοι ἦρχον τοῦ 13
λόγου, ὥσπερ ὑπεφθόνει· ἅμα δ' ἴσως καλῶς ἔχειν ἐδόκει αὐτῷ μὴ πάλιν κινδυνεύειν· καὶ γὰρ αὐτός τε περὶ εὐθυμίαν ἐτύγχανεν ὢν καὶ τῶν ἄλλων Μήδων ἑώρα πολλοὺς τὸ αὐτὸ ποιοῦντας· εἶπε δ' οὖν ὧδε.
Ἀλλ', ὦ Κῦρε, ὅτι μὲν τῶν ἄλλων μᾶλλον ἀνθρώ- 14
πων μελετᾶτε ὑμεῖς οἱ Πέρσαι μηδὲ πρὸς μίαν ἡδονὴν ἀπλήστως διακεῖσθαι καὶ ὁρῶν καὶ ἀκούων οἶδα· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ τῆς μεγίστης ἡδονῆς πολὺ μάλιστα συμφέρειν ἐγκρατῆ εἶναι. μείζω δὲ ἡδονὴν τί παρέχει ἀνθρώποις εὐτυχίας ἢ νῦν ἡμῖν παραγεγένηται; ἣν 15
μὲν τοίνυν [ἐπεὶ εὐτυχοῦμεν], σωφρόνως διαφυλάττωμεν αὐτήν, ἴσως δυναίμεθ' ἂν ἀκινδύνως εὐδαιμονοῦντες γηρᾶν· εἰ δ' ἀπλήστως χρώμενοι ταύτῃ ἄλλην καὶ ἄλλην πειρασόμεθα διώκειν, ὁρᾶτε μὴ πάθωμεν ἅπερ πολλοὺς μὲν λέγουσιν ἐν θαλάττῃ πεπονθέναι, διὰ τὸ εὐτυχεῖν οὐκ ἐθέλοντας παύσασθαι πλέοντας ἀπολέσθαι· πολλοὺς δὲ νίκης τυχόντας ἑτέρας ἐφιεμένους καὶ τὴν πρόσθεν ἀποβαλεῖν. καὶ γὰρ εἰ μὲν οἱ 16
πολέμιοι ἥττους ὄντες ἡμῶν ἔφευγον, ἴσως ἂν καὶ διώκειν τοὺς ἥττους ἀσφαλῶς εἶχε. νῦν δὲ κατανόησον πόστῳ μέρει αὐτῶν πάντες μαχεσάμενοι νενικήκαμεν· οἱ δ' ἄλλοι ἄμαχοί εἰσιν· οὓς εἰ μὲν μὴ ἀναγκάσομεν μάχεσθαι, ἀγνοοῦντες καὶ ἡμᾶς καὶ ἑαυτοὺς

δι' ἀμαθίαν καὶ μαλακίαν ἀπίασιν· εἰ δὲ γνώσονται ὅτι ἀπιόντες οὐδὲν ἧττον κινδυνεύουσιν ἢ μένοντες, ὅπως μὴ ἀναγκάσομεν αὐτούς, κἂν μὴ βούλωνται,
17 ἀγαθοὺς γενέσθαι. ἴσθι γὰρ ὅτι οὐ σὺ μᾶλλον τὰς ἐκείνων γυναῖκας καὶ παῖδας λαβεῖν ἐπιθυμεῖς ἢ ἐκεῖνοι σῶσαι. ἐννόει δ' ὅτι καὶ αἱ σύες ἐπειδὰν ὀφθῶσι, φεύγουσι, κἂν πολλαὶ ὦσι, σὺν τοῖς τέκνοις· ἐπειδὰν δέ τις αὐτῶν θηρᾷ τι τῶν τέκνων, οὐκέτι φεύγει οὐδ' ἢν μία τύχῃ οὖσα, ἀλλ' ἵεται ἐπὶ τὸν λαμ-
18 βάνειν πειρώμενον. καὶ νῦν μὲν κατακλείσαντες ἑαυτοὺς εἰς ἔρυμα παρέσχον ἡμῖν ταμιεύεσθαι ὥστε ὁπόσοις ἐβουλόμεθα αὐτῶν μάχεσθαι· εἰ δ' ἐν εὐρυχωρίᾳ πρόσιμεν αὐτοῖς καὶ μαθήσονται χωρὶς γενόμενοι οἱ μὲν κατὰ πρόσωπον ἡμῖν ὥσπερ καὶ νῦν ἐναντιοῦσθαι, οἱ δ' ἐκ πλαγίου, οἱ δὲ καὶ ὄπισθεν, ὅρα μὴ πολλῶν ἑκάστῳ ἡμῶν χειρῶν δεήσει καὶ ὀφθαλμῶν. προσέτι δ' οὐδ' ἂν ἐθέλοιμι, ἔφη, ἐγὼ νῦν, ὁρῶν Μήδους εὐθυμουμένους, ἐξαναστήσας ἀναγκάζειν κινδυνεύσοντας ἰέναι.

19 Καὶ ὁ Κῦρος ὑπολαβὼν εἶπεν, Ἀλλὰ σύγε μηδένα ἀναγκάσῃς, ἀλλὰ τοὺς ἐθέλοντάς μοι ἕπεσθαι δός· καὶ ἴσως ἂν σοι καὶ τῶν σῶν φίλων τούτων ἥκοιμεν ἑκάστῳ ἄγοντες ἐφ' οἷς ἅπαντες εὐθυμήσεσθε. τὸ μὲν γὰρ πλῆθος ἡμεῖς γε τῶν πολεμίων οὐδὲ διωξόμεθα· πῶς γὰρ ἂν καὶ καταλάβοιμεν; ἢν δέ τι ἢ ἀπεσχισμένον τοῦ στρατεύματος λάβωμεν ἤ τι ὑπολειπόμενον,
20 ἥξομεν πρὸς σὲ ἄγοντες. ἐννόει δ', ἔφη, ὅτι καὶ ἡμεῖς, ἐπεὶ σὺ ἐδέου, ἤλθομεν σοὶ χαριζόμενοι μακρὰν ὁδόν· καὶ σὺ οὖν ἡμῖν δίκαιος εἶ ἀντιχαρίζεσθαι, ἵνα καὶ ἔχοντές τι οἴκαδ' ἀφικώμεθα καὶ μὴ

εἰς τὸν σὸν θησαυρὸν πάντες δρῶμεν. ἐνταῦθα δὴ 21
ἔλεξεν ὁ Κυαξάρης, Ἀλλ' εἴ γε μέντοι ἐθέλων τις
ἕποιτο, καὶ χάριν ἔγωγέ σοι εἰδείην ἄν. Σύμπεμψον
τοίνυν μοί τινα, ἔφη, τῶν ἀξιοπίστων τουτωνί, ὃς
ἐρεῖ ἃν σὺ ἐπιστείλῃς. Λαβὼν δὴ ἴθι, ἔφη, ὅντινα
ἐθέλεις τουτωνί· ἔνθα δὴ ἔτυχε παρὼν ὁ φήσας ποτὲ 22
συγγενὴς αὐτοῦ εἶναι καὶ φιληθεὶς παρ' αὐτοῦ. εὐθὺς
οὖν ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἀρκεῖ μοι, ἔφη, οὑτοσί. Οὗτος
τοίνυν σοι ἑπέσθω. καὶ λέγε σύ, ἔφη, τὸν ἐθέλοντα
ἰέναι μετὰ Κύρου. οὕτω δὴ λαβὼν τὸν ἄνδρα ἐξῄει. 23
ἐπεὶ δ' ἐξῆλθον, ὁ Κῦρος εἶπε, Νῦν δὴ σὺ δηλώσεις
εἰ ἀληθῆ ἔλεγες, ὅτι ἔφης ἥδεσθαι θεώμενος ἐμέ. Οὔκ-
ουν ἀπολείψομαί γέ σου, ἔφη ὁ Μῆδος, εἰ τοῦτο λέ-
γεις. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Οὐκοῦν καὶ ἄλλους προθύ-
μως ἐξάξεις; ἐπομόσας οὖν ἐκεῖνος Νὴ τὸν Δί', ἔφη,
ἔστε γ' ἂν ποιήσω καὶ σὲ ἐμὲ ἡδέως θεᾶσθαι. τότε 24
δὴ καὶ ἐκπεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ Κυαξάρου τά τε ἄλλα προ-
θύμως ἀπήγγελλε τοῖς Μήδοις καὶ προσετίθει ὅτι αὐ-
τός γε οὐκ ἀπολείψοιτο ἀνδρὸς καλλίστου καὶ ἀρίστου,
καὶ τὸ μέγιστον, ἀπὸ θεῶν γεγονότος.

Πράττοντος δὲ τοῦ Κύρου ταῦτα θείως πως ἀφι- II.
κνοῦνται ἀπὸ Ὑρκανίων ἄγγελοι. οἱ δὲ Ὑρκάνιοι ὅμο-
ροι μὲν τῶν Ἀσσυρίων εἰσίν, ἔθνος δ' οὐ πολύ, διὸ
καὶ ὑπήκοοι ἦσαν τῶν Ἀσσυρίων· εὔιπποι δὲ καὶ τότε
ἐδόκουν εἶναι καὶ νῦν ἔτι δοκοῦσιν· διὸ καὶ ἐχρῶντο
αὐτοῖς οἱ Ἀσσύριοι ὥσπερ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι τοῖς
Σκιρίταις, οὐδὲν φειδόμενοι αὐτῶν οὔτ' ἐν πόνοις
οὔτ' ἐν κινδύνοις· καὶ δὴ καὶ τότε ὀπισθοφυλακεῖν
ἐκέλευον αὐτοὺς ὡς χιλίους ἱππέας ὄντας, ὅπως εἴ τι
ὄπισθεν δεινὸν εἴη, ἐκεῖνοι πρὸ αὐτῶν τοῦτ' ἔχοιεν.

2 οἱ δὲ Ὑρκάνιοι, ἅτε μέλλοντες ὕστατοι πορεύεσθαι, καὶ τὰς ἁμάξας τὰς ἑαυτῶν καὶ τοὺς οἰκέτας ὑστάτους εἶχον. στρατεύονται γὰρ δὴ οἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν ἔχοντες οἱ πολλοὶ μεθ' ὧνπερ καὶ οἰκοῦσι· καὶ τότε δὴ
3 ἐστρατεύοντο οὕτως οἱ Ὑρκάνιοι. ἐννοηθέντες δὲ οἷά τε πάσχουσιν ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων καὶ ὅτι νῦν τεθναίη μὲν ὁ ἄρχων αὐτῶν, ἡττημένοι δ' εἶεν, φόβος δ' ἐνείη τῷ στρατεύματι, οἱ δὲ σύμμαχοι αὐτῶν ὡς ἀθύμως ἔχοιεν καὶ ἀπολείποιεν, ταῦτα ἐνθυμουμένοις ἔδοξεν αὐτοῖς νῦν καλὸν εἶναι ἀποστῆναι, εἰ θέλοιεν οἱ ἀμφὶ Κῦρον συνεπιθέσθαι. καὶ πέμπουσιν ἀγγέλους πρὸς Κῦρον· ἀπὸ γὰρ τῆς μάχης τὸ τούτου ὄνομα μέ-
4 γιστον ηὔξητο. οἱ δὲ πεμφθέντες λέγουσι Κύρῳ ὅτι μισοῖέν τε τοὺς Ἀσσυρίους δικαίως, νῦν τ', εἰ βούλοιτο ἰέναι ἐπ' αὐτούς, καὶ σφεῖς σύμμαχοι ὑπάρξοιεν καὶ ἡγήσοιντο· ἅμα δὲ πρὸς τούτοις διηγοῦντο τὰ τῶν πολεμίων ὡς ἔχοι, ἐπαίρειν βουλόμενοι μάλιστα στρα-
5 τεύεσθαι αὐτόν. καὶ ὁ Κῦρος ἐπήρετο αὐτούς, Καὶ δοκεῖτε ἄν, ἔφη, ἔτι ἡμᾶς καταλαβεῖν αὐτοὺς πρὶν ἐν τοῖς ἐρύμασιν εἶναι; ἡμεῖς μὲν γάρ, ἔφη, μάλα συμφορὰν τοῦτο ἡγούμεθα εἶναι ὅτι ἔλαθον ἡμᾶς ἀποδράντες. ταῦτα δὲ ἔλεγε βουλόμενος αὐτοὺς ὡς μέγι-
6 στον φρονεῖν ἐπὶ σφίσιν. οἱ δὲ ἀπεκρίναντο ὅτι καὶ αὔριον, ἕωθεν εἰ εὔζωνοι πορεύοιντο, καταλήψοιντο· ὑπὸ γὰρ τοῦ ὄχλου καὶ τῶν ἁμαξῶν σχολῇ πορεύεσθαι αὐτούς· καὶ ἅμα, ἔφασαν, τὴν προτέραν νύκτα ἀγρυπνήσαντες νῦν μικρὸν προελθόντες ἐστρατοπέ-
7 δευνται. καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, Ἔχετε οὖν ὧν λέγετε πιστόν τι ἡμᾶς διδάσκειν ὡς ἀληθεύετε; Ὁμήρους γ', ἔφασαν, ἐθέλομεν αὐτίκα ἐλάσαντες τῆς νυκτὸς ἀγα-

γεῖν· μόνον καὶ σὺ ἡμῖν πιστὰ θεῶν [πεποίησο] καὶ
δεξιὰν δός, ἵνα φέρωμεν καὶ τοῖς ἄλλοις τὰ αὐτὰ ἅπερ
ἂν αὐτοὶ λάβωμεν παρὰ σοῦ. ἐκ τούτου τὰ πιστὰ δί- 8
δωσιν αὐτοῖς ἦ μήν, ἐὰν ἐμπεδώσωσιν ἃ λέγουσιν,
ὡς φίλοις καὶ πιστοῖς χρήσεσθαι αὐτοῖς, ὡς μήτε Περ-
σῶν μήτε Μήδων μεῖον ἔχειν παρ' ἑαυτῷ. καὶ νῦν
ἔστιν ἔτι ἰδεῖν Ὑρκανίους καὶ πιστευομένους καὶ ἀρ-
χὰς ἔχοντας, ὥσπερ καὶ Περσῶν καὶ Μήδων οἳ ἂν
δοκῶσιν ἄξιοι εἶναι.

Ἐπεὶ δ' ἐδείπνησαν, ἐξῆγε τὸ στράτευμα ἔτι φά- 9
ους ὄντος, καὶ τοὺς Ὑρκανίους περιμένειν ἐκέλευσεν,
ἵνα ἅμα ἴοιεν. οἱ μὲν δὴ Πέρσαι, ὥσπερ εἰκός, πάν-
τες ἐξῆσαν, καὶ Τιγράνης ἔχων τὸ αὑτοῦ στράτευμα·
τῶν δὲ Μήδων ἐξῆσαν οἱ μὲν διὰ τὸ παιδὶ ὄντι Κύ- 10
ρῳ παῖδες ὄντες φίλοι γενέσθαι, οἱ δὲ διὰ τὸ ἐν θή-
ραις συγγενόμενοι ἀγασθῆναι αὐτοῦ τὸν τρόπον, οἱ
δὲ διὰ τὸ καὶ χάριν εἰδέναι ὅτι μέγαν αὐτοῖς φόβον
ἀπεληλακέναι ἐδόκει, οἱ δὲ καὶ ἐλπίδας ἔχοντες διὰ
τὸ ἄνδρα φαίνεσθαι ἀγαθὸν καὶ εὐτυχῆ καὶ μέγαν ἔτι
ἰσχυρῶς ἔσεσθαι αὐτόν, οἱ δέ, ὅτε ἐτρέφετο ἐν Μή-
δοις, εἴ τι ἀγαθόν τῳ ἔπραξεν, ἀντιχαρίζεσθαι ἐβού-
λοντο· πολλοῖς δὲ πολλὰ διὰ φιλανθρωπίαν παρὰ τοῦ
πάππου ἀγαθὰ διεπέπρακτο· πολλοὶ δ', ἐπεὶ καὶ τοὺς
Ὑρκανίους εἶδον καὶ λόγος διῆλθεν ὡς ἡγήσοιντο ἐπὶ
πολλὰ ἀγαθά, ἐξῆσαν καὶ τοῦ λαβεῖν τι ἕνεκα. οὕτω 11
δὴ ἐξῆλθον σχεδὸν ἅπαντες καὶ οἱ Μῆδοι πλὴν ὅσοι
σὺν Κυαξάρῃ ἔτυχον σκηνοῦντες· οὗτοι δὲ κατέμενον
καὶ οἱ τούτων ὑπήκοοι. οἱ δ' ἄλλοι πάντες φαιδρῶς
καὶ προθύμως ἐξωρμῶντο, ἅτε οὐκ ἀνάγκῃ ἀλλ' ἐθε-
λούσιοι καὶ χάριτος ἕνεκα ἐξιόντες. ἐπεὶ δ' ἔξω ἦσαν, 12

πρῶτον μὲν πρὸς τοὺς Μήδους ἐλθὼν ἐπήνεσέ τε αὐτοὺς καὶ ἐπηύξατο μάλιστα μὲν θεοὺς αὐτοῖς ἵλεως ἡγεῖσθαι καὶ σφίσιν, ἔπειτα δὲ καὶ αὐτὸς δυνασθῆναι χάριν αὐτοῖς ταύτης τῆς προθυμίας ἀποδοῦναι. τέλος δ' εἶπεν ὅτι ἡγήσοιντο μὲν αὐτοῖς οἱ πεζοί, ἐκείνους δ' ἕπεσθαι σὺν τοῖς ἵπποις ἐκέλευσε· καὶ ὅπου ἂν ἀναπαύωνται ἢ ἐπίσχωσι τῆς πορείας, ἐνετείλατο αὐτοῖς πρὸς αὐτὸν παρελαύνειν τινάς, ἵνα εἰδῶσι τὸ
13 ἀεὶ καίριον. ἐκ τούτου ἡγεῖσθαι ἐκέλευε τοὺς Ὑρκανίους. καὶ οἳ ἠρώτων Τί δέ; οὐκ ἀναμενεῖς, ἔφασαν, τοὺς ὁμήρους ἕως ἂν ἀγάγωμεν, ἵνα ἔχων καὶ σὺ τὰ πιστὰ παρ' ἡμῶν πορεύῃ; καὶ τὸν ἀποκρίνασθαι λέγεται, Ἐννοῶ γάρ, φάναι, ὅτι ἔχομεν τὰ πιστὰ ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς καὶ ταῖς ἡμετέραις χερσίν. οὕτω γὰρ δοκοῦμεν παρεσκευάσθαι ὡς ἢν μὲν ἀληθεύητε, ἱκανοὶ εἶναι ἡμᾶς εὖ ποιεῖν· ἢν δὲ ἐξαπατᾶτε, οὕτω νομίζομεν ἔχειν ὡς οὐχ ἡμᾶς ἐφ' ὑμῖν ἔσεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον, ἢν οἱ θεοὶ θέλωσιν, ὑμᾶς ἐφ' ἡμῖν γενέσθαι. καὶ μέντοι, ἔφη, ὦ Ὑρκάνιοι, ἐπείπερ φατὲ ὑστάτους ἕπεσθαι τοὺς ὑμετέρους, ἐπειδὰν ἴδητε αὐτούς, σημήνατε ἡμῖν ὅτι οἱ ὑμέτεροι εἰσιν, ἵνα φει-
14 δώμεθα αὐτῶν. ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ Ὑρκάνιοι τὴν μὲν ὁδὸν ἡγοῦντο ὥσπερ ἐκέλευε, τὴν δὲ ῥώμην τῆς ψυχῆς ἐθαύμαζον· καὶ οὔτε Ἀσσυρίους οὔτε Λυδοὺς οὔτε τοὺς συμμάχους αὐτῶν ἐφοβοῦντο, ἀλλὰ μὴ παντάπασιν ὁ Κῦρος μικράν τινα αὐτῶν οἴοιτο ῥοπὴν εἶναι καὶ προσόντων καὶ ἀπόντων.

15 Πορευομένων δὲ ἐπεὶ νὺξ ἐπεγένετο, λέγεται φῶς τῷ Κύρῳ καὶ τῷ στρατεύματι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ προφανὲς γενέσθαι, ὥστε πᾶσι μὲν φρίκην ἐγγίγνεσθαι πρὸς

τὸ θεῖον, θάρρος δὲ πρὸς τοὺς πολεμίους. ὡς δ' εὔ-
ζωνοί τε καὶ ταχὺ ἐπορεύοντο, εἰκότως πολλήν τε
ὁδὸν διήνυσαν καὶ ἅμα κνέφᾳ πλησίον γίγνονται τοῦ
τῶν Ὑρκανίων στρατεύματος. ὡς δ' ἔγνωσαν οἱ ἄγ- 16
γελοι, καὶ τῷ Κύρῳ λέγουσιν ὅτι οὗτοί εἰσιν οἱ σφέ-
τεροι· τῷ τε γὰρ ὑστάτους εἶναι γιγνώσκειν ἔφασαν
καὶ τῷ πλήθει τῶν πυρῶν· ἐκ τούτου πέμπει τὸν ἕτε- 17
ρον αὐτῶν πρὸς αὐτούς, προστάξας λέγειν, εἰ φίλοι
εἰσίν, ὡς τάχιστα ὑπαντᾶν τὰς δεξιὰς ἀνατείναντας·
συμπέμπει δέ τινα καὶ τῶν σὺν ἑαυτῷ καὶ λέγειν ἐκέ-
λευσε τοῖς Ὑρκανίοις ὅτι ὡς ἂν ὁρῶσιν αὐτοὺς προσ-
φερομένους, οὕτω καὶ αὐτοὶ ποιήσουσιν. οὕτω δὴ ὁ
μὲν μένει τῶν ἀγγέλων παρὰ τῷ Κύρῳ, ὁ δὲ προσ-
ελαύνει πρὸς τοὺς Ὑρκανίους. ἐν ᾧ δ' ἐσκόπει τοὺς 18
Ὑρκανίους ὁ Κῦρος ὅ,τι ποιήσουσιν, ἐπέστησε τὸ
στράτευμα· παρελαύνουσι δὲ πρὸς αὐτὸν οἱ τῶν Μή-
δων προεστηκότες καὶ ὁ Τιγράνης καὶ ἐπερωτῶσι τί
δεῖ ποιεῖν. ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς ὅτι τοῦτ' ἔστι τὸ πλη-
σίον Ὑρκανίων στράτευμα καὶ οἴχεται ὁ ἕτερος τῶν
ἀγγέλων πρὸς αὐτοὺς καὶ τῶν ἡμετέρων τις σὺν αὐ-
τῷ, ἐροῦντες, εἰ φίλοι εἰσίν, ὑπαντιάζειν τὰς δεξιὰς
ἀνατείναντας πάντας. ἢν μὲν οὖν οὕτω ποιῶσι, δεξι-
οῦσθέ τε αὐτοὺς καθ' ὃν ἂν ᾖ ἕκαστος καὶ ἅμα θαρ-
ρύνετε· ἢν δὲ ὅπλα αἴρωνται ἢ φεύγειν ἐπιχειρῶσι,
τούτων, ἔφη, εὐθὺς δεῖ πρώτων πειρᾶσθαι μηδένα
λιπεῖν. ὁ μὲν τοιαῦτα παρήγγειλεν. οἱ δὲ Ὑρκάνιοι 19
ἀκούσαντες τῶν ἀγγέλων ἥσθησάν τε καὶ ἀναπηδή-
σαντες ἐπὶ τοὺς ἵππους παρῆσαν τὰς δεξιάς, ὥσπερ
εἴρητο, προτείνοντες· οἱ δὲ Μῆδοι καὶ Πέρσαι ἀντ-
εδεξιοῦντό τε αὐτοὺς καὶ ἐθάρρυνον. ἐκ τούτου δὴ ὁ 20

Κῦρος λέγει, Ἡμεῖς μὲν δή, ὦ Ὑρκάνιοι, ἤδη ὑμῖν πιστεύομεν· καὶ ὑμᾶς δὲ χρὴ πρὸς ἡμᾶς οὕτως ἔχειν. τοῦτο δ', ἔφη, πρῶτον ἡμῖν εἴπατε πόσον ἀπέχει ἐνθένδε ἔνθα αἱ ἀρχαί εἰσι τῶν πολεμίων καὶ τὸ ἄθρόον αὐτῶν. οἱ δ' ἀπεκρίναντο ὅτι ὀλίγῳ πλέον ἢ παρασάγγην.

21 Ἐνταῦθα δὴ λέγει ὁ Κῦρος, Ἄγετε δή, ἔφη, ὦ ἄνδρες Πέρσαι καὶ Μῆδοι καὶ ὑμεῖς ὦ Ὑρκάνιοι, ἤδη γὰρ καὶ πρὸς ὑμᾶς ὡς πρὸς συμμάχους καὶ κοινωνοὺς διαλέγομαι, εὖ χρὴ εἰδέναι νῦν ὅτι ἐν τοιούτῳ ἐσμὲν ἔνθα δὴ μαλακισάμενοι μὲν πάντων ἂν τῶν χαλεπωτάτων τύχοιμεν· ἴσασι γὰρ οἱ πολέμιοι ἐφ' ἃ ἥκομεν· ἢν δὲ τὸ καρτερὸν ἐμβαλόμενοι ἴωμεν ῥώμῃ καὶ θυμῷ ἐπὶ τοὺς πολεμίους, αὐτίκα μάλ' ὄψεσθε ὥσπερ δούλων ἀποδιδρασκόντων ηὑρημένων τοὺς μὲν ἱκετεύοντας αὐτῶν, τοὺς δὲ φεύγοντας, τοὺς δ' οὐδὲ ταῦτα φρονεῖν δυναμένους. ἡττημένοι τε γὰρ ὄψονται ἡμᾶς καὶ οὔτε οἰόμενοι ἥξειν οὔτε συντεταγμένοι οὔτε μά-
22 χεσθαι παρεσκευασμένοι κατειλημμένοι ἔσονται. εἰ οὖν ἡδέως βουλόμεθα καὶ δειπνῆσαι καὶ νυκτερεῦσαι καὶ βιοτεύειν τὸ ἀπὸ τοῦδε, μὴ δῶμεν αὐτοῖς σχολὴν μήτε βουλεύσασθαι μήτε παρασκευάσασθαι ἀγαθὸν αὐτοῖς μηδέν, μηδὲ γνῶναι πάμπαν ὅτι ἄνθρωποί ἐσμεν, ἀλλὰ γέρρα καὶ κοπίδας καὶ σαγάρεις ἅπαντα
23 καὶ πληγὰς ἥκειν νομιζόντων. καὶ ὑμεῖς μέν, ἔφη, ὦ Ὑρκάνιοι, ὑμᾶς αὐτοὺς προπετάσαντες ἡμῶν πορεύεσθε ἔμπροσθεν, ὅπως τῶν ὑμετέρων ὅπλων ὁρωμένων λανθάνωμεν ὅτι πλεῖστον χρόνον. ἐπειδὰν δ' ἐγὼ πρὸς τῷ στρατεύματι γένωμαι τῶν πολεμίων, παρ' ἐμοὶ μὲν καταλίπετε ἕκαστοι τάξιν ἱππέων, ᾗ,

ἄν τι δέῃ, χρῶμαι μένων παρὰ τὸ στρατόπεδον. ὑμῶν 24
δὲ οἱ μὲν ἄρχοντες καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐν τάξει ἀθρόοι ἐλαύνετε, εἰ σωφρονεῖτε, ἵνα μήποτε ἀθρόῳ τινὶ ἐντυχόντες ἀποβιασθῆτε, τοὺς δὲ νεωτέρους ἐφίετε διώκειν· οὗτοι δὲ καινόντων· τοῦτο γὰρ ἀσφαλέστατον, νῦν ὡς ἐλαχίστους τῶν πολεμίων λιπεῖν. ἢν δὲ 25
νικῶμεν, ἔφη, ὃ πολλοῖς δὴ κρατοῦσι τὴν τύχην ἀνέτρεψε, φυλάξασθαι δεῖ τὸ ἐφ' ἁρπαγὴν τραπέσθαι· ὡς ὁ τοῦτο ποιῶν οὐκέτ' ἀνήρ ἐστιν, ἀλλὰ σκευοφόρος· καὶ ἔξεστι τῷ βουλομένῳ χρῆσθαι ἤδη τούτῳ ὡς ἀνδραπόδῳ. ἐκεῖνο δὲ χρὴ γνῶναι ὅτι οὐδέν ἐστι 26
κερδαλεώτερον τοῦ νικᾶν· ὁ γὰρ κρατῶν ἅμα πάντα συνήρπακε, καὶ τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ χρήματα καὶ πᾶσαν τὴν χώραν. πρὸς ταῦτα τοῦτο μόνον ὁρᾶτε ὅπως τὴν νίκην διασῳζώμεθα· ἐὰν γὰρ κρατηθῇ, καὶ αὐτὸς ὁ ἁρπάζων ἔχεται. καὶ τοῦτο ἅμα διώκοντες μέμνησθε, ἥκειν πάλιν ὡς ἐμὲ ἔτι φάους ὄντος· ὡς σκότους γενομένου οὐδένα ἔτι προσδεξόμεθα.

Ταῦτ' εἰπὼν ἀπέπεμπεν εἰς τὰς τάξεις ἑκάστους 27
καὶ ἐκέλευεν ἅμα πορευομένους τοῖς ἑαυτοῦ ἕκαστον δεκαδάρχοις ταὐτὰ σημαίνειν· ἐν μετώπῳ γὰρ ἦσαν οἱ δεκάδαρχοι, ὥστε ἀκούειν· τοὺς δὲ δεκαδάρχους τῇ δεκάδι ἕκαστον κελεύειν παραγγέλλειν. ἐκ τούτου προηγοῦντο μὲν οἱ Ὑρκάνιοι, αὐτὸς δὲ τὸ μέσον ἔχων σὺν τοῖς Πέρσαις ἐπορεύετο· τοὺς δὲ ἱππέας ἑκατέρωθεν, ὥσπερ εἰκός, παρέταξε. τῶν δὲ πολεμίων, ἐπεὶ 28
φῶς ἐγένετο, οἱ μὲν ἐθαύμαζον τὰ ὁρώμενα, οἱ δ' ἐγίγνωσκον ἤδη, οἱ δ' ἤγγελλον, οἱ δ' ἐβόων, οἱ δ' ἔλυον ἵππους, οἱ δὲ συνεσκευάζοντο, οἱ δ' ἐρρίπτουν

τὰ ὅπλα ἀπὸ τῶν ὑποζυγίων, οἱ δ' ὡπλίζοντο, οἱ δ' ἀνεπήδων ἐπὶ τοὺς ἵππους, οἱ δ' ἐχαλίνουν, οἱ δὲ τὰς γυναῖκας ἀνεβίβαζον ἐπὶ τὰ ὀχήματα, οἱ δὲ τὰ πλείστου ἄξια ἐλάμβανον ὡς διασωσόμενοι, οἱ δὲ κατορύττοντες τὰ τοιαῦτα ἡλίσκοντο, οἱ δὲ πλεῖστοι εἰς φυγὴν ὥρμων· οἴεσθαι δὲ δεῖ καὶ ἄλλα πολλά τε καὶ παντοδαπὰ ποιεῖν αὐτούς, πλὴν ἐμάχετο οὐδείς, ἀλλ'
29 ἀμαχητὶ ἀπώλλυντο. Κροῖσος δὲ ὁ Λυδῶν βασιλεύς, ὡς θέρος ἦν, τάς τε γυναῖκας ἐν ταῖς ἁρμαμάξαις προαπεπέμψατο τῆς νυκτός, ὡς ἂν ῥᾷον πορεύοιντο κατὰ ψῦχος, καὶ αὐτὸς ἔχων τοὺς ἱππέας ἐπηκολού-
30 θει. καὶ τὸν Φρύγα τὰ αὐτὰ ποιῆσαί φασι τὸν τῆς παρ' Ἑλλήσποντον ἄρχοντα Φρυγίας. ὡς δὲ παρῄσθοντο τῶν φευγόντων καὶ καταλαμβανόντων αὐτούς, πυθόμενοι τὸ γιγνόμενον ἔφευγον δὴ καὶ αὐτοὶ ἀνὰ
31 κράτος. τὸν δὲ τῶν Καππαδοκῶν βασιλέα καὶ τὸν τῶν Ἀραβίων ἔτι ἐγγὺς ὄντας καὶ ὑποστάντας ἀθωρακίστους κατακαίνουσιν οἱ Ὑρκάνιοι. τὸ δὲ πλεῖστον ἦν τῶν ἀποθανόντων Ἀσσυρίων καὶ Ἀραβίων· ἐν γὰρ τῇ αὐτῶν ὄντες χώρᾳ ἀσυντονώτατα πρὸς τὴν πορεί-
32 αν εἶχον. οἱ μὲν δὴ Μῆδοι καὶ Ὑρκάνιοι, οἷα δὴ εἰκὸς κρατοῦντας, τοιαῦτα ἐποίουν διώκοντες. ὁ δὲ Κῦρος τοὺς παρ' ἑαυτῷ ἱππέας καταλειφθέντας περιελαύνειν ἐκέλευε τὸ στρατόπεδον, καὶ εἴ τινας σὺν ὅπλοις ἴδοιεν ἐξιόντας, κατακαίνειν· τοῖς δ' ὑπομένουσιν ἐκήρυξεν, ὁπόσοι τῶν πολεμίων στρατιωτῶν ἦσαν ἱππεῖς ἢ πελτασταὶ ἢ τοξόται, ἀποφέρειν τὰ ὅπλα συνδεδεμένα, τοὺς δὲ ἵππους ἐπὶ ταῖς σκηναῖς καταλείπειν· ὅστις δὲ ταῦτα μὴ ποιήσοι, αὐτίκα τῆς κεφαλῆς στερήσεσθαι· τὰς δὲ κοπίδας προχείρους ἔχον-

τες ἐν τάξει περιέστασαν. οἱ μὲν δὴ τὰ ὅπλα ἔχοντες 33 ἐρρίπτουν, ἀποφέροντες εἰς ἓν χωρίον ὅποι ἐκέλευε· καὶ ταῦτα μὲν οἷς ἐπέταξεν ἔκαον.

Ὁ δὲ Κῦρος ἐνενόησεν ὅτι ἦλθον μὲν οὔτε σῖτα 34 οὔτε ποτὰ ἔχοντες, ἄνευ δὲ τούτων οὔτε στρατεύεσθαι δυνατὸν οὔτ' ἄλλο ποιεῖν οὐδέν. σκοπῶν δ' ὅπως ἂν κάλλιστα καὶ τάχιστα ταῦτα γένοιτο, ἐνθυμεῖται ὅτι ἀνάγκη πᾶσι τοῖς στρατευομένοις εἶναί τινα ὅτῳ καὶ σκηνῆς μελήσει καὶ ὅπως τἀπιτήδεια παρεσκευασμένα τοῖς στρατιώταις εἰσιοῦσιν ἔσται. καὶ τοίνυν ἔγνω 35 ὅτι τούτους εἰκὸς μάλιστα πάντων ἐν τῷ στρατοπέδῳ νῦν κατειλῆφθαι ἢν διὰ τὸ ἀμφὶ συσκευασίαν ἔχειν· ἐκήρυξε δὴ παρεῖναι τοὺς ἐπιτρόπους πάντας· εἰ δέ που μὴ εἴη ἐπίτροπος, τὸν πρεσβύτατον ἀπὸ σκηνῆς· τῷ δὲ ἀπειθοῦντι πάντα τὰ χαλεπὰ ἀνεῖπεν. οἱ δὲ ὁρῶντες καὶ τοὺς δεσπότας πειθομένους ταχὺ ἐπείθοντο. ἐπεὶ δὲ παρεγένοντο, πρῶτον μὲν ἐκέλευε καθίζεσθαι αὐτῶν ὅσοις ἐστὶ πλέον ἢ δυοῖν μηνοῖν ἐν τῇ σκηνῇ τἀπιτήδεια. ἐπεὶ δὲ τούτους εἶδεν, αὖθις 36 ἐκέλευεν ὅσοις μηνὸς ἦν· ἐν τούτῳ σχεδὸν πάντες ἐκαθίζοντο. ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἔμαθεν, εἶπεν ὧδε αὐτοῖς· 37 Ἄγετέ νυν, ἔφη, ὦ ἄνδρες, οἵ τινες ὑμῶν τὰ μὲν κακὰ μισεῖτε, μαλακοῦ δέ τινος παρ' ἡμῶν βούλοισθ' ἂν τυγχάνειν, ἐπιμελήθητε προθύμως ὅπως διπλάσια ἐν τῇ σκηνῇ ἑκάστῃ σῖτα καὶ ποτὰ παρεσκευασμένα ᾖ ἢ τοῖς δεσπόταις καὶ τοῖς οἰκέταις καθ' ἡμέραν ἐποιεῖτε· καὶ τἆλλα δὲ πάντα ὁπόσα καλὴν δαῖτα παρέξει ἕτοιμα ποιεῖτε, ὡς αὐτίκα μάλα παρέσονται ὁπότεροι ἂν κρατῶσι, καὶ ἀξιώσουσιν ἔκπλεω ἔχειν πάντα τἀπιτήδεια. εὖ οὖν ἴστε ὅτι συμφέροι ἂν ὑμῖν ἀμέμπτως

38 δέχεσθαι τοὺς ἄνδρας. οἱ μὲν δὴ ταῦτ' ἀκούσαντες πολλῇ σπουδῇ τὰ παρηγγελμένα ἔπραττον· ὁ δὲ συγκαλέσας τοὺς ταξιάρχους ἔλεξε τοιάδε. Ἄνδρες φίλοι, γιγνώσκω μὲν ὅτι νῦν ἔξεστιν ἡμῖν προτέροις τῶν ἀπόντων συμμάχων ἀρίστου τυχεῖν καὶ τοῖς μάλιστα ἐσπουδασμένοις σίτοις καὶ ποτοῖς χρῆσθαι· ἀλλ' οὔ μοι δοκεῖ τοῦτ' ἂν τὸ ἄριστον πλέον ὠφελῆσαι ἡμᾶς ἢ τὸ τῶν συμμάχων ἐπιμελεῖς φανῆναι, οὐδ' ἂν αὕτη ἡ εὐωχία ἰσχυροτέρους τοσοῦτον ποιῆσαι ὅσον εἰ δυ-
39 ναίμεθα τοὺς συμμάχους προθύμους ποιεῖσθαι. εἰ δὲ τῶν νυνὶ διωκόντων καὶ κατακαινόντων τοὺς ἡμετέρους πολεμίους καὶ μαχομένων, εἴ τις ἐναντιοῦται, τούτων δόξομεν οὕτως ἀμελεῖν ὥστε καὶ πρὶν εἰδέναι πῶς πράττουσιν ἠριστηκότες φαίνεσθαι, ὅπως μὴ αἰσχροὶ μὲν φανούμεθα, ἀσθενεῖς δ' ἐσόμεθα συμμάχων ἀποροῦντες. τὸ δὲ τῶν κινδυνευόντων καὶ πονούντων ἐπιμεληθῆναι ὅπως εἰσιόντες τἀπιτήδεια ἕξουσιν, αὕτη ἂν ἡμᾶς ἡ θοίνη πλείω εὐφράνειεν, ὡς ἐγώ φημι, ἢ
40 τὸ παραχρῆμα τῇ γαστρὶ χαρίσασθαι. ἐννοήσατε δ', ἔφη, ὡς εἰ μηδ' ἐκείνους αἰσχυντέον ἦν, οὐδ' ὣς ἡμῖν νῦν προσήκει οὔτε πλησμονῆς πω οὔτε μέθης· οὐ γάρ πω διαπέπρακται ἡμῖν ἃ βουλόμεθα, ἀλλ' αὖ τὰ πάντα νῦν ἀκμάζει ἐπιμελείας δεόμενα. ἔχομεν γὰρ ἐν τῷ στρατοπέδῳ πολεμίους πολλαπλασίους ἡμῶν αὐτῶν, καὶ τούτους λελυμένους· οὓς καὶ φυλάττεσθαι ἔτι προσήκει καὶ φυλάττειν, ὅπως ὦσι καὶ οἱ ποιήσοντες ἡμῖν τἀπιτήδεια· ἔτι δ' οἱ ἱππεῖς ἡμῖν ἄπεισι, φροντίδα παρέχοντες ποῦ εἰσι· κἂν ἔλθωσιν, εἰ παρα-
41 μενοῦσιν. ὥστ', ὦ ἄνδρες, νῦν μοι δοκεῖ τοιοῦτον σῖτον ἡμᾶς προσφέρεσθαι δεῖν καὶ τοιοῦτον ποτὸν

ὁποῖον ἄν τις οἴεται μάλιστα σύμφορον εἶναι πρὸς τὸ
μήτε ὕπνου μήτε ἀφροσύνης ἐμπίμπλασθαι. ἔτι δὲ καὶ 42
χρήματα πολλά ἐστιν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ὧν οὐκ ἀγ-
νοῶ ὅτι δυνατὸν ἡμῖν κοινῶν ὄντων τοῖς συγκατειλη-
φόσι νοσφίσασθαι ὁπόσα ἂν βουλώμεθα· ἀλλ' οὔ μοι
δοκεῖ τὸ λαβεῖν κερδαλεώτερον εἶναι τοῦ δικαίους φαι-
νομένους ἐκείνοις τούτῳ πρίασθαι ἔτι μᾶλλον αὐτοὺς
ἢ νῦν ἀσπάζεσθαι ἡμᾶς. δοκεῖ δέ μοι, ἔφη, καὶ τὸ 43
νεῖμαι τὰ χρήματα, ἐπειδὰν ἔλθωσι, Μήδοις καὶ Ὑρ-
κανίοις καὶ Τιγράνῃ ἐπιτρέψαι· καὶ ἤν τι μεῖον ἡμῖν
δάσωνται, κέρδος ἡγεῖσθαι· διὰ γὰρ τὰ κέρδη ἥδιον
ἡμῖν παραμενοῦσι. τὸ μὲν γὰρ νῦν πλεονεκτῆσαι ὀλι- 44
γοχρόνιον ἂν ἡμῖν τὸν πλοῦτον παράσχοι· τὸ δὲ ταῦ-
τα προεμένους ἐκεῖνα κτήσασθαι ὅθεν ὁ πλοῦτος φύ-
εται, τοῦτο, ὡς ἐγὼ δοκῶ, ἀεναώτερον ἡμῖν δύναιτ'
ἂν τὸν ὄλβον καὶ πᾶσι τοῖς ἡμετέροις παρέχειν. οἴ- 45
μαι δ', ἔφη, καὶ οἴκοι ἡμᾶς τούτου ἕνεκα ἀσκεῖν καὶ
γαστρὸς κρείττους εἶναι καὶ κερδέων ἀκαίρων, ἵν', εἴ
ποτε δέοι, δυναίμεθα αὐτοῖς συμφόρως χρῆσθαι· ποῦ
δ' ἂν ἐν μείζοσι τῶν νῦν παρόντων ἐπιδειξαίμεθ' ἂν
τὴν παιδείαν ἐγὼ μὲν οὐχ ὁρῶ. ὁ μὲν οὕτως εἶπε. 46
συνεῖπε δ' αὐτῷ Ὑστάσπας ἀνὴρ Πέρσης τῶν ὁμοτί-
μων ὧδε· Δεινὸν γὰρ τἂν εἴη, ὦ Κῦρε, εἰ ἐν θήρᾳ
μὲν πολλάκις ἄσιτοι καρτεροῦμεν, ὅπως θηρίον τι ὑπο-
χείριον ποιησώμεθα καὶ μάλα μικροῦ ἴσως ἄξιον· ὄλ-
βον δὲ ὅλον πειρώμενοι θηρᾶν εἰ ἐμποδών τι ποιη-
σαίμεθα γενέσθαι ἡμῖν ἃ τῶν μὲν κακῶν ἀνθρώπων
ἄρχει, τοῖς δ' ἀγαθοῖς πείθεται, οὐκ ἂν πρέποντα
ἡμῖν δοκοῦμεν ποιεῖν. ὁ μὲν οὖν Ὑστάσπας οὕτως 47
εἶπεν· οἱ δ' ἄλλοι πάντες ταῦτα συνῄνουν. ὁ δὲ Κῦ-

ρος εἶπεν, Ἄγε δή, ἔφη, ἐπειδὴ ὁμονοοῦμεν ταῦτα, πέμψατε ἀπὸ λόχου ἕκαστος πέντε ἄνδρας τῶν σπουδαιοτάτων· οὗτοι δὲ περιιόντες, οὓς μὲν ἂν ὁρῶσι πορσύνοντας τἀπιτήδεια, ἐπαινούντων· οὓς δ' ἂν ἀμελοῦντας, κολαζόντων ἀφειδέστερον ἢ ὡς δεσπόται. οὗτοι μὲν δὴ ταῦτα ἐποίουν.

III. Τῶν δὲ Μήδων τινὲς ἤδη, οἱ μὲν ἁμάξας προωρμημένας καταλαβόντες καὶ ἀποστρέψαντες προσήλαυνον μεστὰς ὧν δεῖται στρατιά, οἱ δὲ καὶ ἁρμαμάξας γυναικῶν τῶν βελτίστων τῶν μὲν γνησίων, τῶν δὲ καὶ παλλακίδων διὰ τὸ κάλλος συμπεριαγομένων,
2 ταύτας εἰληφότες προσῆγον. πάντες γὰρ ἔτι καὶ νῦν οἱ κατὰ τὴν' Ἀσίαν στρατευόμενοι ἔχοντες τὰ πλείστου ἄξια στρατεύονται, λέγοντες ὅτι μᾶλλον μάχοιντ' ἂν εἰ τὰ φίλτατα παρείη· τούτοις γάρ φασιν ἀνάγκην εἶναι προθύμως ἀλέξειν. ἴσως μὲν οὖν οὕτως ἔχει, ἴσως δὲ καὶ ποιοῦσιν αὐτὰ τῇ ἡδονῇ χαριζόμενοι.

3 Ὁ δὲ Κῦρος θεωρῶν τὰ τῶν Μήδων ἔργα καὶ Ὑρκανίων ὥσπερ κατεμέμφετο καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, εἰ οἱ ἄλλοι τοῦτον τὸν χρόνον ἀκμάζειν τε μᾶλλον ἑαυτῶν ἐδόκουν καὶ προσκτᾶσθαί τι, αὐτοὶ δ' ἐν ἀργοτέρᾳ χώρᾳ ὑπομένειν. καὶ γὰρ δὴ οἱ ἀπάγοντες καὶ ἀποδεικνύντες Κύρῳ ἃ ἦγον πάλιν ἀπήλαυνον, μεταδιώκοντες τοὺς ἄλλους· ταῦτα γὰρ σφίσιν ἔφασαν προστετάχθαι ποιεῖν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων. δακνόμενος δὴ ὁ Κῦρος ἐπὶ τούτοις ταῦτα μὲν ὅμως κατεχώριζε· συνεκάλει δὲ πάλιν τοὺς ταξιάρχους, καὶ στὰς ὅπου ἔμελλον πάντες ἀκούσεσθαι τὰ βουλευόμενα λέγει τάδε.

4 Ὅτι μέν, ὦ ἄνδρες φίλοι, εἰ κατάσχοιμεν τὰ νῦν προφαινόμενα, μεγάλα μὲν ἂν ἅπασι Πέρσαις ἀγαθὰ

γένοιτο, μέγιστα δ' ἂν εἰκότως ἡμῖν δι' ὧν πράττε-
ται, πάντες οἶμαι γιγνώσκομεν· ὅπως δ' ἂν αὐτῶν
ἡμεῖς κύριοι γιγνοίμεθα, μὴ αὐτάρκεις ὄντες κτήσα-
σθαι αὐτά, εἰ μὴ ἔσται οἰκεῖον ἱππικὸν Πέρσαις τοῦ-
το ἐγὼ οὐκέτι ὁρῶ. ἐννοεῖτε γὰρ δή, ἔφη· ἔχομεν 5
ἡμεῖς οἱ Πέρσαι ὅπλα οἷς δοκοῦμεν τρέπεσθαι τοὺς
πολεμίους ὁμόσε ἰόντες· καὶ δὴ τρεπόμενοι πῶς ἢ
ἱππέας ἢ τοξότας ἢ πελταστὰς ἄνευ ἵππων ὄντες δυ-
ναίμεθ' ἂν φεύγοντας ἢ λαβεῖν ἢ κατακανεῖν; τίνες
δ' ἂν φοβοῖντο ἡμᾶς προσιόντες κακοῦν ἢ τοξόται ἢ
ἀκοντισταὶ ἢ ἱππεῖς, εὖ εἰδότες ὅτι οὐδεὶς αὐτοῖς κίν-
δυνος ὑφ' ἡμῶν κακόν τι παθεῖν μᾶλλον ἢ ὑπὸ τῶν
πεφυκότων δένδρων; εἰ δ' οὕτω ταῦτ' ἔχει, οὐκ ἔν- 6
δηλον ὅτι οἱ νῦν παρόντες ἡμῖν ἱππεῖς νομίζουσι
πάντα τὰ ὑποχείρια γιγνόμενα ἑαυτῶν εἶναι οὐχ ἧτ-
τον ἢ ἡμέτερα, ἴσως δὲ νὴ Δία καὶ μᾶλλον; νῦν μὲν 7
οὖν οὕτω ταῦτ' ἔχει κατ' ἀνάγκην. εἰ δ' ἡμεῖς ἱππι-
κὸν κτησαίμεθα μὴ χεῖρον τούτων, οὐ πᾶσιν ἡμῖν
καταφανὲς ὅτι τούς τ' ἂν πολεμίους δυναίμεθα καὶ
ἄνευ τούτων ποιεῖν ὅσαπερ νῦν σὺν τούτοις, τούτους
τε ἔχοιμεν ἂν τότε μετριώτερον πρὸς ἡμᾶς φρονοῦν-
τας; ὁπότε γὰρ παρεῖναι ἢ ἀπεῖναι βούλοιντο, ἧττον
ἂν ἡμῖν μέλοι, εἰ αὐτοὶ ἄνευ τούτων ἀρκοῖμεν ἡμῖν
αὐτοῖς. εἶεν· ταῦτα μὲν δὴ οἶμαι οὐδεὶς ἂν ἀντιγνω- 8
μονήσειε μὴ οὐχὶ τὸ πᾶν διαφέρειν Περσῶν γενέσθαι
οἰκεῖον ἱππικόν· ἀλλ' ἐκεῖνο ἴσως ἐννοεῖτε πῶς ἂν
τοῦτο γένοιτο. ἆρ' οὖν σκεψώμεθα, εἰ βουλοίμεθα
καθιστάναι ἱππικόν, τί ἡμῖν ὑπάρχει καὶ τίνος ἐνδεῖ;
οὐκοῦν ἵπποι μὲν οὗτοι πολλοὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ κατ- 9
ειλημμένοι καὶ χαλινοὶ οἷς πείθονται καὶ τἆλλα ὅσα

δεῖ ἵπποις ἔχουσι χρῆσθαι. ἀλλὰ μὴν καὶ οἷς γε δεῖ
ἄνδρα ἱππέα χρῆσθαι ἔχομεν, θώρακας μὲν ἐρύματα
τῶν σωμάτων, παλτὰ δὲ οἷς καὶ μεθιέντες καὶ ἔχον-
10 τες χρῴμεθ' ἄν. τί δὴ τὸ λοιπόν; δῆλον ὅτι ἀνδρῶν
δεῖ. οὐκοῦν τοῦτο μάλιστα ἔχομεν· οὐδὲν γὰρ οὕτως
ἡμέτερόν ἐστιν ὡς ἡμεῖς ἡμῖν αὐτοῖς. ἀλλ' ἐρεῖ τις
ἴσως ὅτι οὐκ ἐπιστάμεθα. μὰ Δί' οὐδὲ γὰρ τούτων
τῶν ἐπισταμένων νῦν πρὶν μαθεῖν οὐδεὶς ἠπίστατο.
11 ἀλλ' εἴποι ἄν τις ὅτι παῖδες ὄντες ἐμάνθανον. καὶ
πότερα παῖδές εἰσι φρονιμώτεροι ὥστε μαθεῖν τὰ φρα-
ζόμενα καὶ δεικνύμενα ἢ ἄνδρες; πότεροι δὲ ἂν μά-
θωσιν ἱκανώτεροι τῷ σώματι ἐκπονεῖν, οἱ παῖδες ἢ
12 οἱ ἄνδρες; ἀλλὰ μὴν σχολή γε ἡμῖν μανθάνειν ὅση
οὔτε παισὶν οὔτε ἄλλοις ἀνδράσιν· οὔτε γὰρ τοξεύειν
ἡμῖν μαθητέον ὥσπερ τοῖς παισί· προεπιστάμεθα γὰρ
τοῦτο· οὔτε μὴν ἀκοντίζειν· ἐπιστάμεθα γὰρ καὶ τοῦ-
το· ἀλλ' οὐδὲ μήν, ὥσπερ τοῖς ἄλλοις ἀνδράσι τοῖς
μὲν γεωργίαι ἀσχολίαν παρέχουσι, τοῖς δὲ τέχναι, τοῖς
δὲ ἄλλα οἰκεῖα· ἡμῖν δὲ στρατεύεσθαι οὐ μόνον σχο-
13 λή, ἀλλὰ καὶ ἀνάγκη. ἀλλὰ μὴν οὐχ ὥσπερ ἄλλα πολ-
λὰ τῶν πολεμικῶν χαλεπὰ μέν, χρήσιμα δέ· ἱππικὴ
δὲ οὐκ ἐν ὁδῷ μὲν ἡδίων ἢ αὐτοῖν τοῖν ποδοῖν πο-
ρεύεσθαι; ἐν δὲ σπουδῇ οὐχ ἡδὺ ταχὺ μὲν φίλῳ παρα-
γενέσθαι, εἰ δέοι, ταχὺ δέ, εἴτε ἄνδρα εἴτε θῆρα
δέοι διώκεσθαι, καταλαβεῖν; ἐκεῖνο δὲ οὐχὶ εὐπετὲς
τὸ ὅ,τι ἂν δέῃ ὅπλον φέρειν τὸν ἵππον τοῦτο συμφέ-
14 ρειν; οὔκουν ταὐτό γ' ἐστὶν ἔχειν τε καὶ φέρειν. ὅ
γε μὴν μάλιστ' ἄν τις φοβηθείη, μὴ εἰ δεήσει ἐφ'
ἵππου κινδυνεύειν ἡμᾶς πρότερον πρὶν ἀκριβοῦν τὸ
ἔργον τοῦτο, κἄπειτα μήτε πεζοὶ ἔτι ὦμεν μήτε πω

ἱππεῖς ἱκανοί, ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἀμήχανον· ὅπου γὰρ
ἂν βουλώμεθα, ἐξέσται ἡμῖν πεζοῖς εὐθὺς μάχεσθαι·
οὐδὲν γὰρ τῶν πεζικῶν ἀπομαθησόμεθα ἱππεύειν μαν-
θάνοντες. Κῦρος μὲν οὕτως εἶπε· Χρυσάντας δὲ συν- 15
αγορεύων αὐτῷ ὧδε ἔλεξεν.

Ἀλλ' ἐγὼ μέν, ἔφη, οὕτως ἐπιθυμῶ ἱππεύειν
μαθεῖν ὡς νομίζω, ἢν ἱππεὺς γένωμαι, ἄνθρωπος
πτηνὸς ἔσεσθαι. νῦν μὲν γὰρ ἔγωγε ἀγαπῶ ἤν γ' ἐξ 16
ἴσου τῳ θεῖν ὁρμηθεὶς ἀνθρώπων μόνον τῇ κεφαλῇ
πρόσχω, κἂν θηρίον παραθέον ἰδὼν δυνασθῶ διατει-
νάμενος φθάσαι ὥστε ἀκοντίσαι ἢ τοξεῦσαι πρὶν πά-
νυ πρόσω αὐτὸ γενέσθαι. ἢν δ' ἱππεὺς γένωμαι, δυ-
νήσομαι μὲν ἄνδρα ἐξ ὄψεως μήκους καθαιρεῖν· δυ-
νήσομαι δὲ θηρία διώκων τὰ μὲν ἐκ χειρὸς παίειν
καταλαμβάνων, τὰ δὲ ἀκοντίζειν ὥσπερ ἑστηκότα· [καὶ
γὰρ ἐὰν ἀμφότερα ταχέα ᾖ, ὅμως ἐὰν πλησίον γίγνη-
ται ἀλλήλων, ὥσπερ τὰ ἑστηκότα ἐστίν.] ὃ δὲ δὴ μά- 17
λιστα δοκῶ ζῴων, ἔφη, ἐζηλωκέναι ἱπποκενταύρους,
εἰ ἐγένοντο, ὥστε προβουλεύεσθαι μὲν ἀνθρώπου
φρονήσει, ταῖς δὲ χερσὶ τὸ δέον παλαμᾶσθαι, ἵππου
δὲ τάχος ἔχειν καὶ ἰσχύν, ὥστε τὸ μὲν φεῦγον αἱρεῖν,
τὸ δ' ὑπομένον ἀνατρέπειν, οὐκοῦν πάντα κἀγὼ ταῦ-
τα ἱππεὺς γενόμενος συγκομίζομαι πρὸς ἐμαυτόν. προ- 18
νοεῖν μέν γε ἕξω πάντα τῇ ἀνθρωπίνῃ γνώμῃ, ταῖς
δὲ χερσὶν ὁπλοφορήσω, διώξομαι δὲ τῷ ἵππῳ, τὸν δ'
ἐναντίον ἀνατρέψω τῇ τοῦ ἵππου ῥύμῃ, ἀλλ' οὐ συμ-
πεφυκὼς δεδήσομαι ὥσπερ οἱ ἱπποκένταυροι· οὐκοῦν 19
τοῦτό γε κρεῖττον ἢ συμπεφυκέναι. τοὺς μὲν γὰρ ἱππο-
κενταύρους οἶμαι ἔγωγε πολλοῖς μὲν ἀπορεῖν τῶν ἀν-
θρώποις ηὑρημένων ἀγαθῶν ὅπως δεῖ χρῆσθαι, πολ-

λοῖς δὲ τῶν ἵπποις πεφυκότων ἡδέων πῶς αὐτῶν χρὴ
20 ἀπολαύειν. ἐγὼ δὲ ἢν ἱππεύειν μάθω, ὅταν μὲν ἐπὶ
τοῦ ἵππου γένωμαι, τὰ τοῦ ἱπποκενταύρου δήπου δια-
πράξομαι· ὅταν δὲ καταβῶ, δειπνήσω καὶ ἀμφιέσο-
μαι καὶ καθευδήσω ὥσπερ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι· ὥστε
τί ἄλλο ἢ διαιρετὸς ἱπποκένταυρος καὶ πάλιν σύνθε-
21 τος γίγνομαι; ἔτι δ', ἔφη, καὶ τοῖσδε πλεονεκτήσω
τοῦ ἱπποκενταύρου· ὁ μὲν γὰρ δυοῖν ὀφθαλμοῖν ἑώρα
τε καὶ δυοῖν ὤτοιν ἤκουεν· ἐγὼ δὲ τέτταρσι μὲν ὀφ-
θαλμοῖς τεκμαροῦμαι, τέτταρσι δὲ ὠσὶν αἰσθήσομαι·
πολλὰ γάρ φασι καὶ ἵππον ἀνθρώπῳ τοῖς ὀφθαλμοῖς
προορῶντα δηλοῦν, πολλὰ δὲ τοῖς ὠσὶν προακούοντα
σημαίνειν. ἐμὲ μὲν οὖν, ἔφη, γράφε τῶν ἱππεύειν
ὑπερεπιθυμούντων. Νὴ τὸν Δί', ἔφασαν οἱ ἄλλοι πάν-
22 τες, καὶ ἡμᾶς γε. ἐκ τούτου δὴ ὁ Κῦρος λέγει, Τί
οὖν, ἔφη, ἐπεὶ σφόδρα ἡμῖν δοκεῖ ταῦτα, εἰ καὶ νό-
μον ἡμῖν αὐτοῖς ποιησαίμεθα αἰσχρὸν εἶναι, οἷς ἂν
ἵππους ἐγὼ πορίσω, ἤν τις φανῇ πεζῇ ἡμῶν πορευ-
όμενος, ἤν τε πολλὴν ἤν τε ὀλίγην ὁδὸν δέῃ διελ-
θεῖν; ἵνα καὶ παντάπασιν ἱπποκενταύρους ἡμᾶς οἴων-
23 ται ἄνθρωποι εἶναι. ὁ μὲν οὕτως ἐπήρετο, οἱ δὲ πάν-
τες συνῄνεσαν· ὥστ' ἔτι καὶ νῦν ἐξ ἐκείνου χρῶνται
Πέρσαι οὕτω, καὶ οὐδεὶς ἂν τῶν καλῶν κἀγαθῶν
ἑκὼν ὀφθείη Περσῶν οὐδαμῇ πεζὸς ἰών. οἱ μὲν δὴ
ἐν τούτοις τοῖς λόγοις ἦσαν.

IV. Ἡνίκα δ' ἦν ἔξω μέσου ἡμέρας, προσήλαυνον
μὲν οἱ Μῆδοι ἱππεῖς καὶ Ὑρκάνιοι, ἵππους τε ἄγον-
τες αἰχμαλώτους καὶ ἄνδρας· ὅσοι γὰρ τὰ ὅπλα παρ-
2 εδίδοσαν, οὐ κατέκανον· ἐπεὶ δὲ προσήλασαν, πρῶτον
μὲν αὐτῶν ἐπυνθάνετο ὁ Κῦρος εἰ σωθεῖεν πάντες

αὐτῷ· ἐπεὶ δὲ τοῦτ' ἔφασαν, ἐκ τούτου ἠρώτα τί ἔπραξαν. οἱ δὲ διηγοῦντο ἅ τ' ἐποίησαν καὶ ὡς ἀνδρείως ἕκαστα ἐμεγαληγόρουν. ὁ δὲ διήκουέ τε ἡδέως 3
πάντων ἃ ἐβούλοντο λέγειν· ἔπειτα δὲ καὶ ἐπῄνεσεν αὐτοὺς οὕτως· Ἀλλὰ καὶ δῆλοί τοι, ἔφη, ἐστὲ ὅτι ἄνδρες ἀγαθοὶ ἐγένεσθε· καὶ γὰρ μείζους φαίνεσθε καὶ καλλίους καὶ γοργότεροι ἢ πρόσθεν ἰδεῖν. ἐκ δὲ τού- 4
του ἐπυνθάνετο ἤδη αὐτῶν καὶ ὁπόσην ὁδὸν διήλασαν καὶ εἰ οἰκοῖτο ἡ χώρα. οἱ δ' ἔλεγον ὅτι καὶ πολλὴν διελάσειαν καὶ πᾶσα οἰκοῖτο καὶ μεστὴ εἴη καὶ οἰῶν καὶ αἰγῶν καὶ βοῶν καὶ ἵππων καὶ σίτου καὶ πάντων ἀγαθῶν. Δυοῖν ἄν, ἔφη, ἐπιμελητέον ἡμῖν 5
εἴη, ὅπως τε κρείττους ἐσόμεθα τῶν ταῦτα ἐχόντων καὶ ὅπως αὐτοὶ μενοῦσιν· οἰκουμένη μὲν γὰρ χώρα πολλοῦ ἄξιον κτῆμα· ἐρήμη δ' ἀνθρώπων οὖσα ἐρήμη καὶ τῶν ἀγαθῶν γίγνεται. τοὺς μὲν οὖν ἀμυνομένους, 6
ἔφη, οἶδα ὅτι κατεκάνετε, ὀρθῶς ποιοῦντες· τοῦτο γὰρ μάλιστα σώζει τὴν νίκην· τοὺς δὲ παραδιδόντας αἰχμαλώτους ἠγάγετε· οὓς εἰ ἀφείημεν, τοῦτ' αὖ σύμφορον ἄν, ὡς ἐγώ φημι, ποιήσαιμεν· πρῶτον μὲν γὰρ 7
νῦν οὐκ ἂν φυλάττεσθαι οὐδὲ φυλάττειν ἡμᾶς τούτους δέοι, οὐδ' αὖ σιτοποιεῖν τούτοις· οὐ γὰρ λιμῷ γε δήπου κατακανοῦμεν αὐτούς· ἔπειτα δὲ τούτους ἀφέντες πλείοσιν αἰχμαλώτοις χρησόμεθα. ἣν γὰρ 8
κρατῶμεν τῆς χώρας, πάντες ἡμῖν οἱ ἐν αὐτῇ οἰκοῦντες αἰχμάλωτοι ἔσονται· μᾶλλον δὲ τούτους ζῶντας ἰδόντες καὶ ἀφεθέντας μενοῦσιν οἱ ἄλλοι καὶ πείθεσθαι αἱρήσονται μᾶλλον ἢ μάχεσθαι. ἐγὼ μὲν οὖν οὕτω γιγνώσκω· εἰ δ' ἄλλο τις ὁρᾷ ἄμεινον, λεγέτω. οἱ δὲ ἀκούσαντες συνῄνουν ταῦτα ποιεῖν. οὕτω δὴ ὁ 9

10 Κῦρος καλέσας τοὺς αἰχμαλώτους λέγει τοιάδε· Ἄν-
δρες, ἔφη, νῦν τε ὅτι ἐπείθεσθε τὰς ψυχὰς περιεποι-
ήσασθε, τοῦ τε λοιποῦ, ἢν οὕτω ποιῆτε, οὐδ' ὁτιοῦν
καινὸν ἔσται ὑμῖν ἀλλ' ἢ οὐχ ὁ αὐτὸς ἄρξει ὑμῶν
ὥσπερ καὶ πρότερον· οἰκήσετε δὲ τὰς αὐτὰς οἰκίας καὶ
χώραν τὴν αὐτὴν ἐργάσεσθε καὶ γυναιξὶ ταῖς αὐταῖς
συνοικήσετε καὶ παίδων τῶν ὑμετέρων ἄρξετε ὥσπερ
11 νῦν· ἡμῖν μέντοι οὐ μαχεῖσθε οὐδὲ ἄλλῳ οὐδενί· ἡνί-
κα δ' ἄν τις ὑμᾶς ἀδικῇ, ἡμεῖς ὑπὲρ ὑμῶν μαχούμε-
θα. ὅπως δὲ μηδ' ἐπαγγέλλῃ μηδεὶς ὑμῖν στρατεύειν,
τὰ ὅπλα πρὸς ἡμᾶς κομίσατε· καὶ τοῖς μὲν κομίζου-
σιν ἔσται εἰρήνη καὶ ἃ λέγομεν ἀδόλως· ὁπόσοι δ' ἂν
τὰ πολεμικὰ μὴ ἀποφέρωσιν ὅπλα, ἐπὶ τούτους ἡμεῖς
12 καὶ δὴ στρατευσόμεθα. ἐὰν δέ τις ὑμῶν καὶ ἰὼν ὡς
ἡμᾶς εὐνοϊκῶς καὶ πράττων τι καὶ διδάσκων φαίνη-
ται, τοῦτον ἡμεῖς ὡς εὐεργέτην καὶ φίλον, οὐχ ὡς
δοῦλον περιέψομεν. ταῦτα οὖν, ἔφη, αὐτοί τε ἴστε
13 καὶ τοῖς ἄλλοις διαγγέλλετε. ἢν δ' ἄρα, ἔφη, ὑμῶν
βουλομένων ταῦτα μὴ πείθωνταί τινες, ἐπὶ τούτους
ἡμᾶς ἄγετε, ὅπως ὑμεῖς ἐκείνων, μὴ ἐκεῖνοι ὑμῶν ἄρ-
χωσιν. ὁ μὲν δὴ ταῦτ' εἶπεν· οἱ δὲ προσεκύνουν τε
καὶ ὑπισχνοῦντο ταῦτα ποιήσειν.

V. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνοι ᾤχοντο, ὁ Κῦρος εἶπεν, Ὥρα
δή, ὦ Μῆδοι καὶ Ἀρμένιοι, δειπνεῖν πᾶσιν ἡμῖν· παρ-
εσκεύασται δὲ ὑμῖν τἀπιτήδεια ὡς ἡμεῖς βέλτιστα
ἐδυνάμεθα. ἀλλ' ἴτε καὶ ἡμῖν πέμπετε τοῦ πεποιημέ-
νου σίτου τὸν ἥμισυν· ἱκανὸς δὲ ἀμφοτέροις πεποίη-
ται· ὄψον δὲ μὴ πέμπετε μηδὲ πιεῖν· ἱκανὰ γὰρ ἔχο-
2 μεν παρ' ἡμῖν αὐτοῖς παρεσκευασμένα. καὶ ὑμεῖς δέ,
ὦ Ὑρκάνιοι, ἔφη, διάγετε αὐτοὺς ἐπὶ τὰς σκηνάς, τοὺς

μὲν ἄρχοντας ἐπὶ τὰς μεγίστας, γιγνώσκετε δέ, τοὺς δ' ἄλλους ὡς ἂν δοκῇ κάλλιστα ἔχειν· καὶ αὐτοὶ δὲ δειπνεῖτε ὅπουπερ ἥδιστον ὑμῖν· σῷ μὲν γὰρ ὑμῖν καὶ ἀκέραιοι αἱ σκηναί· παρεσκεύασται δὲ καὶ ἐνθάδε ὥσπερ καὶ τούτοις. καὶ τοῦτο δὲ ἴστε ἀμφότεροι 3
ὅτι τὰ μὲν ἔξω ὑμῖν ἡμεῖς νυκτοφυλακήσομεν, τὰ δ' ἐν ταῖς σκηναῖς αὐτοὶ ὁρᾶτε καὶ τὰ ὅπλα εὖ τίθεσθε· οἱ γὰρ ἐν ταῖς σκηναῖς οὔπω φίλοι ἡμῖν. οἱ μὲν δὴ 4
Μῆδοι καὶ οἱ ἀμφὶ Τιγράνην ἐλοῦντο, καί, ἦν γὰρ παρεσκευασμένα, ἱμάτια μεταλαβόντες ἐδείπνουν, καὶ οἱ ἵπποι αὐτοῖς εἶχον τἀπιτήδεια· καὶ τοῖς Πέρσαις δὲ ἔπεμπον τῶν ἄρτων τοὺς ἡμίσεις. ὄψον δὲ οὐκ ἔπεμπον οὐδ' οἶνον, οἰόμενοι ἔχειν τοὺς ἀμφὶ Κῦρον ἔτι ἄφθονα ταῦτα. ὁ δὲ Κῦρος ταῦτα ἔλεγεν, ὄψον μὲν τὸν λιμόν, πιεῖν δ' ἀπὸ τοῦ παραρρέοντος ποταμοῦ. ὁ μὲν οὖν Κῦρος δειπνίσας τοὺς Πέρσας, ἐπεὶ 5
συνεσκότασε, κατὰ πεμπάδας καὶ κατὰ δεκάδας πολλοὺς αὐτῶν διέπεμψε καὶ ἐκέλευσε κύκλῳ τοῦ στρατοπέδου κρυπτεύειν, νομίζων ἅμα μὲν φυλακὴν ἔσεσθαι, ἄν τις ἔξωθεν προσίῃ, ἅμα δέ, ἄν τις ἔξω φέρων χρήματα ἀποδιδράσκῃ, ἁλώσεσθαι αὐτόν· καὶ ἐγένετο οὕτω· πολλοὶ μὲν γὰρ ἀπεδίδρασκον, πολλοὶ δὲ ἑάλωσαν. ὁ δὲ Κῦρος τὰ μὲν χρήματα τοὺς λαβόντας εἴα 6
ἔχειν, τοὺς δὲ ἀνθρώπους ἀποσφάξαι ἐκέλευσεν· ὥστε τοῦ λοιποῦ οὐδὲ βουλόμενος ἂν ηὗρες ῥᾳδίως τὸν νύκτωρ πορευόμενον. οἱ μὲν δὴ Πέρσαι οὕτω διῆ- 7
γον· οἱ δὲ Μῆδοι καὶ εὐωχοῦντο καὶ ἔπινον καὶ ηὐλοῦντο καὶ πάσης εὐθυμίας ἐνεπίμπλαντο· πολλὰ γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα ἥλω, ὥστε μὴ ἀπορεῖν ἔργων τοὺς ἐγρηγορότας.

8 Ὁ δὲ Κυαξάρης ὁ τῶν Μήδων βασιλεὺς τὴν μὲν νύκτα ἐν ᾗ ἐξῆλθεν ὁ Κῦρος αὐτός τε ἐμεθύσκετο μεθ' ὧνπερ ἐσκήνου ὡς ἐπ' εὐτυχίᾳ, καὶ τοὺς ἄλλους δὲ Μήδους ᾤετο παρεῖναι ἐν τῷ στρατοπέδῳ πλὴν ὀλίγων, ἀκούων θόρυβον πολύν· οἱ γὰρ οἰκέται τῶν Μήδων, ἅτε τῶν δεσποτῶν ἀπεληλυθότων, ἀνειμένως ἔπινον καὶ ἐθορύβουν, ἄλλως τε καὶ ἐκ τοῦ Ἀσσυρίου στρατεύματος καὶ οἶνον καὶ ἄλλα πολλὰ εἰληφό-
9 τες. ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, καὶ ἐπὶ θύρας οὐδεὶς ἧκε πλὴν οἵπερ καὶ συνεδείπνουν, καὶ τὸ στρατόπεδον ἤκουε κενὸν εἶναι τῶν Μήδων καὶ τῶν ἱππέων, καὶ ἑώρα, ἐπειδὴ ἐξῆλθεν, οὕτως ἔχοντα, ἐνταῦθα δὴ ἐβριμοῦτό τε τῷ Κύρῳ καὶ τοῖς Μήδοις τῷ καταλιπόντας αὐτὸν ἔρημον οἴχεσθαι, καὶ εὐθύς, ὥσπερ λέγεται ὠμὸς εἶναι καὶ ἀγνώμων, τῶν παρόντων κελεύει τινὰ λαβόντα τοὺς ἑαυτοῦ ἱππέας πορεύεσθαι ὡς τάχιστα ἐπὶ τὸ ἀμφὶ Κῦρον στράτευμα καὶ λέγειν τάδε.
10 Ὤιμην μὲν ἔγωγε, οὐδ' ἂν σέ, ὦ Κῦρε, περὶ ἐμοῦ οὕτως ἀπρονοήτως βουλεῦσαι, εἰ δὲ Κῦρος οὕτω γιγνώσκοι, οὐκ ἂν ὑμᾶς, ὦ Μῆδοι, ἐθελῆσαι οὕτως ἔρημον ἐμὲ καταλιπεῖν. καὶ νῦν, ἂν μὲν Κῦρος βού-
11 ληται, εἰ δὲ μή, ὑμεῖς γε τὴν ταχίστην πάρεστε. ταῦτα δὴ ἐπέστειλεν. ὁ δὲ ταττόμενος πορεύεσθαι ἔφη, Καὶ πῶς, ὦ δέσποτα, ἐγὼ εὑρήσω ἐκείνους; Πῶς δὲ Κῦρος, ἔφη, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἐφ' οὓς ἐπορεύοντο; Ὅτι νὴ Δί', ἔφη, ἀκούω ἀφεστηκότας τῶν πολεμίων Ὑρκανίους τινὰς καὶ ἐλθόντας δεῦρο οἴχεσθαι ἡγου-
12 μένους αὐτῷ. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Κυαξάρης πολὺ μᾶλλον ἔτι τῷ Κύρῳ ὠργίζετο τῷ μηδ' εἰπεῖν αὐτῷ ταῦτα, καὶ πολλῇ σπουδῇ μᾶλλον ἔπεμπεν ἐπὶ τοὺς

Μήδους, ὡς ψιλώσων αὐτόν, καὶ ἰσχυρότερον ἔτι ἢ
πρόσθεν τοῖς Μήδοις ἀπειλῶν ἀπεκάλει, καὶ τῷ πεμ-
πομένῳ δὲ ἠπείλει, εἰ μὴ ἰσχυρῶς ταῦτα ἀπαγγέλλοι.
Ὁ μὲν δὴ πεμπόμενος ἐπορεύετο ἔχων τοὺς ἑαυ- 13
τοῦ ἱππέας ὡς ἑκατόν, ἀνιώμενος ὅτι οὐ καὶ αὐτὸς
τότε ἐπορεύθη μετὰ τοῦ Κύρου. ἐν δὲ τῇ ὁδῷ πο-
ρευόμενοι διασχισθέντες τρίβῳ τινὶ ἐπλανῶντο, καὶ
οὐ πρόσθεν ἀφίκοντο ἐπὶ τὸ φίλιον στράτευμα πρὶν
ἐντυχόντες ἀποχωροῦσί τισι τῶν Ἀσσυρίων ἠνάγκασαν
αὐτοὺς ἡγεῖσθαι· καὶ οὕτως ἀφικνοῦνται τὰ πυρὰ κα-
τιδόντες ἀμφὶ μέσας πως νύκτας. ἐπεὶ δ' ἐγένοντο 14
πρὸς τῷ στρατοπέδῳ, οἱ φύλακες, ὥσπερ εἰρημένον
ἦν ὑπὸ Κύρου, οὐκ εἰσέφρηκαν αὐτοὺς πρὸ ἡμέρας.
ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ὑπέφαινε, πρῶτον μὲν τοὺς μάγους κα-
λέσας ὁ Κῦρος τὰ τοῖς θεοῖς νομιζόμενα ἐπὶ τοῖς τοι-
ούτοις ἀγαθοῖς ἐξαιρεῖσθαι ἐκέλευε. καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ
ταῦτα εἶχον· ὁ δὲ συγκαλέσας τοὺς ὁμοτίμους εἶπεν, 15
Ἄνδρες, ὁ μὲν θεὸς προφαίνει πολλὰ κἀγαθά· ἡμεῖς
δὲ οἱ Πέρσαι ἐν τῷ παρόντι ὀλίγοι ἐσμὲν ὡς ἐγκρα-
τεῖς εἶναι αὐτῶν. εἴτε γὰρ ὁπόσα ἂν προσεργασώμε-
θα, μὴ φυλάξομεν, πάλιν ταῦτα ἀλλότρια ἔσται· εἴτε
καταλείψομέν τινας ἡμῶν αὐτῶν φύλακας ἐπὶ τοῖς ἐφ'
ἡμῖν γιγνομένοις, αὐτίκα οὐδεμίαν ἰσχὺν ἔχοντες ἀνα-
φανούμεθα. δοκεῖ οὖν μοι ὡς τάχιστα ἰέναι τινὰ ὑμῶν 16
εἰς Πέρσας καὶ διδάσκειν ἅπερ ἐγὼ λέγω, καὶ κελεύ-
ειν ὡς τάχιστα ἐπιπέμπειν στράτευμα, εἴπερ ἐπιθυ-
μοῦσι Πέρσαι τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀσίας αὐτοῖς καὶ τὴν
κάρπωσιν γενέσθαι. ἴθι μὲν οὖν σύ, ἔφη, ὁ πρεσβύ- 17
τατος, καὶ ἰὼν ταῦτα λέγε, καὶ ὅτι οὓς ἂν πέμπωσι
στρατιώτας, ἐπειδὰν ἔλθωσι παρ' ἐμέ, ἐμοὶ μελήσει

περὶ τροφῆς αὐτοῖς. ἃ δ' ἔχομεν ἡμεῖς, ὁρᾷς μὲν αὐ-
τός, κρύπτε δὲ τούτων μηδέν, ὅ,τι δὲ τούτων ἐγὼ
πέμπων εἰς Πέρσας καλῶς καὶ νομίμως ποιοίην ἂν τὰ
μὲν πρὸς τοὺς θεοὺς τὸν πατέρα ἐρώτα, τὰ δὲ πρὸς
τὸ κοινὸν τὰς ἀρχάς. πεμψάντων δὲ καὶ ὀπτῆρας ὧν
πράττομεν καὶ φραστῆρας ὧν ἐρωτῶμεν. καὶ σὺ μέν,
ἔφη, συσκευάζου καὶ τὸν λόχον προπομπὸν ἄγε.
18 Ἐκ τούτου δὲ καὶ τοὺς Μήδους ἐκάλει, καὶ ἅμα
ὁ παρὰ τοῦ Κυαξάρου ἄγγελος παρίσταται, καὶ ἐν πᾶ-
σι τήν τε πρὸς Κῦρον ὀργὴν καὶ τὰς πρὸς Μήδους
ἀπειλὰς αὐτοῦ ἔλεγε· καὶ τέλος εἶπεν ὅτι ἀπιέναι Μή-
19 δους κελεύει, καὶ εἰ Κῦρος μένειν βούλεται. οἱ μὲν
οὖν Μῆδοι ἀκούσαντες τοῦ ἀγγέλου ἐσίγησαν, ἀπο-
ροῦντες μὲν πῶς χρὴ καλοῦντος ἀπειθεῖν, φοβούμενοι
δὲ πῶς χρὴ ἀπειλοῦντι ὑπακοῦσαι, ἄλλως τε καὶ εἰ-
20 δότες τὴν ὠμότητα αὐτοῦ. ὁ δὲ Κῦρος εἶπεν, Ἀλλ'
ἐγώ, ὦ ἄγγελέ τε καὶ Μῆδοι, οὐδέν, ἔφη, θαυμάζω
εἰ Κυαξάρης, πολλοὺς μὲν πολεμίους τότ' ἰδών, ἡμᾶς
δὲ οὐκ εἰδὼς ὅ,τι πράττομεν, ὀκνεῖ περί τε ἡμῶν καὶ
περὶ αὑτοῦ· ἐπειδὰν δὲ αἴσθηται πολλοὺς μὲν τῶν
πολεμίων ἀπολωλότας, πάντας δὲ ἀπεληλαμένους, πρῶ-
τον μὲν παύσεται φοβούμενος, ἔπειτα γνώσεται, ὅτι
οὐ νῦν ἔρημος γίγνεται, ἡνίκα οἱ φίλοι αὐτοῦ τοὺς
21 ἐκείνου ἐχθροὺς ἀπολλύασιν. ἀλλὰ μὴν μέμψεώς γε
πῶς ἐσμὲν ἄξιοι, εὖ τε ποιοῦντες ἐκεῖνον καὶ οὐδὲ
ταῦτα αὐτοματίσαντες; ἀλλ' ἐγὼ μὲν ἐκεῖνον ἔπεισα
ἐᾶσαί με λαβόντα ὑμᾶς ἐξελθεῖν· ὑμεῖς δὲ οὐχ ὡς ἐπι-
θυμοῦντες τῆς ἐξόδου ἠρωτήσατε εἰ ἐξίοιτε καὶ νῦν
δεῦρο ἥκετε, ἀλλ' ὑπ' ἐκείνου κελευσθέντες ἐξιέναι
ὅτῳ ὑμῶν μὴ ἀχθομένῳ εἴη. καὶ ἡ ὀργὴ οὖν αὕτη

σάφ' οἶδα ὑπό τε τῶν ἀγαθῶν πεπανθήσεται καὶ σὺν τῷ φόβῳ λήγοντι ἄπεισι. νῦν μὲν οὖν, ἔφη, σύ τε, 22
ὦ ἄγγελε, ἀνάπαυσαι, ἐπεὶ καὶ πεπόνηκας, ἡμεῖς τε, ὦ Πέρσαι, ἐπεὶ προσδεχόμεθα πολεμίους ἤτοι μαχουμένους γε ἢ πεισομένους παρέσεσθαι, ταχθῶμεν ὡς κάλλιστα· οὕτω γὰρ δρωμένους εἰκὸς πλέον προανύτειν ὧν χρῄζομεν. σὺ δ', ἔφη, ὁ τῶν Ὑρκανίων ἄρχων, ὑπόμεινον προστάξας τοῖς ἡγεμόσι τῶν σῶν στρατιωτῶν ἐξοπλίζειν αὐτούς. ἐπεὶ δὲ ταῦτα ποιήσας 23
ὁ Ὑρκάνιος προσῆλθε, λέγει ὁ Κῦρος, Ἐγὼ δέ, ἔφη, ὦ Ὑρκάνιε, ἥδομαι αἰσθανόμενος ὅτι οὐ μόνον φιλίαν ἐπιδεικνύμενος πάρει, ἀλλὰ καὶ σύνεσιν φαίνει μοι ἔχειν. καὶ νῦν ὅτι συμφέρει ἡμῖν ταὐτὰ δῆλον· ἐμοί τε γὰρ πολέμιοι Ἀσσύριοι, σοί τε νῦν ἐχθίονές εἰσιν ἢ ἐμοί· οὕτως οὖν ἡμῖν ἀμφοτέροις βουλευτέον ὅπως 24
τῶν μὲν νῦν παρόντων μηδεὶς ἀποστατήσει ἡμῖν συμμάχων, ἄλλους δέ, ἐὰν δυνώμεθα, προσληψόμεθα. τοῦ δὲ Μήδου ἤκουες ἀποκαλοῦντος τοὺς ἱππέας· εἰ δ' οὗτοι ἀπίασιν, ἡμεῖς μόνοι οἱ πεζοὶ μενοῦμεν. οὕ- 25
τως οὖν δεῖ ποιεῖν ἐμὲ καὶ σὲ ὅπως ὁ ἀποκαλῶν οὗτος καὶ αὐτὸς μένειν παρ' ἡμῖν βουλήσεται. σὺ μὲν οὖν εὑρὼν σκηνὴν δὸς αὐτῷ ὅπου κάλλιστα διάξει πάντα τὰ δέοντα ἔχων· ἐγὼ δ' αὖ πειράσομαι αὐτῷ ἔργον τι προστάξαι ὅπερ αὐτὸς ἥδιον πράξει ἢ ἄπεισι· καὶ διαλέγου δὲ αὐτῷ ὁπόσα ἐλπὶς γενέσθαι ἀγαθὰ πᾶσι τοῖς φίλοις, ἢν ταῦτ' εὖ γένηται· ποιήσας μέντοι αὐτὰ ἧκε πάλιν παρ' ἐμέ.

Ὁ μὲν δὴ Ὑρκάνιος τὸν Μῆδον ᾤχετο ἄγων ἐπὶ 26
σκηνήν· ὁ δ' εἰς Πέρσας ἰὼν παρῆν συνεσκευασμένος· ὁ δὲ Κῦρος αὐτῷ ἐπέστελλε πρὸς μὲν Πέρσας λέγειν

ἃ καὶ πρόσθεν ἐν τῷ λόγῳ δεδήλωται, Κυαξάρῃ δὲ ἀποδοῦναι τὰ γράμματα. ἀναγνῶναι δέ σοι καὶ τὰ ἐπιστελλόμενα, ἔφη, βούλομαι, ἵνα εἰδὼς αὐτὰ ὁμολογῇς, ἐάν τί σε πρὸς ταῦτα ἐρωτᾷ. ἐνῆν δὲ ἐν τῇ ἐπιστολῇ τάδε.

27 Κῦρος Κυαξάρῃ χαίρειν. ἡμεῖς σε οὔτε ἔρημον κατελίπομεν· οὐδεὶς γάρ, ὅταν ἐχθρῶν κρατῇ, τότε φίλων ἔρημος γίγνεται· οὐδὲ μὴν ἀποχωροῦντές γέ σε οἰόμεθα ἐν κινδύνῳ καθιστάναι· ἀλλὰ ὅσῳ πλέον ἀπέχομεν, τοσούτῳ πλείονά σοι τὴν ἀσφάλειαν ποιεῖν
28 νομίζομεν· οὐ γὰρ οἱ ἐγγύτατα τῶν φίλων καθήμενοι μάλιστα τοῖς φίλοις τὴν ἀσφάλειαν παρέχουσιν, ἀλλ' οἱ τοὺς ἐχθροὺς μήκιστον ἀπελαύνοντες μᾶλλον τοὺς
29 φίλους ἐν ἀκινδύνῳ καθιστᾶσι. σκέψαι δὲ οἵῳ ὄντι μοι περὶ σὲ οἷος ὢν περὶ ἐμὲ ἔπειτά μοι μέμφει. ἐγὼ μέν γέ σοι ἤγαγον συμμάχους, οὐχ ὅσους σὺ ἔπεισας, ἀλλ' ὁπόσους ἐγὼ πλείστους ἐδυνάμην· σὺ δέ μοι ἔδωκας μὲν ἐν τῇ φιλίᾳ ὄντι ὅσους πεῖσαι δυνασθείην· νῦν δ' ἐν τῇ πολεμίᾳ ὄντος οὐ τὸν θέλοντα ἀλλὰ
30 πάντας ἀποκαλεῖς. τοιγαροῦν τότε μὲν ᾤμην ἀμφοτέροις ὑμῖν χάριν ὀφείλειν· νῦν δὲ σύ μ' ἀναγκάζεις σοῦ μὲν ἐπιλαθέσθαι, τοῖς δὲ ἀκολουθήσασι πειρᾶ-
31 σθαι πᾶσαν τὴν χάριν ἀποδιδόναι. οὐ μέντοι ἔγωγε σοὶ ὅμοιος δύναμαι γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ νῦν πέμπων ἐπὶ στράτευμα εἰς Πέρσας ἐπιστέλλω, ὁπόσοι ἂν ἴωσιν ὡς ἐμέ, ἤν τι σὺ αὐτῶν δέῃ πρὶν ἡμᾶς ἐλθεῖν, σοὶ ὑπάρχειν, οὐχ ὅπως ἂν ἐθέλωσιν, ἀλλ' ὅπως ἂν σὺ
32 βούλῃ χρῆσθαι αὐτοῖς. συμβουλεύω δέ σοι καίπερ νεώτερος ὢν μὴ ἀφαιρεῖσθαι ἂν δῷς, ἵνα μή σοι ἀντὶ χαρίτων ἔχθραι ὀφείλωνται, μηδ' ὅντινα βούλει

πρὸς σὲ ταχὺ ἐλθεῖν, ἀπειλοῦντα μεταπέμπεσθαι, μηδὲ
φάσκοντα ἔρημον εἶναι ἅμα πολλοῖς ἀπειλεῖν, ἵνα μὴ
διδάσκῃς αὐτοὺς σοῦ μὴ φροντίζειν. ἡμεῖς δὲ πειρα- 33
σόμεθα παρεῖναι, ὅταν τάχιστα διαπραξώμεθα ἃ σοί
τ' ἂν καὶ ἡμῖν νομίζομεν πραχθέντα κοινὰ γενέσθαι
ἀγαθά. ἔρρωσο.

Ταύτην αὐτῷ ἀπόδος καὶ ὅ,τι ἄν σε τούτων ἐρω- 34
τᾷ, ᾗ γέγραπται σύμφαθι. καὶ γὰρ ἐγὼ ἐπιστέλλω
σοι περὶ Περσῶν ᾗπερ γέγραπται. τούτῳ μὲν οὕτως
εἶπε, καὶ δοὺς τὴν ἐπιστολὴν ἀπέπεμπε, προσεντειλά-
μενος οὕτω σπεύδειν ὥσπερ οἶδεν ὅτι συμφέρει ταχὺ
παρεῖναι.

Ἐκ τούτου δὲ ἑώρα μὲν ἐξωπλισμένους ἤδη πάν- 35
τας καὶ τοὺς Μήδους καὶ τοὺς Ὑρκανίους καὶ τοὺς
ἀμφὶ Τιγράνην· καὶ οἱ Πέρσαι δὲ ἐξωπλισμένοι ἦσαν·
ἤδη δέ τινες τῶν προσχώρων καὶ ἵππους ἀπῆγον καὶ
ὅπλα ἀπέφερον. ὁ δὲ τὰ μὲν παλτὰ ὅπουπερ τοὺς 36
πρόσθεν καταβάλλειν ἐκέλευσε, καὶ ἔκαον οἷς τοῦτο
ἔργον ἦν ὁπόσων μὴ αὐτοὶ ἐδέοντο· τοὺς δ' ἵππους
ἐκέλευε φυλάττειν μένοντας τοὺς ἀγαγόντας ἕως ἄν
τι σημανθῇ αὐτοῖς· τοὺς δ' ἄρχοντας τῶν ἱππέων καὶ
Ὑρκανίων καλέσας τοιάδε ἔλεξεν.

Ἄνδρες φίλοι τε καὶ σύμμαχοι, μὴ θαυμάζετε ὅτι 37
πολλάκις ὑμᾶς συγκαλῶ· καινὰ γὰρ ἡμῖν ὄντα τὰ πα-
ρόντα πολλὰ αὐτῶν ἐστιν ἀσύντακτα· ἃ δ' ἂν ἀσύν-
τακτα ᾖ, ἀνάγκη ταῦτα ἀεὶ πράγματα παρέχειν, ἕως
ἂν χώραν λάβῃ. καὶ νῦν ἔστι μὲν ἡμῖν πολλὰ τὰ αἰχ- 38
μάλωτα χρήματα, καὶ ἄνδρες ἐπ' αὐτοῖς· διὰ δὲ τὸ
μήτε ἡμᾶς εἰδέναι ποῖα τούτων ἑκάστου ἐστὶν ἡμῶν,
μήτε τούτους εἰδέναι ὅστις ἑκάστῳ αὐτῶν δεσπότης,

περαίνοντας μὲν δὴ τὰ δέοντα οὐ πάνυ ἔστιν ὁρᾶν
αὐτῶν πολλούς, ἀποροῦντας δὲ ὅ,τι χρὴ ποιεῖν σχε-
39 δὸν πάντας. ὡς οὖν μὴ οὕτως ἔχῃ, διορίσατε αὐτά·
καὶ ὅστις μὲν ἔλαβε σκηνὴν ἔχουσαν ἱκανὰ καὶ σῖτα
καὶ ποτὰ καὶ τοὺς ὑπηρετήσοντας καὶ στρωμνὴν καὶ
ἐσθῆτα καὶ τἆλλα οἷς οἰκεῖται σκηνὴ καλῶς στρατιω-
τική, ἐνταῦθα μὲν οὐδὲν ἄλλο δεῖ προσγενέσθαι ἢ
τὸν λαβόντα εἰδέναι ὅτι τούτων ὡς οἰκείων ἐπιμέλε-
σθαι δεῖ· ὅστις δ' εἰς ἐνδεόμενά του κατεσκήνωσε,
τούτοις ὑμεῖς σκεψάμενοι τὸ ἐλλεῖπον ἐκπληρώσατε,
40 πολλὰ δὲ καὶ τὰ περιττὰ οἶδ' ὅτι ἔσται· πλείω γὰρ
ἅπαντα ἢ κατὰ τὸ ἡμέτερον πλῆθος εἶχον οἱ πολέμιοι.
ἦλθον δὲ πρὸς ἐμὲ καὶ χρημάτων ταμίαι, οἵ τε τοῦ
Ἀσσυρίων βασιλέως καὶ ἄλλων δυναστῶν, οἳ ἔλεγον
ὅτι χρυσίον εἴη παρὰ σφίσιν ἐπίσημον, δασμούς τι-
41 νας λέγοντες. καὶ ταῦτα οὖν κηρύττετε πάντα ἀποφέ-
ρειν πρὸς ὑμᾶς ὅπου ἂν καθέζησθε· καὶ φόβον ἐπιτί-
θεσθε τῷ μὴ ποιοῦντι τὸ παραγγελλόμενον· ὑμεῖς δὲ
διάδοτε λαβόντες ἱππεῖ μὲν τὸ διπλοῦν, πεζῷ δὲ τὸ
ἁπλοῦν, ἵνα ἔχητε, ἤν τινος προσδέησθε, καὶ ὅτου
42 ὠνήσεσθε. τὴν δ' ἀγορὰν τὴν οὖσαν ἐν τῷ στρατο-
πέδῳ κηρυξάτω μὲν ἤδη, ἔφη, μὴ ἀδικεῖν μηδένα,
πωλεῖν δὲ τοὺς καπήλους ὅ,τι ἔχει ἕκαστος πράσιμον,
καὶ ταῦτα διαθεμένους ἄλλα ἄγειν, ὅπως οἰκῆται ἡμῖν
43 τὸ στρατόπεδον. ταῦτα μὲν ἐκήρυττον εὐθύς. οἱ δὲ
Μῆδοι καὶ Ὑρκάνιοι εἶπον ὧδε· Καὶ πῶς ἄν, ἔφασαν,
44 ἡμεῖς ἄνευ σοῦ καὶ τῶν σῶν διανέμοιμεν ταῦτα; ὁ δ'
αὖ Κῦρος πρὸς τοῦτον τὸν λόγον ὧδε προσηνέχθη·
Ἦ γὰρ οὕτως, ἔφη, ὦ ἄνδρες, γιγνώσκετε ὡς ὅ,τι ἂν
δέῃ πραχθῆναι, ἐπὶ πᾶσι πάντας ἡμᾶς δεήσει παρεῖ-

ναι, καὶ οὔτε ἐγὼ ἀρκέσω πράττων τι πρὸ ὑμῶν ὅ,τι
ἂν δέῃ, οὔτε ὑμεῖς πρὸ ἡμῶν; καὶ πῶς ἂν ἄλλως
πλείω μὲν πράγματα ἔχοιμεν, μείω δὲ διαπραττοίμεθα
ἢ οὕτως; ἀλλ', ὁρᾶτε, ἔφη· ἡμεῖς μὲν γὰρ διεφυλά- 45
ξαμέν τε ὑμῖν τάδε, καὶ ὑμεῖς ἡμῖν πιστεύετε καλῶς
διαπεφυλάχθαι· ὑμεῖς δ' αὖ διανείματε, καὶ ἡμεῖς
πιστεύσομεν ὑμῖν καλῶς διανενεμηκέναι. καὶ ἄλλο δέ 46
τι αὖ ἡμεῖς πειρασόμεθα κοινὸν ἀγαθὸν πράττειν.
ὁρᾶτε γὰρ δή, ἔφη, νυνὶ πρῶτον ἵπποι ὅσοι ἡμῖν
πάρεισιν, οἱ δὲ προσάγονται· τούτους οὖν εἰ μὲν ἐά-
σομεν ἀναμβάτους, ὠφελήσουσι μὲν οὐδὲν ἡμᾶς, πράγ-
ματα δὲ παρέξουσιν ἐπιμέλεσθαι· ἢν δ' ἱππέας ἐπ'
αὐτοὺς καταστήσωμεν, ἅμα πραγμάτων τε ἀπαλλαξό-
μεθα καὶ ἰσχὺν ἡμῖν αὐτοῖς προσθησόμεθα. εἰ μὲν 47
οὖν ἄλλους ἔχετε οἷστισιν ἂν δοίητε αὐτούς, μεθ'
ὧν ἂν καὶ κινδυνεύοιτε ἥδιον, εἴ τι δέοι, ἢ μεθ'
ἡμῶν, ἐκείνοις δίδοτε· εἰ μέντοι ἡμᾶς βούλεσθε πα-
ραστάτας ἂν μάλιστα ἔχειν ἡμῖν αὐτοὺς δότε. καὶ 48
γὰρ νῦν ὅτε ἄνευ ἡμῶν προσελάσαντες ἐκινδυνεύετε,
πολὺν μὲν φόβον ἡμῖν παρείχετε μή τι πάθητε, μάλα
δὲ αἰσχύνεσθαι ἡμᾶς ἐποιήσατε ὅτι οὐ παρῆμεν ὅπου-
περ ὑμεῖς· ἢν δὲ λάβωμεν τοὺς ἵππους, ἑψόμεθα ὑμῖν·
κἂν μὲν δοκῶμεν ὠφελεῖν πλέον ἀπ' αὐτῶν συναγω- 49
νιζόμενοι, οὕτω προθυμίας οὐδὲν ἐλλείψομεν· ἢν δὲ
πεζοὶ γενόμενοι δοκῶμεν καιριωτέρως ἂν παρεῖναι, τό
τε καταβῆναι ἐν μέσῳ καὶ εὐθὺς πεζοὶ ὑμῖν παρεσό-
μεθα· τοὺς δ' ἵππους μηχανησόμεθα οἷς ἂν παραδοί-
ημεν. ὁ μὲν οὕτως ἔλεξεν· οἱ δὲ ἀπεκρίναντο. Ἀλλ' 50
ἡμεῖς μέν, ὦ Κῦρε, οὔτ' ἄνδρας ἔχομεν οὓς ἀναβιβά-
σαιμεν ἂν ἐπὶ τούτους τοὺς ἵππους, οὔτ' εἰ εἴχομεν,

*σοῦ ταῦτα βουλομένου ἄλλο ἂν ἀντὶ τούτων ἡρούμε-
θα. καὶ νῦν, ἔφασαν, τούτους λαβὼν ποίει ὅπως
51 ἄριστόν σοι δοκεῖ εἶναι. Ἀλλὰ δέχομαί τε, ἔφη, καὶ
ἀγαθῇ τύχῃ ἡμεῖς τε ἱππεῖς γενοίμεθα καὶ ὑμεῖς διέ-
λοιτε τὰ κοινά. πρῶτον μὲν οὖν τοῖς θεοῖς, ἔφη,
ἐξαιρεῖτε ὅ,τι ἂν οἱ μάγοι ἐξηγῶνται· ἔπειτα δὲ καὶ
Κυαξάρῃ ἐκλέξασθε ὁποῖ' ἂν οἴεσθε αὐτῷ μάλιστα
52 χαρίζεσθαι. καὶ οἵ γελάσαντες εἶπον ὅτι γυναῖκας
ἐξαιρετέον εἴη. Γυναῖκάς τε τοίνυν ἐξαιρεῖτε, ἔφη, καὶ
ἄλλο ὅ,τι ἂν δοκῇ ὑμῖν. ἐπειδὰν δ' ἐκείνῳ ἐξέλητε,
τοὺς ἐμοί, ὦ Ὑρκάνιοι, ἐθελουσίους τούτους ἐπισκο-
μένους πάντας ἀμέμπτους ποιεῖτε εἰς δύναμιν. ὑμεῖς
53 δ' αὖ, ὦ Μῆδοι, τοὺς πρώτους συμμάχους γενομέ-
νους τιμᾶτε τούτους, ὅπως εὖ βεβουλεῦσθαι ἡγήσων-
ται ἡμῖν φίλοι γενόμενοι. νείματε δὲ πάντων τὸ μέ-
ρος καὶ τῷ παρὰ Κυαξάρου ἥκοντι αὐτῷ τε καὶ τοῖς
μετ' αὐτοῦ· καὶ συνδιαμένειν δὲ παρακαλεῖτε, ὡς ἐμοὶ
τοῦτο συνδοκοῦν· ἵνα καὶ Κυαξάρῃ μᾶλλον εἰδὼς περὶ
54 ἑκάστου ἀπαγγείλῃ τὰ ὄντα. Πέρσαις δ', ἔφη, τοῖς
μετ' ἐμοῦ, ὅσα ἂν περιττὰ γένηται ὑμῶν καλῶς κατε-
σκευασμένων, ταῦτα ἀρκέσει· καὶ γάρ, ἔφη, μάλα πως
ἡμεῖς οὐκ ἐν χλιδῇ τεθράμμεθα ἀλλὰ χωριτικῶς, ὥστε
ἴσως ἂν ἡμῶν καταγελάσαιτε, εἴ τι σεμνὸν ἡμῖν περι-
τεθείη, ὥσπερ, ἔφη, οἶδ' ὅτι πολὺν ὑμῖν γέλωτα παρ-
έξομεν καὶ ἐπὶ τῶν ἵππων καθήμενοι, οἶμαι δ', ἔφη,
καὶ ἐπὶ τῆς γῆς καταπίπτοντες.*

55 *Ἐκ τούτου οἱ μὲν ᾖσαν ἐπὶ τὴν διαίρεσιν, μάλα
ἐπὶ τῷ ἱππικῷ γελῶντες· ὁ δὲ τοὺς ταξιάρχους καλέ-
σας ἐκέλευσε τοὺς ἵππους λαμβάνειν καὶ τὰ τῶν ἵπ-
πων σκεύη καὶ τοὺς ἱπποκόμους, καὶ ἀριθμήσαντας*

⟨δια⟩λαβεῖν κληρωσαμένους εἰς τάξιν ἴσους ἑκάστοις.
αὖθις δὲ ὁ Κῦρος ἀνειπεῖν ἐκέλευσεν, εἴ τις εἴη ἐν 56
τῷ Ἀσσυρίων ἢ Σύρων ἢ Ἀραβίων στρατεύματι ἀνὴρ
δοῦλος ἢ Μήδων ἢ Περσῶν ἢ Βακτρίων ἢ Καρῶν ἢ
Κιλίκων ἢ Ἑλλήνων ἢ ἄλλοθέν ποθεν βεβιασμένος,
ἐκφαίνεσθαι. οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ κήρυκος ἄσμενοι 57
πολλοὶ προυφάνησαν· ὁ δ' ἐκλεξάμενος αὐτῶν τοὺς
τὰ εἴδη βελτίστους ἔλεγεν ὅτι ἐλευθέρους αὐτοὺς ὄν-
τας δεήσει ὅπλα ὑποφέρειν ἃν αὐτοῖς διδῶσι· τὰ δ'
ἐπιτήδεια ὅπως ἂν ἔχωσιν ἔφη αὐτῷ μελήσειν. καὶ 58
εὐθὺς ἄγων πρὸς τοὺς ταξιάρχους συνέστησεν αὐτούς,
καὶ ἐκέλευσε τά τε γέρρα καὶ τὰς ψιλὰς μαχαίρας τού-
τοις δοῦναι, ὅπως ἔχοντες σὺν τοῖς ἵπποις ἕπωνται,
καὶ τἀπιτήδεια τούτοις ὥσπερ καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ
Πέρσαις λαμβάνειν, αὐτοὺς δὲ τοὺς θώρακας καὶ τὰ
ξυστὰ ἔχοντας ἀεὶ ἐπὶ τῶν ἵππων ὀχεῖσθαι, καὶ αὐτὸς
οὕτω ποιῶν κατῆρχεν, ἐπὶ δὲ τοὺς πεζοὺς τῶν ὁμοτί-
μων ἀνθ' αὐτοῦ ἕκαστον καθιστάναι ἄλλον ἄρχοντα
τῶν ὁμοτίμων.

Οἱ μὲν δὴ ἀμφὶ ταῦτα εἶχον. Γωβρύας δ' ἐν VI.
τούτῳ παρῆν Ἀσσύριος πρεσβύτης ἀνὴρ ἐφ' ἵππου σὺν
ἱππικῇ θεραπείᾳ· εἶχον δὲ πάντες τὰ ἐφίππων ὅπλα.
καὶ οἱ μὲν ἐπὶ τῷ τὰ ὅπλα παραλαμβάνειν τεταγμένοι
ἐκέλευον παραδιδόναι τὰ ξυστά, ὅπως κατακάοιεν
ὥσπερ τἆλλα. ὁ δὲ Γωβρύας εἶπεν ὅτι Κῦρον πρῶτον
βούλοιτο ἰδεῖν· καὶ οἱ ὑπηρέται τοὺς μὲν ἄλλους ἱπ-
πέας αὐτοῦ κατέλιπον, τὸν δὲ Γωβρύαν ἄγουσι πρὸς
τὸν Κῦρον. ὁ δ' ὡς εἶδε τὸν Κῦρον, ἔλεξεν ὧδε, Ὦ 2
δέσποτα, ἐγώ εἰμι τὸ μὲν γένος Ἀσσύριος· ἔχω δὲ
καὶ τεῖχος ἰσχυρὸν καὶ χώρας ἐπάρχω πολλῆς· καὶ

ἵππον ἔχω εἰς χιλίαν, ἣν τῷ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεῖ παρειχόμην καὶ φίλος ἦν ἐκείνῳ ὡς μάλιστα· ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος τέθνηκεν ὑφ' ὑμῶν ἀνὴρ ἀγαθὸς ὤν, ὁ δὲ παῖς ἐκείνου τὴν ἀρχὴν ἔχει ἔχθιστος ὢν ἐμοί, ἥκω πρὸς σὲ καὶ ἱκέτης προσπίπτω καὶ δίδωμί σοι ἐμαυτὸν δοῦλον καὶ σύμμαχον, σὲ δὲ τιμωρὸν αἰτοῦμαι ἐμοὶ γενέσθαι· καὶ παῖδα οὕτως ὡς δυνατόν σε ποι-
3 οῦμαι· ἄπαις δ' εἰμὶ ἀρρένων παίδων. ὃς γὰρ ἦν μοι μόνος καὶ καλὸς κἀγαθός, ὦ δέσποτα, καὶ ἐμὲ φιλῶν καὶ τιμῶν ὥσπερ ἂν εὐδαίμονα πατέρα παῖς τιμῶν τιθείη, τοῦτον ὁ νῦν βασιλεὺς οὗτος καλέσαντος τοῦ τότε βασιλέως, πατρὸς δὲ τοῦ νῦν, ὡς δώσοντος τὴν θυγατέρα τῷ ἐμῷ παιδί, ἐγὼ μὲν ἀπεπεμψάμην μέγα φρονῶν ὅτι δῆθεν τῆς βασιλέως θυγατρὸς ὀψοίμην τὸν ἐμὸν υἱὸν γαμέτην· ὁ δὲ νῦν βασιλεὺς εἰς θήραν αὐτὸν παρακαλέσας καὶ ἀνεὶς αὐτῷ θηρᾶν ἀνὰ κράτος, ὡς πολὺ κρείττων αὐτοῦ ἱππεὺς ἡγούμενος εἶναι, ὁ μὲν ὡς φίλῳ συνεθήρα, φανείσης δὲ ἄρκτου διώκοντες ἀμφότεροι, ὁ μὲν νῦν ἄρχων οὗτος ἀκοντίσας ἥμαρτεν, ὡς μήποτε ὤφελεν, ὁ δ' ἐμὸς παῖς βαλών,
4 οὐδὲν δέον, καταβάλλει τὴν ἄρκτον. καὶ τότε μὲν δὴ ἀνιαθεὶς ἄρ' οὗτος κατέσχεν ὑπὸ σκότου τὸν φθόνον· ὡς δὲ πάλιν λέοντος παρατυχόντος ὁ μὲν αὖ ἥμαρτεν, οὐδὲν θαυμαστὸν οἶμαι παθών, ὁ δ' αὖ ἐμὸς παῖς αὖθις τυχὼν κατειργάσατό τε τὸν λέοντα καὶ εἶπεν, Ἆρα βέβληκα δὶς ἐφεξῆς καὶ καταβέβληκα θῆρα ἑκατεράκις, ἐν τούτῳ δὴ οὐκέτι κατίσχει ὁ ἀνόσιος τὸν φθόνον, ἀλλ' αἰχμὴν παρά τινος τῶν ἑπομένων ἁρπάσας, παίσας εἰς τὰ στέρνα τὸν μόνον μοι καὶ φί-
5 λον παῖδα ἀφείλετο τὴν ψυχήν. κἀγὼ μὲν ὁ τάλας

νεκρὸν ἀντὶ νυμφίου ἐκομισάμην καὶ ἔθαψα τηλικοῦτος ὢν ἄρτι γενειάσκοντα τὸν ἄριστον παῖδα τὸν ἀγαπητόν· ὁ δὲ κατακανὼν ὥσπερ ἐχθρὸν ἀπολέσας οὔτε μεταμελόμενος πώποτε φανερὸς ἐγένετο οὔτε ἀντὶ τοῦ κακοῦ ἔργου τιμῆς τινος ἠξίωσε τὸν κατὰ γῆς. ὅ γε μὴν πατὴρ αὐτοῦ καὶ συνῴκτισέ με καὶ δῆλος ἦν συναχθόμενός μοι τῇ συμφορᾷ. ἐγὼ οὖν, εἰ μὲν ἔζη 6
ἐκεῖνος, οὐκ ἄν ποτε ἦλθον πρὸς σὲ ἐπὶ τῷ ἐκείνου κακῷ· πολλὰ γὰρ φιλικὰ ἔπαθον ὑπ' ἐκείνου καὶ ὑπηρέτησα ἐκείνῳ· ἐπεὶ δ' εἰς τὸν τοῦ ἐμοῦ παιδὸς φονέα ἡ ἀρχὴ περιήκει, οὐκ ἄν ποτε τούτῳ ἐγὼ δυναίμην εὔνους γενέσθαι, οὐδὲ οὗτος ἐμὲ εὖ οἶδ' ὅτι φίλον ἄν ποτε ἡγήσαιτο. οἶδε γὰρ ὡς ἐγὼ πρὸς αὐτὸν ἔχω καὶ ὡς πρόσθεν φαιδρῶς βιοτεύων νῦν διάκειμαι, ἔρημος ὢν καὶ διὰ πένθους τὸ γῆρας διάγων. εἰ οὖν σύ 7
με δέχει καὶ ἐλπίδα τινὰ λάβοιμι τῷ φίλῳ παιδὶ τιμωρίας ἄν τινος μετὰ σοῦ τυχεῖν, καὶ ἀνηβῆσαι ἂν πάλιν δοκῶ μοι καὶ οὔτε ζῶν ἂν ἔτι αἰσχυνοίμην οὔτε ἀποθνήσκων ἀνιώμενος ἂν τελευτᾶν δοκῶ. ὁ 8
μὲν οὕτως εἶπε· Κῦρος δ' ἀπεκρίνατο, Ἀλλ' ἤνπερ, ὦ Γωβρύα, καὶ φρονῶν φαίνῃ ὅσαπερ λέγεις πρὸς ἡμᾶς, δέχομαί τε ἱκέτην σε καὶ τιμωρήσειν σοι τοῦ παιδὸς σὺν θεοῖς ὑπισχνοῦμαι. λέξον δέ μοι, ἔφη, ἐάν σοι ταῦτα ποιῶμεν καὶ τὰ τείχη σε ἔχειν ἐῶμεν καὶ τὴν χώραν καὶ τὰ ὅπλα καὶ τὴν δύναμιν ἥνπερ πρόσθεν εἶχες, σὺ ἡμῖν τί ἀντὶ τούτων ὑπηρετήσεις; ὁ δὲ εἶπε, Τὰ μὲν τείχη, ὅταν ἔλθῃς, οἶκόν σοι παρ- 9
έξω· δασμὸν δὲ τῆς χώρας ὅνπερ ἔφερον ἐκείνῳ σοὶ ἀποίσω καὶ ὅποι ἂν στρατεύῃ, συστρατεύσομαι τὴν ἐκ τῆς χώρας δύναμιν ἔχων. ἔστι δέ μοι, ἔφη, καὶ θυ-

γάτηρ παρθένος ἀγαπητὴ γάμου ἤδη ὡραία, ἣν ἐγὼ πρόσθεν μὲν ᾤμην τῷ νῦν βασιλεύοντι γυναῖκα τρέφειν· νῦν δὲ αὐτή τέ μοι ἡ θυγάτηρ πολλὰ γοωμένη ἱκέτευσε μὴ δοῦναι αὐτὴν τῷ τοῦ ἀδελφοῦ φονεῖ, ἐγώ τε ὡσαύτως γιγνώσκω. νῦν δέ σοι δίδωμι βουλεύσασθαι καὶ περὶ ταύτης οὕτως ὥσπερ ἂν καὶ ἐγὼ βου-
10 λεύων περὶ σὲ φαίνωμαι. οὕτω δὴ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἐπὶ τούτοις, ἔφη, ἐγὼ ἀληθευομένοις δίδωμί σοι τὴν ἐμὴν καὶ λαμβάνω τὴν σὴν δεξιάν· θεοὶ δ' ἡμῖν μάρτυρες ἔστων. ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐπράχθη, ἀπιέναι τε κελεύει τὸν Γωβρύαν ἔχοντα τὰ ὅπλα καὶ ἐπήρετο πόση τις ὁδὸς ὡς αὐτὸν εἴη, ὡς ἥξων. ὁ δ' ἔλεγεν, Ἢν αὔριον ἴῃς πρῴ, τῇ ἑτέρᾳ ἂν αὐλίζοιο παρ' ἡμῖν.

11 Οὕτω δὴ οὗτος μὲν ᾤχετο ἡγεμόνα καταλιπών. οἱ δὲ Μῆδοι παρῆσαν, ἃ μὲν οἱ μάγοι ἔφασαν τοῖς θεοῖς ἐξελεῖν, ἀποδόντες τοῖς μάγοις, Κύρῳ δ' ἐξῃρηκότες τὴν καλλίστην σκηνὴν καὶ τὴν Σουσίδα γυναῖκα, ἣ καλλίστη δὴ λέγεται ἐν τῇ Ἀσίᾳ γυνὴ γενέσθαι, καὶ μουσουργοὺς δὲ δύο τὰς κρατίστας, δεύτερον δὲ Κυαξάρῃ τὰ δεύτερα· τοιαῦτα δὲ ἄλλα ὧν ἐδέοντο ἑαυτοῖς ἐκπληρώσαντες, ὡς μηδενὸς ἐνδεό-
12 μενοι στρατεύωνται· πάντα γὰρ ἦν πολλά. προσέλαβον δὲ καὶ Ὑρκάνιοι ὧν ἐδέοντο· ἰσόμοιρον δὲ ἐποίησαν καὶ τὸν παρὰ Κυαξάρου ἄγγελον· τὰς δὲ περιττὰς σκηνὰς ὅσαι ἦσαν Κύρῳ παρέδοσαν, ὡς τοῖς Πέρσαις γένοιντο. τὸ δὲ νόμισμα ἔφασαν, ἐπειδὰν ἅπαν συλλεχθῇ, διαδώσειν· καὶ διέδωκαν.

E.

Οἱ μὲν δὴ ταῦτ' ἔπραξάν τε καὶ ἔλεξαν. ὁ δὲ I.
Κῦρος τὰ μὲν Κυαξάρου ἐκέλευσε διαλαβόντας φυλάττειν οὓς ᾔδει οἰκειοτάτους αὐτῷ ὄντας· καὶ ὅσα ἐμοὶ δίδοτε, ἡδέως, ἔφη, δέχομαι· χρήσεται δ' αὐτοῖς ὑμῶν ὁ ἀεὶ μάλιστα δεόμενος. φιλόμουσος δέ τις τῶν Μήδων εἶπε, Καὶ μὴν ἐγώ, ὦ Κῦρε, τῶν μουσουργῶν ἀκούσας ἑσπέρας ὧν σὺ νῦν ἔχεις, ἤκουσά τε ἡδέως κἄν μοι δῷς αὐτῶν μίαν, στρατεύεσθαι ἄν μοι δοκῶ ἥδιον ἢ οἴκοι μένειν. ὁ δὲ Κῦρος εἶπεν, Ἀλλ' ἐγώ, ἔφη, καὶ δίδωμί σοι καὶ χάριν οἶμαι σοὶ πλείω ἔχειν ὅτι ἐμὲ ᾔτησας ἢ σὺ ἐμοὶ ὅτι λαμβάνεις· οὕτως ἐγὼ ὑμῖν διψῶ χαρίζεσθαι. ταύτην μὲν οὖν ἔλαβεν ὁ αἰτήσας.

Καλέσας δὲ ὁ Κῦρος Ἀράσπαν Μῆδον, ὃς ἦν 2
αὐτῷ ἐκ παιδὸς ἑταῖρος, ᾧ καὶ τὴν στολὴν ἐκδὺς ἔδωκε τὴν Μηδικήν, ὅτε παρὰ Ἀστυάγους εἰς Πέρσας ἀπῄει, τοῦτον ἐκέλευσε διαφυλάξαι αὐτῷ τήν τε γυναῖκα καὶ τὴν σκηνήν· ἦν δὲ αὕτη ἡ γυνὴ τοῦ Ἀβραδάτου τοῦ 3
Σουσίου· ὅτε δὲ ἡλίσκετο τὸ τῶν Ἀσσυρίων στρατόπεδον, ὁ ἀνὴρ αὐτῆς οὐκ ἔτυχεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ ὤν, ἀλλὰ πρὸς τὸν τῶν Βακτρίων βασιλέα πρεσβεύων ᾤχετο· ἔπεμψε δὲ αὐτὸν ὁ Ἀσσύριος περὶ συμμαχίας· ξένος γὰρ ὢν ἐτύγχανε τῷ τῶν Βακτρίων βασιλεῖ·

ταύτην οὖν ἐκέλευσεν ὁ Κῦρος διαφυλάττειν τὸν Ἀρά-
4 σπαν, ἕως ἂν αὐτὸς λάβῃ. κελευόμενος δὲ ὁ Ἀράσπας
ἐπήρετο, Ἑώρακας δ', ἔφη, ὦ Κῦρε, τὴν γυναῖκα, ἥν
με κελεύεις φυλάττειν; Μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, οὐκ
ἔγωγε. Ἀλλ' ἐγώ, ἔφη, ἡνίκα ἐξῃροῦμέν σοι αὐτήν·
καὶ δῆτα, ὅτε μὲν εἰσήλθομεν εἰς τὴν σκηνὴν αὐτῆς,
τὸ πρῶτον οὐ διέγνωμεν αὐτήν· χαμαί τε γὰρ ἐκάθητο
καὶ αἱ θεράπαιναι πᾶσαι περὶ αὐτήν· καὶ τοίνυν ὁμοί-
αν ταῖς δούλαις εἶχε τὴν ἐσθῆτα· ἐπεὶ δὲ γνῶναι βου-
λόμενοι ποία εἴη ἡ δέσποινα πάσας περιεβλέψαμεν,
ταχὺ πάνυ καὶ πασῶν ἐφαίνετο διαφέρουσα τῶν ἄλ-
λων, καίπερ καθημένη κεκαλυμμένη τε καὶ εἰς γῆν
5 ὁρῶσα. ὡς δὲ ἀναστῆναι αὐτὴν ἐκελεύσαμεν, συναν-
έστησαν μὲν αὐτῇ ἅπασαι αἱ ἀμφ' αὐτήν, διήνεγκε δ'
ἐνταῦθα πρῶτον μὲν τῷ μεγέθει, ἔπειτα δὲ καὶ τῇ
ἀρετῇ καὶ τῇ εὐσχημοσύνῃ καίπερ ἐν ταπεινῷ σχήματι
ἑστηκυῖα. δῆλα δ' ἦν αὐτῇ καὶ τὰ δάκρυα στάζοντα,
τὰ μὲν κατὰ τῶν πέπλων, τὰ δὲ καὶ ἐπὶ τοὺς πόδας.
6 ὡς δ' ἡμῶν ὁ γεραίτατος εἶπε Θάρρει, ὦ γύναι· κα-
λὸν μὲν γὰρ κἀγαθὸν ἀκούομεν καὶ τὸν σὸν ἄνδρα
εἶναι· νῦν μέντοι ἐξαιροῦμεν ἀνδρί σε εὖ ἴσθι ὅτι
οὔτε τὸ εἶδος ἐκείνου χείρονι οὔτε τὴν γνώμην οὔτε
δύναμιν ἧττω ἔχοντι, ἀλλ' ὡς ἡμεῖς γε νομίζομεν, εἴ
τις καὶ ἄλλος ἀνήρ, καὶ Κῦρος ἄξιός ἐστι θαυμάζε-
σθαι, οὗ σὺ ἔσει τὸ ἀπὸ τοῦδε· ὡς οὖν τοῦτο ἤκου-
σεν ἡ γυνή, περικατερρήξατό τε τὸν ἄνωθεν πέπλον
7 καὶ ἀνωδύρατο· συνανεβόησαν δὲ καὶ αἱ δμωαί. ἐν
τούτῳ δὲ ἐφάνη μὲν αὐτῆς τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ
προσώπου, ἐφάνη δὲ ἡ δέρη καὶ αἱ χεῖρες· καὶ εὖ
ἴσθι, ἔφη, ὦ Κῦρε, ὡς ἐμοί τε ἔδοξε καὶ τοῖς ἄλλοις

ἅπασι τοῖς ἰδοῦσι μήπω φῦναι μηδὲ γενέσθαι γυνὴ ἀπὸ θνητῶν τοιαύτη ἐν τῇ Ἀσίᾳ· ἀλλὰ πάντως, ἔφη, καὶ σὺ θέασαι αὐτήν. καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, [Ναὶ] Μὰ 8
Δία, πολύ γε ἧττον, εἰ τοιαύτη ἐστὶν οἵαν σὺ λέγεις. Τί δαί; ἔφη ὁ νεανίσκος. Ὅτι, ἔφη, εἰ νυνὶ σοῦ ἀκούσας ὅτι καλή ἐστι πεισθήσομαι ἐλθεῖν θεασόμενος, οὐδὲ πάνυ μοι σχολῆς οὔσης, δέδοικα μὴ πολὺ θᾶττον ἐκείνη αὖθις ἀναπείσῃ καὶ πάλιν ἐλθεῖν θεασόμενον· ἐκ δὲ τούτου ἴσως ἂν ἀμελήσας ὧν με δεῖ πράττειν καθήμην ἐκείνην θεώμενος.

Καὶ ὁ νεανίσκος ἀναγελάσας εἶπεν, Οἴει γάρ, ἔφη, 9
ὦ Κῦρε, ἱκανὸν εἶναι κάλλος ἀνθρώπου ἀναγκάζειν τὸν μὴ βουλόμενον πράττειν παρὰ τὸ βέλτιστον; εἰ μέντοι, ἔφη, τοῦτο οὕτως ἐπεφύκει, πάντας ἂν ἠνάγκαζεν ὁμοίως. ὁρᾷς, ἔφη, τὸ πῦρ, ὡς πάντας ὁμοίως 10
κάει; πέφυκε γὰρ τοιοῦτον· τῶν δὲ καλῶν τῶν μὲν ἐρῶσι τῶν δ' οὔ, καὶ ἄλλος γε ἄλλου. ἐθελούσιον γάρ, ἔφη, ἐστί, καὶ ἐρᾷ ἕκαστος ὧν ἂν βούληται. αὐτίκ', ἔφη, οὐκ ἐρᾷ ἀδελφὸς ἀδελφῆς, ἄλλος δὲ ταύτης, οὐδὲ πατὴρ θυγατρός, ἄλλος δὲ ταύτης· καὶ γὰρ φόβος καὶ νόμος ἱκανὸς ἔρωτα κωλύειν. εἰ δέ γ', ἔφη, 11
νόμος τεθείη μὴ ἐσθίοντας μὴ πεινῆν καὶ μὴ πίνοντας μὴ διψῆν μηδὲ ῥιγοῦν τοῦ χειμῶνος μηδὲ θάλπεσθαι τοῦ θέρους, οὐδεὶς ἂν [νόμος] δυνηθείη διαπράξασθαι ταῦτα πείθεσθαι ἀνθρώπους· πεφύκασι γὰρ ὑπὸ τούτων κρατεῖσθαι. τὸ δ' ἐρᾶν ἐθελούσιόν ἐστιν· ἕκαστος γοῦν τῶν καθ' ἑαυτὸν ἐρᾷ, ὥσπερ ἱματίων καὶ ὑποδημάτων. Πῶς οὖν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰ ἐθελού- 12
σιόν ἐστι τὸ ἐρασθῆναι, οὐ καὶ παύσασθαι ἔστιν ὅταν τις βούληται; ἀλλ' ἐγώ, ἔφη, ἑώρακα καὶ κλάοντας

ὑπὸ λύπης δι' ἔρωτα, καὶ δουλεύοντάς γε τοῖς ἐρωμένοις καὶ μάλα κακὸν νομίζοντας πρὶν ἐρᾶν τὸ δουλεύειν, καὶ διδόντας γε πολλὰ ὧν οὐ βέλτιον αὐτοῖς στέρεσθαι, καὶ εὐχομένους ὥσπερ καὶ ἄλλης τινὸς νόσου ἀπαλλαγῆναι, καὶ οὐ δυναμένους μέντοι ἀπαλλάττεσθαι, ἀλλὰ δεδεμένους ἰσχυροτέρᾳ ἀνάγκῃ ἢ εἰ ἐν σιδήρῳ ἐδέδεντο. παρέχουσι γοῦν ἑαυτοὺς τοῖς ἐρωμένοις πολλὰ καὶ εἰκῇ ὑπηρετοῦντας· καὶ μέντοι οὐδ' ἀποδιδράσκειν ἐπιχειροῦσι, τοιαῦτα κακὰ ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ φυλάττουσι τοὺς ἐρωμένους μή ποι ἀποδρῶσι.

13 Καὶ ὁ νεανίσκος εἶπε πρὸς ταῦτα, Ποιοῦσι γάρ, ἔφη, ταῦτα· εἰσὶ μέντοι, ἔφη, οἱ τοιοῦτοι μοχθηροί· διόπερ οἶμαι καὶ εὔχονται μὲν ἀεὶ ὡς ἄθλιοι ὄντες ἀποθανεῖν, μυρίων δ' οὐσῶν μηχανῶν ἀπαλλαγῆς τοῦ βίου οὐκ ἀπαλλάττονται. οἱ αὐτοὶ δέ γε οὗτοι καὶ κλέπτειν ἐπιχειροῦσι καὶ οὐκ ἀπέχονται τῶν ἀλλοτρίων, ἀλλ' ἐπειδάν τι ἁρπάσωσιν ἢ κλέψωσιν, ὁρᾷς ὅτι σὺ πρῶτος, ὡς οὐκ ἀναγκαῖον ⟨ὂν⟩ τὸ κλέπτειν, αἰτιᾷ τὸν κλέπτοντα καὶ ἁρπάζοντα, καὶ οὐ συγγιγνώ-
14 σκεις, ἀλλὰ κολάζεις. οὕτω μέντοι, ἔφη, καὶ οἱ καλοὶ οὐκ ἀναγκάζουσιν ἐρᾶν ἑαυτῶν οὐδὲ ἐφίεσθαι ἀνθρώπους ὧν μὴ δεῖ, ἀλλὰ τὰ μοχθηρὰ ἀνθρώπια πασῶν οἶμαι τῶν ἐπιθυμιῶν ἀκρατῆ ἐστι, κἄπειτα ἔρωτα αἰτιῶνται· οἱ δέ γε καλοὶ κἀγαθοὶ ἐπιθυμοῦντες καὶ χρυσίου καὶ ἵππων ἀγαθῶν καὶ γυναικῶν καλῶν, ὅμως πάντων τούτων δύνανται ἀπέχεσθαι ὥστε μὴ ἅπτεσθαι
15 αὐτῶν παρὰ τὸ δίκαιον. ἐγὼ γοῦν, ἔφη, ταύτην ἑωρακὼς καὶ πάνυ καλῆς δοξάσης μοι εἶναι ὅμως καὶ παρὰ σοί εἰμι καὶ ἱππεύω καὶ τἄλλα τὰ ἐμοὶ προσή-
16 κοντα ἀποτελῶ. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος· ἴσως γὰρ

θᾶττον ἀπῆλθες ἢ ἐν ὅσῳ χρόνῳ ἔρως πέφυκε συσκευάζεσθαι ἄνθρωπον. καὶ πυρὸς γάρ τοι ἔστι θιγόντα μὴ εὐθὺς κάεσθαι καὶ τὰ ξύλα οὐκ εὐθὺς ἀναλάμπει· ὅμως δ' ἔγωγε οὔτε πυρὸς ἑκὼν εἶναι ἅπτομαι οὔτε τοὺς καλοὺς εἰσορῶ. οὐδέ γε σοὶ συμβουλεύω, ἔφη, ὦ Ἀράσπα, ἐν τοῖς καλοῖς ἐᾶν τὴν ὄψιν ἐνδιατρίβειν· ὡς τὸ μὲν πῦρ τοὺς ἁπτομένους κάει, οἱ δὲ καλοὶ καὶ τοὺς ἄπωθεν θεωμένους ὑφάπτουσιν, ὥστε αἴθεσθαι τῷ ἔρωτι. Θάρρει, ἔφη, ὦ Κῦρε· οὐδ' ἐὰν
17
μηδέποτε παύσωμαι θεώμενος, οὐ μὴ κρατηθῶ ὥστε ποιεῖν τι ὧν μὴ χρὴ ποιεῖν. Κάλλιστα, ἔφη, λέγεις· φύλαττε τοίνυν, ἔφη, ὥσπερ σε κελεύω καὶ ἐπιμέλου αὐτῆς· ἴσως γὰρ ἂν πάνυ ἡμῖν ἐν καιρῷ γένοιτο αὕτη ἡ γυνή. τότε μὲν δὴ ταῦτα εἰπόντες διελύθησαν. 18

Ὁ δὲ νεανίσκος ἅμα μὲν ὁρῶν καλὴν τὴν γυναῖκα, ἅμα δὲ αἰσθανόμενος τὴν καλοκἀγαθίαν αὐτῆς, ἅμα δὲ θεραπεύων αὐτὴν καὶ οἰόμενος χαρίζεσθαι αὐτῇ, ἅμα δὲ αἰσθανόμενος οὐκ ἀχάριστον οὖσαν, ἀλλ' ἐπιμελομένην διὰ τῶν αὑτῆς οἰκετῶν ὡς καὶ εἰσιόντι εἴη αὐτῷ τὰ δέοντα καὶ εἴ ποτε ἀσθενήσειεν, ὡς μηδενὸς ἐνδέοιτο, ἐκ πάντων τούτων ἡλίσκετο ἔρωτι, καὶ ἴσως οὐδὲν θαυμαστὸν ἔπασχε. καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτως ἐπράττετο.

Βουλόμενος δὲ ὁ Κῦρος ἐθελοντὰς μένειν μεθ' 19
ἑαυτοῦ τούς τε Μήδους καὶ τοὺς συμμάχους, συνεκάλεσε πάντας τοὺς ἐπικαιρίους· ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἔλεξε τοιάδε. Ἄνδρες Μῆδοι καὶ πάντες οἱ παρόντες, ἐγὼ 20
ὑμᾶς οἶδα σαφῶς ὅτι οὔτε χρημάτων δεόμενοι σὺν ἐμοὶ ἐξήλθετε οὔτε Κυαξάρῃ νομίζοντες τοῦτο ὑπηρετεῖν, ἀλλ' ἐμοὶ βουλόμενοι τοῦτο χαρίζεσθαι καὶ ἐμὲ

τιμῶντες νυκτοπορεῖν καὶ κινδυνεύειν σὺν ἐμοὶ ἠθε-
21 λήσατε. καὶ χάριν τούτων ἐγὼ ὑμῖν ἔχω μέν, εἰ μὴ
ἀδικῶ· ἀποδιδόναι δὲ οὔπω ἀξίαν δύναμιν ἔχειν μοι
δοκῶ. καὶ τοῦτο μὲν οὐκ αἰσχύνομαι λέγων· τὸ δ'
Ἐὰν μένητε παρ' ἐμοί, ἀποδώσω, εὖ ἴστε, ἔφη, αἰ-
σχυνοίμην ἂν εἰπεῖν· νομίζω γὰρ ἐμαυτὸν ἐοικέναι λέ-
γοντι ταῦτα ἕνεκα τοῦ ὑμᾶς μᾶλλον ἐθέλειν παρ' ἐμοὶ
καταμένειν. ἀντὶ δὲ τούτου τάδε λέγω· ἐγὼ γὰρ ὑμῖν,
κἂν ἤδη ἀπίητε Κυαξάρῃ πειθόμενοι, ὅμως, ἂν ἀγα-
θόν τι πράξω, πειράσομαι οὕτω ποιεῖν ὥστε καὶ ὑμᾶς
22 ἐμὲ ἐπαινεῖν. οὐ γὰρ δὴ αὐτός γε ἄπειμι, ἀλλὰ καὶ
Ὑρκανίοις οἷς τοὺς ὅρκους καὶ τὰς δεξιὰς ἔδωκα ἐμ-
πεδώσω καὶ οὔποτε τούτους προδιδοὺς ἁλώσομαι, καὶ
τῷ νῦν διδόντι Γωβρύᾳ καὶ τείχη ἡμῖν καὶ χώραν καὶ
δύναμιν πειράσομαι ποιεῖν μὴ μεταμελῆσαι τῆς πρὸς
23 ἐμὲ ὁδοῦ. καὶ τὸ μέγιστον δή, θεῶν οὕτω διδόντων
περιφανῶς ἀγαθὰ καὶ φοβοίμην ἂν αὐτοὺς καὶ αἰσχυ-
νοίμην ἀπολιπὼν ταῦτα εἰκῇ ἀπελθεῖν. ἐγὼ μὲν οὖν
οὕτως, ἔφη, ποιήσω· ὑμεῖς δὲ ὅπως γιγνώσκετε οὕτω
24 καὶ ποιεῖτε, καὶ ἐμοὶ εἴπατε ὅ,τι ἂν ὑμῖν δοκῇ. ὁ μὲν
οὕτως εἶπε.

Πρῶτος δ' ὁ φήσας ποτὲ συγγενὴς τοῦ Κύρου
εἶναι εἶπεν, Ἀλλ' ἐγὼ μέν, ἔφη, ὦ βασιλεῦ· βασιλεὺς
γὰρ ἔμοιγε δοκεῖς σὺ φύσει πεφυκέναι οὐδὲν ἧττον ἢ
ὁ ἐν τῷ σμήνει φυόμενος τῶν μελιττῶν ἡγεμών· ἐκεί-
νῳ τε γὰρ αἱ μέλιτται ἑκοῦσαι μὲν πείθονται, ὅπου
δ' ἂν μένῃ, οὐδεμία ἐντεῦθεν ἀπέρχεται· ἐὰν δέ ποι
ἐξίῃ, οὐδεμία αὐτοῦ ἀπολείπεται. οὕτω δεινός τις ἔρως
25 αὐταῖς τοῦ ἄρχεσθαι ὑπ' ἐκείνου ἐγγίγνεται· καὶ πρὸς
σὲ δέ μοι δοκοῦσι παραπλησίως πως οἱ ἄνθρωποι

[οὕτω] διακεῖσθαι. καὶ γὰρ εἰς Πέρσας ὅτε παρ' ἡμῶν ἀπῄεις, τίς Μήδων ἢ νέος ἢ γέρων σοῦ ἀπελείφθη τὸ μή σοι ἀκολουθεῖν ἔστε Ἀστυάγης ἡμᾶς ἀπέστρεψεν; ἐπειδὴ δ' ἐκ Περσῶν βοηθὸς ἡμῖν ὡρμήθης, σχεδὸν αὖ ἑωρῶμεν τοὺς φίλους σου πάντας ἐθελουσίους συνεπομένους. ὅτε δ' αὖ τῆς δεῦρο στρατείας ἐπεθύμησας, πάντες σοι Μῆδοι ἑκόντες ἠκολούθησαν.
νῦν δ' αὖ οὕτως ἔχομεν ὡς σὺν μὲν σοὶ ὅμως καὶ 26
ἐν τῇ πολεμίᾳ ὄντες θαρροῦμεν, ἄνευ δὲ σοῦ καὶ οἴκαδε ἀπιέναι φοβούμεθα. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι ὅπως ποιήσουσιν αὐτοὶ ἐροῦσιν· ἐγὼ δέ, ὦ Κῦρε, καὶ ὧν ἐγὼ κρατῶ καὶ μενοῦμεν παρὰ σοὶ καὶ ὁρῶντες σὲ ἀνεξόμεθα καὶ καρτερήσομεν ὑπὸ σοῦ εὐεργετούμενοι.

Ἐπὶ τούτῳ ἔλεξεν ὁ Τιγράνης ὧδε· Σύ, ἔφη, ὦ 27
Κῦρε, μήποτε θαυμάσῃς ἂν ἐγὼ σιωπῶ· ἡ γὰρ ψυχή, ἔφη, οὐχ ὡς βουλεύσουσα παρεσκεύασται ἀλλ' ὡς ποιήσουσα ὅ,τι ἂν παραγγέλλῃς. ὁ δὲ Ὑρκάνιος εἶπεν, 28
Ἀλλ' ἐγὼ μέν, ὦ Μῆδοι, εἰ νῦν ἀπέλθοιτε, δαίμονος ἂν φαίην τὴν ἐπιβουλὴν εἶναι τὸ μὴ ἐᾶσαι ὑμᾶς μέγα εὐδαίμονας γενέσθαι· ἀνθρωπίνῃ δὲ γνώμῃ τίς ἂν ἢ φευγόντων πολεμίων ἀποτρέποιτο ἢ ὅπλα παραδιδόντων οὐκ ἂν λαμβάνοι ἢ ἑαυτοὺς διδόντων καὶ τὰ ἑαυτῶν οὐκ ἂν δέχοιτο, ἄλλως τε καὶ τοῦ ἡγεμόνος ἡμῖν ὄντος τοιούτου ὃς ἐμοὶ δοκεῖ, [ὡς] ὄμνυμι ὑμῖν πάντας τοὺς θεούς, εὖ ποιῶν ἡμᾶς μᾶλλον ἥδεσθαι ἢ ἑαυτὸν πλουτίζων. ἐπὶ τούτῳ πάντες οἱ Μῆδοι τοιάδ' 29
ἔλεγον· Σύ, ὦ Κῦρε, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς καὶ οἴκαδε ὅταν ἀπιέναι καιρὸς δοκῇ, σὺν σοὶ ἡμᾶς ἄγε. ὁ δὲ Κῦρος ταῦτα ἀκούσας ἐπηύξατο, Ἀλλ', ὦ Ζεῦ μέγιστε, αἰτοῦμαί σε, δὸς τοὺς ἐμὲ τιμῶντας νικῆσαί με

30 εὖ ποιοῦντα. ἐκ τούτου ἐκέλευσε τοὺς μὲν ἄλλους φυλακὰς καταστήσαντας ἀμφ' αὐτοὺς ἤδη ἔχειν, τοὺς δὲ Πέρσας διαλαβεῖν τὰς σκηνάς, τοῖς μὲν ἱππεῦσι τὰς τούτοις πρεπούσας, τοῖς δὲ πεζοῖς τὰς τούτοις ἀρκούσας· καὶ οὕτω καταστήσασθαι ὅπως ποιοῦντες οἱ ἐν ταῖς σκηναῖς πάντα τὰ δέοντα φέρωσιν εἰς τὰς τάξεις τοῖς Πέρσαις καὶ τοὺς ἵππους τεθεραπευμένους παρέχωσι, Πέρσαις δὲ μηδὲν ἄλλο ᾖ ἔργον ἢ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐκπονεῖν. ταύτην μὲν οὖν οὕτω διῆγον τὴν ἡμέραν.

II. Πρῲ δ' ἀναστάντες ἐπορεύοντο πρὸς Γωβρύαν, Κῦρος μὲν ἐφ' ἵππου καὶ οἱ Περσῶν ἱππεῖς γεγενημένοι εἰς δισχιλίους· οἱ δὲ τὰ τούτων γέρρα καὶ τὰς κοπίδας ἔχοντες ἐπὶ τούτοις εἵποντο, ἴσοι ὄντες τὸν ἀριθμόν· καὶ ἡ ἄλλη δὲ στρατιὰ τεταγμένη ἐπορεύετο. ἕκαστον δ' ἐκέλευσε τοῖς καινοῖς ἑαυτῶν θεράπουσιν εἰπεῖν ὅτι ὅστις ἂν αὐτῶν ἢ τῶν ὀπισθοφυλάκων φαίνηται ὄπισθεν ἢ τοῦ μετώπου πρόσθεν ἴῃ ἢ κατὰ ⟨τὰ⟩ πλάγια ἔξω τῶν ἐν τάξει ἰόντων ἁλίσκηται, κολασθή-
2 σεται. δευτεραῖοι δὲ ἀμφὶ δείλην γίγνονται πρὸς τῷ Γωβρύου χωρίῳ, καὶ ὁρῶσιν ὑπερίσχυρόν τε τὸ ἔρυμα καὶ ἐπὶ τῶν τειχῶν πάντα παρεσκευασμένα ὡς ἂν κράτιστα ἀπομάχοιτο· καὶ βοῦς δὲ πολλοὺς καὶ πάμπολλα πρόβατα ὑπὸ τὰ ἐρυμνὰ προσηγμένα ἑώρων.
3 πέμψας δ' ὁ Γωβρύας πρὸς τὸν Κῦρον ἐκέλευσε περιελάσαντα ἰδεῖν ᾗ ἡ πρόσοδος εὐπετεστάτη, εἴσω δὲ πέμψαι πρὸς ἑαυτὸν τῶν πιστῶν τινας, οἵτινες αὐτῷ
4 τὰ ἔνδον ἰδόντες ἀπαγγελοῦσιν. οὕτω δὴ ὁ Κῦρος αὐτὸς μὲν τῷ ὄντι βουλόμενος ἰδεῖν εἴ που εἴη αἱρέσιμον τὸ τεῖχος, εἰ ψευδὴς φαίνοιτο ὁ Γωβρύας, περι-

ἤλαυνε πάντοθεν, ἑώρα τε ἰσχυρότερα πάντα ἢ προσ-
ελθεῖν· οὓς δ' ἔπεμψε πρὸς Γωβρύαν, ἀπήγγελλον τῷ
Κύρῳ ὅτι τοσαῦτα εἴη ἔνδον ἀγαθὰ ὅσα ἐπ' ἀνθρώ-
πων γενεάν, ὡς σφίσι δοκεῖν, μὴ ἂν ἐπιλιπεῖν τοὺς
ἔνδον ὄντας. ὁ μὲν δὴ Κῦρος ἐν φροντίδι ἦν ὅ,τι 5
ποτ' εἴη ταῦτα, ὁ δὲ Γωβρύας αὐτός τε ἐξῄει πρὸς
αὐτὸν καὶ τοὺς ἔνδοθεν πάντας ἐξῆγε φέροντας οἶνον,
ἄλφιτα, ἄλευρα, ἄλλους δὲ ἐλαύνοντας βοῦς, αἶγας,
οἶς, σῦς, καὶ εἴ τι βρωτόν, πάντα ἱκανὰ προσῆγον ὡς
δειπνῆσαι πᾶσαν τὴν σὺν Κύρῳ στρατιάν. οἱ μὲν δὴ 6
ἐπὶ τούτῳ ταχθέντες διῄρουν τε ταῦτα καὶ ἐδειπνο-
ποίουν. ὁ δὲ Γωβρύας, ἐπεὶ πάντες αὐτῷ οἱ ἄνδρες
ἔξω ἦσαν, εἰσιέναι τὸν Κῦρον ἐκέλευσεν ὅπως νομίζοι
ἀσφαλέστατα. προεισπέμψας οὖν ὁ Κῦρος προσκόπους
καὶ δύναμιν καὶ αὐτὸς οὕτως εἰσῄει. ἐπεὶ δ' εἰσῆλθεν
ἀναπεπταμένας τὰς πύλας ἔχων, παρεκάλει τοὺς φί-
λους πάντας καὶ ἄρχοντας τῶν μεθ' ἑαυτοῦ. ἐπειδὴ 7
δὲ ἔνδον ἦσαν, ἐκφέρων ὁ Γωβρύας φιάλας χρυσᾶς
καὶ πρόχους καὶ κάλπιδας καὶ κόσμον παντοῖον καὶ
δαρεικοὺς ἀμέτρους τινὰς καὶ πάντα καλὰ πολλά, τέλος
τὴν θυγατέρα, δεινόν τι κάλλος καὶ μέγεθος, πενθι-
κῶς δ' ἔχουσαν τοῦ ἀδελφοῦ τεθνηκότος, ἐξάγων ὧδε
εἶπεν· Ἐγώ σοι, ὦ Κῦρε, τὰ μὲν χρήματα ταῦτα δω-
ροῦμαι, τὴν δὲ θυγατέρα ταύτην ἐπιτρέπω διαθέσθαι
ὅπως ἂν σὺ βούλῃ· ἱκετεύομεν δέ, ἐγὼ μὲν καὶ πρό-
σθεν τοῦ υἱοῦ, αὕτη δὲ νῦν τοῦ ἀδελφοῦ τιμωρὸν
γενέσθαι σε.

Ὁ δὲ Κῦρος πρὸς ταῦτα εἶπεν, Ἀλλ' ἐγὼ σοὶ μὲν 8
καὶ τότε ὑπεσχόμην ἀψευδοῦντός σου τιμωρήσειν εἰς
δύναμιν· νῦν δὲ ὅτε ἀληθεύοντά σε ὁρῶ, ἤδη ὀφείλω

τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ ταύτῃ ὑπισχνοῦμαι τὰ αὐτὰ ταῦτα
σὺν θεοῖς ποιήσειν. καὶ τὰ μὲν χρήματα ταῦτα, ἔφη,
ἐγὼ μὲν δέχομαι, δίδωμι δ' αὐτὰ τῇ παιδὶ ταύτῃ κά-
κείνῳ ὃς ἂν γήμῃ αὐτήν. ἓν δὲ δῶρον ἄπειμι ἔχων
παρὰ σοῦ ἀνθ' οὗ οὐδ' ἂν τὰ ἐν Βαβυλῶνι, [ἐκεῖ
πλεῖστά ἐστιν,] οὐδὲ τὰ πανταχοῦ [ἀντὶ τούτου οὗ σύ
9 μοι δεδώρησαι] ἥδιον ἂν ἔχων ἀπέλθοιμι. καὶ ὁ Γω-
βρύας θαυμάσας τε τί τοῦτ' εἴη καὶ ὑποπτεύσας μὴ
τὴν θυγατέρα λέγοι, οὕτως ἤρετο· Καὶ τί τοῦτ' ἔστιν,
ἔφη, ὦ Κῦρε; καὶ ὁ Κῦρος ἀπεκρίνατο, Ὅτι, ἔφη,
ἐγώ, ὦ Γωβρύα, πολλοὺς μὲν οἶμαι εἶναι ἀνθρώπους
οἳ οὔτε ἀσεβεῖν ἂν ἐθέλοιεν οὔτε ἀδικεῖν οὔτε ἂν
ψεύδοιντο ἑκόντες εἶναι· διὰ δὲ τὸ μηδένα αὐτοῖς ἠθε-
ληκέναι προέσθαι μήτε χρήματα πολλὰ μήτε τυραννί-
δα μήτε τείχη ἐρυμνὰ μήτε τέκνα ἀξιέραστα, ἀποθνή-
10 σκουσι πρότερον πρὶν δῆλοι γίγνεσθαι οἷοι ἦσαν· ἐμοὶ
δὲ σὺ νυνὶ καὶ τείχη ἐρυμνὰ καὶ πλοῦτον παντοδαπὸν
καὶ δύναμιν τὴν σὴν καὶ θυγατέρα ἀξιόκτητον ἐγχει-
ρίσας πεποίηκάς με δῆλον γενέσθαι πᾶσιν ἀνθρώποις
ὅτι οὔτ' ἂν ἀσεβεῖν περὶ ξένους ἐθέλοιμι οὔτ' ἂν ἀδι-
κεῖν χρημάτων ἕνεκα οὔτε συνθήκας ἂν ψευδοίμην
11 ἑκὼν εἶναι. τούτων ἐγώ, εὖ ἴσθι, ἕως ἂν ἀνὴρ δί-
καιος ὦ καὶ δοκῶν εἶναι τοιοῦτος ἐπαινῶμαι ὑπ' ἀν-
θρώπων, οὔποτ' ἐπιλήσομαι, ἀλλὰ πειράσομαί σε ἀν-
12 τιτιμῆσαι πᾶσι τοῖς καλοῖς. καὶ ἀνδρὸς δ', ἔφη, τῇ
θυγατρὶ μὴ φοβοῦ ὡς ἀπορήσεις ἀξίου ταύτης· πολλοὶ
γὰρ κἀγαθοὶ φίλοι εἰσὶν ἐμοί· ὧν τις γαμεῖ ταύτην·
εἰ μέντοι χρήμαθ' ἕξει τοσαῦτα ὅσα σὺ δίδως ἢ καὶ
ἄλλα πολλαπλάσια τούτων, οὐκ ἂν ἔχοιμι εἰπεῖν· σὺ
μέντοι εὖ ἴσθι ὅτι εἰσί τινες αὐτῶν οἳ ὧν μὲν σὺ δί-

δως χρημάτων οὐδὲ μικρὸν τούτων ἕνεκά σε μᾶλλον θαυμάζουσιν· ἐμὲ δὲ ζηλοῦσι νυνὶ καὶ εὔχονται πᾶσι θεοῖς γενέσθαι ποτὲ ἐπιδείξασθαι ὡς πιστοὶ μέν εἰσιν οὐδὲν ἧττον ἐμοῦ τοῖς φίλοις, τοῖς δὲ πολεμίοις ὡς οὔποτ' ἂν ὑφεῖντο ζῶντες, εἰ μή τις θεὸς βλάπτοι· ἀντὶ δ' ἀρετῆς καὶ δόξης ἀγαθῆς ὅτι οὐδ' ἂν τὰ Σύρων πρὸς τοῖς σοῖς καὶ Ἀσσυρίων πάντα προέλοιντο· τοιούτους ἄνδρας εὖ ἴσθι ἐνταῦθα καθημένους. καὶ ὁ 13
Γωβρύας εἶπε γελάσας, Πρὸς τῶν θεῶν, ἔφη, ὦ Κῦρε, δεῖξον δή μοι ποῦ οὗτοί εἰσιν, ἵνα σε τούτων τινὰ αἰτήσωμαι παῖδά μοι γενέσθαι. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Οὐδὲν ἐμοῦ σε δεήσει πυνθάνεσθαι, ἀλλ' ἂν σὺν ἡμῖν ἕπῃ, αὐτὸς σὺ ἕξεις καὶ ἄλλῳ δεικνύναι αὐτῶν ἕκαστον.

Τοσαῦτ' εἰπὼν δεξιάν τε λαβὼν τοῦ Γωβρύα καὶ 14
ἀναστὰς ἐξῄει, καὶ τοὺς μεθ' αὐτοῦ ἐξῆγεν ἅπαντας· καὶ πολλὰ δεομένου τοῦ Γωβρύα ἔνδον δειπνεῖν οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ' ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἐδείπνει καὶ τὸν Γωβρύαν σύνδειπνον παρέλαβεν. ἐπὶ στιβάδος δὲ κα- 15
τακλινεὶς ἤρετο αὐτὸν ὧδε· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Γωβρύα, πότερον οἴει σοὶ εἶναι πλείω ἢ ἑκάστῳ ἡμῶν στρώματα; καὶ ὃς εἶπεν, Ὑμῖν νὴ Δί' εὖ οἶδ' ὅτι, ἔφη, καὶ στρώματα πλείω ἐστὶ καὶ κλῖναι, καὶ οἰκία γε πολὺ μείζων ἡ ὑμετέρα τῆς ἐμῆς, οἵ γε οἰκίᾳ μὲν χρῆσθε γῇ τε καὶ οὐρανῷ, κλῖναι δ' ὑμῖν εἰσιν ὁπόσαι εὐναὶ γένοιντ' ἂν ἐπὶ γῆς· στρώματα δὲ νομίζετε οὐχ ὅσα πρόβατα φύει [ἔρια], ἀλλ' ὅσα ὄρη τε καὶ πεδία ἀνίησι. τὸ μὲν δὴ πρῶτον συνδειπνῶν αὐτοῖς ὁ Γωβρύας καὶ ὁρῶν τὴν φαυλότητα τῶν παρατιθεμένων 16
βρωμάτων πολὺ σφᾶς ἐνόμιζεν ἐλευθεριωτέρους εἶναι αὐτῶν· ἐπεὶ δὲ κατενόησε τὴν μετριότητα τῶν συσσι- 17

των· ἐπ' οὐδενὶ γὰρ βρώματι οὐδὲ πώματι Πέρσης ἀνὴρ τῶν πεπαιδευμένων οὔτ' ἂν ὄμμασιν ἐκπεπληγμένος καταφανὴς γένοιτο οὔτε ἁρπαγῇ οὔτε τῷ νῷ μὴ οὐχὶ προσκοπεῖν ἅπερ ἂν καὶ μὴ ἐπὶ σίτῳ ὤν· ἀλλ' ὥσπερ οἱ ἱππικοὶ διὰ τὸ μὴ ταράττεσθαι ἐπὶ τῶν ἵππων δύνανται ἅμα ἱππεύοντες καὶ ὁρᾶν καὶ ἀκούειν καὶ λέγειν τὸ δέον, οὕτω κἀκεῖνοι ἐν τῷ σίτῳ οἴονται δεῖν φρόνιμοι καὶ μέτριοι φαίνεσθαι· τὸ δὲ κεκινῆσθαι ὑπὸ τῶν βρωμάτων καὶ τῆς πόσεως πάνυ αὐτοῖς
18 ὑικὸν [καὶ θηριῶδες] δοκεῖ εἶναι· ἐνενόησε δὲ αὐτῶν καὶ ὡς ἐπηρώτων ἀλλήλους τοιαῦτα οἷα ἐρωτηθῆναι ἥδιον ἢ μὴ καὶ ἔσκωπτον οἷα σκωφθῆναι ἥδιον ἢ μή· ἅ τε ἔπαιζον ὡς πολὺ μὲν ὕβρεως ἀπῆν, πολὺ δὲ τοῦ αἰσχρόν τι ποιεῖν, πολὺ δὲ τοῦ χαλεπαίνεσθαι πρὸς
19 ἀλλήλους. μέγιστον δ' αὐτῷ ἔδοξεν εἶναι τὸ ἐν στρατείᾳ ὄντας τῶν εἰς τὸν αὐτὸν κίνδυνον ἐμβαινόντων μηδενὸς οἴεσθαι δεῖν πλείω παρατίθεσθαι, ἀλλὰ τοῦτο νομίζειν ἡδίστην εὐωχίαν εἶναι τοὺς συμμάχεσθαι
20 μέλλοντας ὅτι βελτίστους παρασκευάζειν. ἡνίκα δὲ Γωβρύας ὡς εἰς οἶκον ἀπιὼν ἀνίστατο, εἰπεῖν λέγεται, Οὐκέτι θαυμάζω, ὦ Κῦρε, εἰ ἐκπώματα μὲν καὶ ἱμάτια καὶ χρυσίον ἡμεῖς ὑμῶν πλείονα κεκτήμεθα, αὐτοὶ δὲ ἐλάττονος ὑμῶν ἄξιοί ἐσμεν. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐπιμελόμεθα ὅπως ἡμῖν ταῦτα ὡς πλεῖστα ἔσται, ὑμεῖς δέ μοι δοκεῖτε ἐπιμέλεσθαι ὅπως αὐτοὶ ὡς βέλτιστοι ἔσεσθε. ὁ μὲν ταῦτ' εἶπεν· ὁ δὲ Κῦρος, Ἄγ', ἔφη,
21 ὦ Γωβρύα, ὅπως πρῴ παρέσει ἔχων τοὺς ἱππέας ἐξωπλισμένους, ἵνα καὶ τὴν δύναμίν σου ἴδωμεν, καὶ ἅμα διὰ τῆς σῆς χώρας ἄξεις ἡμᾶς, ὅπως ἂν εἰδῶμεν ἅ τε δεῖ φίλια καὶ πολέμια ἡμᾶς νομίζειν.

Τότε μὲν δὴ ταῦτ' εἰπόντες ἀπῆλθον ἑκάτερος 22
ἐπὶ τὰ προσήκοντα.

Ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, παρῆν ὁ Γωβρύας ἔχων τοὺς ἱππέας, καὶ ἡγεῖτο. ὁ δὲ Κῦρος, ὥσπερ προσήκει ἀνδρὶ ἄρχοντι, οὐ μόνον τῷ πορεύεσθαι τὴν ὁδὸν προσεῖχε τὸν νοῦν, ἀλλ' ἅμα προϊὼν ἐπεσκοπεῖτο εἴ τι δυνατὸν εἴη τοὺς πολεμίους ἀσθενεστέρους ποιεῖν
ἢ αὐτοὺς ἰσχυροτέρους. καλέσας οὖν τὸν Ὑρκάνιον 23
καὶ τὸν Γωβρύαν, τούτους γὰρ ἐνόμιζεν εἰδέναι μάλιστα ὧν αὐτὸς ᾤετο δεῖσθαι μαθεῖν, Ἐγώ τοι, ἔφη, ὦ ἄνδρες φίλοι, οἶμαι σὺν ὑμῖν ἂν ὡς πιστοῖς βουλευόμενος περὶ τοῦ πολέμου τοῦδε οὐκ ἂν ἐξαμαρτάνειν· ὁρῶ γὰρ ὅτι μᾶλλον ὑμῖν ἢ ἐμοὶ σκεπτέον ὅπως ὁ Ἀσσύριος ἡμῶν μὴ ἐπικρατήσει. ἐμοὶ μὲν γάρ, ἔφη, τῶνδε ἀποσφαλέντι ἔστιν ἴσως καὶ ἄλλη ἀποστροφή· ὑμῖν δ', εἰ οὗτος ἐπικρατήσει, ὁρῶ ἅμα πάντα τὰ ὄν-
τα ἀλλότρια γιγνόμενα. καὶ γὰρ ἐμοὶ μὲν πολέμιός 24
ἐστιν, οὐκ ἐμὲ μισῶν, ἀλλ' οἰόμενος ἀσύμφορον ἑαυτῷ μεγάλους εἶναι ἡμᾶς, καὶ στρατεύει διὰ τοῦτο ἐφ' ἡμᾶς· ὑμᾶς δὲ καὶ μισεῖ, ἀδικεῖσθαι νομίζων ὑφ' ὑμῶν. πρὸς ταῦτα ἀπεκρίναντο ἀμφότεροι κατὰ ταὐτὰ περαίνειν ὅ,τι μέλλει, ὡς ταῦτ' εἰδόσι σφίσι καὶ μέλον αὐτοῖς ἰσχυρῶς ὅπῃ τὸ μέλλον ἀποβήσοιτο.

Ἐνταῦθα δὴ ἤρξατο ὧδε· Λέξατε δή μοι, ἔφη, 25
ὑμᾶς νομίζει μόνους πολεμικῶς ἔχειν ὁ Ἀσσύριος πρὸς ἑαυτόν, ἢ ἐπίστασθε καὶ ἄλλον τινὰ αὐτῷ πολέμιον; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη, ὁ Ὑρκάνιος, πολεμιώτατοι μέν εἰσιν αὐτῷ Καδούσιοι, ἔθνος πολύ τε καὶ ἄλκιμον· Σάκαι γε μὴν ὅμοροι ἡμῖν, οἳ κακὰ πολλὰ πεπόνθασιν ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου· ἐπειρᾶτο γὰρ κἀκείνους ὥσπερ καὶ

26 ἡμᾶς καταστρέψασθαι. Οὐκοῦν, ἔφη, οἴεσθε νῦν αὐ-
τοὺς ἀμφοτέρους ἡδέως ἂν ἐπιβῆναι μεθ' ἡμῶν τῷ
Ἀσσυρίῳ; ἔφασαν καὶ σφόδρ' ἄν, εἴ πῃ γε δύναιντο
συμμίξαι. Τί δ', ἔφη, ἐν μέσῳ ἐστὶ τοῦ συμμίξαι;
Ἀσσύριοι, ἔφασαν, τὸ αὐτὸ ἔθνος δι' οὗπερ νυνὶ πορ-
27 εύει. ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἤκουσεν ὁ Κῦρος, Τί γάρ, ἔφη,
ὦ Γωβρύα, οὐ σὺ τοῦ νεανίσκου τούτου ὃς νῦν εἰς
τὴν βασιλείαν καθέστηκεν ὑπερηφανίαν πολλήν τινα
τοῦ τρόπου κατηγορεῖς; Τοιαῦτα γάρ, οἶμαι, ἔφη ὁ
Γωβρύας, ἔπαθον ὑπ' αὐτοῦ. Πότερα δῆτα, ἔφη ὁ
Κῦρος, εἰς σὲ μόνον τοιοῦτος ἐγένετο ἢ καὶ εἰς ἄλ-
28 λους τινάς; Νὴ Δί', ἔφη ὁ Γωβρύας, καὶ εἰς ἄλλους
γε· ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀσθενοῦντας οἷα ὑβρίζει τί δεῖ λέ-
γειν; ἑνὸς δὲ ἀνδρὸς πολὺ δυνατωτέρου ἢ ἐγὼ υἱόν,
καὶ ἐκείνου ἑταῖρον ὄντα ὥσπερ τὸν ἐμόν, συμπίνον-
τα παρ' ἑαυτῷ συλλαβὼν ἐξέτεμεν, ὡς μέν τινες ἔφα-
σαν, ὅτι ἡ παλλακὴ αὐτοῦ ἐπῄνεσεν αὐτὸν ὡς καλὸς
εἴη καὶ ἐμακάρισε τὴν μέλλουσαν αὐτῷ γυναῖκα ἔσε-
σθαι· ὡς δὲ αὐτὸς νῦν λέγει, ὅτι ἐπείρασεν αὐτοῦ
τὴν παλλακίδα. καὶ νῦν οὗτος εὐνοῦχος μέν ἐστι, τὴν
29 δ' ἀρχὴν ἔχει, ἐπεὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐτελεύτησεν. Οὐκ-
οῦν, ἔφη, οἴει ἂν καὶ τοῦτον ἡδέως ἡμᾶς ἰδεῖν, εἰ
οἴοιτο ἑαυτῷ βοηθοὺς ἂν γενέσθαι; Εὖ μὲν οὖν, ἔφη,
οἶδα, ὁ Γωβρύας· ἀλλ' ἰδεῖν τοι αὐτὸν χαλεπόν ἐστιν,
ὦ Κῦρε. Πῶς; ἔφη ὁ Κῦρος. Ὅτι εἰ μέλλει τις ἐκεί-
νῳ συμμίξειν, παρ' αὐτὴν τὴν Βαβυλῶνα δεῖ παρ-
30 ιέναι. Τί οὖν, ἔφη, τοῦτο χαλεπόν· Ὅτι νὴ Δί', ἔφη
ὁ Γωβρύας, οἶδα ἐξελθοῦσαν ⟨ἂν⟩ δύναμιν ἐξ αὐτῆς
πολλαπλασίαν ἧς σὺ ἔχεις νῦν· εὖ δ' ἴσθι ὅτι καὶ δι'
αὐτὸ τοῦτο ἧττόν σοι νῦν ἢ τὸ πρότερον Ἀσσύριοι

καὶ τὰ ὅπλα ἀποφέρουσι καὶ τοὺς ἵππους ἀπάγουσιν, ὅτι τοῖς ἰδοῦσιν αὐτῶν ὀλίγη ἔδοξεν εἶναι ἡ σὴ δύναμις· καὶ ὁ λόγος οὗτος πολὺς ἤδη ἔσπαρται· δοκεῖ δέ μοι, ἔφη, βέλτιον εἶναι φυλαττομένους πορεύεσθαι.

Καὶ ὁ Κῦρος ἀκούσας τοῦ Γωβρύου τοιαῦτα τοι- 31
άδε πρὸς αὐτὸν ἔλεξε. Καλῶς μοι δοκεῖς λέγειν, ὦ Γωβρύα, κελεύων ὡς ἀσφαλέστατα τὰς πορείας ποιεῖσθαι. ἔγωγ' οὖν σκοπῶν οὐ δύναμαι ἐννοῆσαι ἀσφαλεστέραν οὐδεμίαν πορείαν ἡμῖν τοῦ πρὸς αὐτὴν Βαβυλῶνα ἰέναι, εἰ ἐκεῖ τῶν πολεμίων ἐστὶ τὸ κράτιστον. πολλοὶ μὲν γάρ εἰσιν, ὡς σὺ φῄς· εἰ δὲ θαρρήσουσι, καὶ δεινοὶ ἡμῖν, ὡς ἐγώ φημι, ἔσονται. μὴ ὁρῶντες 32
μὲν οὖν ἡμᾶς, ἀλλ' οἰόμενοι ἀφανεῖς εἶναι διὰ τὸ φοβεῖσθαι ἐκείνους, σάφ' ἴσθι, ἔφη, ὅτι τοῦ μὲν φόβου ἀπαλλάξονται ὃς αὐτοῖς ἐνεγένετο, θάρρος δ' ἐμφύσεται ἀντὶ τούτου τοσούτῳ μεῖζον ὅσῳ ἂν πλείονα χρόνον ἡμᾶς μὴ ὁρῶσιν· ἢν δὲ ἤδη ἴωμεν ἐπ' αὐτούς, πολλοὺς μὲν αὐτῶν εὑρήσομεν ἔτι κλάοντας τοὺς ἀποθανόντας ὑφ' ἡμῶν, πολλοὺς δ' ἔτι τραύματα ἐπιδεδεμένους ἃ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἔλαβον, πάντας δ' ἔτι μεμνημένους τῆς μὲν τοῦδε τοῦ στρατεύματος τόλμης, τῆς δ' αὐτῶν φυγῆς τε καὶ συμφορᾶς. εὖ δ' ἴσθι, 33
ἔφη, ὦ Γωβρύα, [ἵνα καὶ τοῦτ' εἰδῇς,] οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι, ὅταν μὲν θαρρῶσιν, ἀνυπόστατον τὸ φρόνημα παρέχονται· ὅταν δὲ δείσωσιν, ὅσῳ ἂν πλείους ὦσι, τοσούτῳ μείζω καὶ ἐκπεπληγμένον μᾶλλον τὸν φόβον κέκτηνται. ἐκ πολλῶν μὲν γὰρ καὶ κακῶν λό- 34
γων ηὐξημένος αὐτοῖς πάρεστιν, ἐκ πολλῶν δὲ καὶ πονηρῶν σχημάτων, ἐκ πολλῶν δὲ καὶ δυσθύμων τε καὶ ἐξεστηκότων προσώπων ἤθροισται. ὥσθ' ὑπὸ τοῦ

μεγέθους οὐ ῥᾴδιον αὐτόν ἐστιν οὔτε λόγοις κατασβέ-
σαι οὔτε προσάγοντα πολεμίοις μένος ἐμβαλεῖν οὔτε
ἀπάγοντα ἀναθρέψαι τὸ φρόνημα, ἀλλ' ὅσῳ ἂν μᾶλ-
λον αὐτοῖς θαρρεῖν παρακελεύῃ, τοσούτῳ ἐν δεινοτέ-
35 ροις ἡγοῦνται εἶναι. ἐκεῖνο μέντοι νὴ Δί', ἔφη, σκε-
ψώμεθα ἀκριβῶς ὅπως ἔχει. εἰ μὲν γὰρ τὸ ἀπὸ τοῦδε
αἱ νῖκαι ἔσονται ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἔργοις ὁπότεροι
ἂν πλείονα ὄχλον ἀπαριθμήσωσιν, ὀρθῶς καὶ σὺ φο-
βεῖ περὶ ἡμῶν καὶ ἡμεῖς τῷ ὄντι ἐν δεινοῖς ἐσμεν· εἰ
μέντοι ὥσπερ πρόσθεν διὰ τοὺς εὖ μαχομένους ἔτι
καὶ νῦν αἱ μάχαι κρίνονται, θαρρῶν οὐδὲν ἂν σφα-
λείης· πολὺ μὲν γὰρ σὺν τοῖς θεοῖς πλείονας εὑρήσεις
παρ' ἡμῖν τοὺς θέλοντας μάχεσθαι ἢ παρ' ἐκείνοις·
36 ὡς δ' ἔτι μᾶλλον θαρρῇς, καὶ τόδε κατανόησον· οἱ
μὲν γὰρ πολέμιοι πολὺ μὲν ἐλάττονές εἰσι νῦν ἢ πρὶν
ἡττηθῆναι ὑφ' ἡμῶν, πολὺ δ' ἐλάττονες ἢ ὅτε ἀπέ-
δρασαν ἡμᾶς· ἡμεῖς δὲ καὶ μείζονες νῦν, ἐπεὶ νε-
νικήκαμεν, καὶ ἰσχυρότεροι, ἐπεὶ ὑμεῖς ἡμῖν προσ-
εγένεσθε· μὴ γὰρ ἔτι ἀτίμαζε μηδὲ τοὺς σούς, ἐπεὶ
σὺν ἡμῖν εἰσι· σὺν γὰρ τοῖς νικῶσι, σάφ' ἴσθι, ὦ
37 Γωβρύα, θαρροῦντες καὶ οἱ ἀκόλουθοι ἕπονται. μὴ
λανθανέτω δέ σε μηδὲ τοῦτο, ἔφη, ὅτι ἔξεστι μὲν
τοῖς πολεμίοις καὶ νῦν ἰδεῖν ἡμᾶς· γοργότεροι δέ, σάφ'
ἴσθι, οὐδαμῶς ἂν αὐτοῖς φανείημεν ἢ ἰόντες ἐπ' ἐκεί-
νους. ὡς οὖν ἐμοῦ ταῦτα γιγνώσκοντος ἄγε ἡμᾶς
εὐθὺ [τὴν ἐπὶ] Βαβυλῶνος.

III. Οὕτω μὲν δὴ πορευόμενοι τεταρταῖοι πρὸς τοῖς
ὁρίοις τῆς Γωβρύου χώρας ἐγένοντο. ὡς δὲ ἐν τῇ πο-
λεμίᾳ ἦν, κατέστησε λαβὼν ἐν τάξει μεθ' ἑαυτοῦ τούς
τε πεζοὺς καὶ τῶν ἱππέων ὅσους ἐδόκει καλῶς αὐτῷ

ἔχειν· τοὺς δ' ἄλλους ἱππέας ἀφῆκε καταθεῖν, καὶ ἐκέλευσε τοὺς μὲν ὅπλα ἔχοντας κατακαίνειν, τοὺς δ' ἄλλους καὶ πρόβατα ὅσα ἂν λάβωσι πρὸς αὐτὸν ἄγειν. ἐκέλευσε δὲ καὶ τοὺς Πέρσας συγκαταθεῖν· καὶ ἧκον πολλοὶ μὲν αὐτῶν κατακεκυλισμένοι ἀπὸ τῶν ἵππων, πολλοὶ δὲ καὶ λείαν πλείστην ἄγοντες. ὡς δὲ παρῆν 2
ἡ λεία, συγκαλέσας τούς τε τῶν Μήδων ἄρχοντας καὶ τῶν Ὑρκανίων καὶ τοὺς ὁμοτίμους ἔλεξεν ὧδε. Ἄνδρες φίλοι, ἐξένισεν ἡμᾶς ἅπαντας πολλοῖς ἀγαθοῖς Γωβρύας. εἰ οὖν, ἔφη, τοῖς θεοῖς ἐξελόντες τὰ νομιζόμενα καὶ τῇ στρατιᾷ τὰ ἱκανὰ τὴν ἄλλην τούτῳ δοίημεν λείαν, ἆρ' ἄν, ἔφη, καλὸν ποιήσαιμεν τῷ εὐθὺς φανεροὶ εἶναι ὅτι καὶ τοὺς εὖ ποιοῦντας πειρώμεθα νικᾶν εὖ ποιοῦντες; ὡς δὲ τοῦτ' ἤκουσαν, πάν- 3
τες μὲν ἐπῄνουν, πάντες δ' ἐνεκωμίαζον· εἷς δὲ καὶ ἔλεξεν ὧδε· Πάνυ, ἔφη, ὦ Κῦρε, τοῦτο ποιήσωμεν· καὶ γάρ μοι δοκεῖ, ἔφη, ὁ Γωβρύας πτωχούς τινας ἡμᾶς νομίζειν, ὅτι οὐ δαρεικῶν μεστοὶ ἥκομεν οὐδὲ ἐκ χρυσῶν πίνομεν φιαλῶν· εἰ δὲ τοῦτο ποιήσομεν, γνοίη ἄν, ἔφη, ὅτι ἔστιν ἐλευθερίους εἶναι καὶ ἄνευ χρυσοῦ. Ἄγε δή, ἔφη, τὰ τῶν θεῶν ἀποδόντες τοῖς 4
μάγοις καὶ ὅσα τῇ στρατιᾷ ἱκανὰ ἐξελόντες τἄλλα καλέσαντες τὸν Γωβρύαν δότε αὐτῷ· οὕτω δὴ λαβόντες ἐκεῖνοι ὅσα ἔδει τἄλλα ἔδοσαν τῷ Γωβρύᾳ.

Ἐκ τούτου δὴ ᾔει πρὸς Βαβυλῶνα παραταξάμε- 5
νος ὥσπερ ὅτε ἡ μάχη ἦν. ὡς δ' οὐκ ἀντεξῇσαν οἱ Ἀσσύριοι, ἐκέλευσεν ὁ Κῦρος τὸν Γωβρύαν προσελάσαντα εἰπεῖν ὅτι εἰ βούλεται ὁ βασιλεὺς ἐξιὼν ὑπὲρ τῆς χώρας μάχεσθαι, κἂν αὐτὸς σὺν ἐκείνῳ μάχοιτο· εἰ δὲ μὴ ἀμυνεῖ τῇ χώρᾳ, ὅτι ἀνάγκη τοῖς κρατοῦσι

6 πείθεσθαι. ὁ μὲν δὴ Γωβρύας προσελάσας ἔνθα ἀσφαλὲς ἦν ταῦτα εἶπεν, ὁ δ' αὐτῷ ἐξέπεμψεν ἀποκρινούμενον τοιάδε· Δεσπότης ὁ σὸς λέγει, ὦ Γωβρύα, Οὐχ ὅτι ἀπέκτεινά σου τὸν υἱὸν μεταμέλει μοι, ἀλλ' ὅτι οὐ καὶ σὲ προσαπέκτεινα. μάχεσθαι δὲ ἐὰν βούλησθε, ἥκετε εἰς τριακοστὴν ἡμέραν· νῦν δ' οὔπω ἡμῖν σχο-
7 λή· ἔτι γὰρ παρασκευαζόμεθα. ὁ δὲ Γωβρύας εἶπεν, Ἀλλὰ μήποτέ σοι λήξειεν αὕτη ἡ μεταμέλεια· δῆλον γὰρ ὅτι ἀνιῶ σέ τι, ἐξ οὗ αὕτη σε ἡ μεταμέλεια ἔχει.
8 Ὁ μὲν δὴ Γωβρύας ἀπήγγειλε τὰ τοῦ Ἀσσυρίου· ὁ δὲ Κῦρος ἀκούσας ταῦτα ἀπήγαγε τὸ στράτευμα· καὶ καλέσας τὸν Γωβρύαν Εἰπέ μοι, ἔφη, οὐκ ἔλεγες μέντοι σὺ ὅτι τὸν ἐκτμηθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου οἴει ἂν σὺν ἡμῖν γενέσθαι; Εὖ μὲν οὖν, ἔφη, δοκῶ εἰδέναι· πολλὰ γὰρ δὴ ἔγωγε κἀκεῖνος ἐπαρρησιασάμεθα
9 πρὸς ἀλλήλους. Ὁπότε τοίνυν σοι δοκεῖ καλῶς ἔχειν, πρόσιθι πρὸς αὐτόν· καὶ πρῶτον μὲν οὕτω ποίει ὅπως ἂν αὐτοὶ λάθρᾳ συνῆτε· ἐπειδὰν δὲ συγγένῃ αὐτῷ, ἐὰν γνῷς αὐτὸν φίλον βουλόμενον εἶναι, τοῦτο δεῖ μηχανᾶσθαι ὅπως λάθῃ φίλος ὢν ἡμῖν· οὔτε γὰρ ἂν φίλους τις ποιήσειεν ἄλλως πως πλείω ἀγαθὰ ἐν πολέμῳ ἢ πολέμιος δοκῶν εἶναι οὔτ' ἂν ἐχθροὺς πλείω
10 τις βλάψειεν ἄλλως πως ἢ φίλος δοκῶν εἶναι. Καὶ μήν, ἔφη ὁ Γωβρύας, οἶδ' ὅτι κἂν πρίαιτο Γαδάτας τὸ μέγα τι ποιῆσαι κακὸν τὸν νῦν βασιλέα Ἀσσυρίων. ἀλλ' ὅ,τι ἂν δύναιτο, τοῦτο δεῖ καὶ ἡμᾶς σκοπεῖν.
11 Λέγε δή μοι, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰς τὸ φρούριον τὸ πρὸ τῆς χώρας, ὅ φατε Ὑρκανίοις τε καὶ Σάκαις ἐπιτετειχίσθαι τῇδε τῇ χώρᾳ πρόβολον εἶναι τοῦ πολέμου, ἆρ' ἄν, ἔφη, οἴει ὑπὸ τοῦ φρουράρχου παρεθῆναι τὸν

εὐνοῦχον ἐλθόντα σὺν δυνάμει; Σαφῶς γ', ἔφη ὁ Γωβρύας, εἴπερ ἀνύποπτος ὢν, ὥσπερ νῦν ἐστιν, ἀφίκοιτο πρὸς αὐτόν. Οὐκοῦν, ἔφη, ἀνύποπτος ἂν εἴη, 12
εἰ προσβάλοιμι μὲν ἐγὼ πρὸς τὰ χωρία αὐτοῦ ὡς λαβεῖν βουλόμενος, ἀπομάχοιτο δὲ ἐκεῖνος ἀνὰ κράτος· καὶ λάβοιμι μὲν αὐτοῦ τι ἐγώ, ἀντιλάβοι δὲ κἀκεῖνος ἡμῶν ἢ ἄλλους τινὰς ἢ καὶ ἀγγέλους πεμπομένους ὑπ' ἐμοῦ πρὸς τούτους οὓς φατε πολεμίους τῷ Ἀσσυρίῳ εἶναι· καὶ οἱ μὲν ληφθέντες λέγοιεν ὅτι ἐπὶ στράτευμα ἀπέρχονται καὶ κλίμακας ὡς ἐπὶ τὸ φρούριον ἄξοντες, ὁ δ' εὐνοῦχος ἀκούσας προσποιήσαιτο προαγγεῖλαι βουλόμενος ταῦτα παρεῖναι. καὶ ὁ Γωβρύας 13
εἶπεν ὅτι οὕτω μὲν γιγνομένων σαφῶς παρείη ἂν αὐτόν, καὶ δέοιτό γ' ἂν αὐτοῦ μένειν ἕως ἀπέλθοις. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἴ γε ἅπαξ εἰσέλθοι, δύναιτ' ἂν ἡμῖν ὑποχείριον ποιῆσαι τὸ χωρίον; Εἰκὸς γοῦν, 14
ἔφη ὁ Γωβρύας, τὰ μὲν ἔνδον ἐκείνου συμπαρασκευάζοντος, τὰ δ' ἔξωθεν σοῦ ἰσχυρότερα προσάγοντος. Ἴθι οὖν, ἔφη, καὶ πειρῶ ταῦτα διδάξας καὶ διαπραξάμενος παρεῖναι· πιστὰ δὲ αὐτῷ οὐκ ἂν μείζω οὔτ' εἴποις οὔτε δείξαις ὧν αὐτὸς σὺ τυγχάνεις παρ' ἡμῶν εἰληφώς.

Ἐκ τούτου ᾤχετο μὲν ὁ Γωβρύας· ἄσμενος δὲ 15
ἰδὼν αὐτὸν ὁ εὐνοῦχος συνωμολόγει τε πάντα καὶ συνέθετο ἃ ἔδει. ἐπεὶ δὲ ἀπήγγειλεν ὁ Γωβρύας ὅτι πάντα δοκοίη ἰσχυρῶς τῷ εὐνούχῳ τὰ ἐπισταλέντα, ἐκ τούτου τῇ ὑστεραίᾳ προσέβαλε μὲν ὁ Κῦρος, ἀπεμάχετο δὲ ὁ Γαδάτας. ἦν δὲ καὶ ὃ ἔλαβε χωρίον ὁ Κῦρος, ὁποῖον ἔφη ὁ Γαδάτας. τῶν δὲ ἀγγέλων οὓς 16
ἔπεμψεν ὁ Κῦρος προειπὼν ᾗ πορεύσοιντο, τοὺς μὲν

εἴασεν ὁ Γαδάτας διαφεύγειν, ὅπως ἄγοιεν τὰ στρα-
τεύματα καὶ τὰς κλίμακας κομίζοιεν· οὓς δ' ἔλαβε,
βασανίζων ἐναντίον πολλῶν, ὡς ἤκουσεν ἐφ' ἃ ἔφα-
σαν πορεύεσθαι, εὐθέως συσκευασάμενος ὡς ἐξαγγε-
17 λῶν τῆς νυκτὸς ἐπορεύετο. τέλος δὲ πιστευθεὶς ὡς
βοηθὸς εἰσέρχεται εἰς τὸ φρούριον· καὶ τέως μὲν συμ-
παρεσκεύαζεν ὅ,τι δύναιτο τῷ φρουράρχῳ· ἐπεὶ δὲ ὁ
Κῦρος ἦλθε, καταλαμβάνει τὸ χωρίον συνεργοὺς ποι-
18 ησάμενος καὶ τοὺς παρὰ τοῦ Κύρου αἰχμαλώτους. ἐπεὶ
δὲ τοῦτο ἐγένετο, εὐθὺς [Γαδάτας] ὁ εὐνοῦχος τὰ ἔν-
δον καταστήσας ἐξῆλθε πρὸς τὸν Κῦρον, καὶ τῷ νό-
19 μῳ προσκυνήσας εἶπε, Χαῖρε, Κῦρε. Ἀλλὰ ποιῶ ταῦτ',
ἔφη· σὺ γάρ με σὺν τοῖς θεοῖς οὐ κελεύεις μόνον
ἀλλὰ καὶ ἀναγκάζεις χαίρειν. εὖ γὰρ ἴσθι, ἔφη, ὅτι
ἐγὼ μέγα ποιοῦμαι φίλιον τοῦτο τὸ χωρίον τοῖς ἐν-
θάδε συμμάχοις καταλείπων· σοῦ δ', ἔφη, ὦ Γαδάτα,
ὁ Ἀσσύριος παῖδας μέν, ὡς ἔοικε, τὸ ποιεῖσθαι ἀφεί-
λετο, οὐ μέντοι τό γε φίλους δύνασθαι κτᾶσθαι ἀπ-
εστέρησεν· ἀλλ' εὖ ἴσθι ὅτι ἡμᾶς τῷ ἔργῳ τούτῳ φί-
λους πεποίησαι, οἵ σοι, ἐὰν δυνώμεθα, πειρασόμεθα
μὴ χείρονες βοηθοὶ παραστῆναι ἢ εἰ παῖδας ἐκγόνους
20 ἐκέκτησο. ὁ μὲν ταῦτ' ἔλεγεν. ἐν δὲ τούτῳ ὁ Ὑρκά-
νιος ἄρτι ᾐσθημένος τὸ γεγενημένον προσθεῖ τῷ Κύ-
ρῳ καὶ λαβὼν τὴν δεξιὰν αὐτοῦ εἶπεν, Ὦ μέγα ἀγαθὸν
σὺ τοῖς φίλοις Κῦρε, ὡς πολλήν με τοῖς θεοῖς ποιεῖς
21 χάριν ὀφείλειν ὅτι σοί με συνήγαγον. Ἴθι νῦν, ἔφη
ὁ Κῦρος, καὶ λαβὼν τὸ χωρίον οὗπερ ἕνεκά με ἀσπά-
ζει διατίθει αὐτὸ οὕτως ὡς ἂν τῷ ὑμετέρῳ φύλῳ
πλείστου ἄξιον ᾖ καὶ τοῖς ἄλλοις συμμάχοις, μάλιστα
δ', ἔφη, Γαδάτᾳ τουτῳΐ, ὃς ἡμῖν αὐτὸ λαβὼν παραδίδωσι.

Τί οὖν; ἔφη ὁ Ὑρκάνιος, ἐπειδὰν Καδούσιοι ἔλ- 22
θωσι καὶ Σάκαι καὶ οἱ ἐμοὶ πολῖται, καλέσωμεν καὶ
τούτων, ἵνα κοινῇ βουλευσώμεθα πάντες ὅσοις προσ-
ήκει πῶς ἂν συμφορώτατα χρῴμεθα τῷ φρουρίῳ;
ταῦτα μὲν οὕτω συνῄνεσεν ὁ Κῦρος· ἐπεὶ δὲ συνῆλ- 23
θον οἷς ἔμελε περὶ τοῦ φρουρίου, ἐβουλεύσαντο κοινῇ
φυλάττειν οἷσπερ ἀγαθὸν ἦν φίλιον ὄν, ὅπως αὐτοῖς
μὲν πρόβολος εἴη πολέμου, τοῖς δ' Ἀσσυρίοις ἐπιτε-
τειχισμένον. τούτων γενομένων πολὺ δὴ προθυμότε- 24
ρον καὶ πλείους καὶ Καδούσιοι συνεστρατεύοντο καὶ
Σάκαι καὶ Ὑρκάνιοι· καὶ συνελέγη ἐντεῦθεν στράτευμα
Καδουσίων μὲν πελτασταὶ εἰς δισμυρίους καὶ ἱππεῖς
εἰς τετρακισχιλίους, Σακῶν δὲ τοξόται εἰς μυρίους καὶ
ἱπποτοξόται εἰς δισχιλίους· καὶ Ὑρκάνιοι δὲ πεζούς τε
ὁπόσους ἐδύναντο προσεξέπεμψαν καὶ ἱππέας ἐξεπλή-
ρωσαν εἰς δισχιλίους· τὸ γὰρ πρόσθεν καταλελειμμέ-
νοι ἦσαν πλείους οἴκοι αὐτοῖς ἱππεῖς, ὅτι καὶ οἱ Κα-
δούσιοι καὶ οἱ Σάκαι τοῖς Ἀσσυρίοις πολέμιοι ἦσαν.
ὅσον δὲ χρόνον ἐκαθέζετο ὁ Κῦρος ἀμφὶ τὴν περὶ τὸ 25
φρούριον οἰκονομίαν, τῶν Ἀσσυρίων τῶν κατὰ ταῦτα
τὰ χωρία πολλοὶ μὲν ἀπῆγον ἵππους, πολλοὶ δὲ ἀπέ-
φερον ὅπλα, φοβούμενοι ἤδη πάντας τοὺς προσχώρους.

Ἐκ δὲ τούτου προσέρχεται τῷ Κύρῳ ὁ Γαδάτας 26
καὶ λέγει ὅτι ἥκουσιν αὐτῷ ἄγγελοι ὡς ὁ Ἀσσύριος,
ἐπεὶ πύθοιτο τὰ περὶ τοῦ φρουρίου, χαλεπῶς τε ἐνέγ-
κοι καὶ συσκευάζοιτο ὡς ἐμβαλῶν εἰς τὴν ἑαυτοῦ χώ-
ραν. ἐὰν οὖν ἀφῇς με, ὦ Κῦρε, τὰ τείχη ἂν πειρα-
θείην διασῶσαι, τῶν δ' ἄλλων μείων λόγος. καὶ ὁ 27
Κῦρος εἶπεν, Ἐὰν οὖν ἴῃς νῦν, πότε ἔσει οἴκοι; καὶ
ὁ Γαδάτας εἶπεν, Εἰς τρίτην δειπνήσω ἐν τῇ ἡμετέρᾳ.

Ἦ καὶ τὸν Ἀσσύριον, ἔφη, οἴει ἐκεῖ ἤδη καταλήψεσθαι; Εὖ μὲν οὖν, ἔφη, οἶδα· σπεύσει γὰρ ἕως ἔτι
28 πρόσω δοκεῖς ἀπεῖναι. Ἐγὼ δ', ἔφη ὁ Κῦρος, ποσταῖος ἂν τῷ στρατεύματι ἐκεῖσε ἀφικοίμην; πρὸς τοῦτο δὴ ὁ Γαδάτας λέγει, Πολὺ ἤδη, ὦ δέσποτα, ἔχεις τὸ στράτευμα καὶ οὐκ ἂν δύναιο μεῖον ἢ ἐν ἓξ ἢ ἑπτὰ ἡμέραις ἐλθεῖν πρὸς τὴν ἐμὴν οἴκησιν. Σὺ μὲν τοίνυν, ἔφη ὁ Κῦρος, ἄπιθι ὡς τάχιστα· ἐγὼ δ'
29 ὡς ἂν δυνατὸν ᾖ πορεύσομαι. ὁ μὲν δὴ Γαδάτας ᾤχετο· ὁ δὲ Κῦρος συνεκάλεσε πάντας τοὺς ἄρχοντας τῶν συμμάχων· καὶ ἤδη πολλοί τε ἐδόκουν καὶ καλοὶ κἀγαθοὶ παρεῖναι· ἐν οἷς δὴ λέγει ὁ Κῦρος ταῦτα.

30 Ἄνδρες σύμμαχοι, Γαδάτας διέπραξεν ἃ δοκεῖ πᾶσιν ἡμῖν πολλοῦ ἄξια εἶναι, καὶ ταῦτα πρὶν καὶ ὁτιοῦν ἀγαθὸν ὑφ' ἡμῶν παθεῖν. νῦν δὲ ὁ Ἀσσύριος εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ ἐμβαλεῖν ἀγγέλλεται, δῆλον ὅτι ἅμα μὲν τιμωρεῖσθαι αὐτὸν βουλόμενος, ὅτι δοκεῖ ὑπ' αὐτοῦ μεγάλα βεβλάφθαι· ἅμα δὲ ἴσως κἀκεῖνο ἐννοεῖται ὡς εἰ οἱ μὲν πρὸς ἡμᾶς ἀφιστάμενοι μηδὲν ὑπ' ἐκείνου κακὸν πείσονται, οἱ δὲ σὺν ἐκείνῳ ὄντες ὑφ' ἡμῶν ἀπολοῦνται, ὅτι τάχιστα οὐδένα εἰκὸς σὺν
31 αὐτῷ βουλήσεσθαι εἶναι. νῦν οὖν, ὦ ἄνδρες, καλόν τι ἄν μοι δοκοῦμεν ποιῆσαι, εἰ προθύμως Γαδάτᾳ βοηθήσαιμεν ἀνδρὶ εὐεργέτῃ· καὶ ἅμα δίκαια ποιοῖμεν ἂν χάριν ἀποδιδόντες· ἀλλὰ μὴν καὶ σύμφορά γ' ἄν,
32 ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, πράξαιμεν ἡμῖν αὐτοῖς. εἰ γὰρ πᾶσι φαινοίμεθα τοὺς μὲν κακῶς ποιοῦντας νικᾶν πειρώμενοι κακῶς ποιοῦντες, τοὺς δ' εὐεργετοῦντας ἀγαθοῖς ὑπερβαλλόμενοι, εἰκὸς ἐκ τῶν τοιούτων φίλους μὲν πολλοὺς ἡμῖν βούλεσθαι γίγνεσθαι, ἐχθρὸν δὲ μηδένα

ἐπιθυμεῖν εἶναι· εἰ δὲ ἀμελῆσαι δόξαιμεν Γαδάτου, 33
πρὸς τῶν θεῶν ποίοις λόγοις ἂν ἄλλον πείθοιμεν χα-
ρίζεσθαί τι ἡμῖν; πῶς δ' ἂν τολμῷμεν ἡμᾶς αὐτοὺς
ἐπαινεῖν; πῶς δ' ἂν ἀντιβλέψαι τις ἡμῶν δύναιτο
Γαδάτᾳ, εἰ ἡττῴμεθ' αὐτοῦ εὖ ποιοῦντος τοσοῦτοι
ὄντες ἑνὸς ἀνδρὸς καὶ τούτου οὕτω διακειμένου; ὁ
μὲν οὕτως εἶπεν· οἱ δὲ πάντες ἰσχυρῶς συνεπῄνουν 34
ταῦτα ποιεῖν.

Ἄγε τοίνυν, ἔφη, ἐπεὶ καὶ ὑμῖν συνδοκεῖ ταῦτα,
ἐπὶ μὲν τοῖς ὑποζυγίοις καὶ ὀχήμασι καταλίπωμεν ἕκα-
στοι τοὺς μετ' αὐτῶν ἐπιτηδειοτάτους πορεύεσθαι.
Γωβρύας δ' ἡμῖν ἀρχέτω αὐτῶν καὶ ἡγείσθω αὐτοῖς· 35
καὶ γὰρ ὁδῶν ἔμπειρος καὶ τἆλλα ἱκανός· ἡμεῖς δ',
ἔφη, καὶ ἵπποις τοῖς δυνατωτάτοις καὶ ἀνδράσι πο-
ρευώμεθα, τἀπιτήδεια τριῶν ἡμερῶν λαβόντες· ὅσῳ
δ' ἂν κουφότερον συσκευασώμεθα καὶ εὐτελέστερον,
τοσούτῳ ἥδιον τὰς ἐπιούσας ἡμέρας ἀριστήσομέν τε
καὶ δειπνήσομεν καὶ καθευδήσομεν. νῦν δ', ἔφη, πο-
ρευώμεθα ὧδε· πρώτους μὲν ἄγε σύ, Χρυσάντα, τοὺς 36
θωρακοφόρους, ἐπεὶ ὁμαλή τε καὶ πλατεῖα ἡ ὁδός
ἐστι, τοὺς ταξιάρχους ἔχων ἐν μετώπῳ πάντας· ἡ δὲ
τάξις ἑκάστη ἐφ' ἑνὸς ἴτω· ἀθρόοι γὰρ ὄντες καὶ τά-
χιστα καὶ ἀσφαλέστατα πορευοίμεθ' ἄν. τούτου δ' 37
ἕνεκα, ἔφη, κελεύω τοὺς θωρακοφόρους ἡγεῖσθαι ὅτι
τοῦτο βραδύτατόν ἐστι τοῦ στρατεύματος· τοῦ δὲ βρα-
δυτάτου ἡγουμένου ἀνάγκη ῥᾳδίως ἕπεσθαι πάντα τὰ
θᾶττον ἰόντα· ὅταν δὲ τὸ τάχιστον ἡγῆται ἐν νυκτί,
οὐδέν ἐστι θαυμαστὸν καὶ διασπᾶσθαι τὰ στρατεύμα-
τα· τὸ γὰρ προταχθὲν ἀποδιδράσκει. ἐπὶ δὲ τούτοις, 38
ἔφη, Ἀρτάβαζος τοὺς Περσῶν πελταστὰς καὶ τοξότας

ἀγέτω· ἐπὶ δὲ τούτοις Ἀνδαμύας ὁ Μῆδος τὸ Μήδων
πεζόν· ἐπὶ δὲ τούτοις Ἔμβας τὸ Ἀρμενίων πεζόν· ἐπὶ
δὲ τούτοις Ἀρτούχας Ὑρκανίους· ἐπὶ δὲ τούτοις Θαμ-
βράδας τὸ Σακῶν πεζόν· ἐπὶ δὲ τούτοις Δατάμας Κα-
39 δουσίους. ἀγόντων δὲ καὶ οὗτοι πάντες ἐν μετώπῳ
μὲν τοὺς ταξιάρχους ἔχοντες, δεξιοὺς δὲ τοὺς πελτα-
στάς, ἀριστεροὺς δὲ τοὺς τοξότας τοῦ ἑαυτῶν πλαι-
σίου· οὕτω γὰρ πορευόμενοι καὶ εὐχρηστότεροι γίγ-
40 νονται. ἐπὶ δὲ τούτοις οἱ σκευοφόροι, ἔφη, πάντων
ἑπέσθων· οἱ δὲ ἄρχοντες αὐτῶν ἐπιμελέσθων ὅπως
συνεσκευασμένοι τε ὦσι πάντα πρὶν καθεύδειν καὶ
πρῲ σὺν τοῖς σκεύεσι παρῶσιν εἰς τὴν τεταγμένην
41 χώραν καὶ ὅπως κοσμίως ἕπωνται. ἐπὶ δὲ τοῖς σκευο-
φόροις, ἔφη, τοὺς Πέρσας ἱππέας Μαδάτας ὁ Πέρσης
ἀγέτω, ἔχων καὶ οὗτος τοὺς ἑκατοντάρχους τῶν ἱπ-
πέων ἐν μετώπῳ· ὁ δ' ἑκατόνταρχος τὴν τάξιν ἀγέτω
42 εἰς ἕνα, ὥσπερ οἱ πέζαρχοι. ἐπὶ τούτοις Ῥαμβάκας ὁ
Μῆδος ὡσαύτως τοὺς ἑαυτοῦ ἱππέας· ἐπὶ τούτοις σύ,
ὦ Τιγράνη, τὸ σεαυτοῦ ἱππικόν· καὶ οἱ ἄλλοι δὲ ἵπ-
παρχοι μεθ' ὧν ἕκαστοι ἀφίκοντο πρὸς ἡμᾶς. ἐπὶ τού-
τοις Σάκαι ἄγετε· ἔσχατοι δέ, ὥσπερ ἦλθον, Καδού-
σιοι ἰόντων· Ἀλκεύνα, σὺ δὲ ὁ ἄγων αὐτοὺς ἐπιμέλου
τὸ νῦν εἶναι πάντων τῶν ὄπισθεν καὶ μηδένα ἔα
43 ὕστερον τῶν σῶν ἱππέων γίγνεσθαι. ἐπιμέλεσθε δὲ
τοῦ σιωπῇ πορεύεσθαι οἵ τε ἄρχοντες καὶ πάντες δὲ
οἱ σωφρονοῦντες· διὰ γὰρ τῶν ὤτων ἐν τῇ νυκτὶ
ἀνάγκη μᾶλλον ἢ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἕκαστα καὶ αἰ-
σθάνεσθαι καὶ πράττεσθαι· καὶ τὸ ταραχθῆναι δὲ ἐν
τῇ νυκτὶ πολὺ μεῖζόν ἐστι πρᾶγμα ἢ ἐν τῇ ἡμέρᾳ καὶ
44 δυσκαταστατώτερον· οὗ ἕνεκα ἥ τε σιωπὴ ἀσκητέα καὶ

ἡ τάξις φυλακτέα. τὰς δὲ νυκτερινὰς φυλακάς, ὅταν μέλ-
λητε νυκτὸς ἀναστήσεσθαι, χρὴ ὡς βραχυτάτας καὶ
πλείστας ποιεῖσθαι, ὡς μηδένα ἡ ἐν τῇ φυλακῇ ἀγ-
ρυπνία πολλὴ οὖσα λυμαίνηται ἐν τῇ πορείᾳ· ἡνίκα
δ' ἂν ὥρα ᾖ πορεύεσθαι, σημαίνειν τῷ κέρατι. ὑμεῖς 45
δ' ἔχοντες ἃ δεῖ ἕκαστοι πάρεστε εἰς τὴν ἐπὶ Βαβυ-
λῶνος ὁδόν· ὁ δ' ὁρμώμενος ἀεὶ τῷ κατ' οὐρὰν παρ-
εγγυάτω ἕπεσθαι.

Ἐκ τούτου δὴ ᾤχοντο ἐπὶ τὰς σκηνὰς καὶ ἅμα 46
ἀπιόντες διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους ὡς μνημονικῶς ὁ
Κῦρος ὁπόσοις συνέταττε πᾶσιν ὀνομάζων ἐνετέλλετο.
ὁ δὲ Κῦρος ἐπιμελείᾳ τοῦτο ἐποίει· πάνυ γὰρ αὐτῷ 47
ἐδόκει θαυμαστὸν εἶναι εἰ οἱ μὲν βάναυσοι ἴσασι τῆς
ἑαυτοῦ τέχνης ἕκαστος τῶν ἐργαλείων τὰ ὀνόματα,
καὶ ὁ ἰατρὸς δὲ οἶδε καὶ τῶν ὀργάνων καὶ τῶν φαρ-
μάκων οἷς χρῆται πάντων τὰ ὀνόματα, ὁ δὲ στρατη-
γὸς οὕτως ἠλίθιος ἔσοιτο ὥστε οὐκ εἴσοιτο τῶν ὑφ'
ἑαυτῷ ἡγεμόνων τὰ ὀνόματα, οἷς ἀνάγκη ἐστὶν αὐτῷ
ὀργάνοις χρῆσθαι καὶ ὅταν καταλαβεῖν τι βούληται
καὶ ὅταν φυλάξαι καὶ ὅταν θαρρῦναι καὶ ὅταν φοβῆ-
σαι· καὶ τιμῆσαι δὲ ὁπότε τινὰ βούλοιτο, πρέπον αὐ-
τῷ ἐδόκει εἶναι ὀνομαστὶ προσαγορεύειν. ἐδόκουν δ' 48
αὐτῷ οἱ γιγνώσκεσθαι δοκοῦντες ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος
καὶ τοῦ καλόν τι ποιοῦντες ὁρᾶσθαι μᾶλλον ὀρέγεσθαι
καὶ τοῦ αἰσχρόν τι ποιεῖν μᾶλλον προθυμεῖσθαι ἀπ-
έχεσθαι. ἠλίθιον δὲ καὶ τοῦτ' ἐδόκει εἶναι αὐτῷ τὸ 49
ὁπότε τι βούλοιτο πραχθῆναι, οὕτω προστάττειν ὥσπερ
ἐν οἴκῳ ἔνιοι δεσπόται προστάττουσιν, Ἴτω τις ἐφ'
ὕδωρ, ξύλα τις σχισάτω· οὕτω γὰρ προσταττομένων 50
εἰς ἀλλήλους τε ὁρᾶν πάντες ἐδόκουν αὐτῷ καὶ οὐδεὶς

περαίνειν τὸ προσταχθὲν καὶ πάντες ἐν αἰτίᾳ εἶναι καὶ οὐδεὶς τῇ αἰτίᾳ οὔτε αἰσχύνεσθαι οὔτε φοβεῖσθαι ὁμοίως διὰ τὸ σὺν πολλοῖς αἰτίαν ἔχειν· διὰ ταῦτα δὴ πάντας ὠνόμαζεν αὐτὸς. ὅτῳ τι προστάττοι.

51 Καὶ Κῦρος μὲν δὴ περὶ τούτων οὕτως ἐγίγνωσκεν. οἱ δὲ στρατιῶται τότε μὲν δειπνήσαντες καὶ φυλακὰς καταστησάμενοι καὶ συσκευασάμενοι πάντα ἃ
52 ἔδει ἐκοιμήθησαν. ἡνίκα δ' ἦν ἐν μέσῳ νυκτῶν, ἐσήμηνε τῷ κέρατι. Κῦρος δ' εἰπὼν τῷ Χρυσάντᾳ ὅτι ἐπὶ τῇ ὁδῷ ὑπομενοίη ἐν τῷ πρόσθεν τοῦ στρατεύματος ἐξῄει λαβὼν τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ὑπηρέτας· βραχεῖ δὲ χρόνῳ ὕστερον Χρυσάντας παρῆν ἄγων τοὺς θω-
53 ρακοφόρους. τούτῳ μὲν ὁ Κῦρος δοὺς ἡγεμόνας τῆς ὁδοῦ πορεύεσθαι ἐκέλευεν ἡσύχως· οὐ γάρ πω ἐν ὁδῷ πάντες ἦσαν· αὐτὸς δὲ ἑστηκὼς ἐν τῇ ὁδῷ τὸν μὲν προσιόντα προυπέμπετο ἐν τάξει, ἐπὶ δὲ τὸν ὑστερί-
54 ζοντα ἔπεμπε καλῶν. ἐπεὶ δὲ πάντες ἐν ὁδῷ ἦσαν, πρὸς μὲν Χρυσάνταν ἱππέας ἔπεμψεν ἐροῦντας ὅτι ἐν
55 ὁδῷ ἤδη πάντες· ἄγε οὖν ἤδη θᾶττον. αὐτὸς δὲ παρελαύνων τὸν ἵππον εἰς τὸ πρόσθεν ἥσυχος κατεθεᾶτο τὰς τάξεις. καὶ οὓς μὲν ἴδοι εὐτάκτως καὶ σιωπῇ ἰόντας, προσελαύνων αὐτοῖς τίνες τε εἶεν ἠρώτα καὶ ἐπεὶ πύθοιτο ἐπῄνει· εἰ δέ τινας θορυβουμένους αἴσθοιτο, τὸ αἴτιον τούτου σκοπῶν κατασβεννύναι τὴν ταραχὴν ἐπειρᾶτο.

56 Ἓν μόνον παραλέλειπται τῆς ἐν νυκτὶ ἐπιμελείας αὐτοῦ, ὅτι πρὸ παντὸς τοῦ στρατεύματος πεζοὺς εὐζώνους οὐ πολλοὺς προύπεμπεν, ἐφορωμένους ὑπὸ Χρυσάντα καὶ ἐφορῶντας αὐτόν, ὡς ὠτακουστοῦντες καὶ εἴ πως ἄλλως δύναιντο αἰσθάνεσθαί τι, σημαί-

*νοιεν τῷ Χρυσάντᾳ ὅ,τι καιρὸς δοκοίη εἶναι· ἄρχων δὲ καὶ ἐπὶ τούτοις ἦν ὃς καὶ τούτους ἐκόσμει, καὶ τὸ μὲν ἄξιον λόγου ἐσήμαινε, τὸ δὲ μὴ οὐκ ἠνώχλει λέ-
γων. τὴν μὲν δὴ νύκτα οὕτως ἐπορεύοντο· ἐπεὶ δὲ* 57
*ἡμέρα ἐγένετο, τοὺς μὲν Καδουσίων ἱππέας, ὅτι αὐτῶν καὶ οἱ πεζοὶ ἐπορεύοντο ἔσχατοι, παρὰ τούτοις κατέλιπεν, ὡς μηδ' οὗτοι ψιλοὶ ἱππέων ἴοιεν· τοὺς δ' ἄλλους εἰς τὸ πρόσθεν παρελαύνειν ἐκέλευσεν, ὅτι καὶ οἱ πολέμιοι ἐν τῷ πρόσθεν ἦσαν, ὅπως εἴ τί που ἐναντιοῖτο αὐτῷ, ἀπαντῴη ἔχων τὴν ἰσχὺν ἐν τάξει καὶ μάχοιτο, εἴ τέ τί που φεῦγον ὀφθείη, ὡς ἐξ ἑτοιμο-
τάτου διώκοι. ἦσαν δὲ αὐτῷ ἀεὶ τεταγμένοι οὕς τε* 58
*διώκειν δέοι καὶ οὓς παρ' αὐτῷ μένειν· πᾶσαν δὲ τὴν
τάξιν λυθῆναι οὐδέποτε εἴα. Κῦρος μὲν δὴ οὕτως* 59
ἦγε τὸ στράτευμα· οὐ μέντοι αὐτός γε μιᾷ χώρᾳ ἐχρῆτο, ἀλλ' ἄλλοτε ἀλλαχῇ περιελαύνων ἐφεώρα τε καὶ ἐπεμέλετο, εἴ του δέοιντο. οἱ μὲν δὴ ἀμφὶ Κῦρον οὕτως ἐπορεύοντο.

Ἐκ δὲ τοῦ Γαδάτου ἱππικοῦ τῶν δυνατῶν τις IV.
*ἀνδρῶν ἐπεὶ ἑώρα αὐτὸν ἀφεστηκότα ἀπὸ τοῦ Ἀσσυρίου, ἐνόμισεν, εἴ τι οὗτος πάθοι, αὐτὸς ἂν λαβεῖν παρὰ τοῦ Ἀσσυρίου πάντα τὰ Γαδάτου· οὕτω δὴ πέμπει τινὰ τῶν ἑαυτοῦ πιστῶν πρὸς τὸν Ἀσσύριον καὶ κελεύει τὸν ἰόντα, εἰ καταλάβοι ἤδη ἐν τῇ Γαδάτου χώρᾳ τὸ Ἀσσύριον στράτευμα, λέγειν τῷ Ἀσσυρίῳ ὅτι εἰ βούλοιτο ἐνεδρεῦσαι, λάβοι ἂν Γαδάταν καὶ τοὺς
σὺν αὐτῷ. δηλοῦν δὲ ἐνετέλλετο ὅσην τε εἶχεν ὁ Γα-* 2
δάτας δύναμιν καὶ ὅτι Κῦρος οὐ συνέποιτο αὐτῷ· καὶ τὴν ὁδὸν ἐδήλωσεν ᾗ προσιέναι μέλλοι. προσεπέστειλε δὲ τοῖς αὑτοῦ οἰκέταις, ὡς πιστεύοιτο μᾶλλον, καὶ τὸ

τεῖχος ὃ ἐτύγχανεν αὐτὸς ἔχων ἐν τῇ Γαδάτου χώρᾳ παραδοῦναι τῷ Ἀσσυρίῳ καὶ τὰ ἐνόντα· ἥξειν δὲ καὶ αὐτὸς ἔφασκεν, εἰ μὲν δύναιτο, ἀποκτείνας Γαδάταν, εἰ δὲ μή, ὡς σὺν τῷ Ἀσσυρίῳ τὸ λοιπὸν ἐσόμενος.
3 ἐπεὶ δὲ ὁ ἐπὶ ταῦτα ταχθεὶς ἐλαύνων ὡς δυνατὸν ἦν τάχιστα ἀφικνεῖται πρὸς τὸν Ἀσσύριον καὶ ἐδήλωσεν ἐφ' ἃ ἥκοι, ἀκούσας ἐκεῖνος τό τε χωρίον εὐθὺς παρέλαβε καὶ πολλὴν ἵππον ἔχων καὶ ἅρματα ἐνήδρευεν
4 ἐν κώμαις ἀθρόαις. ὁ δὲ Γαδάτας ὡς ἐγγὺς ἦν τούτων τῶν κωμῶν, πέμπει τινὰς προδιερευνησομένους. ὁ δὲ Ἀσσύριος ὡς ἔγνω προσιόντας τοὺς διερευνητάς, φεύγειν κελεύει ἅρματα ἐξαναστάντα δύο ἢ τρία καὶ ἵππους ὀλίγους, ὡς δὴ φοβηθέντας καὶ ὀλίγους ὄντας. οἱ δὲ διερευνηταὶ ὡς εἶδον ταῦτα, αὐτοί τε ἐδίωκον καὶ τῷ Γαδάτᾳ κατέσειον· καὶ ὃς ἐξαπατηθεὶς διώκει ἀνὰ κράτος. οἱ δὲ Ἀσσύριοι, ὡς ἐδόκει ἁλώσιμος εἶναι ὁ Γαδάτας, ἀνίστανται ἐκ τῆς ἐνέδρας.
5 καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ Γαδάταν ἰδόντες ὥσπερ εἰκὸς ἔφευγον, οἱ δ' αὖ ὥσπερ εἰκὸς ἐδίωκον. καὶ ἐν τούτῳ ὁ ἐπιβουλεύων τῷ Γαδάτᾳ παίει αὐτόν, καὶ καιρίας μὲν πληγῆς ἁμαρτάνει, τύπτει δὲ αὐτὸν εἰς τὸν ὦμον καὶ τιτρώσκει. ποιήσας δὲ τοῦτο ἐξίσταται, ἕως σὺν τοῖς διώκουσιν ἐγένετο· ἐπεὶ δ' ἐγνώσθη ὃς ἦν, ὁμοῦ δὴ ὢν τοῖς Ἀσσυρίοις προθύμως ἐκτείνων τὸν ἵππον σὺν
6 τῷ βασιλεῖ ἐδίωκεν. ἐνταῦθα δὴ ἡλίσκοντο μὲν δῆλον ὅτι οἱ βραδυτάτους ἔχοντες τοὺς ἵππους ὑπὸ τῶν ταχίστους· ἤδη δὲ μάλα πάντες πιεζόμενοι διὰ τὸ κατατετρῦσθαι ὑπὸ τῆς πορείας οἱ τοῦ Γαδάτου ἱππεῖς καθορῶσι τὸν Κῦρον προσιόντα σὺν τῷ στρατεύματι· δοκεῖν δὲ χρὴ ἀσμένους καὶ ὥσπερ εἰς λιμένα ἐκ χει-

μῶνος προσφέρεσθαι αὐτούς. ὁ δὲ Κῦρος τὸ μὲν πρῶ- 7
τον ἐθαύμασεν· ὡς δ' ἔγνω τὸ πρᾶγμα, ἕως πάντες
ἐναντίοι ἤλαυνον, ἐναντίος καὶ αὐτὸς ἐν τάξει ἦγε
τὴν στρατιάν· ὡς δὲ γνόντες οἱ πολέμιοι τὸ ὂν ἐτρά-
ποντο εἰς φυγήν, ἐνταῦθα ὁ Κῦρος διώκειν ἐκέλευσε
τοὺς πρὸς τοῦτο τεταγμένους, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς ἄλ-
λοις εἵπετο ὡς ᾤετο συμφέρειν. ἐνταῦθα δὴ καὶ ἅρ- 8
ματα ἡλίσκετο, ἔνια μὲν καὶ ἐκπιπτόντων τῶν ἡνιό-
χων, τῶν μὲν ἐν τῇ ἀναστροφῇ, τῶν δὲ καὶ ἄλλως,
ἔνια δὲ καὶ περιτεμνόμενα ὑπὸ τῶν ἱππέων ἡλίσκετο.
καὶ ἀποκτείνουσι δὲ ἄλλους τε πολλοὺς καὶ τὸν παί-
σαντα Γαδάταν. τῶν μέντοι πεζῶν Ἀσσυρίων, οἳ ἔτυ- 9
χον τὸ Γαδάτου χωρίον πολιορκοῦντες, οἱ μὲν εἰς τὸ
τεῖχος κατέφυγον τὸ ἀπὸ Γαδάτου ἀποστάν, οἱ δὲ
φθάσαντες εἰς πόλιν τινὰ τοῦ Ἀσσυρίου μεγάλην, ἔν-
θα καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς ἵπποις καὶ τοῖς ἅρμασι κατ-
έφυγεν ὁ Ἀσσύριος.

Κῦρος μὲν δὴ διαπραξάμενος ταῦτα ἐπαναχωρεῖ 10
εἰς τὴν Γαδάτου χώραν· καὶ προστάξας οἷς ἔδει ἀμφὶ
τὰ αἰχμάλωτα ἔχειν, εὐθὺς ἐπορεύετο, ὡς ἐπισκέψαιτο
τὸν Γαδάταν πῶς ἔχοι ἐκ τοῦ τραύματος. πορευομέ-
νῳ δὲ αὐτῷ ὁ Γαδάτας ἐπιδεδεμένος ἤδη τὸ τραῦμα
ἀπαντᾷ. ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Κῦρος ἥσθη τε καὶ εἶπεν,
Ἐγὼ δὲ πρὸς σὲ ᾖα ἐπισκεψόμενος ὅπως ἔχεις. Ἐγὼ 11
δέ γ', ἔφη ὁ Γαδάτας, ναὶ μὰ τοὺς θεοὺς σὲ ἐπανα-
θεασόμενος ᾖα ὁποῖός τίς ποτε φαίνει ἰδεῖν ὁ τοιαύ-
την ψυχὴν ἔχων· ὅστις οὔτ' οἶδα ἔγωγε ὅ,τι νῦν ἐμοῦ
δεόμενος οὔτε μὴν ὑποσχόμενός γέ μοι ταῦτα πράξειν
οὔτε εὖ πεπονθὼς ὑπ' ἐμοῦ εἴς γε τὸ ἴδιον οὐδ' ὁτι-
οῦν, ἀλλ' ὅτι τοὺς φίλους ἔδοξά σοί τι ὀνῆσαι, οὕτω

μοι προθύμως ἐβοήθησας ὡς νῦν τὸ μὲν ἐπ' ἐμοὶ οἴ-
12 χομαι, τὸ δ' ἐπὶ σοὶ σέσωσμαι. οὐ μὰ τοὺς θεούς,
ὦ Κῦρε, εἰ ἦν οἷος ἔφυν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐπαιδοποιησά-
μην, οὐκ οἶδ' ἂν εἰ ἐκτησάμην παῖδα τοιοῦτον περὶ
ἐμέ· ἐπεὶ ἄλλους τε οἶδα παῖδας καὶ τοῦτον τὸν νῦν
Ἀσσυρίων βασιλέα πολὺ πλείω ἤδη τὸν ἑαυτοῦ πατέ-
13 ρα ἀνιάσαντα ἢ σὲ νῦν δύναται ἀνιᾶν. καὶ ὁ Κῦρος
πρὸς ταῦτα εἶπεν ὧδε· Ὦ Γαδάτα, ἦ πολὺ μεῖζον παρ-
εὶς θαῦμα ἐμὲ νῦν θαυμάζεις. Καὶ τί δὴ τοῦτ' ἔστιν;
ἔφη ὁ Γαδάτας. Ὅτι τοσοῦτοι μέν, ἔφη, Περσῶν
ἐσπούδασαν περὶ σέ, τοσοῦτοι δὲ Μήδων, τοσοῦτοι
δὲ Ὑρκανίων, πάντες δὲ οἱ παρόντες Ἀρμενίων καὶ
14 Σακῶν καὶ Καδουσίων. καὶ ὁ Γαδάτας ἐπηύξατο,
Ἀλλ', ὦ Ζεῦ, ἔφη, καὶ τούτοις πόλλ' ἀγαθὰ δοῖεν οἱ
θεοί, καὶ πλεῖστα τῷ αἰτίῳ τοῦ καὶ τούτους τοιούτους
εἶναι. ὅπως μέντοι οὓς ἐπαινεῖς τούτους, ὦ Κῦρε,
ξενίσωμεν καλῶς, δέχου τάδε ξένια οἷα ἐγὼ ⟨δοῦ-
ναι⟩ δύναμαι. ἅμα δὲ προσῆγε πάμπολλα, ὥστε καὶ
θύειν τὸν βουλόμενον καὶ ξενίζεσθαι πᾶν τὸ στρά-
τευμα ἀξίως τῶν καλῶς πεποιημένων καὶ καλῶς συμ-
βάντων.

15 Ὁ δὲ Καδούσιος ὠπισθοφυλάκει καὶ οὐ μετέσχε
τῆς διώξεως· βουλόμενος δὲ καὶ αὐτὸς λαμπρόν τι
ποιῆσαι, οὔτε ἀνακοινωσάμενος οὔτε εἰπὼν οὐδὲν Κύ-
ρῳ καταθεῖ τὴν πρὸς Βαβυλῶνα χώραν. διεσπασμέ-
νοις δὲ τοῖς ἵπποις αὐτοῦ ἀπιὼν ὁ Ἀσσύριος ἐκ τῆς
ἑαυτοῦ πόλεως, οἷ κατέφυγε, συντυγχάνει μάλα συν-
16 τεταγμένον ἔχων τὸ ἑαυτοῦ στράτευμα. ὡς δ' ἔγνω
μόνους ὄντας τοὺς Καδουσίους, ἐπιτίθεται, καὶ τόν
τε ἄρχοντα τῶν Καδουσίων ἀποκτείνει καὶ ἄλλους

πολλούς, καὶ ἵππους τινὰς λαμβάνει τῶν Καδουσίων καὶ ἣν ἄγοντες λείαν ἐτύγχανον ἀφαιρεῖται. καὶ ὁ μὲν Ἀσσύριος διώξας ἄχρι οὗ ἀσφαλὲς ᾤετο εἶναι ἀπετράπετο· οἱ δὲ Καδούσιοι ἐσώζοντο πρὸς τὸ στρατόπεδον ἀμφὶ δείλην οἱ πρῶτοι. Κῦρος δὲ ὡς ᾔσθετο 17
τὸ γεγονός, ἀπήντα τε τοῖς Καδουσίοις καὶ ὅντινα ἴδοι τετρωμένον ἀναλαμβάνων τοῦτον μὲν ὡς Γαδάταν ἔπεμπεν, ὅπως θεραπεύοιτο, τοὺς δ' ἄλλους συγκατεσκήνου καὶ ὅπως τἀπιτήδεια ἕξουσι συνεπεμέλετο, παραλαμβάνων Περσῶν τῶν ὁμοτίμων συνεπιμελητάς· ἐν γὰρ τοῖς τοιούτοις οἱ ἀγαθοὶ ἐπιπονεῖν ἐθέλουσι. καὶ ἀνιώμενος μέντοι ἰσχυρῶς δῆλος ἦν, ὡς καὶ τῶν 18
ἄλλων δειπνούντων ἡνίκα ὥρα ἦν, Κῦρος ἔτι σὺν τοῖς ὑπηρέταις καὶ τοῖς ἰατροῖς οὐδένα ἑκὼν ἀτημέλητον παρέλειπεν, ἀλλ' ἢ αὐτόπτης ἐφεώρα ἢ εἰ μὴ αὐτὸς ἐξανύτοι, πέμπων φανερὸς ἦν τοὺς θεραπεύσοντας.

Καὶ τότε μὲν οὕτως ἐκοιμήθησαν. ἅμα δὲ τῇ 19
ἡμέρᾳ κηρύξας συνιέναι τῶν μὲν ἄλλων τοὺς ἄρχοντας, τοὺς δὲ Καδουσίους ἅπαντας, ἔλεξε τοιάδε.

Ἄνδρες σύμμαχοι, ἀνθρώπινον τὸ γεγενημένον· τὸ γὰρ ἁμαρτάνειν ἀνθρώπους ὄντας οὐδὲν οἶμαι θαυμαστόν. ἄξιοί γε μέντοι ἐσμὲν τοῦ γεγενημένου πράγματος τούτου ἀπολαῦσαί τι ἀγαθόν, τὸ μαθεῖν μήποτε διασπᾶν ἀπὸ τοῦ ὅλου δύναμιν ἀσθενεστέραν τῆς τῶν πολεμίων δυνάμεως. καὶ οὐ τοῦτο, ἔφη, λέγω ὡς οὐ 20
δεῖ ποτε καὶ ἐλάττονι ἔτι μορίῳ ἰέναι, ὅπου ἂν δέῃ, ἢ νῦν ὁ Καδούσιος ᾤχετο· ἀλλ' ἐάν τις κοινούμενος ὁρμᾶται τῷ ἱκανῷ βοηθῆσαι, ἔστι μὲν ἀπατηθῆναι, ἔστι δὲ τῷ ὑπομένοντι ἐξαπατήσαντι τοὺς πολεμίους ἄλλοσε τρέψαι ἀπὸ τῶν ἐξεληλυθότων, ἔστι δὲ ἄλλα

παρέχοντα πράγματα τοῖς πολεμίοις τοῖς φίλοις ἀσφάλειαν παρέχειν· καὶ οὕτω μὲν οὐδ' ὁ χωρὶς ὢν ἀπέσται, ἀλλ' ἐξαρτήσεται τῆς ἰσχύος· ὁ δὲ ἀπεληλυθὼς μὴ ἀνακοινωσάμενος, ὅπου ἂν ᾖ, οὐδὲν διάφορον πά-
21 σχει ἢ εἰ μόνος ἐστρατεύετο. ἀλλ' ἀντὶ μὲν τούτου, ἔφη, ἐὰν θεὸς θέλῃ, ἀμυνούμεθα τοὺς πολεμίους οὐκ εἰς μακράν. ἀλλ' ἐπειδὰν τάχιστα ἀριστήσητε, ἄξω ὑμᾶς ἔνθα τὸ πρᾶγμα ἐγένετο· καὶ ἅμα μὲν θάψομεν τοὺς τελευτήσαντας, ἅμα δὲ δείξομεν τοῖς πολεμίοις ἔνθα κρατῆσαι νομίζουσιν ἐνταῦθα ἄλλους αὐτῶν κρείττους, ἢν θεὸς θέλῃ· καὶ ὅπως γε μηδὲ τὸ χωρίον ἡδέως ὁρῶσιν ἔνθα κατέκανον ἡμῶν τοὺς συμμάχους· ἐὰν δὲ μὴ ἀντεπεξίωσι, καύσομεν αὐτῶν τὰς κώμας καὶ δῃώσομεν τὴν χώραν, ἵνα μὴ ἃ ἡμᾶς ἐποίησαν ὁρῶντες εὐφραίνωνται, ἀλλὰ τὰ ἑαυτῶν κακὰ
22 θεώμενοι ἀνιῶνται. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι, ἔφη, ἀριστᾶτε ἰόντες· ὑμεῖς δέ, ὦ Καδούσιοι, πρῶτον μὲν ἀπελθόντες ἄρχοντα ὑμῶν αὐτῶν ἕλεσθε ᾗπερ ὑμῖν νόμος, ὅστις ὑμῶν ἐπιμελήσεται σὺν τοῖς θεοῖς καὶ σὺν ἡμῖν, ἤν τι προσδέησθε· ἐπειδὰν δὲ ἕλησθε [καὶ ἀριστήση-
23 τε], πέμψατε πρὸς ἐμὲ τὸν αἱρεθέντα. οἱ μὲν δὴ ταῦτ' ἔπραξαν· ὁ δὲ Κῦρος ἐπεὶ ἐξήγαγε τὸ στράτευμα, κατέστησεν εἰς τάξιν τὸν ᾑρημένον ὑπὸ τῶν Καδουσίων καὶ ἐκέλευσε πλησίον αὐτοῦ ἄγειν τὴν τάξιν, ὅπως, ἔφη, ἂν δυνώμεθα, ἀναθαρρύνωμεν τοὺς ἄνδρας. οὕτω δὴ ἐπορεύοντο· καὶ ἐλθόντες ἔθαπτον μὲν τοὺς Καδουσίους, ἐδῄουν δὲ τὴν χώραν. ποιήσαντες δὲ ταῦτα ἀπῆλθον τἀπιτήδεια ἐκ τῆς πολεμίας ἔχοντες πάλιν εἰς τὴν Γαδάτου.

24 Ἐννοήσας δὲ ὅτι οἱ πρὸς αὐτὸν ἀφεστηκότες ὄν-

τες πλησίον Βαβυλῶνος κακῶς πείσονται, ἣν μὴ αὐτὸς ἀεὶ παρῇ, οὕτως ὅσους τε τῶν πολεμίων ἀφίει, τούτους ἐκέλευε λέγειν τῷ Ἀσσυρίῳ, καὶ αὐτὸς κήρυκα ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν ταὐτὰ λέγοντα, ὅτι ἕτοιμος εἴη τοὺς ἐργαζομένους τὴν γῆν ἐᾶν καὶ μὴ ἀδικεῖν, εἰ κἀκεῖνος βούλοιτο ἐᾶν ἐργάζεσθαι τοὺς τῶν πρὸς ἑαυτὸν ἀφεστηκότων ἐργάτας. καίτοι, ἔφη, σὺ μὲν ἢν 25
καὶ δύνῃ κωλύειν, ὀλίγους τινὰς κωλύσεις· ὀλίγη γάρ ἐστι χώρα ἡ τῶν πρὸς ἐμὲ ἀφεστηκότων· ἐγὼ δὲ πολλήν ἄν σοι χώραν ἐῴην ἐνεργὸν εἶναι. εἰς δὲ τὴν τοῦ καρποῦ κομιδήν, ἐὰν μὲν πόλεμος ᾖ, ὁ ἐπικρατῶν οἶμαι καρπώσεται· ἐὰν δὲ εἰρήνη, δῆλον, ἔφη, ὅτι σύ. ἐὰν μέντοι τις ἢ τῶν ἐμῶν ὅπλα ἀνταίρηται σοὶ ἢ τῶν σῶν ἐμοί, τούτους, ἔφη, ὡς ἂν δυνώμεθα ἑκάτεροι ἀμυνούμεθα. ταῦτα ἐπιστείλας τῷ κήρυκι 26
ἔπεμψεν αὐτόν. οἱ δὲ Ἀσσύριοι ὡς ἤκουσαν ταῦτα, πάντα ἐποίουν πείθοντες τὸν βασιλέα συγχωρῆσαι ταῦτα καὶ ὅτι μικρότατον τοῦ πολέμου λιπεῖν. καὶ ὁ 27
Ἀσσύριος μέντοι εἴτε καὶ ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων πεισθεὶς εἴτε καὶ αὐτὸς οὕτω βουληθεὶς συνήνεσε ταῦτα· καὶ ἐγένοντο συνθῆκαι τοῖς μὲν ἐργαζομένοις εἰρήνην εἶναι, τοῖς δ' ὁπλοφόροις πόλεμον. ταῦτα μὲν δὴ διε- 28
πέπρακτο περὶ τῶν ἐργατῶν ὁ Κῦρος· τὰς μέντοι νομὰς τῶν κτηνῶν τοὺς μὲν ἑαυτοῦ φίλους ἐκέλευσε καταθέσθαι, εἰ βούλοιντο, ἐν τῇ ἑαυτῶν ἐπικρατείᾳ· τὴν δὲ τῶν πολεμίων λείαν ἦγον ὁπόθεν δύναιντο, ὅπως εἴη ἡ στρατεία ἡδίων τοῖς συμμάχοις. οἱ μὲν γὰρ κίνδυνοι οἱ αὐτοὶ καὶ ἄνευ τοῦ λαμβάνειν τἀπιτήδεια, ἡ δ' ἐκ τῶν πολεμίων τροφὴ κουφοτέραν τὴν στρατείαν ἐδόκει παρέχειν.

29 Ἐπεὶ δὲ παρεσκευάζετο ἤδη ὁ Κῦρος ὡς ἀπιών,
παρῆν ὁ Γαδάτας ἄλλα τε δῶρα πολλὰ καὶ παντοῖα
φέρων καὶ ἄγων ὡς ἂν ἐξ οἴκου μεγάλου, καὶ ἵππους
δὲ ἦγε πολλοὺς ἀφελόμενος τῶν ἑαυτοῦ ἱππέων οἷς
30 ἠπιστήκει διὰ τὴν ἐπιβουλήν. ὡς δ' ἐπλησίασεν, ἔλεξε
τοιάδε. Ὦ Κῦρε, νῦν μέν σοι ἐγὼ ταῦτα δίδωμι ἐν
τῷ παρόντι, καὶ χρῶ αὐτοῖς, ἐὰν δέῃ τι· νόμιζε δ',
ἔφη, καὶ τἆλλα πάντα τἀμὰ σὰ εἶναι. οὔτε γάρ ἐστιν
οὔτ' ἔσται ποτὲ ὅτῳ ἐγὼ ἀπ' ἐμοῦ φύντι καταλείψω
τὸν ἐμὸν οἶκον· ἀλλ' ἀνάγκη, ἔφη, σὺν ἐμοὶ τελευ-
τῶντι πᾶν ἀποσβῆναι τὸ ἡμέτερον γένος καὶ ὄνομα.
31 καὶ ταῦτα, ἔφη, ὦ Κῦρε, ὄμνυμί σοι θεούς, οἳ καὶ
ὁρῶσι πάντα καὶ ἀκούουσι πάντα, οὔτε ἄδικον οὔτ'
αἰσχρὸν οὐδὲν οὔτ' εἰπὼν οὔτε ποιήσας ἔπαθον. καὶ
ἅμα ταῦτα λέγων κατεδάκρυσε τὴν ἑαυτοῦ τύχην καὶ
οὐκέτι ἐδυνήθη πλείω εἰπεῖν.

32 Καὶ ὁ Κῦρος ἀκούσας τοῦ μὲν πάθους ᾤκτειρεν
αὐτόν, ἔλεξε δὲ ὧδε. Ἀλλὰ τοὺς μὲν ἵππους δέχομαι,
ἔφη· σέ τε γὰρ ὠφελήσω εὐνουστέροις δοὺς αὐτοὺς ἢ
οἳ νῦν σοι εἶχον, ὡς ἔοικεν, ἐγώ τε οὗ δὴ πάλαι ἐπι-
θυμῶ, τὸ Περσῶν ἱππικὸν θᾶττον ἐκπληρώσω εἰς
τοὺς μυρίους ἱππέας· τὰ δ' ἄλλα χρήματα σὺ ἀπαγα-
γὼν φύλαττε, ἔστ' ἂν ἐμὲ ἴδῃς ἔχοντα ὥστε σοῦ μὴ
ἡττᾶσθαι ἀντιδωρούμενον· εἰ δὲ πλείω μοι δοὺς ἀπ-
ίοις ἢ λαμβάνοις παρ' ἐμοῦ, μὰ τοὺς θεοὺς οὐκ οἶδ'
33 ὅπως ἂν δυναίμην μὴ αἰσχύνεσθαι. πρὸς ταῦτα ὁ
Γαδάτας εἶπεν, Ἀλλὰ ταῦτα μέν, ἔφη, πιστεύω σοι·
ὁρῶ γάρ σου τὸν τρόπον· φυλάττειν μέντοι ὅρα εἰ
34 ἐπιτήδειός εἰμι. ἕως μὲν γὰρ φίλοι ἦμεν τῷ Ἀσσυρίῳ,
καλλίστη ἐδόκει εἶναι ἡ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς κτῆσις· τῆς

γὰρ μεγίστης πόλεως Βαβυλῶνος ἐγγὺς οὖσα ὅσα μὲν ὠφελεῖσθαι ἔστιν ἀπὸ μεγάλης πόλεως, ταῦτα ἀπελαύομεν, ὅσα δὲ ἐνοχλεῖσθαι, οἴκαδε δεῦρ' ἀπιόντες τούτων ἐκποδὼν ἦμεν· νῦν δ' ἐπεὶ ἐχθροί ἐσμεν, δῆλον ὅτι ἐπειδὰν σὺ ἀπέλθῃς, καὶ αὐτοὶ ἐπιβουλευσόμεθα καὶ ὁ οἶκος ὅλος, καὶ οἶμαι λυπηρῶς βιωσόμεθα ὅλως τοὺς ἐχθροὺς καὶ πλησίον ἔχοντες καὶ κρείττους ἡμῶν αὐτῶν ὁρῶντες. τάχ' οὖν εἴποι τις ἄν· καὶ τί 35
δῆτα οὐχ οὕτως ἐνενοοῦ πρὶν ἀποστῆναι; ὅτι, ὦ Κῦρε, ἡ ψυχή μου διὰ τὸ ὑβρίσθαι καὶ ὀργίζεσθαι οὐ τὸ ἀσφαλέστατον σκοποῦσα διῆγεν, ἀλλ' ἀεὶ τοῦτο κυοῦσα, ἆρά ποτε ἔσται ἀποτίσασθαι τὸν καὶ θεοῖς ἐχθρὸν καὶ ἀνθρώποις, ὃς διατελεῖ μισῶν, οὐκ ἤν τίς τι αὐτὸν ἀδικῇ, ἀλλ' ἐάν τινα ὑποπτεύσῃ βελτίονα ἑαυτοῦ εἶναι. τοιγαροῦν οἶμαι αὐτὸς πονηρὸς ὢν πᾶσι 36
πονηροτέροις ἑαυτοῦ συμμάχοις χρήσεται. ἐὰν δέ τις ἄρα καὶ βελτίων αὐτοῦ φανῇ, θάρρει, ἔφη, ὦ Κῦρε, οὐδέν σε δεήσει τῷ ἀγαθῷ ἀνδρὶ μάχεσθαι, ἀλλ' ἐκεῖνος τούτῳ ἀρκέσει μηχανώμενος, ἕως ἂν ἕλῃ τὸν ἑαυτοῦ βελτίονα. τοῦ μέντοι ἐμὲ ἀνιᾶν καὶ σὺν πονηροῖς ῥᾳδίως οἶμαι κρείττων ἔσται.

Ἀκούσαντι ταῦτα τῷ Κύρῳ ἔδοξεν ἄξια ἐπιμε- 37
λείας λέγειν· καὶ εὐθὺς εἶπε, Τί οὖν, ἔφη, ὦ Γαδάτα, οὐχὶ τὰ μὲν τείχη φυλακῇ ἐχυρὰ ἐποιήσαμεν, ὅπως ἂν σοι σᾶ ᾖ χρῆσθαι ἀσφαλῶς, ὁπόταν εἰς αὐτὰ ἴῃς· αὐτὸς δὲ σὺν ἡμῖν στρατεύει, ἵνα ἢν οἱ θεοὶ ὥσπερ νῦν σὺν ἡμῖν ὦσιν, οὗτος σὲ φοβῆται, ἀλλὰ μὴ σὺ τοῦτον; ὅ,τι δὲ ἡδύ σοι ὁρᾶν τῶν σῶν ἢ ὅτῳ συνὼν χαίρεις, ἔχων σὺν σαυτῷ πορεύου. καὶ σύ τ' ἂν ἐμοί, ὥς γ' ἐμοὶ δοκεῖ, πάνυ χρήσιμος εἴης, ἐγώ τε σοὶ

38 ὅσα ἂν δύνωμαι πειράσομαι. ἀκούσας ταῦτα ὁ Γαδάτας ἀνέπνευσέ τε καὶ εἶπεν, Ἆρ' οὖν, ἔφη, δυναίμην ἂν συσκευασάμενος φθάσαι πρίν σε ἐξιέναι; βούλομαι γάρ τοι, ἔφη, καὶ τὴν μητέρα ἄγειν μετ' ἐμαυτοῦ. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη, φθήσει μέντοι. ἐγὼ γὰρ ἐπισχήσω
39 ἕως ἂν φῇς καλῶς ἔχειν. οὕτω δὴ ὁ Γαδάτας ἀπελθὼν φύλαξι μὲν τὰ τείχη σὺν Κύρῳ ὠχυρώσατο, συνεσκευάσατο δὲ πάντα ὁπόσοις ἂν οἶκος μέγας καλῶς οἰκοῖτο. ἤγετο δὲ καὶ τῶν ἑαυτοῦ τῶν τε πιστῶν οἷς ἥδετο καὶ ὧν ἠπίστει πολλούς, ἀναγκάσας τοὺς μὲν καὶ γυναῖκας ἄγειν, τοὺς δὲ καὶ ἀδελφούς, ὡς
40 δεδεμένους τούτοις κατέχοι αὐτούς. καὶ τὸν μὲν Γαδάταν εὐθὺς ὁ Κῦρος ἐν τοῖς περὶ αὐτὸν ᾔει ἔχων καὶ ὁδῶν φραστῆρα καὶ ὑδάτων καὶ χιλοῦ καὶ σίτου, ὡς εἴη ἐν [τοῖς] ἀφθονωτάτοις στρατοπεδεύεσθαι.

41 Ἐπεὶ δὲ πορευόμενος καθεώρα τὴν τῶν Βαβυλωνίων πόλιν καὶ ἔδοξεν αὐτῷ ἡ ὁδὸς ἣν ᾔει παρ' αὐτὸ τὸ τεῖχος φέρειν, καλέσας τὸν Γωβρύαν καὶ τὸν Γαδάταν ἠρώτα εἰ εἴη ἄλλη ὁδός, ὥστε μὴ πάνυ ἐγ-
42 γὺς τοῦ τείχους ἄγειν. καὶ ὁ Γωβρύας εἶπεν, Εἰσὶ μέν, ὦ δέσποτα, καὶ πολλαὶ ὁδοί· ἀλλ' ἔγωγ', ἔφη, ᾤμην καὶ βούλεσθαι ἄν σε νῦν ὅτι ἐγγυτάτω τῆς πόλεως ἄγειν, ἵνα καὶ ἐπιδείξαις αὐτῷ ὅτι τὸ στράτευμά σου ἤδη πολύ τέ ἐστι καὶ καλόν· ἐπειδὴ καὶ ὅτε ἔλαττον εἶχες προσῆλθές τε πρὸς αὐτὸ τὸ τεῖχος καὶ ἐθεᾶτο ἡμᾶς οὐ πολλοὺς ὄντας· νῦν δὲ εἰ καὶ παρεσκευασμένος τί ἐστιν, ὥσπερ πρὸς σὲ εἶπεν ὅτι παρασκευάζοιτο ὡς μαχούμενός σοι, οἶδ' ὅτι ἰδόντι αὐτῷ τὴν σὴν δύναμιν πάλιν ἀπαρασκευότατα τὰ ἑαυτοῦ φανεῖται.

Καὶ ὁ Κῦρος πρὸς ταῦτα εἶπε, Δοκεῖς μοι, ὦ 43
Γωβρύα, θαυμάζειν ὅτι ἐν ᾧ μὲν χρόνῳ πολὺ μείονα
ἔχων στρατιὰν ἦλθον, πρὸς αὐτὸ τὸ τεῖχος προσῆγον·
νῦν δ' ἐπεὶ πλείονα δύναμιν ἔχω, οὐκ ἐθέλω ὑπ'
αὐτὰ τὰ τείχη ἄγειν. ἀλλὰ μὴ θαύμαζε· οὐ γάρ τὸ 44
αὐτό ἐστι προσάγειν τε καὶ παράγειν. προσάγουσι
μὲν γὰρ πάντες οὕτω ταξάμενοι ὡς ἂν ἄριστοι εἶεν
μάχεσθαι, [καὶ ἀπάγουσι δὲ οἱ σώφρονες ᾗ ἂν ἀσφα-
λέστατα, οὐχ ᾗ ἂν τάχιστα ἀπέλθοιεν] παριέναι δὲ 45
ἀνάγκη ἐστὶν ἐκτεταμέναις μὲν ταῖς ἁμάξαις, ἀνειρμέ-
νοις δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις σκευοφόροις ἐπὶ πολύ· ταῦτα
δὲ πάντα δεῖ προκεκαλύφθαι τοῖς ὁπλοφόροις καὶ μη-
δαμῇ τοῖς πολεμίοις γυμνὰ ὅπλων τὰ σκευοφόρα φαί-
νεσθαι. ἀνάγκη οὖν οὕτω πορευομένων ἐπὶ λεπτὸν 46
καὶ ἀσθενὲς τὸ μάχιμον τετάχθαι· εἰ οὖν βούλοιντο
ἀθρόοι ἐκ τοῦ τείχους προσπεσεῖν πῃ, ὅπῃ προσμί-
ξειαν, πολὺ ἂν ἐρρωμενέστεροι συμμιγνύοιεν τῶν
παριόντων· καὶ τοῖς μὲν ἐπὶ μακρὸν πορευομένοις 47
μακραὶ καὶ αἱ ἐπιβοήθειαι, τοῖς δ' ἐκ τοῦ τείχους
βραχὺ πρὸς τὸ ἐγγὺς καὶ προσδραμεῖν καὶ πάλιν ἀπ-
ελθεῖν. ἢν δὲ μὴ μεῖον ἀπέχοντες παρίωμεν ἢ ἐφ' 48
ὅσον καὶ νῦν ἐκτεταμένοι πορευόμεθα, τὸ μὲν πλῆθος
κατόψονται ἡμῶν· ὑπὸ δὲ τῶν παρυφασμένων ὅπλων
πᾶς ὄχλος δεινὸς φαίνεται. ἢν δ' οὖν τῷ ὄντι ἐκ- 49
εξίωσί πῃ, ἐκ πολλοῦ προορῶντες αὐτοὺς οὐκ ἂν ἀπ-
αράσκευοι λαμβανοίμεθα. μᾶλλον δέ, ὦ ἄνδρες, ἔφη,
οὐδ' ἐπιχειρήσουσιν, ὁπόταν πρόσω δέῃ ἀπὸ τοῦ τεί-
χους ἀπιέναι, ἢν μὴ τῷ ὅλῳ ὑπολάβωσι τοῦ παντὸς
κρείττους εἶναι· φοβερὰ γὰρ ἡ ἀποχώρησις. ἐπεὶ δὲ 50
ταῦτ' εἶπεν, ἔδοξέ τε ὀρθῶς τοῖς παροῦσι λέγειν καὶ

ἦγεν ὁ Γωβρύας ὥσπερ ἐκέλευσε. παραμειβομένου δὲ τὴν πόλιν τοῦ στρατεύματος ἀεὶ τὸ ὑπολειπόμενον ἰσχυρότερον ποιούμενος ἀπεχώρει.

51 Ἐπεὶ δὲ πορευόμενος οὕτως ἐν ταῖς γιγνομέναις ἡμέραις ἀφικνεῖται εἰς τὰ μεθόρια τῶν Σύρων καὶ Μήδων, ἔνθευπερ ὥρμητο, ἐνταῦθα δὴ τρία ὄντα τῶν Σύρων φρούρια, ἓν μὲν αὐτὸς τὸ ἀσθενέστατον βίᾳ προσβαλὼν ἔλαβε, τὼ δὲ δύο φρουρίω φοβῶν μὲν Κῦρος, πείθων δὲ Γαδάτας ἔπεισε παραδοῦναι τοὺς φυλάττοντας.

V. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα διεπέπρακτο, πέμπει πρὸς Κυαξάρην καὶ ἐπέστελλεν αὐτῷ ἥκειν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, ὅπως περὶ τῶν φρουρίων ὧν εἰλήφεσαν βουλεύσαιντο ὅ,τι χρήσαιντο, καὶ ὅπως θεασάμενος τὸ στράτευμα καὶ περὶ τῶν ἄλλων σύμβουλος γίγνοιτο ὅ,τι δοκοίη ἐκ τούτου πράττειν· ἐὰν δὲ κελεύῃ, εἰπέ, ἔφη, ὅτι ἐγὼ
2 ἂν ὡς ἐκεῖνον ἰοίην συστρατοπεδευσόμενος. ὁ μὲν δὴ ἄγγελος ᾤχετο ταῦτ' ἀπαγγελῶν. ὁ δὲ Κῦρος ἐν τούτῳ ἐκέλευσε τὴν τοῦ Ἀσσυρίου σκηνήν, ἣν Κυαξάρῃ οἱ Μῆδοι ἐξεῖλον, ταύτην κατασκευάσαι ὡς βέλτιστα τῇ τε ἄλλῃ κατασκευῇ ἣν εἶχον καὶ τὼ γυναῖκε εἰσαγαγεῖν εἰς τὸν γυναικῶνα τῆς σκηνῆς καὶ σὺν ταύτῃ τὰς μουσουργούς, αἵπερ ἐξῃρημέναι ἦσαν Κυαξάρῃ.
3 οἱ μὲν δὴ ταῦτ' ἔπραττον. ὁ δὲ πεμφθεὶς πρὸς τὸν Κυαξάρην ἐπεὶ ἔλεξε τὰ ἐντεταλμένα, ἀκούσας αὐτοῦ ὁ Κυαξάρης ἔγνω βέλτιον εἶναι τὸ στράτευμα μένειν ἐν τοῖς μεθορίοις. καὶ γὰρ οἱ Πέρσαι οὓς μετεπέμψατο ὁ Κῦρος ἧκον· ἦσαν δὲ μυριάδες τέτταρες τοξο-
4 τῶν καὶ πελταστῶν. ὁρῶν οὖν καὶ τούτους σινομένους πολλὰ τὴν Μηδικήν, τούτων ἂν ἐδόκει ἥδιον

ἀπαλλαγῆναι μᾶλλον ἢ ἄλλον ὄχλον εἰσδέξασθαι. ὁ
μὲν δὴ ἐκ Περσῶν ἄγων τὸν στρατὸν ἐρόμενος τὸν
Κυαξάρην κατὰ τὴν Κύρου ἐπιστολὴν εἴ τι δέοιτο τοῦ
στρατοῦ, ἐπεὶ οὐκ ἔφη δεῖσθαι, αὐθημερόν, ἐπεὶ
ἤκουσε παρόντα Κῦρον, ᾤχετο πρὸς αὐτὸν ἄγων τὸ
στράτευμα.

Ὁ δὲ Κυαξάρης ἐπορεύετο τῇ ὑστεραίᾳ σὺν τοῖς 5
παραμείνασιν ἱππεῦσι Μήδων· ὡς δ' ᾔσθετο ὁ Κῦρος
προσιόντα αὐτόν, λαβὼν τούς τε τῶν Περσῶν ἱππέας,
πολλοὺς ἤδη ὄντας, καὶ τοὺς Μήδους πάντας καὶ τοὺς
Ἀρμενίους καὶ τοὺς Ὑρκανίους καὶ τῶν ἄλλων συμ-
μάχων τοὺς εὐιπποτάτους τε καὶ εὐοπλοτάτους ἀπήντα,
ἐπιδεικνὺς τῷ Κυαξάρῃ τὴν δύναμιν. ὁ δὲ Κυαξάρης 6
ἐπεὶ εἶδε σὺν μὲν τῷ Κύρῳ πολλούς τε καὶ καλοὺς
κἀγαθοὺς ἑπομένους, σὺν ἑαυτῷ δὲ ὀλίγην τε καὶ ὀλί-
γου ἀξίαν θεραπείαν, ἄτιμόν τι αὐτῷ ἔδοξεν εἶναι
καὶ ἄχος αὐτὸν ἔλαβεν. ἐπεὶ δὲ καταβὰς ἀπὸ τοῦ
ἵππου ὁ Κῦρος προσῆλθεν ὡς φιλήσων αὐτὸν κατὰ
νόμον, ὁ Κυαξάρης κατέβη μὲν ἀπὸ τοῦ ἵππου, ἀπ-
εστράφη δέ· καὶ ἐφίλησε μὲν οὔ, δακρύων δὲ φανε-
ρὸς ἦν. ἐκ τούτου δὴ ὁ Κῦρος τοὺς μὲν ἄλλους 7
πάντας ἀποστάντας ἐκέλευσεν ἀναπαύεσθαι· αὐτὸς δὲ
λαβόμενος τῆς δεξιᾶς τοῦ Κυαξάρου καὶ ἀπαγαγὼν
αὐτὸν τῆς ὁδοῦ ἔξω ὑπὸ φοίνικάς τινας, τῶν τε Μη-
δικῶν πίλων ὑποβαλεῖν ἐκέλευσεν αὐτῷ καὶ καθίσας
αὐτὸν καὶ παρακαθισάμενος εἶπεν ὧδε.

Εἰπέ μοι, ἔφη, πρὸς τῶν θεῶν, ὦ θεῖε, τί μοι 8
ὀργίζει καὶ τί χαλεπὸν ὁρῶν οὕτω χαλεπῶς φέρεις;
ἐνταῦθα δὴ ὁ Κυαξάρης ἀπεκρίνατο, Ὅτι, ὦ Κῦρε,
δοκῶν γε δὴ ἐφ' ὅσον ἀνθρώπων μνήμη ἐφικνεῖται

καὶ τῶν πάλαι προγόνων καὶ πατρὸς βασιλέως πεφυκέναι καὶ αὐτὸς βασιλεὺς νομιζόμενος εἶναι, ἐμαυτὸν μὲν ὁρῶ οὕτω ταπεινῶς καὶ ἀναξίως ἐλαύνοντα, σὲ δὲ τῇ ἐμῇ θεραπείᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ δυνάμει μέγαν τε
9 καὶ μεγαλοπρεπῆ παρόντα. καὶ ταῦτα χαλεπὸν μὲν οἶμαι καὶ ὑπὸ πολεμίων παθεῖν, πολὺ δ', ὦ Ζεῦ, χαλεπώτερον ὑφ' ὧν ἥκιστα ἐχρῆν ταῦτα πεπονθέναι. ἐγὼ μὲν γὰρ δοκῶ δεκάκις ἂν κατὰ τῆς γῆς καταδῦναι ἥδιον ἢ ὀφθῆναι οὕτω ταπεινὸς καὶ ἰδεῖν τοὺς ἐμοὺς ἐμοῦ ἀμελήσαντας καὶ ἐπεγγελῶντας ἐμοί. οὐ γὰρ ἀγνοῶ τοῦτο, ἔφη, ὅτι οὐ σύ μου μόνον μείζων εἶ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐμοὶ δοῦλοι ἰσχυρότεροι ἐμοῦ ὑπαντιάζουσί μοι καὶ κατεσκευασμένοι εἰσὶν ὥστε δύνασθαι
10 ποιῆσαι μᾶλλον ἐμὲ κακῶς ἢ παθεῖν ὑπ' ἐμοῦ. καὶ ἅμα ταῦτα λέγων πολὺ ἔτι μᾶλλον ἐκρατεῖτο ὑπὸ τῶν δακρύων, ὥστε καὶ τὸν Κῦρον ἐπεσπάσατο ἐμπλησθῆναι δακρύων τὰ ὄμματα. ἐπισχὼν δὲ μικρὸν ἔλεξε τοιάδε ὁ Κῦρος.

Ἀλλὰ ταῦτα μέν, ὦ Κυαξάρη, οὔτε λέγεις ἀληθῆ οὔτε ὀρθῶς γιγνώσκεις, εἰ οἴει τῇ ἐμῇ παρουσίᾳ Μήδους κατεσκευάσθαι ὥστε ἱκανοὺς εἶναι σὲ κακῶς ποι-
11 εῖν. τὸ μέντοι σε θυμοῦσθαι καὶ φοβεῖν αὐτοὺς θαυμάζω· εἰ μέντοι γε δικαίως ἢ ἀδίκως αὐτοῖς χαλεπαίνεις, παρήσω τοῦτο· οἶδα γὰρ ὅτι βαρέως ἂν φέροις ἀκούων ἐμοῦ ἀπολογουμένου ὑπὲρ αὐτῶν· τὸ μέντοι ἄνδρα ἄρχοντα πᾶσιν ἅμα χαλεπαίνειν τοῖς ἀρχομένοις, τοῦτο ἐμοὶ δοκεῖ μέγα ἁμάρτημα εἶναι. ἀνάγκη γὰρ διὰ τὸ πολλοὺς μὲν φοβεῖν πολλοὺς ἐχθροὺς ποιεῖσθαι, διὰ δὲ τὸ πᾶσιν ἅμα χαλεπαίνειν πᾶσιν αὐτοῖς
12 ὁμόνοιαν ἐμβάλλειν. ὧν ἕνεκα, εὖ ἴσθι, ἐγὼ οὐκ

ἀπέπεμπον ἄνευ ἐμαυτοῦ τούτους, φοβούμενος μή τι γένοιτο διὰ τὴν σὴν ὀργὴν ὅ,τι πάντας ἡμᾶς λυπήσοι. ταῦτα μὲν οὖν σὺν τοῖς θεοῖς ἐμοῦ παρόντος ἀσφαλῶς ἔχει σοι· τὸ μέντοι σε νομίζειν ὑπ' ἐμοῦ ἀδικεῖσθαι, τοῦτο ἐγὼ πάνυ χαλεπῶς φέρω, εἰ ἀσκῶν ὅσον δύναμαι τοὺς φίλους ὡς πλεῖστα ἀγαθὰ ποιεῖν ἔπειτα τἀναντία τούτου δοκῶ ἐξεργάζεσθαι. ἀλλὰ γάρ, ἔφη, 13
μὴ οὕτως εἰκῇ ἡμᾶς αὐτοὺς αἰτιώμεθα· ἀλλ', εἰ δυνατόν, σαφέστατα κατίδωμεν ποῖόν ἐστι τὸ παρ' ἐμοῦ ἀδίκημα. καὶ τὴν ἐν φίλοις δικαιοτάτην ὑπόθεσιν ἔχω ὑποτιθέναι· ἐὰν γάρ τί σε φανῶ κακὸν πεποιηκώς, ὁμολογῶ ἀδικεῖν· ἐὰν μέντοι μηδὲν φαίνωμαι κακὸν πεποιηκὼς μηδὲ βουληθείς, οὐ καὶ σὺ αὖ ὁμολογήσεις μηδὲν ὑπ' ἐμοῦ ἀδικεῖσθαι; Ἀλλ' ἀνάγκη, ἔφη. Ἐὰν 14
δὲ δὴ καὶ ἀγαθά σοι πεπραχὼς δῆλος ὦ καὶ προθυμούμενος πρᾶξαι ὡς ἐγὼ πλεῖστα ἐδυνάμην, οὐκ ἂν καὶ ἐπαίνου σοι ἄξιος εἴην μᾶλλον ἢ μέμψεως; Δίκαιον γοῦν, ἔφη. Ἄγε τοίνυν, ἔφη ὁ Κῦρος, σκοπῶ- 15
μεν τὰ ἐμοὶ πεπραγμένα πάντα καθ' ἓν ἕκαστον· οὕτω γὰρ μάλιστα δῆλον ἔσται ὅ,τι τε αὐτῶν ἀγαθόν ἐστι καὶ ὅ,τι κακόν. ἀρξώμεθα δ', ἔφη, ἐκ τῆσδε τῆς 16
ἀρχῆς, εἰ καὶ σοὶ ἀρκούντως δοκεῖ ἔχειν. σὺ γὰρ δήπου ἐπεὶ ᾔσθου πολλοὺς πολεμίους ἠθροισμένους, καὶ τούτους ἐπὶ σὲ καὶ τὴν σὴν χώραν ὁρμωμένους, εὐθὺς ἔπεμπες πρός τε τὸ Περσῶν κοινὸν συμμάχους αἰτούμενος καὶ πρὸς ἐμὲ ἰδίᾳ δεόμενος πειρᾶσθαι αὐτὸν ἐμὲ ἐλθεῖν ἡγούμενον, εἴ τινες Περσῶν ἴοιεν. οὔκουν ἐγὼ ἐπείσθην τε ταῦτα ὑπὸ σοῦ καὶ παρεγενόμην ἄνδρας ἄγων σοι ὡς ἦν δυνατὸν πλείστους τε καὶ ἀρίστους; Ἦλθες γὰρ οὖν, ἔφη. Ἐν τούτῳ τοί- 17

*νυν, ἔφη, πρῶτόν μοι εἰπὲ πότερον ἀδικίαν τινά μου
πρὸς σὲ κατέγνως ἢ μᾶλλον εὐεργεσίαν; Δῆλον, ἔφη
18 ὁ Κυαξάρης, ὅτι ἔκ γε τούτων εὐεργεσίαν. Τί γάρ,
ἔφη, ἐπεὶ οἱ πολέμιοι ἦλθον καὶ διαγωνίζεσθαι ἔδει
πρὸς αὐτούς, ἐν τούτῳ κατενόησάς πού με ἢ πόνου
ἀποστάντα ἤ τινος κινδύνου φεισάμενον; Οὐ μὰ τὸν
19 Δί', ἔφη, οὐ μὲν δή. Τί γάρ, ἐπεὶ <τῆς> νίκης γε-
νομένης σὺν τοῖς θεοῖς ἡμετέρας καὶ ἀναχωρησάντων
τῶν πολεμίων παρεκάλουν ἐγώ σε ὅπως κοινῇ μὲν
αὐτοὺς διώκοιμεν, κοινῇ δὲ τιμωροίμεθα, κοινῇ δὲ εἴ
τι καλὸν κἀγαθὸν συμβαίνοι, τοῦτο καρποίμεθα, ἐν
20 τούτοις ἔχεις τινά μου πλεονεξίαν κατηγορῆσαι; ὁ
μὲν δὴ Κυαξάρης πρὸς τοῦτο ἐσίγα· ὁ δὲ Κῦρος πά-
λιν ἔλεγεν ὧδε· Ἀλλ' ἐπεὶ πρὸς τοῦτο σιωπᾶν ἥδιόν
σοι ἢ ἀποκρίνασθαι, τόδε γ', ἔφη, εἰπὲ εἴ τι ἀδικεῖ-
σθαι ἐνόμισας ὅτι ἐπεί σοι οὐκ ἀσφαλὲς ἐδόκει εἶναι
τὸ διώκειν, σὲ μὲν αὐτὸν ἀφῆκα τοῦ κινδύνου τούτου
μετέχειν, ἱππέας δὲ τῶν σῶν συμπέμψαι μοι ἐδεόμην
σου· εἰ γὰρ καὶ τοῦτο αἰτῶν ἠδίκουν, ἄλλως τε καὶ
προπαρεσχηκὼς ἐμαυτόν σοι σύμμαχον, τοῦτ' αὖ παρὰ
21 σοῦ, ἔφη, ἐπιδεικνύσθω. ἐπεὶ δ' αὖ καὶ πρὸς τοῦτο
ἐσίγα ὁ Κυαξάρης, Ἀλλ' εἰ μηδὲ τοῦτο, ἔφη, βούλει
ἀποκρίνασθαι, σὺ δὲ τοὐντεῦθεν λέγε εἴ τι αὖ ἠδί-
κουν ὅτι σοῦ ἀποκριναμένου ἐμοὶ ὡς οὐκ ἂν βούλοιο,
εὐθυμουμένους ὁρῶν Μήδους, τούτου παύσας αὐτοὺς
ἀναγκάζειν κινδυνεύσοντας ἰέναι, εἴ τι αὖ σοι δοκῶ
τοῦτο χαλεπὸν ποιῆσαι ὅτι ἀμελήσας τοῦ ὀργίζεσθαί
σοι ἐπὶ τούτοις πάλιν ᾔτουν σε οὗ ᾔδη οὔτε σοὶ μεῖον
ὂν δοῦναι οὐδὲν οὔτε ῥᾷον Μήδοις ἐπιταχθῆναι· τὸν
γὰρ βουλόμενον δήπου ἕπεσθαι ᾔτησά σε δοῦναί μοι.*

οὐκοῦν τούτου τυχὼν παρὰ σοῦ οὐδὲν ἦν, εἰ μὴ τού- 22
τους πείσαιμι. ἐλθὼν οὖν ἔπειθον αὐτοὺς καὶ οὓς
ἔπεισα τούτους ἔχων ἐπορευόμην σοῦ ἐπιτρέψαντος.
εἰ δὲ τοῦτο αἰτίας ἄξιον νομίζεις, οὐδ' ὅ,τι ἂν διδῷς,
ὡς ἔοικε, παρὰ σοῦ δέχεσθαι ἀναίτιόν ἐστιν. οὐκοῦν 23
ἐξωρμήσαμεν οὕτως· ἐπειδὴ δ' ἐξήλθομεν, τί ἡμῖν
πεπραγμένον οὐ φανερόν ἐστιν; οὐ τὸ στρατόπεδον
ἥλωκε τῶν πολεμίων; οὐ τεθνᾶσι πολλοὶ τῶν ἐπὶ σὲ
ἐλθόντων; ἀλλὰ μὴν τῶν γε ζώντων ἐχθρῶν πολλοὶ
μὲν ὅπλων ἐστέρηνται, πολλοὶ δὲ ἵππων· χρήματά γε
μὴν τὰ τῶν φερόντων καὶ ἀγόντων τὰ σὰ πρόσθεν
νῦν ὁρᾷς τοὺς σοὺς φίλους καὶ ἔχοντας καὶ ἄγοντας,
τὰ μὲν σοί, τὰ δ' αὖ τοῖς ὑπὸ τὴν σὴν ἀρχήν. τὸ 24
δὲ πάντων μέγιστον καὶ κάλλιστον, τὴν μὲν σὴν χώ-
ραν αὐξανομένην ὁρᾷς, τὴν δὲ τῶν πολεμίων μειου-
μένην· καὶ τὰ μὲν τῶν πολεμίων φρούρια ἐχόμενα,
τὰ δὲ σὰ τὰ πρότερον εἰς τὴν Σύρων ἐπικράτειαν
συγκαταρρυέντα νῦν τἀναντία σοὶ προσκεχωρηκότα·
τούτων δὲ εἴ τι κακόν σοι ἢ εἴ τι μὴ ἀγαθόν σοι
μαθεῖν μὲν ἔγωγε βούλεσθαι οὐκ οἶδ' ὅπως ἂν εἴ-
ποιμι· ἀκοῦσαι μέντοι γε οὐδὲν κωλύει. ἀλλὰ λέγε
ὅ,τι γιγνώσκεις περὶ αὐτῶν. ὁ μὲν δὴ Κῦρος οὕτως 25
εἰπὼν ἐπαύσατο· ὁ δὲ Κυαξάρης ἔλεξε πρὸς ταῦτα
τάδε.

Ἀλλ', ὦ Κῦρε, ὡς μὲν ταῦτα ἃ σὺ πεποίηκας
κακά ἐστιν οὐκ οἶδ' ὅπως χρὴ λέγειν· εὖ γε μέντοι,
ἔφη, ἴσθι ὅτι ταῦτα τἀγαθὰ τοιαῦτά ἐστιν οἷα ὅσῳ
πλείονα φαίνεται, τοσούτῳ μᾶλλον ἐμὲ βαρύνει. τήν 26
τε γὰρ χώραν, ἔφη, ἐγὼ ἂν τὴν σὴν ἐβουλόμην τῇ
ἐμῇ δυνάμει μείζω ποιεῖν μᾶλλον ἢ τὴν ἐμὴν ὑπὸ

σοῦ ὁρᾶν οὕτως αὐξανομένην· σοὶ μὲν γὰρ ταῦτα
ποιοῦντι καλά, ἐμοὶ δέ γέ ἐστί πῃ ταὐτὰ ἀτιμίαν φέ-
27 ροντα. καὶ χρήματα οὕτως ἄν μοι δοκῶ ἥδιόν σοι
δωρεῖσθαι ἢ παρὰ σοῦ οὕτω λαμβάνειν ὡς σὺ νῦν
ἐμοὶ δίδως· τούτοις γὰρ πλουτιζόμενος ὑπὸ σοῦ καὶ
μᾶλλον αἰσθάνομαι οἷς πενέστερος γίγνομαι. καὶ τούς
γ' ἐμοὺς ὑπηκόους ἰδὼν μικρά γε ἀδικουμένους ὑπὸ
σοῦ ἧττον ἂν δοκῶ λυπεῖσθαι ἢ νῦν ὁρῶν ὅτι μεγάλα
28 ἀγαθὰ πεπόνθασιν ὑπὸ σοῦ. εἰ δέ σοι, ἔφη, ταῦτα
δοκῶ ἀγνωμόνως ἐνθυμεῖσθαι, μὴ ἐν ἐμοὶ αὐτὰ ἀλλ'
εἰς σὲ τρέψας πάντα καταθέασαι οἷά σοι φαίνεται. τί
γὰρ ἄν, εἴ τις κύνας, οὓς σὺ τρέφεις φυλακῆς ἕνεκα
σαυτοῦ τε καὶ τῶν σῶν, τούτους θεραπεύων γνωρι-
μωτέρους ἑαυτῷ ἢ σοὶ ποιήσειεν, ἆρ' ἄν σε εὐφράναι
29 τούτῳ τῷ θεραπεύματι; εἰ δὲ τοῦτό σοι δοκεῖ μικρὸν
εἶναι, ἐκεῖνο κατανόησον· εἴ τις τοὺς σὲ θεραπεύον-
τας, οὓς σὺ καὶ φρουρᾶς καὶ στρατείας ἕνεκα κέκτη-
σαι, τούτους οὕτω διατιθείη ὥστ' ἐκείνου μᾶλλον ἢ
σοῦ βούλεσθαι εἶναι, ἆρ' ἂν ἀντὶ ταύτης τῆς εὐεργε-
30 σίας χάριν αὐτῷ εἰδείης; τί δέ, ὃ μάλιστα ἄνθρωποι
ἀσπάζονταί τε καὶ θεραπεύουσιν οἰκειότατα, εἴ τις
τὴν γυναῖκα τὴν σὴν οὕτω θεραπεύσειεν ὥστε φιλεῖν
αὐτὴν μᾶλλον ποιήσειεν ἑαυτὸν ἢ σέ, ἆρ' ἄν σε τῇ
εὐεργεσίᾳ ταύτῃ εὐφράναι; πολλοῦ γ' ἂν οἶμαι καὶ
δέοι· ἀλλ' εὖ οἶδ' ὅτι πάντων ἂν μάλιστα ἀδικοίη σε
31 τοῦτο ποιήσας. ἵνα δὲ εἴπω καὶ τὸ μάλιστα τῷ ἐμῷ
πάθει ἐμφερές, εἴ τις οὓς σὺ ἤγαγες Πέρσας οὕτω
θεραπεύσειεν ὥστε αὐτῷ ἥδιον ἕπεσθαι ἢ σοί, ἆρ'
ἂν φίλον αὐτὸν νομίζοις; οἶμαι μὲν οὔ, ἀλλὰ πολε-
32 μιώτερον ἂν ἢ εἰ πολλοὺς αὐτῶν κατακάνοι. τί δ',

εἴ τις τῶν σῶν φίλων φιλοφρόνως σου εἰπόντος λαμβάνειν ὁπόσα ἐθέλοι εἶτα οὗτος τοῦτο ἀκούσας λαβὼν οἴχοιτο ἅπαντα ὁπόσα δύναιτο, καὶ αὐτὸς μέν γε τοῖς σοῖς πλουτοίη, σὺ δὲ μηδὲ μετρίοις ἔχοις χρῆσθαι, ἆρ' ἂν δύναιο τὸν τοιοῦτον ἄμεμπτον φίλον νομίζειν; νῦν μέντοι ἐγώ, ὦ Κῦρε, εἰ μὴ ταῦτα ἀλλὰ τοιαῦτα 33
ὑπὸ σοῦ δοκῶ πεπονθέναι. σὺ γὰρ ἀληθῆ λέγεις· εἰπόντος ἐμοῦ τοὺς ἐθέλοντας ἄγειν λαβὼν ᾤχου πᾶσάν μου τὴν δύναμιν, ἐμὲ δὲ ἔρημον κατέλιπες· καὶ νῦν ἃ ἔλαβες τῇ ἐμῇ δυνάμει ἄγεις δή μοι καὶ τὴν ἐμὴν χώραν αὔξεις σὺν τῇ ἐμῇ ῥώμῃ· ἐγὼ δὲ δοκῶ οὐδὲν συναίτιος ὢν τῶν ἀγαθῶν παρέχειν ἐμαυτὸν ὥσπερ γυνὴ εὖ ποιεῖν, καὶ τοῖς τε ἄλλοις ἀνθρώποις καὶ τοῖσδε τοῖς ἐμοῖς ὑπηκόοις σὺ μὲν ἀνὴρ φαίνει, ἐγὼ δ' οὐκ ἄξιος ἀρχῆς. ταῦτά σοι δοκεῖ εὐεργετήματ' εἶ- 34
ναι, ὦ Κῦρε; εὖ ἴσθ' ὅτι εἴ τι ἐμοῦ ἐκήδου, οὐδενὸς ἂν οὕτω με ἀποστερεῖν ἐφυλάττου ὡς ἀξιώματος καὶ τιμῆς. τί γὰρ ἐμοὶ πλέον τὸ τὴν γῆν πλατύνεσθαι, αὐτὸν δὲ ἀτιμάζεσθαι; οὐ γάρ τοι ἐγὼ Μήδων ἦρχον διὰ τὸ κρείττων αὐτῶν πάντων εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τὸ αὐτοὺς τούτους ἀξιοῦν ἡμᾶς ἑαυτῶν πάντα βελτίονας εἶναι.

Καὶ ὁ Κῦρος ἔτι λέγοντος αὐτοῦ ὑπολαβὼν εἶπε, 35
Πρὸς τῶν θεῶν, ἔφη, ὦ θεῖε, εἴ τι κἀγώ σοι πρότερον ἐχαρισάμην, καὶ σὺ νῦν ἐμοὶ χάρισαι ὃ ἂν δεηθῶ σου· παῦσαι, ἔφη, τὸ νῦν εἶναι μεμφόμενός μοι· ἐπειδὰν δὲ πεῖραν ἡμῶν λάβῃς πῶς ἔχομεν πρὸς σέ, ἐὰν μὲν δή σοι φαίνηται τὰ ὑπ' ἐμοῦ πεπραγμένα ἐπὶ τῷ σῷ ἀγαθῷ πεποιημένα, ἀσπαζομένου τέ μού σε ἀντασπάζου με εὐεργέτην τε νόμιζε, ἐὰν δ' ἐπὶ

36 θάτερα, τότε μοι μέμφου. Ἀλλ' ἴσως μέντοι, ἔφη ὁ
Κυαξάρης, καλῶς λέγεις· κἀγὼ οὕτω ποιήσω. Τί οὖν;
ἔφη ὁ Κῦρος, ἦ καὶ φιλήσω σε; Εἰ σὺ βούλει, ἔφη.
Καὶ οὐκ ἀποστρέψει με ὥσπερ ἄρτι; Οὐκ ἀποστρέψο-
μαι, ἔφη. καὶ ὃς ἐφίλησεν αὐτόν.
37 Ὡς δὲ εἶδον οἱ Μῆδοί τε καὶ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ
ἄλλοι, πᾶσι γὰρ ἔμελεν ὅ,τι ἐκ τούτων ἔσοιτο, εὐθὺς
ἥσθησάν τε καὶ ἐφαιδρύνθησαν. καὶ ὁ Κῦρος δὲ καὶ
ὁ Κυαξάρης ἀναβάντες ἐπὶ τοὺς ἵππους ἡγοῦντο, καὶ
ἐπὶ μὲν τῷ Κυαξάρῃ οἱ Μῆδοι εἵποντο, Κῦρος γὰρ
αὐτοῖς οὕτως ἐπένευσεν, ἐπὶ δὲ τῷ Κύρῳ οἱ Πέρσαι,
38 οἱ δ' ἄλλοι ἐπὶ τούτοις. ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο ἐπὶ τὸ
στρατόπεδον καὶ κατέστησαν τὸν Κυαξάρην εἰς τὴν
κατεσκευασμένην σκηνήν, οἷς μὲν ἐτέτακτο παρεσκεύ-
39 αζον τἀπιτήδεια τῷ Κυαξάρῃ· οἱ δὲ Μῆδοι ὅσον χρό-
νον σχολὴν πρὸ δείπνου ἦγεν ὁ Κυαξάρης ᾖσαν πρὸς
αὐτόν, οἱ μὲν καὶ αὐτοὶ καθ' ἑαυτούς, οἱ δὲ πλεῖστοι
ὑπὸ Κύρου ἐγκέλευστοι, δῶρα ἄγοντες, ὁ μέν τις οἰ-
νοχόον καλόν, ὁ δ' ὀψοποιὸν ἀγαθόν, ὁ δ' ἀρτοποιόν,
ὁ δὲ μουσουργόν, ὁ δ' ἔκπωμα, ὁ δ' ἐσθῆτα καλήν·
πᾶς δέ τις ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἕν γέ τι ὧν εἰλήφει ἐδω-
40 ρεῖτο αὐτῷ· ὥστε τὸν Κυαξάρην μεταγιγνώσκειν ὡς
οὔτε ὁ Κῦρος ἀφίστη αὐτοὺς ἀπ' αὐτοῦ οὔθ' οἱ Μῆ-
δοι ἧττόν τι αὐτῷ προσεῖχον τὸν νοῦν ἢ καὶ πρόσθεν.
41 Ἐπεὶ δὲ δείπνου ὥρα ἦν, καλέσας ὁ Κυαξάρης
ἠξίου τὸν Κῦρον διὰ χρόνου ἰδὼν αὐτὸν συνδειπνεῖν.
ὁ δὲ Κῦρος ἔφη, Μὴ δὴ σὺ κέλευε, ὦ Κυαξάρη· ἢ
οὐχ ὁρᾷς ὅτι οὗτοι οἱ παρόντες ὑφ' ἡμῶν πάντες
ἐπαιρόμενοι πάρεισιν; οὔκουν καλῶς ἂν πράττοιμι εἰ
τούτων ἀμελῶν τὴν ἐμὴν ἡδονὴν θεραπεύειν δοκοίην.

ἀμελεῖσθαι δὲ δοκοῦντες στρατιῶται οἱ μὲν ἀγαθοὶ
πολὺ ἀθυμότεροι γίγνονται, οἱ δὲ πονηροὶ πολὺ ὑβρι-
στότεροι. ἀλλὰ σὺ μέν, ἔφη, ἄλλως τε καὶ ὁδὸν μα- 42
κρὰν ἥκων δείπνει ἤδη· καὶ εἴ τινές σε τιμῶσιν, ἀντ-
ασπάζου καὶ εὐώχει αὐτούς, ἵνα σε καὶ θαρρήσωσιν·
ἐγὼ δ' ἀπιὼν ἐφ' ἅπερ λέγω τρέψομαι. αὔριον δ', 43
ἔφη, πρῴ δεῦρ' ἐπὶ τὰς σὰς θύρας παρέσονται οἱ ἐπι-
καίριοι, ὅπως βουλευσώμεθα πάντες σὺν σοὶ ὅ,τι χρὴ
ποιεῖν τὸ ἐκ τοῦδε. σὺ δ' ἡμῖν ἔμβαλε ⟨βουλὴν⟩ παρ-
ὼν περὶ τούτου πότερον ἔτι δοκεῖ στρατεύεσθαι ἢ
καιρὸς ἤδη διαλύειν τὴν στρατιάν. ἐκ τούτου ὁ μὲν 44
Κυαξάρης ἀμφὶ δεῖπνον εἶχεν, ὁ δὲ Κῦρος συλλέξας
τοὺς ἱκανωτάτους τῶν φίλων καὶ φρονεῖν καὶ συμ-
πράττειν, εἴ τι δέοι, ἔλεξε τοιάδε.

Ἄνδρες φίλοι, ἃ μὲν δὴ πρῶτα ηὐξάμεθα, πάρ-
εστι σὺν θεοῖς. ὅπῃ γὰρ ἂν πορευώμεθα, κρατοῦμεν
τῆς χώρας· καὶ μὲν δὴ τοὺς πολεμίους ὁρῶμεν μειου-
μένους, ἡμᾶς δὲ αὐτοὺς πλείονάς τε καὶ ἰσχυροτέρους
γιγνομένους. εἰ δὲ ἡμῖν ἔτι ἐθελήσειαν οἱ νῦν προσ- 45
γεγενημένοι σύμμαχοι παραμεῖναι, πολλῷ ἂν μᾶλλον
ἀνύσαι δυναίμεθα καὶ εἴ τι βιάσασθαι καιρὸς καὶ εἴ
τι πεῖσαι δέοι. ὅπως οὖν τὸ μένειν ὡς πλείστοις συν-
δοκῇ τῶν συμμάχων, οὐδὲν μᾶλλον τοῦτο ἐμὸν ἔργον
ἢ καὶ ὑμέτερον μηχανᾶσθαι, ἀλλ' ὥσπερ καὶ ὅταν 46
μάχεσθαι δέῃ, ὁ πλείστους χειρωσάμενος ἀλκιμώτατος
δοξάζεται εἶναι, οὕτω καὶ ὅταν πεῖσαι δέῃ, ὁ πλεί-
στους ὁμογνώμονας ἡμῖν ποιήσας οὗτος δικαίως ἂν
λεκτικώτατός τε καὶ πρακτικώτατος κρίνοιτο ἂν εἶναι.
μὴ μέντοι ὡς λόγον ἡμῖν ἐπιδειξόμενοι οἷον ἂν εἴ- 47
πητε πρὸς ἕκαστον αὐτῶν τοῦτο μελετᾶτε, ἀλλ' ὡς

τοὺς πεπεισμένους ὑφ' ἑκάστου δήλους ἐσομένους οἷς
48 ἂν πράττωσιν οὕτω παρασκευάζεσθε. καὶ ὑμεῖς μέν,
ἔφη, τούτων ἐπιμέλεσθε· ἐγὼ δὲ ὅπως ἂν ἔχοντες
τἀπιτήδεια ὅσον ἂν ἔγωγε δύνωμαι οἱ στρατιῶται πε-
ρὶ τοῦ στρατεύεσθαι βουλεύωνται τούτου πειράσομαι
ἐπιμέλεσθαι.

ϛ.

Ταύτην μὲν δὴ τὴν ἡμέραν οὕτω διαγαγόντες I.
καὶ δειπνήσαντες ἀνεπαύοντο. τῇ δ' ὑστεραίᾳ πρῲ
ἧκον ἐπὶ τὰς Κυαξάρου θύρας πάντες οἱ σύμμαχοι.
ἕως οὖν ὁ Κυαξάρης ἐκοσμεῖτο, ἀκούων ὅτι πολὺς
ὄχλος ἐπὶ ταῖς θύραις εἴη, ἐν τούτῳ οἱ φίλοι τῷ
Κύρῳ προσῆγον οἱ μὲν Καδουσίους δεομένους αὐτοῦ
μένειν, οἱ δὲ Ὑρκανίους, ὁ δέ τις Σάκας, ὁ δέ τις
καὶ Γωβρύαν· Ὑστάσπας δὲ Γαδάταν τὸν εὐνοῦχον
προσῆγε, δεόμενον τοῦ Κύρου μένειν. ἔνθα δὴ ὁ 2
Κῦρος γιγνώσκων ὅτι Γαδάτας πάλαι ἀπωλώλει τῷ
φόβῳ μὴ λυθείη ἡ στρατιά, ἐπιγελάσας εἶπεν, Ὦ Γα-
δάτα, δῆλος εἶ, ἔφη, ὑπὸ Ὑστάσπου τοῦδε πεπεισμέ-
νος ταῦτα γιγνώσκειν ἃ λέγεις. καὶ ὁ Γαδάτας ἀνα- 3
τείνας τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀπώμοσεν ἦ μὴν
μὴ ὑπὸ τοῦ Ὑστάσπου πεισθεὶς ταῦτα γιγνώσκειν·
ἀλλ' οἶδα, ἔφη, ὅτι ἢν ὑμεῖς ἀπέλθητε, ἔρρει τἀμὰ
παντελῶς· διὰ ταῦτ', ἔφη, καὶ τούτῳ ἐγὼ αὐτὸς δι-
ελεγόμην, ἐρωτῶν εἰ εἰδείη τί ἐν νῷ ἔχεις [ὑπὲρ τῆς
διαλύσεως τοῦ στρατεύματος] ποιεῖν. καὶ ὁ Κῦρος εἶ- 4
πεν, Ἀδίκως ἄρα ἐγὼ Ὑστάσπαν τόνδε καταιτιῶμαι.
Ἀδίκως μέντοι νὴ Δί', ἔφη ὁ Ὑστάσπας, ὦ Κῦρε·
ἐγὼ γὰρ ἔλεγον τῷ Γαδάτᾳ τῷδε τοσοῦτον μόνον ὡς
οὐχ οἷόν τέ σοι εἴη στρατεύεσθαι, λέγων ὅτι ὁ πατήρ

5 σε μεταπέμπεται. καὶ ὁ Κῦρος, Τί λέγεις; ἔφη· καὶ σὺ τοῦτο ἐτόλμησας ἐξενεγκεῖν, εἴτ' ἐγὼ ἐβουλόμην εἴτε μή; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη· ὁρῶ γάρ σε ὑπερεπιθυμοῦντα ἐν Πέρσαις περίβλεπτον περιελθεῖν καὶ τῷ πατρὶ ἐπιδείξασθαι ᾗ ἕκαστα διεπράξω. ὁ δὲ Κῦρος ἔφη, Σὺ δ' οὐκ ἐπιθυμεῖς οἴκαδε ἀπελθεῖν; Οὐ μὰ Δί', ἔφη, ὁ Ὑστάσπας, οὐδ' ἄπειμί γε, ἀλλὰ μένων στρατηγήσω, ἕως ἂν ποιήσω Γαδάταν τουτονὶ τοῦ Ἀσσυρίου δεσπότην.

6 Οἱ μὲν δὴ τοιαῦτα ἔπαιζον σπουδῇ πρὸς ἀλλήλους. ἐν δὲ τούτῳ Κυαξάρης σεμνῶς κεκοσμημένος ἐξῆλθε καὶ ἐπὶ θρόνου Μηδικοῦ ἐκαθέζετο. ὡς δὲ πάντες συνῆλθον οὓς ἔδει καὶ σιωπὴ ἐγένετο, ὁ Κυαξάρης ἔλεξεν ὧδε. Ἄνδρες σύμμαχοι, ἴσως, ἐπειδὴ παρὼν τυγχάνω καὶ πρεσβύτερός εἰμι Κύρου, εἰκὸς ἄρχειν με λόγου. νῦν οὖν δοκεῖ μοι εἶναι καιρὸς περὶ τούτου πρῶτον διαλέγεσθαι πότερον στρατεύεσθαι [καιρὸς] ἔτι δοκεῖ [εἶναι] ἢ διαλύειν ἤδη τὴν στρατιάν· λεγέτω οὖν τις, ἔφη, περὶ αὐτοῦ τούτου ᾗ γι-
7 γνώσκει. ἐκ τούτου πρῶτος μὲν εἶπεν ὁ Ὑρκάνιος, Ἄνδρες σύμμαχοι, οὐκ οἶδα μὲν ἔγωγε εἴ τι δεῖ λόγων ὅπου αὐτὰ τὰ ἔργα δείκνυσι τὸ κράτιστον. πάντες γὰρ ἐπιστάμεθα ὅτι ὁμοῦ μὲν ὄντες πλείω κακὰ τοὺς πολεμίους ποιοῦμεν ἢ πάσχομεν· ὅτε δὲ χωρὶς ἦμεν ἀλλήλων, ἐκεῖνοι ἡμῖν ἐχρῶντο ὡς ἐκείνοις ἦν
8 ἥδιστον, ἡμῖν γε μὴν ὡς χαλεπώτατον. ἐπὶ τούτῳ ὁ Καδούσιος εἶπεν, Ἡμεῖς δὲ τί ἂν λέγοιμεν, ἔφη, περὶ τοῦ οἴκαδε ἀπελθόντες ἕκαστοι χωρὶς εἶναι, ὁπότε γε οὐδὲ στρατευομένοις, ὡς ἔοικε, χωρίζεσθαι συμφέρει; ἡμεῖς γοῦν οὐ πολὺν χρόνον δίχα τοῦ ὑμετέρου πλή-

θους στρατευσάμενοι δίκην ἔδομεν ὡς καὶ ὑμεῖς ἐπί-
στασθε. ἐπὶ τούτῳ Ἀρτάβαζος ὅ ποτε φήσας εἶναι 9
Κύρου συγγενὴς ἔλεξε τοιάδε· Ἐγὼ δ', ἔφη, ὦ Κυα-
ξάρη, τοσοῦτον διαφέρομαι τοῖς πρόσθεν λέγουσιν·
οὗτοι μὲν γάρ φασιν ὅτι δεῖ μένοντας στρατεύεσθαι,
ἐγὼ δὲ λέγω ὅτι ὅτε μὲν οἴκοι ἦν, ἐστρατευόμην· καὶ 10
γὰρ ἐβοήθουν πολλάκις τῶν ἡμετέρων ἀγομένων καὶ
περὶ τῶν ἡμετέρων φρουρίων ὡς ἐπιβουλευσομένων
πολλάκις πράγματα εἶχον φοβούμενός τε καὶ φρουρῶν·
καὶ ταῦτ' ἔπραττον τὰ οἰκεῖα δαπανῶν. νῦν δ' ἔχο-
μεν τὰ ἐκείνων φρούρια, οὐ φοβοῦμαι δὲ ἐκείνους,
εὐωχοῦμαι δὲ τὰ ἐκείνων καὶ πίνω τὰ τῶν πολεμίων.
ὡς οὖν τὰ μὲν οἴκοι στρατείαν οὖσαν, τάδε δὲ ἑορ-
τήν, ἐμοὶ μὲν οὐ δοκεῖ, ἔφη, διαλύειν τήνδε τὴν
πανήγυριν. ἐπὶ τούτῳ ὁ Γωβρύας εἶπεν, Ἐγὼ δ', ὦ 11
ἄνδρες σύμμαχοι, μέχρι μὲν τοῦδε ἐπαινῶ τὴν Κύρου
δεξιάν· οὐδὲν γὰρ ψεύδεται ὧν ὑπέσχετο· εἰ δ' ἄπει-
σιν ἐκ τῆς χώρας, δῆλον ὅτι ὁ μὲν Ἀσσύριος ἀνα-
πνεύσεται, οὐ τίνων ποινὰς ὧν τε ὑμᾶς ἐπεχείρησεν
ἀδικεῖν καὶ ὧν ἐμὲ ἐποίησεν· ἐγὼ δὲ ἐν τῷ μέρει
ἐκείνῳ πάλιν δώσω δίκην ὅτι ὑμῖν φίλος ἐγενόμην.

Ἐπὶ τούτοις πᾶσι Κῦρος εἶπεν, Ὦ ἄνδρες, οὐδ' 12
ἐμὲ λανθάνει ὅτι ἐὰν μὲν διαλύωμεν τὸ στράτευμα,
τὰ μὲν ἡμέτερα ἀσθενέστερα γίγνοιτ' ἄν, τὰ δὲ τῶν
πολεμίων πάλιν αὐξήσεται. ὅσοι τε γὰρ αὐτῶν ὅπλα
ἀφῄρηνται, ταχὺ ἄλλα ποιήσονται· ὅσοι τε ἵππους
ἀπεστέρηνται, ταχὺ πάλιν ἄλλους ἵππους κτήσονται·
ἀντὶ δὲ τῶν ἀποθανόντων ἕτεροι ἐφηβήσουσι [καὶ ἐπι-
γενήσονται]· ὥστε οὐδὲν θαυμαστὸν εἰ πάνυ ἐν τάχει
πάλιν ἡμῖν πράγματα παρέχειν δυνήσονται. τί δῆτα 13

ἐγὼ Κυαξάρην ἐκέλευσα λόγον ἐμβαλεῖν περὶ καταλύσεως τῆς στρατιᾶς; εὖ ἴστε ὅτι φοβούμενος τὸ μέλλον. ὁρῶ γὰρ ἡμῖν ἀντιπάλους προσιόντας οἷς ἡμεῖς, εἰ
14 ὧδε στρατευσόμεθα, οὐ δυνησόμεθα μάχεσθαι. προσέρχεται μὲν γὰρ δήπου χειμών, στέγαι δὲ εἰ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς εἰσιν, ἀλλὰ μὰ Δί' οὐχ ἵπποις οὐδὲ θεράπουσιν οὐδὲ τῷ δήμῳ τῶν στρατιωτῶν, ὧν ἄνευ ἡμεῖς οὐκ ἂν δυναίμεθα στρατεύεσθαι· τὰ δ' ἐπιτήδεια ὅπου μὲν ἡμεῖς ἐληλύθαμεν ὑφ' ἡμῶν ἀνήλωται· ὅποι δὲ μὴ ἀφίγμεθα, διὰ τὸ ἡμᾶς φοβεῖσθαι ἀνακεκομισμένοι εἰσὶν εἰς ἐρύματα, ὥστε αὐτοὶ μὲν ἔχειν, ἡμᾶς
15 δὲ ταῦτα μὴ δύνασθαι λαμβάνειν. τίς οὖν οὕτως ἀγαθὸς ἢ τίς οὕτως ἰσχυρὸς ὃς λιμῷ καὶ ῥίγει δύναιτ' ἂν μαχόμενος στρατεύεσθαι; εἰ μὲν οὖν οὕτω στρατευσόμεθα, ἐγὼ μέν φημι χρῆναι ἑκόντας ἡμᾶς καταλῦσαι τὴν στρατιὰν μᾶλλον ἢ ἄκοντας ὑπ' ἀμηχανίας ἐξελαθῆναι. εἰ δὲ βουλόμεθα ἔτι στρατεύεσθαι, τόδ' ἐγώ φημι χρῆναι ποιεῖν, ὡς τάχιστα πειρᾶσθαι τῶν μὲν ἐκείνων ὀχυρῶν ὡς πλεῖστα παραιρεῖν, ἡμῖν δ' αὐτοῖς ὡς πλεῖστα ὀχυρὰ ποιεῖσθαι· ἐὰν γὰρ ταῦτα γένηται, τὰ μὲν ἐπιτήδεια πλείω ἕξουσιν ὁπότεροι ἂν πλείω δύνωνται λαβόντες ἀποτίθεσθαι, πολιορκήσονται
16 δὲ ὁπότεροι ἂν ἥττους ὦσι. νῦν δ' οὐδὲν διαφέρομεν τῶν ἐν τῷ πελάγει πλεόντων· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι πλέουσι μέν ἀεί, τὸ δὲ πεπλευσμένον οὐδὲν οἰκειότερον τοῦ ἀπλεύστου καταλείπουσιν. ἐὰν δὲ φρούρια ἡμῖν γένηται, ταῦτα δὴ τοῖς μὲν πολεμίοις ἀλλοτριώσει τὴν χώραν, ἡμῖν δ' ὑπ' εὐδίαν μᾶλλον πάντ'
17 ἔσται. ὃ δ' ἴσως ἄν τινες ὑμῶν φοβηθεῖεν, εἰ δεήσει πόρρω τῆς ἑαυτῶν φρουρεῖν, μηδὲν τοῦτο ὀκνήσητε.

ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐπείπερ καὶ ὡς οἴκοθεν ἀποδημοῦμεν, φρουρήσειν ὑμῖν ἀναδεχόμεθα τὰ ἐγγύτατα χωρία τῶν πολεμίων, ὑμεῖς δὲ τὰ πρόσορα ὑμῖν αὐτοῖς τῆς Ἀσσυρίας ἐκεῖνα κτᾶσθε καὶ ἐργάζεσθε. ἐὰν γὰρ ἡμεῖς 18
τὰ πλησίον αὐτῶν φρουροῦντες δυνώμεθα σώζεσθαι, ἐν πολλῇ ὑμεῖς εἰρήνῃ ἔσεσθε οἱ τὰ πρόσω αὐτῶν ἔχοντες· οὐ γὰρ οἶμαι δυνήσονται τῶν ἐγγὺς ἑαυτῶν ὄντων ἀμελοῦντες τοῖς πρόσω ὑμῖν ἐπιβουλεύειν.

Ὡς δὲ ταῦτ' ἐρρήθη, οἵ τε ἄλλοι πάντες ἀνιστά- 19
μενοι συμπροθυμήσεσθαι ταῦτ' ἔφασαν καὶ Κυαξάρης. Γαδάτας δὲ καὶ Γωβρύας καὶ τεῖχος ἑκάτερος αὐτῶν, ἢν ἐπιτρέψωσιν οἱ σύμμαχοι, τειχιεῖσθαι ἔφασαν, ὥστε καὶ ταῦτα φίλια τοῖς συμμάχοις ὑπάρχειν. ὁ οὖν Κῦ- 20
ρος ἐπεὶ πάντας ἑώρα προθύμους ὄντας πράττειν ὅσα ἔλεξε, τέλος εἶπεν, Εἰ τοίνυν περαίνειν βουλόμεθα ὅσα φαμὲν χρῆναι ποιεῖν, ὡς τάχιστ' ἂν δέοι γενέσθαι μηχανὰς μὲν εἰς τὸ καθαιρεῖν τὰ τῶν πολεμίων τείχη, τέκτονας δὲ εἰς τὸ ἡμῖν ὀχυρὰ πυργοῦσθαι. ἐκ 21
τούτου ὑπέσχετο ὁ μὲν Κυαξάρης μηχανὴν αὐτὸς ποιησάμενος παρέξειν, ἄλλην δὲ Γαδάτας καὶ Γωβρύας, ἄλλην δὲ Τιγράνης· αὐτὸς δὲ Κῦρος ἔφη δύο πειράσεσθαι ποιήσασθαι. ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἔδοξεν, ἐπορίζοντο 22
μὲν μηχανοποιούς, παρεσκευάζοντο δ' ἕκαστοι εἰς τὰς μηχανὰς ὧν ἔδει· ἄνδρας δ' ἐπέστησαν οἳ ἐδόκουν ἐπιτηδειότατοι εἶναι ἀμφὶ ταῦτ' ἔχειν.

Κῦρος δ' ἐπεὶ ἔγνω ὅτι διατριβὴ ἔσται ἀμφὶ ταῦ- 23
τα, ἐκάθισε τὸ στράτευμα ἔνθα ᾤετο ὑγιεινότατον εἶναι καὶ εὐπροσοδώτατον ὅσα ἔδει προσκομίζεσθαι· ὅσα τε ἐρυμνότητος προσεδεῖτο, ἐποιήσατο, ὡς ἐν ἀσφαλεῖ οἱ ἀεὶ μένοντες εἶεν, εἴ ποτε καὶ πρόσω τῇ

24 ἰσχύι ἀποστρατοπεδεύοιτο. πρὸς δὲ τούτοις ἐρωτῶν οὓς ᾤετο μάλιστα εἰδέναι τὴν χώραν ὁπόθεν ἂν ὡς πλεῖστα ὠφελοῖτο τὸ στράτευμα, ἐξῆγεν ἀεὶ εἰς προνομάς, ἅμα μὲν ὅπως ὅτι πλεῖστα λαμβάνοι τῇ στρατιᾷ τἀπιτήδεια, ἅμα δ' ὅπως μᾶλλον ὑγιαίνοιεν καὶ ἰσχύοιεν διαπονούμενοι ταῖς πορείαις, ἅμα δ' ὅπως
25 ἐν ταῖς ἀγωγαῖς τὰς τάξεις ὑπομιμνήσκοιντο. ὁ μὲν δὴ Κῦρος ἐν τούτοις ἦν.

Ἐκ δὲ Βαβυλῶνος οἱ αὐτόμολοι καὶ οἱ ἁλισκόμενοι ταῦτ' ἔλεγον ὅτι ὁ Ἀσσύριος οἴχοιτο ἐπὶ Λυδίας, πολλὰ τάλαντα χρυσίου καὶ ἀργυρίου ἄγων καὶ ἄλλα
26 κτήματα καὶ κόσμον παντοδαπόν. ὁ μὲν οὖν ὄχλος τῶν στρατιωτῶν ἔλεγεν ὡς ὑπεκτίθοιτο ἤδη τὰ χρήματα φοβούμενος· ὁ δὲ Κῦρος γιγνώσκων ὅτι οἴχοιτο συστήσων εἴ τι δύναιτο ἀντίπαλον ἑαυτῷ, ἀντιπαρεσκευάζετο ἐρρωμένως, ὡς μάχης ἔτι δεῆσον· ὥστ' ἐξεπίμπλη μὲν τὸ τῶν Περσῶν ἱππικόν, τοὺς μὲν ἐκ τῶν αἰχμαλώτων, τοὺς δέ τινας καὶ παρὰ τῶν φίλων λαμβάνων ἵππους· ταῦτα γὰρ παρὰ πάντων ἐδέχετο καὶ ἀπεωθεῖτο οὐδέν, οὔτε εἴ τις ὅπλον διδοίη καλὸν
27 οὔτ' εἴ τις ἵππον· κατεσκευάζετο δὲ καὶ ἅρματα ἔκ τε τῶν αἰχμαλώτων ἁρμάτων καὶ ἄλλοθεν ὁπόθεν ἐδύνατο. καὶ τὴν μὲν Τρωικὴν διφρείαν πρόσθεν οὖσαν καὶ τὴν Κυρηναίων ἔτι καὶ νῦν ἁρματηλασίαν κατέλυσε· τὸν γὰρ πρόσθεν χρόνον καὶ οἱ ἐν τῇ Μηδίᾳ καὶ Συρίᾳ καὶ Ἀραβίᾳ καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ τοῖς ἅρμασιν οὕτως ἐχρῶντο ὥσπερ νῦν οἱ Κυρηναῖοι.
28 ἔδοξε δ' αὐτῷ, ὃ κράτιστον εἰκὸς ἦν εἶναι τῆς δυνάμεως, ὄντων τῶν βελτίστων ἐπὶ τοῖς ἅρμασι, τοῦτο ἐν ἀκροβολιστῶν μέρει εἶναι καὶ εἰς τὸ κρατεῖν οὐδὲν

*μέγα [βάρος] συμβάλλεσθαι. ἅρματα γὰρ τριακόσια
τοὺς μὲν μαχομένους παρέχεται τριακοσίους, ἵπποις
δ' οὗτοι χρῶνται διακοσίοις καὶ χιλίοις· ἡνίοχοι δ'
αὐτοῖς εἰσὶ μὲν ὡς εἰκὸς οἷς μάλιστα πιστεύουσιν, οἱ
βέλτιστοι· ἄλλοι δ' εἰσὶ τριακόσιοι οὗτοι, οἳ οὐδ' ὁτι-
οῦν τοὺς πολεμίους βλάπτουσι. ταύτην μὲν οὖν τὴν* 29
*διφρείαν κατέλυσεν· ἀντὶ δὲ τούτου πολεμιστήρια κατ-
εσκευάσατο ἅρματα τροχοῖς τε ἰσχυροῖς, ὡς μὴ ῥα-
δίως συντρίβηται, ἄξοσί τε μακροῖς· ἧττον γὰρ ἀνα-
τρέπεται πάντα τὰ πλατέα· τὸν δὲ δίφρον τοῖς ἡνι-
όχοις ἐποίησεν ὥσπερ πύργον ἰσχυρῶν ξύλων· ὕψος
δὲ τούτων ἐστὶ μέχρι τῶν ἀγκώνων, ὡς δύνωνται
ἡνιοχεῖσθαι οἱ ἵπποι ὑπὲρ τῶν δίφρων· τοὺς δ' ἡνι-
όχους ἐθωράκισε πάντα πλὴν τῶν ὀφθαλμῶν. προσ-* 30
*έθηκε δὲ καὶ δρέπανα σιδηρᾶ ὡς διπήχη πρὸς τοὺς
ἄξονας ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν τροχῶν καὶ ἄλλα κάτω
ὑπὸ τῷ ἄξονι εἰς τὴν γῆν βλέποντα, ὡς ἐμβαλούντων
εἰς τοὺς ἐναντίους τοῖς ἅρμασιν. ὡς δὲ τότε Κῦρος
ταῦτα κατεσκεύασεν, οὕτως ἔτι καὶ νῦν τοῖς ἅρμασι
χρῶνται οἱ ἐν τῇ βασιλέως χώρᾳ. ἦσαν δὲ αὐτῷ καὶ
κάμηλοι πολλαὶ παρά τε τῶν φίλων συνειλεγμέναι καὶ
⟨αἱ⟩ αἰχμάλωτοι πᾶσαι συνηθροισμέναι. καὶ ταῦτα μὲν* 31
οὕτω συνεπεραίνετο.

*Βουλόμενος δὲ κατάσκοπόν τινα πέμψαι ἐπὶ Λυ-
δίας καὶ μαθεῖν ὅ,τι πράττοι ὁ Ἀσσύριος, ἔδοξεν αὐ-
τῷ ἐπιτήδειος εἶναι Ἀράσπας ἐλθεῖν ἐπὶ τοῦτο ὁ φυ-
λάττων τὴν καλὴν γυναῖκα. συνεβεβήκει γὰρ τῷ
Ἀράσπᾳ τοιάδε. ληφθεὶς ἔρωτι τῆς γυναικὸς ἠναγκάσθη
προσενεγκεῖν λόγους αὐτῇ περὶ συνουσίας. ἡ δὲ ἀπ-* 32
έφησε μὲν καὶ ἦν πιστὴ τῷ ἀνδρὶ καίπερ ἀπόντι·

ἐφίλει γὰρ αὐτὸν ἰσχυρῶς· οὐ μέντοι κατηγόρησε τοῦ Ἀράσπου πρὸς τὸν Κῦρον, ὀκνοῦσα συμβαλεῖν φίλους
33 ἄνδρας. ἐπεὶ δὲ ὁ Ἀράσπας δοκῶν ὑπηρετήσειν τῷ τυχεῖν ἃ ἐβούλετο ἠπείλησε τῇ γυναικὶ ὅτι εἰ μὴ βούλοιτο ἑκοῦσα, ἄκουσα ποιήσοι ταῦτα, ἐκ τούτου ἡ γυνή, ὡς ἔδεισε τὴν βίαν, οὐκέτι κρύπτει, ἀλλὰ πέμπει τὸν εὐνοῦχον πρὸς τὸν Κῦρον καὶ κελεύει λέξαι
34 πάντα. ὁ δ' ὡς ἤκουσεν, ἀνακαγελάσας ἐπὶ τῷ κρείττονι τοῦ ἔρωτος φάσκοντι εἶναι, πέμπει Ἀρτάβαζον σὺν τῷ εὐνούχῳ καὶ κελεύει αὐτῷ εἰπεῖν βιάζεσθαι μὲν μὴ τοιαύτην γυναῖκα, πείθειν δὲ εἰ δύναιτο, οὐκ
35 ἔφη κωλύειν. ἐλθὼν δ' ὁ Ἀρτάβαζος πρὸς τὸν Ἀράσπαν ἐλοιδόρησεν αὐτόν, παρακαταθήκην ὀνομάζων τὴν γυναῖκα, ἀσέβειάν τε αὐτοῦ λέγων ἀδικίαν τε καὶ ἀκράτειαν, ὥστε τὸν Ἀράσπαν πολλὰ μὲν δακρύειν ὑπὸ λύπης, καταδύεσθαι δ' ὑπὸ τῆς αἰσχύνης, ἀπολωλέναι δὲ τῷ φόβῳ μή τι καὶ πάθοι ὑπὸ Κύρου.

36 Ὁ οὖν Κῦρος καταμαθὼν ταῦτα ἐκάλεσεν αὐτὸν καὶ μόνος μόνῳ ἔλεξεν, Ὁρῶ σε, ἔφη, ὦ Ἀράσπα, φοβούμενόν τε ἐμὲ καὶ ἐν αἰσχύνῃ δεινῶς ἔχοντα. παῦσαι οὖν τούτων· ἐγὼ γὰρ θεούς τε ἀκούω ἔρωτος ἡττῆσθαι, ἀνθρώπους τε οἶδα καὶ μάλα δοκοῦντας φρονίμους εἶναι οἷα πεπόνθασιν ὑπ' ἔρωτος· καὶ αὐτὸς δ' ἐμαυτοῦ κατέγνων μὴ ἂν καρτερῆσαι ὥστε συνὼν καλοῖς ἀμελεῖν αὐτῶν. καὶ σοὶ δὲ τούτου τοῦ πράγματος ἐγὼ αἴτιός εἰμι· ἐγὼ γάρ σε συγκαθεῖρξα
37 τούτῳ τῷ ἀμάχῳ πράγματι. καὶ ὁ Ἀράσπας ὑπολαβὼν εἶπεν, Ἀλλὰ σὺ μέν, ὦ Κῦρε, καὶ ταῦτα ὅμοιος εἶ οἷόσπερ καὶ τἆλλα, πρᾶός τε καὶ συγγνώμων τῶν ἀνθρωπίνων ἁμαρτημάτων· ἐμὲ δ', ἔφη, καὶ οἱ ἄλλοι

ἄνθρωποι καταδύουσι τῷ ἄχει. ὡς γὰρ ὁ θροῦς δι-
ῆλθε τῆς ἐμῆς συμφορᾶς, οἱ μὲν ἐχθροὶ ἐφήδονταί
μοι, οἱ δὲ φίλοι προσιόντες συμβουλεύουσιν ἐκποδὼν
ἔχειν ἐμαυτόν, μή τι καὶ πάθω ὑπὸ σοῦ, ὡς ἠδικη-
κότος ἐμοῦ μεγάλα. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Εὖ τοίνυν 38
ἴσθι, ὦ Ἀράσπα, ὅτι ταύτῃ τῇ δόξῃ οἷός τ' εἶ ἐμοί
τε ἰσχυρῶς χαρίσασθαι καὶ τοὺς συμμάχους μεγάλα
ὠφελῆσαι. Εἰ γὰρ γένοιτο, ἔφη ὁ Ἀράσπας, ὅ,τι ἐγώ
σοι ἐν καιρῷ ἂν γενοίμην [αὖ χρήσιμος]. Εἰ τοίνυν, 39
ἔφη, προσποιησάμενος ἐμὲ φεύγειν ἐθέλοις εἰς τοὺς
πολεμίους ἐλθεῖν, οἶμαι ἄν σε πιστευθῆναι ὑπὸ τῶν
πολεμίων. Ἔγωγε καὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἀράσπας, καὶ
ὑπὸ τῶν φίλων οἶδα ὅτι ὡς σὲ πεφευγὼς λόγον ἂν
παρέχοιμι. Ἔλθοις ἂν τοίνυν, ἔφη, ἡμῖν πάντα εἰ- 40
δὼς τὰ τῶν πολεμίων· οἶμαι δὲ καὶ λόγων καὶ βου-
λευμάτων κοινωνὸν ἄν σε ποιοῖντο διὰ τὸ πιστεύειν,
ὥστε μηδὲ ἕν σε λεληθέναι ὧν βουλόμεθα εἰδέναι.
Ὡς πορευσομένου, ἔφη, ἤδη νυνί· καὶ γὰρ τοῦτο ἴσως
ἓν τῶν πιστῶν ἔσται τὸ δοκεῖν με ὑπὸ σοῦ μελλή-
σαντά τι παθεῖν ἐκπεφευγέναι. Ἦ καὶ δυνήσει ἀπο- 41
λιπεῖν, ἔφη, τὴν καλὴν Πάνθειαν; Δύο γάρ, ἔφη, ὦ
Κῦρε, σαφῶς ἔχω ψυχάς· νῦν τοῦτο πεφιλοσόφηκα
μετὰ τοῦ ἀδίκου σοφιστοῦ τοῦ Ἔρωτος. οὐ γὰρ δὴ
μία γε οὖσα ἅμα ἀγαθή τέ ἐστι καὶ κακή, οὐδ' ἅμα
καλῶν τε καὶ αἰσχρῶν ἔργων ἐρᾷ καὶ ταὐτὰ ἅμα βού-
λεταί τε καὶ οὐ βούλεται πράττειν, ἀλλὰ δῆλον ὅτι
δύο ἐστὸν ψυχά, καὶ ὅταν μὲν ἡ ἀγαθὴ κρατῇ, τὰ
καλὰ πράττεται, ὅταν δὲ ἡ πονηρά, τὰ αἰσχρὰ ἐπι-
χειρεῖται. νῦν δὲ ὡς σὲ σύμμαχον ἔλαβε, κρατεῖ ἡ
ἀγαθὴ καὶ πάνυ πολύ. Εἰ τοίνυν καὶ σοὶ δοκεῖ πο- 42

ρεύεσθαι, ἔφη ὁ Κῦρος, ὧδε χρὴ ποιεῖν, ἵνα κἀκείνοις πιστότερος ᾖς· ἐξάγγελλέ τε αὐτοῖς τὰ παρ' ἡμῶν, οὕτω τε ἐξάγγελλε ὡς ἂν αὐτοῖς τὰ παρὰ σοῦ λεγόμενα ἐμποδὼν μάλιστ' ἂν εἴη ὧν βούλονται πράττειν. εἴη δ' ἂν ἐμποδών, εἰ ἡμᾶς φαίης παρασκευάζεσθαι ἐμβαλεῖν ποι τῆς ἐκείνων χώρας· ταῦτα γὰρ ἀκούοντες ἧττον ἂν παντὶ σθένει ἀθροίζοιντο, ἕκαστός τις
43 φοβούμενος καὶ περὶ τῶν οἴκοι. καὶ μένε, ἔφη, παρ' ἐκείνοις ὅτι πλεῖστον χρόνον· ἃ γὰρ ἂν ποιῶσιν ὅταν ἐγγύτατα ἡμῶν ὦσι, ταῦτα μάλιστα καιρὸς ἡμῖν εἰδέναι ἔσται. συμβούλευε δ' αὐτοῖς καὶ ἐκτάττεσθαι ὅπῃ ἂν δοκῇ κράτιστον εἶναι· ὅταν γὰρ σὺ ἀπέλθῃς εἰδέναι δοκῶν τὴν τάξιν αὐτῶν, ἀναγκαῖον οὕτω τετάχθαι αὐτοῖς· μετατάττεσθαι γὰρ ὀκνήσουσι, καὶ ἥν πῃ
44 ἄλλῃ μετατάττωνται ἐξ ὑπογύου, ταράξονται. Ἀράσπας μὲν δὴ οὕτως ἐξελθὼν καὶ συλλαβὼν τοὺς πιστοτάτους θεράποντας καὶ εἰπὼν πρός τινας ἃ ᾤετο συμφέρειν τῷ πράγματι ᾤχετο.

45 Ἡ δὲ Πάνθεια ὡς ᾔσθετο οἰχόμενον τὸν Ἀράσπαν, πέμψασα πρὸς τὸν Κῦρον εἶπε, Μὴ λυποῦ, ὦ Κῦρε, ὅτι Ἀράσπας οἴχεται εἰς τοὺς πολεμίους· ἢν γὰρ ἐμὲ ἐάσῃς πέμψαι πρὸς τὸν ἐμὸν ἄνδρα, ἐγώ σοι ἀναδέχομαι ἥξειν πολὺ Ἀράσπου πιστότερον φίλον· καὶ δύναμιν δὲ οἶδ' ὅτι ὁπόσην ἂν δύνηται ἔχων παρέσται σοι. καὶ γὰρ ὁ μὲν πατὴρ τοῦ νῦν βασιλεύοντος φίλος ἦν αὐτῷ· ὁ δὲ νῦν βασιλεύων καὶ ἐπεχείρησέ ποτε ἐμὲ καὶ τὸν ἄνδρα διασπάσαι ἀπ' ἀλλήλων· ὑβριστὴν οὖν νομίζων αὐτὸν εὖ οἶδ' ὅτι ἄσμενος ἂν
46 πρὸς ἄνδρα οἷος σὺ εἶ ἀπαλλαγείη. ἀκούσας ταῦτα ὁ Κῦρος ἐκέλευε πέμπειν πρὸς τὸν ἄνδρα· ἡ δ' ἔπεμ-

ψεν. ὡς δ' ἔγνω ὁ Ἀβραδάτας τὰ παρὰ τῆς γυναικὸς σύμβολα, καὶ τἄλλα δὲ ᾔσθετο ὡς εἶχεν, ἄσμενος πορεύεται πρὸς τὸν Κῦρον ἵππους ἔχων ἀμφὶ τοὺς χιλίους. ὡς δ' ἦν πρὸς τοῖς τῶν Περσῶν σκοποῖς, πέμπει πρὸς τὸν Κῦρον εἰπὼν ὅς ἦν. ὁ δὲ Κῦρος εὐθὺς ἄγειν κελεύει αὐτὸν πρὸς τὴν γυναῖκα. ὡς δ' εἰδέτην 47
ἀλλήλους ἡ γυνὴ καὶ ὁ Ἀβραδάτας, ἠσπάζοντο ἀλλήλους ὡς εἰκὸς ἐκ δυσελπίστων. ἐκ τούτου δὴ λέγει ἡ Πάνθεια τοῦ Κύρου τὴν ὁσιότητα καὶ τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν κατοίκτισιν. ὁ δὲ Ἀβραδάτας ἀκούσας εἶπε, Τί ἂν οὖν ἐγὼ ποιῶν, ὦ Πάνθεια, χάριν Κύρῳ ὑπέρ τε σοῦ καὶ ἐμαυτοῦ ἀποδοίην; Τί δὲ ἄλλο, ἔφη ἡ Πάνθεια, ἢ πειρώμενος ὅμοιος εἶναι περὶ ἐκεῖνον οἷόσπερ ἐκεῖνος περὶ σέ;

Ἐκ τούτου δὴ ἔρχεται πρὸς τὸν Κῦρον ὁ Ἀβρα- 48
δάτας· καὶ ὡς εἶδεν αὐτόν, λαβόμενος τῆς δεξιᾶς εἶπεν, Ἀνθ' ὧν σὺ εὖ πεποίηκας ἡμᾶς, ὦ Κῦρε, οὐκ ἔχω τί μεῖζον εἴπω ἢ ὅτι φίλον σοι ἐμαυτὸν δίδωμι καὶ θεράποντα καὶ σύμμαχον· καὶ ὅσα ἂν ὁρῶ σε σπουδάζοντα, συνεργὸς πειράσομαι γίγνεσθαι ὡς ἂν δύνωμαι κράτιστος. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἐγὼ δὲ δέ- 49
χομαι· καὶ νῦν μέν σε ἀφίημι, ἔφη, σὺν τῇ γυναικὶ δειπνεῖν· αὖθις δὲ καὶ παρ' ἐμοὶ δεήσει σε σκηνοῦν σὺν τοῖς σοῖς τε καὶ ἐμοῖς φίλοις.

Ἐκ τούτου ὁρῶν ὁ Ἀβραδάτας σπουδάζοντα τὸν 50
Κῦρον περὶ τὰ δρεπανηφόρα ἅρματα καὶ περὶ τοὺς τεθωρακισμένους ἵππους τε καὶ ἱππέας, ἐπειρᾶτο συντελεῖν αὐτῷ εἰς τὰ ἑκατὸν ἅρματα ἐκ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ ἑαυτοῦ ὅμοια ἐκείνοις· αὐτὸς δὲ ὡς ἡγησόμενος αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἅρματος παρεσκευάζετο. συνεζεύξατο δὲ τὸ 51

ἑαυτοῦ ἅρμα τετράρρυμόν τε καὶ ἵππων ὀκτώ· [ἡ δὲ Πάνθεια ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἐκ τῶν ἑαυτῆς χρημάτων χρυσοῦν τε αὐτῷ θώρακα ἐποιήσατο καὶ χρυσοῦν κράνος, ὡσαύτως δὲ καὶ περιβραχιόνια.] τοὺς δὲ ἵππους τοῦ ἅρματος χαλκοῖς πᾶσι προβλήμασι κατεσκευάσατο.

52 Ἀβραδάτας μὲν ταῦτα ἔπραττε· Κῦρος δὲ ἰδὼν τὸ τετράρρυμον αὐτοῦ ἅρμα κατενόησεν ὅτι οἷόν τε εἴη καὶ ὀκτάρρυμον ποιήσασθαι, ὥστε ὀκτὼ ζεύγεσι βοῶν ἄγειν τῶν μηχανῶν τὸ κατωτάτω οἴκημα· ἦν δὲ τοῦτο τριώρυγον μάλιστα ἀπὸ τῆς γῆς σὺν τοῖς τρο-
53 χοῖς. τοιοῦτοι δὲ πύργοι σὺν τάξει ἀκολουθοῦντες ἐδόκουν αὐτῷ μεγάλη μὲν ἐπικουρία γενέσθαι τῇ ἑαυτῶν φάλαγγι, μεγάλη δὲ βλάβη τῇ τῶν πολεμίων τάξει. ἐποίησε δὲ ἐπὶ τῶν οἰκημάτων καὶ περιδρόμους καὶ ἐπάλξεις· ἀνεβίβαζε δ' ἐπὶ τὸν πύργον ἕκαστον
54 ἄνδρας εἴκοσιν. ἐπεὶ δὲ πάντα συνειστήκει αὐτῷ τὰ περὶ τοὺς πύργους, ἐλάμβανε τοῦ ἀγωγίου πεῖραν· καὶ πολὺ ῥᾷον ἦγε τὰ ὀκτὼ ζεύγη τὸν πύργον καὶ τοὺς ἐπ' αὐτῷ ἄνδρας ἢ τὸ σκευοφορικὸν βάρος ἕκαστον τὸ ζεῦγος. σκευῶν μὲν γὰρ βάρος ἀμφὶ τὰ πέντε καὶ εἴκοσι τάλαντα ἦν ζεύγει· τοῦ δὲ πύργου, ὥσπερ τραγικῆς σκηνῆς τῶν ξύλων πάχος ἐχόντων, καὶ εἴκοσιν ἀνδρῶν καὶ ὅπλων, τούτων ἐγένετο ἔλαττον ἢ πεντεκαίδεκα τάλαντα ἑκάστῳ ζεύγει τὸ ἀγώ-
55 γιον. ὡς δ' ἔγνω εὔπορον οὖσαν τὴν ἀγωγήν, παρεσκευάζετο ὡς ἄξων τοὺς πύργους σὺν τῷ στρατεύματι, νομίζων τὴν ἐν πολέμῳ πλεονεξίαν ἅμα σωτηρίαν τε καὶ δικαιοσύνην εἶναι καὶ εὐδαιμονίαν.

II. Ἦλθον δ' ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ καὶ παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ χρήματα ἄγοντες καὶ ἀπήγγελλον αὐτῷ ὅτι ὁ Ἰν-

δὸς ἐπιστέλλει τοιάδε. Ἐγώ, ὦ Κῦρε, ἥδομαι ὅτι μοι ἐπήγγειλας ὧν ἐδέου, καὶ βούλομαί σοι ξένος εἶναι καὶ πέμπω σοι χρήματα· κἂν ἄλλων δέῃ, μεταπέμπου. ἐπέσταλται δὲ τοῖς παρ' ἐμοῦ ποιεῖν ὅ,τι ἂν σὺ κελεύῃς. ἀκούσας δὲ ὁ Κῦρος εἶπε, Κελεύω τοίνυν 2
ὑμᾶς τοὺς μὲν ἄλλους μένοντας ἔνθα κατεσκηνώκατε φυλάττειν τὰ χρήματα καὶ ζῆν ὅπως ὑμῖν ἥδιστον· τρεῖς δέ μοι ἐλθόντες ὑμῶν εἰς τοὺς πολεμίους ὡς παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ περὶ συμμαχίας, καὶ τἀκεῖ μαθόντες ὅ,τι ἂν λέγωσί τε καὶ ποιῶσιν, ὡς τάχιστα ἀπαγγείλατε ἐμοί τε καὶ τῷ Ἰνδῷ· κἂν ταῦτά μοι καλῶς ὑπηρετήσητε, ἔτι μᾶλλον ὑμῖν χάριν εἴσομαι τούτου ἢ ὅτι χρήματα πάρεστε ἄγοντες. καὶ γὰρ οἱ μὲν δούλοις ἐοικότες κατάσκοποι οὐδὲν ἄλλο δύνανται εἰδότες ἀπαγγέλλειν ἢ ὅσα πάντες ἴσασιν· οἱ δὲ οἷοίπερ ὑμεῖς ἄνδρες πολλάκις καὶ τὰ βουλευόμενα καταμανθάνουσιν. οἱ μὲν δὴ Ἰνδοὶ ἡδέως ἀκούσαντες καὶ ξενισθέν- 3
τες τότε παρὰ Κύρῳ, συσκευασάμενοι τῇ ὑστεραίᾳ ἐπορεύοντο, ὑποσχόμενοι ἦ μὴν μαθόντες ὅσα ἂν δύνωνται πλεῖστα ἐκ τῶν πολεμίων ἥξειν ὡς δυνατὸν τάχιστα.

Ὁ δὲ Κῦρος τά τε ἄλλα εἰς τὸν πόλεμον παρ- 4
εσκευάζετο μεγαλοπρεπῶς, ὡς δὴ ἀνὴρ οὐδὲν μικρὸν ἐπινοῶν πράττειν, ἐπεμέλετο δὲ οὐ μόνον ὧν ἔδοξε τοῖς συμμάχοις, ἀλλὰ καὶ ἔριν ἐνέβαλλε πρὸς ἀλλήλους τοῖς φίλοις ὅπως αὐτοὶ ἕκαστοι φανοῦνται καὶ εὐοπλότατοι καὶ ἱππικώτατοι καὶ ἀκοντιστικώτατοι καὶ τοξικώτατοι καὶ φιλοπονώτατοι. ταῦτα δὲ ἐξειργάζετο 5
ἐπὶ τὰς θήρας ἐξάγων καὶ τιμῶν τοὺς κρατίστους ἕκαστα· καὶ τοὺς ἄρχοντας δὲ οὓς ἑώρα ἐπιμελομένους

τούτου ὅπως οἱ αὐτῶν κράτιστοι ἔσονται στρατιῶται, καὶ τούτους ἐπαινῶν τε παρώξυνε καὶ χαριζόμενος
6 αὐτοῖς ὅ,τι δύναιτο. εἰ δέ ποτε θυσίαν ποιοῖτο καὶ ἑορτὴν ἄγοι, καὶ ἐν ταύτῃ ὅσα πολέμου ἕνεκα μελετῶσιν ἄνθρωποι πάντων τούτων ἀγῶνας ἐποίει. καὶ ἆθλα τοῖς νικῶσι μεγαλοπρεπῶς ἐδίδου, καὶ ἦν πολλὴ εὐθυμία ἐν τῷ στρατεύματι.

7 Τῷ δὲ Κύρῳ σχεδόν τι ἤδη ἀποτετελεσμένα ἦν ὅσα ἐβούλετο ἔχων στρατεύεσθαι πλὴν τῶν μηχανῶν. καὶ γὰρ οἱ Πέρσαι ἱππεῖς ἔκπλεῳ ἤδη ἦσαν εἰς τοὺς μυρίους, καὶ τὰ ἅρματα τὰ δρεπανηφόρα, ἅ τε αὐτὸς κατεσκεύαζεν, ἔκπλεω ἤδη ἦν εἰς τὰ ἑκατόν, ἅ τε Ἀβραδάτας ὁ Σούσιος ἐπεχείρησε κατασκευάζειν ὅμοια τοῖς Κύρου, καὶ ταῦτα ἔκπλεω ἦν εἰς ἄλλα ἑκατόν.
8 καὶ τὰ Μηδικὰ δὲ ἅρματα ἐπεπείκει Κῦρος Κυαξάρην εἰς τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦτον μετασκευάσαι ἐκ τῆς Τρωικῆς καὶ Λιβυκῆς διφρείας· καὶ ἔκπλεω καὶ ταῦτα ἦν εἰς ἄλλα ἑκατόν. καὶ ἐπὶ τὰς καμήλους δὲ τεταγμένοι ἦσαν ἄνδρες δύο ἐφ' ἑκάστην τοξόται. καὶ ὁ μὲν πλεῖστος στρατὸς οὕτως εἶχε τὴν γνώμην ὡς ἤδη παντελῶς κεκρατηκὼς καὶ οὐδὲν ὄντα τὰ τῶν πολεμίων.

9 Ἐπεὶ δὲ οὕτω διακειμένων ἦλθον οἱ Ἰνδοὶ ἐκ τῶν πολεμίων οὓς ἐπεπόμφει Κῦρος ἐπὶ κατασκοπήν, καὶ ἔλεγον ὅτι Κροῖσος μὲν ἡγεμὼν καὶ στρατηγὸς πάντων ᾑρημένος εἴη τῶν πολεμίων, δεδογμένον δ' εἴη πᾶσι τοῖς συμμάχοις βασιλεῦσι πάσῃ τῇ δυνάμει ἕκαστον παρεῖναι, χρήματα δὲ εἰσφέρειν πάμπολλα, ταῦτα δὲ τελεῖν καὶ μισθουμένους οὓς δύναιντο καὶ
10 δωρουμένους οἷς δέοι, ἤδη δὲ καὶ μεμισθωμένους εἶναι πολλοὺς μὲν Θρᾳκῶν μαχαιροφόρους, Αἰγυπτίους

δὲ προσπλεῖν, καὶ ἀριθμὸν ἔλεγον εἰς δώδεκα μυριάδας σὺν ἀσπίσι ποδήρεσι καὶ δόρασι μεγάλοις, οἷάπερ καὶ νῦν ἔχουσι, καὶ κοπίσι· προσέτι δὲ καὶ Κυπρίων στράτευμα· παρεῖναι δ' ἤδη Κίλικας πάντας καὶ Φρύγας ἀμφοτέρους καὶ Λυκάονας καὶ Παφλαγόνας καὶ Καππαδόκας καὶ Ἀραβίους καὶ Φοίνικας καὶ σὺν τῷ Βαβυλῶνος ἄρχοντι τοὺς Ἀσσυρίους, καὶ Ἴωνας δὲ καὶ Αἰολέας καὶ σχεδὸν πάντας τοὺς Ἕλληνας τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἐποικοῦντας σὺν Κροίσῳ ἠναγκάσθαι ἕπεσθαι, πεπομφέναι δὲ Κροῖσον καὶ εἰς Λακεδαίμονα περὶ συμμαχίας· συλλέγεσθαι δὲ τὸ στρά- 11
τευμα ἀμφὶ τὸν Πακτωλὸν ποταμόν, προϊέναι δὲ μέλλειν αὐτοὺς εἰς Θύμβραρα, ἔνθα καὶ νῦν ὁ σύλλογος τῶν ὑπὸ βασιλέα βαρβάρων τῶν κάτω [Συρίας], καὶ ἀγορὰν πᾶσι παρηγγέλθαι ἐνταῦθα κομίζειν· σχεδὸν δὲ τούτοις ταὐτὰ ἔλεγον καὶ οἱ αἰχμάλωτοι· ἐπεμέλετο γὰρ καὶ τούτου ὁ Κῦρος ὅπως ἁλίσκοιντο παρ' ὧν ἔμελλε πεύσεσθαί τι· ἔπεμπε δὲ καὶ δούλοις ἐοικότας κατασκόπους ὡς αὐτομόλους· ὡς οὖν ταῦτα ἤκουσεν ὁ 12
στρατὸς τοῦ Κύρου, ἐν φροντίδι τε ἐγένετο, ὥσπερ εἰκός, ἡσυχαίτεροί τε ἢ ὡς εἰώθεσαν διεφοίτων, [φαιδροί τε οὐ πάνυ ἐφαίνοντο,] ἐκυκλοῦντό τε καὶ μεστὰ ἦν πάντα ἀλλήλους ἐρωτώντων περὶ τούτων καὶ διαλεγομένων.

Ὡς δὲ ᾔσθετο ὁ Κῦρος φόβον διαθέοντα ἐν τῇ 13
στρατιᾷ, συγκαλεῖ τούς τε ἄρχοντας τῶν στρατευμάτων καὶ πάντας ὁπόσων ἀθυμούντων ἐδόκει βλάβη τις γίγνεσθαι καὶ προθυμουμένων ὠφέλεια. προεῖπε δὲ τοῖς ὑπηρέταις, καὶ ἄλλος εἴ τις βούλοιτο τῶν ὁπλοφόρων προσίστασθαι ἀκουσόμενος τῶν λόγων, μὴ κωλύειν. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἔλεξε τοιάδε.

14 Ἄνδρες σύμμαχοι, ἐγὼ τοίνυν ὑμᾶς συνεκάλεσα
ἰδών τινας ὑμῶν, ἐπεὶ αἱ ἀγγελίαι ἦλθον ἐκ τῶν πο-
λεμίων, πάνυ ἐοικότας πεφοβημένοις ἀνθρώποις. δο-
κεῖ γάρ μοι θαυμαστὸν εἶναι εἴ τις ὑμῶν ὅτι μὲν οἱ
πολέμιοι συλλέγονται δέδοικεν, ὅτι δὲ ἡμεῖς πολὺ
πλείους συνειλέγμεθα νῦν ἢ ὅτε ἐνικῶμεν ἐκείνους,
πολὺ δὲ ἄμεινον σὺν θεοῖς παρεσκευάσμεθα νῦν ἢ
15 πρόσθεν, ταῦτα δὲ ὁρῶντες οὐ θαρρεῖτε. ὦ πρὸς θεῶν,
ἔφη, τί δῆτα ἂν ἐποιήσατε οἱ νῦν δεδοικότες, εἰ ἤγ-
γελλόν τινες τὰ παρ' ἡμῖν νῦν ὄντα ταῦτα ἀντίπαλα
ἡμῖν προσιόντα, καὶ πρῶτον μὲν ἠκούετε, ἔφη, ὅτι οἱ
πρότερον νικήσαντες ἡμᾶς οὗτοι πάλιν ἔρχονται ἔχον-
τες ἐν ταῖς ψυχαῖς ἣν τότε νίκην ἐκτήσαντο· ἔπειτα
δὲ οἱ τότε ἐκκόψαντες τῶν τοξοτῶν καὶ ἀκοντιστῶν
τὰς ἀκροβολίσεις νῦν οὗτοι ἔρχονται καὶ ἄλλοι ὅμοιοι
16 τούτοις πολλαπλάσιοι· ἔπειτα δὲ ὥσπερ οὗτοι ὁπλισά-
μενοι τοὺς πεζοὺς τότ' ἐνίκων, νῦν οὕτω καὶ οἱ ἱπ-
πεῖς αὐτῶν παρεσκευασμένοι πρὸς τοὺς ἱππέας προσ-
έρχονται, καὶ τὰ μὲν τόξα καὶ ἀκόντια ἀποδεδοκιμά-
κασι, παλτὸν δὲ ἓν ἰσχυρὸν ἕκαστος λαβὼν προσελαύ-
νειν διανενόηται ὡς ἐκ χειρὸς τὴν μάχην ποιησόμε-
17 νος· ἔτι δὲ ἅρματα ἔρχεται, ἃ οὐχ οὕτως ἑστήξει
ὥσπερ πρόσθεν ἀπεστραμμένα ὥσπερ εἰς φυγήν, ἀλλ'
οἵ τε ἵπποι εἰσὶ κατατεθωρακισμένοι οἱ ἐν τοῖς ἅρμα-
σιν, οἵ τε ἡνίοχοι ἐν πύργοις ἑστᾶσι ξυλίνοις τὰ ὑπερ-
έχοντα ἅπαντα συνεστεγασμένοι θώραξι καὶ κράνεσι,
δρέπανά τε σιδηρᾶ περὶ τοῖς ἄξοσι προσήρμοσται, ὡς
ἐλῶντες καὶ οὗτοι εὐθὺς εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐναντίων·
18 πρὸς δ' ἔτι κάμηλοι εἰσὶν αὐτοῖς ἐφ' ὧν προσελῶσιν,
ὧν μίαν ἑκάστην ἑκατὸν ἵπποι οὐκ ἂν ἀνάσχοιντο

ἰδόντες· ἔτι δὲ πύργους προσίασιν ἔχοντες ἀφ' ὧν
τοῖς μὲν ἑαυτῶν ἀρήξουσιν, ἡμᾶς δὲ βάλλοντες κω-
λύσουσι τοῖς ἐν τῷ ἰσοπέδῳ μάχεσθαι· εἰ δὴ ταῦτα 19
ἀπήγγελλέ τις ὑμῖν ἐν τοῖς πολεμίοις ὄντα, οἱ νῦν
φοβούμενοι τί ἂν ἐποιήσατε; ὁπότε ἀπαγγελλομένων
ὑμῖν ὅτι Κροῖσος μὲν ᾕρηται τῶν πολεμίων στρατη-
γός, ὃς τοσούτῳ Σύρων κακίων ἐγένετο ὅσῳ Σύροι
μὲν μάχῃ ἡττηθέντες ἔφυγον, Κροῖσος δὲ ἰδὼν Σύ-
ρους ἡττημένους ἀντὶ τοῦ ἀρήγειν τοῖς συμμάχοις
φεύγων ᾤχετο· ἔπειτα δὲ διαγγέλλεται δήπου ὅτι αὐ- 20
τοὶ μὲν οἱ πολέμιοι οὐχ ἱκανοὶ ἡγοῦνται ὑμῖν εἶναι
μάχεσθαι, ἄλλους δὲ μισθοῦνται, ὡς ἄμεινον μαχου-
μένους ὑπὲρ σφῶν ἢ αὐτοί. εἰ μέντοι τισὶ ταῦτα μὲν
τοιαῦτα ὄντα δεινὰ δοκεῖ εἶναι, τὰ δὲ ἡμέτερα φαῦλα,
τούτους ἐγώ φημι χρῆναι, ὦ ἄνδρες, ἀφεῖναι εἰς τοὺς
ἐναντίους· πολὺ γὰρ ἐκεῖ ὄντες πλείω ἂν ἡμᾶς ἢ παρ-
όντες ὠφελοῖεν.

Ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἶπεν ὁ Κῦρος, ἀνέστη Χρυσάν- 21
τας ὁ Πέρσης καὶ ἔλεξεν ὧδε. Ὦ Κῦρε, μὴ θαύμαζε
εἴ τινες ἐσκυθρώπασαν ἀκούσαντες τῶν ἀγγελλομένων·
οὐ γὰρ φοβηθέντες οὕτω διετέθησαν, ἀλλ' ἀχθεσθέν-
τες· ὥσπερ γε, ἔφη, εἴ τινων βουλομένων τε καὶ οἰο-
μένων ἤδη ἀριστήσειν ἐξαγγελθείη τι ἔργον ὃ ἀνάγκη
εἴη πρὸ τοῦ ἀρίστου ἐξεργάσασθαι, οὐδεὶς ἂν οἶμαι
ἡσθείη ἀκούσας· οὕτω τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἤδη οἰόμενοι
πλουτήσειν, ἐπεὶ ἠκούσαμεν ὅτι ἐστὶ περίλοιπον ἔργον
ὃ δεῖ ἐξεργάσασθαι, συνεσκυθρωπάσαμεν, οὐ φοβού-
μενοι, ἀλλὰ πεποιῆσθαι ἂν ἤδη καὶ τοῦτο βουλόμενοι.
ἀλλὰ γὰρ ἐπειδὴ οὐ περὶ Συρίας μόνον ἀγωνιούμεθα, 22
ὅπου σῖτος πολὺς καὶ πρόβατά ἐστι καὶ φοίνικες οἱ

καρποφόροι, ἀλλὰ καὶ περὶ Λυδίας, ἔνθα πολὺς μὲν οἶνος, πολλὰ δὲ σῦκα, πολὺ δὲ ἔλαιον, θάλαττα δὲ προσκλύζει καθ' ἣν πλείω ἔρχεται ἢ ὅσα τις ἑώρακεν ἀγαθά, ταῦτα, ἔφη, ἐννοούμενοι οὐκέτι ἀχθόμεθα, ἀλλὰ θαρροῦμεν ὡς μάλιστα, ἵνα θᾶττον καὶ τούτων τῶν Λυδίων ἀγαθῶν ἀπολαύωμεν. ὁ μὲν οὕτως εἶπεν· οἱ δὲ σύμμαχοι πάντες ἥσθησάν τε τῷ λόγῳ καὶ ἐπῄνεσαν.

23 Καὶ μὲν δή, ἔφη ὁ Κῦρος, ὦ ἄνδρες, δοκεῖ μοι ἰέναι ἐπ' αὐτοὺς ὡς τάχιστα, ἵνα πρῶτον μὲν αὐτοὺς φθάσωμεν ἀφικόμενοι, ἢν δυνώμεθα, ὅπου τἀπιτήδεια αὐτοῖς συλλέγεται· ἔπειτα δὲ ὅσῳ ἂν θᾶττον ἴωμεν, τοσούτῳ μείω μὲν τὰ παρόντα εὑρήσομεν αὐτοῖς,
24 πλείω δὲ τὰ ἀπόντα. ἐγὼ μὲν δὴ οὕτω λέγω· εἰ δέ τις ἄλλῃ πῃ γιγνώσκει ἢ ἀσφαλέστερον εἶναι ἢ ῥᾷον ἡμῖν, διδασκέτω. ἐπεὶ δὲ συνηγόρευον μὲν πολλοὶ ὡς χρεὼν εἴη ὅτι τάχιστα πορεύεσθαι ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἀντέλεγε δὲ οὐδείς, ἐκ τούτου δὴ ὁ Κῦρος ἤρχετο λόγου τοιοῦδε.

25 Ἄνδρες σύμμαχοι, αἱ μὲν ψυχαὶ καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ ὅπλα οἷς δεήσει χρῆσθαι ἐκ πολλοῦ ἡμῖν σὺν θεῷ παρεσκεύασται· νῦν δὲ τἀπιτήδεια δεῖ εἰς τὴν ὁδὸν συσκευάζεσθαι αὐτοῖς τε ἡμῖν καὶ ὁπόσοις τετράποσι χρώμεθα μὴ μεῖον ἢ εἴκοσιν ἡμερῶν. ἐγὼ γὰρ λογιζόμενος εὑρίσκω πλέον ἢ πεντεκαίδεκα ἡμερῶν ἐσομένην ὁδόν, ἐν ᾗ οὐδὲν εὑρήσομεν τῶν ἐπιτηδείων· ἀνεσκεύασται γὰρ τὰ μὲν ὑφ' ἡμῶν, τὰ δὲ
26 ὑπὸ τῶν πολεμίων ὅσα ἐδύναντο. συσκευάζεσθαι οὖν χρὴ σῖτον μὲν ἱκανόν· ἄνευ γὰρ τούτου οὔτε μάχεσθαι οὔτε ζῆν δυναίμεθ' ἄν· οἶνον δὲ τοσοῦτον ἕκαστον ἔχειν χρὴ ὅσος ἱκανὸς ἔσται ἐθίσαι ἡμᾶς αὐτοὺς

ὑδροποτεῖν· πολλὴ γὰρ ἔσται τῆς ὁδοῦ ἄοινος, εἰς ἣν
οὐδ᾽ ἂν πάνυ πολὺν οἶνον συσκευασώμεθα, διαρκέσει.
ὡς οὖν μὴ ἐξαπίνης ἄοινοι γενόμενοι νοσήμασι περι- 27
πίπτωμεν, ὧδε χρὴ ποιεῖν· ἐπὶ μὲν τῷ σίτῳ νῦν εὐ-
θὺς ἀρχώμεθα πίνειν ὕδωρ· τοῦτο γὰρ ἤδη ποιοῦντες
οὐ πολὺ μεταβαλοῦμεν. καὶ γὰρ ὅστις ἀλφιτοσιτεῖ, 28
ὕδατι μεμαγμένην ἀεὶ τὴν μᾶζαν ἐσθίει, καὶ ὅστις ἀρ-
τοσιτεῖ, ὕδατι δεδευμένον τὸν ἄρτον, καὶ τὰ ἑφθὰ δὲ
πάντα μεθ᾽ ὕδατος τοῦ πλείστου ἐσκεύασται. μετὰ δὲ
τὸν σῖτον ἂν οἶνον ἐπιπίνωμεν, οὐδὲν μεῖον ἔχουσα
ἡ ψυχὴ ἀναπαύσεται. ἔπειτα δὲ καὶ τοῦ μετὰ δεῖπνον 29
ἀφαιρεῖν χρή, ἕως ἂν λάθωμεν ὑδροπόται γενόμενοι.
ἡ γὰρ κατὰ μικρὸν παράλλαξις πᾶσαν ποιεῖ φύσιν
ὑποφέρειν τὰς μεταβολάς· διδάσκει δὲ καὶ ὁ θεός, ἀπ-
άγων ἡμᾶς κατὰ μικρὸν ἔκ τε τοῦ χειμῶνος εἰς τὸ ἀν-
έχεσθαι ἰσχυρὰ θάλπη ἔκ τε τοῦ θάλπους εἰς τὸν
ἰσχυρὸν χειμῶνα· ὃν χρὴ μιμουμένους εἰς ὃ δεῖ ἐλθεῖν
προειθισμένους ἡμᾶς ἀφικνεῖσθαι. καὶ τὸ τῶν στρω- 30
μάτων δὲ βάρος εἰς τἀπιτήδεια καταδαπανᾶτε· τὰ μὲν
γὰρ ἐπιτήδεια περιττεύοντα οὐκ ἄχρηστα ἔσται· στρω-
μάτων δὲ ἐνδεηθέντες μὴ δείσητε ὡς οὐχ ἡδέως καθ-
ευδήσετε· εἰ δὲ μή, ἐμὲ αἰτιᾶσθε. ἐσθὴς μέντοι ὅτῳ
ἐστὶν ἀφθονωτέρα παροῦσα, πολλὰ καὶ ὑγιαίνοντι καὶ
κάμνοντι ἐπικουρεῖ. ὄψα δὲ χρὴ συνεσκευάσθαι ὅσα 31
ἐστὶν ὀξέα καὶ δριμέα καὶ ἁλμυρά· ταῦτα γὰρ ἐπὶ σῖ-
τόν τε ἄγει καὶ ἐπὶ πλεῖστον ἀρκεῖ. ὅταν δ᾽ ἐκβαίνω-
μεν εἰς ἀκέραια, ὅπου ἤδη εἰκὸς ἡμᾶς σῖτον λαμβά-
νειν, χειρομύλας χρὴ αὐτόθεν παρασκευάσασθαι αἷς
σιτοποιησόμεθα· τοῦτο γὰρ κουφότατον τῶν σιτοποι-
ικῶν ὀργάνων. συνεσκευάσθαι δὲ χρὴ καὶ ὧν ἀσθε- 32

νοῦντες δέονται ἄνθρωποι· τούτων γὰρ ὁ μὲν ὄγκος μικρότατος, ἢν δὲ τύχη τοιαύτη γένηται, μάλιστα δεήσει. ἔχειν δὲ χρὴ καὶ ἱμάντας· τὰ γὰρ πλεῖστα καὶ ἀνθρώποις καὶ ἵπποις ἱμᾶσιν ἤρτηται· ὧν κατατριβομένων καὶ ῥηγνυμένων ἀνάγκη ἀργεῖν, ἢν μή τις ἔχῃ περίζυγα. ὅστις δὲ πεπαίδευται καὶ παλτὸν ξύσασθαι, ἀγαθὸν καὶ ξυήλης μὴ ἐπιλαθέσθαι. ἀγαθὸν δὲ καὶ
33 ῥίνην φέρεσθαι· ὁ γὰρ λόγχην ἀκονῶν ἐκεῖνος καὶ τὴν ψυχήν τι παρακονᾷ. ἔπεστι γάρ τις αἰσχύνη λόγχην ἀκονῶντα κακὸν εἶναι. ἔχειν δὲ χρὴ καὶ ξύλα περίπλεω καὶ ἅρμασι καὶ ἁμάξαις· ἐν γὰρ πολλαῖς πράξεσι πολλὰ ἀνάγκη καὶ τὰ ἀπαγορεύοντα εἶναι. ἔχειν δὲ δεῖ καὶ τὰ ἀναγκαιότατα ὄργανα ἐπὶ ταῦτα
34 πάντα· οὐ γὰρ πανταχοῦ χειροτέχναι παραγίγνονται· τὸ δ' ἐφ' ἡμέραν ἀρκέσον ὀλίγοι τινὲς οἳ οὐχ ἱκανοὶ ποιῆσαι. ἔχειν δὲ χρὴ καὶ ἄμην καὶ σμινύην καθ' ἅμαξαν ἑκάστην, καὶ κατὰ τὸν νωτοφόρον δὲ ἀξίνην καὶ δρέπανον· ταῦτα γὰρ καὶ ἰδίᾳ ἑκάστῳ χρήσιμα
35 καὶ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ πολλάκις ὠφέλιμα γίγνεται. τὰ μὲν οὖν εἰς τροφὴν δέοντα οἱ ἡγεμόνες τῶν ὁπλοφόρων ἐξετάζετε τοὺς ὑφ' ὑμῖν αὐτοῖς· οὐ γὰρ δεῖ παριέναι ὅτου ἄν τις τούτων ἐνδέηται· ἡμεῖς γὰρ τούτων ἐνδεεῖς ἐσόμεθα. ἃ δὲ κατὰ τὰ ὑποζύγια κελεύω ἔχειν, ὑμεῖς οἱ τῶν σκευοφόρων ἄρχοντες ἐξετάζετε,
36 καὶ τὸν μὴ ἔχοντα κατασκευάζεσθαι ἀναγκάζετε. ὑμεῖς δ' αὖ οἱ τῶν ὁδοποιῶν ἄρχοντες ἔχετε μὲν ἀπογεγραμμένους παρ' ἐμοῦ τοὺς ἀποδεδοκιμασμένους καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἀκοντιστῶν καὶ τοὺς ἐκ τῶν τοξοτῶν καὶ τοὺς ἐκ τῶν σφενδονητῶν· τούτων δὲ χρὴ τοὺς μὲν ἀπὸ τῶν ἀκοντιστῶν πέλεκυν ἔχοντας ξυλοκόπον ἀναγ-

κάζειν στρατεύεσθαι, τοὺς δ' ἀπὸ τῶν τοξοτῶν σμι-
νύην, τοὺς δ' ἀπὸ τῶν σφενδονητῶν ἄμην· τούτους
δὲ ἔχοντας ταῦτα πρὸ τῶν ἁμαξῶν κατ' ἴλας πορεύ-
εσθαι, ὅπως ἤν τι δέῃ ὁδοποιίας, εὐθὺς ἐνεργοὶ ἦτε,
καὶ ἐγὼ ἤν τι δέωμαι, ὅπως εἰδῶ ὅθεν δεῖ λαβόντα
τούτοις χρῆσθαι. ἄξω δὲ καὶ τοὺς ἐν τῇ στρατιωτικῇ 37
ἡλικίᾳ σὺν τοῖς ὀργάνοις χαλκέας τε καὶ τέκτονας καὶ
σκυτοτόμους, ὅπως ἄν τι δέῃ καὶ τοιούτων τεχνῶν ἐν
τῇ στρατιᾷ, μηδὲν ἐλλείπηται. οὗτοι δὲ ὁπλοφόρου
μὲν τάξεως ἀπολελύσονται, ἃ δὲ ἐπίστανται, τῷ βου-
λομένῳ μισθοῦ ὑπηρετοῦντες ἐν τῷ τεταγμένῳ ἔσον-
ται. ἢν δέ τις καὶ ἔμπορος βούληται ἕπεσθαι πωλεῖν 38
τι βουλόμενος, τῶν μὲν προειρημένων ἡμερῶν τἀπι-
τήδεια ἔχειν ἤν τι πωλῶν ἁλίσκηται, πάντων στερή-
σεται· ἐπειδὰν δ' αὗται παρέλθωσιν αἱ ἡμέραι, πω-
λήσει ὅπως ἂν βούληται. ὅστις δ' ἂν τῶν ἐμπόρων
πλείστην ἀγορὰν παρέχων φαίνηται, οὗτος καὶ παρὰ
τῶν συμμάχων καὶ παρ' ἐμοῦ δώρων καὶ τιμῆς τεύ-
ξεται. εἰ δέ τις χρημάτων προσδεῖσθαι νομίζει εἰς 39
ἐμπολήν, γνωστῆρας ἐμοὶ προσαγαγὼν καὶ ἐγγυητὰς
ἦ μὴν πορεύσεσθαι σὺν τῇ στρατιᾷ, λαμβανέτω ὧν
ἡμεῖς ἔχομεν. ἐγὼ μὲν δὴ ταῦτα προαγορεύω· εἰ δέ
τίς τι καὶ ἄλλο δέον ἐνορᾷ, πρὸς ἐμὲ σημαινέτω. καὶ 40
ὑμεῖς μὲν ἀπιόντες συσκευάζεσθε, ἐγὼ δὲ θύσομαι
ἐπὶ τῇ ὁρμῇ· ὅταν δὲ τὰ τῶν θεῶν καλῶς ἔχῃ, σημα-
νοῦμεν. παρεῖναι δὲ χρὴ ἅπαντας τὰ προειρημένα
ἔχοντας εἰς τὴν τεταγμένην χώραν πρὸς τοὺς ἡγεμό-
νας ἑαυτῶν. ὑμεῖς δὲ οἱ ἡγεμόνες τὴν ἑαυτοῦ ἕκαστος 41
τάξιν εὐτρεπισάμενος πρὸς ἐμὲ πάντες συμβάλλετε,
ἵνα τὰς ἑαυτῶν ἕκαστοι χώρας καταμάθητε.

III. Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ μὲν συνεσκευάζοντο, ὁ
δὲ Κῦρος ἐθύετο. ἐπεὶ δὲ καλὰ τὰ ἱερὰ ἦν, ὡρμᾶτο
σὺν τῷ στρατεύματι· καὶ τῇ μὲν πρώτῃ ἡμέρᾳ ἐξ-
εστρατοπεδεύσατο ὡς δυνατὸν ἐγγύτατα, ὅπως εἴ τίς
τι ἐπιλελησμένος εἴη, μετέλθοι, καὶ εἴ τίς τι ἐνδεό-
2 μενος γνοίη, τοῦτο ἐπιπαρασκευάσαιτο. Κυαξάρης μὲν
οὖν τῶν Μήδων ἔχων τὸ τρίτον μέρος κατέμενεν, ὡς
μηδὲ τὰ οἴκοι ἔρημα εἴη. ὁ δὲ Κῦρος ἐπορεύετο ὡς
ἐδύνατο τάχιστα, τοὺς ἱππέας μὲν πρώτους ἔχων, καὶ
πρὸ τούτων διερευνητὰς καὶ σκοποὺς ἀεὶ ἀναβιβάζων
ἐπὶ τὰ πρόσθεν εὐσκοπώτατα· μετὰ δὲ τούτους ἦγε τὰ
σκευοφόρα, ὅπου μὲν πεδινὸν εἴη, πολλοὺς ὁρμαθοὺς
ποιούμενος τῶν ἁμαξῶν καὶ τῶν σκευοφόρων· ὄπισθεν
δὲ ἡ φάλαγξ ἐφεπομένη, εἴ τι τῶν σκευοφόρων ὑπο-
λείποιτο, οἱ προστυγχάνοντες τῶν ἀρχόντων ἐπεμέ-
3 λοντο ὡς μὴ κωλύοιντο πορεύεσθαι. ὅπου δὲ στενο-
τέρα εἴη ἡ ὁδός, διὰ μέσου ποιούμενοι τὰ σκευοφόρα
ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐπορεύοντο οἱ ὁπλοφόροι· καὶ εἴ τι
ἐμποδίζοι, οἱ κατὰ ταῦτα γιγνόμενοι τῶν στρατιωτῶν
ἐπεμέλοντο. ἐπορεύοντο δὲ ὡς τὰ πολλὰ αἱ τάξεις
παρ' ἑαυταῖς ἔχουσαι τὰ σκευοφόρα· ἐπετέτακτο γὰρ
πᾶσι τοῖς σκευοφόροις κατὰ τὴν ἑαυτῶν ἑκάστους τά-
4 ξιν ἰέναι, εἰ μή τι ἀναγκαῖον ἀποκωλύοι. καὶ σημεῖον
δὲ ἔχων ὁ τοῦ ταξιάρχου σκευοφόρος ἡγεῖτο γνωστὸν
τοῖς τῆς ἑαυτοῦ τάξεως· ὥστ' ἀθρόοι ἐπορεύοντο, ἐπε-
μέλοντό τε ἰσχυρῶς ἕκαστος τῶν ἑαυτοῦ ὡς μὴ ὑπο-
λείποιντο. καὶ οὕτω ποιούντων οὔτε ζητεῖν ἔδει ἀλ-
λήλους ἅμα τε παρόντα ἅπαντα καὶ σαώτερα ἦν καὶ
θᾶττον τὰ δέοντα εἶχον οἱ στρατιῶται.

5 Ὡς δὲ οἱ προϊόντες σκοποὶ ἔδοξαν ἐν τῷ πεδίῳ

ὁρᾶν ἀνθρώπους λαμβάνοντας καὶ χιλὸν καὶ ξύλα, καὶ ὑποζύγια δὲ ἑώρων ἕτερα τοιαῦτα ἄγοντα, τὰ δὲ καὶ νεμόμενα, καὶ τὰ πρόσω αὖ ἀφορῶντες ἐδόκουν καταμανθάνειν μετεωριζόμενον ἢ καπνὸν ἢ κονιορτόν, ἐκ τούτων πάντων σχεδὸν ἐγίγνωσκον ὅτι εἴη που πλησίον τὸ στράτευμα τῶν πολεμίων. εὐθὺς οὖν πέμ- 6
πει τινὰ ὁ σκόπαρχος ἀγγελοῦντα ταῦτα τῷ Κύρῳ. ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα ἐκείνους μὲν ἐκέλευσε μένοντας ἐπὶ ταύταις ταῖς σκοπαῖς ὅ,τι ἂν ἀεὶ καινὸν ὁρῶσιν ἐξαγγέλλειν· τάξιν δ' ἔπεμψεν ἱππέων εἰς τὸ πρόσθεν καὶ ἐκέλευσε πειραθῆναι συλλαβεῖν τινας τῶν ἀνὰ τὸ πεδίον ἀνθρώπων, ὅπως σαφέστερον μάθοιεν τὸ ὄν. οἱ μὲν δὴ ταχθέντες τοῦτο ἔπραττον. αὐτὸς δὲ τὸ 7
ἄλλο στράτευμα αὐτοῦ κατεχώριζεν, ὅπως παρασκευάσαιντο ὅσα ᾤετο χρῆναι πρὶν πάνυ ὁμοῦ εἶναι. καὶ πρῶτον μὲν ἀριστᾶν παρηγγύησεν, ἔπειτα δὲ μένοντας ἐν ταῖς τάξεσι τὸ παραγγελλόμενον προνοεῖν· ἐπεὶ 8
δὲ ἠρίστησαν, συνεκάλεσε καὶ ἱππέων καὶ πεζῶν καὶ ἁρμάτων ἡγεμόνας, καὶ τῶν μηχανῶν δὲ καὶ τῶν σκευοφόρων τοὺς ἄρχοντας καὶ τῶν ἁρμαμαξῶν· καὶ οὗτοι μὲν συνῆσαν. οἱ δὲ καταδραμόντες εἰς τὸ πε- 9
δίον συλλαβόντες ἀνθρώπους ἦγαγον· οἱ δὲ ληφθέντες ἀνερωτώμενοι ὑπὸ τοῦ Κύρου ἔλεγον ὅτι ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου εἶεν, προεληλυθότες ἐπὶ χιλόν, οἱ δ' ἐπὶ ξύλα, παρελθόντες τὰς προφυλακάς· διὰ γὰρ τὸ πλῆθος τοῦ στρατοῦ σπάνια πάντ' εἶναι. καὶ ὁ Κῦρος 10
ταῦτα ἀκούσας, Πόσον δέ, ἔφη, ἄπεστιν ἐνθένδε τὸ στράτευμα; οἱ δ' ἔλεγον, Ὡς δύο παρασάγγας. ἐπὶ τούτοις ἤρετο ὁ Κῦρος, Ἡμῶν δ', ἔφη, λόγος τις ἦν παρ' αὐτοῖς; Ναὶ μὰ Δί', ἔφασαν, καὶ πολύς γε ὡς

ἐγγὺς ἤδη εἴητε προσιόντες. Τί οὖν; ἔφη ὁ Κῦρος, ἦ καὶ ἔχαιρον ἀκούοντες ἰόντας; τοῦτο δὲ ἐπήρετο τῶν παρόντων ἕνεκα. Οὐ μὰ Δί', εἶπον ἐκεῖνοι, οὐ
11 μὲν δὴ ἔχαιρον, ἀλλὰ καὶ μάλα ἠνιῶντο. Νῦν δ', ἔφη ὁ Κῦρος, τί ποιοῦσιν; Ἐκτάττονται, ἔφασαν· καὶ ἐχθὲς δὲ καὶ τρίτην ἡμέραν ταὐτὸ τοῦτ' ἔπραττον. Ὁ δὲ τάττων, ἔφη ὁ Κῦρος, τίς ἐστιν; οἱ δὲ ἔφασαν, Αὐτός τε Κροῖσος καὶ σὺν αὐτῷ Ἕλλην τις ἀνήρ, καὶ ἄλλος δέ τις Μῆδος· οὗτος μέντοι ἐλέγετο φυγὰς εἶναι παρ' ὑμῶν. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἀλλ', ὦ Ζεῦ μέγιστε, λαβεῖν μοι γένοιτο αὐτὸν ὡς ἐγὼ βούλομαι.

12 Ἐκ τούτου τοὺς μὲν αἰχμαλώτους ἀπάγειν ἐκέλευσεν, εἰς δὲ τοὺς παρόντας ὡς λέξων τι ἀνήγετο. ἐν τούτῳ δὲ παρῆν ἄλλος αὖ ἀπὸ τοῦ σκοπάρχου, λέγων ὅτι ἱππέων τάξις μεγάλη ἐν τῷ πεδίῳ προφαίνοιτο· καὶ ἡμεῖς μέν, ἔφη, εἰκάζομεν ἐλαύνειν αὐτοὺς βουλομένους ἰδεῖν τόδε τὸ στράτευμα. καὶ γὰρ πρὸ τῆς τάξεως ταύτης ἄλλοι ὡς τριάκοντα ἱππεῖς συχνὸν προελαύνουσι, καὶ μέντοι, ἔφη, κατ' αὐτοὺς ἡμᾶς, ἴσως βουλόμενοι λαβεῖν, ἢν δύνωνται, τὴν σκοπήν· ἡμεῖς δ' ἐσμὲν μία δεκὰς οἱ ἐπὶ ταύτης τῆς σκοπῆς.
13 καὶ ὁ Κῦρος ἐκέλευσε τῶν περὶ αὐτὸν ἀεὶ ὄντων ἱππέων ἐλάσαντας ὑπὸ τὴν σκοπὴν ἀδήλους τοῖς πολεμίοις ἀτρεμίαν ἔχειν. Ὅταν δ', ἔφη, ἡ δεκὰς ἡ ἡμετέρα λείπῃ τὴν σκοπήν, ἐξαναστάντες ἐπίθεσθε τοῖς ἀναβαίνουσιν ἐπὶ τὴν σκοπήν. ὡς δὲ ὑμᾶς μὴ λυπῶσιν οἱ ἀπὸ τῆς μεγάλης τάξεως, ἀντέξελθε σύ, ἔφη, ὦ Ὑστάσπα, τὴν χιλιοστὺν τῶν ἱππέων λαβὼν καὶ ἐπιφάνηθι ἐναντίος τῇ τῶν πολεμίων τάξει. διώξῃς δὲ μηδαμῇ εἰς ἀφανές, ἀλλ' ὅπως αἱ σκοπαί σοι δια-

μένωσιν ἐπιμεληθεὶς πάριθι. ἢν δ' ἄρα ἀνατείναντές τινες τὰς δεξιὰς προσελαύνωσιν ὑμῖν, δέχεσθε φιλίως τοὺς ἄνδρας.

Ὁ μὲν δὴ Ὑστάσπας ἀπιὼν ὡπλίζετο· οἱ δ' ὑπη- 14
ρέται ἤλαυνον εὐθὺς ὡς ἐκέλευσεν. ἀπαντᾷ δ' αὐτοῖς καὶ δὴ ἐντὸς τῶν σκοπῶν σὺν τοῖς θεράπουσιν ὁ πεμφθεὶς πάλαι κατάσκοπος, ὁ φύλαξ τῆς Σουσίδος γυναικός. ὁ μὲν οὖν Κῦρος ὡς ἤκουσεν, ἀναπηδήσας 15
ἐκ τῆς ἕδρας ὑπήντα τε αὐτῷ καὶ ἐδεξιοῦτο· οἱ δὲ ἄλλοι ὥσπερ εἰκὸς μηδὲν εἰδότες ἐκπεπληγμένοι ἦσαν τῷ πράγματι, ἕως Κῦρος εἶπεν, Ἄνδρες φίλοι, ἥκει ἡμῖν ἀνὴρ ἄριστος. νῦν γὰρ ἤδη πάντας ἀνθρώπους δεῖ εἰδέναι τὰ τούτου ἔργα. οὗτος οὔτε αἰσχροῦ ἡττηθεὶς οὐδενὸς ᾤχετο οὔτ' ἐμὲ φοβηθείς, ἀλλ' ὑπ' ἐμοῦ πεμφθεὶς ὅπως ἡμῖν μαθὼν τὰ τῶν πολεμίων σαφῶς τὰ ὄντα ἐξαγγείλειεν. ἃ μὲν οὖν ἐγώ σοι ὑπε- 16
σχόμην, ὦ Ἀράσπα, μέμνημαί τε καὶ ἀποδώσω σὺν τούτοις πᾶσι. δίκαιον δὲ καὶ ὑμᾶς ἅπαντας, ὦ ἄνδρες, τοῦτον τιμᾶν ὡς ἀγαθὸν ἄνδρα· ἐπὶ γὰρ τῷ ἡμετέρῳ ἀγαθῷ καὶ ἐκινδύνευσε καὶ αἰτίαν ὑπέσχεν, ᾗ ἐβαρύνετο. ἐκ τούτου δὴ πάντες ἠσπάζοντο τὸν 17
Ἀράσπαν καὶ ἐδεξιοῦντο. εἰπόντος δὲ Κύρου ὅτι τούτων μὲν τοίνυν εἴη ἅλις, Ἃ δὲ καιρὸς ἡμῖν εἰδέναι, ταῦτ', ἔφη, διηγοῦ, ὦ Ἀράσπα· καὶ μηδὲν ἔλαττον τοῦ ἀληθοῦς μηδὲ μεῖον τὰ τῶν πολεμίων. κρεῖττον γὰρ μείζω οἰηθέντας μείονα ἰδεῖν ἢ μείω ἀκούσαντας ἰσχυρότερα εὑρίσκειν. Καὶ μήν, ἔφη ὁ Ἀράσπας, ὡς 18
ἂν ἀσφαλέστατά γε εἰδείην ὁπόσον τὸ στράτευμά ἐστιν ἐποίουν· συνεξέταττον γὰρ παρὼν αὐτός. Σὺ μὲν ἄρα, ἔφη ὁ Κῦρος, οὐ τὸ πλῆθος μόνον οἶσθα,

ἀλλὰ καὶ τὴν τάξιν αὐτῶν. Ἐγὼ μὲν ναὶ μὰ Δί',
ἔφη ὁ Ἀράσπας, καὶ ὡς διανοοῦνται τὴν μάχην ποι-
εῖσθαι. Ἀλλ' ὅμως, ἔφη ὁ Κῦρος, τὸ πλῆθος ἡμῖν
19 πρῶτον εἰπὲ ἐν κεφαλαίῳ. Ἐκεῖνοι τοίνυν, ἔφη, πάν-
τες τεταγμένοι ἐπὶ τριάκοντα τὸ βάθος καὶ πεζοὶ καὶ
ἱππεῖς πλὴν τῶν Αἰγυπτίων ἐπέχουσιν ἀμφὶ τὰ τετ-
ταράκοντα στάδια· πάνυ γάρ μοι, ἔφη, ἐμέλησεν ὥστε
20 εἰδέναι ὁπόσον κατεῖχον χωρίον. Οἱ δ' Αἰγύπτιοι,
ἔφη ὁ Κῦρος, πῶς εἰσι τεταγμένοι; ὅτι εἶπας Πλὴν
τῶν Αἰγυπτίων. Τούτους δὲ οἱ μυρίαρχοι ἔταττον
εἰς ἑκατὸν πανταχῇ τὴν μυριοστὺν ἑκάστην· τοῦτον
γάρ σφίσι καὶ οἴκοι νόμον ἔφασαν εἶναι τῶν τάξεων.
καὶ ὁ Κροῖσος μέντοι μάλα ἄκων συνεχώρησεν αὐτοῖς
οὕτω τάττεσθαι· ἐβούλετο γὰρ ὅτι πλεῖστον ὑπερφα-
λαγγῆσαι τοῦ σοῦ στρατεύματος. Πρὸς τί δή, ἔφη ὁ
Κῦρος, τοῦτο ἐπιθυμῶν; Ὡς ναὶ μὰ Δί', ἔφη, τῷ
περιττῷ κυκλωσόμενος. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἀλλ' οὔ-
21 τοι ἂν εἰδεῖεν εἰ οἱ κυκλούμενοι κυκλωθεῖεν. ἀλλ' ἃ
μὲν παρὰ σοῦ καιρὸς μαθεῖν, ἀκηκόαμεν· ὑμᾶς δὲ
χρή, ὦ ἄνδρες, οὕτω ποιεῖν· νῦν μὲν ἐπειδὰν ἐνθέν-
δε ἀπέλθητε, ἐπισκέψασθε καὶ τὰ τῶν ἵππων καὶ τὰ
ὑμῶν αὐτῶν ὅπλα· πολλάκις γὰρ μικροῦ ἐνδείᾳ καὶ
ἀνὴρ καὶ ἵππος καὶ ἅρμα ἀχρεῖον γίγνεται· αὔριον
δὲ πρῴ, ἕως ἂν ἐγὼ θύωμαι, πρῶτον μὲν χρὴ ἀρι-
στῆσαι καὶ ἄνδρας καὶ ἵππους, ὅπως ὅ,τι ἂν πράττειν
ἀεὶ καιρὸς ᾖ μὴ τούτου ἡμῖν ἐνδέῃ· ἔπειτα δὲ σύ,
ἔφη, ὦ Ἀρσάμα, ..., τὸ δεξιὸν κέρας ἔχε ὥσπερ καὶ
ἔχετε, καὶ οἱ ἄλλοι μυρίαρχοι ᾗπερ νῦν ἔχετε· ὁμοῦ
δὲ τοῦ ἀγῶνος ὄντος οὐδενὶ ἅρματι καιρὸς ἵππους
μεταζευγνύναι. παραγγείλατε δὲ τοῖς ταξιάρχοις καὶ

λοχαγοὺς ἐπὶ φάλαγγος καθίστασθαι εἰς δύο ἔχοντας ἕκαστον τὸν λόχον. ὁ δὲ λόχος ἦν ἕκαστος εἴκοσι τέτταρες.

Καί τις εἶπε τῶν μυριάρχων, Καὶ δοκοῦμέν σοι, 22
ἔφη, ὦ Κῦρε, ἱκανῶς ἕξειν εἰς τοσούτους τεταγμένοι πρὸς οὕτω βαθεῖαν φάλαγγα; καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Αἱ δὲ βαθύτεραι φάλαγγες ἢ ὡς ἐξικνεῖσθαι τοῖς ὅπλοις τῶν ἐναντίων τί σοι, ἔφη, δοκοῦσιν ἢ τοὺς πολεμίους βλάπτειν ἢ τοὺς συμμάχους ὠφελεῖν; ἐγὼ μὲν γάρ, 23
ἔφη, τοὺς εἰς ἑκατὸν τούτους ὁπλίτας εἰς μυρίους ἂν μᾶλλον βουλοίμην τετάχθαι· οὕτω γὰρ ἂν ἐλαχίστοις μαχοίμεθα. ἐξ ὅσων μέντοι ἐγὼ τὴν φάλαγγα βαθυνῶ οἶμαι ὅλην ἐνεργὸν καὶ σύμμαχον ποιήσειν αὐτὴν ἑαυτῇ. ἀκοντιστὰς μὲν ἐπὶ τοῖς θωρακοφόροις τάξω, 24
ἐπὶ δὲ τοῖς ἀκοντισταῖς τοὺς τοξότας. τούτους γὰρ πρωτοστάτας μὲν τίς ἂν τάττοι, οἳ καὶ αὐτοὶ ὁμολογοῦσι μηδεμίαν μάχην ἂν ὑπομεῖναι ἐκ χειρός; προβεβλημένοι δὲ τοὺς θωρακοφόρους μενοῦσί τε, καὶ οἱ μὲν ἀκοντίζοντες, οἱ δὲ τοξεύοντες, ὑπὲρ τῶν πρόσθεν πάντων λυμανοῦνται τοὺς πολεμίους. ὅ,τι δ' ἂν κακουργῇ τις τοὺς ἐναντίους, δῆλον ὅτι παντὶ τούτῳ τοὺς συμμάχους κουφίζει. τελευταίους μέντοι στήσω 25
τοὺς ἐπὶ πᾶσι καλουμένους. ὥσπερ γὰρ οἰκίας οὔτε ἄνευ λιθολογήματος ὀχυροῦ οὔτε ἄνευ τῶν στέγην ποιούντων οὐδὲν ὄφελος, οὕτως οὐδὲ φάλαγγας οὔτ' ἄνευ τῶν πρώτων οὔτ' ἄνευ τῶν τελευταίων, εἰ μὴ ἀγαθοὶ ἔσονται, ὄφελος οὐδέν. ἀλλ' ὑμεῖς τ', ἔφη, 26
ὡς παραγγέλλω τάττεσθε, καὶ ὑμεῖς οἱ τῶν πελταστῶν ἄρχοντες ἐπὶ τούτοις ὡσαύτως τοὺς λόχους καθίστατε, καὶ ὑμεῖς οἱ τῶν τοξοτῶν ἐπὶ τοῖς πελτασταῖς ὡσαύ-

27 τως. σὺ δέ, ὃς τῶν ἐπὶ πᾶσιν ἄρχεις, τελευταίους
ἔχων τοὺς ἄνδρας παράγγελλε τοῖς σαυτοῦ ἐφορᾶν τε
ἑκάστῳ τοὺς καθ' αὐτὸν καὶ τοῖς μὲν τὸ δέον ποιοῦ-
σιν ἐπικελεύειν, τοῖς δὲ μαλακυνομένοις ἀπειλεῖν ἰσχυ-
ρῶς· ἢν δέ τις στρέφηται προδιδόναι θέλων, θανάτῳ
ζημιοῦν. ἔργον γάρ ἐστι τοῖς μὲν πρωτοστάταις θαρ-
ρύνειν τοὺς ἑπομένους καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ· ὑμᾶς δὲ
δεῖ τοὺς ἐπὶ πᾶσι τεταγμένους πλείω φόβον παρέχειν
28 τοῖς κακοῖς τοῦ ἀπὸ τῶν πολεμίων. καὶ ὑμεῖς μὲν
ταῦτα ποιεῖτε. σὺ δέ, ὦ Εὐφράτα, ὃς ἄρχεις τῶν ἐπὶ
ταῖς μηχαναῖς, οὕτω ποίει ὅπως τὰ ζεύγη τὰ τοὺς
πύργους ἄγοντα ἕψεται ὡς ἐγγύτατα τῆς φάλαγγος.
29 σὺ δ', ὦ Δαοῦχε, ὃς ἄρχεις τῶν σκευοφόρων, ἐπὶ
τοῖς πύργοις ἄγε πάντα τὸν τοιοῦτον στρατόν· οἱ δὲ
ὑπηρέται σου ἰσχυρῶς κολαζόντων τοὺς προϊόντας τοῦ
30 καιροῦ ἢ λειπομένους. σὺ δέ, ὦ Καρδοῦχε, ὃς ἄρχεις
τῶν ἁρμαμαξῶν αἳ ἄγουσι τὰς γυναῖκας, κατάστησον
αὐτὰς τελευταίας ἐπὶ τοῖς σκευοφόροις. ἑπόμενα γὰρ
ταῦτα πάντα καὶ πλήθους δόξαν παρέξει καὶ ἐνεδρεύ-
ειν ἡμῖν ἐξουσία ἔσται, καὶ τοὺς πολεμίους, ἢν κυκ-
λοῦσθαι πειρῶνται, μείζω τὴν περιβολὴν ἀναγκάσει
ποιεῖσθαι· ὅσῳ δ' ἂν μεῖζον χωρίον περιβάλλωνται,
31 τοσούτῳ ἀνάγκη αὐτοὺς ἀσθενεστέρους γίγνεσθαι. καὶ
ὑμεῖς μὲν οὕτω ποιεῖτε· σὺ δέ, ὦ Ἀρτάοζε καὶ Ἀρτα-
γέρσα, τὴν χιλιοστὺν ἑκάτερος τῶν σὺν ὑμῖν πεζῶν
32 ἐπὶ τούτοις ἔχετε. καὶ σύ, ὦ Φαρνοῦχε καὶ Ἀσιαδά-
τα, τὴν τῶν ἱππέων χιλιοστὺν ἧς ἑκάτερος ἄρχει ὑμῶν
μὴ συγκατατάττετε εἰς τὴν φάλαγγα, ἀλλ' ὄπισθεν
τῶν ἁρμαμαξῶν ἐξοπλίσθητε καθ' ὑμᾶς αὐτούς· ἔπειτα
πρὸς ἐμὲ ἥκετε σὺν τοῖς ἄλλοις ἡγεμόσιν. οὕτω δὲ

*δεῖ ὑμᾶς παρεσκευάσθαι ὡς πρώτους δεῆσον ἀγωνί-
ζεσθαι. καὶ σὺ δὲ ὁ ἄρχων τῶν ἐπὶ ταῖς καμήλοις* 33
*ἀνδρῶν, ὄπισθεν τῶν ἁρμαμαξῶν ἐκτάττου· ποίει δ'
ὅ,τι ἄν σοι παραγγέλλῃ Ἀρταγέρσης. ὑμεῖς δ' οἱ τῶν* 34
*ἁρμάτων ἡγεμόνες διακληρωσάμενοι, ὁ μὲν λαχὼν
ὑμῶν πρὸ τῆς φάλαγγος τὰ μεθ' ἑαυτοῦ ἑκατὸν ἔχων
ἅρματα καταστησάτω· αἱ δ' ἕτεραι ἑκατοστύες τῶν ἁρ-
μάτων, ἡ μὲν κατὰ τὸ δεξιὸν πλευρὸν τῆς στρατιᾶς
στοιχοῦσα ἑπέσθω τῇ φάλαγγι ἐπὶ κέρως, ἡ δὲ κατὰ
τὸ εὐώνυμον. Κῦρος μὲν οὕτω διέταττεν.* 35
*Ἀβραδάτας δὲ ὁ Σούσων βασιλεὺς εἶπεν, Ἐγώ
σοι, Κῦρε, ἐθελούσιος ὑφίσταμαι τὴν κατὰ πρόσωπον
τῆς ἀντίας φάλαγγος τάξιν ἔχειν, εἰ μή τί σοι ἄλλο
δοκεῖ. καὶ ὁ Κῦρος ἀγασθεὶς αὐτὸν καὶ δεξιωσάμενος* 36
*ἐπήρετο τοὺς ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἅρμασι Πέρσας, Ἦ καὶ
ὑμεῖς, ἔφη, ταῦτα συγχωρεῖτε; ἐπεὶ δ' ἐκεῖνοι ἀπε-
κρίναντο ὅτι οὐ καλὸν εἴη ταῦτα ὑφίεσθαι, διεκλή-
ρωσεν αὐτούς, καὶ ἔλαχεν ὁ Ἀβραδάτας ἧπερ ὑφίστα-
το, καὶ ἐγένετο κατὰ τοὺς Αἰγυπτίους. τότε μὲν δὴ* 37
*ἀπιόντες καὶ ἐπιμεληθέντες ὧν προεῖπον ἐδειπνοποι-
οῦντο καὶ φυλακὰς καταστησάμενοι ἐκοιμήθησαν.*

*Τῇ δ' ὑστεραίᾳ πρῷ Κῦρος μὲν ἐθύετο, ὁ δ' ἄλ-*IV.
*λος στρατὸς ἀριστήσας καὶ σπονδὰς ποιησάμενος ἐξω-
πλίζετο πολλοῖς μὲν καὶ καλοῖς χιτῶσι, πολλοῖς δὲ
καὶ καλοῖς θώραξι καὶ κράνεσιν· ὥπλιζον δὲ καὶ ἵπ-
πους προμετωπιδίοις καὶ προστερνιδίοις· καὶ τοὺς μὲν
μονίππους παραμηριδίοις, τοὺς δ' ὑπὸ τοῖς ἅρμασιν
ὄντας παραπλευριδίοις· ὥστε ἤστραπτε μὲν χαλκῷ,
ἤνθει δὲ φοινικίσι πᾶσα ἡ στρατιά.*

Καὶ τῷ Ἀβραδάτᾳ δὲ τὸ τετράρρυμον ἅρμα καὶ 2

ἵππων ὀκτὼ παγκάλως ἐκεκόσμητο. ἐπεὶ δ' ἔμελλε τὸν λινοῦν θώρακα, ὃς ἐπιχώριος ἦν αὐτοῖς, ἐνδύεσθαι, προσφέρει αὐτῷ ἡ Πάνθεια ⟨χρυσοῦν⟩ καὶ χρυσοῦν κράνος καὶ περιβραχιόνια καὶ ψέλια πλατέα περὶ τοὺς καρποὺς τῶν χειρῶν καὶ χιτῶνα πορφυροῦν ποδήρη στολιδωτὸν τὰ κάτω καὶ λόφον ὑακινθινοβαφῆ. ταῦτα δ' ἐποιήσατο λάθρα τοῦ ἀνδρὸς ἐκμετρησαμένη τὰ
3 ἐκείνου ὅπλα. ὁ δὲ ἰδὼν ἐθαύμασέ τε καὶ ἐπήρετο τὴν Πάνθειαν, Οὐ δήπου, ὦ γύναι, συγκόψασα τὸν σαυτῆς κόσμον τὰ ὅπλα μοι ἐποιήσω; Μὰ Δί', ἔφη ἡ Πάνθεια, οὔκουν τόν γε πλείστου ἄξιον· σὺ γάρ ἔμοιγε, ἢν καὶ τοῖς ἄλλοις φανῇς οἷόσπερ ἐμοὶ δοκεῖς εἶναι, μέγιστος κόσμος ἔσει. ταῦτα δὲ λέγουσα ἅμα ἐνέδυε τὰ ὅπλα, καὶ λανθάνειν μὲν ἐπειρᾶτο, ἐλείβετο δὲ αὐτῇ τὰ δάκρυα κατὰ τῶν παρειῶν.

4 Ἐπεὶ δὲ καὶ πρόσθεν ὢν ἀξιοθέατος ὁ Ἀβραδάτας ὡπλίσθη τοῖς ὅπλοις τούτοις, ἐφάνη μὲν κάλλιστος καὶ ἐλευθεριώτατος, ἅτε καὶ τῆς φύσεως ὑπαρχούσης· λαβὼν δὲ παρὰ τοῦ ὑφηνιόχου τὰς ἡνίας
5 παρεσκευάζετο ὡς ἀναβησόμενος ἤδη ἐπὶ τὸ ἅρμα. ἐν δὲ τούτῳ ἡ Πάνθεια ἀποχωρῆσαι κελεύσασα τοὺς παρόντας πάντας ἔλεξεν, Ἀλλ' ὅτι μέν, ὦ Ἀβραδάτα, εἴ τις καὶ ἄλλη πώποτε γυνὴ τὸν ἑαυτῆς ἄνδρα μεῖζον τῆς ἑαυτῆς ψυχῆς ἐτίμησεν, οἶμαί σε γιγνώσκειν ὅτι καὶ ἐγὼ μία τούτων εἰμί. τί οὖν ἐμὲ δεῖ καθ' ἓν ἕκαστον λέγειν; τὰ γὰρ ἔργα οἶμαί σοι πιθανώτερα
6 παρεσχῆσθαι τῶν νῦν λεχθέντων λόγων. ὅμως δὲ οὕτως ἔχουσα πρὸς σὲ ὥσπερ σὺ οἶσθα, ἐπομνύω σοι τὴν ἐμὴν καὶ σὴν φιλίαν ἦ μὴν ἐγὼ βούλεσθαι ἂν μετὰ σοῦ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ γενομένου κοινῇ γῆν ἐπιέ-

σασθαι μᾶλλον ἢ ζῆν μετ' αἰσχυνομένου αἰσχυνομένη· οὕτως ἐγὼ καὶ σὲ τῶν καλλίστων καὶ ἐμαυτὴν ἠξίωκα. καὶ Κύρῳ δὲ μεγάλην τινὰ δοκῶ ἡμᾶς χά- 7
ριν ὀφείλειν, ὅτι με αἰχμάλωτον γενομένην καὶ ἐξαιρεθεῖσαν ἑαυτῷ οὔτε με ὡς δούλην ἠξίωσε κεκτῆσθαι οὔτε ὡς ἐλευθέραν ἐν ἀτίμῳ ὀνόματι, διεφύλαξε δὲ σοὶ ὥσπερ ἀδελφοῦ γυναῖκα λαβών. πρὸς δὲ καὶ 8
ὅτε Ἀράσπας ἀπέστη αὐτοῦ ὁ ἐμὲ φυλάττων, ὑπεσχόμην αὐτῷ, εἴ με ἐάσειε πρὸς σὲ πέμψαι, ἥξειν αὐτῷ σὲ πολὺ Ἀράσπου ἄνδρα καὶ πιστότερον καὶ ἀμείνονα.

Ἡ μὲν ταῦτα εἶπεν· ὁ δὲ Ἀβραδάτας ἀγασθεὶς τοῖς 9
λόγοις καὶ θιγὼν αὐτῆς τῆς κεφαλῆς ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπηύξατο, Ἀλλ', ὦ Ζεῦ μέγιστε, δός μοι φανῆναι ἀξίῳ μὲν Πανθείας ἀνδρί, ἀξίῳ δὲ Κύρου φίλῳ τοῦ ἡμᾶς τιμήσαντος. ταῦτ' εἰπὼν κατὰ τὰς θύρας τοῦ ἁρματείου δίφρου ἀνέβαινεν ἐπὶ το ἅρμα. 10
ἐπεὶ δὲ ἀναβάντος αὐτοῦ κατέκλεισε τὸν δίφρον ὁ ὑφηνίοχος, οὐκ ἔχουσα ἡ Πάνθεια πῶς ἂν ἔτι ἄλλως ἀσπάσαιτο αὐτόν, κατεφίλησε τὸν δίφρον· καὶ τῷ μὲν προῄει ἤδη τὸ ἅρμα, ἡ δὲ λαθοῦσα αὐτὸν συνεφείπετο, ἕως ἐπιστραφεὶς καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ Ἀβραδάτας εἶπε, Θάρρει, Πάνθεια, καὶ χαῖρε καὶ ἄπιθι ἤδη. ἐκ τούτου δὴ οἱ εὐνοῦχοι καὶ αἱ θεράπαιναι 11
λαβοῦσαι ἀπῆγον αὐτὴν εἰς τὴν ἁρμάμαξαν καὶ κατακλίναντες κατεκάλυψαν τῇ σκηνῇ. οἱ δὲ ἄνθρωποι, καλοῦ ὄντος τοῦ θεάματος τοῦ τε Ἀβραδάτου καὶ τοῦ ἅρματος, οὐ πρόσθεν ἐδύναντο θεάσασθαι αὐτὸν πρὶν ἡ Πάνθεια ἀπῆλθεν.

Ὡς δ' ἐκεκαλλιερήκει μὲν ὁ Κῦρος, ἡ δὲ στρατιὰ 12

παρετέτακτο αὐτῷ ὥσπερ παρήγγειλε, κατέχων σκο-
πὰς ἄλλας πρὸ ἄλλων συνεκάλεσε τοὺς ἡγεμόνας καὶ
13 ἔλεξεν ὧδε. Ἄνδρες φίλοι καὶ σύμμαχοι, τὰ μὲν ἱερὰ
οἱ θεοὶ ἡμῖν φαίνουσιν οἷάπερ ὅτε τὴν πρόσθεν νί-
κην ἔδοσαν· ὑμᾶς δ' ἐγὼ βούλομαι ἀναμνῆσαι ὧν
μοι δοκεῖτε μεμνημένοι πολὺ ἂν εὐθυμότεροι εἰς τὸν
14 ἀγῶνα ἰέναι. ἠσκήκατε μὲν γὰρ τὰ εἰς τὸν πόλεμον
πολὺ μᾶλλον τῶν πολεμίων, συντέτραφθε δὲ καὶ συν-
τέταχθε ἐν τῷ αὐτῷ πολὺ πλείω ἤδη χρόνον ἢ οἱ πο-
λέμιοι καὶ συννενικήκατε μετ' ἀλλήλων· τῶν δὲ πο-
λεμίων οἱ πολλοὶ συνήττηνται μεθ' αὐτῶν, οἱ δὲ
ἀμάχητοι ἑκατέρων οἱ μὲν τῶν πολεμίων ἴσασιν ὅτι
προδότας τοὺς παραστάτας ἔχουσιν, ὑμεῖς δὲ οἱ μεθ'
ἡμῶν ἴστε ὅτι μετ' ἐθελόντων τοῖς συμμάχοις ἀρή-
15 γειν μάχεσθε. εἰκὸς δὲ τοὺς μὲν πιστεύοντας ἀλλή-
λοις ὁμόνως μάχεσθαι μένοντας, τοὺς δὲ ἀπιστοῦν-
τας ἀναγκαῖον βουλεύεσθαι πῶς ἂν ἕκαστοι τάχιστα
16 ἐκποδὼν γένοιντο. ἴωμεν δή, ὦ ἄνδρες, ἐπὶ τοὺς πο-
λεμίους, ἅρματα μὲν ἔχοντες ὡπλισμένα πρὸς ἄοπλα
τὰ τῶν πολεμίων, ὡς δ' αὔτως καὶ ἱππέας καὶ ἵππους
ὡπλισμένους πρὸς ἀόπλους, ὡς ἐκ χειρὸς μάχεσθαι.
17 πεζοῖς δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις οἷς καὶ πρόσθεν μαχεῖσθε,
Αἰγύπτιοι δὲ ὁμοίως μὲν ὡπλισμένοι εἰσίν, ὁμοίως
δὲ τεταγμένοι· τάς τε γὰρ ἀσπίδας μείζους ἔχουσιν ἢ
ὡς ποιεῖν τι καὶ ὁρᾶν, τεταγμένοι τε εἰς ἑκατὸν δῆλον
ὅτι κωλύσουσιν ἀλλήλους μάχεσθαι πλὴν πάνυ ὀλί-
18 γων. εἰ δὲ ὠθοῦντες ἐξώσειν πιστεύουσιν, ἵπποις
αὐτοὺς πρῶτον δεήσει ἀντέχειν καὶ σιδήρῳ ὑφ' ἵπ-
πων ἰσχυριζομένῳ· ἢν δέ τις αὐτῶν καὶ ὑπομείνῃ, πῶς
ἅμα δυνήσεται ἱππομαχεῖν τε καὶ φαλαγγομαχεῖν καὶ

πυργομαχεῖν; καὶ γὰρ οἱ ἀπὸ τῶν πύργων ἡμῖν μὲν
ἐπαρήξουσι, τοὺς δὲ πολεμίους παίοντες ἀμηχανεῖν
ἀντὶ τοῦ μάχεσθαι ποιήσουσιν. εἰ δέ τινος ἔτι ἐνδεῖ- 19
σθαι δοκεῖτε, πρὸς ἐμὲ λέγετε· σὺν γὰρ θεοῖς οὐδε-
νὸς ἀπορήσομεν. καὶ εἰ μέν τις εἰπεῖν τι βούλεται,
λεξάτω· εἰ δὲ μή, ἐλθόντες πρὸς τὰ ἱερὰ καὶ προσευ-
ξάμενοι οἷς ἐθύσαμεν θεοῖς ἴτε ἐπὶ τὰς τάξεις· καὶ 20
ἕκαστος ὑμῶν ὑπομιμνησκέτω τοὺς μεθ' αὑτοῦ ἅπερ
ἐγὼ ὑμᾶς, καὶ ἐπιδεικνύτω τις τοῖς ἀρχομένοις ἑαυ-
τὸν ἄξιον ἀρχῆς, ἄφοβον δεικνὺς καὶ σχῆμα καὶ πρόσ-
ωπον καὶ λόγους.

Z.

1 Οἱ μὲν δὴ εὐξάμενοι τοῖς θεοῖς ἀπῇσαν πρὸς τὰς τάξεις· τῷ δὲ Κύρῳ καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν προσήνεγκαν οἱ θεράποντες ἐμφαγεῖν καὶ πιεῖν ἔτι οὖσιν ἀμφὶ τὰ ἱερά. ὁ δὲ Κῦρος ὥσπερ εἶχεν ἑστηκὼς ἀπαρξάμενος ἠρίστα καὶ μετεδίδου ἀεὶ τῷ μάλιστα δεομένῳ· καὶ σπείσας καὶ εὐξάμενος ἔπιε, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ οἱ περὶ αὐτὸν οὕτως ἐποίουν. μετὰ δὲ ταῦτα αἰτησάμενος Δία πατρῷον ἡγεμόνα εἶναι καὶ σύμμαχον ἀνέβαινεν ἐπὶ τὸν ἵππον καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ἐκέ-
2 λευεν. ὡπλισμένοι δὲ πάντες ἦσαν οἱ περὶ τὸν Κῦρον τοῖς αὐτοῖς Κύρῳ ὅπλοις, χιτῶσι φοινικοῖς, θώραξι χαλκοῖς, κράνεσι χαλκοῖς, λόφοις λευκοῖς, μαχαίραις, παλτῷ κρανείνῳ ἑνὶ ἕκαστος· οἱ δὲ ἵπποι προμετωπιδίοις καὶ προστερνιδίοις καὶ παραμηριδίοις χαλκοῖς· τὰ δ' αὐτὰ ταῦτα παραμηρίδια ἦν καὶ τῷ ἀνδρί· τοσοῦτον μόνον διέφερε τὰ Κύρου ὅπλα ὅτι τὰ μὲν ἄλλα ἐκέχριτο τῷ χρυσοειδεῖ χρώματι, τὰ δὲ Κύρου
3 ὅπλα ὥσπερ κάτοπτρον ἐξέλαμπεν. ἐπεὶ δὲ ἀνέβη καὶ ἔστη ἀποβλέπων ᾗπερ ἔμελλε πορεύεσθαι, βροντὴ δεξιὰ ἐφθέγξατο· ὁ δ' εἶπεν, Ἑψόμεθά σοι, ὦ Ζεῦ μέγιστε. καὶ ὡρμᾶτο ἐν μὲν δεξιᾷ ἔχων Χρυσάνταν τὸν ἵππαρχον καὶ τοὺς ἱππέας, ἐν ἀριστερᾷ δὲ Ἀρσάμαν καὶ
4 τοὺς πεζούς. παρηγγύησε δὲ παρορᾶν πρὸς τὸ σημεῖον καὶ ἐν ἴσῳ ἕπεσθαι· ἦν δὲ αὐτῷ τὸ σημεῖον

ἀετὸς χρυσοῦς ἐπὶ δόρατος μακροῦ ἀνατεταμένος. καὶ
νῦν δ' ἔτι τοῦτο τὸ σημεῖον τῷ Περσῶν βασιλεῖ δια-
μένει. πρὶν δὲ ὁρᾶν τοὺς πολεμίους εἰς τρὶς ἀνέ-
παυσε τὸ στράτευμα.

Ἐπεὶ δὲ προεληλύθεσαν ὡς εἴκοσι σταδίους, ἤρ- 5
χοντο ἤδη τὸ τῶν πολεμίων στράτευμα ἀντιπροσιὸν
καθορᾶν. ὡς δ' ἐν τῷ καταφανεῖ πάντες ἀλλήλοις
ἐγένοντο καὶ ἔγνωσαν οἱ πολέμιοι πολὺ ἑκατέρωθεν
ὑπερφαλαγγοῦντες, στήσαντες τὴν αὑτῶν φάλαγγα, οὐ
γὰρ ἔστιν ἄλλως κυκλοῦσθαι, ἐπέκαμπτον εἰς κύκλω-
σιν, ὥσπερ γάμμα ἑκατέρωθεν τὴν ἑαυτῶν τάξιν ποι-
ήσαντες, ὡς πάντοθεν ἅμα μάχοιντο. ὁ δὲ Κῦρος 6
ὁρῶν ταῦτα οὐδέν τι μᾶλλον ἀφίστατο, ἀλλ' ὡσαύτως
ἡγεῖτο. κατανοῶν δὲ ὡς πρόσω τὸν καμπτῆρα ἑκατέ-
ρωθεν ἐποιήσαντο περὶ ὃν κάμπτοντες ἀνέτεινον τὰ
κέρατα, Ἐννοεῖς, ἔφη, ὦ Χρυσάντα, ἔνθα τὴν ἐπικαμ-
πὴν ποιοῦνται; Πάνυ γε, ἔφη ὁ Χρυσάντας, καὶ θαυ-
μάζω γε· πολὺ γάρ μοι δοκοῦσιν ἀποσπᾶν τὰ κέρατα
ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν φάλαγγος. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦ-
ρος, καὶ ἀπό γε τῆς ἡμετέρας. Τί δὴ τοῦτο; Δῆλον 7
ὅτι φοβούμενοι μὴ ἢν ἐγγὺς ἡμῶν γένηται τὰ κέρατα
τῆς φάλαγγος ἔτι πρόσω οὔσης, ἐπιθώμεθα αὐτοῖς.
Ἔπειτ', ἔφη ὁ Χρυσάντας, πῶς δυνήσονται ὠφελεῖν
οἱ ἕτεροι τοὺς ἑτέρους οὕτω πολὺ ἀπέχοντες ἀλλήλων;
Ἀλλὰ δῆλον, ἔφη ὁ Κῦρος, ὅτι ἡνίκα ἂν γένηται τὰ
κέρατα ἀναβαίνοντα κατ' ἀντιπέρας τῶν πλαγίων τοῦ
ἡμετέρου στρατεύματος, στραφέντες ὡς εἰς φάλαγγα
ἅμα πάντοθεν ἡμῖν προσίασιν, ὡς ἅμα πάντοθεν μα-
χούμενοι. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Χρυσάντας, εὖ σοι δοκοῦσι 8
βουλεύεσθαι; Πρός γε ἃ ὁρῶσι· πρὸς δὲ ἃ οὐχ ὁρῶ-

σιν ἔτι κάκιον ἢ εἰ κατὰ κέρας προσῆσαν. ἀλλὰ σὺ
μέν, ἔφη, ὦ Ἀρσάμα, ἡγοῦ τῷ πεζῷ ἠρέμα ὥσπερ
ἐμὲ ὁρᾷς· καὶ σύ, ὦ Χρυσάντα, ἐν ἴσῳ τούτῳ τὸ
ἱππικὸν ἔχων συμπαρέπου. ἐγὼ δὲ ἄπειμι ἐκεῖσε ὅθεν
μοι δοκεῖ καιρὸς εἶναι ἄρχεσθαι τῆς μάχης· ἅμα δὲ
9 παριὼν ἐπισκέψομαι ἕκαστα πῶς ἡμῖν ἔχει. ἐπειδὰν
δ' ἐκεῖ γένωμαι, ὅταν ἤδη ὁμοῦ προσιόντες ἀλλήλοις
γιγνώμεθα, παιᾶνα ἐξάρξω, ὑμεῖς δὲ ἐπείγεσθε. ἡνίκα
δ' ἂν ἡμεῖς ἐγχειρῶμεν τοῖς πολεμίοις, αἰσθήσεσθε
μέν, οὐ γὰρ οἶμαι ὀλίγος θόρυβος ἔσται, ὁρμήσεται
δὲ τηνικαῦτα Ἀβραδάτας ἤδη σὺν τοῖς ἅρμασιν εἰς
τοὺς ἐναντίους· οὕτω γὰρ αὐτῷ εἰρήσεται· ὑμᾶς δὲ
χρὴ ἕπεσθαι ἐχομένους ὅτι μάλιστα τῶν ἁρμάτων.
οὕτω γὰρ μάλιστα τοῖς πολεμίοις τεταραγμένοις ἐπι-
πεσούμεθα. παρέσομαι δὲ κἀγὼ ᾗ ἂν δύνωμαι τάχι-
στα διώκων τοὺς ἄνδρας, ἢν οἱ θεοὶ θέλωσι.

10 Ταῦτ' εἰπὼν καὶ σύνθημα παρεγγυήσας Ζεὺς σω-
τὴρ καὶ ἡγεμὼν ἐπορεύετο. μεταξὺ δὲ τῶν ἁρμάτων
καὶ τῶν θωρακοφόρων διαπορευόμενος ὁπότε προσ-
βλέψειέ τινας τῶν ἐν ταῖς τάξεσι, τότε μὲν εἶπεν ἄν,
Ὦ ἄνδρες, ὡς ἡδὺ ὑμῶν τὰ πρόσωπα θεάσασθαι. τοτὲ
δ' αὖ ἐν ἄλλοις ἂν ἔλεξεν, Ἆρα ἐννοεῖτε, ἄνδρες, ὅτι
ὁ νῦν ἀγών ἐστιν οὐ μόνον περὶ τῆς τήμερον νίκης,
ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς πρόσθεν ἣν νενικήκατε καὶ περὶ
11 πάσης εὐδαιμονίας; ἐν ἄλλοις δ' ἂν παριὼν εἶπεν,
Ὦ ἄνδρες, τὸ ἀπὸ τοῦδε οὐδέν ποτε ἔτι θεοὺς αἰτια-
τέον ἔσται· παραδεδώκασι γὰρ ἡμῖν πολλά τε καὶ
12 ἀγαθὰ κτήσασθαι. ἀλλ' ἄνδρες ἀγαθοὶ γενώμεθα.
κατ' ἄλλους δ' αὖ τοιάδε, Ὦ ἄνδρες, εἰς τίνα ποτ'
ἂν καλλίονα ἔρανον ἀλλήλους παρακαλέσαιμεν ἢ εἰς

τόνδε; νῦν γὰρ ἔξεστιν ἀγαθοῖς ἀνδράσι γενομένοις πολλὰ κἀγαθὰ ἀλλήλοις εἰσενεγκεῖν. κατ' ἄλλους δ' 13
αὖ, Ἐπίστασθε μέν, οἶμαι, ὦ ἄνδρες, ὅτι νῦν ἆθλα πρόκειται τοῖς νικῶσι μὲν διώκειν, καίειν, κατακαίνειν, ἀγαθὰ ἔχειν, καλὰ ἀκούειν, ἐλευθέροις εἶναι, ἄρχειν· τοῖς δὲ κακοῖς δῆλον ὅτι τἀναντία τούτων. ὅστις οὖν αὐτὸν φιλεῖ, μετ' ἐμοῦ μαχέσθω· ἐγὼ γὰρ κακὸν οὐδὲν οὐδ' αἰσχρὸν ἑκὼν εἶναι προσήσομαι. 14
ὁπότε δ' αὖ γένοιτο κατά τινας τῶν πρόσθεν συμμαχεσαμένων, εἶπεν ἄν, Πρὸς δὲ ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες, τί δεῖ λέγειν; ἐπίστασθε γὰρ οἵαν τε οἱ ἀγαθοὶ ἐν ταῖς μάχαις ἡμέραν ἄγουσι καὶ οἵαν οἱ κακοί.

Ὡς δὲ παριὼν κατὰ Ἀβραδάταν ἐγένετο, ἔστη· καὶ 15
ὁ Ἀβραδάτας παραδοὺς τῷ ὑφηνιόχῳ τὰς ἡνίας προσῆλθεν αὐτῷ· προσέδραμον δὲ καὶ ἄλλοι τῶν πλησίον τεταγμένων καὶ πεζῶν καὶ ἁρματηλατῶν. ὁ δ' αὖ Κῦρος ἐν τοῖς παραγεγενημένοις ἔλεξεν, Ὁ μὲν θεός, ὦ Ἀβραδάτα, ὥσπερ σὺ ἠξίους, συνηξίωσέ σε καὶ τοὺς σὺν σοὶ πρωτοστάτας εἶναι τῶν συμμάχων· σὺ δὲ τοῦτο μέμνησο, ὅταν δέῃ σε ἤδη ἀγωνίζεσθαι, ὅτι Πέρσαι οἵ τε θεασόμενοι ὑμᾶς ἔσονται καὶ οἱ ἑψόμενοι ὑμῖν καὶ οὐκ ἐάσοντες ἐρήμους ὑμᾶς ἀγωνίζεσθαι. καὶ ὁ Ἀβραδάτας εἶπεν, Ἀλλὰ τὰ μὲν καθ' 16
ἡμᾶς ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Κῦρε, καλῶς ἔχειν· ἀλλὰ τὰ πλάγια λυπεῖ με, ὅτι τὰ μὲν τῶν πολεμίων κέρατα ἰσχυρὰ ὁρῶ ἀνατεινόμενα καὶ ἅρμασι καὶ παντοδαπῇ στρατιᾷ· ἡμέτερον δ' οὐδὲν ἄλλο αὐτοῖς ἀντιτέτακται ἢ ἅρματα· ὥστ' ἔγωγ', ἔφη, εἰ μὴ ἔλαχον τήνδε τὴν τάξιν, ᾐσχυνόμην ἂν ἐνθάδε ὤν· οὕτω πολύ μοι δοκῶ ἐν ἀσφαλεστάτῳ εἶναι. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἀλλ' 17

εἰ τὰ παρὰ σοὶ καλῶς ἔχει, θάρρει ὑπὲρ ἐκείνων· ἐγὼ γάρ σοι σὺν θεοῖς ἔρημα τῶν πολεμίων τὰ πλάγια ταῦτα ἀποδείξω. καὶ σὺ μὴ πρότερον ἔμβαλλε τοῖς ἐναντίοις, διαμαρτύρομαι, πρὶν ἂν φεύγοντας τούτους οὓς νῦν φοβεῖ θεάσῃ· τοιαῦτα δ' ἐμεγαληγόρει, μελλούσης τῆς μάχης γίγνεσθαι· ἄλλως δ' οὐ μάλα μεγαλήγορος ἦν· Ὅταν μέντοι ἴδῃς τούτους φεύγοντας, ἐμέ τε ἤδη παρεῖναι νόμιζε καὶ ὅρμα εἰς τοὺς ἄνδρας· καὶ σὺ γὰρ τότε τοῖς μὲν ἐναντίοις κακίστοις
18 ἂν χρήσαιο, τοῖς δὲ μετὰ σαυτοῦ ἀρίστοις. ἀλλ' ἕως ἔτι σοι σχολή, ὦ Ἀβραδάτα, πάντως παρελάσας παρὰ τὰ σαυτοῦ ἅρματα παρακάλει τοὺς σὺν σοὶ εἰς τὴν ἐμβολήν, τῷ μὲν προσώπῳ παραθαρρύνων, ταῖς δ' ἐλπίσιν ἐπικουφίζων. ὅπως δὲ κράτιστοι φανεῖσθε τῶν ἐπὶ τοῖς ἅρμασι, φιλονικίαν αὐτοῖς ἔμβαλλε· καὶ γάρ, εὖ ἴσθι, ἢν τάδε εὖ γένηται, πάντες ἐροῦσι τὸ λοιπὸν μηδὲν εἶναι κερδαλεώτερον ἀρετῆς. ὁ μὲν δὴ Ἀβραδάτας ἀναβὰς παρήλαυνε καὶ ταῦτ' ἐποίει.

19 Ὁ δ' αὖ Κῦρος παριὼν ὡς ἐγένετο πρὸς τῷ εὐωνύμῳ, ἔνθα ὁ Ὑστάσπας τοὺς ἡμίσεις ἔχων ἦν τῶν Περσῶν ἱππέων, ὀνομάσας αὐτὸν εἶπεν, Ὦ Ὑστάσπα, νῦν ὁρᾷς ἔργον τῆς σῆς ταχυεργίας· νῦν γὰρ ἢν φθάσωμεν τοὺς πολεμίους κατακανόντες, οὐδεὶς ἡμῶν
20 ἀποθανεῖται. καὶ ὁ Ὑστάσπας ἐπιγελάσας εἶπεν, Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν ἐξ ἐναντίας ἡμῖν μελήσει, τοὺς δ' ἐκ πλαγίου σὺ ἄλλοις πρόσταξον, ὅπως μηδ' οὗτοι σχολάζωσι. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἀλλ' ἐπί γε τούτους ἐγὼ αὐτὸς παρέρχομαι· ἀλλ', ὦ Ὑστάσπα, τόδε μέμνησο, ὅτῳ ἂν ἡμῶν ὁ θεὸς νίκην διδῷ, ἤν τί που μένῃ πο-
21 λέμιον, πρὸς τὸ μαχόμενον ἀεὶ συμβάλλωμεν. ταῦτ'

εἰπὼν προήει. ἐπεὶ δὲ κατὰ τὸ πλευρὸν παριὼν ἐγένετο καὶ κατὰ τὸν ἄρχοντα τῶν ταύτῃ ἁρμάτων, πρὸς τοῦτον ἔλεξεν, Ἐγὼ δὲ ἔρχομαι ὑμῖν ἐπικουρήσων ἀλλ' ὁπόταν αἴσθησθε ἡμᾶς ἐπιτιθεμένους κατ' ἄκρον, τότε καὶ ὑμεῖς πειρᾶσθε ἅμα διὰ τῶν πολεμίων ἐλαύνειν· πολὺ γὰρ ἐν ἀσφαλεστέρῳ ἔσεσθε ἔξω γενόμενοι ἢ ἔνδον ἀπολαμβανόμενοι. ἐπεὶ δ' αὖ παριὼν ἐγέ- 22
νετο ὄπισθεν τῶν ἁρμαμαξῶν, Ἀρταγέρσαν μὲν καὶ Φαρνοῦχον ἐκέλευσεν ἔχοντας τήν τε τῶν πεζῶν χιλιοστὺν καὶ τὴν τῶν ἱππέων μένειν αὐτοῦ. Ἐπειδὰν δ', ἔφη, αἰσθάνησθε ἐμοῦ ἐπιτιθεμένου τοῖς κατὰ τὸ δεξιὸν κέρας, τότε καὶ ὑμεῖς τοῖς καθ' ὑμᾶς ἐπιχειρεῖτε· μαχεῖσθε δ', ἔφη, πρὸς κέρας, ὥσπερ ἀσθενέστατον στράτευμα γίγνεται, φάλαγγα δ' ἔχοντες, ὥσπερ ἂν ἰσχυρότατοι εἴητε. καὶ εἰσὶ μέν, ὡς ὁρᾶτε, τῶν πολεμίων ἱππεῖς οἱ ἔσχατοι· πάντως δὲ πρόετε πρὸς αὐτοὺς τὴν τῶν καμήλων τάξιν, καὶ εὖ ἴστε ὅτι καὶ πρὶν μάχεσθαι γελοίους τοὺς πολεμίους θεάσεσθε.

Ὁ μὲν δὴ Κῦρος ταῦτα διαπραξάμενος ἐπὶ τὸ δε- 23
ξιὸν παρῄει· ὁ δὲ Κροῖσος νομίσας ἤδη ἐγγύτερον εἶναι τῶν πολεμίων τὴν φάλαγγα σὺν ᾗ αὐτὸς ἐπορεύετο ἢ τὰ ἀνατεινόμενα κέρατα, ἦρε τοῖς κέρασι σημεῖον μηκέτι ἄνω πορεύεσθαι, ἀλλ' αὐτοῦ ἐν χώρᾳ στραφῆναι. ὡς δ' ἔστησαν ἀντία πρὸς τὸ τοῦ Κύρου στράτευμα ὁρῶντες, ἐσήμηνεν αὐτοῖς πορεύεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους. καὶ οὕτω δὴ προσῇσαν τρεῖς φά- 24
λαγγες ἐπὶ τὸ Κύρου στράτευμα, ἡ μὲν μία κατὰ πρόσωπον, τὼ δὲ δύο, ἡ μὲν κατὰ τὸ δεξιόν, ἡ δὲ κατὰ τὸ εὐώνυμον· ὥστε πολὺν φόβον παρεῖναι πάσῃ τῇ Κύρου στρατιᾷ. ὥσπερ γὰρ μικρὸν πλινθίον ἐν

μεγάλῳ τεθέν, οὕτω καὶ τὸ Κύρου στράτευμα πάντοθεν περιείχετο ὑπὸ τῶν πολεμίων καὶ ἱππεῦσι καὶ ὁπλίταις καὶ πελτοφόροις καὶ τοξόταις καὶ ἅρμασι
25 πλὴν ἐξόπισθεν. ὅμως δὲ ὡς ὁ Κῦρος [ἐπεὶ] παρήγγειλεν, ἐστράφησαν πάντες ἀντιπρόσωποι τοῖς πολεμίοις· καὶ ἦν μὲν πολλὴ πανταχόθεν σιγὴ ὑπὸ τοῦ τὸ μέλλον ὀκνεῖν· ἡνίκα δὲ ἔδοξε τῷ Κύρῳ καιρὸς εἶναι, ἐξῆρχε παιᾶνα, συνεπήχησε δὲ πᾶς ὁ στρατός.
26 μετὰ δὲ τοῦτο τῷ Ἐνυαλίῳ τε ἅμα ἐπηλάλαξαν καὶ ἐξανίσταται ὁ Κῦρος, καὶ εὐθὺς μὲν μετὰ τῶν ἱππέων λαβὼν πλαγίους τοὺς πολεμίους ὁμόσε αὐτοῖς τὴν ταχίστην συνεμίγνυ· οἱ δὲ πεζοὶ αὐτῷ συντεταγμένοι ταχὺ ἐφείποντο, καὶ περιεπτύσσοντο ἔνθεν καὶ ἔνθεν, ὥστε πολὺ ἐπλεονέκτει· φάλαγγι γὰρ κατὰ κέρας προσέβαλλεν· ὥστε ταχὺ ἰσχυρὰ φυγὴ ἐγένετο τοῖς πολεμίοις.

27 Ὡς δὲ ᾔσθετο Ἀρταγέρσης ἐν ἔργῳ ὄντα τὸν Κῦρον, ἐπιτίθεται καὶ αὐτὸς κατὰ τὰ εὐώνυμα, προεὶς τὰς καμήλους ὥσπερ Κῦρος ἐκέλευσεν. οἱ δὲ ἵπποι αὐτὰς ἐκ πάνυ πολλοῦ οὐκ ἐδέχοντο, ἀλλ' οἱ μὲν ἔκφρονες γιγνόμενοι ἔφευγον, οἱ δ' ἐξήλλοντο, οἱ δ' ἐνέπιπτον ἀλλήλοις. τοιαῦτα γὰρ πάσχουσιν ἵπποι
28 ὑπὸ καμήλων. ὁ δὲ Ἀρταγέρσης συντεταγμένους ἔχων τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ ταραττομένοις ἐπέκειτο· καὶ τὰ ἅρματα δὲ κατὰ τὸ δεξιὸν καὶ τὸ εὐώνυμον ἅμα ἐνέβαλλε. καὶ πολλοὶ μὲν τὰ ἅρματα φεύγοντες ὑπὸ τῶν κατὰ κέρας ἑπομένων ἀπέθνησκον, πολλοὶ δὲ τούτους φεύγοντες ὑπὸ τῶν ἁρμάτων ἡλίσκοντο.

29 Καὶ ὁ Ἀβραδάτας δὲ οὐκέτι ἔμελλεν, ἀλλ' ἀναβοήσας, Ἄνδρες φίλοι, ἕπεσθε, ἐνίει οὐδὲν φειδόμενος

*τῶν ἵππων, ἀλλ' ἰσχυρῶς ἐξαιμάττων τῷ κέντρῳ·
συνεξώρμησαν δὲ καὶ οἱ ἄλλοι ἁρματηλάται. καὶ τὰ
μὲν ἅρματα ἔφευγεν αὐτοὺς εὐθύς, τὰ μὲν καὶ ἀνα-
λαβόντα τοὺς παραβάτας, τὰ δὲ καὶ ἀπολιπόντα. ὁ* 30
*δὲ Ἀβραδάτας ἀντικρὺ διάττων εἰς τὴν τῶν Αἰγυπ-
τίων φάλαγγα ἐμβάλλει· συνεισέβαλον δὲ αὐτῷ καὶ
οἱ ἐγγύτατα τεταγμένοι. πολλαχοῦ μὲν οὖν καὶ ἄλ-
λοθι δῆλον ὡς οὐκ ἔστιν ἰσχυροτέρα φάλαγξ ἢ ὅταν
ἐκ φίλων συμμάχων ἠθροισμένη ᾖ, καὶ ἐν τούτῳ δὲ
ἐδήλωσεν. οἱ μὲν γὰρ ἑταῖροί τε αὐτοῦ καὶ ὁμοτρά-
πεζοι συνεισέβαλον· οἱ δ' ἄλλοι ἡνίοχοι ὡς εἶδον
ὑπομένοντας πολλῷ στίφει τοὺς Αἰγυπτίους, ἐξέκλι-
ναν κατὰ τὰ φεύγοντα ἅρματα καὶ τούτοις ἐφείπον-
το. οἱ δὲ ἀμφὶ Ἀβραδάταν ᾗ μὲν ἐνέβαλλον, ἅτε οὐ* 31
*δυναμένων διαχάσασθαι τῶν Αἰγυπτίων διὰ τὸ μέ-
νειν τοὺς ἔνθεν καὶ ἔνθεν αὐτῶν, τοὺς μὲν ὀρθοὺς
τῇ ῥύμῃ τῇ τῶν ἵππων παίοντες ἀνέτρεπον, τοὺς δὲ
πίπτοντας κατηλόων καὶ αὐτοὺς καὶ ὅπλα καὶ ἵπποις
καὶ τροχοῖς. ὅτου δ' ἐπιλάβοιτο τὰ δρέπανα, πάντα
βίᾳ διεκόπτετο καὶ ὅπλα καὶ σώματα. ἐν δὲ τῷ ἀδιη-* 32
*γήτῳ τούτῳ ταράχῳ ὑπὸ τῶν παντοδαπῶν σωρευμά-
των ἐξαλλομένων τῶν τροχῶν ἐκπίπτει ὁ Ἀβραδάτας
καὶ ἄλλοι δὲ τῶν συνεισβαλόντων, καὶ οὗτοι μὲν ἐν-
ταῦθα ἄνδρες ἀγαθοὶ γενόμενοι κατεκόπησαν καὶ ἀπέ-
θανον· οἱ δὲ Πέρσαι συνεπισπόμενοι, ᾗ μὲν ὁ Ἀβρα-
δάτας ἐνέβαλε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, ταύτῃ ἐπεισπεσόντες
τεταραγμένους ἐφόνευον, ᾗ δὲ ἀπαθεῖς ἐγένοντο οἱ
Αἰγύπτιοι, πολλοὶ δ' οὗτοι ἦσαν, ἐχώρουν ἐναντίοι
τοῖς Πέρσαις.*

Ἔνθα δὴ δεινὴ μάχη ἦν καὶ δοράτων καὶ ξυστῶν 33

καὶ μαχαιρῶν· ἐπλεονέκτουν μέντοι οἱ Αἰγύπτιοι καὶ
πλήθει καὶ τοῖς ὅπλοις. τά τε γὰρ δόρατα ἰσχυρὰ
καὶ μακρὰ ἔτι καὶ νῦν ἔχουσιν, αἵ τε ἀσπίδες πολὺ
μᾶλλον τῶν θωράκων καὶ τῶν γέρρων καὶ στεγά-
ζουσι τὰ σώματα καὶ πρὸς τὸ ὠθεῖσθαι συνεργάζονται
πρὸς τοῖς ὤμοις οὖσαι. συγκλείσαντες οὖν τὰς ἀσπί-
34 δας ἐχώρουν καὶ ἐώθουν. οἱ δὲ Πέρσαι οὐκ ἐδύναν-
το ἀντέχειν, ἅτε ἐν ἄκραις ταῖς χερσὶ τὰ γέρρα ἔχον-
τες, ἀλλ' ἐπὶ πόδα ἀνεχάζοντο παίοντες καὶ παιόμενοι,
ἕως ὑπὸ ταῖς μηχαναῖς ἐγένοντο. ἐπεὶ μέντοι ἐνταῦθα
ἦλθον, ἐπαίοντο αὖθις οἱ Αἰγύπτιοι ἀπὸ τῶν πύρ-
γων· καὶ οἱ ἐπὶ πᾶσι δὲ οὐκ εἴων φεύγειν οὔτε τοὺς
τοξότας οὔτε τοὺς ἀκοντιστάς, ἀλλ' ἀνατεταμένοι τὰς
35 μαχαίρας ἠνάγκαζον καὶ τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν. ἦν
δὲ πολὺς μὲν ἀνδρῶν φόνος, πολὺς δὲ κτύπος ὅπλων
καὶ βελῶν παντοδαπῶν, πολλὴ δὲ βοὴ τῶν μὲν ἀνα-
καλούντων ἀλλήλους, τῶν δὲ παρακελευομένων, τῶν
δὲ θεοὺς ἐπικαλουμένων.

36 Ἐν δὲ τούτῳ Κῦρος διώκων τοὺς καθ' αὑτὸν πα-
ραγίγνεται. ὡς δ' εἶδε τοὺς Πέρσας ἐκ τῆς χώρας
ἐωσμένους, ἤλγησέ τε καὶ γνοὺς ὅτι οὐδαμῶς ἂν θᾶτ-
τον σχοίη τοὺς πολεμίους τῆς εἰς τὸ πρόσθεν προό-
δου ἢ εἰ εἰς τὸ ὄπισθεν περιελάσειεν αὐτῶν, παραγ-
γείλας ἕπεσθαι τοῖς μεθ' αὑτοῦ περιήλαυνεν εἰς τὸ
ὄπισθεν· καὶ εἰσπεσόντες παίουσιν ἀφορῶντας καὶ
37 πολλοὺς κατακαίνουσιν. οἱ δὲ Αἰγύπτιοι ὡς ᾔσθοντο,
ἐβόων τε ὅτι ὄπισθεν οἱ πολέμιοι καὶ ἐστρέφοντο
ἐν ταῖς πληγαῖς. καὶ ἐνταῦθα δὴ φύρδην ἐμάχοντο
καὶ πεζοὶ καὶ ἱππεῖς, πεπτωκὼς δέ τις ὑπὸ τῷ Κύ-
ρου ἵππῳ καὶ πατούμενος παίει εἰς τὴν γαστέρα

τῇ μαχαίρᾳ τὸν ἵππον αὐτοῦ· ὁ δὲ ἵππος πληγεὶς σφα-
δάζων ἀποσείεται τὸν Κῦρον. ἔνθα δὴ ἔγνω ἄν τις 38
ὅσου ἄξιον εἴη τὸ φιλεῖσθαι ἄρχοντα ὑπὸ τῶν περὶ
αὐτόν. εὐθὺς γὰρ ἀνεβόησάν τε πάντες καὶ προσπε-
σόντες ἐμάχοντο, ἐώθουν, ἐωθοῦντο, ἔπαιον, ἐπαίοντο.
καταπηδήσας δέ τις ἀπὸ τοῦ ἵππου τῶν τοῦ Κύρου
ὑπηρετῶν ἀναβάλλει αὐτὸν ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ ἵππον.
ὡς δ' ἀνέβη ὁ Κῦρος, κατεῖδε πάντοθεν ἤδη παιο- 39
μένους τοὺς Αἰγυπτίους· καὶ γὰρ Ὑστάσπας ἤδη παρ-
ῆν σὺν τοῖς Περσῶν ἱππεῦσι καὶ Χρυσάντας. ἀλλὰ
τούτους ἐμβάλλειν μὲν οὐκέτι εἴα εἰς τὴν φάλαγγα
τῶν Αἰγυπτίων, ἔξωθεν δὲ τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν
ἐκέλευεν. ὡς δ' ἐγένετο περιελαύνων παρὰ τὰς μη-
χανάς, ἔδοξεν αὐτῷ ἀναβῆναι ἐπὶ τῶν πύργων τινὰ
καὶ κατασκέψασθαι εἴ πῃ καὶ ἄλλο τι μένοι τῶν πο-
λεμίων καὶ μάχοιτο. ἐπεὶ δὲ ἀνέβη, κατεῖδε μεστὸν 40
τὸ πεδίον ἵππων, ἀνθρώπων, ἁρμάτων, φευγόντων,
διωκόντων, κρατούντων, κρατουμένων· μένον δ' οὐ-
δαμοῦ οὐδὲν ἔτι ἐδύνατο κατιδεῖν πλὴν τὸ τῶν
Αἰγυπτίων· οὗτοι δὲ ἐπειδὴ ἠποροῦντο, πάντοθεν
κύκλον ποιησάμενοι, ὥστε ὁρᾶσθαι τὰ ὅπλα, ὑπὸ ταῖς
ἀσπίσιν ἐκάθηντο· καὶ ἐποίουν μὲν οὐδὲν ἔτι, ἔπα-
σχον δὲ πολλὰ καὶ δεινά.

Ἀγασθεὶς δὲ ὁ Κῦρος αὐτοὺς καὶ οἰκτείρων ὅτι 41
ἀγαθοὶ ἄνδρες ὄντες ἀπώλλυντο, ἀνεχώρισε πάντας
τοὺς περιμαχομένους καὶ μάχεσθαι οὐδένα ἔτι εἴα.
πέμπει δὲ πρὸς αὐτοὺς κήρυκα ἐρωτῶν πότερα βού-
λονται ἀπολέσθαι πάντες ὑπὲρ τῶν προδεδωκότων
αὐτοὺς ἢ σωθῆναι ἄνδρες ἀγαθοὶ δοκοῦντες εἶναι. οἱ
δ' ἀπεκρίναντο, Πῶς δ' ἂν ἡμεῖς σωθείημεν ἄνδρες

42 ἀγαθοὶ δοκοῦντες εἶναι; ὁ δὲ Κῦρος πάλιν ἔλεγεν,
Ὅτι ἡμεῖς ὑμᾶς ὁρῶμεν μόνους καὶ μένοντας καὶ μά-
χεσθαι ἐθέλοντας. Ἀλλὰ τοὐντεῦθεν, ἔφασαν οἱ Αἰ-
γύπτιοι, τί καλὸν ἂν ποιοῦντες σωθείημεν; καὶ ὁ
Κῦρος αὖ πρὸς τοῦτο εἶπεν, [Εἰ τῶν τε συμμαχο-
μένων μηδένα προδόντες σωθείητε] Τά τε ὅπλα παρα-
δόντες φίλοι τε γενόμενοι τοῖς αἱρουμένοις ὑμᾶς σῶ-
43 σαι, ἐξὸν ἀπολέσαι. ἀκούσαντες ταῦτα ἐπήροντο, Ἢν
δὲ γενώμεθά σοι φίλοι, τί ἡμῖν ἀξιώσεις χρῆσθαι;
ἀπεκρίνατο ὁ Κῦρος Εὖ ποιεῖν καὶ εὖ πάσχειν. ἐπη-
ρώτων πάλιν οἱ Αἰγύπτιοι Τίνα εὐεργεσίαν; πρὸς
τοῦτο εἶπεν ὁ Κῦρος, Μισθὸν μὲν ὑμῖν δοίην ἂν
πλείονα ἢ νῦν ἐλαμβάνετε ὅσον ἂν χρόνον πόλεμος
ᾖ· εἰρήνης δὲ γενομένης τῷ βουλομένῳ ὑμῶν μένειν
παρ' ἐμοὶ χώραν τε δώσω καὶ πόλεις καὶ γυναῖκας
44 καὶ οἰκέτας. ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Αἰγύπτιοι τὸ μὲν
ἐπὶ Κροῖσον συστρατεύειν ἀφελεῖν σφίσιν ἐδεήθησαν·
τούτῳ γὰρ μόνῳ γιγνώσκεσθαι ἔφασαν· τὰ δ' ἄλλα
45 συνομολογήσαντες ἔδοσαν πίστιν καὶ ἔλαβον. καὶ οἱ
Αἰγύπτιοί τε οἱ καταμείναντες τότε ἔτι καὶ νῦν βασι-
λεῖ πιστοὶ διαμένουσι, Κῦρός τε πόλεις αὐτοῖς ἔδωκε,
τὰς μὲν ἄνω, αἳ ἔτι καὶ νῦν πόλεις Αἰγυπτίων κα-
λοῦνται, Λάρισαν δὲ καὶ Κυλλήνην παρὰ Κύμην πλη-
σίον θαλάττης, ἃς ἔτι καὶ νῦν οἱ ἀπ' ἐκείνων ἔχουσι.
ταῦτα δὲ διαπραξάμενος ὁ Κῦρος ἤδη σκοταῖος ἀνα-
γαγὼν ἐστρατοπεδεύσατο ἐν Θυμβράροις.
46 Ἐν δὲ τῇ μάχῃ τῶν πολεμίων Αἰγύπτιοι μόνοι
ηὐδοκίμησαν, τῶν δὲ σὺν Κύρῳ τὸ Περσῶν ἱππικὸν
κράτιστον ἔδοξεν εἶναι· ὥστ' ἔτι καὶ νῦν διαμένει ἡ
ὅπλισις ἣν τότε Κῦρος τοῖς ἱππεῦσι κατεσκεύασεν.

ηὐδοκίμησε δὲ ἰσχυρῶς καὶ τὰ δρεπανηφόρα ἅρματα· 47
ὥστε καὶ τοῦτο ἔτι καὶ νῦν διαμένει τὸ πολεμιστήριον τῷ ἀεὶ βασιλεύοντι. αἱ μέντοι κάμηλοι ἐφόβουν 48
μόνον τοὺς ἵππους, οὐ μέντοι κατέκαινόν γε οἱ ἐπ' αὐτῶν ἱππεῖς, οὐδ' αὐτοί γε ἀπέθνησκον ὑπὸ ἱππέων· οὐδεὶς γὰρ ἵππος ἐπέλαζε. καὶ χρήσιμον μὲν 49
ἐδόκει εἶναι· ἀλλὰ γὰρ οὔτε τρέφειν οὐδεὶς ἐθέλει καλὸς κἀγαθὸς κάμηλον ὥστ' ἐποχεῖσθαι, οὔτε μελετᾶν ὡς πολεμήσων ἀπὸ τούτων. οὕτω δὴ ἀπολαβοῦσαι πάλιν τὸ ἑαυτῶν σχῆμα ἐν τοῖς σκευοφόροις διάγουσι.

Καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ τὸν Κῦρον δειπνοποιησάμενοι II.
καὶ φυλακὰς καταστησάμενοι, ὥσπερ ἔδει, ἐκοιμήθησαν. Κροῖσος μέντοι εὐθὺς ἐπὶ Σάρδεων ἔφευγε σὺν τῷ στρατεύματι· τὰ δ' ἄλλα φῦλα ὅποι ἐδύνατο προσωτάτω ἐν τῇ νυκτὶ τῆς ἐπ' οἶκον ὁδοῦ ἕκαστος ἀπεχώρει. ἐπειδὴ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, εὐθὺς ἐπὶ Σάρδεις 2
ἦγε Κῦρος. ὡς δ' ἐγένετο πρὸς τῷ τείχει τῷ ἐν Σάρδεσι, τάς τε μηχανὰς ἀνίστη ὡς προσβαλῶν πρὸς τὸ τεῖχος καὶ κλίμακας παρεσκευάζετο. ταῦτα δὲ ποιῶν 3
κατὰ τὰ ἀποτομώτατα δοκοῦντα εἶναι τοῦ Σαρδιανῶν ἐρύματος τῆς ἐπιούσης νυκτὸς ἀναβιβάζει Χαλδαίους τε καὶ Πέρσας. ἡγήσατο δ' αὐτοῖς ἀνὴρ Πέρσης δοῦλος γεγενημένος τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει τινὸς φρουρῶν καὶ καταμεμαθηκὼς κατάβασιν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἀνάβασιν τὴν αὐτήν. ὡς δ' ἐγένετο τοῦ- 4
το δῆλον ὅτι εἴχετο τὰ ἄκρα, πάντες δὴ ἔφευγον οἱ Λυδοὶ ἀπὸ τῶν τειχῶν ὅποι ἐδύνατο ἕκαστος τῆς πόλεως. Κῦρος δὲ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ εἰσῄει εἰς τὴν πόλιν καὶ παρήγγειλεν ἐκ τῆς τάξεως μηδένα κινεῖσθαι. ὁ 5
δὲ Κροῖσος κατακλεισάμενος ἐν τοῖς βασιλείοις Κῦρον

ἐβόα· ὁ δὲ Κῦρος τοῦ μὲν Κροίσου φύλακας κατέλιπεν, αὐτὸς δὲ ἀπαγαγὼν πρὸς τὴν ἐχομένην ἄκραν ὡς εἶδε τοὺς μὲν Πέρσας φυλάττοντας τὴν ἄκραν, ὥσπερ ἔδει, τὰ δὲ τῶν Χαλδαίων ὅπλα ἔρημα, καταδεδραμήκεσαν γὰρ ἁρπασόμενοι τὰ ἐκ τῶν οἰκιῶν, εὐθὺς συνεκάλεσεν αὐτῶν τοὺς ἄρχοντας καὶ εἶπεν
6 αὐτοῖς ἀπιέναι ἐκ τοῦ στρατεύματος ὡς τάχιστα. Οὐ γὰρ ἄν, ἔφη, ἀνασχοίμην πλεονεκτοῦντας ὁρῶν τοὺς ἀτακτοῦντας. καὶ εὖ μέν, ἔφη, ἐπίστασθε ὅτι παρεσκευαζόμην ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς ἐμοὶ συστρατευομένους πᾶσι Χαλδαίοις μακαριστοὺς ποιῆσαι· νῦν δ', ἔφη, μὴ θαυμάζετε ἤν τις καὶ ἀπιοῦσιν ὑμῖν κρείττων ἐν-
7 τύχῃ. ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Χαλδαῖοι ἔδεισάν τε καὶ ἱκέτευον παύσασθαι ὀργιζόμενον καὶ τὰ χρήματα πάντα ἀποδώσειν ἔφασαν. ὁ δ' εἶπεν ὅτι οὐδὲν αὐτῶν δέοιτο. Ἀλλ' εἴ με, ἔφη, βούλεσθε παύσασθαι ἀχθόμενον, ἀπόδοτε πάντα ὅσα ἐλάβετε τοῖς διαφυλάξασι τὴν ἄκραν. ἢν γὰρ αἴσθωνται οἱ ἄλλοι στρατιῶται ὅτι πλεονεκτοῦσιν οἱ εὔτακτοι γενόμενοι, πάντα
8 μοι καλῶς ἕξει. οἱ μὲν δὴ Χαλδαῖοι οὕτως ἐποίησαν ὡς ἐκέλευσεν ὁ Κῦρος· καὶ ἔλαβον οἱ πειθόμενοι πολλὰ καὶ παντοῖα χρήματα. ὁ δὲ Κῦρος καταστρατοπεδεύσας τοὺς ἑαυτοῦ, ὅπου ἐδόκει ἐπιτηδειότατον εἶναι τῆς πόλεως, μένειν ἐπὶ τοῖς ὅπλοις παρήγγειλε καὶ ἀριστοποιεῖσθαι.

9 Ταῦτα δὲ διαπραξάμενος ἀγαγεῖν ἐκέλευσεν αὐτῷ τὸν Κροῖσον. ὁ δὲ Κροῖσος ὡς εἶδε τὸν Κῦρον, Χαῖρε, ὦ δέσποτα, ἔφη· τοῦτο γὰρ ἡ τύχη καὶ ἔχειν τὸ ἀπὸ τοῦδε δίδωσι σοὶ καὶ ἐμοὶ προσαγορεύειν.
10 Καὶ σύ γε, ἔφη, ὦ Κροῖσε, ἐπείπερ ἄνθρωποί γέ ἐσμεν

ἀμφότεροι. ἀτάρ, ἔφη, ὦ Κροῖσε, ἆρ' ἄν τί μοι ἐθελήσαις συμβουλεῦσαι; Καὶ βουλοίμην γ' ἄν, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἀγαθόν τί σοι εὑρεῖν· τοῦτο γὰρ ἂν οἶμαι ἀγαθὸν κἀμοὶ γενέσθαι. Ἄκουσον τοίνυν, ἔφη, ὦ Κροῖσε· 11
ἐγὼ γὰρ ὁρῶν τοὺς στρατιώτας πολλὰ πεπονηκότας καὶ πολλὰ κεκινδυνευκότας καὶ νῦν νομίζοντας πόλιν ἔχειν τὴν πλουσιωτάτην ἐν τῇ Ἀσίᾳ μετὰ Βαβυλῶνα, ἀξιῶ ὠφεληθῆναι τοὺς στρατιώτας. γιγνώσκω γάρ, ἔφη, ὅτι εἰ μή τινα καρπὸν λήψονται τῶν πόνων, οὐ δυνήσομαι αὐτοὺς πολὺν χρόνον πειθομένους ἔχειν. διαρπάσαι μὲν οὖν αὐτοῖς ἐφεῖναι τὴν πόλιν οὐ βούλομαι· τήν τε γὰρ πόλιν νομίζω ἂν διαφθαρῆναι, ἔν τε τῇ ἁρπαγῇ εὖ οἶδ' ὅτι οἱ πονηρότατοι πλεονεκτήσειαν ἄν. ἀκούσας ταῦτα ὁ Κροῖσος ἔλεξεν, Ἀλλ' 12
ἐμέ, ἔφη, ἔασον λέξαι πρὸς οὓς ἂν ἐγὼ Λυδῶν ἔλθω ὅτι διαπέπραγμαι παρὰ σοῦ μὴ ποιῆσαι ἁρπαγὴν μηδὲ ἐᾶσαι ἀφανισθῆναι παῖδας καὶ γυναῖκας· ὑπεσχόμην δέ σοι ἀντὶ τούτων ἦ μὴν παρ' ἑκόντων Λυδῶν ἔσεσθαι πᾶν ὅ,τι καλὸν κἀγαθόν ἐστιν ἐν Σάρδεσιν. 13
ἢν γὰρ ταῦτα ἀκούσωσιν, οἶδ' ὅτι ἥξει σοι πᾶν ὅ,τι ἐστὶν ἐνθάδε καλὸν κτῆμα ἀνδρὶ καὶ γυναικί· καὶ ὁμοίως εἰς νέωτα πολλῶν καὶ καλῶν πάλιν σοι πλήρης ἡ πόλις ἔσται· ἢν δὲ διαρπάσῃς, καὶ αἱ τέχναι σοι, ἃς πηγάς φασι τῶν καλῶν εἶναι, διεφθαρμέναι ἔσονται. ἐξέσται δέ σοι ἰδόντι ταῦτα ἐλθόντα ἔτι 14
καὶ περὶ τῆς ἁρπαγῆς βουλεύσασθαι. πρῶτον δ', ἔφη, ἐπὶ τοὺς ἐμοὺς θησαυροὺς πέμπε καὶ παραλαμβανόντων οἱ σοὶ φύλακες παρὰ τῶν ἐμῶν φυλάκων. ταῦτα μὲν δὴ ἅπαντα οὕτω συνήνεσε ποιεῖν ὁ Κῦρος ὥσπερ ἔλεξεν ὁ Κροῖσος.

15 *Τάδε δέ μοι πάντως, ἔφη, ὦ Κροῖσε, λέξον πῶς
σοι ἀποβέβηκε τὰ ἐκ τοῦ ἐν Δελφοῖς χρηστηρίου· σοὶ
γὰρ δὴ λέγεται πάνυ γε τεθεραπεῦσθαι ὁ Ἀπόλλων
16 καί σε πάντα ἐκείνῳ πειθόμενον πράττειν. Ἐβουλό-
μην ἄν, ἔφη, ὦ Κῦρε, οὕτως ἔχειν· νῦν δὲ πάντα
τἀναντία εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πράττων προσηνέχθην τῷ
Ἀπόλλωνι. Πῶς δέ; ἔφη ὁ Κῦρος· δίδασκε· πάνυ γὰρ
17 παράδοξα λέγεις. Ὅτι πρῶτον μέν, ἔφη, ἀμελήσας
ἐρωτᾶν τὸν θεόν, εἴ τι ἐδεόμην, ἀπεπειρώμην αὐτοῦ
εἰ δύναιτο ἀληθεύειν. τοῦτο δ', ἔφη, μὴ ὅτι θεός,
ἀλλὰ καὶ ἄνθρωποι καλοὶ κἀγαθοί, ἐπειδὰν γνῶσιν
18 ἀπιστούμενοι, οὐ φιλοῦσι τοὺς ἀπιστοῦντας. ἐπεὶ μέν-
τοι ἔγνω καὶ μάλ' ἄτοπα ἐμοῦ ποιοῦντος, καίπερ πρόσω
19 Δελφῶν ἀπέχοντος, οὕτω δὴ πέμπω περὶ παίδων. ὁ
δέ μοι τὸ μὲν πρῶτον οὐδ' ἀπεκρίνατο· ἐπεὶ δ' ἐγὼ
πολλὰ μὲν πέμπων ἀναθήματα χρυσᾶ, πολλὰ δ' ἀρ-
γυρᾶ, πάμπολλα δὲ θύων ἐξιλασάμην ποτὲ αὐτόν,
ὥς ἐδόκουν, τότε δή μοι ἀποκρίνεται ἐρωτῶντι τί ἄν
μοι ποιήσαντι παῖδες γένοιντο· ὁ δὲ εἶπεν ὅτι ἔσοιντο.
20 καὶ ἐγένοντο μέν, οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῦτο ἐψεύσατο,
γενόμενοι δὲ οὐδὲν ὤνησαν. ὁ μὲν γὰρ κωφὸς ὢν
διετέλει, ὁ δὲ ἄριστος γενόμενος ἐν ἀκμῇ τοῦ βίου
ἀπώλετο. πιεζόμενος δὲ ταῖς περὶ τοὺς παῖδας συμ-
φοραῖς πάλιν πέμπω καὶ ἐπερωτῶ τὸν θεὸν τί ἂν
ποιῶν τὸν λοιπὸν βίον εὐδαιμονέστατα διατελέσαιμι·
ὁ δέ μοι ἀπεκρίνατο,*

Σαυτὸν γιγνώσκων εὐδαίμων, Κροῖσε, περάσεις.

21 *ἐγὼ δ' ἀκούσας τὴν μαντείαν ἥσθην· ἐνόμιζον γὰρ
τὸ ῥᾷστόν μοι αὐτὸν προστάξαντα τὴν εὐδαιμονίαν
διδόναι. ἄλλους μὲν γὰρ γιγνώσκειν τοὺς μὲν οἷόν*

τ' εἶναι τοὺς δ' οὔ· ἑαυτὸν δὲ ὅστις ἐστὶ πάντα τινὰ ἐνόμιζον ἄνθρωπον εἰδέναι. καὶ τὸν μετὰ ταῦτα δὴ 22
χρόνον, ἕως μὲν εἶχον ἡσυχίαν, οὐδὲν ἐνεκάλουν μετὰ τὸν τοῦ παιδὸς θάνατον ταῖς τύχαις· ἐπειδὴ δὲ ἀνεπείσθην ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου ἐφ' ὑμᾶς στρατεύεσθαι, εἰς πάντα κίνδυνον ἦλθον· ἐσώθην μέντοι οὐδὲν κακὸν λαβών. οὐκ αἰτιῶμαι δὲ οὐδὲ τάδε τὸν θεόν. ἐπεὶ γὰρ ἔγνων ἐμαυτὸν μὴ ἱκανὸν ὑμῖν μάχεσθαι, ἀσφαλῶς σὺν τῷ θεῷ ἀπῆλθον καὶ αὐτὸς καὶ οἱ σὺν ἐμοί. νῦν δ' αὖ πάλιν ὑπό τε πλούτου τοῦ 23
παρόντος διαθρυπτόμενος καὶ ὑπὸ τῶν δεομένων μου προστάτην γενέσθαι καὶ ὑπὸ τῶν δώρων ὧν ἐδίδοσάν μοι καὶ ὑπ' ἀνθρώπων, οἵ με κολακεύοντες ἔλεγον ὡς εἰ ἐγὼ ἐθέλοιμι ἄρχειν, πάντες ἂν ἐμοὶ πείθοιντο καὶ μέγιστος ἂν εἴην ἀνθρώπων, ὑπὸ τοιούτων δὲ λόγων ἀναφυσώμενος, ὡς εἵλοντό με πάντες οἱ κύκλῳ βασιλεῖς προστάτην τοῦ πολέμου, ὑπεδεξάμην τὴν στρατηγίαν, ὡς ἱκανὸς ὢν μέγιστος γενέσθαι, ἀγνοῶν ἄρα ἐμαυτόν, ὅτι σοὶ ἀντιπολεμεῖν ἱκανὸς ᾤμην εἶναι, 24
πρῶτον μὲν ἐκ θεῶν γεγονότι, ἔπειτα δὲ διὰ βασιλέων πεφυκότι, ἔπειτα δ' ἐκ παιδὸς ἀρετὴν ἀσκοῦντι· τῶν δ' ἐμῶν προγόνων ἀκούω τὸν πρῶτον βασιλεύσαντα ἅμα τε βασιλέα καὶ ἐλεύθερον γενέσθαι. ταῦτ' οὖν ἀγνοήσας δικαίως, ἔφη, ἔχω τὴν δίκην. ἀλλὰ 25
νῦν δή, ἔφη, ὦ Κῦρε, γιγνώσκω μὲν ἐμαυτόν· σὺ δ', ἔφη, ἔτι δοκεῖς ἀληθεύειν τὸν Ἀπόλλω ὡς εὐδαίμων ἔσομαι γιγνώσκων ἐμαυτόν; σὲ δὲ ἐρωτῶ διὰ τοῦτο ὅτι ἄριστ' ἂν μοι δοκεῖς εἰκάσαι τοῦτο ἐν τῷ παρόντι· καὶ γὰρ δύνασαι ποιῆσαι.

Καὶ ὁ Κῦρος εἶπε, Βουλήν μοι δὸς περὶ τούτου, 26

ὦ Κροῖσε· ἐγὼ γάρ σου ἐννοῶν τὴν πρόσθεν εὐδαιμονίαν οἰκτείρω τέ σε καὶ ἀποδίδωμι ἤδη γυναῖκά τε ἔχειν ἣν εἶχες καὶ τὰς θυγατέρας, ἀκούω γάρ σοι εἶναι, καὶ τοὺς φίλους καὶ τοὺς θεράποντας καὶ τράπεζαν σὺν οἵαπερ ἐζῆτε· μάχας δέ σοι καὶ πολέμους
27 ἀφαιρῶ. Μὰ Δία μηδὲν τοίνυν, ἔφη ὁ Κροῖσος, σὺ ἐμοὶ ἔτι βουλεύου ἀποκρίνασθαι περὶ τῆς ἐμῆς εὐδαιμονίας· ἐγὼ γάρ ἤδη σοι λέγω, ἤν ταῦτά μοι ποιήσῃς ἃ λέγεις, ὅτι ἣν ἄλλοι τε μακαριωτάτην ἐνόμιζον εἶναι βιοτὴν καὶ ἐγὼ συνεγίγνωσκον αὐτοῖς, ταύτην
28 καὶ ἐγὼ νῦν ἔχων διάξω. καὶ ὁ Κῦρος εἶπε, Τίς δὴ ὁ ἔχων ταύτην τὴν μακαρίαν βιοτήν; Ἡ ἐμὴ γυνή, εἶπεν, ὦ Κῦρε· ἐκείνη γὰρ τῶν μὲν ἀγαθῶν καὶ τῶν μαλακῶν καὶ εὐφροσυνῶν πασῶν ἐμοὶ τὸ ἴσον μετεῖχε, φροντίδων δὲ ὅπως ταῦτα ἔσται καὶ πολέμου καὶ μάχης οὐ μετῆν αὐτῇ. οὕτω δὴ καὶ σὺ δοκεῖς ἐμὲ κατασκευάζειν ὥσπερ ἐγὼ ἣν ἐφίλουν μάλιστα ἀνθρώπων, ὥστε τῷ Ἀπόλλωνι ἄλλα μοι δοκῶ χαρι-
29 στήρια ὀφειλήσειν. ἀκούσας δ' ὁ Κῦρος τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐθαύμασε μὲν τὴν εὐθυμίαν, ἦγε δὲ τὸ λοιπὸν ὅποι καὶ αὐτὸς πορεύοιτο, εἴτε ἄρα καὶ χρήσιμόν τι νομίζων αὐτὸν εἶναι εἴτε καὶ ἀσφαλέστερον οὕτως ἡγούμενος.

III. Καὶ τότε μὲν οὕτως ἐκοιμήθησαν. τῇ δ' ὑστεραίᾳ καλέσας ὁ Κῦρος τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἡγεμόνας τοῦ στρατεύματος, τοὺς μὲν αὐτῶν ἔταξε τοὺς θησαυροὺς παραλαμβάνειν, τοὺς δ' ἐκέλευσεν ὁπόσα παραδοίη Κροῖσος χρήματα, πρῶτον μὲν τοῖς θεοῖς ἐξελεῖν ὁποῖ' ἂν οἱ μάγοι ἐξηγῶνται, ἔπειτα τἄλλα χρήματα παραδεχομένους ἐν ζυγάστροις στήσαντας ἐφ'

ἁμαξῶν ἐπισκευάσαι καὶ διαλαχόντας τὰς ἁμάξας κομίζειν ὅποιπερ ἂν αὐτοὶ πορεύωνται, ἵνα ὅπου καιρὸς εἴη διαλαμβάνοιεν ἕκαστοι τὰ ἄξια. οἱ μὲν δὴ ταῦτ' 2
ἐποίουν.

Ὁ δὲ Κῦρος καλέσας τινὰς τῶν παρόντων ὑπηρετῶν, Εἴπατέ μοι, ἔφη, ἑώρακέ τις ὑμῶν Ἀβραδάταν; θαυμάζω γάρ, ἔφη, ὅτι πρόσθεν θαμίζων ἐφ' ἡμᾶς νῦν οὐδαμοῦ φαίνεται. τῶν οὖν ὑπηρετῶν τις ἀπε- 3
κρίνατο ὅτι Ὦ δέσποτα, οὐ ζῇ, ἀλλ' ἐν τῇ μάχῃ ἀπέθανεν ἐμβαλὼν τὸ ἅρμα εἰς τοὺς Αἰγυπτίους· οἱ δ' ἄλλοι πλὴν τῶν ἑταίρων αὐτοῦ ἐξέκλιναν, ὥς φασιν, ἐπεὶ τὸ στῖφος εἶδον τὸ τῶν Αἰγυπτίων. καὶ νῦν γε 4
ἔφη, λέγεται αὐτοῦ ἡ γυνὴ ἀνελομένη τὸν νεκρὸν καὶ ἐνθεμένη εἰς τὴν ἁρμάμαξαν, ἐν ἧπερ αὐτὴ ὠχεῖτο, προσκεκομικέναι αὐτὸν ἐνθάδε ποι πρὸς τὸν Πακτωλὸν ποταμόν. καὶ τοὺς μὲν εὐνούχους καὶ τοὺς θερά- 5
ποντας αὐτοῦ ὀρύττειν φασὶν ἐπὶ λόφου τινὸς θήκην τῷ τελευτήσαντι· τὴν δὲ γυναῖκα λέγουσιν ὡς κάθηται χαμαὶ κεκοσμηκυῖα οἷς εἶχε τὸν ἄνδρα, τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἔχουσα ἐπὶ τοῖς γόνασι. ταῦτα ἀκούσας ὁ 6
Κῦρος ἐπαίσατο ἄρα τὸν μηρὸν καὶ εὐθὺς ἀναπηδήσας ἐπὶ τὸν ἵππον λαβὼν χιλίους ἱππέας ἤλαυνεν ἐπὶ τὸ πάθος. Γαδάταν δὲ καὶ Γωβρύαν ἐκέλευσεν ὅ,τι 7
δύναιντο λαβόντας καλὸν κόσμημα ἀνδρὶ φίλῳ καὶ ἀγαθῷ τετελευτηκότι μεταδιώκειν· καὶ ὅστις εἶχε τὰς ἑπομένας ἀγέλας, καὶ βοῦς καὶ ἵππους εἶπε τούτῳ καὶ ἅμα πρόβατα πολλὰ ἐλαύνειν ὅπου ἂν αὐτὸν πυνθάνηται ὄντα, ὡς ἐπισφαγείη τῷ Ἀβραδάτᾳ.

Ἐπεὶ δὲ εἶδε τὴν γυναῖκα χαμαὶ καθημένην καὶ 8
τὸν νεκρὸν κείμενον, ἐδάκρυσέ τε ἐπὶ τῷ πάθει καὶ

εἶπε, Φεῦ, ὦ ἀγαθὴ καὶ πιστὴ ψυχή, οἴχει δὴ ἀπολι-
πὼν ἡμᾶς; καὶ ἅμα ἐδεξιοῦτο αὐτὸν καὶ ἡ χεὶρ τοῦ
νεκροῦ ἐπηκολούθησεν· ἀπεκέκοπτο γὰρ κοπίδι ὑπὸ
9 τῶν Αἰγυπτίων. ὁ δὲ ἰδὼν πολὺ ἔτι μᾶλλον ἤλγησε·
καὶ ἡ γυνὴ δὲ ἀνωδύρατο καὶ δεξαμένη δὴ παρὰ τοῦ
Κύρου ἐφίλησέ τε τὴν χεῖρα καὶ πάλιν ὡς οἷόν τ' ἦν
10 προσήρμοσε, καὶ εἶπε, Καὶ τἆλλα τοι, ὦ Κῦρε, οὕτως
ἔχει· ἀλλὰ τί δεῖ σε ὁρᾶν; καὶ ταῦτα, ἔφη, οἶδ' ὅτι
δι' ἐμὲ οὐχ ἥκιστα ἔπαθεν, ἴσως δὲ καὶ διὰ σέ, ὦ
Κῦρε, οὐδὲν ἧττον. ἐγώ τε γὰρ ἡ μώρα πολλὰ διε-
κελευόμην αὐτῷ οὕτω ποιεῖν, ὅπως σοι φίλος ἄξιος
γενήσοιτο· αὐτός τε οἶδ' ὅτι οὗτος οὐ τοῦτο ἐνε-
νόει ὅ,τι πείσοιτο, ἀλλὰ τί ἄν σοι ποιήσας χαρίσαιτο.
καὶ γὰρ οὖν, ἔφη, αὐτὸς μὲν ἀμέμπτως τετελεύτηκεν,
11 ἐγὼ δ' ἡ παρακελευομένη ζῶσα παρακάθημαι. καὶ ὁ
Κῦρος χρόνον μέν τινα σιωπῇ κατεδάκρυσεν, ἔπειτα
δὲ ἐφθέγξατο, Ἀλλ' οὗτος μὲν δή, ὦ γύναι, ἔχει τὸ
κάλλιστον τέλος· νικῶν γὰρ τετελεύτηκε· σὺ δὲ λα-
βοῦσα τοῖσδε ἐπικόσμει αὐτὸν τοῖς παρ' ἐμοῦ· παρῆν
δὲ ὁ Γωβρύας καὶ ὁ Γαδάτας πολὺν καὶ καλὸν κόσ-
μον φέροντες· ἔπειτα δ', ἔφη, ἴσθι ὅτι οὐδὲ τἆλλα
ἄτιμος ἔσται, ἀλλὰ καὶ τὸ μνῆμα πολλοὶ χώσουσιν
ἀξίως ἡμῶν καὶ ἐπισφαγήσεται αὐτῷ ὅσα εἰκὸς ἀνδρὶ
12 ἀγαθῷ. καὶ σὺ δ', ἔφη, οὐκ ἔρημος ἔσει, ἀλλ' ἐγώ
σε καὶ σωφροσύνης ἕνεκα καὶ πάσης ἀρετῆς καὶ τἆλλα
τιμήσω καὶ συστήσω ὅστις ἀποκομιεῖ σε ὅποι ἂν αὐτὴ
ἐθέλῃς· μόνον, ἔφη, δήλωσον πρὸς ἐμὲ πρὸς ὅντινα
13 χρῄζεις κομισθῆναι. καὶ ἡ Πάνθεια εἶπεν, Ἀλλὰ θάρ-
ρει, ἔφη, ὦ Κῦρε, οὐ μή σε κρύψω πρὸς ὅντινα βού-
14 λομαι ἀφικέσθαι. ὁ μὲν δὴ ταῦτ' εἰπὼν ἀπῄει, κατ-

οἰκτείρων τήν τε γυναῖκα οἵου ἀνδρὸς στέροιτο καὶ τὸν ἄνδρα οἵαν γυναῖκα καταλιπὼν οὐκέτ' ὄψοιτο. ἡ δὲ γυνὴ τοὺς μὲν εὐνούχους ἐκέλευσεν ἀποστῆναι, ἕως ἄν, ἔφη, τόνδ' ἐγὼ ὀδύρωμαι ὡς βούλομαι· τῇ δὲ τροφῷ εἶπε παραμένειν, καὶ ἐπέταξεν αὐτῇ, ἐπειδὰν ἀποθάνῃ, περικαλύψαι αὐτήν τε καὶ τὸν ἄνδρα ἑνὶ ἱματίῳ. ἡ δὲ τροφὸς πολλὰ ἱκετεύουσα μὴ ποιεῖν τοῦτο, ἐπεὶ οὐδὲν ἤνυτε καὶ χαλεπαίνουσαν ἑώρα, ἐκάθητο κλάουσα. ἡ δὲ ἀκινάκην πάλαι παρεσκευασμένον σπασαμένη σφάττει ἑαυτὴν καὶ ἐπιθεῖσα ἐπὶ τὰ στέρνα τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἑαυτῆς κεφαλὴν ἀπέθνησκεν. ἡ δὲ τροφὸς ἀνωλοφύρατό τε καὶ περιεκάλυπτεν ἄμφω ὥσπερ ἡ Πάνθεια ἐπέστειλεν. ὁ δὲ Κῦρος ὡς ᾔσθετο 15
τὸ ἔργον τῆς γυναικός, ἐκπλαγεὶς ἵεται, εἴ τι δύναιτο βοηθῆσαι. οἱ δὲ εὐνοῦχοι ἰδόντες τὸ γεγενημένον, τρεῖς ὄντες σπασάμενοι κἀκεῖνοι τοὺς ἀκινάκας ἀποσφάττονται οὗπερ ἔταξεν αὐτοὺς ἑστηκότες. [καὶ νῦν τὸ μνῆμα μέχρι τοῦ νῦν τῶν εὐνούχων κεχῶσθαι λέγεται· καὶ ἐπὶ μὲν τῇ ἄνω στήλῃ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ἐπιγεγράφθαι φασὶ τὰ ὀνόματα, Σύρια γράμματα, κάτω δὲ εἶναι τρεῖς λέγουσι στήλας καὶ ἐπιγεγράφθαι ΣΚΗΠΤΟΥΧΩΝ.] ὁ δὲ Κῦρος ὡς 16
ἐπλησίασε τῷ πάθει ἀγασθείς τε τὴν γυναῖκα καὶ κατολοφυράμενος ἀπῄει· καὶ τούτων μὲν ᾗ εἰκὸς ἐπεμελήθη ὡς τύχοιεν πάντων τῶν καλῶν, καὶ τὸ μνῆμα ὑπερμέγεθες ἐχώσθη, ὥς φασιν.

Ἐκ δὲ τούτου στασιάζοντες οἱ Κᾶρες καὶ πολε- IV
μοῦντες πρὸς ἀλλήλους, ἅτε τὰς οἰκήσεις ἔχοντες ἐν ἐχυροῖς χωρίοις, ἑκάτεροι ἐπεκαλοῦντο τὸν Κῦρον. ὁ δὲ Κῦρος αὐτὸς μὲν μένων ἐν Σάρδεσι μηχανὰς

ἐποιεῖτο καὶ κριούς, ὡς τῶν μὴ πειθομένων ἐρείψων τὰ τείχη, Ἀδούσιον δὲ ἄνδρα Πέρσην καὶ τἄλλα οὐκ ἄφρονα οὐδ' ἀπόλεμον, καὶ πάνυ δὴ εὔχαριν, πέμπει ἐπὶ τὴν Καρίαν, στράτευμα δούς· καὶ Κίλικες δὲ καὶ
2 Κύπριοι πάνυ προθύμως αὐτῷ συνεστράτευσαν. ὧν ἕνεκα οὐδ' ἔπεμψε πώποτε Πέρσην σατράπην οὔτε Κιλίκων οὔτε Κυπρίων, ἀλλ' ἤρκουν αὐτῷ ἀεὶ οἱ ἐπιχώριοι βασιλεύοντες· δασμὸν μέντοι ἐλάμβανε καὶ
3 στρατιᾶς ὁπότε δέοιτο ἐπήγγελλεν αὐτοῖς. ὁ δὲ Ἀδούσιος ἄγων τὸ στράτευμα ἐπὶ τὴν Καρίαν ἦλθε, καὶ ἀπ' ἀμφοτέρων τῶν Καρῶν παρῆσαν πρὸς αὐτὸν ἕτοιμοι ὄντες δέχεσθαι εἰς τὰ τείχη ἐπὶ κακῷ τῶν ἀντιστασιαζόντων· ὁ δὲ Ἀδούσιος πρὸς ἀμφοτέρους ταὐτὰ ἐποίει· δικαιότερά τε ἔφη λέγειν τούτους ὁποτέροις διαλέγοιτο, λαθεῖν τε ἔφη δεῖν τοὺς ἐναντίους φίλους σφᾶς γενομένους, ὡς δὴ οὕτως ἂν μᾶλλον ἐπιπεσὼν ἀπαρασκεύοις τοῖς ἐναντίοις. πιστὰ δ' ἠξίου γενέσθαι, καὶ τοὺς μὲν Κᾶρας ὀμόσαι ἀδόλως τε δέξεσθαι εἰς τὰ τείχη σφᾶς καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῷ Κύρου καὶ Περσῶν· αὐτὸς δὲ ὀμόσαι θέλειν ἀδόλως εἰσιέναι
4 εἰς τὰ τείχη καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῶν δεχομένων. ταῦτα δὲ ποιήσας ἀμφοτέροις λάθρᾳ ἑκατέρων νύκτα συνέθετο τὴν αὐτήν, καὶ ἐν ταύτῃ εἰσήλασέ τε εἰς τὰ τείχη καὶ παρέλαβε τὰ ἐρύματα ἀμφοτέρων. ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ καθεζόμενος εἰς τὸ μέσον σὺν τῇ στρατιᾷ ἐκάλεσεν ἑκατέρων τοὺς ἐπικαιρίους. οἱ δὲ ἰδόντες ἀλλήλους ἠχθέσθησαν, νομίζοντες ἐξηπατῆσθαι ἀμφό-
5 τεροι. ὁ μέντοι Ἀδούσιος ἔλεξε τοιάδε· Ἐγὼ ὑμῖν, ὦ ἄνδρες, ὤμοσα ἀδόλως εἰσιέναι εἰς τὰ τείχη καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῶν δεχομένων. εἰ μὲν οὖν ἀπολῶ ὁπο-

τέρους ὑμῶν, νομίζω ἐπὶ κακῷ εἰσεληλυθέναι Καρῶν· ἢν δὲ εἰρήνην ὑμῖν ποιήσω καὶ ἀσφάλειαν ἐργάζεσθαι ἀμφοτέροις τὴν γῆν, νομίζω ὑμῖν ἐπ' ἀγαθῷ παρεῖναι. νῦν οὖν χρὴ ἀπὸ τῆσδε τῆς ἡμέρας ἐπιμίγνυσθαί τε ἀλλήλοις φιλικῶς, ἐργάζεσθαί τε τὴν γῆν ἀδεῶς, διδόναι τε τέκνα καὶ λαμβάνειν παρ' ἀλλήλων. ἢν δὲ παρὰ ταῦτα ἀδικεῖν τις ἐπιχειρῇ, τούτοις Κῦρός τε καὶ ἡμεῖς πολέμιοι ἐσόμεθα. ἐκ τούτου πύλαι μὲν 6
ἀνεῳγμέναι ἦσαν τῶν τειχῶν, μεσταὶ δὲ αἱ ὁδοὶ πορευομένων παρ' ἀλλήλους, μεστοὶ δὲ οἱ χῶροι ἐργαζομένων· ἑορτὰς δὲ κοινῇ ἦγον, εἰρήνης δὲ καὶ εὐφροσύνης πάντα πλέα ἦν. ἐν δὲ τούτῳ ἧκον παρὰ 7
Κύρου ἐρωτῶντες εἴ τι στρατιᾶς προσδέοιτο ἢ μηχανημάτων· ὁ δὲ Ἀδούσιος ἀπεκρίνατο ὅτι καὶ τῇ παρούσῃ ἐξείη ἄλλοσε χρῆσθαι στρατιᾷ· καὶ ἅμα ταῦτα λέγων ἀπῆγε τό στράτευμα, φρουροὺς ἐν ταῖς ἄκραις καταλιπών. οἱ δὲ Κᾶρες ἱκέτευον μένειν αὐτόν· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἤθελε, προσέπεμψαν πρὸς Κῦρον δεόμενοι πέμψαι Ἀδούσιον σφίσι σατράπην.

Ὁ δὲ Κῦρος ἐν τούτῳ ἀπεστάλκει Ὑστάσπαν στρά- 8
τευμα ἄγοντα ἐπὶ Φρυγίαν τὴν περὶ Ἑλλήσποντον. ἐπεὶ δ' ἧκεν ὁ Ἀδούσιος, μετάγειν αὐτὸν ἐκέλευσεν ᾗπερ ὁ Ὑστάσπας προῴχετο, ὅπως μᾶλλον πείθοιντο τῷ Ὑστάσπᾳ, ἀκούσαντες ἄλλο στράτευμα προσιόν. οἱ 9
μὲν οὖν Ἕλληνες οἱ ἐπὶ θαλάττῃ οἰκοῦντες πολλὰ δῶρα δόντες διεπράξαντο ὥστε εἰς μὲν τὰ τείχη βαρβάρους μὴ δέχεσθαι, δασμὸν δὲ ἀποφέρειν καὶ στρατεύειν ὅποι Κῦρος ἐπαγγέλλοι. ὁ δὲ τῶν Φρυγῶν 10
βασιλεὺς παρεσκευάζετο μὲν ὡς καθέξων τὰ ἐρυμνὰ καὶ οὐ πεισόμενος καὶ παρήγγελλεν οὕτως· ἐπεὶ δὲ

ἀφίσταντο αὐτοῦ οἱ ὕπαρχοι καὶ ἔρημος ἐγίγνετο, τελευτῶν εἰς χεῖρας ἦλθεν Ὑστάσπᾳ ἐπὶ τῇ Κύρου δίκῃ. καὶ ὁ Ὑστάσπας καταλιπὼν ἐν ταῖς ἄκραις ἰσχυρὰς Περσῶν φρουρὰς ἀπῄει ἄγων σὺν τοῖς ἑαυτοῦ καὶ
11 Φρυγῶν πολλοὺς ἱππέας καὶ πελταστάς. ὁ δὲ Κῦρος ἐπέστελλεν Ἀδουσίῳ συμμίξαντα πρὸς Ὑστάσπαν τοὺς μὲν ἑλομένους Φρυγῶν τὰ σφέτερα σὺν τοῖς ὅπλοις ἄγειν, τοὺς δὲ ἐπιθυμήσαντας πολεμεῖν τούτων ἀφελομένους τοὺς ἵππους καὶ τὰ ὅπλα σφενδόνας ἔχοντας πάντας κελεύειν ἕπεσθαι.

12 Οὗτοι μὲν δὴ ταῦτ' ἐποίουν. Κῦρος δὲ ὡρμᾶτο ἐκ Σάρδεων, φρουρὰν μὲν πεζὴν καταλιπὼν πολλὴν ἐν Σάρδεσι, Κροῖσον δὲ ἔχων, ἄγων δὲ πολλὰς ἁμάξας πολλῶν καὶ παντοδαπῶν χρημάτων. ἧκε δὲ καὶ ὁ Κροῖσος γεγραμμένα ἔχων ἀκριβῶς ὅσα ἐν ἑκάστῃ ἦν τῇ ἁμάξῃ· καὶ διδοὺς τῷ Κύρῳ τὰ γράμματα εἶπε, Ταῦτ', ἔφη, ἔχων, ὦ Κῦρε, εἴσει τόν τέ σοι ὀρθῶς
13 ἀποδιδόντα ἃ ἄγει καὶ τὸν μή. καὶ ὁ Κῦρος ἔλεξεν, Ἀλλὰ σὺ μὲν καλῶς ποιεῖς, ὦ Κροῖσε, προνοῶν· ἔμοιγε μέντοι ἄξουσι τὰ χρήματα οἵπερ καὶ ἔχειν αὐτὰ ἄξιοί εἰσιν· ὥστε ἤν τι καὶ κλέψωσι, τῶν ἑαυτῶν κλέψονται. καὶ ἅμα ταῦτα λέγων ἔδωκε τὰ γράμματα τοῖς φίλοις καὶ τοῖς ἄρχουσιν, ὅπως εἰδεῖεν τῶν ἐπι-
14 τρόπων οἵ τε σᾶ αὐτοῖς ἀποδιδοῖεν οἵ τε μή. ἦγε δὲ καὶ Λυδῶν οὓς μὲν ἑώρα καλλωπιζομένους καὶ ὅπλοις καὶ ἵπποις καὶ ἅρμασι καὶ πάντα πειρωμένους ποιεῖν ὅ,τι ᾤοντο αὐτῷ χαριεῖσθαι, τούτους μὲν σὺν τοῖς ὅπλοις· οὓς δὲ ἑώρα ἀχαρίτως ἑπομένους, τοὺς μὲν ἵππους αὐτῶν παρέδωκε Πέρσαις τοῖς πρώτοις συστρατευομένοις, τὰ δὲ ὅπλα κατέκαυσε· σφενδόνας

δὲ καὶ τούτους ἠνάγκασεν ἔχοντας ἕπεσθαι. καὶ πάν- 15
τας δὲ τοὺς ἀόπλους τῶν ὑποχειρίων γενομένων σφενδονᾶν ἠνάγκαζε μελετᾶν, νομίζων τοῦτο τὸ ὅπλον δουλικώτατον εἶναι· σὺν μὲν γὰρ ἄλλῃ δυνάμει μάλα ἔστιν ἔνθα ἰσχυρῶς ὠφελοῦσι σφενδονῆται παρόντες, αὐτοὶ δὲ καθ' αὐτοὺς οὐδ' ἂν οἱ πάντες σφενδονῆται μείνειαν πάνυ ὀλίγους ὁμόσε ἰόντας σὺν ὅπλοις ἀγχεμάχοις.

Προϊὼν δὲ τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνος κατεστρέψατο μὲν 16
Φρύγας τοὺς ἐν τῇ μεγάλῃ Φρυγίᾳ, κατεστρέψατο δὲ Καππαδόκας, ὑποχειρίους δ' ἐποιήσατο Ἀραβίους. ἐξώπλισε δὲ ἀπὸ πάντων τούτων Περσῶν μὲν ἱππέας οὐ μεῖον τετρακισμυρίους, πολλοὺς δὲ ἵππους τῶν αἰχμαλώτων καὶ πᾶσι τοῖς συμμάχοις διέδωκε· καὶ πρὸς Βαβυλῶνα ἀφίκετο παμπόλλους μὲν ἱππέας ἔχων, παμπόλλους δὲ τοξότας καὶ ἀκοντιστάς, σφενδονήτας δὲ ἀναριθμήτους.

Ἐπεὶ δὲ πρὸς Βαβυλῶνι ἦν ὁ Κῦρος, περιέστησε V.
μὲν πᾶν τὸ στράτευμα περὶ τὴν πόλιν, ἔπειτα αὐτὸς περιήλαυνε τὴν πόλιν σὺν τοῖς φίλοις τε καὶ ἐπικαιρίοις τῶν συμμάχων. ἐπεὶ δὲ κατεθεάσατο τὰ τείχη, 2
ἀπάγειν παρεσκευάσατο τὴν στρατιὰν ἀπὸ τῆς πόλεως· ἐξελθὼν δέ τις αὐτόμολος εἶπεν ὅτι ἐπιτίθεσθαι μέλλοιεν αὐτῷ, ὁπότε ἀπάγοι τὸ στράτευμα· καταθεωμένοις γάρ, ἔφη, αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ τείχους ἀσθενὴς ἐδόκει εἶναι ἡ φάλαγξ· καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν ἦν οὕτως ἔχειν· περὶ γὰρ πολὺ τεῖχος κυκλουμένοις ἀνάγκη ἦν ἐπ' ὀλίγων τὸ βάθος γενέσθαι τὴν φάλαγγα. ἀκού- 3
σας οὖν ὁ Κῦρος ταῦτα, στὰς κατὰ μέσον τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν παρήγγειλεν ἀπὸ τοῦ

ἄκρου ἑκατέρωθεν τοὺς ὁπλίτας ἀναπτύσσοντας τὴν φάλαγγα ἀπιέναι παρὰ τὸ ἑστηκὸς τοῦ στρατεύματος, ἕως γένοιτο ἑκατέρωθεν τὸ ἄκρον κατ' αὐτὸν καὶ
4 κατὰ τὸ μέσον. οὕτως οὖν ποιούντων οἵ τε μένοντες εὐθὺς θαρραλεώτεροι ἐγίγνοντο ἐπὶ διπλασίων τὸ βάθος γιγνόμενοι, οἵ τ' ἀπιόντες ὡσαύτως θαρραλεώτεροι· εὐθὺς γὰρ οἱ μένοντες ⟨ἀντ'⟩ αὐτῶν πρὸς τοὺς πολεμίους ἐγίγνοντο. ἐπεὶ δὲ πορευόμενοι ἑκατέρωθεν συνῆψαν τὰ ἄκρα, ἔστησαν ἰσχυρότεροι γεγενημένοι, οἵ τε ἀπεληλυθότες διὰ τοὺς ἔμπροσθεν, οἵ τ' ἔμπρο-
5 σθεν διὰ τοὺς ὄπισθεν προσγεγενημένους. ἀναπτυχθείσης δ' οὕτω τῆς φάλαγγος ἀνάγκη τοὺς πρώτους ἀρίστους εἶναι καὶ τοὺς τελευταίους, ἐν μέσῳ δὲ τοὺς κακίστους τετάχθαι· ἡ δ' οὕτως ἔχουσα τάξις καὶ πρὸς τὸ μάχεσθαι ἐδόκει εὖ παρεσκευάσθαι καὶ πρὸς τὸ μὴ φεύγειν. καὶ οἱ ἱππεῖς δὲ καὶ οἱ γυμνῆτες οἱ ἀπὸ τῶν κεράτων ἀεὶ ἐγγύτερον ἐγίγνοντο τοῦ ἄρχοντος τοσούτῳ ὅσῳ ἡ φάλαγξ βραχυτέρα ἐγίγνετο ἀνα-
6 διπλουμένη. ἐπεὶ δὲ οὕτω συνεσπειράθησαν, ἀπῆσαν, ἕως μὲν ἐξικνεῖτο τὰ βέλη ἀπὸ τοῦ τείχους, ἐπὶ πόδα· ἐπεὶ δὲ ἔξω βελῶν ἐγένοντο, στραφέντες, καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὀλίγα βήματα προϊόντες μετεβάλοντο ἐπ' ἀσπίδα καὶ ἵσταντο πρὸς τὸ τεῖχος βλέποντες· ὅσῳ δὲ προσωτέρω ἐγίγνοντο, τόσῳ δὲ μανότερον μετεβάλλοντο. ἐπεὶ δ' ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἐδόκουν εἶναι, συνεῖρον ἀπιόντες, ἔστ' ἐπὶ ταῖς σκηναῖς ἐγένοντο.

7 Ἐπεὶ δὲ κατεστρατοπεδεύσαντο, συνεκάλεσεν ὁ Κῦρος τοὺς ἐπικαιρίους καὶ ἔλεξεν, Ἄνδρες σύμμαχοι, τεθεάμεθα μὲν κύκλῳ τὴν πόλιν· ἐγὼ δὲ ὅπως μὲν ἄν τις τείχη οὕτως ἰσχυρὰ καὶ ὑψηλὰ προσμαχόμενος

ἕλοι οὐκ ἐνορᾶν μοι δοκῶ· ὅσῳ δὲ πλείους ἄνθρωποι
ἐν τῇ πόλει εἰσίν, ἐπείπερ οὐ μάχονται ἐξιόντες, το-
σούτῳ ἂν θᾶττον λιμῷ αὐτοὺς ἡγοῦμαι ἁλῶναι. εἰ
μή τιν' οὖν ἄλλον τρόπον ἔχετε λέγειν, τούτῳ πολιορ-
κητέους φημὶ εἶναι τοὺς ἄνδρας. καὶ ὁ Χρυσάντας 8
εἶπεν, Ὁ δὲ ποταμός, ἔφη, οὗτος οὐ διὰ μέσης τῆς
πόλεως ῥεῖ πλάτος ἔχων πλεῖον ἢ ἐπὶ δύο στάδια;
Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Γωβρύας, καὶ βάθος γ' ὡς οὐδ'
ἂν δύο ἄνδρες ὁ ἕτερος ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ἑστηκὼς τοῦ
ὕδατος ὑπερέχοιεν· ὥστε τῷ ποταμῷ ἔτι ἰσχυροτέρα
ἐστὶν ἡ πόλις ἢ τοῖς τείχεσι. καὶ ὁ Κῦρος, Ταῦτα 9
μέν, ἔφη, ὦ Χρυσάντα, ἐῶμεν ὅσα κρείττω ἐστὶ τῆς
ἡμετέρας δυνάμεως· διαμετρησαμένους δὲ χρὴ ὡς τά-
χιστα τὸ μέρος ἑκάστους ἡμῶν ὀρύττειν τάφρον ὡς
πλατυτάτην καὶ βαθυτάτην, ὅπως ὅτι ἐλαχίστων ἡμῖν
τῶν φυλάκων δέῃ. οὕτω δὴ κύκλῳ διαμετρήσας περὶ 10
τὸ τεῖχος, ἀπολιπὼν ὅσον τύρσεσι μεγάλαις ἀπὸ τοῦ
ποταμοῦ, ὤρυττεν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ τείχους τάφρον
ὑπερμεγέθη, καὶ τὴν γῆν ἀνέβαλλον πρὸς ἑαυτούς.
καὶ πρῶτον μὲν πύργους ἐπὶ τῷ ποταμῷ ᾠκοδόμει, 11
φοίνιξι θεμελιώσας οὐ μεῖον ἢ πλεθριαίοις· — εἰσὶ
γὰρ καὶ μείζονες ἢ τοσοῦτοι τὸ μῆκος πεφυκότες —
καὶ γὰρ δὴ πιεζόμενοι οἱ φοίνικες ὑπὸ βάρους ἄνω
κυρτοῦνται, ὥσπερ οἱ ὄνοι οἱ κανθήλιοι· τούτους δ' 12
ὑπετίθει τούτου ἕνεκα [ὅπως ὅτι μάλιστα ἐοίκοι πο-
λιορκήσειν παρασκευαζομένῳ], ὡς εἰ καὶ διαφύγοι ὁ
ποταμὸς εἰς τὴν τάφρον, μὴ ἀνέλοι τοὺς πύργους.
ἀνίστη δὲ καὶ ἄλλους πολλοὺς πύργους ἐπὶ τῆς ἀμβο-
λάδος γῆς, ὅπως ὅτι πλεῖστα φυλακτήρια εἴη. οἱ μὲν 13
δὴ ταῦτ' ἐποίουν· οἱ δ' ἐν τῷ τείχει κατεγέλων τῆς

πολιορκίας, ὡς ἔχοντες τἀπιτήδεια πλέον ἢ εἴκοσιν ἐτῶν.
ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Κῦρος τὸ στράτευμα κατένειμε
δώδεκα μέρη, ὡς μῆνα τοῦ ἐνιαυτοῦ ἕκαστον τὸ μέρος
14 φυλάξον. οἱ δὲ αὖ Βαβυλώνιοι ἀκούσαντες ταῦτα
πολὺ ἔτι μᾶλλον κατεγέλων, ἐννοούμενοι εἰ σφᾶς
Φρύγες καὶ Λυδοὶ καὶ Ἀράβιοι καὶ Καππαδόκαι φυλά-
ξοιεν, οὓς σφίσιν ἐνόμιζον πάντας εὐμενεστέρους εἶναι
ἢ Πέρσαις.

15 Καὶ αἱ μὲν τάφροι ἤδη ὀρωρυγμέναι ἦσαν. ὁ δὲ
Κῦρος ἐπειδὴ ἑορτὴν τοιαύτην ἐν τῇ Βαβυλῶνι ἤκου-
σεν εἶναι, ἐν ᾗ πάντες Βαβυλώνιοι ὅλην τὴν νύκτα
πίνουσι καὶ κωμάζουσιν, ἐν ταύτῃ, ἐπειδὴ τάχιστα
συνεσκότασε, λαβὼν πολλοὺς ἀνθρώπους ἀνεστόμωσε
16 τὰς τάφρους πρὸς τὸν ποταμόν. ὡς δὲ τοῦτο ἐγένετο,
τὸ ὕδωρ κατὰ τὰς τάφρους ἐχώρει ἐν τῇ νυκτί, ἡ δὲ
διὰ τῆς πόλεως τοῦ ποταμοῦ ὁδὸς πορεύσιμος ἀνθρώ-
17 ποις ἐγίγνετο. ὡς δὲ τὸ τοῦ ποταμοῦ οὕτως ἐπορ-
σύνετο, παρηγγύησεν ὁ Κῦρος Πέρσαις χιλιάρχοις καὶ
πεζῶν καὶ ἱππέων εἰς δύο ἄγοντας τὴν χιλιοστὺν παρ-
εῖναι πρὸς αὐτόν, τοὺς δὲ ἄλλους συμμάχους κατ'
18 οὐρὰν τούτων ἕπεσθαι ᾗπερ πρόσθεν τεταγμένους. οἱ
μὲν δὴ παρῆσαν· ὁ δὲ καταβιβάσας εἰς τὸ ξηρὸν τοῦ
ποταμοῦ τοὺς ὑπηρέτας καὶ πεζοὺς καὶ ἱππέας, ἐκέ-
λευσε σκέψασθαι εἰ πορεύσιμον εἴη τὸ ἔδαφος τοῦ
19 ποταμοῦ. ἐπεὶ δὲ ἀπήγγειλαν ὅτι πορεύσιμον εἴη, ἐν-
ταῦθα δὴ συγκαλέσας τοὺς ἡγεμόνας τῶν πεζῶν καὶ
ἱππέων ἔλεξε τοιάδε.

20 Ἄνδρες, ἔφη, φίλοι, ὁ μὲν ποταμὸς ἡμῖν παρακε-
χώρηκε τῆς εἰς τὴν πόλιν ὁδοῦ. ἡμεῖς δὲ θαρροῦν-
τες εἰσίωμεν μηδὲν φοβούμενοι εἴσω, ἐννοούμενοι ὅτι

οὗτοι ἐφ' οὓς νῦν πορευσόμεθα ἐκεῖνοί εἰσιν οὓς ἡμεῖς καὶ συμμάχους πρὸς ἑαυτοῖς ἔχοντας καὶ ἐγρηγορότας ἅπαντας καὶ νήφοντας καὶ ἐξωπλισμένους καὶ συντεταγμένους ἐνικῶμεν· νῦν δ' ἐπ' αὐτοὺς 21
ἴμεν ἐν ᾧ πολλοὶ μὲν αὐτῶν καθεύδουσι, πολλοὶ δ' αὐτῶν μεθύουσι, πάντες δ' ἀσύντακτοί εἰσιν· ὅταν δὲ αἴσθωνται ἡμᾶς ἔνδον ὄντας, πολὺ ἔτι μᾶλλον ἢ νῦν ἀχρεῖοι ἔσονται ὑπὸ τοῦ ἐκπεπλῆχθαι. εἰ δέ 22
τις τοῦτο ἐννοεῖται, ὃ δὴ λέγεται φοβερὸν εἶναι τοῖς εἰς πόλιν εἰσιοῦσι, μὴ ἐπὶ τὰ τέγη ἀναβάντες βάλλωσιν ἔνθεν καὶ ἔνθεν, τοῦτο μάλιστα θαρρεῖτε· ἢν γὰρ ἀναβῶσί τινες ἐπὶ τὰς οἰκίας, ἔχομεν σύμμαχον θεὸν Ἥφαιστον. εὔφλεκτα δὲ τὰ πρόθυρα αὐτῶν, φοίνικος μὲν αἱ θύραι πεποιημέναι, ἀσφάλτῳ δὲ ὑπεκκαύματι κεχριμέναι. ἡμεῖς δὲ αὖ πολλὴν δᾷδα ἔχομεν, ἣ ταχὺ 23
πολὺ πῦρ τέξεται, πολλὴν δὲ πίτταν καὶ στυππεῖον, ἃ ταχὺ παρακαλεῖ πολλὴν φλόγα· ὥστε ἀνάγκην εἶναι ἢ φεύγειν ταχὺ τοὺς ἀπὸ τῶν οἰκιῶν ἢ ταχὺ κατακεκαῦσθαι. ἀλλ' ἄγετε λαμβάνετε τὰ ὅπλα· ἡγήσομαι 24
δὲ ἐγὼ σὺν τοῖς θεοῖς. ὑμεῖς δ', ἔφη, ὦ Γαδάτα καὶ Γωβρύα, δείκνυτε τὰς ὁδούς· ἴστε γάρ· ὅταν δ' ἐντὸς γενώμεθα, τὴν ταχίστην ἄγετε ἐπὶ τὰ βασίλεια. Καὶ 25
μήν, ἔφασαν οἱ ἀμφὶ τὸν Γωβρύαν, οὐδὲν ἂν εἴη θαυμαστὸν εἰ καὶ ἄκλειστοι αἱ πύλαι αἱ τοῦ βασιλείου εἶεν ὡς ἐν κώμῳ· δειπνεῖ γὰρ ἡ πόλις πᾶσα τῇδε τῇ νυκτί. φυλακῇ μέντοι πρὸ τῶν πυλῶν ἐντευξόμεθα· ἔστι γὰρ ἀεὶ τεταγμένη. Οὐκ ἂν μέλλειν δέοι, ἔφη ὁ Κῦρος, ἀλλ' ἰέναι, ἵνα ἀπαρασκεύους ὡς μάλιστα λάβωμεν τοὺς ἄνδρας.

Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐρρήθη, ἐπορεύοντο· τῶν δὲ ἀπαν- 26

τώντων οἱ μὲν ἀπέθνησκον καιόμενοι, οἱ δὲ ἔφευγον
πάλιν εἴσω, οἱ δὲ ἐβόων· οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Γωβρύαν
συνεβόων αὐτοῖς, ὡς κωμασταὶ ὄντες καὶ αὐτοί· καὶ
ἰόντες ᾗ ἐδύναντο [ὡς] τάχιστα ἐπὶ τοῖς βασιλείοις
27 ἐγένοντο. καὶ οἱ μὲν σὺν τῷ Γωβρύᾳ καὶ Γαδάτᾳ
τεταγμένοι κεκλειμένας εὑρίσκουσι τὰς πύλας τοῦ βα-
σιλείου· οἱ δὲ ἐπὶ τοὺς φύλακας ταχθέντες ἐπεισπί-
πτουσιν αὐτοῖς πίνουσι πρὸς φῶς πολύ, καὶ εὐθὺς
28 ὡς πολεμίοις ἐχρῶντο αὐτοῖς. ὡς δὲ κραυγὴ καὶ κτύ-
πος ἐγίγνετο, αἰσθόμενοι οἱ ἔνδον τοῦ θορύβου, κελεύ-
σαντος τοῦ βασιλέως σκέψασθαι τί εἴη τὸ πρᾶγμα,
29 ἐκθέουσί τινες ἀνοίξαντες τὰς πύλας. οἱ δ' ἀμφὶ τὸν
Γαδάταν ὡς εἶδον τὰς πύλας χαλώσας εἰσπίπτουσι καὶ
τοῖς πάλιν φεύγουσιν εἴσω ἐφεπόμενοι καὶ παίοντες
ἀφικνοῦνται πρὸς τὸν βασιλέα· καὶ ἤδη ἑστηκότα αὐ-
30 τὸν καὶ ἐσπασμένον ὃν εἶχεν ἀκινάκην εὑρίσκουσι. καὶ
τοῦτον μὲν οἱ σὺν Γαδάτᾳ καὶ Γωβρύᾳ ἐχειροῦντο·
καὶ οἱ σὺν αὐτῷ δὲ ἀπέθνησκον, ὁ μὲν προβαλόμενός
τι, ὁ δὲ φεύγων, ὁ δέ γε καὶ ἀμυνόμενος ὅτῳ ἐδύ-
31 νατο. ὁ δὲ Κῦρος διέπεμπε τὰς τῶν ἱππέων τάξεις
κατὰ τὰς ὁδοὺς καὶ προεῖπεν οὓς μὲν ἔξω λαμβάνοιεν
κατακαίνειν, τοὺς δ' ἐν ταῖς οἰκίαις κηρύττειν τοὺς
συριστὶ ἐπισταμένους ἔνδον μένειν· εἰ δέ τις ἔξω λη-
φθείη, ὅτι θανατώσοιτο.

32 Οἱ μὲν δὴ ταῦτ' ἐποίουν. Γαδάτας δὲ καὶ Γω-
βρύας ἧκον· καὶ θεοὺς μὲν πρῶτον προσεκύνουν, ὅτι
τετιμωρημένοι ἦσαν τὸν ἀνόσιον βασιλέα, ἔπειτα δὲ
Κύρου κατεφίλουν καὶ χεῖρας καὶ πόδας, πολλὰ δα-
33 κρύοντες ἅμα χαρᾷ [καὶ εὐφραινόμενοι]. ἐπεὶ δὲ ἡμέρα
ἐγένετο καὶ ᾔσθοντο οἱ τὰς ἄκρας ἔχοντες ἑαλωκυῖάν

τε τὴν πόλιν καὶ τὸν βασιλέα τεθνηκότα, παραδιδόασι
καὶ τὰς ἄκρας. ὁ δὲ Κῦρος τὰς μὲν ἄκρας εὐθὺς 34
παρελάμβανε καὶ φρουράρχους τε καὶ φρουροὺς εἰς
ταύτας ἀνέπεμπε, τοὺς δὲ τεθνηκότας θάπτειν ἐφῆκε
τοῖς προσήκουσι· τοὺς δὲ κήρυκας κηρύττειν ἐκέλευ-
σεν ἀποφέρειν πάντας τὰ ὅπλα Βαβυλωνίους· ὅπου
δὲ ληφθήσοιτο ὅπλα ἐν οἰκίᾳ, προηγόρευεν ὡς πάντες
οἱ ἔνδον ἀποθανοῖντο. οἱ μὲν δὴ ἀπέφερον, ὁ δὲ
Κῦρος ταῦτα μὲν εἰς τὰς ἄκρας κατέθετο, ὡς εἴη
ἕτοιμα, εἴ τί ποτε δέοι χρῆσθαι. ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἐπέπρα- 35
κτο, πρῶτον μὲν τοὺς μάγους καλέσας, ὡς δοριαλώ-
του τῆς πόλεως οὔσης ἀκροθίνια τοῖς θεοῖς καὶ τεμένη
ἐκέλευσεν ἐξελεῖν· ἐκ τούτου δὲ καὶ οἰκίας διεδίδου
καὶ ἀρχεῖα τούτοις οὕσπερ κοινῶνας ἐνόμιζε τῶν κατα-
πεπραγμένων· οὕτω δὲ διένειμεν ὥσπερ ἐδέδοκτο τὰ
κράτιστα τοῖς ἀρίστοις. εἰ δέ τις οἴοιτο μεῖον ἔχειν,
διδάσκειν προσιόντας ἐκέλευε. προεῖπε δὲ Βαβυλω- 36
νίοις μὲν τὴν γῆν ἐργάζεσθαι καὶ τοὺς δασμοὺς ἀπο-
φέρειν καὶ θεραπεύειν τούτους οἷς ἕκαστοι αὐτῶν
ἐδόθησαν· Πέρσας δὲ τοὺς κοινῶνας καὶ τῶν συμμά-
χων ὅσοι μένειν ᾑροῦντο παρ' αὐτῷ ὡς δεσπότας ὧν
ἔλαβον προηγόρευε διαλέγεσθαι.

Ἐκ δὲ τούτου ἐπιθυμῶν ὁ Κῦρος ἤδη κατασκευά- 37
σασθαι καὶ αὐτὸς ὡς βασιλεῖ ἡγεῖτο πρέπειν, ἔδοξεν
αὐτῷ τοῦτο σὺν τῇ τῶν φίλων γνώμῃ ποιῆσαι, ὡς ὅτι
ἥκιστα ἂν ἐπιφθόνως σπάνιός τε καὶ σεμνὸς φανείη·
ὧδε οὖν ἐμηχανᾶτο τοῦτο. ἅμα τῇ ἡμέρᾳ στὰς ὅπου
ἐδόκει ἐπιτήδειον εἶναι προσεδέχετο τὸν βουλόμενον
λέγειν τι καὶ ἀποκρινάμενος ἀπέπεμπεν. οἱ δ' ἄν- 38
θρωποι ὡς ἔγνωσαν ὅτι προσδέχοιτο, ἧκον ἀμήχανοι

τὸ πλῆθος· καὶ ὠθουμένων περὶ τοῦ προσελθεῖν μη-
39 χανή τε πολλὴ καὶ μάχη ἦν. οἱ δὲ ὑπηρέται ὡς ἐδύ-
ναντο διακρίναντες προσίεσαν. ὁπότε δέ τις καὶ τῶν
φίλων διωσάμενος τὸν ὄχλον προφανείη, προτείνων
ὁ Κῦρος τὴν χεῖρα προσήγετο αὐτοὺς καὶ οὕτως ἔλε-
γεν· Ἄνδρες φίλοι, περιμένετε, ἕως ⟨ἂν⟩ τὸν ὄχλον
διωσώμεθα· ἔπειτα δὲ καθ' ἡσυχίαν συγγενησόμεθα.
οἱ μὲν δὴ φίλοι περιέμενον, ὁ δ' ὄχλος πλείων καὶ
πλείων ἐπέρρει, ὥστ' ἔφθασεν ἑσπέρα γενομένη πρὶν
40 τοῖς φίλοις αὐτὸν σχολάσαι καὶ συγγενέσθαι. οὕτω
δὴ ὁ Κῦρος λέγει, Ὥρα, ἔφη, ὦ ἄνδρες, νῦν μὲν [και-
ρὸς] διαλυθῆναι· αὔριον δὲ πρῴ ἔλθετε· καὶ γὰρ ἐγὼ
βούλομαι ὑμῖν τι διαλεχθῆναι. ἀκούσαντες ταῦτα οἱ
φίλοι ἄσμενοι ᾤχοντο ἀποθέοντες, δίκην δεδωκότες
ὑπὸ πάντων τῶν ἀναγκαίων. καὶ τότε μὲν οὕτως
ἐκοιμήθησαν.

41 Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ μὲν Κῦρος παρῆν εἰς τὸ αὐτὸ
χωρίον, ἀνθρώπων δὲ πολὺ πλεῖον πλῆθος περιειστή-
κει βουλομένων προσιέναι, καὶ πολὺ πρότερον ἢ οἱ
φίλοι παρῆσαν. ὁ οὖν Κῦρος περιστησάμενος τῶν
ξυστοφόρων Περσῶν κύκλον μέγαν εἶπε μηδένα παρ-
ιέναι ἢ τοὺς φίλους τε καὶ ἄρχοντας τῶν Περσῶν τε
42 καὶ τῶν συμμάχων. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον οὗτοι, ἔλεξεν
ὁ Κῦρος αὐτοῖς τοιάδε. Ἄνδρες φίλοι καὶ σύμμαχοι,
τοῖς μὲν θεοῖς οὐδὲν ἂν ἔχοιμεν μέμψασθαι τὸ μὴ
οὐχὶ μέχρι τοῦδε πάντα ὅσα ηὐχόμεθα καταπεπραχέ-
ναι· εἰ μέντοι τοιοῦτον ἔσται τὸ μεγάλα πράττειν
ὥστε μὴ οἷόν τ' εἶναι μήτε ἀμφ' αὑτὸν σχολὴν ἔχειν
μήτε μετὰ τῶν φίλων εὐφρανθῆναι, ἐγὼ μὲν χαίρειν
43 ταύτην τὴν εὐδαιμονίαν κελεύω. ἐνενοήσατε γάρ,

ἔφη, καὶ χθὲς δήπου ὅτι ἕωθεν ἀρξάμενοι ἀκούειν τῶν προσιόντων οὐκ ἐλήξαμεν πρόσθεν ἑσπέρας· καὶ νῦν ὁρᾶτε τούτους ἄλλους πλείονας τῶν χθὲς παρόντας ὡς πράγματα ἡμῖν παρέξοντας. εἰ οὖν τις τούτοις 44
ὑφέξει ἑαυτόν, λογίζομαι μικρὸν μέν τι ὑμῖν μέρος ἐμοῦ μετεσόμενον, μικρὸν δέ τι ἐμοὶ ὑμῶν· ἐμαυτοῦ μέντοι σαφῶς οἶδ' ὅτι οὐδ' ὁτιοῦν μοι μετέσται. ἔτι 45
δ', ἔφη, καὶ ἄλλο ὁρῶ γελοῖον πρᾶγμα, ἐγὼ γὰρ δήπου ὑμῖν μὲν ὥσπερ εἰκὸς διάκειμαι· τούτων δὲ τῶν περιεστηκότων ἤ τινα ἢ οὐδένα οἶδα, καὶ οὗτοι πάντες οὕτω παρεσκευασμένοι εἰσὶν ὡς, ἢν νικῶσιν ὑμᾶς ὠθοῦντες, πρότεροι ἃ βούλονται ὑμῶν παρ' ἐμοῦ διαπραξόμενοι. ἐγὼ δὲ ἠξίουν τοὺς τοιούτους, εἴ τίς τι ἐμοῦ δέοιτο, θεραπεύειν ὑμᾶς τοὺς ἐμοὺς φίλους δεομένους προσαγωγῆς. ἴσως ἂν οὖν εἴποι τις, τί δῆτα οὐχ οὕτως 46
ἐξ ἀρχῆς παρεσκευασάμην, ἀλλὰ παρεῖχον ἐν τῷ μέσῳ ἐμαυτόν. ὅτι τὰ τοῦ πολέμου τοιαῦτα ἐγίγνωσκον ὄντα ὡς μὴ ὑστερίζειν δέον τὸν ἄρχοντα μήτε τῷ εἰδέναι ἃ δεῖ μήτε τῷ πράττειν ἂν καιρὸς ᾖ· τοὺς δὲ σπανίους ἰδεῖν στρατηγοὺς πολλὰ ἐνόμιζον ὧν δεῖ πραχθῆναι παριέναι. νῦν δ' ἐπειδὴ καὶ ὁ φιλοπονώ- 47
τατος πόλεμος ἀναπέπαυται, δοκεῖ μοι καὶ ἡ ἐμὴ ψυχὴ ἀναπαύσεώς τινος ἀξιοῦν τυγχάνειν. ὡς οὖν ἐμοῦ ἀποροῦντος ὅ,τι ἂν τύχοιμι ποιῶν ὥστε καλῶς ἔχειν τά τε ἡμέτερα καὶ τὰ τῶν ἄλλων ὧν ἡμᾶς δεῖ ἐπιμέλεσθαι, συμβουλευέτω ὅ,τι τις ὁρᾷ συμφορώτατον.

Κῦρος μὲν οὕτως εἶπεν· ἀνίσταται δ' ἐπ' αὐτῷ 48
Ἀρτάβαζος ὁ συγγενής ποτε φήσας εἶναι καὶ εἶπεν, Ἦ καλῶς, ἔφη, ἐποίησας, ὦ Κῦρε, ἄρξας τοῦ λόγου. ἐγὼ γὰρ ἔτι νέου μὲν ὄντος σοῦ πάνυ ἀρξάμενος ἐπε-

θύμουν φίλος γενέσθαι, ὁρῶν δέ σε οὐδὲν δεόμενον
49 *ἐμοῦ κατώκνουν σοι προσιέναι. ἐπεὶ δ' ἔτυχές ποτε*
καὶ ἐμοῦ δεηθεὶς [προθύμως] ἐξαγγεῖλαι πρὸς Μήδους
τὰ παρὰ Κυαξάρου, ἐλογιζόμην, εἰ ταῦτα προθύμως
σοι συλλάβοιμι, ὡς οἰκεῖός τέ σοι ἐσοίμην καὶ ἐξέσοιτό
μοι διαλέγεσθαί σοι ὁπόσον χρόνον βουλοίμην. κἀκεῖνα
50 *μὲν δὴ ἐπράχθη ὥστε σε ἐπαινεῖν. μετὰ τοῦτο Ὑρκά-*
νιοι μὲν πρῶτοι φίλοι ἡμῖν ἐγένοντο καὶ μάλα πει-
νῶσι συμμάχων· ὥστε μόνον οὐκ ἐν ταῖς ἀγκάλαις
περιεφέρομεν αὐτοὺς ἀγαπῶντες. μετὰ δὲ τοῦτο ἐπεὶ
ἑάλω τὸ πολέμιον στρατόπεδον, οὐκ οἶμαι σχολή σοι
51 *ἦν ἀμφ' ἐμὲ ἔχειν· καὶ ἐγώ σοι συνεγίγνωσκον. ἐκ*
δὲ τούτου Γωβρύας ἡμῖν φίλος ἐγένετο, καὶ ἐγὼ ἔχαι-
ρον· καὶ αὖθις Γαδάτας· καὶ ἤδη ἔργον σοῦ ἦν μετα-
λαβεῖν. ἐπεί γε μέντοι καὶ Σάκαι καὶ Καδούσιοι σύμ-
μαχοι ἐγεγένηντο, θεραπεύειν εἰκότως ἔδει τούτους·
52 *καὶ γὰρ οὗτοι σὲ ἐθεράπευον. ὡς δ' ἤλθομεν πάλιν*
ἔνθεν ὡρμήθημεν, ὁρῶν σε ἀμφ' ἵππους ἔχοντα,
ἀμφ' ἅρματα, ἀμφὶ μηχανάς, ἡγούμην, ἐπεὶ ἀπὸ τού-
των σχολάσαις, τότε σε καὶ ἀμφ' ἐμὲ ἕξειν σχολήν.
ὥς γε μέντοι ἦλθεν ἡ δεινὴ ἀγγελία τὸ πάντας ἀνθρώ-
πους ἐφ' ἡμᾶς συλλέγεσθαι, ἐγίγνωσκον ὅτι ταῦτα μέ-
γιστα εἴη· εἰ δὲ ταῦτα καλῶς γένοιτο, εὖ ἤδη ἐδόκουν
εἰδέναι ὅτι πολλὴ ἔσοιτο ἀφθονία τῆς ἐμῆς καὶ [τῆς]
53 *σῆς συνουσίας. καὶ νῦν δὴ νενικήκαμέν τε τὴν μεγάλην*
μάχην καὶ Σάρδεις καὶ Κροῖσον ὑποχείριον ἔχομεν καὶ
Βαβυλῶνα ᾑρήκαμεν καὶ πάντας κατεστράμμεθα, καὶ
μὰ τὸν Μίθρην ἐγώ τοι ἐχθές, εἰ μὴ πολλοῖς διεπύ-
κτευσα, οὐκ ἂν ἐδυνάμην σοι προσελθεῖν. ἐπεί γε
μέντοι ἐδεξιώσω με καὶ παρὰ σοὶ ἐκέλευσας μένειν,

ἤδη περίβλεπτος ἦν, ὅτι μετὰ σοῦ ἄσιτος καὶ ἄποτος διημέρευον. νῦν οὖν εἰ μὲν ἔσται πῃ ὅπως οἱ πλεί- 54
στου ἄξιοι γεγενημένοι πλεῖστόν σου μέρος μεθέξομεν· εἰ δὲ μή, πάλιν αὖ ἐγὼ ἐθέλω παρὰ σοῦ ἐξαγγέλλειν ἀπιέναι πάντας ἀπὸ σοῦ πλὴν ἡμῶν τῶν ἐξ ἀρχῆς φίλων.

Ἐπὶ τούτῳ ἐγέλασε μὲν ὁ Κῦρος καὶ ἄλλοι πολλοί· 55
Χρυσάντας δ' ἀνέστη ὁ Πέρσης καὶ ἔλεξεν ὧδε. Ἀλλὰ τὸ μὲν πρόσθεν, ὦ Κῦρε, εἰκότως ἐν τῷ φανερῷ σαυτὸν παρεῖχες, δι' ἅ τε αὐτὸς εἶπας καὶ ὅτι οὐχ ἡμᾶς σοι μάλιστα ἦν θεραπευτέον. ἡμεῖς μὲν γὰρ καὶ ἡμῶν αὐτῶν ἕνεκα παρῆμεν· τὸ δὲ πλῆθος ἔδει ἀνακτᾶσθαι ἐκ παντὸς τρόπου, ὅπως ὅτι ἥδιστα συμπονεῖν καὶ συγκινδυνεύειν ἡμῖν ἐθέλοιεν. νῦν δ' ἐπεὶ οὐ τούτῳ τῷ 56
τρόπῳ μόνον ἄρχεις, ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἀνακτᾶσθαι δύνασαι οὓς καιρὸς εἴη, ἤδη καὶ οἰκίας σε τυχεῖν ἄξιον· ἢ τί ἀπολαύσαις ἂν τῆς ἀρχῆς, εἰ μόνος ἄμοιρος εἴης ἑστίας, οὗ οὔτε ὁσιώτερον χωρίον ἐν ἀνθρώποις οὔτε ἥδιον οὔτε οἰκειότερόν ἐστιν οὐδέν; ἔπειτα δ', ἔφη, οὐκ ἂν οἴει καὶ ἡμᾶς αἰσχύνεσθαι, εἰ σὲ μὲν ὁρῷμεν ἔξω καρτεροῦντα, αὐτοὶ δ' ἐν οἰκίαις εἴημεν καὶ σοῦ δοκοίημεν πλεονεκτεῖν; ἐπεὶ δὲ Χρυσάντας ταῦτα ἔλεξε, συνηγό- 57
ρευον αὐτῷ κατὰ ταὐτὰ πολλοί. ἐκ τούτου δὴ εἰσέρχεται εἰς τὰ βασίλεια, καὶ τὰ ἐκ Σάρδεων χρήματα ἐνταῦθ' οἱ ἄγοντες ἀπέδοσαν. ἐπεὶ δ' εἰσῆλθεν ὁ Κῦρος, πρῶτον μὲν Ἑστίᾳ ἔθυσεν, ἔπειτα Διὶ βασιλεῖ καὶ εἴ τινι ἄλλῳ θεῷ οἱ μάγοι ἐξηγοῦντο.

Ποιήσας δὲ ταῦτα τἆλλα ἤδη ἤρχετο διοικεῖν. 58
ἐννοῶν δὲ τὸ αὐτοῦ πρᾶγμα ὅτι ἐπιχειροίη μὲν ἄρχειν πολλῶν ἀνθρώπων, παρασκευάζοιτο δὲ οἰκεῖν ἐν πόλει τῇ μεγίστῃ τῶν φανερῶν, αὕτη δ' οὕτως ἔχοι αὐτῷ

ὡς πολεμιωτάτη ἂν γένοιτο ἀνδρὶ πόλις, ταῦτα δὴ λο-
γιζόμενος φυλακῆς περὶ τὸ σῶμα ἡγήσατο δεῖσθαι.
59 γνοὺς δ' ὅτι οὐδαμοῦ ἄνθρωποι εὐχειρωτότεροί εἰσιν
ἢ ἐν σίτοις καὶ ποτοῖς καὶ λουτροῖς καὶ κοίτῃ καὶ ὕπνῳ,
ἐσκόπει τίνας ἂν ἐν τούτοις περὶ ἑαυτὸν πιστοτάτους
ἔχοι. ἐνόμισε δὲ μὴ ἂν γενέσθαι ποτὲ πιστὸν ἄνθρω-
πον ὅστις ἄλλον μᾶλλον φιλήσοι τοῦ τῆς φυλακῆς
60 δεομένου. τοὺς μὲν οὖν ἔχοντας παῖδας ἢ γυναῖκας
συναρμοττούσας ἢ παιδικὰ ἔγνω φύσει ἂν ἠναγκάσθαι
ταῦτα μάλιστα φιλεῖν· τοὺς δ' εὐνούχους ὁρῶν πάντων
τούτων στερομένους ἡγήσατο τούτους ἂν περὶ πλείστου
ποιεῖσθαι οἵτινες δύναιντο πλουτίζειν μάλιστα αὐτοὺς
καὶ βοηθεῖν, εἴ τι ἀδικοῖντο, καὶ τιμὰς περιάπτειν
αὐτοῖς· τούτοις δ' εὐεργετοῦντα ὑπερβάλλειν αὐτὸν
61 οὐδέν' ἂν ἡγεῖτο δύνασθαι. πρὸς δὲ τούτοις ἄδοξοι
ὄντες οἱ εὐνοῦχοι παρὰ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις καὶ διὰ
τοῦτο δεσπότου ἐπικούρου προσδέονται· οὐδεὶς γὰρ
ἀνὴρ ὅστις οὐκ ἂν ἀξιώσειεν εὐνούχου πλέον ἔχειν ἐν
παντί, εἰ μή τι ἄλλο κρεῖττον ἀπείργοι· δεσπότῃ δὲ
πιστὸν ὄντα οὐδὲν κωλύει πρωτεύειν καὶ τὸν εὐνοῦχον.
62 ὃ δ' ἂν μάλιστά τις οἰηθείη, ἀνάλκιδας τοὺς εὐνούχους
γίγνεσθαι, οὐδὲ τοῦτο ἐφαίνετο αὐτῷ. ἐτεκμαίρετο δὲ
καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ζῴων ὅτι οἵ τε ὑβρισταὶ ἵπποι ἐκ-
τεμνόμενοι τοῦ μὲν δάκνειν καὶ ὑβρίζειν ἀποπαύονται,
πολεμικοὶ δὲ οὐδὲν ἧττον γίγνονται, οἵ τε ταῦροι
ἐκτεμνόμενοι τοῦ μὲν μέγα φρονεῖν καὶ ἀπειθεῖν ὑφίεν-
ται, τοῦ δ' ἰσχύειν καὶ ἐργάζεσθαι οὐ στερίσκονται,
καὶ οἱ κύνες δὲ ὡσαύτως τοῦ μὲν ἀπολείπειν τοὺς
δεσπότας ἀποπαύονται ἐκτεμνόμενοι, φυλάττειν δὲ καὶ
63 εἰς θήραν οὐδὲν κακίους γίγνονται. καὶ οἵ γε ἄνθρω-

ποι ὡσαύτως ἠρεμέστεροι γίγνονται στεριςκόμενοι ταύτης τῆς ἐπιθυμίας, οὐ μέντοι ἀμελέστεροί γε τῶν προςταττομένων, οὐδ' ἧττόν τι ἱππικοί, οὐδὲ ἧττόν τι ἀκοντιστικοί, οὐδὲ ἧττον φιλότιμοι. κατάδηλοι δ' 64
ἐγίγνοντο καὶ ἐν τοῖς πολέμοις καὶ ἐν ταῖς θήραις ὅτι ἔσωζον τὸ φιλόνικον ἐν ταῖς ψυχαῖς. τοῦ δὲ πιστοὶ εἶναι ἐν τῇ φθορᾷ τῶν δεσποτῶν μάλιστα βάσανον ἐδίδοσαν· οὐδένες γὰρ πιστότερα ἔργα ἀπεδείκνυντο ἐν ταῖς δεσποτικαῖς συμφοραῖς τῶν εὐνούχων. εἰ δέ τι ἄρα 65
τῆς τοῦ σώματος ἰσχύος μειοῦσθαι δοκοῦσιν, ὁ σίδηρος ἀνισοῖ τοὺς ἀσθενεῖς τοῖς ἰσχυροῖς ἐν τῷ πολέμῳ. ταῦτα δὴ γιγνώσκων ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν θυρωρῶν πάντας τοὺς περὶ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα θεραπευτῆρας ἐποιήσατο εὐνούχους.

Ἡγησάμενος δὲ οὐχ ἱκανὴν εἶναι τὴν φυλακὴν 66
ταύτην πρὸς τὸ πλῆθος τῶν δυσμενῶς ἐχόντων, ἐσκόπει τίνας τῶν ἄλλων ἂν πιστοτάτους περὶ τὸ βασίλειον φύλακας λάβοι. εἰδὼς οὖν Πέρσας τοὺς οἴκοι κακοβιω- 67
τάτους μὲν ὄντας διὰ πενίαν, ἐπιπονώτατα δὲ ζῶντας διὰ τὴν τῆς χώρας τραχύτητα καὶ διὰ τὸ αὐτουργοὺς εἶναι, τούτους ἐνόμισε μάλιστ' ἂν ἀγαπᾶν τὴν παρ' ἑαυτῷ δίαιταν. λαμβάνει οὖν τούτων μυρίους δορυ- 68
φόρους, οἳ κύκλῳ μὲν νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐφύλαττον περὶ τὰ βασίλεια, ὁπότε ἐπὶ χώρας εἴη· ὁπότε δὲ ἐξίοι ποι, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τεταγμένοι ἐπορεύοντο. νομίσας 69
δὲ καὶ Βαβυλῶνος ὅλης φύλακας δεῖν εἶναι ἱκανούς, εἴτ' ἐπιδημῶν αὐτὸς τυγχάνοι εἴτε καὶ ἀποδημῶν, κατέστησε καὶ ἐν Βαβυλῶνι φρουροὺς ἱκανούς· μισθὸν δὲ καὶ τούτοις Βαβυλωνίους ἔταξε παρέχειν, βουλόμενος αὐτοὺς ὡς ἀμηχανωτάτους εἶναι, ὅπως ὅτι ταπεινότατοι καὶ εὐκαθεκτότατοι εἶεν.

70 Αὕτη μὲν δὴ ἡ περὶ αὐτόν τε φυλακὴ καὶ ἡ ἐν
Βαβυλῶνι τότε κατασταθεῖσα καὶ νῦν ἔτι οὕτως ἔχουσα
διαμένει. σκοπῶν δ' ὅπως ἂν καὶ ἡ πᾶσα ἀρχὴ κατ-
έχοιτο καὶ ἄλλη ἔτι προσγίγνοιτο, ἡγήσατο τοὺς μισθο-
φόρους τούτους οὐ τοσοῦτον βελτίονας τῶν ὑπηκόων
εἶναι ὅσον ἐλάττονας· τοὺς δὲ ἀγαθοὺς ἄνδρας ἐγί-
γνωσκε συνεκτέον εἶναι, οἵπερ σὺν τοῖς θεοῖς τὸ κρα-
τεῖν παρέσχον, καὶ ἐπιμελητέον ὅπως μὴ ἀνήσουσι τὴν
71 τῆς ἀρετῆς ἄσκησιν. ὅπως δὲ μὴ ἐπιτάττειν αὐτοῖς
δοκοίη, ἀλλὰ γνόντες καὶ αὐτοὶ ταῦτα ἄριστα εἶναι
οὕτως ἐμμένοιέν τε καὶ ἐπιμέλοιντο τῆς ἀρετῆς, συν-
έλεξε τούς τε ὁμοτίμους καὶ πάντας ὁπόσοι ἐπικαίριοι
ἦσαν καὶ ἀξιοχρεώτατοι αὐτῷ ἐδόκουν κοινωνοὶ εἶναι
72 καὶ πόνων καὶ ἀγαθῶν. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἔλεξε τοιάδε.
Ἄνδρες φίλοι καὶ σύμμαχοι, τοῖς μὲν θεοῖς μεγί-
στη χάρις ὅτι ἔδοσαν ἡμῖν τυχεῖν ὧν ἐνομίζομεν ἄξιοι
εἶναι. νῦν μὲν γὰρ δὴ ἔχομεν καὶ γῆν πολλὴν καὶ
ἀγαθὴν καὶ οἵτινες ταύτην ἐργαζόμενοι θρέψουσιν
ἡμᾶς· ἔχομεν δὲ καὶ οἰκίας καὶ ἐν ταύταις κατασκευάς.
73 καὶ μηδείς γε ὑμῶν ἔχων ταῦτα νομισάτω ἀλλότρια
ἔχειν· νόμος γὰρ ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀίδιός ἐστιν,
ὅταν πολεμούντων πόλις ἁλῷ, τῶν ἑλόντων εἶναι καὶ
τὰ σώματα τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τὰ χρήματα. οὔκουν
ἀδικίᾳ γε ἕξετε ὅ,τι ἂν ἔχητε, ἀλλὰ φιλανθρωπίᾳ οὐκ
74 ἀφαιρήσεσθε, ἤν τι ἐᾶτε ἔχειν αὐτούς. τὸ μέντοι ἐκ
τοῦδε οὕτως ἐγὼ γιγνώσκω ὅτι εἰ μὲν τρεψόμεθα ἐπὶ
ῥᾳδιουργίαν καὶ τὴν τῶν κακῶν ἀνθρώπων ἡδυπάθειαν,
οἳ νομίζουσι τὸ μὲν πονεῖν ἀθλιότητα, τὸ δὲ ἀπόνως
βιοτεύειν ἡδυπάθειαν, ταχὺ ἡμᾶς φημι ὀλίγου ἀξίους
ἡμῖν αὐτοῖς ἔσεσθαι καὶ ταχὺ πάντων τῶν ἀγαθῶν

στερήσεσθαι. οὐ γάρ τοι τὸ ἀγαθοὺς ἄνδρας γενέσθαι 75
τοῦτο ἀρκεῖ ὥστε καὶ διατελεῖν, ἢν μή τις αὐτοῦ διὰ
τέλους ἐπιμέληται· ἀλλὰ ὥσπερ καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι
ἀμεληθεῖσαι μείονος ἄξιαι γίγνονται καὶ τὰ σώματά γε
τὰ εὖ ἔχοντα, ὁπόταν τις αὐτὰ ἀνῇ ἐπὶ ῥᾳδιουργίαν,
πονήρως πάλιν ἔχει, οὕτω καὶ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ
ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀλκή, ὁπόταν τις αὐτῶν ἀνῇ τὴν
ἄσκησιν, ἐκ τούτου εἰς τὴν πονηρίαν πάλιν τρέπεται.
οὔκουν δεῖ ἀμελεῖν οὐδ' ἐπὶ τὸ αὐτίκα ἡδὺ προϊέναι 76
αὐτούς. μέγα μὲν γὰρ οἶμαι ἔργον καὶ τὸ ἀρχὴν κατα-
πρᾶξαι, πολὺ δ' ἔτι μεῖζον τὸ λαβόντα διασώσασθαι.
τὸ μὲν γὰρ λαβεῖν πολλάκις τῷ τόλμαν μόνον παρασχο-
μένῳ ἐγένετο, τὸ δὲ λαβόντα κατέχειν οὐκέτι τοῦτο
ἄνευ σωφροσύνης οὐδ' ἄνευ ἐγκρατείας οὐδ' ἄνευ
πολλῆς ἐπιμελείας γίγνεται. ἃ χρὴ γιγνώσκοντας νῦν 77
πολὺ μᾶλλον ἀσκεῖν τὴν ἀρετὴν ἢ πρὶν τάδε τἀγαθὰ
κτήσασθαι, εὖ εἰδότας ὅτι ὅταν πλεῖστά τις ἔχῃ, τότε
πλεῖστοι καὶ φθονοῦσι καὶ ἐπιβουλεύουσι καὶ πολέμιοι
γίγνονται, ἄλλως τε κἂν παρ' ἀκόντων τά τε κτήματα
καὶ τὴν θεραπείαν ὥσπερ ἡμεῖς ἔχῃ. τοὺς μὲν οὖν
θεοὺς οἴεσθαι χρὴ σὺν ἡμῖν ἔσεσθαι· οὐ γὰρ ἐπιβου-
λεύσαντες ἀδίκως ἔχομεν, ἀλλ' ἐπιβουλευθέντες ἐτι-
μωρησάμεθα. τὸ μέντοι μετὰ τοῦτο κράτιστον ἡμῖν 78
αὐτοῖς παρασκευαστέον· τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ βελτίονας
ὄντας τῶν ἀρχομένων ἄρχειν ἀξιοῦν. θάλπους μὲν
οὖν καὶ ψύχους καὶ σίτων καὶ ποτῶν καὶ πόνων
καὶ ὕπνου ἀνάγκη καὶ τοῖς δούλοις μεταδιδόναι· μετα-
διδόντας γε μέντοι πειρᾶσθαι δεῖ ἐν τούτοις πρῶ-
τον βελτίονας αὐτῶν φαίνεσθαι. πολεμικῆς δ' ἐπι- 79
στήμης καὶ μελέτης παντάπασιν οὐ μεταδοτέον τούτοις,

οὕστινας ἐργάτας ἡμετέρους καὶ δασμοφόρους βουλόμεθα καταστήσασθαι, ἀλλ' αὐτοὺς δεῖ τούτοις τοῖς ἀσκήμασι πλεονεκτεῖν, γιγνώσκοντας ὅτι ἐλευθερίας ταῦτα ὄργανα καὶ εὐδαιμονίας οἱ θεοὶ τοῖς ἀνθρώποις ἀπέδειξαν· καὶ ὥσπερ γε ἐκείνους τὰ ὅπλα ἀφῃρήμεθα, οὕτως ἡμᾶς αὐτοὺς δεῖ μήποτ' ἐρήμους ὅπλων γίγνεσθαι, εὖ εἰδότας ὅτι τοῖς ἀεὶ ἐγγυτάτω τῶν ὅπλων οὖσι τούτοις καὶ οἰκειότατά ἐστιν ἃν βούλωνται. εἰ δέ τις
80 τοιαῦτα ἐννοεῖται, τί δῆτα ἡμῖν ὄφελος καταπρᾶξαι ἃ ἐπεθυμοῦμεν, εἰ ἔτι δεήσει καρτερεῖν καὶ πεινῶντας καὶ διψῶντας καὶ πονοῦντας καὶ ἐπιμελομένους, ἐκεῖνο δεῖ καταμαθεῖν ὅτι τοσούτῳ τἀγαθὰ μᾶλλον εὐφραίνει ὅσῳ ἂν μᾶλλον προπονήσας τις ἐπ' αὐτὰ ἴῃ· οἱ γὰρ πόνοι ὄψον τοῖς ἀγαθοῖς· ἄνευ δὲ τοῦ δεόμενον τυγχάνειν τινὸς οὐδὲν οὕτω πολυτελῶς παρασκευασθείη
81 ἂν ὥσθ' ἡδὺ εἶναι. εἰ δὲ ὧν μὲν μάλιστα ἄνθρωποι ἐπιθυμοῦσιν ὁ δαίμων ἡμῖν ταῦτα συμπαρεσκεύακεν, ὡς δ' ἂν ἥδιστα ταῦτα φαίνοιτο αὐτός τις αὑτῷ [ταῦτα] παρασκευάσει, ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ τοσούτῳ πλεονεκτήσει τῶν ἐνδεεστέρων βίου ὡς πεινήσας τῶν ἡδίστων σίτων τεύξεται καὶ διψήσας τῶν ἡδίστων ποτῶν ἀπολαύσεται καὶ δεηθεὶς ἀναπαύσεως ὡς ἥδιστον ἀναπαύσεται.
82 ὧν ἕνεκά φημι χρῆναι νῦν ἐπιταθῆναι ἡμᾶς εἰς ἀνδραγαθίαν, ὅπως τῶν τε ἀγαθῶν ᾗ ἄριστον καὶ ἥδιστον ἀπολαύσωμεν καὶ ὅπως τοῦ πάντων χαλεπωτάτου ἄπειροι γενώμεθα. οὐ γὰρ τὸ μὴ λαβεῖν τἀγαθὰ οὕτω χαλεπὸν ὥσπερ τὸ λαβόντα στερηθῆναι λυπηρόν.
83 ἐννοήσατε δὲ κἀκεῖνο τίνα πρόφασιν ἔχοντες ἂν προσιοίμεθα κακίονες ἢ πρόσθεν γενέσθαι. πότερον ὅτι ἄρχομεν; ἀλλ' οὐ δήπου τὸν ἄρχοντα τῶν ἀρχομένων

πονηρότερον προσήκει εἶναι. ἀλλ' ὅτι εὐδαιμονέστεροι δοκοῦμεν νῦν ἢ πρότερον εἶναι; ἔπειτα τῇ εὐδαιμονίᾳ φήσει τις τὴν κακίαν ἐπιπρέπειν; ἀλλ' ὅτι ἐπεὶ κεκτήμεθα δούλους, τούτους κολάσομεν, ἢν πονηροὶ ὦσι;
καὶ τί προσήκει αὐτὸν ὄντα πονηρὸν πονηρίας ἕνεκα 84
ἢ βλακείας ἄλλους κολάζειν; ἐννοεῖτε δὲ καὶ τοῦτο ὅτι τρέφειν μὲν παρεσκευάσμεθα πολλοὺς καὶ τῶν ἡμετέρων οἴκων φύλακας καὶ τῶν σωμάτων· αἰσχρὸν δὲ πῶς οὐκ ἂν εἴη, εἰ δι' ἄλλους μὲν δορυφόρους τῆς σωτηρίας οἰησόμεθα χρῆναι τυγχάνειν, αὐτοὶ δὲ ἡμῖν αὐτοῖς οὐ δορυφορήσομεν; καὶ μὴν εὖ γε δεῖ εἰδέναι ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλη φυλακὴ τοιαύτη οἵα αὐτόν τινα καλὸν κἀγαθὸν ὑπάρχειν· τοῦτο γὰρ δεῖ συμπαρομαρτεῖν· τῷ δ' ἀρετῆς ἐρήμῳ οὐδὲ ἄλλο καλῶς ἔχειν οὐδὲν
προσήκει. τί οὖν φημι χρῆναι ποιεῖν καὶ ποῦ τὴν 85
ἀρετὴν ἀσκεῖν καὶ ποῦ τὴν μελέτην ποιεῖσθαι; οὐδὲν καινόν, ὦ ἄνδρες, ἐρῶ· ἀλλ' ὥσπερ ἐν Πέρσαις ἐπὶ τοῖς ἀρχείοις οἱ ὁμότιμοι διάγουσιν, οὕτω καὶ ἡμᾶς φημι χρῆναι ἐνθάδε ὄντας τοὺς ὁμοτίμους πάνθ' ὅσαπερ κἀκεῖ ἐπιτηδεύειν, καὶ ὑμᾶς τε ἐμὲ ὁρῶντας κατανοεῖν παρόντας εἰ ἐπιμελόμενος ὧν δεῖ διάξω, ἐγώ τε ὑμᾶς κατανοῶν θεάσομαι, καὶ οὓς ἂν ὁρῶ τὰ καλὰ καὶ
τἀγαθὰ ἐπιτηδεύοντας, τούτους τιμήσω. καὶ τοὺς παῖ- 86
δας δέ, οἳ ἂν ἡμῶν γίγνωνται, ἐνθάδε παιδεύωμεν· αὐτοί τε γὰρ βελτίονες ἐσόμεθα, βουλόμενοι τοῖς παισὶν ὡς βέλτιστα παραδείγματα ἡμᾶς αὐτοὺς παρέχειν, οἵ τε παῖδες οὐδ' ἂν εἰ βούλοιντο ῥᾳδίως πονηροὶ γένοιντο, αἰσχρὸν μὲν μηδὲν μήτε ὁρῶντες μήτε ἀκούοντες, ἐν δὲ καλοῖς κἀγαθοῖς ἐπιτηδεύμασι διημερεύοντες.

H.

I. Κῦρος μὲν οὖν οὕτως εἶπεν· ἀνέστη δ' ἐπ' αὐτῷ Χρυσάντας καὶ εἶπεν ὧδε. Ἀλλὰ πολλάκις μὲν δή, ὦ ἄνδρες, καὶ ἄλλοτε κατενόησα ὅτι ἄρχων ἀγαθὸς οὐδὲν διαφέρει πατρὸς ἀγαθοῦ· οἵ τε γὰρ πατέρες προνοοῦσι τῶν παίδων ὅπως μήποτε αὐτοὺς τἀγαθὰ ἐπιλείψει, Κῦρός τέ μοι δοκεῖ νῦν συμβουλεύειν ἡμῖν ἀφ' ὧν μάλιστ' ἂν εὐδαιμονοῦντες διατελοῖμεν· ὃ δέ μοι δοκεῖ ἐνδεέστερον ἢ ὡς ἐχρῆν δηλῶσαι, τοῦτο ἐγὼ
2 πειράσομαι τοὺς μὴ εἰδότας διδάξαι. ἐννοήσατε γὰρ δὴ τίς ἂν πόλις πολεμία ὑπὸ μὴ πειθομένων ἁλοίη· τίς δ' ἂν φιλία ὑπὸ μὴ πειθομένων διαφυλαχθείη· ποῖον δ' ἂν ἀπειθούντων στράτευμα νίκης τύχοι· πῶς δ' ἂν μᾶλλον ἐν μάχαις ἡττῷντο ἄνθρωποι ἢ ἐπειδὰν ἄρξωνται ἰδίᾳ ἕκαστος περὶ τῆς αὑτοῦ σωτηρίας βουλεύεσθαι· τί δ' ἂν ἄλλο ἀγαθὸν τελεσθείη ὑπὸ μὴ πειθομένων τοῖς κρείττοσι· ποῖαι δὲ πόλεις νομίμως ἂν οἰκήσειαν ἢ ποῖοι οἶκοι σωθείησαν· πῶς δ' ἂν νῆες
3 ὅποι δεῖ ἀφίκοιντο· ἡμεῖς δὲ ἃ νῦν ἀγαθὰ ἔχομεν διὰ τί ἄλλο μᾶλλον κατεπράξαμεν ἢ διὰ τὸ πείθεσθαι τῷ ἄρχοντι; διὰ τοῦτο γὰρ καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ταχὺ μὲν ὅποι ἔδει παρεγιγνόμεθα, ἀθρόοι δὲ τῷ ἄρχοντι ἑπόμενοι ἀνυπόστατοι ἦμεν, τῶν δ' ἐπιταχθέντων οὐδὲν ἡμιτελὲς κατελείπομεν. εἰ τοίνυν μέγιστον ἀγαθὸν

τὸ πειθαρχεῖν φαίνεται εἰς τὸ καταπράττειν τἀγαθά, οὕτως εὖ ἴστε ὅτι τὸ αὐτὸ τοῦτο καὶ εἰς τὸ διασώζειν ἃ δεῖ μέγιστον ἀγαθόν ἐστι. καὶ πρόσθεν μὲν δὴ 4
πολλοὶ ἡμῶν ἦρχον μὲν οὐδενός, ἤρχοντο δέ· νῦν δὲ κατεσκεύασθε οὕτω πάντες οἱ παρόντες ὥστε ἄρχετε οἱ μὲν πλειόνων, οἱ δὲ μειόνων. ὥσπερ τοίνυν αὐτοὶ ἀξιώσετε ἄρχειν τῶν ὑφ' ὑμῖν, οὕτω καὶ αὐτοὶ πειθώμεθα οἷς ἂν ἡμᾶς καθήκῃ. τοσοῦτον δὲ διαφέρειν δεῖ τῶν δούλων ὅσον οἱ μὲν δοῦλοι ἄκοντες τοῖς δεσπόταις ὑπηρετοῦσιν, ἡμᾶς δ', εἴπερ ἀξιοῦμεν ἐλεύθεροι εἶναι, ἑκόντας δεῖ ποιεῖν ὃ πλείστου ἄξιον φαίνεται εἶναι. εὑρήσετε δ', ἔφη, καὶ ἔνθα ἄνευ μοναρχίας πόλις οἰκεῖται, τὴν μάλιστα τοῖς ἄρχουσιν ἐθέλουσαν πείθεσθαι ταύτην ἥκιστα τῶν πολεμίων ἀναγκαζομένην ἀκούειν. παρῶμέν τε οὖν, ὥσπερ Κῦρος κελεύει, ἐπὶ 5
τόδε τὸ ἀρχεῖον, ἀσκῶμέν τε δι' ὧν μάλιστα δυνησόμεθα κατέχειν ἃ δεῖ, παρέχωμέν τε ἡμᾶς αὐτοὺς χρῆσθαι Κύρῳ ὅ,τι ἂν δέῃ. καὶ τοῦτο γὰρ εὖ εἰδέναι χρὴ ὅτι οὐ μὴ δυνήσεται Κῦρος εὑρεῖν ὅ,τι αὐτῷ μὲν ἐπ' ἀγαθῷ χρήσεται, ἡμῖν δὲ οὔ, ἐπείπερ τά γε αὐτὰ ἡμῖν συμφέρει καὶ οἱ αὐτοί εἰσιν ἡμῖν πολέμιοι.

Ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἶπε Χρυσάντας, οὕτω δὴ καὶ ἄλ- 6
λοι ἀνίσταντο πολλοὶ καὶ Περσῶν καὶ τῶν συμμάχων συνεροῦντες· καὶ ἔδοξε τοὺς ἐντίμους ἀεὶ παρεῖναι ἐπὶ θύρας καὶ παρέχειν αὐτοὺς χρῆσθαι ὅ,τι ἂν βούληται, ἕως ἀφείη Κῦρος. ὡς δὲ τότε ἔδοξεν, οὕτω καὶ νῦν ἔτι ποιοῦσιν οἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν ὑπὸ βασιλεῖ ὄντες, θεραπεύουσι τὰς τῶν ἀρχόντων θύρας. ὡς δ' 7
ἐν τῷ λόγῳ δεδήλωται Κῦρος καταστησάμενος εἰς τὸ διαφυλάττειν αὐτῷ τε καὶ Πέρσαις τὴν ἀρχήν, ταῦτα

καὶ οἱ μετ' ἐκεῖνον βασιλεῖς νόμιμα ἔτι καὶ νῦν δια-
8 τελοῦσι ποιοῦντες. οὕτω δ' ἔχει καὶ ταῦτα ὥσπερ καὶ
τἆλλα· ὅταν μὲν ὁ ἐπιστάτης βελτίων γένηται, καθα-
ρώτερον τὰ νόμιμα πράττεται· ὅταν δὲ χείρων, φαυ-
λότερον. ἐφοίτων μὲν οὖν ἐπὶ τὰς θύρας Κύρου οἱ
ἔντιμοι σὺν τοῖς ἵπποις καὶ ταῖς αἰχμαῖς, συνδόξαν
πᾶσι τοῖς ἀρίστοις τῶν συγκαταστρεψαμένων τὴν ἀρχήν.
9 Κῦρος δ' ἐπὶ μὲν τἆλλα καθίστη ἄλλους ἐπιμελη-
τάς, καὶ ἦσαν αὐτῷ καὶ προσόδων ἀποδεκτῆρες καὶ
δαπανημάτων δοτῆρες καὶ ἔργων ἐπιστάται καὶ κτη-
μάτων φύλακες καὶ τῶν εἰς τὴν δίαιταν ἐπιτηδείων
ἐπιμεληταί· καὶ ἵππων δὲ καὶ κυνῶν ἐπιμελητὰς καθ-
ίστη οὓς ἐνόμιζε καὶ ταῦτα τὰ βοσκήματα βέλτιστ' ἂν
10 παρέχειν αὐτῷ χρῆσθαι. οὓς δὲ συμφύλακας τῆς εὐ-
δαιμονίας οἱ ᾤετο χρῆναι ἔχειν, τούτους ὅπως ὡς
βέλτιστοι ἔσοιντο οὐκέτι τούτου τὴν ἐπιμέλειαν ἄλ-
λοις προσέταττεν, ἀλλ' αὐτοῦ ἐνόμιζε τοῦτο ἔργον
εἶναι. ᾔδει γὰρ ὅτι, εἴ τι μάχης ποτὲ δεήσοι, ἐκ τού-
των αὐτῷ καὶ παραστάτας καὶ ἐπιστάτας ληπτέον εἴη,
σὺν οἷσπερ οἱ μέγιστοι κίνδυνοι· καὶ ταξιάρχους δὲ
καὶ πεζῶν καὶ ἱππέων ἐγίγνωσκεν ἐκ τούτων κατα-
11 στατέον εἶναι. εἰ δὲ δέοι καὶ στρατηγῶν που ἄνευ
αὐτοῦ, ᾔδει ὅτι ἐκ τούτων πεμπτέον εἴη· καὶ πόλεων
δὲ καὶ ὅλων ἐθνῶν φύλαξι καὶ σατράπαις ᾔδει ὅτι
τούτων τισὶν εἴη χρηστέον καὶ πρέσβεις γε τούτων
τινὰς πεμπτέον, ὅπερ ἐν τοῖς μεγίστοις ἡγεῖτο εἶναι
12 εἰς τὸ ἄνευ πολέμου τυγχάνειν ὧν δέοιτο. μὴ ὄντων
μὲν οὖν οἵων δεῖ δι' ὧν αἱ μέγισται καὶ πλεῖσται
πράξεις ἔμελλον εἶναι, κακῶς ἡγεῖτο τὰ αὐτοῦ ἕξειν.
εἰ δ' οὗτοι εἶεν οἵους δέοι, πάντα ἐνόμιζε καλῶς ἔσε-

σθαι. ἐνέδυ μὲν οὖν οὕτω γνοὺς εἰς ταύτην τὴν ἐπιμέλειαν· ἐνόμιζε δὲ τὴν αὐτὴν καὶ αὑτῷ ἄσκησιν εἶναι τῆς ἀρετῆς. οὐ γὰρ ᾤετο οἷόν τε εἶναι μὴ αὐτόν τινα ὄντα οἷον δεῖ ἄλλους παρορμᾶν ἐπὶ τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἔργα. ὡς δὲ ταῦτα διενοήθη, ἡγήσατο 13
σχολῆς πρῶτον δεῖν, εἰ μέλλοι δυνήσεσθαι τῶν κρατίστων ἐπιμέλεσθαι. τὸ μὲν οὖν προσόδων ἀμελεῖν οὐχ οἷόν τε ἐνόμιζεν εἶναι, προνοῶν ὅτι πολλὰ καὶ τελεῖν ἀνάγκη ἔσοιτο εἰς μεγάλην ἀρχήν· τὸ δ᾽ αὖ πολλῶν κτημάτων ὄντων ἀμφὶ ταῦτα αὐτὸν ἀεὶ ἔχειν ᾔδει ὅτι ἀσχολίαν παρέξοι τῆς τῶν ὅλων σωτηρίας ἐπιμέλεσθαι. οὕτω δὴ σκοπῶν, ὅπως ἂν τά τε οἰκονομικὰ καλῶς 14
ἔχοι καὶ ἡ σχολὴ γένοιτο, κατενόησέ πως τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν. ὡς γὰρ τὰ πολλὰ δεκάδαρχοι μὲν δεκαδέων ἐπιμέλονται, λοχαγοὶ δὲ δεκαδάρχων, χιλίαρχοι δὲ λοχαγῶν, μυρίαρχοι δὲ χιλιάρχων, καὶ οὕτως οὐδεὶς ἀτημέλητος γίγνεται, οὐδ᾽ ἢν πάνυ πολλαὶ μυριάδες ἀνθρώπων ὦσι, καὶ ὅταν ὁ στρατηγὸς βούληται χρήσασθαί τι τῇ στρατιᾷ, ἀρκεῖ ἢν τοῖς μυριάρχοις παραγγείλῃ· ὥσπερ οὖν ταῦτ᾽ ἔχει, οὕτω καὶ ὁ 15
Κῦρος συνεκεφαλαιώσατο τὰς οἰκονομικὰς πράξεις· ὥστε καὶ τῷ Κύρῳ ἐγένετο ὀλίγοις διαλεγομένῳ μηδὲν τῶν οἰκείων ἀτημελήτως ἔχειν· καὶ ἐκ τούτου ἤδη σχολὴν ἦγε πλείω ἢ ἄλλος μιᾶς οἰκίας καὶ μιᾶς νεὼς ἐπιμελόμενος. οὕτω δὴ καταστησάμενος τὸ αὑτοῦ ἐδίδαξε καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ταύτῃ τῇ καταστάσει χρῆσθαι.

Τὴν μὲν δὴ σχολὴν οὕτω κατεσκευάσατο αὑτῷ 16
τε καὶ τοῖς περὶ αὐτόν, ἤρχετο δ᾽ ἐπιστατεῖν τοῦ εἶναι οἵους δεῖ τοὺς κοινῶνας. πρῶτον μὲν ὁπόσοι ὄντες ἱκανοὶ ἄλλων ἐργαζομένων τρέφεσθαι μὴ παρεῖεν ἐπὶ

τὰς θύρας, τούτους ἐπεζήτει, νομίζων τοὺς μὲν παρόντας οὐκ ἂν ἐθέλειν οὔτε κακὸν οὔτε αἰσχρὸν οὐδὲν πράττειν καὶ διὰ τὸ παρ' ἄρχοντι εἶναι καὶ διὰ τὸ εἰδέναι ὅτι ὁρῷντ' ἂν ὅ,τι πράττοιεν ὑπὸ τῶν βελτίστων· οἳ δὲ μὴ παρεῖεν, τούτους ἡγεῖτο ἢ ἀκρατείᾳ
17 τινὶ ἢ ἀδικίᾳ ἢ ἀμελείᾳ ἀπεῖναι. τοῦτο οὖν πρῶτον διηγησόμεθα ὡς προσηνάγκαζε τοὺς τοιούτους παρεῖναι. τῶν γὰρ παρ' ἑαυτῷ μάλιστα φίλων ἐκέλευσεν ἄν τινα λαβεῖν τὰ τοῦ μὴ φοιτῶντος, φάσκοντα λαμβάνειν τὰ ἑαυτοῦ. ἐπεὶ οὖν τοῦτο γένοιτο, ἧκον ἂν εὐθὺς οἱ
18 στερόμενοι ὡς ἠδικημένοι. ὁ δὲ Κῦρος πολὺν μὲν χρόνον οὐκ ἐσχόλαζε τοῖς τοιούτοις ὑπακούειν· ἐπεὶ δὲ ἀκούσειεν αὐτῶν, πολὺν χρόνον ἀνεβάλλετο τὴν διαδικασίαν. ταῦτα δὲ ποιῶν ἡγεῖτο προσεθίζειν αὐτοὺς θεραπεύειν, ἧττον δὲ ἐχθρῶς ἢ εἰ αὐτὸς κολάζων
19 ἠνάγκαζε παρεῖναι. εἷς μὲν τρόπος διδασκαλίας ἦν αὐτῷ οὗτος τοῦ παρεῖναι· ἄλλος δὲ τὸ τὰ ῥᾷστα καὶ κερδαλεώτατα τοῖς παροῦσι προστάττειν· ἄλλος δὲ τὸ
20 μηδέν ποτε τοῖς ἀποῦσι νέμειν· ὁ δὲ δὴ μέγιστος τρόπος τῆς ἀνάγκης ἦν, εἰ τούτων μηδέν τις ὑπακούοι, ἀφελόμενος ἂν τοῦτον ἃ ἔχοι ἄλλῳ ἐδίδου ὃν ᾤετο [δύνασθαι] ἂν ἐν τῷ δέοντι παρεῖναι· καὶ οὕτως ἐγίγνετο αὐτῷ φίλος χρήσιμος ἀντὶ ἀχρήστου. ἐπιζητεῖ δὲ καὶ ὁ νῦν βασιλεύς, ἤν τις ἀπῇ οἷς παρεῖναι καθήκει.

21 Τοῖς μὲν δὴ μὴ παροῦσιν οὕτω προσεφέρετο. τοὺς δὲ παρέχοντας ἑαυτοὺς ἐνόμισε μάλιστ' ἂν ἐπὶ τὰ καλὰ κἀγαθὰ ἐπαίρειν, ἐπείπερ ἄρχων ἦν αὐτῶν, εἰ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπιδεικνύειν πειρῷτο τοῖς ἀρχομένοις
22 πάντων μάλιστα κεκοσμημένον τῇ ἀρετῇ. αἰσθάνεσθαι μὲν γὰρ ἐδόκει καὶ διὰ τοὺς γραφομένους νόμους βελ-

τίους γιγνομένους ἀνθρώπους· τὸν δὲ ἀγαθὸν ἄρ-
χοντα βλέποντα νόμον ἀνθρώποις ἐνόμισεν, ὅτι καὶ
τάττειν ἱκανός ἐστι καὶ ὁρᾶν τὸν ἀτακτοῦντα καὶ κολά-
ζειν. οὕτω δὴ γιγνώσκων πρῶτον μὲν τὰ περὶ τοὺς 23
θεοὺς μᾶλλον ἐκπονοῦντα ἐπεδείκνυ ἑαυτὸν ἐν τούτῳ
τῷ χρόνῳ, ἐπεὶ εὐδαιμονέστερος ἦν. καὶ τότε πρῶ-
τον κατεστάθησαν οἱ μάγοι ...... ὑμνεῖν τε ἀεὶ ἅμα
τῇ ἡμέρᾳ τοὺς θεοὺς καὶ θύειν ἀν' ἑκάστην ἡμέραν
οἷς οἱ μάγοι θεοῖς εἴποιεν. οὕτω δὴ τὰ τότε κατα- 24
σταθέντα ἔτι καὶ νῦν διαμένει παρὰ τῷ ἀεὶ ὄντι βα-
σιλεῖ. ταῦτ' οὖν πρῶτον ἐμιμοῦντο αὐτὸν καὶ οἱ ἄλλοι
Πέρσαι, νομίζοντες καὶ αὐτοὶ εὐδαιμονέστεροι ἔσεσθαι,
ἢν θεραπεύωσι τοὺς θεούς, ὥσπερ ὁ εὐδαιμονέστατός
τε ὢν καὶ ἄρχων· καὶ Κύρῳ δ' ἂν ἡγοῦντο ταῦτα
ποιοῦντες ἀρέσκειν. ὁ δὲ Κῦρος τὴν τῶν μεθ' αὐτοῦ 25
εὐσέβειαν καὶ ἑαυτῷ ἀγαθὸν ἐνόμιζε, λογιζόμενος ὥσπερ
οἱ πλεῖν αἱρούμενοι μετὰ τῶν εὐσεβῶν μᾶλλον ἢ μετὰ
τῶν ἠσεβηκέναι τι δοκούντων. πρὸς δὲ τούτοις ἐλο-
γίζετο ὡς εἰ πάντες οἱ κοινῶνες θεοσεβεῖς εἶεν, ἧτ-
τον ἂν αὐτοὺς ἐθέλειν περί τε ἀλλήλους ἀνόσιόν τι
ποιεῖν καὶ περὶ ἑαυτόν, εὐεργέτης νομίζων εἶναι τῶν
κοινώνων. ἐμφανίζων δὲ καὶ τοῦτο ὅτι περὶ πολλοῦ 26
ἐποιεῖτο μηδένα μήτε φίλον ἀδικεῖν μήτε σύμμαχον,
ἀλλὰ τὸ δίκαιον ἰσχυρῶς ὁρῶν, μᾶλλον καὶ τοὺς ἄλ-
λους ᾤετ' ἂν τῶν μὲν αἰσχρῶν κερδέων ἀπέχεσθαι,
διὰ τοῦ δικαίου δ' ἐθέλειν πορεύεσθαι. καὶ αἰδοῦς 27
δ' ἂν ἡγεῖτο μᾶλλον πάντας ἐμπιμπλάναι, εἰ αὐτὸς
φανερὸς εἴη πάντας οὕτως αἰδούμενος ὡς μήτ' εἰπεῖν
ἂν μήτε ποιῆσαι μηδὲν αἰσχρόν. ἐτεκμαίρετο δὲ τοῦτο 28
οὕτως ἕξειν ἐκ τοῦδε. μὴ γὰρ ὅτι ἄρχοντα, ἀλλὰ καὶ

οὓς οὐ φοβοῦνται, μᾶλλον τοὺς αἰδουμένους αἰδοῦνται τῶν ἀναιδῶν οἱ ἄνθρωποι· καὶ γυναῖκας δὲ ἃς ἂν αἰδουμένας αἰσθάνωνται, ἀνταιδεῖσθαι μᾶλλον ἐθέ-
29 λουσιν ὁρῶντες. τὸ δ' αὖ πείθεσθαι οὕτω μάλιστ' ἂν ᾤετο ἔμμονον εἶναι τοῖς περὶ αὐτόν, εἰ τοὺς ἀπροφασίστως πειθομένους φανερὸς εἴη μᾶλλον τιμῶν τῶν τὰς μεγίστας ἀρετὰς καὶ ἐπιπονωτάτας δοκούντων παρέχεσθαι. γιγνώσκων δ' οὕτω καὶ ποιῶν διετέλει.
30 καὶ σωφροσύνην δ' αὑτοῦ ἐπιδεικνὺς μᾶλλον ἐποίει καὶ ταύτην πάντας ἀσκεῖν. ὅταν γὰρ ὁρῶσιν, ᾧ μάλιστα ἔξεστιν ὑβρίζειν, τοῦτον σωφρονοῦντα, οὕτω μᾶλλον οἵ γε ἀσθενέστεροι ἐθέλουσιν οὐδὲν ὑβριστι-
31 κὸν ποιοῦντες φανεροὶ εἶναι. [διῄρει δὲ αἰδῶ καὶ σωφροσύνην τῇδε, ὡς τοὺς μὲν αἰδουμένους τὰ ἐν τῷ φανερῷ αἰσχρὰ φεύγοντας, τοὺς δὲ σώφρονας καὶ τὰ
32 ἐν τῷ ἀφανεῖ.] καὶ ἐγκράτειαν δὲ οὕτω μάλιστ' ἂν ᾤετο ἀσκεῖσθαι, εἰ αὐτὸς ἐπιδεικνύοι ἑαυτὸν μὴ ὑπὸ τῶν παραυτίκα ἡδονῶν ἑλκόμενον ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ προπονεῖν ἐθέλοντα πρῶτον σὺν τῷ καλῷ τῶν
33 εὐφροσυνῶν. τοιγαροῦν τοιοῦτος ὢν ἐποίησεν ἐπὶ ταῖς θύραις πολλὴν μὲν τῶν χειρόνων εὐταξίαν, ὑπεικόντων τοῖς ἀμείνοσι, πολλὴν δ' αἰδῶ καὶ εὐκοσμίαν πρὸς ἀλλήλους. ἐπέγνως δ' ἂν ἐκεῖ οὐδένα οὔτε ὀργιζόμενον κραυγῇ οὔτε χαίροντα ὑβριστικῷ γέλωτι, ἀλλὰ ἰδὼν ἂν αὐτοὺς ἡγήσω τῷ ὄντι εἰς κάλλος ζῆν.

34 Τοιαῦτα μὲν δὴ ποιοῦντες καὶ ὁρῶντες ἐπὶ θύραις διῆγον. τῆς πολεμικῆς δ' ἕνεκα ἀσκήσεως ἐπὶ θήραν ἐξῆγεν οὕσπερ ἀσκεῖν ταῦτα ᾤετο χρῆναι, ταύτην ἡγούμενος καὶ ὅλως ἀρίστην ἄσκησιν πολεμικῶν
35 εἶναι, καὶ ἱππικῆς δὲ ἀληθεστάτην. καὶ γὰρ ἐπόχους

ἐν παντοδαποῖς χωρίοις αὕτη μάλιστα ἀποδείκνυσι διὰ
τὸ θηρίοις φεύγουσιν ἐφέπεσθαι, καὶ ἀπὸ τῶν ἵππων
ἐνεργοὺς αὕτη μάλιστα ἀπεργάζεται διὰ τὴν τοῦ λαμ-
βάνειν φιλοτιμίαν καὶ ἐπιθυμίαν· καὶ τὴν ἐγκράτειαν 36
δὲ καὶ πόνους καὶ ψύχη καὶ θάλπη καὶ λιμὸν καὶ
δίψος δύνασθαι φέρειν ἐνταῦθα μάλιστα προσείθιζε
τοὺς κοινῶνας. καὶ νῦν δ' ἔτι βασιλεὺς καὶ οἱ ἄλλοι
οἱ περὶ βασιλέα ταῦτα ποιοῦντες διατελοῦσιν. ὅτι μὲν 37
οὖν οὐκ ᾤετο προσήκειν οὐδενὶ ἀρχῆς ὅστις μὴ βελ-
τίων εἴη τῶν ἀρχομένων καὶ τοῖς προειρημένοις πᾶσι
δῆλον, καὶ ὅτι οὕτως ἀσκῶν τοὺς περὶ αὐτὸν πολὺ
μάλιστα αὐτὸς ἐξεπόνει καὶ τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὰς
πολεμικὰς τέχνας καὶ [τὰς] μελέτας. καὶ γὰρ ἐπὶ θή- 38
ραν τοὺς μὲν ἄλλους ἐξῆγεν, ὁπότε μὴ μένειν ἀνάγκη
τις εἴη· αὐτὸς δὲ καὶ ὁπότε ἀνάγκη εἴη, οἴκοι ἐθήρα
τὰ ἐν τοῖς παραδείσοις θηρία τρεφόμενα· καὶ οὔτ'
αὐτός ποτε πρὶν ἱδρῶσαι δεῖπνον ᾑρεῖτο οὔτε ἵπποις
ἀγυμνάστοις σῖτον ἐνέβαλλε· συμπαρεκάλει δὲ καὶ εἰς
ταύτην τὴν θήραν τοὺς περὶ αὐτὸν σκηπτούχους. τοι- 39
γαροῦν πολὺ μὲν αὐτὸς διέφερεν ἐν πᾶσι τοῖς καλοῖς
ἔργοις, πολὺ δὲ οἱ περὶ ἐκεῖνον, διὰ τὴν ἀεὶ μελέτην.
παράδειγμα μὲν δὴ τοιοῦτον ἑαυτὸν παρείχετο. πρὸς
δὲ τούτῳ καὶ τῶν ἄλλων οὕστινας μάλιστα ὁρῴη τὰ
καλὰ διώκοντας, τούτους καὶ δώροις καὶ ἀρχαῖς καὶ
ἕδραις καὶ πάσαις τιμαῖς ἐγέραιρεν· ὥστε πολλὴν πᾶσι
φιλοτιμίαν ἐνέβαλλεν ὅπως ἕκαστος ὅτι ἄριστος φανή-
σοιτο Κύρῳ.

Καταμαθεῖν δὲ τοῦ Κύρου δοκοῦμεν ὡς οὐ τούτῳ 40
μόνῳ ἐνόμιζε χρῆναι τοὺς ἄρχοντας τῶν ἀρχομένων
διαφέρειν τῷ βελτίονας αὐτῶν εἶναι, ἀλλὰ καὶ κατα-

γοητεύειν ᾤετο χρῆναι αὐτούς. στολήν τε γοῦν εἵλετο τὴν Μηδικὴν αὐτός τε φορεῖν καὶ τοὺς κοινῶνας ταύτην ἔπεισεν ἐνδύεσθαι· αὕτη γὰρ αὐτῷ συγκρύπτειν ἐδόκει εἴ τίς τι ἐν τῷ σώματι ἐνδεὲς ἔχοι, καὶ καλλίστους καὶ μεγίστους ἐπιδεικνύναι τοὺς φοροῦντας.
41 καὶ γὰρ τὰ ὑποδήματα τοιαῦτα ἔχουσιν ἐν οἷς μάλιστα λαθεῖν ἔστι καὶ ὑποτιθεμένους τι, ὥστε δοκεῖν μείζους εἶναι ἢ εἰσί. καὶ ὑποχρίεσθαι δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς προσίετο, ὡς εὐοφθαλμότεροι φαίνοιντο ἢ εἰσί, καὶ ἐντρίβεσθαι, ὡς εὐχροώτεροι ὁρῷντο ἢ πεφύκασιν.
42 ἐμελέτησε δὲ καὶ ὡς μὴ πτύοντες μηδὲ ἀπομυττόμενοι φανεροὶ εἶεν, μηδὲ μεταστρεφόμενοι ἐπὶ θέαν μηδενός, ὡς οὐδὲν θαυμάζοντες. πάντα δὲ ταῦτα ᾤετο φέρειν τι εἰς τὸ δυσκαταφρονητοτέρους φαίνεσθαι τοῖς ἀρχομένοις.

43 Οὓς μὲν δὴ ἄρχειν ᾤετο χρῆναι, δι' ἑαυτοῦ οὕτω κατεσκεύασε καὶ μελέτῃ καὶ τῷ σεμνῶς προεστάναι αὐτῶν· οὓς δ' αὖ κατεσκεύαζεν εἰς τὸ δουλεύειν, τούτους οὔτε μελετᾶν τῶν ἐλευθερίων πόνων οὐδένα παρώρμα οὔθ' ὅπλα κεκτῆσθαι ἐπέτρεπεν· ἐπεμέλετο δὲ ὅπως μήτε ἄσιτοι μήτε ἄποτοί ποτε ἔσοιντο ἐλευ-
44 θερίων ἕνεκα μελετημάτων. καὶ γὰρ ὁπότε ἐλαύνοιεν τὰ θηρία τοῖς ἱππεῦσιν εἰς τὰ πεδία, φέρεσθαι σῖτον εἰς θήραν τούτοις ἐπέτρεπε, τῶν δὲ ἐλευθέρων οὐδενί· καὶ ὁπότε πορεία εἴη, ἦγεν αὐτοὺς πρὸς τὰ ὕδατα ὥσπερ τὰ ὑποζύγια. καὶ ὁπότε δὲ ὥρα εἴη ἀρίστου, ἀνέμενεν αὐτοὺς ἔστε ἐμφάγοιέν τι, ὡς μὴ βουλιμιῷεν· ὥστε καὶ οὗτοι αὐτὸν ὥσπερ οἱ ἄριστοι πατέρα ἐκάλουν, ὅτι ἐπεμέλετο αὐτῶν [ὅπως ἀναμφιλόγως ἀεὶ ἀνδράποδα διατελοῖεν].

Τῇ μὲν δὴ ὅλῃ Περσῶν ἀρχῇ οὕτω τὴν ἀσφάλειαν 45
κατεσκεύαζεν. ἑαυτῷ δὲ ὅτι μὲν οὐχ ὑπὸ τῶν κατα-
στραφέντων κίνδυνος εἴη παθεῖν τι ἰσχυρῶς ἐθάρρει·
καὶ γὰρ ἀνάλκιδας ἡγεῖτο εἶναι αὐτοὺς καὶ ἀσυντά-
κτους ὄντας ἑώρα, καὶ πρὸς τούτοις οὐδ᾽ ἐπλησίαζε
τούτων οὐδεὶς αὐτῷ οὔτε νυκτὸς οὔτε ἡμέρας. οὓς 46
δὲ κρατίστους τε ἡγεῖτο καὶ ὡπλισμένους καὶ ἀθρόους
ὄντας ἑώρα — καὶ τοὺς μὲν αὐτῶν ᾔδει ἱππέων ἡγε-
μόνας ὄντας, τοὺς δὲ πεζῶν· πολλοὺς δὲ αὐτῶν καὶ
φρονήματα ἔχοντας ᾐσθάνετο ὡς ἱκανοὺς ὄντας ἄρχειν·
καὶ τοῖς φύλαξι δὲ αὐτοῦ οὗτοι μάλιστα ἐπλησίαζον,
καὶ αὐτῷ δὲ τῷ Κύρῳ τούτων πολλοὶ πολλάκις συν-
εμίγνυσαν· ἀνάγκη γὰρ ἦν, ὅ,τι καὶ χρῆσθαι ἔμελλεν
αὐτοῖς — ὑπὸ τούτων οὖν καὶ κίνδυνος ἦν αὐτὸν μά-
λιστα παθεῖν τι κατὰ πολλοὺς τρόπους. σκοπῶν οὖν 47
ὅπως ἂν αὐτῷ καὶ τὰ ἀπὸ τούτων ἀκίνδυνα γένοιτο,
τὸ μὲν περιελέσθαι αὐτῶν τὰ ὅπλα καὶ ἀπολέμους
ποιῆσαι ἀπεδοκίμασε, καὶ ἄδικον ἡγούμενος καὶ κατά-
λυσιν τῆς ἀρχῆς ταύτην νομίζων· τὸ δ᾽ αὖ μὴ προσ-
ίεσθαι αὐτοὺς καὶ τὸ ἀπιστοῦντα φανερὸν εἶναι ἀρχὴν
ἡγήσατο πολέμου· ἓν δὲ ἀντὶ πάντων τούτων ἔγνω
καὶ κράτιστον εἶναι πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἀσφάλειαν καὶ 48
κάλλιστον, εἰ δύναιτο ποιῆσαι τοὺς κρατίστους ἑαυτῷ
μᾶλλον φίλους ἢ ἀλλήλοις. ὡς οὖν ἐπὶ τὸ φιλεῖσθαι
δοκεῖ ἡμῖν ἐλθεῖν, τοῦτο πειρασόμεθα διηγήσασθαι.

Πρῶτον μὲν γὰρ διὰ παντὸς ἀεὶ τοῦ χρόνου φι- II
λανθρωπίαν τῆς ψυχῆς ὡς ἐδύνατο μάλιστα ἐνεφάνιζεν,
ἡγούμενος, ὥσπερ οὐ ῥᾴδιόν ἐστι φιλεῖν τοὺς μισεῖν
δοκοῦντας οὐδ᾽ εὐνοεῖν τοῖς κακόνοις, οὕτω καὶ τοὺς
γνωσθέντας ὡς φιλοῦσι καὶ εὐνοοῦσιν, οὐκ ἂν δύνα-

2 σθαι μισεῖσθαι ὑπὸ τῶν φιλεῖσθαι ἡγουμένων. ἕως μὲν οὖν χρήμασιν ἀδυνατώτερος ἦν εὐεργετεῖν, τῷ τε προνοεῖν τῶν συνόντων καὶ τῷ προπονεῖν καὶ τῷ συνηδόμενος μὲν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς φανερὸς εἶναι, συναχθόμενος δ' ἐπὶ τοῖς κακοῖς, τούτοις ἐπειρᾶτο τὴν φιλίαν θηρεύειν· ἐπειδὴ δὲ ἐγένετο αὐτῷ ὥστε χρήμασιν εὐεργετεῖν, δοκεῖ ἡμῖν γνῶναι πρῶτον μὲν ὡς εὐεργέτημα ἀνθρώποις πρὸς ἀλλήλους οὐδέν ἐστιν ἀπὸ τῆς αὐτῆς δαπάνης ἐπιχαριτώτερον ἢ σίτων καὶ
3 ποτῶν μετάδοσις. τοῦτο δ' οὕτω νομίσας πρῶτον μὲν ἐπὶ τὴν αὑτοῦ τράπεζαν συνέταξεν ὅπως οἷς αὐτὸς σιτοῖτο σίτοις, τούτοις ὅμοια ἀεὶ παρατίθοιτο αὐτῷ ἱκανὰ παμπόλλοις ἀνθρώποις· ὅσα δὲ παρατεθείη, ταῦτα πάντα, πλὴν οἷς αὐτὸς καὶ οἱ σύνδειπνοι χρήσαιντο, διεδίδου οἷς δὴ βούλοιτο τῶν φίλων μνήμην ἐνδείκνυσθαι ἢ φιλοφροσύνην. διέπεμπε δὲ καὶ τούτοις οὓς ἀγασθείη ἢ ἐν φυλακαῖς ἢ ἐν θεραπείαις ἢ ἐν αἱστισινοῦν πράξεσιν, ἐνσημαινόμενος, ὅτι οὐκ ἂν λαν-
4 θάνοιεν χαρίζεσθαι βουλόμενοι. ἐτίμα δὲ καὶ τῶν οἰκετῶν ἀπὸ τῆς τραπέζης ὁπότε τινὰ ἐπαινέσειε· καὶ τὸν πάντα δὲ σῖτον τῶν οἰκετῶν ἐπὶ τὴν αὑτοῦ τράπεζαν ἐπετίθετο, οἰόμενος ὥσπερ καὶ τοῖς κυσὶν ἐμποιεῖν τινα καὶ τοῦτο εὔνοιαν. εἰ δὲ καὶ θεραπεύεσθαί τινα βούλοιτο τῶν φίλων ὑπὸ πολλῶν, καὶ τούτοις ἔπεμπεν ἀπὸ τραπέζης· καὶ νῦν γὰρ ἔτι οἷς ἂν ὁρῶσι πεμπόμενα ἀπὸ τῆς βασιλέως τραπέζης, τούτους πάντες μᾶλλον θεραπεύουσι, νομίζοντες αὐτοὺς ἐντίμους εἶναι καὶ ἱκανοὺς διαπράττειν, ἤν τι δέωνται. ἔτι δὲ καὶ οὐ τούτων μόνον ἕνεκα τῶν εἰρημένων εὐφραίνει τὰ πεμπόμενα παρὰ βασιλέως, ἀλλὰ τῷ ὄντι καὶ ἡδονῇ

πολὺ διαφέρει τὰ ἀπὸ τῆς βασιλέως τραπέζης. καὶ 5
τοῦτο μέντοι οὕτως ἔχειν οὐδέν τι θαυμαστόν· ὥσπερ γὰρ καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι διαφερόντως ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσιν ἐξειργασμέναι εἰσί, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ παρὰ βασιλεῖ σῖτα πολὺ διαφερόντως ἐκπεπόνηται. ἐν μὲν γὰρ ταῖς μικραῖς πόλεσιν οἱ αὐτοὶ ποιοῦσι κλίνην, θύραν, ἄροτρον, τράπεζαν, πολλάκις δ' ὁ αὐτὸς οὗτος καὶ οἰκοδομεῖ, καὶ ἀγαπᾷ ἢν καὶ οὕτως ἱκανοὺς αὐτὸν τρέφειν ἐργοδότας λαμβάνῃ· ἀδύνατον οὖν πολλὰ τεχνώμενον ἄνθρωπον πάντα καλῶς ποιεῖν. ἐν δὲ ταῖς μεγάλαις πόλεσι διὰ τὸ πολλοὺς ἑκάστου δεῖσθαι ἀρκεῖ καὶ μία ἑκάστῳ τέχνη εἰς τὸ τρέφεσθαι· πολλάκις δὲ οὐδ' ὅλη μία· ἀλλ' ὑποδήματα ποιεῖ ὁ μὲν ἀνδρεῖα, ὁ δὲ γυναικεῖα· ἔστι δὲ ἔνθα καὶ ὑποδήματα ὁ μὲν νευρορραφῶν μόνον τρέφεται, ὁ δὲ σχίζων, ὁ δὲ χιτῶνας μόνον συντέμνων, ὁ δέ γε τούτων οὐδὲν ποιῶν ἀλλὰ συντιθεὶς ταῦτα. ἀνάγκη οὖν τὸν ἐν βραχυτάτῳ διατρίβοντα ἔργῳ τοῦτον καὶ ἄριστα δὴ ἠναγκάσθαι τοῦτο ποιεῖν.
τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο πέπονθε καὶ τὰ ἀμφὶ τὴν δίαιταν. 6
ᾧ μὲν γὰρ ὁ αὐτὸς κλίνην στρώννυσι, τράπεζαν κοσμεῖ, μάττει, ὄψα ἄλλοτε ἀλλοῖα ποιεῖ, ἀνάγκη οἶμαι τούτῳ, ὡς ἂν ἕκαστον προχωρῇ, οὕτως ἔχειν· ὅπου δὲ ἱκανὸν ἔργον ἑνὶ ἕψειν κρέα, ἄλλῳ ὀπτᾶν, ἄλλῳ δὲ ἰχθὺν ἕψειν, ἄλλῳ ὀπτᾶν, ἄλλῳ ἄρτους ποιεῖν, καὶ μηδὲ τούτους παντοδαπούς, ἀλλ' ἀρκεῖ ἐὰν ἓν εἶδος εὐδοκιμοῦν παρέχῃ, ἀνάγκη οἶμαι καὶ ταῦτα οὕτω ποιούμενα πολὺ διαφερόντως ἐξεργάσασθαι ἕκαστον.

Τῇ μὲν δὴ τῶν σίτων θεραπείᾳ τοιαῦτα ποιῶν 7
πολὺ ὑπερεβάλλετο πάντας· ὡς δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις

πᾶσι θεραπεύων πολὺ ἐκράτει, τοῦτο νῦν διηγήσο-
μαι· πολὺ γὰρ διενεγκὼν ἀνθρώπων τῷ πλείστας
προσόδους λαμβάνειν πολὺ ἔτι πλέον διήνεγκε τῷ
πλεῖστα ἀνθρώπων δωρεῖσθαι. κατῆρξε μὲν οὖν τού-
του Κῦρος, διαμένει δ' ἔτι καὶ νῦν τοῖς βασιλεῦσιν ἡ
8 πολυδωρία. τίνι μὲν γὰρ φίλοι πλουσιώτεροι ὄντες
φανεροὶ ἢ Περσῶν βασιλεῖ; τίς δὲ κοσμῶν κάλλιον
φαίνεται στολαῖς τοὺς περὶ αὐτὸν ἢ βασιλεύς; τίνος
δὲ δῶρα γιγνώσκεται ὥσπερ ἔνια τῶν βασιλέως, ψέλια
καὶ στρεπτοὶ καὶ ἵπποι χρυσοχάλινοι; οὐ γὰρ δὴ
9 ἔξεστιν ἐκεῖ ταῦτα ἔχειν ᾧ ἂν μὴ βασιλεὺς δῷ. τίς
δ' ἄλλος λέγεται δώρων μεγέθει ποιεῖν αἱρεῖσθαι αὑ-
τὸν καὶ ἀντ' ἀδελφῶν καὶ ἀντὶ πατέρων καὶ ἀντὶ παί-
δων; τίς δ' ἄλλος ἐδυνάσθη ἐχθροὺς ἀπέχοντας πολ-
λῶν μηνῶν ὁδὸν τιμωρεῖσθαι ὡς Περσῶν βασιλεύς;
τίς δ' ἄλλος καταστρεψάμενος ἀρχὴν ὑπὸ τῶν ἀρχο-
μένων πατὴρ καλούμενος ἀπέθανεν ἢ Κῦρος; τοῦτο
δὲ τοὔνομα δῆλον ὅτι εὐεργετοῦντός ἐστι μᾶλλον ἢ
10 ἀφαιρουμένου. κατεμάθομεν δὲ ὡς καὶ τοὺς βασιλέως
καλουμένους ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ βασιλέως ὦτα οὐκ ἄλ-
λως ἐκτήσατο ἢ τῷ δωρεῖσθαί τε καὶ τιμᾶν· τοὺς γὰρ
ἀπαγγείλαντας ὅσα καιρὸς αὐτῷ εἴη πεπύσθαι με-
γάλως εὐεργετῶν πολλοὺς ἐποίησεν ἀνθρώπους καὶ
ὠτακουστεῖν καὶ διοπτεύειν τί ἂν ἀγγείλαντες ὠφε-
11 λήσειαν βασιλέα. ἐκ τούτου δὴ καὶ πολλοὶ ἐνομίσθη-
σαν βασιλέως ὀφθαλμοὶ καὶ πολλὰ ὦτα. εἰ δέ τις
οἴεται ἕνα αἱρετὸν εἶναι ὀφθαλμὸν βασιλεῖ, οὐκ ὀρθῶς
οἴεται· ὀλίγα γὰρ εἷς γ' ἂν ἴδοι καὶ εἷς ἀκούσειε· καὶ
τοῖς ἄλλοις ὥσπερ ἀμελεῖν ἂν παρηγγελμένον εἴη,
εἰ ἑνὶ τοῦτο προστεταγμένον εἴη· πρὸς δὲ καὶ ὅντινα

γιγνώσκοιεν ὀφθαλμὸν ὄντα, τοῦτον ἂν εἴδειεν ὅτι φυλάττεσθαι δεῖ. ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει, ἀλλὰ τοῦ φάσκοντος ἀκοῦσαί τι ἢ ἰδεῖν ἄξιον ἐπιμελείας παντὸς βασιλεὺς ἀκούει. οὕτω δὴ πολλὰ μὲν βασιλέως ὦτα, 12
πολλοὶ δ' ὀφθαλμοὶ νομίζονται· καὶ φοβοῦνται πανταχοῦ λέγειν τὰ μὴ σύμφορα βασιλεῖ, ὥσπερ αὐτοῦ ἀκούοντος, καὶ ποιεῖν ἃ μὴ σύμφορα, ὥσπερ αὐτοῦ παρόντος. οὔκουν ὅπως μνησθῆναι ἄν τις ἐτόλμησε πρός τινα περὶ Κύρου φλαῦρόν τι, ἀλλ' ὡς ἐν ὀφθαλμοῖς πᾶσι καὶ ὠσὶ βασιλέως τοῖς ἀεὶ παροῦσιν οὕτως ἕκαστος διέκειτο. τὸ δὲ οὕτω διακεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους πρὸς αὐτὸν ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα ὅ,τι ἄν τις αἰτιάσαιτο μᾶλλον ἢ ὅτι μεγάλα ἤθελεν ἀντὶ μικρῶν εὐεργετεῖν.

Καὶ τὸ μὲν δὴ μεγέθει δώρων ὑπερβάλλειν πλου- 13
σιώτατον ὄντα οὐ θαυμαστόν· τὸ δὲ τῇ θεραπείᾳ καὶ τῇ ἐπιμελείᾳ τῶν φίλων βασιλεύοντα περιγίγνεσθαι, τοῦτο ἀξιολογώτερον. ἐκεῖνος τοίνυν λέγεται κατάδηλος εἶναι μηδενὶ ἂν οὕτως αἰσχυνθεὶς ἡττώμενος ὡς φίλων θεραπείᾳ· καὶ λόγος δὲ αὐτοῦ ἀπομνημο- 14
νεύεται ὡς λέγοι παραπλήσια ἔργα εἶναι νομέως ἀγαθοῦ καὶ βασιλέως ἀγαθοῦ· τόν τε γὰρ νομέα χρῆναι ἔφη εὐδαίμονα τὰ κτήνη ποιοῦντα χρῆσθαι αὐτοῖς, ᾗ δὴ προβάτων εὐδαιμονία, τόν τε βασιλέα ὡσαύτως εὐδαίμονας πόλεις καὶ ἀνθρώπους ποιοῦντα χρῆσθαι αὐτοῖς. οὐδὲν οὖν θαυμαστόν, εἴπερ ταύτην εἶχε τὴν γνώμην, τὸ φιλονίκως ἔχειν πάντων ἀνθρώπων θεραπείᾳ περιγίγνεσθαι. καλὸν δ' ἐπίδειγμα καὶ τοῦτο 15
λέγεται Κῦρος ἐπιδεῖξαι Κροίσῳ, ὅτε ἐνουθέτει αὐτὸν ὡς διὰ τὸ πολλὰ διδόναι πένης ἔσοιτο, ἐξὸν αὐτῷ

θησαυροὺς χρυσοῦ πλείστους ἑνί γε ἀνδρὶ ἐν τῷ οἴκῳ
καταθέσθαι· καὶ τὸν Κῦρον λέγεται ἐρέσθαι, Καὶ πό-
σα ἂν ἤδη οἴει μοι χρήματα εἶναι, εἰ συνέλεγον χρυ-
16 σίον ὥσπερ σὺ κελεύεις ἐξ ὅτου ἐν τῇ ἀρχῇ εἰμι; καὶ
τὸν Κροῖσον εἰπεῖν πολύν τινα ἀριθμόν. καὶ τὸν
Κῦρον πρὸς ταῦτα, Ἄγε δή, φάναι, ὦ Κροῖσε, σύμ-
πεμψον ἄνδρα σὺν Ὑστάσπᾳ τουτῳῒ ὅτῳ σὺ πιστεύεις
μάλιστα. σὺ δέ, ὦ Ὑστάσπα, ἔφη, περιελθὼν πρὸς
τοὺς φίλους λέγε αὐτοῖς ὅτι δέομαι χρυσίου πρὸς
πρᾶξίν τινα· καὶ γὰρ τῷ ὄντι προσδέομαι· καὶ κέλευε
αὐτοὺς ὁπόσα ἂν ἕκαστος δύναιτο πορίσαι μοι χρή-
ματα γράψαντας καὶ κατασημηναμένους δοῦναι τὴν
17 ἐπιστολὴν τῷ Κροίσου θεράποντι φέρειν. ταῦτα δὲ
ὅσα ἔλεγε καὶ γράψας καὶ σημηνάμενος ἐδίδου τῷ
Ὑστάσπᾳ φέρειν πρὸς τοὺς φίλους· ἐνέγραψε δὲ πρὸς
πάντας καὶ Ὑστάσπαν ὡς φίλον αὐτοῦ δέχεσθαι. ἐπεὶ
δὲ περιῆλθε καὶ ἤνεγκεν ὁ Κροίσου θεράπων τὰς ἐπι-
στολάς, ὁ δὴ Ὑστάσπας εἶπεν, Ὦ Κῦρε βασιλεῦ, καὶ
ἐμοὶ ἤδη χρὴ ὡς πλουσίῳ χρῆσθαι· πάμπολλα γὰρ
18 ἔχων πάρειμι δῶρα διὰ τὰ σὰ γράμματα. καὶ ὁ Κῦρος
εἶπεν, Εἷς μὲν τοίνυν καὶ οὗτος ἤδη θησαυρὸς ἡμῖν,
ὦ Κροῖσε· τοὺς δ' ἄλλους καταθεῶ καὶ λόγισαι πόσα
ἐστὶν ἕτοιμα χρήματα, ἤν τι δέωμαι χρῆσθαι. λέγεται
δὴ λογιζόμενος ὁ Κροῖσος πολλαπλάσια εὑρεῖν ἢ ἔφη
Κύρῳ ἂν εἶναι ἐν τοῖς θησαυροῖς ἤδη, εἰ συνέλεγεν.
19 ἐπεὶ δὲ τοῦτο φανερὸν ἐγένετο, εἰπεῖν λέγεται ὁ Κῦ-
ρος, Ὁρᾷς, φάναι, ὦ Κροῖσε, ὡς εἰσὶ καὶ ἐμοὶ θησαυ-
ροί; ἀλλὰ σὺ μὲν κελεύεις με παρ' ἐμοὶ αὐτοὺς συλ-
λέγοντα φθονεῖσθαί τε δι' αὐτοὺς καὶ μισεῖσθαι, καὶ
φύλακας αὐτοῖς ἐφιστάντα μισθοφόρους τούτοις πιστεύ-

ειν· ἐγὼ δὲ τοὺς φίλους πλουσίους ποιῶν τούτους μοι νομίζω θησαυροὺς καὶ φύλακας ἅμα ἐμοῦ τε καὶ τῶν ἡμετέρων ἀγαθῶν πιστοτέρους εἶναι ἢ εἰ φρουροὺς μισθοφόρους ἐπεστησάμην. καὶ ἄλλο δέ σοι 20
ἐρῶ· ἐγὼ γάρ, ὦ Κροῖσε, ὃ μὲν οἱ θεοὶ δόντες εἰς τὰς ψυχὰς τοῖς ἀνθρώποις ἐποίησαν ὁμοίως πένητας πάντας, τούτου μὲν οὐδ' αὐτὸς δύναμαι περιγενέσθαι, ἀλλ' εἰμὶ ἄπληστος κἀγὼ ὥσπερ οἱ ἄλλοι χρημάτων· τῇδέ γε μέντοι διαφέρειν μοι δοκῶ τῶν πλεί- 21
στων ὅτι οἱ μὲν ἐπειδὰν τῶν ἀρκούντων περιττὰ κτήσωνται, τὰ μὲν αὐτῶν κατορύττουσι, τὰ δὲ κατασήπουσι, τὰ δὲ ἀριθμοῦντες καὶ μετροῦντες καὶ ἱστάντες καὶ διαψύχοντες καὶ φυλάττοντες πράγματα ἔχουσι, καὶ ὅμως ἔνδον ἔχοντες τοσαῦτα οὔτε ἐσθίουσι πλείω ἢ δύνανται φέρειν, διαρραγεῖεν γὰρ ἄν, οὔτ' ἀμφιέννυνται πλείω ἢ δύνανται φέρειν, ἀποπνιγεῖεν γὰρ ἄν, ἀλλὰ τὰ περιττὰ χρήματα πράγματα ἔχουσιν· ἐγὼ δ' ὑπηρετῶ μὲν τοῖς θεοῖς καὶ ὀρέγομαι ἀεὶ πλειόνων· 22
ἐπειδὰν δὲ κτήσωμαι, ἃν ἴδω περιττὰ ὄντα τῶν ἐμοὶ ἀρκούντων, τούτοις τάς τ' ἐνδείας τῶν φίλων ἐξακοῦμαι καὶ πλουτίζων καὶ εὐεργετῶν ἀνθρώπους εὔνοιαν ἐξ αὐτῶν κτῶμαι καὶ φιλίαν, καὶ ἐκ τούτων καρποῦμαι ἀσφάλειαν καὶ εὔκλειαν· ἃ οὔτε κατασήπεται οὔτε ὑπερπληροῦντα λυμαίνεται, ἀλλὰ ἡ εὔκλεια ὅσῳ ἂν πλείων ᾖ, τοσούτῳ καὶ μείζων καὶ καλλίων καὶ κουφοτέρα φέρειν γίγνεται, πολλάκις δὲ καὶ τοὺς φέροντας αὐτὴν κουφοτέρους παρέχεται. ὅπως δὲ καὶ 23
τοῦτο εἰδῇς, ἔφη, ὦ Κροῖσε, ἐγὼ οὐ τοὺς πλεῖστα ἔχοντας καὶ φυλάττοντας πλεῖστα εὐδαιμονεστάτους ἡγοῦμαι· οἱ γὰρ τὰ τείχη φυλάττοντες οὕτως ἂν εὐ-

δαιμονέστατοι εἴησαν· πάντα γὰρ τὰ ἐν ταῖς πόλεσι φυλάττουσιν· ἀλλ' ὃς ἂν κτᾶσθαί τε πλεῖστα δύνηται σὺν τῷ δικαίῳ καὶ χρῆσθαι δὲ πλείστοις σὺν τῷ καλῷ, τοῦτον ἐγὼ εὐδαιμονέστατον νομίζω [καὶ τὰ χρήματα]. καὶ ταῦτα μὲν δὴ φανερὸς ἦν ὥσπερ ἔλεγε καὶ πράττων.

24 Πρὸς δὲ τούτοις κατανοήσας τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ὅτι ἢν μὲν ὑγιαίνοντες διατελῶσι, παρασκευάζονται ὅπως ἕξουσι τἀπιτήδεια καὶ κατατίθενται τὰ χρήσιμα εἰς τὴν τῶν ὑγιαινόντων δίαιταν· ὅπως δὲ ἢν ἀσθενήσωσι τὰ σύμφορα παρέσται, τούτου οὐ πάνυ ἐπιμελομένους ἑώρα· ἔδοξεν οὖν καὶ ταῦτα ἐκπονῆσαι αὐτῷ, καὶ τούς τε ἰατροὺς τοὺς ἀρίστους συνεκομίσατο πρὸς αὐτὸν τῷ τελεῖν ἐθέλειν καὶ ὁπόσα ἢ ὄργανα χρήσιμα ἔφη τις ἂν αὐτῶν γενέσθαι ἢ φάρμακα ἢ σῖτα ἢ ποτά, οὐδὲν τούτων ὅ,τι οὐχὶ
25 παρασκευάσας ἐθησαύριζε παρ' αὐτῷ. καὶ ὁπότε δέ τις ἀσθενήσειε τῶν θεραπεύεσθαι ἐπικαιρίων, ἐπεσκόπει καὶ παρεῖχε πάντα ὅτου ἔδει. καὶ τοῖς ἰατροῖς δὲ χάριν ᾔδει, ὁπότε τις ἰάσαιτό τινα τῶν παρ' ἐκείνου λαμβάνων.

26 Ταῦτα μὲν δὴ καὶ τοιαῦτα πολλὰ ἐμηχανᾶτο πρὸς τὸ πρωτεύειν παρ' οἷς ἐβούλετο ἑαυτὸν φιλεῖσθαι. ὧν δὲ προηγόρευέ τε ἀγῶνας καὶ ἆθλα προυτίθει, φιλονικίας ἐμποιεῖν βουλόμενος περὶ τῶν καλῶν κἀγαθῶν ἔργων, ταῦτα τῷ μὲν Κύρῳ ἔπαινον παρεῖχεν ὅτι ἐπεμέλετο ὅπως ἀσκοῖτο ἡ ἀρετή· τοῖς μέντοι ἀρίστοις οἱ ἀγῶνες οὗτοι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἔριδας
27 καὶ φιλονικίας ἐνέβαλλον. πρὸς δὲ τούτοις ὥσπερ νόμον κατεστήσατο ὁ Κῦρος, ὅσα διακρίσεως δέοιτο

εἴτε δίκῃ εἴτε ἀγωνίσματι, τοὺς δεομένους διακρίσεως συντρέχειν τοῖς κριταῖς. δῆλον οὖν ὅτι ἐστοχάζοντο μὲν οἱ ἀνταγωνιζόμενοί τι ἀμφότεροι τῶν κρατίστων καὶ τῶν μάλιστα φίλων κριτῶν· ὁ δὲ μὴ νικῶν τοῖς μὲν νικῶσιν ἐφθόνει, τοὺς δὲ μὴ ἑαυτὸν κρίνοντας ἐμίσει· ὁ δ' αὖ νικῶν τῷ δικαίῳ προσεποιεῖτο νικᾶν, ὥστε χάριν οὐδενὶ ἡγεῖτο ὀφείλειν. καὶ οἱ πρωτεύ- 28
ειν δὲ βουλόμενοι φιλίᾳ παρὰ Κύρῳ, ὥσπερ ἄλλοι ἐν πόλεσι, καὶ οὗτοι ἐπιφθόνως πρὸς ἀλλήλους εἶχον, ὥσθ' οἱ πλείονες ἐκποδὼν ἐβούλοντο ὁ ἕτερος τὸν ἕτερον γενέσθαι μᾶλλον ἢ συνέπραξαν ἄν τι ἀλλήλοις ἀγαθόν. καὶ ταῦτα μὲν δεδήλωται ὡς ἐμηχανᾶτο τοὺς κρατίστους αὐτὸν μᾶλλον πάντας φιλεῖν ἢ ἀλλήλους.

Νῦν δὲ ἤδη διηγησόμεθα ὡς τὸ πρῶτον ἐξήλασε III.
Κῦρος ἐκ τῶν βασιλείων· καὶ γὰρ αὐτῆς τῆς ἐξελάσεως ἡ σεμνότης ἡμῖν δοκεῖ μία τῶν τεχνῶν εἶναι τῶν μεμηχανημένων τὴν ἀρχὴν μὴ εὐκαταφρόνητον εἶναι. πρῶτον μὲν οὖν πρὸ τῆς ἐξελάσεως εἰσκαλέσας πρὸς αὑτὸν τοὺς τὰς ἀρχὰς ἔχοντας Περσῶν τε καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων διέδωκεν αὐτοῖς τὰς Μηδικὰς στολάς· καὶ τότε πρῶτον Πέρσαι Μηδικὴν στολὴν ἐνέδυσαν· διαδιδούς τε ἅμα τάδε ἔλεγεν αὐτοῖς ὅτι ἐλάσαι βούλοιτο εἰς τὰ τεμένη τὰ τοῖς θεοῖς ἐξῃρημένα καὶ θῦσαι μετ' ἐκείνων. Πάρεστε οὖν, ἔφη, 2
ἐπὶ τὰς θύρας κοσμηθέντες ταῖς στολαῖς ταύταις πρὶν ἥλιον ἀνατέλλειν, καὶ καθίστασθε ὡς ἂν ὑμῖν Φεραύλας ὁ Πέρσης ἐξαγγείλῃ παρ' ἐμοῦ· καὶ ἐπειδάν, ἔφη, ἐγὼ ἡγῶμαι, ἕπεσθε ἐν τῇ ῥηθείσῃ χώρᾳ. ἢν δ' ἄρα τινὶ δοκῇ ὑμῶν ἄλλῃ κάλλιον εἶναι ἢ ὡς ἂν νῦν

ἐλαύνωμεν, ἐπειδὰν πάλιν ἔλθωμεν, διδασκέτω με· ὅπῃ γὰρ ἂν κάλλιστον καὶ ἄριστον ὑμῖν δοκῇ εἶναι,
3 *ταύτῃ ἕκαστα δεῖ καταστήσασθαι. ἐπεὶ δὲ τοῖς κρατίστοις διέδωκε τὰς καλλίστας στολάς, ἐξέφερε δὴ καὶ ἄλλας Μηδικὰς στολάς, παμπόλλας γὰρ παρεσκευάσατο, οὐδὲν φειδόμενος οὔτε πορφυρίδων οὔτε ὀρφνίνων οὔτε φοινικίδων οὔτε καρυκίνων ἱματίων· νείμας δὲ τούτων τὸ μέρος ἑκάστῳ τῶν ἡγεμόνων ἐκέλευσεν αὐτοὺς τούτοις κοσμεῖν τοὺς αὑτῶν φίλους, ὥσπερ,*
4 *ἔφη, ἐγὼ ὑμᾶς κοσμῶ. καί τις τῶν παρόντων ἐπήρετο αὐτόν, Σὺ δέ, ὦ Κῦρε, ἔφη, πότε κοσμήσει; ὁ δ' ἀπεκρίνατο, Οὐ γὰρ νῦν, ἔφη, δοκῶ ὑμῖν αὐτὸς κοσμεῖσθαι ὑμᾶς κοσμῶν; ἀμέλει, ἔφη, ἢν δύνωμαι ὑμᾶς τοὺς φίλους εὖ ποιεῖν, ὁποίαν ἂν ἔχων στολὴν τυγχάνω, ἐν ταύτῃ καλὸς φανοῦμαι. οὕτω δὴ οἱ μὲν*
5 *ἀπελθόντες μεταπεμπόμενοι τοὺς φίλους ἐκόσμουν ταῖς στολαῖς. ὁ δὲ Κῦρος νομίζων Φεραύλαν τὸν ἐκ τῶν δημοτῶν καὶ συνετὸν εἶναι καὶ φιλόκαλον καὶ εὔτακτον καὶ τοῦ χαρίζεσθαι αὐτῷ οὐκ ἀμελῆ, ὅς ποτε καὶ περὶ τοῦ τιμᾶσθαι ἕκαστον κατὰ τὴν ἀξίαν συνεῖπε, τοῦτον δὴ καλέσας συνεβουλεύετο αὐτῷ πῶς ἂν τοῖς μὲν εὔνοις κάλλιστα ἰδεῖν ποιοῖτο τὴν ἐξέ-*
6 *λασιν, τοῖς δὲ δυσμενέσι φοβερώτατα. ἐπεὶ δὲ σκοπούντοιν αὐτοῖν ταὐτὰ συνέδοξεν, ἐκέλευσε τὸν Φεραύλαν ἐπιμεληθῆναι ὅπως ἂν οὕτω γένηται αὔριον ἡ ἐξέλασις ὥσπερ ἔδοξε καλῶς ἔχειν. Εἴρηκα δέ, ἔφη, ἐγὼ πάντας πείθεσθαί σοι περὶ τῆς ἐν τῇ ἐξελάσει τάξεως· ὅπως δ' ἂν ἥδιον παραγγέλλοντός σου ἀκούωσι, φέρε λαβών, ἔφη, χιτῶνας μὲν τουτουσὶ τοῖς τῶν δορυφόρων ἡγεμόσι, κασᾶς δὲ τούσδε τοὺς ἐφιππίους*

τοῖς τῶν ἱππέων ἡγεμόσι δὸς δὲ καὶ τῶν ἁρμάτων τοῖς ἡγεμόσιν ἄλλους τούσδε χιτῶνας. ὁ μὲν δὴ ἔφερε λαβών· οἱ δὲ ἡγεμόνες ἐπεὶ ἴδοιεν αὐτόν, ἔλεγον, 7
Μέγας δὴ σύγε, ὦ Φεραύλα, ὁπότε γε καὶ ἡμῖν προστάξεις ἂν δέῃ ποιεῖν. Οὐ μὰ Δί', ἔφη ὁ Φεραύλας, οὐ μόνον γε, ὡς ἔοικεν, ἀλλὰ καὶ συσκευοφορήσω· νῦν γοῦν φέρω τώδε δύο κασᾶ, τὸν μὲν σοί, τὸν δὲ ἄλλῳ· σὺ μέντοι τούτων λαβὲ ὁπότερον βούλει. ἐκ τούτου 8
δὴ ὁ μὲν λαμβάνων τὸν κασᾶν τοῦ μὲν φθόνου ἐπελέληστο, εὐθὺς δὲ συνεβουλεύετο αὐτῷ ὁπότερον λαμβάνοι· ὁ δὲ συμβουλεύσας ἂν ὁπότερος βελτίων εἴη καὶ εἰπών, Ἤν μου κατηγορήσῃς ὅτι αἵρεσίν σοι ἔδωκα, εἰς αὖθις ὅταν διακονῶ, ἑτέρῳ χρήσει μοι διακόνῳ, ὁ μὲν δὴ Φεραύλας οὕτω διαδοὺς ᾗ ἐτάχθη εὐθὺς ἐπεμέλετο τῶν εἰς τὴν ἐξέλασιν ὅπως ὡς κάλλιστα ἕκαστα ἔξοι.

Ἡνίκα δ' ἡ ὑστεραία ἧκε, καθαρὰ μὲν ἦν πάντα 9
πρὸ ἡμέρας, στοῖχοι δὲ εἱστήκεσαν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς ὁδοῦ, ὥσπερ καὶ νῦν ἔτι ἵστανται ᾗ ἂν βασιλεὺς μέλλῃ ἐλαύνειν· ὧν ἐντὸς οὐδενὶ ἔστιν εἰσιέναι τῶν μὴ τετιμημένων· μαστιγοφόροι δὲ καθέστασαν οἳ ἔπαιον, εἴ τις ἐνοχλοίη. ἕστασαν δὲ πρῶτον μὲν τῶν δορυφόρων εἰς τετρακισχιλίους ἔμπροσθεν τῶν πυλῶν εἰς τέτταρας, δισχίλιοι δ' ἑκατέρωθεν τῶν πυλῶν. καὶ οἱ ἱππεῖς δὲ πάντες παρῆσαν καταβεβηκότες ἀπὸ 10
τῶν ἵππων, καὶ διειρκότες τὰς χεῖρας διὰ τῶν κανδύων, ὥσπερ καὶ νῦν ἔτι διείρουσιν, ὅταν ὁρᾷ βασιλεύς. ἕστασαν δὲ Πέρσαι μὲν ἐκ δεξιᾶς, οἱ δὲ ἄλλοι σύμμαχοι ἐξ ἀριστερᾶς τῆς ὁδοῦ, καὶ τὰ ἅρματα ὡσαύτως τὰ ἡμίσεα ἑκατέρωθεν. ἐπεὶ δ' ἀνεπετάν- 11

νυντο αἱ τοῦ βασιλείου πύλαι, πρῶτον μὲν ἤγοντο τῷ
Διὶ ταῦροι πάγκαλοι εἰς τέτταρας καὶ οἷς τῶν ἄλλων
θεῶν οἱ μάγοι ἐξηγοῦντο· πολὺ γὰρ οἴονται Πέρσαι
χρῆναι τοῖς περὶ τοὺς θεοὺς μᾶλλον τεχνίταις χρῆ-
12 σθαι ἢ περὶ τἆλλα. μετὰ δὲ τοὺς βοῦς ἵπποι ἤγοντο
θῦμα τῷ Ἡλίῳ· μετὰ δὲ τούτους ἐξήγετο ἅρμα λευ-
κὸν χρυσόζυγον ἐστεμμένον Διὸς ἱερόν· μετὰ δὲ τοῦ-
το Ἡλίου ἅρμα λευκόν, καὶ τοῦτο ἐστεμμένον ὥσπερ
τὸ πρόσθεν· μετὰ δὲ τοῦτο ἄλλο τρίτον ἅρμα ἐξή-
γετο, φοινικίσι καταπεπταμένοι οἱ ἵπποι, καὶ πῦρ
ὄπισθεν αὐτοῦ ἐπ' ἐσχάρας μεγάλης ἄνδρες εἵποντο
13 φέροντες. ἐπὶ δὲ τούτοις ἤδη αὐτὸς ἐκ τῶν πυλῶν
προυφαίνετο ὁ Κῦρος ἐφ' ἅρματος ὀρθὴν ἔχων τὴν
τιάραν καὶ χιτῶνα πορφυροῦν μεσόλευκον, ἄλλῳ δ'
οὐκ ἔξεστι μεσόλευκον ἔχειν, καὶ περὶ τοῖς σκέλεσιν
ἀναξυρίδας ὑσγινοβαφεῖς, καὶ κάνδυν ὁλοπόρφυρον.
εἶχε δὲ καὶ διάδημα περὶ τῇ τιάρᾳ· καὶ οἱ συγγενεῖς
δὲ αὐτοῦ τὸ αὐτὸ τοῦτο σημεῖον εἶχον, καὶ νῦν τὸ
14 αὐτὸ τοῦτο ἔχουσι. τὰς δὲ χεῖρας ἔξω τῶν χειρίδων
εἶχε. παρωχεῖτο δὲ αὐτῷ ἡνίοχος μέγας μέν, μείων
δ' ἐκείνου εἴτε καὶ τῷ ὄντι εἴτε καὶ ὁπωσοῦν· μεί-
ζων δ' ἐφάνη πολὺ Κῦρος. ἰδόντες δὲ πάντες προσ-
εκύνησαν, εἴτε καὶ ἄρξαι τινὲς κεκελευσμένοι εἴτε καὶ
ἐκπλαγέντες τῇ παρασκευῇ καὶ τῷ δόξαι μέγαν τε
καὶ καλὸν φανῆναι τὸν Κῦρον. πρόσθεν δὲ Περσῶν
15 οὐδεὶς Κῦρον προσεκύνει. ἐπεὶ δὲ προῄει τὸ τοῦ
Κύρου ἅρμα, προηγοῦντο μὲν οἱ τετρακισχίλιοι δο-
ρυφόροι, παρείποντο δὲ οἱ δισχίλιοι ἑκατέρωθεν τοῦ
ἅρματος· ἐφείποντο δὲ οἱ περὶ αὐτὸν σκηπτοῦχοι ἐφ'
ἵππων κεκοσμημένοι σὺν τοῖς παλτοῖς ἀμφὶ τοὺς τρια-

κοσίους. οἱ δ' αὖ τῷ Κύρῳ τρεφόμενοι ἵπποι παρ- 16
ήγοντο χρυσοχάλινοι, ῥαβδωτοῖς ἱματίοις καταπεπταμένοι, ἀμφὶ τοὺς διακοσίους· ἐπὶ δὲ τούτοις δισχίλιοι ξυστοφόροι· ἐπὶ δὲ τούτοις ἱππεῖς οἱ πρῶτοι γενόμενοι μύριοι, εἰς ἑκατὸν πανταχῇ τεταγμένοι· ἡγεῖτο δ' αὐτῶν Χρυσάντας. ἐπὶ δὲ τούτοις μύριοι 17
ἄλλοι Περσῶν ἱππεῖς τεταγμένοι ὡσαύτως, ἡγεῖτο δ' αὐτῶν Ὑστάσπας· ἐπὶ δὲ τούτοις ἄλλοι μύριοι ὡσαύτως, ἡγεῖτο δ' αὐτῶν Δατάμας· ἐπὶ δὲ τούτοις <τοσοῦτοι> ἄλλοι, ἡγεῖτο δ' αὐτῶν Γαδάτας· ἐπὶ δὲ τού- 18
τοις Μῆδοι ἱππεῖς, ἐπὶ δὲ τούτοις Ἀρμένιοι, μετὰ δὲ τούτους Ὑρκάνιοι, μετὰ δὲ τούτους Καδούσιοι, ἐπὶ δὲ τούτοις Σάκαι· μετὰ δὲ τοὺς ἱππέας ἅρματα ἐπὶ τεττάρων τεταγμένα, ἡγεῖτο δ' αὐτῶν Ἀρταβάτας Πέρσης.

Πορευομένου δὲ αὐτοῦ πάμπολλοι ἄνθρωποι παρ- 19
είποντο ἔξω τῶν σημείων, δεόμενοι Κύρου ἄλλος ἄλλης πράξεως. πέμψας οὖν πρὸς αὐτοὺς τῶν σκηπτούχων τινάς, οἳ παρείποντο αὐτῷ τρεῖς ἑκατέρωθεν τοῦ ἅρματος αὐτοῦ τούτου ἕνεκα τοῦ διαγγέλλειν, ἐκέλευσεν εἰπεῖν αὐτοῖς, εἴ τίς τι αὐτοῦ δέοιτο, διδάσκειν τῶν ἱππάρχων τινὰ ὅ,τι τις βούλοιτο, ἐκείνους δ' ἔφη πρὸς αὐτὸν ἐρεῖν. οἱ μὲν δὴ ἀπιόντες εὐθὺς κατὰ τοὺς ἱππέας ἐπορεύοντο καὶ ἐβουλεύοντο τίνι ἕκαστος προσίοι. ὁ δὲ Κῦρος οὓς ἐβούλετο μά- 20
λιστα θεραπεύεσθαι τῶν φίλων ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, τούτους πέμπων τινὰ πρὸς αὐτὸν ἐκάλει καθ' ἕνα ἕκαστον καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς οὕτως· Ἤν τις ὑμᾶς διδάσκῃ τι τούτων τῶν παρεπομένων, ὃς μὲν ἂν μηδὲν δοκῇ ὑμῖν λέγειν, μὴ προσέχετε αὐτῷ τὸν νοῦν· ὃς δ' ἂν

δικαίων δεῖσθαι δοκῇ, εἰσαγγέλλετε πρὸς ἐμέ, ἵνα
21 κοινῇ βουλευόμενοι διαπράττωμεν αὐτοῖς. οἱ μὲν δὴ
ἄλλοι, ἐπεὶ καλέσειεν, ἀνὰ κράτος ἐλαύνοντες ὑπή-
κουον, συναύξοντες τὴν ἀρχὴν τῷ Κύρῳ καὶ ἐνδει-
κνύμενοι ὅτι σφόδρα πείθοιντο· Δαϊφέρνης δέ τις
ἦν σολοικότερος ἄνθρωπος τῷ τρόπῳ, ὃς ᾤετο, εἰ μὴ
22 ταχὺ ὑπακούοι, ἐλευθερώτερος ἂν φαίνεσθαι. αἰσθό-
μενος οὖν ὁ Κῦρος τοῦτο, πρὶν προσελθεῖν αὐτὸν
καὶ διαλεχθῆναι αὐτῷ ὑποπέμψας τινὰ τῶν σκηπτού-
χων εἰπεῖν ἐκέλευσε πρὸς αὐτὸν ὅτι οὐδὲν ἔτι δέοιτο·
23 καὶ τὸ λοιπὸν οὐκ ἐκάλει. Ὡς δ' ὁ ὕστερον κληθεὶς
αὐτοῦ πρότερος αὐτῷ προσήλασεν, ὁ Κῦρος καὶ ἵπ-
πον αὐτῷ ἔδωκε τῶν παρεπομένων καὶ ἐκέλευσε τῶν
σκηπτούχων τινὰ συναπαγαγεῖν αὐτῷ ὅποι κελεύσειε.
τοῖς δὲ ἰδοῦσιν ἔντιμόν τι τοῦτο ἔδοξεν εἶναι, καὶ
πολὺ πλείονες ἐκ τούτου αὐτὸν ἐθεράπευον ἀν-
θρώπων.

24 Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο πρὸς τὰ τεμένη, ἔθυσαν τῷ Διὶ
καὶ ὡλοκαύτησαν τοὺς ταύρους· ἔπειτα τῷ Ἡλίῳ καὶ
ὡλοκαύτησαν τοὺς ἵππους· ἔπειτα Γῇ σφάξαντες ὡς
ἐξηγήσαντο οἱ μάγοι ἐποίησαν· ἔπειτα δὲ ἥρωσι τοῖς
25 Συρίαν ἔχουσι. μετὰ δὲ ταῦτα καλοῦ ὄντος τοῦ χω-
ρίου ἔδειξε τέρμα ὡς ἐπὶ πέντε σταδίων χωρίου, καὶ
εἶπε κατὰ φῦλα ἀνὰ κράτος ἐνταῦθα ἀφεῖναι τοὺς
ἵππους. σὺν μὲν οὖν τοῖς Πέρσαις αὐτὸς ἤλασε καὶ
ἐνίκα πολύ· μάλιστα γὰρ ἐμεμελήκει αὐτῷ ἱππικῆς·
Μήδων δὲ Ἀρτάβαζος ἐνίκα· Κῦρος γὰρ αὐτῷ τὸν
ἵππον ἐδεδώκει· Σύρων δὲ τῶν ἀποστάντων ὁ Γαδά-
τας· Ἀρμενίων δὲ Τιγράνης· Ὑρκανίων δὲ ὁ υἱὸς τοῦ
ἱππάρχου· Σακῶν δὲ ἰδιώτης ἀνὴρ ἀπέλιπεν ἄρα τῷ

ἵππῳ τοὺς ἄλλους ἵππους ἐγγὺς τῷ ἡμίσει τοῦ δρόμου.
ἔνθα δὴ λέγεται ὁ Κῦρος ἐρέσθαι τὸν νεανίσκον εἰ 26
δέξαιτ' ἂν βασιλείαν ἀντὶ τοῦ ἵππου. τὸν δ' ἀποκρί-
νασθαι ὅτι Βασιλείαν μὲν οὐκ ἂν δεξαίμην, χάριν
δὲ ἀνδρὶ ἀγαθῷ καταθέσθαι δεξαίμην ἄν. καὶ ὁ Κῦ- 27
ρος εἶπε, Καὶ μὴν ἐγὼ δεῖξαί σοι ἐθέλω ἔνθα κἂν
μύων βάλῃς, οὐκ ἂν ἁμάρτοις ἀνδρὸς ἀγαθοῦ. Πάν-
τως τοίνυν, ὁ Σάκας ἔφη, δεῖξόν μοι· ὡς βαλῶ γε
ταύτῃ τῇ βώλῳ, ἔφη ἀνελόμενος. καὶ ὁ μὲν Κῦρος 28
δείκνυσιν αὐτῷ ὅπου ἦσαν πλεῖστοι τῶν φίλων· ὁ δὲ
καταμύων ἵησι τῇ βώλῳ καὶ παρελαύνοντος Φεραύλα
τυγχάνει· ἔτυχε γὰρ ὁ Φεραύλας παραγγέλλων τι τακ-
τὸς παρὰ τοῦ Κύρου· βληθεὶς δὲ οὐδὲ μετεστράφη,
ἀλλ' ᾤχετο ἐφ' ὅπερ ἐτάχθη. ἀναβλέψας δὲ ὁ Σάκας 29
ἐρωτᾷ τίνος ἔτυχεν. Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐδενὸς
τῶν παρόντων. Ἀλλ' οὐ μέντοι, ἔφη ὁ νεανίσκος,
τῶν γε ἀπόντων. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, σύγε
ἐκείνου τοῦ παρὰ τὰ ἅρματα ταχὺ ἐλαύνοντος τὸν
ἵππον. Καὶ πῶς, ἔφη, οὐδὲ μεταστρέφεται; καὶ ὁ 30
Κῦρος ἔφη, Μαινόμενος γάρ τίς ἐστιν, ὡς ἔοικεν.
ἀκούσας ὁ νεανίσκος ᾤχετο σκεψόμενος τίς εἴη· καὶ
εὑρίσκει τὸν Φεραύλαν γῆς τε κατάπλεων τὸ γένειον
καὶ αἵματος· ἐρρύη γὰρ αὐτῷ ἐκ τῆς ῥινὸς βληθέντι.
ἐπεὶ δὲ προσῆλθεν, ἤρετο αὐτὸν εἰ βληθείη. ὁ δὲ 31
ἀπεκρίνατο, Ὡς ὁρᾷς. Δίδωμι τοίνυν σοι, ἔφη, τοῦτον
τὸν ἵππον. ὁ δ' ἐπήρετο, Ἀντὶ τοῦ; ἐκ τούτου δὴ
διηγεῖτο ὁ Σάκας τὸ πρᾶγμα, καὶ τέλος εἶπε, Καὶ
οἶμαί γε οὐχ ἡμαρτηκέναι ἀνδρὸς ἀγαθοῦ. καὶ ὁ Φε- 32
ραύλας εἶπεν, Ἀλλὰ πλουσιωτέρῳ μὲν ἄν, εἰ ἐσωφρό-
νεις, ἢ ἐμοὶ ἐδίδους· νῦν δὲ κἀγὼ δέξομαι. ἐπεύχο-

μαι δέ, ἔφη, τοῖς θεοῖς, οἵπερ με ἐποίησαν βληθῆναι
ὑπὸ σοῦ, δοῦναί μοι ποιῆσαι μὴ μεταμέλειν σοι τῆς
ἐμῆς δωρεᾶς. καὶ νῦν μέν, ἔφη, ἄπελα, ἀναβὰς ἐπὶ
τὸν ἐμὸν ἵππον· αὖθις δ' ἐγὼ παρέσομαι πρὸς σέ.
οἱ μὲν δὴ οὕτω διηλλάξαντο. Καδουσίων δὲ ἐνίκα
33 Ῥαθίνης. ἀφίει δὲ καὶ τὰ ἅρματα καθ' ἕκαστον· τοῖς
δὲ νικῶσι πᾶσιν ἐδίδου βοῦς τε, ὅπως ἂν θύσαντες
ἑστιῷντο, καὶ ἐκπώματα. τὸν μὲν οὖν βοῦν ἔλαβε καὶ
αὐτὸς τὸ νικητήριον· τῶν δ' ἐκπωμάτων τὸ αὑτοῦ
μέρος Φεραύλᾳ ἔδωκεν, ὅτι καλῶς ἔδοξεν αὐτῷ τὴν ἐκ
34 τοῦ βασιλείου ἔλασιν διατάξαι. οὕτω δὴ τότε ὑπὸ
Κύρου κατασταθεῖσα ἡ βασιλέως ἔλασις οὕτως ἔτι καὶ
νῦν διαμένει, πλὴν τὰ ἱερὰ ἄπεστιν, ὅταν μὴ θύῃ.
ὡς δὲ ταῦτα τέλος εἶχεν, ἀφικνοῦνται πάλιν εἰς τὴν
πόλιν, καὶ ἐσκήνησαν, οἷς μὲν ἐδόθησαν οἰκίαι, κατ'
οἰκίας, οἷς δὲ μή, ἐν τάξει.

35 Καλέσας δὲ καὶ ὁ Φεραύλας τὸν Σάκαν τὸν δόντα
τὸν ἵππον ἐξένιζε, καὶ τἄλλα τε παρεῖχεν ἔκπλεω, καὶ
ἐπεὶ ἐδεδειπνήκεσαν, τὰ ἐκπώματα αὐτῷ ἃ ἔλαβε παρὰ
36 Κύρου ἐμπιμπλὰς προύπινε καὶ ἐδωρεῖτο. καὶ ὁ Σάκας
ὁρῶν πολλὴν μὲν καὶ καλὴν στρωμνήν, πολλὴν δὲ
καὶ καλὴν κατασκευήν, καὶ οἰκέτας δὲ πολλούς, Εἰπέ
μοι, ἔφη, ὦ Φεραύλα, ἦ καὶ οἴκοι τῶν πλουσίων
37 ἦσθα; καὶ ὁ Φεραύλας εἶπε, Ποίων πλουσίων; τῶν
μὲν οὖν σαφῶς ἀποχειροβιότων. ἐμὲ γάρ τοι ὁ πατὴρ
τὴν μὲν τῶν παίδων παιδείαν γλίσχρως αὐτὸς ἐργα-
ζόμενος καὶ τρέφων ἐπαίδευεν· ἐπεὶ δὲ μειράκιον ἐγε-
νόμην, οὐ δυνάμενος τρέφειν ἀργόν, εἰς ἀγρὸν ἀπα-
38 γαγὼν ἐκέλευσεν ἐργάζεσθαι. ἔνθα δὴ ἐγὼ ἀντέτρεφον
ἐκεῖνον, ἕως ἔζη, αὐτὸς σκάπτων καὶ σπείρων καὶ μάλα

μικρὸν γήδιον, οὐ μέντοι πονηρόν γε, ἀλλὰ πάντων
δικαιότατον· ὅ,τι γὰρ λάβοι σπέρμα, καλῶς καὶ δικαί-
ως ἀπεδίδου αὐτό τε καὶ τόκον οὐδέν τι πολύν· ἤδη
δέ ποτε ὑπὸ γενναιότητος καὶ διπλάσια ἀπέδωκεν ὧν
ἔλαβεν. οἴκοι μὲν οὖν ἔγωγε οὕτως ἔζων· νῦν δὲ
ταῦτα πάντα ἃ ὁρᾷς Κῦρός μοι ἔδωκε. καὶ ὁ Σάκας 39
εἶπεν, Ὦ μακάριε σὺ τά τε ἄλλα καὶ αὐτὸ τοῦτο ὅτι
ἐκ πένητος πλούσιος γεγένησαι· πολὺ γάρ οἶμαί σε
καὶ διὰ τοῦτο ἥδιον πλουτεῖν ὅτι πεινήσας χρημάτων
ἐπλούτησας. καὶ ὁ Φεραύλας εἶπεν, Ἦ γὰρ οὕτως, 40
ὦ Σάκα, ὑπολαμβάνεις ὡς ἐγὼ νῦν τοσούτῳ ἥδιον
ζῶ ὅσῳ πλείω κέκτημαι; οὐκ οἶσθα, ἔφη, ὅτι ἐσθίω
μὲν καὶ πίνω καὶ καθεύδω οὐδ' ὁτιοῦν νῦν ἥδιον
ἢ τότε ὅτε πένης ἦν. ὅτι δὲ ταῦτα πολλά ἐστι, το-
σοῦτον κερδαίνω, πλείω μὲν φυλάττειν δεῖ, πλείω δὲ
ἄλλοις διανέμειν, πλειόνων δὲ ἐπιμελόμενον πράγ-
ματα ἔχειν. νῦν γὰρ δὴ ἐμὲ πολλοὶ μὲν οἰκέται σῖτον 41
αἰτοῦσι, πολλοὶ δὲ πιεῖν, πολλοὶ δὲ ἱμάτια· οἱ δὲ
ἰατρῶν δέονται· ἥκει δέ τις ἢ τῶν προβάτων λελυκω-
μένα φέρων ἢ τῶν βοῶν κατακεκρημνισμένα ἢ νόσον
φάσκων ἐμπεπτωκέναι τοῖς κτήνεσιν· ὥστε μοι δοκῶ,
ἔφη ὁ Φεραύλας, νῦν διὰ τὸ πολλὰ ἔχειν πλείω λυ-
πεῖσθαι ἢ πρόσθεν διὰ τὸ ὀλίγα ἔχειν. καὶ ὁ Σάκας, 42
Ἀλλὰ ναὶ μὰ Δί', ἔφη, ὅταν σᾶ ᾖ, πολλὰ ὁρῶν πολ-
λαπλάσια ἐμοῦ εὐφραίνει. καὶ ὁ Φεραύλας εἶπεν,
Οὔτοι, ὦ Σάκα, οὕτως ἡδύ ἐστι τὸ ἔχειν χρήματα ὡς
ἀνιαρὸν τὸ ἀποβάλλειν. γνώσει δ' ὅτι ἐγὼ ἀληθῆ
λέγω· τῶν μὲν γὰρ πλουτούντων οὐδεὶς ἀναγκάζεται
ὑφ' ἡδονῆς ἀγρυπνεῖν, τῶν δὲ ἀποβαλλόντων τι ὄψει
οὐδένα δυνάμενον καθεύδειν ὑπὸ λύπης. Μὰ Δί', 43

ἔφη ὁ Σάκας, οὐδέ γε τῶν λαμβανόντων τι νυστά-
44 ζοντα οὐδένα ἂν ἴδοις ὑφ' ἡδονῆς. Ἀληθῆ, ἔφη,
λέγεις· εἰ γάρ τοι τὸ ἔχειν οὕτως ὥσπερ τὸ λαμβά-
νειν ἡδὺ ἦν, πολὺ ἂν διέφερον εὐδαιμονίᾳ οἱ πλού-
σιοι τῶν πενήτων. καὶ ἀνάγκη δέ τοί ἐστιν, ἔφη, ὦ
Σάκα, τὸν πολλὰ ἔχοντα πολλὰ καὶ δαπανᾶν καὶ εἰς
θεοὺς καὶ εἰς φίλους καὶ εἰς ξένους· ὅστις οὖν ἰσχυ-
ρῶς χρήμασιν ἥδεται, εὖ ἴσθι τοῦτον καὶ δαπανῶντα
45 ἰσχυρῶς ἀνιᾶσθαι. ⟨Ναὶ⟩ μὰ Δί', ἔφη ὁ Σάκας· ἀλλ'
οὐκ ἐγὼ τούτων εἰμί, ἀλλὰ καὶ εὐδαιμονίαν τοῦτο νομί-
46 ζω τὸ πολλὰ ἔχοντα πολλὰ καὶ δαπανᾶν. Τί οὖν, ἔφη,
πρὸς τῶν θεῶν, ὁ Φεραύλας, οὐχὶ σύγε αὐτίκα μάλα
εὐδαίμων ἐγένου καὶ ἐμὲ εὐδαίμονα ἐποίησας; λαβὼν
γάρ, ἔφη, ταῦτα πάντα κέκτησο, καὶ χρῶ ὅπως βούλει
αὐτοῖς· ἐμὲ δὲ μηδὲν ἄλλο ἢ ὥσπερ ξένον τρέφε, καὶ
ἔτι εὐτελέστερον ἢ ξένον· ἀρκέσει γάρ μοι ὅ,τι ἂν καὶ
47 σὺ ἔχῃς τούτων μετέχειν. Παίζεις, ἔφη ὁ Σάκας.
καὶ ὁ Φεραύλας ὀμόσας εἶπεν ἦ μὴν σπουδῇ λέγειν.
καὶ ἄλλα γέ σοι, ὦ Σάκα, προσδιαπράξομαι παρὰ Κύ-
ρου, μήτε θύρας τὰς Κύρου θεραπεύειν μήτε στρα-
τεύεσθαι· ἀλλὰ σὺ μὲν πλουτῶν οἴκοι μένε· ἐγὼ δὲ
ταῦτα ποιήσω καὶ ὑπὲρ σοῦ καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ· καὶ ἐάν
τι ἀγαθὸν προσλαμβάνω διὰ τὴν Κύρου θεραπείαν
ἢ καὶ ἀπὸ στρατείας τινός, οἴσω πρὸς σέ, ἵνα ἔτι
πλειόνων ἄρχῃς· μόνον, ἔφη, ἐμὲ ἀπόλυσον ταύτης
τῆς ἐπιμελείας· ἢν γὰρ ἐγὼ σχολὴν ἄγω ἀπὸ τούτων,
ἐμοί τέ σε οἶμαι πολλὰ καὶ Κύρῳ χρήσιμον ἔσεσθαι.
48 τούτων οὕτω ῥηθέντων ταῦτα συνέθεντο καὶ ταῦτα
ἐποίουν. καὶ ὁ μὲν ἡγεῖτο εὐδαίμων γεγενῆσθαι, ὅτι
πολλῶν ἦρχε χρημάτων· ὁ δ' αὖ ἐνόμιζε μακαριώτατος

εἶναι, ὅτι ἐπίτροπον ἕξοι, σχολὴν παρέχοντα πράττειν ὅ,τι ἂν αὐτῷ ἡδὺ ἦ.

Ἦν δὲ τοῦ Φεραύλα ὁ τρόπος φιλέταιρός τε καὶ 49
θεραπεύειν οὐδὲν ἡδὺ αὐτῷ οὕτως ἐδόκει εἶναι οὐδ' ὠφέλιμον ὡς ἀνθρώπους. καὶ γὰρ βέλτιστον πάντων τῶν ζῴων ἡγεῖτο ἄνθρωπον εἶναι καὶ εὐχαριστότατον, ὅτι ἑώρα τούς τε ἐπαινουμένους ὑπό τινος ἀντεπαινοῦντας τούτους προθύμως τοῖς τε χαριζομένοις πειρωμένους ἀντιχαρίζεσθαι, καὶ οὓς γνοῖεν εὐνοϊκῶς ἔχοντας, τούτοις ἀντευνοοῦντας, καὶ οὓς εἰδεῖεν φιλοῦντας αὐτούς, τούτους μισεῖν οὐ δυναμένους, καὶ γονέας δὲ πολὺ μᾶλλον ἀντιθεραπεύειν πάντων τῶν ζῴων ἐθέλοντας καὶ ζῶντας καὶ τελευτήσαντας· τὰ δ' ἄλλα πάντα ζῷα καὶ ἀχαριστότερα καὶ ἀγνωμονέστερα ἀνθρώπων ἐγίγνωσκεν εἶναι. οὕτω δὴ ὅ τε Φεραύλας 50
ὑπερήδετο ὅτι ἐξέσοιτο αὐτῷ ἀπαλλαγέντι τῆς τῶν ἄλλων κτημάτων ἐπιμελείας ἀμφὶ τοὺς φίλους ἔχειν, ὅ τε Σάκας ὅτι ἔμελλε πολλὰ ἔχων πολλοῖς χρήσεσθαι. ἐφίλει δὲ ὁ μὲν Σάκας τὸν Φεραύλαν, ὅτι προσέφερέ τι ἀεί· ὁ δὲ τὸν Σάκαν, ὅτι παραλαμβάνειν πάντα ἤθελε καὶ ἀεὶ πλειόνων ἐπιμελόμενος οὐδὲν μᾶλλον αὐτῷ ἀσχολίαν παρεῖχε. καὶ οὗτοι μὲν δὴ οὕτω διῆγον.

Θύσας δὲ καὶ ὁ Κῦρος νικητήρια ἑστιῶν ἐκάλεσε IV.
τῶν φίλων οἳ μάλιστ' αὐτὸν αὔξειν τε βουλόμενοι φανεροὶ ἦσαν καὶ τιμῶντες εὐνοϊκώτατα. συνεκάλεσε δὲ αὐτοῖς καὶ Ἀρτάβαζον τὸν Μῆδον καὶ Τιγράνην τὸν Ἀρμένιον καὶ τὸν Ὑρκάνιον ἵππαρχον καὶ Γωβρύαν. Γαδάτας δὲ τῶν σκηπτούχων ἦρχεν αὐτῷ, 2
καὶ ᾗ ἐκεῖνος διεκόσμησεν ἡ πᾶσα ἔνδον δίαιτα καθ-

ειστήκει· καὶ ὁπότε μὲν συνδειπνοῖέν τινες, οὐδ' ἐκάθιζε Γαδάτας, ἀλλ' ἐπεμέλετο· ὁπότε δὲ αὐτοὶ εἶεν, καὶ συνεδείπνει· ἥδετο γὰρ αὐτῷ συνών· ἀντὶ δὲ τούτων πολλοῖς καὶ μεγάλοις ἐτιμᾶτο ὑπὸ τοῦ
3 Κύρου, διὰ δὲ Κῦρον καὶ ὑπ' ἄλλων. ὡς δ' ἦλθον οἱ κληθέντες ἐπὶ τὸ δεῖπνον, οὐχ ὅπου ἔτυχεν ἕκαστον ἐκάθιζεν, ἀλλ' ὃν μὲν μάλιστα ἐτίμα, παρὰ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, ὡς εὐεπιβουλευοτέρας ταύτης οὔσης ἢ τῆς δεξιᾶς, τὸν δὲ δεύτερον παρὰ τὴν δεξιάν, τὸν δὲ τρίτον πάλιν παρὰ τὴν ἀριστεράν, τὸν δὲ τέταρτον παρὰ τὴν δεξιάν· καὶ ἢν πλείονες ὦσιν, ὡσαύ-
4 τως. σαφηνίζεσθαι δὲ ὡς ἕκαστον ἐτίμα ⟨διὰ⟩ τοῦτο ἐδόκει αὐτῷ ἀγαθὸν εἶναι, ὅτι ὅπου μὲν οἴονται ἄνθρωποι τὸν κρατιστεύοντα μήτε κηρυχθήσεσθαι μήτε ἆθλα λήψεσθαι, δῆλοί εἰσιν ἐνταῦθα οὐ φιλονίκως πρὸς ἀλλήλους ἔχοντες· ὅπου δὲ μάλιστα πλεονεκτῶν ὁ κράτιστος φαίνεται, ἐνταῦθα προθυμότατα φανεροί
5 εἰσιν ἀγωνιζόμενοι πάντες. καὶ ὁ Κῦρος δὲ οὕτως ἐσαφήνιζε μὲν τοὺς κρατιστεύοντας παρ' ἑαυτῷ, εὐθὺς ἀρξάμενος ἐξ ἕδρας καὶ παραστάσεως. οὐ μέντοι ἀθάνατον τὴν ταχθεῖσαν ἕδραν κατεστήσατο, ἀλλὰ νόμιμον ἐποιήσατο καὶ ἀγαθοῖς ἔργοις προβῆναι εἰς τὴν τιμιωτέραν ἕδραν, καὶ εἴ τις ῥᾳδιουργοίη, ἀναχωρῆσαι εἰς τὴν ἀτιμοτέραν. τὸν δὲ πρωτεύοντα ἐν ἕδρᾳ ᾐσχύνετο μὴ οὐ πλεῖστα καὶ ἀγαθὰ ἔχοντα παρ' αὐτοῦ φαίνεσθαι. καὶ ταῦτα δὲ ἐπὶ Κύρου γενόμενα οὕτως ἔτι καὶ νῦν διαμένοντα αἰσθανόμεθα.

6 Ἐπεὶ δὲ ἐδείπνουν, ἐδόκει τῷ Γωβρύᾳ τὸ μὲν πολλὰ ἕκαστα εἶναι οὐδέν τι θαυμαστὸν παρ' ἀνδρὶ πολλῶν ἄρχοντι· τὸ δὲ τὸν Κῦρον οὕτω μεγάλα πράτ-

τοντα, εἴ τι ἡδὺ δόξειε λαβεῖν, μηδὲν τούτων μόνον
καταδαπανᾶν, ἀλλ' ἔργον ἔχειν τὸν ἡδόμενον τούτου
κοινωνεῖν [τοὺς παρόντας], πολλάκις δὲ καὶ τῶν ἀπόν-
των φίλων ἔστιν οἷς ἑώρα πέμποντα ταῦτα αὐτὸν οἷς
ἡσθεὶς τύχοι· ὥστε ἐπεὶ ἐδεδειπνήκεσαν καὶ πάντα τὰ 7
⟨λοιπὰ⟩ πολλὰ ὄντα διεπεπόμφει ὁ Κῦρος ἀπὸ τῆς
τραπέζης, εἶπεν ἄρα ὁ Γωβρύας, Ἀλλ', ἐγώ, ὦ Κῦρε,
πρόσθεν μὲν ἡγούμην τούτῳ σε πλεῖστον διαφέρειν
ἀνθρώπων τῷ στρατηγικώτατον εἶναι· νῦν δὲ θεοὺς
ὄμνυμι ἦ μὴν ἐμοὶ δοκεῖν πλέον σε διαφέρειν φιλαν-
θρωπίᾳ ἢ στρατηγίᾳ. Νὴ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος· καὶ 8
μὲν δὴ καὶ ἐπιδείκνυμαι τὰ ἔργα πολὺ ἥδιον φιλαν-
θρωπίας ἢ στρατηγίας. Πῶς δή; ἔφη ὁ Γωβρύας.
Ὅτι, ἔφη, τὰ μὲν κακῶς ποιοῦντα ἀνθρώπους δεῖ ἐπι-
δείκνυσθαι, τὰ δὲ εὖ. ἐκ τούτου δὴ ἐπεὶ ὑπέπινον, 9
ἤρετο ὁ Ὑστάσπας τὸν Κῦρον, Ἆρ' ἄν, ἔφη, ὦ Κῦρε,
ἀχθεσθείης μοι, εἴ σε ἐροίμην ὃ βούλομαί σου πυθέ-
σθαι; Ἀλλὰ ναὶ μὰ τοὺς θεούς, ἔφη, τοὐναντίον τού-
του ἀχθοίμην ἄν σοι, εἰ αἰσθοίμην σιωπῶντα ἃ βού-
λοιο ἐρέσθαι. Λέγε δή μοι, ἔφη, ἤδη πώποτε καλέ-
σαντός σου οὐκ ἦλθον; Εὐφήμει, ἔφη ὁ Κῦρος. Ἀλλ'
ὑπακούων σχολῇ ὑπήκουσα; Οὐδὲ τοῦτο. Προστα-
χθὲν δέ τι ἤδη σοι οὐκ ἔπραξα; Οὐκ αἰτιῶμαι, ἔφη.
Ὃ δὲ πράττοιμι, ἔστιν ὅ,τι πώποτε οὐ προθύμως ἢ
οὐχ ἡδομένως πράττοντά με κατέγνως; Τοῦτο δὴ
πάντων ἥκιστα, ἔφη ὁ Κῦρος. Τίνος μὴν ἕνεκα, ἔφη, 10
πρὸς τῶν θεῶν, ὦ Κῦρε, Χρυσάνταν ἔγραψας ὥστε
εἰς τὴν τιμιωτέραν ἐμοῦ χώραν ἱδρυθῆναι; Ἦ λέγω;
ἔφη ὁ Κῦρος. Πάντως, ἔφη ὁ Ὑστάσπας. Καὶ σὺ
αὖ οὐκ ἀχθέσει μοι ἀκούων τἀληθῆ; Ἡσθήσομαι μὲν 11

οὖν, ἔφη, ἣν εἰδῶ ὅτι οὐκ ἀδικοῦμαι. Χρυσάντας τοίνυν, ἔφη, οὑτοσὶ πρῶτον μὲν οὐ κλῆσιν ἀνέμενεν, ἀλλὰ πρὶν καλεῖσθαι παρῆν τῶν ἡμετέρων ἕνεκα· ἔπειτα δὲ οὐ τὸ κελευόμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅ,τι αὐτὸς γνοίη ἄμεινον εἶναι πεπραγμένον ἡμῖν τοῦτο ἔπραττεν. ὁπότε δὲ εἰπεῖν τι δέοι εἰς τοὺς συμμάχους, ἃ μὲν ἐμὲ ᾤετο πρέπειν λέγειν ἐμοὶ συνεβούλευεν· ἃ δὲ ἐμὲ αἴσθοιτο βουλόμενον μὲν εἰδέναι τοὺς συμμάχους, αὐτὸν δέ με αἰσχυνόμενον περὶ ἐμαυτοῦ λέγειν, ταῦτα οὗτος λέγων ὡς ἑαυτοῦ γνώμην ἀπεφαίνετο· ὥστ' ἔν γε τούτοις τί κωλύει αὐτὸν καὶ ἐμοῦ ἐμοὶ κρείττονα εἶναι; καὶ ἑαυτῷ μὲν ἀεί φησι πάντα τὰ παρόντα ἀρκεῖν, ἐμοὶ δὲ ἀεὶ φανερός ἐστι σκοπῶν τί ἂν προσγενόμενον ὀνήσειεν, ἐπί τε τοῖς ἐμοῖς καλοῖς πολὺ
12 μᾶλλον ἐμοῦ ἀγάλλεται καὶ ἥδεται. πρὸς ταῦτα ὁ Ὑστάσπας εἶπε, Νὴ τὴν Ἥραν, ὦ Κῦρε, ἥδομαί γε ταῦτά σε ἐρωτήσας. Τί μάλιστα; ἔφη ὁ Κῦρος. Ὅτι κἀγὼ πειράσομαι ταῦτα ποιεῖν· ἓν μόνον, ἔφη, ἀγνοῶ, πῶς ἂν εἴην δῆλος χαίρων ἐπὶ τοῖς σοῖς ἀγαθοῖς· πότερον κροτεῖν δεῖ τὼ χεῖρε ἢ γελᾶν ἢ τί ποιεῖν. καὶ ὁ Ἀρτάβαζος εἶπεν, Ὀρχεῖσθαι δεῖ τὸ Περσικόν. ἐπὶ τούτοις μὲν δὴ γέλως ἐγένετο.

13 Προϊόντος δὲ τοῦ συμποσίου ὁ Κῦρος τὸν Γωβρύαν ἐπήρετο, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Γωβρύα, νῦν ἂν δοκεῖς ἥδιον τῷνδέ τῳ τὴν θυγατέρα δοῦναι ἢ ὅτε τὸ πρῶτον ἡμῖν συνεγένου; Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Γωβρύας, κἀγὼ τἀληθῆ λέγω; Νὴ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, ὡς ψεύδους γε οὐδεμία ἐρώτησις δεῖται. Εὖ τοίνυν, ἔφη, ἴσθι ὅτι νῦν ἂν πολὺ ἥδιον. Ἦ καὶ ἔχοις ἄν, ἔφη ὁ
14 Κῦρος, εἰπεῖν διότι; Ἔγωγε. Λέγε δή. Ὅτι τότε μὲν

ἑώρων τοὺς πόνους καὶ τοὺς κινδύνους εὐθύμως αὐ-
τοὺς φέροντας, νῦν δὲ ὁρῶ αὐτοὺς τἀγαθὰ σωφρό-
νως φέροντας. δοκεῖ δέ μοι, ὦ Κῦρε, χαλεπώτερον
εἶναι εὑρεῖν ἄνδρα τἀγαθὰ καλῶς φέροντα ἢ τὰ κακά·
τὰ μὲν γὰρ ὕβριν τοῖς πολλοῖς, τὰ δὲ σωφροσύνην
τοῖς πᾶσιν ἐμποιεῖ. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἤκουσας, ὦ 15
Ὑστάσπα, Γωβρύου τὸ ῥῆμα; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη· καὶ
ἐὰν πολλὰ τοιαῦτά γε λέγῃ, πολὺ μᾶλλόν με τῆς θυ-
γατρὸς μνηστῆρα λήψεται ἢ ἐὰν ἐκπώματα πολλά μοι
ἐπιδεικνύῃ. Ἦ μήν, ἔφη ὁ Γωβρύας, πολλά γέ μοί 16
ἐστι τοιαῦτα συγγεγραμμένα, ὧν ἐγώ σοι οὐ φθονή-
σω, ἢν τὴν θυγατέρα μου γυναῖκα λαμβάνῃς· τὰ δ'
ἐκπώματα, ἔφη, ἐπειδὴ οὐκ ἀνέχεσθαί μοι φαίνει,
οὐκ οἶδ' εἰ Χρυσάντᾳ τουτῳΐ δῶ, ἐπεὶ καὶ τὴν ἕδραν
σου ὑφήρπασε. Καὶ μὲν δή, ἔφη ὁ Κῦρος, ὦ Ὑστά- 17
σπα, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ οἱ παρόντες, ἢν ἐμοὶ λέγητε,
ὅταν τις ὑμῶν γαμεῖν ἐπιχειρήσῃ, γνώσεσθε ὁποῖός
τις κἀγὼ συνεργὸς ὑμῖν ἔσομαι. καὶ ὁ Γωβρύας εἶπεν, 18
Ἢν δέ τις ἐκδοῦναι βούλεται θυγατέρα, πρὸς τίνα
δεῖ λέγειν; Πρὸς ἐμέ, ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ τοῦτο· πάνυ
γάρ, ἔφη, δεινός εἰμι ταύτην τὴν τέχνην. Ποίαν;
ἔφη ὁ Χρυσάντας. Τὸ γνῶναι ὁποῖος ἂν γάμος ἑκά- 19
στῳ συναρμόσειε. καὶ ὁ Χρυσάντας ἔφη, Λέγε δὴ
πρὸς τῶν θεῶν ποίαν τινά μοι γυναῖκα οἴει συναρμό-
σειν κάλλιστα. Πρῶτον μέν, ἔφη, μικράν· μικρὸς γὰρ 20
καὶ αὐτὸς εἶ· εἰ δὲ μεγάλην γαμεῖς, ἤν ποτε βούλῃ
αὐτὴν ὀρθὴν φιλῆσαι, προσάλλεσθαί σε δεήσει ὥσπερ
τὰ κυνάρια. Τοῦτο μὲν δή, ἔφη, ὀρθῶς προνοεῖς·
καὶ γὰρ οὐδ' ὁπωστιοῦν ἁλτικός εἰμι. Ἔπειτα δ', ἔφη, 21
σιμὴ ἄν σοι ἰσχυρῶς συμφέροι. Πρὸς τί δὴ αὖ τοῦ-

το; Ὅτι, ἔφη, σὺ γρυπὸς εἶ· πρὸς οὖν τὴν σιμότητα σάφ' ἴσθι ὅτι ἡ γρυπότης ἄριστ' ἂν προσαρμόσειε. Λέγεις σύ, ἔφη, ὡς καὶ τῷ εὖ δεδειπνηκότι ὥσπερ καὶ ἐγὼ νῦν ἄδειπνος ἂν συναρμόττοι. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος· τῶν μὲν γὰρ μεστῶν γρυπὴ ἡ γαστὴρ
22 γίγνεται, τῶν δὲ ἀδείπνων σιμή. καὶ ὁ Χρυσάντας ἔφη, Ψυχρῷ δ' ἄν, πρὸς τῶν θεῶν, βασιλεῖ ἔχοις ἂν εἰπεῖν ποία τις συνοίσει; ἐνταῦθα μὲν δὴ ὅ τε Κῦρος
23 ἐξεγέλασε καὶ οἱ ἄλλοι ὁμοίως. γελώντων δὲ ἅμα εἶπεν ὁ Ὑστάσπας, Πολύ γ', ἔφη, μάλιστα τούτου σε, ὦ Κῦρε, ζηλῶ ἐν τῇ βασιλείᾳ. Τίνος; ἔφη ὁ Κῦρος. Ὅτι δύνασαι καὶ ψυχρὸς ὢν γέλωτα παρέχειν. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἔπειτα οὐκ ἂν πρίαιό γε παμπόλλου ὥστε σοὶ ταῦτ' εἰρῆσθαι, καὶ ἀπαγγελθῆναι παρ' ᾗ εὐδοκιμεῖν βούλει ὅτι ἀστεῖος εἶ; καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτω διεσκώπτετο.

24 Μετὰ δὲ ταῦτα Τιγράνῃ μὲν ἐξήνεγκε γυναικεῖον κόσμον, καὶ ἐκέλευσε τῇ γυναικὶ δοῦναι, ὅτι ἀνδρείως συνεστρατεύετο τῷ ἀνδρί, Ἀρταβάζῳ δὲ χρυσοῦν ἔκπωμα, τῷ δ' Ὑρκανίῳ ἵππον καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ καλὰ ἐδωρήσατο. Σοὶ δέ, ἔφη, ὦ Γωβρύα, δώσω ἄν-
25 δρα τῇ θυγατρί. Οὐκοῦν ἐμέ, ἔφη ὁ Ὑστάσπας, δώσεις, ἵνα καὶ τὰ συγγράμματα λάβω. Ἦ καὶ ἔστι σοι, ἔφη ὁ Κῦρος, οὐσία ἀξία τῶν τῆς παιδός; Νὴ Δί', ἔφη, πολλαπλασίων μὲν οὖν χρημάτων. Καὶ ποῦ, ἔφη ὁ Κῦρος, ἔστι σοι αὕτη ἡ οὐσία; Ἐνταῦθα, ἔφη, ὅπουπερ καὶ σὺ κάθησαι φίλος ὢν ἐμοί. Ἀρκεῖ μοι, ἔφη ὁ Γωβρύας· καὶ εὐθὺς ἐκτείνας τὴν δεξιὰν
26 Δίδου, ἔφη, ὦ Κῦρε· δέχομαι γάρ. καὶ ὁ Κῦρος λαβὼν τὴν τοῦ Ὑστάσπου δεξιὰν ἔδωκε τῷ Γωβρύᾳ, ὁ

δ' ἐδέξατο. ἐκ δὲ τούτου πολλὰ καὶ καλὰ ἔδωκε δῶρα τῷ Ὑστάσπᾳ, ὅπως τῇ παιδὶ πέμψειε· Χρυσάνταν δ' ἐφίλησε προσαγαγόμενος. καὶ ὁ Ἀρτάβαζος εἶπε, 27
Μὰ Δί', ἔφη, ὦ Κῦρε, οὐχ ὁμοίου γε χρυσοῦ ἐμοί τε τὸ ἔκπωμα δέδωκας καὶ Χρυσάντᾳ τὸ δῶρον. Ἀλλὰ καὶ σοί, ἔφη, δώσω. ἐπήρετο ἐκεῖνος Πότε; Εἰς τριακοστόν, ἔφη, ἔτος. Ὡς ἀναμενοῦντος, ἔφη, καὶ οὐκ ἀποθανουμένου οὕτω παρασκευάζου. καὶ τότε μὲν δὴ οὕτως ἔληξεν ἡ σκηνή· ἐξανισταμένων δ' αὐτῶν ἐξανέστη καὶ ὁ Κῦρος καὶ συμπρούπεμψεν αὐτοὺς ἐπὶ τὰς θύρας.

Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ τοὺς ἐθελουσίους συμμάχους γε- 28
νομένους ἀπέπεμπεν οἴκαδε ἑκάστους, πλὴν ὅσοι αὐτῶν οἰκεῖν ἐβούλοντο παρ' αὐτῷ· τούτοις δὲ χώραν καὶ οἴκους ἔδωκε, καὶ νῦν ἔτι ἔχουσιν οἱ τῶν καταμεινάντων τότε ἀπόγονοι· πλεῖστοι δ' εἰσὶ Μήδων καὶ Ὑρκανίων· τοῖς δ' ἀπιοῦσι δωρησάμενος πολλὰ καὶ ἀμέμπτους ποιησάμενος καὶ ἄρχοντας καὶ στρατιώτας ἀπεπέμψατο. ἐκ τούτου δὲ διέδωκε καὶ τοῖς 29
περὶ ἑαυτὸν στρατιώταις τὰ χρήματα ὅσα ἐκ Σάρδεων ἔλαβε· καὶ τοῖς μὲν μυριάρχοις καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ὑπηρέταις ἐξαίρετα ἐδίδου πρὸς τὴν ἀξίαν ἑκάστῳ, τὰ δὲ ἄλλα διένειμε· καὶ τὸ μέρος ἑκάστῳ δοὺς τῶν μυριάρχων ἐπέτρεψεν αὐτοῖς διανέμειν ὥσπερ αὐτὸς ἐκείνοις διένειμεν. ἐδίδοσαν δὲ τὰ μὲν ἄλλα 30
χρήματα ἄρχων ἄρχοντας τοὺς ὑφ' ἑαυτῷ δοκιμάζων· τὰ δὲ τελευταῖα οἱ ἑξάδαρχοι τοὺς ὑφ' ἑαυτοῖς ἰδιώτας δοκιμάσαντες πρὸς τὴν ἀξίαν ἑκάστῳ ἐδίδοσαν· καὶ οὕτω πάντες εἰλήφεσαν τὸ δίκαιον μέρος. ἐπεὶ 31
δὲ εἰλήφεσαν τὰ τότε δοθέντα, οἱ μέν τινες ἔλεγον

περὶ τοῦ Κύρου τοιάδε· Ἦπου αὐτός γε πολλὰ ἔχει, ὅπου γε καὶ ἡμῶν ἑκάστῳ τοσαῦτα δέδωκεν· οἱ δέ τινες αὐτῶν ἔλεγον, Ποῖα πολλὰ ἔχει; οὐχ ὁ Κύρου τρόπος τοιοῦτος οἷος χρηματίζεσθαι, ἀλλὰ διδοὺς μᾶλλον ἢ κτώμενος ἥδεται.

32 Αἰσθόμενος δὲ ὁ Κῦρος τούτους τοὺς λόγους καὶ τὰς δόξας τὰς περὶ αὐτοῦ συνέλεξε τούς φίλους τε καὶ τοὺς ἐπικαιρίους ἅπαντας καὶ ἔλεξεν ὧδε.

Ὦ ἄνδρες φίλοι, ἑώρακα μὲν ἤδη ἀνθρώπους οἳ βούλονται δοκεῖν πλείω κεκτῆσθαι ἢ ἔχουσιν, ἐλευθεριώτεροι ἂν οἰόμενοι οὕτω φαίνεσθαι· ἐμοὶ δὲ δοκοῦσιν, ἔφη, οὗτοι τοὔμπαλιν οὗ βούλονται ἐφέλκεσθαι· τὸ γὰρ πολλὰ δοκοῦντα ἔχειν μὴ κατ' ἀξίαν τῆς οὐσίας φαίνεσθαι ὠφελοῦντα τοὺς φίλους ἀνελευθερίαν
33 ἔμοιγε δοκεῖ περιάπτειν. εἰσὶ δ' αὖ, ἔφη, οἳ λεληθέναι βούλονται ὅσα ἂν ἔχωσι· πονηροὶ οὖν καὶ οὗτοι τοῖς φίλοις ἔμοιγε δοκοῦσιν εἶναι. διὰ γὰρ τὸ μὴ εἰδέναι τὰ ὄντα πολλάκις δεόμενοι οὐκ ἐπαγγέλλουσιν οἱ φίλοι
34 τοῖς ἑταίροις, ἀλλὰ τητῶνται. ἁπλουστάτου δέ μοι, ἔφη, δοκεῖ εἶναι τὸ τὴν δύναμιν φανερὰν ποιήσαντα ἐκ ταύτης ἀγωνίζεσθαι περὶ καλοκἀγαθίας. κἀγὼ οὖν, ἔφη, βούλομαι ὑμῖν ὅσα μὲν οἷόν τ' ἐστὶν ἰδεῖν τῶν ἐμοὶ ὄντων δεῖξαι, ὅσα δὲ μὴ οἷόν τε ἰδεῖν, διηγήσα-
35 σθαι. ταῦτα εἰπὼν τὰ μὲν ἐδείκνυ πολλὰ καὶ καλὰ κτήματα· τὰ δὲ κείμενα ὡς μὴ ῥᾴδια εἶναι ἰδεῖν δι-
36 ηγεῖτο· τέλος δ' εἶπεν ὧδε· Ταῦτα, ἔφη, ὦ ἄνδρες, ἅπαντα δεῖ ὑμᾶς οὐδὲν μᾶλλον ἐμὰ ἡγεῖσθαι ἢ καὶ ὑμέτερα· ἐγὼ γάρ, ἔφη, ταῦτα ἀθροίζω οὔθ' ὅπως αὐτὸς καταδαπανήσω οὔθ' ὅπως αὐτὸς κατατρίψω· οὐ γὰρ ἂν δυναίμην· ἀλλ' ὅπως ἔχω τῷ τε ἀεὶ καλόν

τι ὑμῶν ποιοῦντι διδόναι καὶ ὅπως, ἤν τις ὑμῶν τι-
νος ἐνδεῖσθαι νομίσῃ, πρὸς ἐμὲ ἐλθὼν λάβῃ οὗ ἂν
ἐνδεὴς τυγχάνῃ ὤν. καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτως ἐλέχθη.

Ἡνίκα δὲ ἤδη αὐτῷ ἐδόκει καλῶς ἔχειν τὰ ἐν V.
Βαβυλῶνι ὡς καὶ ἀποδημεῖν, συνεσκευάζετο τὴν εἰς
Πέρσας πορείαν καὶ τοῖς ἄλλοις παρήγγειλεν· ἐπεὶ δ'
ἐνόμισεν ἱκανὰ ἔχειν ὧν ᾤετο δεήσεσθαι, οὕτω δὴ ἀν-
εξεύγνυ. διηγησόμεθα δὲ καὶ ταῦτα ὡς πολὺς στόλος 2
ὢν εὐτάκτως μὲν ἀνεσκευάζετο, ταχὺ δὲ κατεχωρίζετο
ὅπου δέοι. ὅπου γὰρ ἂν στρατοπεδεύηται βασιλεύς,
σκηνὰς μὲν δὴ ἔχοντες πάντες οἱ ἀμφὶ βασιλέα στρα-
τεύονται καὶ θέρους καὶ χειμῶνος. εὐθὺς δὲ τοῦτο 3
ἐνόμιζε Κῦρος, πρὸς ἕω βλέπουσαν ἵστασθαι τὴν σκη-
νήν· ἔπειτα ἔταξε πρῶτον μὲν πόσον δεῖ ἀπολιπόντας
σκηνοῦν τοὺς δορυφόρους τῆς βασιλικῆς σκηνῆς· ἔπει-
τα σιτοποιοῖς μὲν χώραν ἀπέδειξε τὴν δεξιάν, ὀψο-
ποιοῖς δὲ τὴν ἀριστεράν, ἵπποις δὲ τὴν δεξιάν, ὑπο-
ζυγίοις δὲ τοῖς ἄλλοις τὴν ἀριστεράν· καὶ τἄλλα δὲ
διετέτακτο ὥστε εἰδέναι ἕκαστον τὴν ἑαυτοῦ χώραν καὶ
μέτρῳ καὶ τόπῳ. ὅταν δὲ ἀνασκευάζωνται, συντίθησι 4
μὲν ἕκαστος σκεύη οἷσπερ τέτακται χρῆσθαι, ἀνατίθεν-
ται δ' αὖ ἄλλοι ἐπὶ τὰ ὑποζύγια· ὥσθ' ἅμα μὲν πάν-
τες ἔρχονται οἱ σκευαγωγοὶ ἐπὶ τὰ τεταγμένα ἄγειν,
ἅμα δὲ πάντες ἀνατιθέασιν ἐπὶ τὰ ἑαυτοῦ ἕκαστος.
οὕτω δὴ ὁ αὐτὸς χρόνος ἀρκεῖ μιᾷ τε σκηνῇ καὶ πά-
σαις ἀνῃρῆσθαι. ὡσαύτως οὕτως ἔχει καὶ περὶ κατα- 5
σκευῆς. καὶ περὶ τοῦ πεποιῆσθαι δὲ τἀπιτήδεια πάντα
ἐν καιρῷ ὡσαύτως διατέτακται ἑκάστοις τὰ ποιητέα·
καὶ διὰ τοῦτο ὁ αὐτὸς χρόνος ἀρκεῖ ἑνί τε μέρει καὶ
πᾶσι πεποιῆσθαι. ὥσπερ δὲ οἱ περὶ τἀπιτήδεια θερά- 6

κοντες χώραν εἶχον τὴν προσήκουσαν ἕκαστοι, οὕτω καὶ οἱ ὁπλοφόροι αὐτῷ ἐν τῇ στρατοπεδεύσει χώραν τε εἶχον τὴν τῇ ὁπλίσει ἑκάστῃ ἐπιτηδείαν, καὶ ᾔδεσαν ταύτην ὁποία ἦν, καὶ ἐπ' ἀναμφισβήτητον πάντες
7 κατεχωρίζοντο. καλὸν μὲν γὰρ ἡγεῖτο ὁ Κῦρος καὶ ἐν οἰκίᾳ εἶναι ἐπιτήδευμα τὴν εὐθημοσύνην· ὅταν γάρ τίς του δέηται, δῆλόν ἐστι ὅπου δεῖ ἐλθόντα λαβεῖν· πολὺ δ' ἔτι κάλλιον ἐνόμιζε τὴν τῶν στρατιωτικῶν φύλων εὐθημοσύνην εἶναι, ὅσῳ τε ὀξύτεροι οἱ καιροὶ τῶν εἰς τὰ πολεμικὰ χρήσεων καὶ μείζω τὰ σφάλματα ἀπὸ τῶν ὑστεριζόντων ἐν αὐτοῖς· ἀπὸ δὲ τῶν ἐν καιρῷ παραγιγνομένων πλείστου ἄξια πλεονεκτήματα ἑώρα γιγνόμενα ἐν τοῖς πολεμικοῖς· διὰ ταῦτα οὖν καὶ ἐπεμέλετο ταύτης τῆς εὐθημοσύνης μάλι-
8 στα. καὶ αὐτὸς μὲν δὴ πρῶτον ἑαυτὸν ἐν μέσῳ κατετίθετο τοῦ στρατοπέδου, ὡς ταύτης τῆς χώρας ἐχυρωτάτης οὔσης· ἔπειτα δὲ τοὺς μὲν πιστοτάτους ὥσπερ εἰώθει περὶ ἑαυτὸν εἶχε, τούτων δ' ἐν κύκλῳ ἐχομέ-
9 νους ἱππέας τ' εἶχε καὶ ἁρματηλάτας. καὶ γὰρ τούτους ἐχυρᾶς ἐνόμιζε χώρας δεῖσθαι, ὅτι σὺν οἷς μάχονται ὅπλοις οὐδὲν πρόχειρον ἔχοντες τούτων στρατοπεδεύονται, ἀλλὰ πολλοῦ χρόνου δέονται εἰς τὴν ἐξόπλισιν,
10 εἰ μέλλουσι χρησίμως ἕξειν. ἐν δεξιᾷ δὲ καὶ ἐν ἀριστερᾷ αὐτοῦ δὲ καὶ τῶν ἱππέων πελτασταῖς χώρα ἦν· τοξοτῶν δ' αὖ χώρα ἡ πρόσθεν ἦν καὶ ὄπισθεν
11 αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἱππέων. ὁπλίτας δὲ καὶ τοὺς τὰ μεγάλα γέρρα ἔχοντας κύκλῳ πάντων εἶχεν ὥσπερ τεῖχος, ὅπως καὶ εἰ δέοι τι ἐνσκευάζεσθαι τοὺς ἱππέας, οἱ μονιμώτατοι πρόσθεν ὄντες παρέχοιεν αὐτοῖς ἀσφα-
12 λῆ τὴν καθόπλισιν. ἐκάθευδον δὲ αὐτῷ ἐν τάξει

ὥσπερ οἱ ὁπλῖται, οὕτω δὲ καὶ οἱ πελτασταὶ καὶ οἱ
τοξόται, ὅπως καὶ ἐκ νυκτῶν, εἰ δέοι τι, ὥσπερ καὶ
οἱ ὁπλῖται παρεσκευασμένοι εἰσὶ παίειν τὸν εἰς χεῖρας
ἰόντα, οὕτω καὶ οἱ τοξόται καὶ οἱ ἀκοντισταί, εἴ τινες
προσίοιεν, ἐξ ἑτοίμου ἀκοντίζοιεν καὶ τοξεύοιεν ὑπὲρ
τῶν ὁπλιτῶν. εἶχον δὲ καὶ σημεῖα πάντες οἱ ἄρχον- 13
τες ἐπὶ ταῖς σκηναῖς· οἱ δ' ὑπηρέται ὥσπερ καὶ ἐν
ταῖς πόλεσιν [οἱ σώφρονες] ἴσασι μὲν καὶ τῶν πλείστων
τὰς οἰκήσεις, μάλιστα δὲ τῶν ἐπικαιρίων, οὕτω καὶ τῶν
ἐν τοῖς στρατοπέδοις τάς τε χώρας τὰς τῶν ἡγεμόνων
ἠπίσταντο οἱ Κύρου ὑπηρέται καὶ τὰ σημεῖα ἐγίγνω-
σκον ἃ ἑκάστοις ἦν· ὥστε ὅτου δέοιτο Κῦρος, οὐκ ἐζή-
τουν, ἀλλὰ τὴν συντομωτάτην ἐφ' ἕκαστον ἔθεον. καὶ
διὰ τὸ εἰλικρινῆ ἕκαστα εἶναι τὰ φῦλα πολὺ μᾶλλον ἦν 14
δῆλα καὶ ὁπότε τις εὐτακτοίη καὶ εἴ τις μὴ πράττοι
τὸ προσταττόμενον. οὕτω δὴ ἐχόντων ἡγεῖτο, εἴ τις
καὶ ἐπίθοιτο νυκτὸς ἢ ἡμέρας, ὥσπερ ἂν εἰς ἐνέδραν
εἰς τὸ στρατόπεδον τοὺς ἐπιτιθεμένους ἐμπίπτειν. καὶ 15
τὸ τακτικὸν δὲ εἶναι οὐ τοῦτο μόνον ἡγεῖτο εἴ τις ἐκ-
τεῖναι φάλαγγα εὐπόρως δύναιτο ἢ βαθῦναι ἢ ἐκ κέ-
ρατος εἰς φάλαγγα καταστῆσαι ἢ ἐκ δεξιᾶς ἢ ἀριστε-
ρᾶς ἢ ὄπισθεν ἐπιφανέντων πολεμίων ὀρθῶς ἐξελίξαι,
ἀλλὰ καὶ τὸ διασπᾶν ὁπότε δέοι τακτικὸν ἡγεῖτο, καὶ
τὸ τιθέναι γε τὸ μέρος ἕκαστον ὅπου μάλιστα ἐν ὠφε-
λείᾳ ἂν εἴη, καὶ τὸ ταχύνειν δὲ ὅπου φθάσαι δέοι,
πάντα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τακτικοῦ ἀνδρὸς ἐνόμιζεν
εἶναι καὶ ἐπεμέλετο τούτων πάντων ὁμοίως. καὶ ἐν 16
μὲν ταῖς πορείαις πρὸς τὸ συμπῖπτον ἀεὶ διατάττων
ἐπορεύετο, ἐν δὲ τῇ στρατοπεδεύσει ὡς τὰ πολλὰ
ὥσπερ εἴρηται κατεχώριζεν.

17 Ἐπεὶ δὲ πορευόμενοι γίγνονται κατὰ τὴν Μηδικήν,
τρέπεται ὁ Κῦρος πρὸς Κυαξάρην. ἐπεὶ δὲ ἠσπάσαντο
ἀλλήλους, πρῶτον μὲν δὴ ὁ Κῦρος εἶπε τῷ Κυαξάρῃ
ὅτι οἶκος αὐτῷ ἐξῃρημένος εἴη ἐν Βαβυλῶνι καὶ ἀρ-
χεῖα, ὅπως ἔχῃ καὶ ὅταν ἐκεῖσε ἔλθῃ εἰς οἰκεῖα κατά-
γεσθαι· ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλα δῶρα ἔδωκεν αὐτῷ πολλὰ
18 καὶ καλά. ὁ δὲ Κυαξάρης ταῦτα μὲν ἐδέχετο, προσ-
έπεμψε δὲ αὐτῷ τὴν θυγατέρα στέφανόν τε χρυσοῦν
καὶ ψέλια φέρουσαν καὶ στρεπτὸν καὶ στολὴν Μηδι-
19 κὴν ὡς δυνατὸν καλλίστην. καὶ ἡ μὲν δὴ παῖς ἐστε-
φάνου τὸν Κῦρον, ὁ δὲ Κυαξάρης εἶπε, Δίδωμι δέ
σοι, ἔφη, ὦ Κῦρε, καὶ αὐτὴν ταύτην γυναῖκα, ἐμὴν
οὖσαν θυγατέρα· καὶ ὁ σὸς δὲ πατὴρ ἔγημε τὴν τοῦ
ἐμοῦ πατρὸς θυγατέρα, ἐξ ἧς σὺ ἐγένου· αὕτη δ'
ἐστὶν ἣν σὺ πολλάκις παῖς ὢν ὅτε παρ' ἡμῖν ἦσθα
ἐτιθηνήσω· καὶ ὁπότε τις ἐρωτῴη αὐτὴν τίνι γαμοῖτο,
ἔλεγεν ὅτι Κύρῳ· ἐπιδίδωμι δὲ αὐτῇ ἐγὼ καὶ φερνὴν
Μηδίαν τὴν πᾶσαν· οὐδὲ γάρ ἐστι μοι ἄρρην παῖς
20 γνήσιος. ὁ μὲν οὕτως εἶπεν· ὁ δὲ Κῦρος ἀπεκρίνατο,
Ἀλλ', ὦ Κυαξάρη, τό τε γένος ἐπαινῶ καὶ τὴν παῖδα
καὶ τὰ δῶρα· βούλομαι δέ, ἔφη, σὺν τῇ τοῦ πατρὸς
γνώμῃ καὶ τῇ τῆς μητρὸς ταῦτά σοι συναινέσαι. εἶπε
μὲν οὖν οὕτως ὁ Κῦρος, ὅμως δὲ τῇ παιδὶ πάντα
ἐδωρήσατο ὁπόσα ᾤετο καὶ τῷ Κυαξάρῃ χαριεῖσθαι.
ταῦτα δὲ ποιήσας εἰς Πέρσας ἐπορεύετο.

21 Ἐπεὶ δ' ἐπὶ τοῖς Περσῶν ὁρίοις ἐγένετο πορευό-
μενος, τὸ μὲν ἄλλο στράτευμα αὐτοῦ κατέλιπεν, αὐτὸς
δὲ σὺν τοῖς φίλοις εἰς τὴν πόλιν ἐπορεύετο, ἱερεῖα
μὲν ἄγων ὡς πᾶσι Πέρσαις ἱκανὰ θύειν τε καὶ ἑστιᾶ-
σθαι· δῶρα δ' ἦγεν οἷα μὲν ἔπρεπε τῷ πατρὶ καὶ τῇ

μητρὶ καὶ τοῖς ἄλλοις φίλοις, οἷα δ' ἔπρεπεν ἀρχαῖς καὶ γεραιτέροις καὶ τοῖς ὁμοτίμοις πᾶσιν· ἔδωκε δὲ καὶ πᾶσι Πέρσαις καὶ Περσίσιν ὅσαπερ καὶ νῦν ἔτι δίδωσιν ὅτανπερ ἀφίκηται βασιλεὺς εἰς Πέρσας. ἐκ δὲ 22
τούτου συνέλεξε Καμβύσης τοὺς γεραιτέρους Περσῶν καὶ τὰς ἀρχάς, οἵπερ τῶν μεγίστων κύριοί εἰσι· παρεκάλεσε δὲ καὶ Κῦρον, καὶ ἔλεξε τοιάδε.

Ἄνδρες Πέρσαι καὶ σύ, ὦ Κῦρε, ἐγὼ ἀμφοτέροις ὑμῖν εἰκότως εὔνους εἰμί· ὑμῶν μὲν γὰρ βασιλεύω, σὺ δέ, ὦ Κῦρε, παῖς ἐμὸς εἶ. δίκαιος οὖν εἰμι, ὅσα γιγνώσκειν δοκῶ ἀγαθὰ ἀμφοτέροις, ταῦτα εἰς τὸ μέσον λέγειν. τὰ μὲν γὰρ παρελθόντα ὑμεῖς μὲν Κῦρον 23
ηὐξήσατε στράτευμα δόντες καὶ ἄρχοντα τούτου αὐτὸν καταστήσαντες, Κῦρος δὲ ἡγούμενος τούτου σὺν θεοῖς εὐκλεεῖς μὲν ὑμᾶς, ὦ Πέρσαι, ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἐποίησεν, ἐντίμους δ' ἐν τῇ Ἀσίᾳ πάσῃ· τῶν δὲ συστρατευσαμένων αὐτῷ τοὺς μὲν ἀρίστους καὶ πεπλούτικε, τοῖς δὲ πολλοῖς μισθὸν καὶ τροφὴν παρεσκεύακεν· ἱππικὸν δὲ καταστήσας Περσῶν πεποίηκε Πέρσαις καὶ πεδίων εἶναι μετουσίαν. ἢν μὲν οὖν καὶ τὸ λοιπὸν 24
οὕτω γιγνώσκητε, πολλῶν καὶ ἀγαθῶν αἴτιοι ἀλλήλοις ἔσεσθε· εἰ δὲ ἢ σύ, ὦ Κῦρε, ἐπαρθεὶς ταῖς παρούσαις τύχαις ἐπιχειρήσεις καὶ Περσῶν ἄρχειν ἐπὶ πλεονεξίᾳ ὥσπερ τῶν ἄλλων, ἢ ὑμεῖς, ὦ πολῖται, φθονήσαντες τούτῳ τῆς δυνάμεως καταλύειν πειράσεσθε τοῦτον τῆς ἀρχῆς, εὖ ἴστε ὅτι ἐμποδὼν ἀλλήλοις πολλῶν καὶ ἀγαθῶν ἔσεσθε. ὡς οὖν μὴ ταῦτα γίγνηται, ἀλλὰ τἀγαθά, 25
ἐμοὶ δοκεῖ, ἔφη, θύσαντας ὑμᾶς κοινῇ καὶ θεοὺς ἐπιμαρτυραμένους συνθέσθαι, σὲ μέν, ὦ Κῦρε, ἤν τις ἐπιστρατεύηται χώρᾳ Περσίδι ἢ Περσῶν νόμους δια-

σπᾶν πειρᾶται, βοηθήσειν παντὶ σθένει, ὑμᾶς δέ, ὦ
Πέρσαι, ἤν τις ἢ ἀρχῆς Κῦρον ἐπιχειρῇ καταπαύειν
ἢ ἀφίστασθαί τις τῶν ὑποχειρίων, βοηθήσειν καὶ ὑμῖν
26 αὐτοῖς καὶ Κύρῳ καθ' ὅ,τι ἂν οὗτος ἐπαγγέλλῃ. καὶ
ἕως μὲν ἂν ἐγὼ ζῶ, ἐμὴ γίγνεται ἡ ἐν Πέρσαις βασι-
λεία· ὅταν δ' ἐγὼ τελευτήσω, δῆλον ὅτι Κύρου, ἐὰν
ζῇ. καὶ ὅταν μὲν οὗτος ἀφίκηται εἰς Πέρσας, ὁσίως
ἂν ὑμῖν ἔχοι τοῦτον θύειν τὰ ἱερὰ ὑπὲρ ὑμῶν ἅπερ
νῦν ἐγὼ θύω· ὅταν δ' οὗτος ἔκδημος ᾖ, καλῶς ἂν
οἶμαι ὑμῖν ἔχειν εἰ ἐκ τοῦ γένους ὃς ἂν δοκῇ ὑμῖν
27 ἄριστος εἶναι, οὗτος τὰ τῶν θεῶν ἀποτελοίη. ταῦτα
εἰπόντος Καμβύσου συνέδοξε Κύρῳ τε καὶ τοῖς Περ-
σῶν τέλεσι· καὶ συνθέμενοι ταῦτα τότε καὶ θεοὺς
ἐπιμαρτυράμενοι οὕτω καὶ νῦν ἔτι διαμένουσι ποιοῦν-
τες πρὸς ἀλλήλους Πέρσαι τε καὶ βασιλεύς. τούτων
δὲ πραχθέντων ἀπῄει ὁ Κῦρος.

28 Ὡς δ' ἀπιὼν ἐγένετο ἐν Μήδοις, συνδόξαν τῷ
πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ γαμεῖ τὴν Κυαξάρου θυγατέρα,
ἧς ἔτι καὶ νῦν λόγος ὡς παγκάλης γενομένης. [ἔνιοι
δὲ τῶν λογοποιῶν λέγουσιν ὡς τὴν τῆς μητρὸς ἀδελ-
φὴν ἔγημεν· ἀλλὰ γραῦς ἂν καὶ παντάπασιν ἦν ἡ
παῖς.] γήμας δ' εὐθὺς ἔχων ἀνεζεύγνυ.

VI. Ἐπεὶ δ' ἐν Βαβυλῶνι ἦν, ἐδόκει αὐτῷ σατράπας
ἤδη πέμπειν ἐπὶ τὰ κατεστραμμένα ἔθνη. τοὺς μέν-
τοι ἐν ταῖς ἄκραις φρουράρχους καὶ τοὺς χιλιάρχους
τῶν κατὰ τὴν χώραν φυλακῶν οὐκ ἄλλου ἢ ἑαυτοῦ
ἐβούλετο ἀκούειν· ταῦτα δὲ προεωρᾶτο ἐννοῶν ὅπως
εἴ τις τῶν σατραπῶν ὑπὸ πλούτου καὶ πλήθους ἀν-
θρώπων ἐξυβρίσειε καὶ ἐπιχειρήσειε μὴ πείθεσθαι,
2 εὐθὺς ἀντιπάλους ἔχοι ἐν τῇ χώρᾳ. ταῦτ' οὖν βουλό-

μενος πρᾶξαι ἔγνω συγκαλέσαι πρῶτον τοὺς ἐπικαι-
ρίους καὶ προειπεῖν, ὅπως εἰδεῖεν ἐφ' οἷς ἴασιν ἰόντες·
ἐνόμιζε γὰρ οὕτω ῥᾷον φέρειν ἂν αὐτούς· ἐπεὶ δὲ
κατασταίη τις ἄρχων καὶ αἰσθάνοιτο ταῦτα, χαλεπῶς
ἂν ἐδόκουν αὐτῷ φέρειν, νομίζοντες δι' ἑαυτῶν ἀπι-
στίαν ταῦτα γενέσθαι. οὕτω δὴ συλλέξας λέγει αὐτοῖς 3
τοιάδε.

Ἄνδρες φίλοι, εἰσὶν ἡμῖν ἐν ταῖς κατεστραμμέναις
πόλεσι φρουροὶ καὶ φρούραρχοι, οὓς τότε κατελίπομεν·
καὶ τούτοις ἐγὼ προστάξας ἀπῆλθον ἄλλο μὲν μηδὲν
πολυπραγμονεῖν, τὰ δὲ τείχη διασῴζειν. τούτους μὲν
οὖν οὐ παύσω τῆς ἀρχῆς, ἐπεὶ καλῶς διαπεφυλάχασι
τὰ προσταχθέντα· ἄλλους δὲ σατράπας πέμψαι μοι δοκεῖ,
οἵτινες ἄρξουσι τῶν ἐνοικούντων καὶ τὸν δασμὸν λαμ-
βάνοντες τοῖς τε φρουροῖς δώσουσι μισθὸν καὶ ἄλλο
τελοῦσιν ὅ,τι ἂν δέῃ. δοκεῖ δέ μοι καὶ τῶν ἐνθάδε 4
μενόντων ὑμῶν, οἷς ἂν ἐγὼ πράγματα παρέχω πέμ-
πων πράξοντάς τι ἐπὶ ταῦτα τὰ ἔθνη, χώρας γενέσθαι
καὶ οἴκους ἐκεῖ, ὅπως δασμοφορῆταί τε αὐτοῖς δεῦρο,
ὅταν τε ἴωσιν ἐκεῖσε, εἰς οἰκεῖα ἔχωσι κατάγεσθαι.
ταῦτα εἶπε καὶ ἔδωκε πολλοῖς τῶν φίλων κατὰ πάσας 5
τὰς καταστραφείσας πόλεις οἴκους καὶ ὑπηκόους· καὶ
νῦν εἰσιν ἔτι τοῖς ἀπογόνοις τῶν τότε λαβόντων αἱ
χῶραι καταμένουσαι ἄλλαι ἐν ἄλλῃ γῇ· αὐτοὶ δὲ οἰκοῦσι
παρὰ βασιλεῖ. Δεῖ δέ, ἔφη, τοὺς ἰόντας σατράπας ἐπὶ 6
ταύτας τὰς χώρας τοιούτους ἡμᾶς σκοπεῖν οἵτινες ὅ,τι
ἂν ἐν τῇ γῇ ἑκάστῃ καλὸν ἢ ἀγαθὸν ᾖ, μεμνήσονται
καὶ δεῦρο ἀποπέμπειν, ὡς μετέχωμεν καὶ οἱ ἐνθάδε
ὄντες τῶν πανταχοῦ γιγνομένων ἀγαθῶν· καὶ γὰρ ἤν
τί που δεινὸν γίγνηται, ἡμῖν ἔσται ἀμυντέον. ταῦτ' 7

εἰπὼν τότε μὲν ἔπαυσε τὸν λόγον, ἔπειτα δὲ οὓς
ἐγίγνωσκε τῶν φίλων ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἐπιθυμοῦν-
τας ἰέναι, ἐκλεξάμενος αὐτῶν τοὺς δοκοῦντας ἐπιτη-
δειοτάτους εἶναι ἔπεμπε σατράπας εἰς Ἀραβίαν μὲν
Μεγάβυζον, εἰς Καππαδοκίαν δὲ Ἀρταβάταν, εἰς Φρυ-
γίαν δὲ τὴν μεγάλην Ἀρτακάμαν, εἰς Λυδίαν δὲ καὶ
Ἰωνίαν Χρυσάνταν, εἰς Καρίαν δὲ Ἀδούσιον, ὅνπερ
ᾐτοῦντο, εἰς Φρυγίαν δὲ τὴν παρ' Ἑλλήσποντον καὶ
8 Αἰολίδα Φαρνοῦχον. Κιλικίας δὲ καὶ Κύπρου καὶ
Παφλαγόνων οὐκ ἔπεμψε Πέρσας σατράπας, ὅτι ἑκόν-
τες ἐδόκουν συστρατεύεσθαι ἐπὶ Βαβυλῶνα· δασμοὺς
9 μέντοι συνέταξεν ἀποφέρειν καὶ τούτους. ὡς δὲ τότε
Κῦρος κατεστήσατο, οὕτως ἔτι καὶ νῦν βασιλέως εἰσὶν
αἱ ἐν ταῖς ἄκραις φυλακαὶ καὶ οἱ χιλίαρχοι τῶν φυ-
λακῶν ἐκ βασιλέως εἰσὶ καθεστηκότες καὶ παρὰ βασιλεῖ
10 ἀπογεγραμμένοι. προεῖπε δὲ πᾶσι τοῖς ἐκπεμπομένοις
σατράπαις, ὅσα αὐτὸν ἑώρων ποιοῦντα, πάντα μιμεῖ-
σθαι· πρῶτον μὲν ἱππέας καθιστάναι ἐκ τῶν συνεπι-
σπομένων Περσῶν καὶ συμμάχων καὶ ἁρματηλάτας·
ὁπόσοι δ' ἂν γῆν καὶ ἀρχεῖα λάβωσιν, ἀναγκάζειν τού-
τους ἐπὶ θύρας ἰέναι καὶ σωφροσύνης ἐπιμελομένους
παρέχειν ἑαυτοὺς τῷ σατράπῃ χρῆσθαι, ἤν τι δέηται·
παιδεύειν δὲ καὶ τοὺς γιγνομένους παῖδας ἐπὶ θύραις,
ὥσπερ παρ' αὐτῷ· ἐξάγειν δ' ἐπὶ τὴν θήραν τὸν σα-
τράπην τοὺς ἀπὸ θυρῶν καὶ ἀσκεῖν αὐτόν τε καὶ τοὺς
11 σὺν ἑαυτῷ τὰ πολεμικά. Ὃς δ' ἂν ἐμοί, ἔφη, κατὰ
λόγον τῆς δυνάμεως πλεῖστα μὲν ἅρματα, πλείστους
δὲ καὶ ἀρίστους ἱππέας ἀποδεικνύῃ, τοῦτον ἐγὼ ὡς
ἀγαθὸν σύμμαχον καὶ ὡς ἀγαθὸν συμφύλακα Πέρσαις
τε καὶ ἐμοὶ τῆς ἀρχῆς τιμήσω. ἔστων δὲ παρ' ὑμῖν

καὶ ἕδραις ὥσπερ παρ' ἐμοὶ οἱ ἄριστοι προτετιμημένοι, καὶ τράπεζα, ὥσπερ ἡ ἐμή, τρέφουσα μὲν πρῶτον τοὺς οἰκέτας, ἔπειτα δὲ καὶ ὡς φίλοις μεταδιδόναι ἱκανῶς κεκοσμημένη καὶ ὡς τὸν καλόν τι ποιοῦντα καθ' ἡμέραν ἐπιγεραίρειν. κτᾶσθε δὲ καὶ παραδείσους καὶ θη- 12
ρία τρέφετε, καὶ μήτε αὐτοί ποτε ἄνευ πόνου σῖτον παραθῆσθε μήτε ἵπποις ἀγυμνάστοις χόρτον ἐμβάλλετε· οὐ γὰρ ἂν δυναίμην ἐγὼ εἷς ὢν ἀνθρωπίνῃ ἀρετῇ τὰ πάντων ὑμῶν ἀγαθὰ διασώζειν, ἀλλὰ δεῖ ἐμὲ μὲν ἀγαθὸν ὄντα σὺν ἀγαθοῖς τοῖς παρ' ἐμοῦ ὑμῖν ἐπίκουρον εἶναι· ὑμᾶς δὲ ὁμοίως αὐτοὺς ἀγαθοὺς ὄντας σὺν ἀγαθοῖς τοῖς μεθ' ὑμῶν ἐμοὶ συμμάχους εἶναι. βουλοίμην δ' ἂν ὑμᾶς καὶ τοῦτο κατανοῆσαι ὅτι τού- 13
των ὧν νῦν ὑμῖν παρακελεύομαι οὐδὲν τοῖς δούλοις προστάττω· ἃ δ' ὑμᾶς φημι χρῆναι ποιεῖν, ταῦτα καὶ αὐτὸς πειρῶμαι πάντα πράττειν. ὥσπερ δ' ἐγὼ ὑμᾶς κελεύω ἐμὲ μιμεῖσθαι, οὕτω καὶ ὑμεῖς τοὺς ὑφ' ὑμῶν ἀρχὰς ἔχοντας μιμεῖσθαι ὑμᾶς διδάσκετε.

[Ταῦτα δὲ Κύρου οὕτω τότε τάξαντος ἔτι καὶ 14
νῦν τῷ αὐτῷ τρόπῳ πᾶσαι μὲν αἱ ὑπὸ βασιλεῖ φυλακαὶ ὁμοίως φυλάττονται, πᾶσαι δὲ αἱ τῶν ἀρχόντων θύραι ὁμοίως θεραπεύονται, πάντες δὲ οἱ οἶκοι καὶ μεγάλοι καὶ μικροὶ ὁμοίως οἰκοῦνται, πᾶσι δὲ οἱ ἄριστοι τῶν παρόντων ἕδραις προτετίμηνται, πᾶσαι δὲ αἱ πορεῖαι συντεταγμέναι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἰσί, πᾶσαι δὲ συγκεφαλαιοῦνται πολιτικαὶ πράξεις εἰς ὀλίγους ἐπιστάτας.]

Ταῦτα εἰπὼν ὡς χρὴ ποιεῖν ἑκάστους καὶ δύνα- 15
μιν ἑκάστῳ προσθεὶς ἐξέπεμπε, καὶ προεῖπεν ἅπασι παρασκευάζεσθαι ὡς εἰς νέωτα στρατείας ἐσομένης

καὶ ἀποδείξεως ἀνδρῶν καὶ ὅπλων καὶ ἵππων καὶ ἁρμάτων.

16 Κατενοήσαμεν δὲ καὶ τοῦτο ὅτι Κύρου κατάρξαντος, ὥς φασι, καὶ νῦν ἔτι διαμένει· ἐφοδεύει γὰρ ἀνὴρ κατ' ἐνιαυτὸν ἀεὶ στράτευμα ἔχων, ὡς ἢν μέν τις τῶν σατραπῶν ἐπικουρίας δέηται, ἐπικουρῇ, ἢν δέ τις ὑβρίζῃ, σωφρονίζῃ, ἢν δέ τις ἢ δασμῶν φορᾶς ἀμελῇ ἢ τῶν ἐνοίκων φυλακῆς ἢ ὅπως ἡ χώρα ἐνεργὸς ᾖ ἢ ἄλλο τι τῶν τεταγμένων παραλίπῃ, ταῦτα πάντα κατευτρεπίζῃ· ἢν δὲ μὴ δύνηται, βασιλεῖ ἀπαγγέλλῃ· ὁ δὲ ἀκούων βουλεύεται περὶ τοῦ ἀτακτοῦντος. καὶ οἱ πολλάκις λεγόμενοι ὅτι βασιλέως υἱὸς καταβαίνει, βασιλέως ἀδελφός, βασιλέως ὀφθαλμός, καὶ ἐνίοτε οὐκ ἐκφαινόμενοι, οὗτοι τῶν ἐφόδων εἰσίν· ἀποτρέπεται γὰρ ἕκαστος αὐτῶν ὁπόθεν ἂν βασιλεὺς κελεύῃ.

17 Κατεμάθομεν δὲ αὐτοῦ καὶ ἄλλο μηχάνημα πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς, ἐξ οὗ ταχέως ᾐσθάνετο καὶ τὰ πάμπολυ ἀπέχοντα ὅπως ἔχοι. σκεψάμενος γὰρ πόσην ἂν ὁδὸν ἵππος κατανύτοι τῆς ἡμέρας ἐλαυνόμενος ὥστε διαρκεῖν, ἐποιήσατο ἱππῶνας τοσοῦτον διαλείποντας καὶ ἵππους ἐν αὐτοῖς κατέστησε καὶ τοὺς ἐπιμελομένους τούτων, καὶ ἄνδρα ἐφ' ἑκάστῳ τῶν τόπων ἔταξε τὸν ἐπιτήδειον παραδέχεσθαι τὰ φερόμενα γράμματα καὶ παραδιδόναι καὶ παραλαμβάνειν τοὺς ἀπειρηκότας ἵππους καὶ ἀνθρώπους καὶ ἄλλους πέμπειν νεαλεῖς·
18 ἔστι δ' ὅτε οὐδὲ τὰς νύκτας φασὶν ἵστασθαι ταύτην τὴν πορείαν, ἀλλὰ τῷ ἡμερινῷ ἀγγέλῳ τὸν νυκτερινὸν διαδέχεσθαι. τούτων δὲ οὕτω γιγνομένων φασί τινες θᾶττον τῶν γεράνων ταύτην τὴν πορείαν ἀνύτειν· εἰ δὲ τοῦτο ψεύδονται, ἀλλ' ὅτι γε τῶν ἀνθρωπίνων

πεζῇ πορειῶν αὕτη ταχίστη, τοῦτο εὔδηλον. ἀγαθὸν δὲ ὡς τάχιστα ἕκαστον αἰσθανόμενον ὡς τάχιστα ἐπιμέλεσθαι.

Ἐπεὶ δὲ περιῆλθεν ὁ ἐνιαυτός, συνήγειρε στρατιὰν 19
εἰς Βαβυλῶνα, καὶ λέγεται αὐτῷ γενέσθαι εἰς δώδεκα
μὲν ἱππέων μυριάδας, εἰς δισχίλια δὲ ἅρματα δρεπα-
νηφόρα, πεζῶν δὲ εἰς μυριάδας ἑξήκοντα. ἐπεὶ δὲ ταῦτα 20
συνεσκεύαστο αὐτῷ, ὥρμα δὴ ταύτην τὴν στρατείαν ἐν
ᾗ λέγεται καταστρέψασθαι πάντα τὰ ἔθνη ὅσα Συρίαν
ἐκβάντι οἰκεῖ μέχρι Ἐρυθρᾶς θαλάττης. μετὰ δὲ ταῦτα
ἡ εἰς Αἴγυπτον στρατεία λέγεται γενέσθαι καὶ κατα-
στρέψασθαι Αἴγυπτον. καὶ ἐκ τούτου τὴν ἀρχὴν ὥριζεν 21
αὐτῷ πρὸς ἕω μὲν ἡ Ἐρυθρὰ θάλαττα, πρὸς ἄρκτον
δὲ ὁ Εὔξεινος πόντος, πρὸς ἑσπέραν δὲ Κύπρος καὶ
Αἴγυπτος, πρὸς μεσημβρίαν δὲ Αἰθιοπία. τούτων δὲ
τὰ πέρατα τὰ μὲν διὰ θάλπος, τὰ δὲ διὰ ψῦχος, τὰ δὲ
διὰ ὕδωρ, τὰ δὲ δι' ἀνυδρίαν δυσοίκητα. αὐτὸς δ' ἐν 22
μέσῳ τούτων τὴν δίαιταν ποιησάμενος, τὸν μὲν ἀμφὶ
τὸν χειμῶνα χρόνον διῆγεν ἐν Βαβυλῶνι ἑπτὰ μῆνας·
αὕτη γὰρ ἀλεεινὴ ἡ χώρα· τὸν δὲ ἀμφὶ τὸ ἔαρ τρεῖς
μῆνας ἐν Σούσοις· τὴν δὲ ἀκμὴν τοῦ θέρους δύο μῆ-
νας ἐν Ἐκβατάνοις· οὕτω δὴ ποιοῦντ' αὐτὸν λέγουσιν
ἐν ἐαρινῷ θάλπει καὶ ψύχει διάγειν ἀεί. οὕτω δὲ 23
διέκειντο πρὸς αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι ὡς πᾶν μὲν ἔθνος
μειονεκτεῖν ἐδόκει, εἰ μὴ Κύρῳ πέμψειεν ὅ,τι καλὸν
αὐτοῖς ἐν τῇ χώρᾳ ἢ φύοιτο ἢ τρέφοιτο ἢ τεχνῷτο,
πᾶσα δὲ πόλις ὡσαύτως, πᾶς δὲ ἰδιώτης πλούσιος ἂν
ᾤετο γενέσθαι, εἴ τι Κύρῳ χαρίσαιτο· καὶ γὰρ ὁ Κῦ-
ρος λαμβάνων παρ' ἑκάστων ὧν ἀφθονίαν εἶχον οἱ δι-
δόντες ἀντεδίδου ὧν σπανίζοντας αὐτοὺς αἰσθάνοιτο.

VII. Οὕτω δὲ τοῦ αἰῶνος προκεχωρηκότος, μάλα δὴ πρεσβύτης ὢν ὁ Κῦρος ἀφικνεῖται εἰς Πέρσας τὸ ἕβδομον ἐπὶ τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς. καὶ ὁ μὲν πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ πάλαι δὴ ὥσπερ εἰκὸς ἐτετελευτήκεσαν αὐτῷ· ὁ δὲ Κῦρος ἔθυσε τὰ νομιζόμενα ἱερὰ καὶ τοῦ χοροῦ ἡγήσατο Πέρσαις κατὰ τὰ πάτρια καὶ τὰ δῶρα πᾶσι
2 διέδωκεν ὥσπερ εἰώθει. κοιμηθεὶς δ' ἐν τῷ βασιλείῳ ὄναρ εἶδε τοιόνδε. ἔδοξεν αὐτῷ προσελθὼν κρείττων τις ἢ κατὰ ἄνθρωπον εἰπεῖν, Συσκευάζου, ὦ Κῦρε· ἤδη γὰρ εἰς θεοὺς ἄπει. τοῦτο δὲ ἰδὼν τὸ ὄναρ ἐξηγέρθη καὶ σχεδὸν ἐδόκει εἰδέναι ὅτι τοῦ βίου ἡ τελευ-
3 τὴ παρείη. εὐθὺς οὖν λαβὼν ἱερεῖα ἔθυε Διί τε πατρῴῳ καὶ Ἡλίῳ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς ἐπὶ τῶν ἄκρων, ὡς Πέρσαι θύουσιν, ὧδε ἐπευχόμενος, Ζεῦ πατρῷε καὶ Ἥλιε καὶ πάντες θεοί, δέχεσθε τάδε καὶ τελεστήρια πολλῶν καὶ καλῶν πράξεων καὶ χαριστήρια ὅτι ἐσημαίνετέ μοι καὶ ἐν ἱεροῖς καὶ ἐν οὐρανίοις σημείοις καὶ ἐν οἰωνοῖς καὶ ἐν φήμαις ἅ τ' ἐχρῆν ποιεῖν καὶ ἃ οὐκ ἐχρῆν. πολλὴ δ' ὑμῖν χάρις ὅτι κἀγὼ ἐγίγνωσκον τὴν ὑμετέραν ἐπιμέλειαν καὶ οὐδεπώποτε ἐπὶ ταῖς εὐτυχίαις ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐφρόνησα. αἰτοῦμαι δ' ὑμᾶς δοῦναι καὶ νῦν παισὶ μὲν καὶ γυναικὶ καὶ φίλοις καὶ πατρίδι εὐδαιμονίαν, ἐμοὶ δὲ οἷόνπερ αἰῶνα δεδώκατε,
4 τοιαύτην καὶ τελευτὴν δοῦναι. ὁ μὲν δὴ τοιαῦτα ποιήσας καὶ οἴκαδε ἐλθὼν ἔδοξεν ἡδέως ἀναπαύσεσθαι καὶ κατεκλίνη. ἐπεὶ δὲ ὥρα ἦν, οἱ τεταγμένοι προσιόντες λούσασθαι αὐτὸν ἐκέλευον. ὁ δ' ἔλεγεν ὅτι ἡδέως ἀναπαύοιτο. οἱ δ' αὖ τεταγμένοι, ἐπεὶ ὥρα ἦν, δεῖπνον παρετίθεσαν· τῷ δὲ ἡ ψυχὴ σῖτον μὲν οὐ
5 προσίετο, διψῆν δ' ἐδόκει, καὶ ἔπιεν ἡδέως. ὡς δὲ

καὶ τῇ ὑστεραίᾳ συνέβαινεν αὐτῷ ταὐτὰ καὶ τῇ τρίτῃ, ἐκάλεσε τοὺς παῖδας· οἱ δ' ἔτυχον συνηκολουθηκότες αὐτῷ καὶ ὄντες ἐν Πέρσαις· ἐκάλεσε δὲ καὶ τοὺς φίλους καὶ τὰς Περσῶν ἀρχάς· παρόντων δὲ πάντων ἤρχετο τοιοῦδε λόγου.

Παῖδες ἐμοὶ καὶ πάντες οἱ παρόντες φίλοι, ἐμοὶ 6
μὲν τοῦ βίου τὸ τέλος ἤδη πάρεστιν· ἐκ πολλῶν τοῦτο σαφῶς γιγνώσκω· ὑμᾶς δὲ χρή, ὅταν τελευτήσω, ὡς περὶ εὐδαίμονος ἐμοῦ καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν πάντα. ἐγὼ γὰρ παῖς τε ὢν τὰ ἐν παισὶ νομιζόμενα καλὰ δοκῶ κεκαρπῶσθαι, ἐπεί τε ἥβησα, τὰ ἐν νεανίσκοις, τέλειός τε ἀνὴρ γενόμενος τὰ ἐν ἀνδράσι· σὺν τῷ χρόνῳ τε προϊόντι ἀεὶ συναυξανομένην ἐπιγιγνώσκειν ἐδόκουν καὶ τὴν ἐμὴν δύναμιν, ὥστε καὶ τοὐμὸν γῆρας οὐδεπώποτε ᾐσθόμην τῆς ἐμῆς νεότητος ἀσθενέστερον γιγνόμενον, καὶ οὔτ' ἐπιχειρήσας οὔτ' ἐπιθυμήσας οἶδα ὅτου ἠτύχησα. καὶ τοὺς μὲν φίλους ἐπεῖδον δι' ἐμοῦ 7
εὐδαίμονας γενομένους, τοὺς δὲ πολεμίους ὑπ' ἐμοῦ δουλωθέντας· καὶ τὴν πατρίδα πρόσθεν ἰδιωτεύουσαν ἐν τῇ Ἀσίᾳ νῦν προτετιμημένην καταλείπω· ὧν τ' ἐκτησάμην οὐδὲν [οἶδα] ὅ,τι οὐ διεσωσάμην. καὶ τὸν μὲν παρελθόντα χρόνον ἔπραττον οὕτως ὥσπερ ηὐχόμην· φόβος δέ μοι συμπαρομαρτῶν μή τι ἐν τῷ ἐπιόντι χρόνῳ ἢ ἴδοιμι ἢ ἀκούσαιμι ἢ πάθοιμι χαλεπόν, οὐκ εἴα τελέως με μέγα φρονεῖν οὐδ' εὐφραίνεσθαι ἐκπεπταμένως. νῦν δ' ἢν τελευτήσω, καταλείπω 8
μὲν ὑμᾶς, ὦ παῖδες, ζῶντας οὕσπερ ἔδοσάν μοι οἱ θεοὶ γενέσθαι· καταλείπω δὲ πατρίδα καὶ φίλους εὐδαιμονοῦντας· ὥστε πῶς οὐκ ἂν ἐγὼ δικαίως μακαριζόμενος 9
τὸν ἀεὶ χρόνον μνήμης τυγχάνοιμι; δεῖ δὲ καὶ τὴν

βασιλείαν με ἤδη σαφηνίσαντα καταλιπεῖν, ὡς ἂν μὴ
ἀμφίλογος γενομένη πράγματα ὑμῖν παράσχῃ. ἐγὼ
δ' οὖν φιλῶ μὲν ἀμφοτέρους ὑμᾶς ὁμοίως, ὦ παῖδες·
τὸ δὲ προβουλεύειν καὶ τὸ ἡγεῖσθαι ἐφ' ὅ,τι ἂν και-
ρὸς δοκῇ εἶναι, τοῦτο προστάττω τῷ προτέρῳ γενο-
10 μένῳ καὶ πλειόνων κατὰ τὸ εἰκὸς ἐμπείρῳ. ἐπαιδεύθην
δὲ καὶ αὐτὸς οὕτως ὑπὸ τῆσδε τῆς ἐμῆς τε καὶ ὑμετέ-
ρας πατρίδος, τοῖς πρεσβυτέροις οὐ μόνον ἀδελφοῖς
ἀλλὰ καὶ πολίταις καὶ ὁδῶν καὶ θάκων καὶ λόγων
ὑπείκειν, καὶ ὑμᾶς δέ, ὦ παῖδες, οὕτως ἐξ ἀρχῆς ἐπαί-
δευον, τοὺς μὲν γεραιτέρους προτιμᾶν, τῶν δὲ νεωτέ-
ρων προτετιμῆσθαι· ὡς οὖν παλαιὰ καὶ εἰθισμένα καὶ
11 ἔννομα λέγοντος ἐμοῦ οὕτως ἀποδέχεσθε. καὶ σὺ μέν,
ὦ Καμβύση, τὴν βασιλείαν ἔχε, θεῶν τε διδόντων καὶ
ἐμοῦ ὅσον ἐν ἐμοί· σοὶ δ', ὦ Ταναοξάρη, σατράπην
εἶναι δίδωμι Μήδων τε καὶ Ἀρμενίων καὶ τρίτων
Καδουσίων· ταῦτα δέ σοι διδοὺς νομίζω ἀρχὴν μὲν
μείζω καὶ τοὔνομα τῆς βασιλείας τῷ πρεσβυτέρῳ κατα-
12 λιπεῖν, εὐδαιμονίαν δὲ σοὶ ἀλυποτέραν. ὁποίας μὲν
γὰρ ἀνθρωπίνης εὐφροσύνης ἐνδεὴς ἔσει οὐχ ὁρῶ·
ἀλλὰ πάντα σοι τὰ δοκοῦντα ἀνθρώπους εὐφραίνειν
παρέσται. τὸ δὲ δυσκαταπρακτοτέρων τε ἐρᾶν καὶ τὸ
πολλὰ μεριμνᾶν καὶ τὸ μὴ δύνασθαι ἡσυχίαν ἔχειν
κεντριζόμενον ὑπὸ τῆς πρὸς τἀμὰ ἔργα φιλονικίας καὶ
τὸ ἐπιβουλεύειν καὶ τὸ ἐπιβουλεύεσθαι, ταῦτα τῷ βασι-
λεύοντι ἀνάγκη σοῦ μᾶλλον συμπαρομαρτεῖν, ἃ σάφ'
13 ἴσθι τοῦ εὐφραίνεσθαι πολλὰς ἀσχολίας παρέχει. οἶσθα
μὲν οὖν καὶ σύ, ὦ Καμβύση, ὅτι οὐ τόδε τὸ χρυσοῦν
σκῆπτρον τὸ τὴν βασιλείαν διασῶζόν ἐστιν, ἀλλ' οἱ
πιστοὶ φίλοι σκῆπτρον βασιλεῦσιν ἀληθέστατον καὶ

ἀσφαλέστατον. πιστοὺς δὲ μὴ νόμιζε φύεσθαι ἀνθρώ-
πους· πᾶσι γὰρ ἂν οἱ αὐτοὶ πιστοὶ φαίνοιντο, ὥσπερ
καὶ τἄλλα τὰ πεφυκότα πᾶσι τὰ αὐτὰ φαίνεται· ἀλλὰ
τοὺς πιστοὺς τίθεσθαι δεῖ ἕκαστον ἑαυτῷ· ἡ δὲ κτῆσις
αὐτῶν ἔστιν οὐδαμῶς σὺν τῇ βίᾳ, ἀλλὰ μᾶλλον σὺν
τῇ εὐεργεσίᾳ. εἰ οὖν καὶ ἄλλους τινὰς πειράσει συμ- 14
φύλακας τῆς βασιλείας ποιεῖσθαι μηδαμόθεν πρότερον
ἄρχου ἢ ἀπὸ τοῦ ὁμόθεν γενομένου. καὶ πολῖταί τοι
ἄνθρωποι ἀλλοδαπῶν οἰκειότεροι καὶ σύσσιτοι ἀποσκή-
νων· οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σπέρματος φύντες καὶ ὑπὸ
τῆς αὐτῆς μητρὸς τραφέντες καὶ ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ
αὐξηθέντες καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν γονέων ἀγαπώμενοι
καὶ τὴν αὐτὴν μητέρα καὶ τὸν αὐτὸν πατέρα προσ-
αγορεύοντες, πῶς οὐ πάντων οὗτοι οἰκειότατοι; μὴ 15
οὖν ἃ οἱ θεοὶ ὑφήγηνται ἀγαθὰ εἰς οἰκειότητα ἀδελ-
φοῖς μάταιά ποτε ποιήσητε, ἀλλ' ἐπὶ ταῦτα εὐθὺς
οἰκοδομεῖτε ἄλλα φιλικὰ ἔργα· καὶ οὕτως ἀεὶ ἀνυπέρ-
βλητος ἄλλοις ἔσται ἡ ὑμετέρα φιλία. ἑαυτοῦ τοι
κήδεται ὁ προνοῶν ἀδελφοῦ· τίνι γὰρ ἄλλῳ ἀδελφὸς
μέγας ὢν οὕτω καλὸν ὡς ἀδελφῷ; τίς δ' ἄλλος τιμή-
σεται δι' ἄνδρα μέγα δυνάμενον οὕτως ὡς ἀδελφός;
τίνα δὲ φοβήσεταί τις ἀδικεῖν ἀδελφοῦ μεγάλου ὄντος 16
οὕτως ὡς τὸν ἀδελφόν; μήτε οὖν θᾶττον μηδεὶς σοῦ
τούτῳ ὑπακουέτω μήτε προθυμότερον παρέστω· οὐ-
δενὶ γὰρ οἰκειότερα τὰ τούτου οὔτε ἀγαθὰ οὔτε δει-
νὰ ἢ σοί. ἐννόει δὲ καὶ τάδε· τίνι χαρισάμενος ἐλπί-
σαις ἂν μειζόνων τυχεῖν ἢ τούτῳ; τίνι δ' ἂν βοηθήσας
ἰσχυρότερον σύμμαχον ἀντιλάβοις; τίνα δ' αἴσχιον μὴ
φιλεῖν ἢ τὸν ἀδελφόν; τίνα δὲ ἁπάντων κάλλιον προ-
τιμᾶν ἢ τὸν ἀδελφόν; μόνου τοι, ὦ Καμβύση, πρω-

τεύοντος ἀδελφοῦ παρ' ἀδελφῷ οὐδὲ φθόνος παρὰ
17 τῶν ἄλλων ἐφικνεῖται. ἀλλὰ πρὸς θεῶν πατρῴων,
ὦ παῖδες, τιμᾶτε ἀλλήλους, εἴ τι καὶ τοῦ ἐμοὶ χαρίζε-
σθαι μέλει ὑμῖν· οὐ γὰρ δήπου τοῦτό γε σαφῶς δοκεῖ-
τε εἰδέναι ὡς οὐδὲν ἔτι ἐγὼ ἔσομαι, ἐπειδὰν τοῦ ἀν-
θρωπίνου βίου τελευτήσω· οὐδὲ γὰρ νῦν τοι τήν γ'
ἐμὴν ψυχὴν ἑωρᾶτε, ἀλλ' οἷς διεπράττετο, τούτοις αὐτὴν
18 ὡς οὖσαν κατεφωρᾶτε. τὰς δὲ τῶν ἄδικα παθόντων
ψυχὰς οὔπω κατενοήσατε οἵους μὲν φόβους τοῖς μι-
αιφόνοις ἐμβάλλουσιν, οἵους δὲ παλαμναίους τοῖς ἀνο-
σίοις ἐπιπέμπουσι; τοῖς δὲ φθιμένοις τὰς τιμὰς δια-
μένειν ἔτι ἂν δοκεῖτε, εἰ μηδενὸς αὐτῶν αἱ ψυχαὶ
19 κύριαι ἦσαν; οὔτοι ἔγωγε, ὦ παῖδες, οὐδὲ τοῦτο πώ-
ποτε ἐπείσθην ὡς ἡ ψυχὴ ἕως μὲν ἂν ἐν θνητῷ σώ-
ματι ᾖ, ζῇ, ὅταν δὲ τούτου ἀπαλλαγῇ, τέθνηκεν· ὁρῶ
γὰρ ὅτι καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὅσον ἂν ἐν αὐτοῖς χρό-
20 νον ᾖ ἡ ψυχή, ζῶντα παρέχεται. οὐδέ γε ὅπως ἄφρων
ἔσται ἡ ψυχή, ἐπειδὰν τοῦ ἄφρονος σώματος δίχα γέ-
νηται, οὐδὲ τοῦτο πέπεισμαι· ἀλλ' ὅταν ἄκρατος καὶ
καθαρὸς ὁ νοῦς ἐκκριθῇ, τότε καὶ φρονιμώτατον αὐτὸν
εἰκὸς εἶναι. διαλυομένου δὲ ἀνθρώπου δῆλά ἐστιν
ἕκαστα ἀπιόντα πρὸς τὸ ὁμόφυλον πλὴν τῆς ψυχῆς·
αὕτη δὲ μόνη οὔτε παροῦσα οὔτε ἀπιοῦσα ὁρᾶται.
21 ἐννοήσατε δ', ἔφη, ὅτι ἐγγύτερον μὲν τῶν ἀνθρωπίνων
θανάτῳ οὐδέν ἐστιν ὕπνου· ἡ δὲ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ
τότε δήπου θειοτάτη καταφαίνεται καὶ τότε τι τῶν
μελλόντων προορᾷ· τότε γάρ, ὡς ἔοικε, μάλιστα ἐλευ-
22 θεροῦται. εἰ μὲν οὖν οὕτως ἔχει ταῦτα ὥσπερ ἐγὼ
οἶμαι καὶ ἡ ψυχὴ καταλείπει τὸ σῶμα, καὶ τὴν ἐμὴν
ψυχὴν καταιδούμενοι ποιεῖτε ἃ ἐγὼ δέομαι· εἰ δὲ μὴ

οὕτως, ἀλλὰ μένουσα ἡ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι συναποθνήσκει, ἀλλὰ θεούς γε τοὺς ἀεὶ ὄντας καὶ πάντ' ἐφορῶντας καὶ πάντα δυναμένους, οἳ καὶ τήνδε τὴν τῶν ὅλων τάξιν συνέχουσιν ἀτριβῆ καὶ ἀγήρατον καὶ ἀναμάρτητον καὶ ὑπὸ κάλλους καὶ μεγέθους ἀδιήγητον, τούτους φοβούμενοι μήποτε ἀσεβὲς μηδὲν μηδὲ ἀνόσιον μήτε ποιήσητε μήτε βουλεύσητε. μετὰ μέντοι 23
θεοὺς καὶ ἀνθρώπων τὸ πᾶν γένος τὸ ἀεὶ ἐπιγιγνόμενον αἰδεῖσθε· οὐ γὰρ ἐν σκότῳ ὑμᾶς οἱ θεοὶ ἀποκρύπτονται, ἀλλ' ἐμφανῆ πᾶσιν ἀνάγκη ἀεὶ ζῆν τὰ ὑμέτερα ἔργα· ἃ ἢν μὲν καθαρὰ καὶ ἔξω τῶν ἀδίκων φαίνηται, δυνατοὺς ὑμᾶς ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀναδείξει· εἰ δὲ εἰς ἀλλήλους ἄδικόν τι φρονήσετε, ἐκ πάντων ἀνθρώπων τὸ ἀξιόπιστοι εἶναι ἀποβαλεῖτε. οὐδεὶς γὰρ ἂν ἔτι πιστεῦσαι δύναιτο ὑμῖν, οὐδ' εἰ πάνυ προθυμοῖτο, ἰδὼν ἀδικούμενον τὸν μάλιστα φιλίᾳ προσήκοντα. 24
εἰ μὲν οὖν ἐγὼ ὑμᾶς ἱκανῶς διδάσκω οἵους χρὴ πρὸς ἀλλήλους εἶναι· εἰ δὲ μή, καὶ παρὰ τῶν προγεγενημένων μανθάνετε· αὕτη γὰρ ἀρίστη διδασκαλία. οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ διαγεγένηνται φίλοι μὲν γονεῖς παισί, φίλοι δὲ ἀδελφοὶ ἀδελφοῖς· ἤδη δέ τινες τούτων καὶ ἐναντία ἀλλήλοις ἔπραξαν· ὁποτέροις ἂν οὖν αἰσθάνησθε τὰ πραχθέντα συνενεγκόντα, ταῦτα δὴ αἱρούμενοι ὀρθῶς ἂν βουλεύοισθε. καὶ τούτων μὲν ἴσως ἤδη ἅλις. 25
τὸ δ' ἐμὸν σῶμα, ὦ παῖδες, ὅταν τελευτήσω, μήτε ἐν χρυσῷ θῆτε μήτε ἐν ἀργύρῳ μήτε ἐν ἄλλῳ μηδενί, ἀλλὰ τῇ γῇ ὡς τάχιστα ἀπόδοτε. τί γὰρ τούτου μακαριώτερον τοῦ γῇ μιχθῆναι, ἣ πάντα μὲν τὰ καλά, πάντα δὲ τἀγαθὰ φύει τε καὶ τρέφει; ἐγὼ δὲ καὶ ἄλλως φιλάνθρωπος ἐγενόμην καὶ νῦν ἡδέως ἄν μοι δοκῶ

26 κοινωνῆσαι τοῦ εὐεργετοῦντος ἀνθρώπους. ἀλλὰ γὰρ
ἤδη, ἔφη, ἐκλείπειν μοι φαίνεται ἡ ψυχὴ ὅθενπερ, ὡς
ἔοικε, πᾶσιν ἄρχεται ἀπολείπουσα. εἴ τις οὖν ὑμῶν
ἢ δεξιᾶς βούλεται τῆς ἐμῆς ἅψασθαι ἢ ὄμμα τοὐμὸν
ζῶντος ἔτι προσιδεῖν ἐθέλει, προσίτω· ὅταν δ' ἐγὼ
ἐγκαλύψωμαι, αἰτοῦμαι ὑμᾶς, ὦ παῖδες, μηδεὶς ἔτ' ἀν-
27 θρώπων τοὐμὸν σῶμα ἰδέτω, μηδ' αὐτοὶ ὑμεῖς. Πέρσας
μέντοι πάντας καὶ τοὺς συμμάχους ἐπὶ τὸ μνῆμα τοὐ-
μὸν παρακαλεῖτε συνησθησομένους ἐμοὶ ὅτι ἐν τῷ
ἀσφαλεῖ ἤδη ἔσομαι, ὡς μηδὲν ἂν ἔτι κακὸν παθεῖν,
μήτε ἢν μετὰ τοῦ θείου γένωμαι μήτε ἢν μηδὲν ἔτι
ὦ· ὁπόσοι δ' ἂν ἔλθωσι, τούτους εὖ ποιήσαντες ὁπόσα
28 ἐπ' ἀνδρὶ εὐδαίμονι νομίζεται ἀποπέμπετε. καὶ τοῦτο,
ἔφη, μέμνησθέ μου τελευταῖον, τοὺς φίλους εὐεργε-
τοῦντες καὶ τοὺς ἐχθροὺς δυνήσεσθε κολάζειν. καὶ
χαίρετε, ὦ φίλοι παῖδες, καὶ τῇ μητρὶ ἀπαγγέλλετε ὡς
παρ' ἐμοῦ· καὶ πάντες δὲ οἱ παρόντες καὶ οἱ ἀπόντες
φίλοι χαίρετε. ταῦτ' εἰπὼν καὶ πάντας δεξιωσάμενος
ἐνεκαλύψατο καὶ οὕτως ἐτελεύτησεν.

VIII. [Ὅτι μὲν δὴ καλλίστη καὶ μεγίστη τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ
ἡ Κύρου βασιλεία ἐγένετο αὐτὴ ἑαυτῇ μαρτυρεῖ. ὡρί-
σθη γὰρ πρὸς ἕω μὲν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάττῃ, πρὸς ἄρ-
κτον δὲ τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ, πρὸς ἑσπέραν δὲ Κύπρῳ
καὶ Αἰγύπτῳ, πρὸς μεσημβρίαν δὲ Αἰθιοπίᾳ. τοσαύτη
δὲ γενομένη μιᾷ γνώμῃ τῇ Κύρου ἐκυβερνᾶτο, καὶ
2 ἐκεῖνός τε τοὺς ὑφ' ἑαυτῷ ὥσπερ ἑαυτοῦ παῖδας ἐτίμα
τε καὶ ἐθεράπευεν, οἵ τε ἀρχόμενοι Κῦρον ὡς πατέρα
ἐσέβοντο. ἐπεὶ μέντοι Κῦρος ἐτελεύτησεν, εὐθὺς μὲν

αὐτοῦ οἱ παῖδες ἐστασίαζον, εὐθὺς δὲ πόλεις καὶ ἔθνη
ἀφίσταντο, πάντα δ' ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐτρέπετο. ὡς δ'
ἀληθῆ λέγω ἄρξομαι διδάσκων ἐκ τῶν θείων. οἶδα
γὰρ ὅτι πρότερον μὲν βασιλεὺς καὶ οἱ ὑπ' αὐτῷ καὶ
τοῖς τὰ ἔσχατα πεποιηκόσιν εἴτε ὅρκους ὀμόσειαν, ἠμ-
πέδουν, εἴτε δεξιὰς δοῖεν, ἐβεβαίουν. εἰ δὲ μὴ τοι- 3
οῦτοι ἦσαν καὶ τοιαύτην δόξαν εἶχον οὐδ' ἂν εἷς
αὐτοῖς ἐπίστευσεν, ὥσπερ οὐδὲ νῦν πιστεύει οὐδὲ εἷς
ἔτι, ἐπεὶ ἔγνωσται ἡ ἀσέβεια αὐτῶν. οὕτως οὐδὲ τότε
ἐπίστευσαν ἂν οἱ τῶν σὺν Κύρῳ ἀναβάντων στρατη-
γοί· νῦν δὲ δὴ τῇ πρόσθεν αὐτῶν δόξῃ πιστεύσαντες
ἐνεχείρισαν ἑαυτούς, καὶ ἀναχθέντες πρὸς βασιλέα
ἀπετμήθησαν τὰς κεφαλάς. πολλοὶ δὲ καὶ τῶν συστρα-
τευσάντων βαρβάρων ἄλλοι ἄλλαις πίστεσιν ἐξαπατη-
θέντες ἀπώλοντο. πολὺ δὲ καὶ τάδε χείρονες νῦν εἰσι. 4
πρόσθεν μὲν γὰρ εἴ τις ἢ διακινδυνεύσειε πρὸ βασι-
λέως ἢ πόλιν ἢ ἔθνος ὑποχείριον ποιήσειεν ἢ ἄλλο τι
καλὸν ἢ ἀγαθὸν αὐτῷ διαπράξειεν, οὗτοι ἦσαν οἱ τιμώ-
μενοι· νῦν δὲ καὶ ἤν τις ὥσπερ Μιθριδάτης τὸν πατέρα
Ἀριοβαρζάνην προδούς, καὶ ἤν τις ὥσπερ Ῥεομίθρης
τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς τῶν φίλων παῖδας
ὁμήρους παρὰ τῷ Αἰγυπτίῳ ἐγκαταλιπὼν καὶ τοὺς
μεγίστους ὅρκους παραβὰς βασιλεῖ δόξῃ τι σύμφορον
ποιῆσαι, οὗτοί εἰσιν οἱ ταῖς μεγίσταις τιμαῖς γεραιρό-
μενοι. ταῦτα οὖν δρῶντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ πάντες ἐπὶ 5
τὸ ἀσεβὲς καὶ τὸ ἄδικον τετραμμένοι εἰσίν· ὁποῖοί τινες
γὰρ ἂν οἱ προστάται ὦσι, τοιοῦτοι καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς
ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γίγνονται. ἀθεμιστότεροι δὴ νῦν ἢ
πρόσθεν ταύτῃ γεγένηνται.

Εἴς γε μὴν χρήματα τῇδε ἀδικώτεροι· οὐ γὰρ μό- 6

νον τοὺς πολλὰ ἡμαρτηκότας, ἀλλ' ἤδη τοὺς οὐδὲν ἠδικηκότας συλλαμβάνοντες ἀναγκάζουσι πρὸς οὐδὲν δίκαιον χρήματα ἀποτίνειν· ὥστε οὐδὲν ἧττον οἱ πολλὰ ἔχειν δοκοῦντες τῶν πολλὰ ἠδικηκότων φοβοῦνται· καὶ εἰς χεῖρας οὐδ' οὗτοι ἐθέλουσι τοῖς κρείττοσιν ἰέναι. οὐδέ γε ἀθροίζεσθαι εἰς βασιλικὴν στρατιὰν
7 θαρροῦσι. τοιγαροῦν ὅστις ἂν πολεμῇ αὐτοῖς, πᾶσιν ἔξεστιν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν ἀναστρέφεσθαι ἄνευ μάχης ὅπως ἂν βούλωνται διὰ τὴν ἐκείνων περὶ μὲν θεοὺς ἀσέβειαν, περὶ δὲ ἀνθρώπους ἀδικίαν. αἱ μὲν δὴ γνῶμαι ταύτῃ τῷ παντὶ χείρους νῦν ἢ τὸ παλαιὸν αὐτῶν.

8 Ὡς δὲ οὐδὲ τῶν σωμάτων ἐπιμέλονται ὥσπερ πρόσθεν, νῦν αὖ τοῦτο διηγήσομαι. νόμιμον γὰρ δὴ ἦν αὐτοῖς μήτε πτύειν μήτε ἀπομύττεσθαι. δῆλον δὲ ὅτι ταῦτα οὐ τοῦ ἐν τῷ σώματι ὑγροῦ φειδόμενοι ἐνόμισαν, ἀλλὰ βουλόμενοι διὰ πόνων καὶ ἱδρῶτος τὰ σώματα στερεοῦσθαι. νῦν δὲ τὸ μὲν μὴ πτύειν μηδὲ
9 ἀπομύττεσθαι ἔτι διαμένει, τὸ δ' ἐκπονεῖν οὐδαμοῦ ἐπιτηδεύεται. καὶ μὴν πρόσθεν μὲν ἦν αὐτοῖς μονοσιτεῖν νόμιμον, ὅπως ὅλῃ τῇ ἡμέρᾳ χρῷντο εἰς τὰς πράξεις καὶ εἰς τὸ διαπονεῖσθαι. νῦν γε μὴν τὸ μὲν μονοσιτεῖν ἔτι διαμένει, ἀρχόμενοι δὲ τοῦ σίτου ἡνίκαπερ οἱ πρῳαίτατα ἀριστῶντες μέχρι τούτου ἐσθίοντες καὶ πίνοντες διάγουσιν ἔστεπερ οἱ ὀψιαίτατα κοιμώμενοι.

10 Ἦν δ' αὐτοῖς νόμιμον μηδὲ προχοΐδας εἰσφέρεσθαι εἰς τὰ συμπόσια, δῆλον ὅτι νομίζοντες τὸ μὴ ὑπερπίνειν ἧττον ἂν καὶ σώματα καὶ γνώμας σφάλλειν· νῦν δὲ τὸ μὲν μὴ εἰσφέρεσθαι ἔτι αὖ διαμένει, τοσοῦτον δὲ πίνουσιν ὥστε ἀντὶ τοῦ εἰσφέρειν αὐτοὶ ἐκφέρονται, ἐπειδὰν μηκέτι δύνωνται ὀρθούμενοι ἐξιέναι.

Ἀλλὰ μὴν κἀκεῖνο ἦν αὐτοῖς ἐπιχώριον τὸ μεταξὺ 11
πορευομένους μήτε ἐσθίειν μήτε πίνειν μήτε τῶν διὰ ταῦτα ἀναγκαίων μηδὲν ποιοῦντας φανεροὺς εἶναι· νῦν δ' αὖ τὸ μὲν τούτων ἀπέχεσθαι ἔτι διαμένει, τὰς μέντοι πορείας οὕτω βραχείας ποιοῦνται ὡς μηδέν' ἂν ἔτι θαυμάσαι τὸ ἀπέχεσθαι τῶν ἀναγκαίων.

Ἀλλὰ μὴν καὶ ἐπὶ θήραν πρόσθεν μὲν τοσαυτάκις 12
ἐξῇσαν ὥστε ἀρκεῖν αὐτοῖς τε καὶ ἵπποις γυμνάσια τὰς θήρας· ἐπεὶ δὲ Ἀρταξέρξης ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἥττους τοῦ οἴνου ἐγένοντο, οὐκέτι ὁμοίως οὔτ' αὐτοὶ ἐξῇσαν οὔτε τοὺς ἄλλους ἐξῆγον ἐπὶ τὰς θήρας· ἀλλὰ καὶ εἴ τινες φιλόπονοι γενόμενοι σὺν τοῖς περὶ αὐτοὺς ἱππεῦσι θαμὰ θηρῷεν, φθονοῦντες αὐτοῖς δῆλοι ἦσαν καὶ ὡς βελτίονας αὐτῶν ἐμίσουν.

Ἀλλά τοι καὶ τοὺς παῖδας τὸ μὲν παιδεύεσθαι 13
ἐπὶ ταῖς θύραις ἔτι διαμένει· τὸ μέντοι τὰ ἱππικὰ μανθάνειν καὶ μελετᾶν ἀπέσβηκε διὰ τὸ μὴ εἶναι ὅπου ἂν ἀποφαινόμενοι εὐδοκιμοῖεν. καὶ ὅτι γε οἱ παῖδες ἀκούοντες ἐκεῖ πρόσθεν τὰς δίκας δικαίως δικαζομένας ἐδόκουν μανθάνειν δικαιότητα, καὶ τοῦτο παντάπασιν ἀνέστραπται· σαφῶς γὰρ ὁρῶσι νικῶντας ὁπότεροι ἂν
πλεῖον διδῶσιν. ἀλλὰ καὶ τῶν φυομένων ἐκ τῆς γῆς 14
τὰς δυνάμεις οἱ παῖδες πρόσθεν μὲν ἐμάνθανον, ὅπως τοῖς μὲν ὠφελίμοις χρῷντο, τῶν δὲ βλαβερῶν ἀπέχοιντο· νῦν δὲ ἐοίκασι ταῦτα διδασκομένοις, ὅπως ὅτι πλεῖστα κακοποιῶσιν· οὐδαμοῦ γοῦν πλείους ἢ ἐκεῖ οὔτ' ἀποθνήσκουσιν οὔτε διαφθείρονται ὑπὸ φαρμάκων.

Ἀλλὰ μὴν καὶ θρυπτικώτεροι πολὺ νῦν ἢ ἐπὶ 15
Κύρου εἰσί. τότε μὲν γὰρ ἔτι τῇ ἐκ Περσῶν παιδείᾳ

*καὶ ἐγκρατείᾳ ἐχρῶντο, τῇ δὲ Μήδων στολῇ καὶ ἁβρό-
τητι· νῦν δὲ τὴν μὲν ἐκ Περσῶν καρτερίαν περιορῶ-
σιν ἀποσβεννυμένην, τὴν δὲ τῶν Μήδων μαλακίαν
16 διασώζονται. σαφηνίσαι δὲ βούλομαι καὶ τὴν θρύψιν
αὐτῶν. ἐκείνοις γὰρ πρῶτον μὲν τὰς εὐνὰς οὐ μόνον
ἀρκεῖ μαλακῶς ὑποστόρνυσθαι, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν κλι-
νῶν τοὺς πόδας ἐπὶ δαπίδων τιθέασιν, ὅπως μὴ ἀντ-
ερείδῃ τὸ δάπεδον, ἀλλ' ὑπείκωσιν αἱ δάπιδες. καὶ
μὴν τὰ πεττόμενα ἐπὶ τράπεζαν ὅσα τε πρόσθεν εὕ-
ρητο, οὐδὲν αὐτῶν ἀφῄρηται, ἄλλα τε ἀεὶ καινὰ ἐπι-
μηχανῶνται· καὶ ὄψα γε ὡσαύτως· καὶ γὰρ καινο-
17 ποιητὰς ἀμφοτέρων τούτων κέκτηνται. ἀλλὰ μὴν καὶ
ἐν τῷ χειμῶνι οὐ μόνον κεφαλὴν καὶ σῶμα καὶ πόδας
ἀρκεῖ αὐτοῖς ἐσκεπάσθαι, ἀλλὰ καὶ περὶ ἄκραις ταῖς
χερσὶ χειρῖδας δασείας καὶ δακτυλήθρας ἔχουσιν. ἔν γε
μὴν τῷ θέρει οὐκ ἀρκοῦσιν αὐτοῖς οὔθ' αἱ τῶν δέν-
δρων οὔθ' αἱ τῶν πετρῶν σκιαί, ἀλλ' ἐν ταύταις ἑτέ-
ρας σκιὰς ἄνθρωποι μηχανώμενοι αὐτοῖς παρεστᾶσι.
18 καὶ μὴν ἐκπώματα ἢν μὲν ὡς πλεῖστα ἔχωσι, τούτῳ
καλλωπίζονται· ἢν δ' ἐξ ἀδίκου φανερῶς ᾖ μεμηχανη-
μένα, οὐδὲν τοῦτο αἰσχύνονται· πολὺ γὰρ ηὔξηται ἐν
αὐτοῖς ἡ ἀδικία τε καὶ αἰσχροκέρδεια.
19 Ἀλλὰ καὶ πρόσθεν μὲν ἦν ἐπιχώριον αὐτοῖς μὴ
ὁρᾶσθαι πεζῇ πορευομένοις, οὐκ ἄλλου τινὸς ἕνεκα ἢ
τοῦ ὡς ἱππικωτάτους γίγνεσθαι· νῦν δὲ στρώματα
πλείω ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ἵππων ἢ ἐπὶ τῶν εὐνῶν· οὐ
γὰρ τῆς ἱππείας οὕτως ὥσπερ τοῦ μαλακῶς καθῆσθαι
20 ἐπιμέλονται. τά γε μὴν πολεμικὰ πῶς οὐκ εἰκότως
νῦν τῷ παντὶ χείρους ἢ πρόσθεν εἰσίν; οἷς ἐν μὲν
τῷ παρελθόντι χρόνῳ ἐπιχώριον εἶναι ὑπῆρχε τοὺς*

μὲν τὴν γῆν ἔχοντας ἀπὸ ταύτης ἱππότας παρέχεσθαι, οἳ δὴ καὶ ἐστρατεύοντο εἰ δέοι στρατεύεσθαι, τοὺς δὲ φρουροῦντας πρὸ τῆς χώρας μισθοφόρους εἶναι· νῦν δὲ τούς τε θυρωροὺς καὶ τοὺς σιτοποιοὺς καὶ τοὺς ὀψοποιοὺς καὶ οἰνοχόους καὶ λουτροχόους καὶ παρατιθέντας καὶ ἀναιροῦντας καὶ κατακοιμίζοντας καὶ ἀνιστάντας, καὶ τοὺς κοσμητάς, οἳ ὑποχρίουσί τε καὶ ἐντρίβουσιν αὐτοὺς καὶ τἆλλα ῥυθμίζουσι, τούτους πάντας ἱππέας οἱ δυνάσται πεποιήκασιν, ὅπως μισθοφορῶσιν αὐτοῖς. πλῆθος μὲν οὖν καὶ ἐκ τούτων φαί- 21
νεται, οὐ μέντοι ὄφελός γε οὐδὲν αὐτῶν εἰς πόλεμον· δηλοῖ δὲ καὶ αὐτὰ τὰ γιγνόμενα· κατὰ γὰρ τὴν χώραν αὐτῶν ῥᾷον οἱ πολέμιοι ἢ οἱ φίλοι ἀναστρέφονται. καὶ γὰρ δὴ ὁ Κῦρος τοῦ μὲν ἀκροβολίζεσθαι ἀποπαύ- 22
σας, θωρακίσας δὲ καὶ αὐτοὺς καὶ ἵππους καὶ ἓν παλτὸν ἑκάστῳ δοὺς εἰς χεῖρα ὁμόθεν τὴν μάχην ἐποιεῖτο· νῦν δὲ οὔτε ἀκροβολίζονται ἔτι οὔτ' εἰς χεῖρας συνιόντες μάχονται. καὶ οἱ πεζοὶ ἔχουσι μὲν 23
γέρρα καὶ κοπίδας καὶ σαγάρεις ὥσπερ ⟨οἱ⟩ ἐπὶ Κύρου τὴν μάχην ποιησάμενοι· εἰς χεῖρας δὲ ἰέναι οὐδ' οὗτοι ἐθέλουσιν. οὐδέ γε τοῖς δρεπανηφόροις ἅρμασιν ἔτι 24
χρῶνται ἐφ' ᾧ Κῦρος αὐτὰ ἐποιήσατο. ὁ μὲν γὰρ τιμαῖς αὐξήσας τοὺς ἡνιόχους καὶ ἀγαστοὺς ποιήσας εἶχε τοὺς εἰς τὰ ὅπλα ἐμβαλοῦντας· οἱ δὲ νῦν οὐδὲ γιγνώσκοντες τοὺς ἐπὶ τοῖς ἅρμασιν οἴονται σφίσιν ὁμοίους τοὺς ἀνασκήτους τοῖς ἠσκηκόσιν ἔσεσθαι. οἱ 25
δὲ ὁρμῶσι μέν, πρὶν δ' ἐν τοῖς πολεμίοις εἶναι οἱ μὲν ἄκοντες ἐκπίπτουσιν, οἱ δ' ἐξάλλονται, ὥστε ἄνευ ἡνιόχων γιγνόμενα τὰ ζεύγη πολλάκις πλείω κακὰ τοὺς φίλους ἢ τοὺς πολεμίους ποιεῖ. ἐπεὶ μέντοι καὶ αὐτοὶ 26

γιγνώσκουσιν οἷα σφίσι τὰ πολεμιστήρια ὑπάρχει, ὑφίενται, καὶ οὐδεὶς ἔτι ἄνευ Ἑλλήνων εἰς πόλεμον καθίσταται, οὔτε ὅταν ἀλλήλοις πολεμῶσιν οὔτε ὅταν οἱ Ἕλληνες αὐτοῖς ἀντιστρατεύωνται· ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτους ἐγνώκασι μεθ' Ἑλλήνων τοὺς πολέμους ποιεῖσθαι.

27 Ἐγὼ μὲν δὴ οἶμαι ἅπερ ὑπεθέμην ἀπειργάσθαι μοι. φημὶ γὰρ Πέρσας καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς καὶ ἀσεβεστέρους περὶ θεοὺς καὶ ἀνοσιωτέρους περὶ συγγενεῖς καὶ ἀδικωτέρους περὶ τοὺς ἄλλους καὶ ἀνανδροτέρους τὰ εἰς τὸν πόλεμον νῦν ἢ πρόσθεν ἀποδεδεῖχθαι. εἰ δέ τις τἀναντία ἐμοὶ γιγνώσκοι, τὰ ἔργα αὐτῶν ἐπισκοπῶν εὑρήσει αὐτὰ μαρτυροῦντα τοῖς ἐμοῖς λόγοις.]

INDEX NOMINUM.

